

MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUS

**MAGYAR
NÉPMESEKATALÓGUS**

MAGYAR
NÉPMESKATALÓGUS

6

Szerkesztő: KOVÁCS ÁGNES

MTA NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORT
1990
Budapest

Kiadja a MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORTJA

A kiadvány a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása”
c. kutatási főirányhoz kapcsolódóan készült.

Témafelelős: KRIZA ILDIKÓ

A borító illusztrációját
Kosch Péter készítette

Rövidítése: MNK 6

Accepted abbreviation: MNK 6

Szerkesztőség: MTA Néprajzi Kutató Csoport
Budapest Pf. 29. 1250

ISBN száma: 963 7762 66 3

Ö. sz. 963 7761 57 8

Felelős kiadó: MTA Néprajzi Kutató Csoport igazgatója

Hozott anyagról sokszorosítva

9019452 MTA Sokszorosító, Budapest, F. v.: dr. Héczey Lászlóné

MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUS

6

A RÁTÓTIADÁK TÍPUSMUTATÓJA
A magyar falucsúfolók típusai
(AaTh 1200-1349)
2. javított, bővített kiadás

Összeállította és a bevezetőt írta:

KOVÁCS ÁGNES és
BENEDEK KATALIN

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	9
A RÁTÓTIADÁK TÍPUSJEGYZÉKE	27
I. A RÁTÓTIADÁK TÍPUSAI (Példaszövegek a változatok bibliográfiai adataival)	39
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	255
II. A RÁTÓTIADÁK AZ AARNE-THOMPSON-FÉLE TÍPUSRENDSZERBEN (Rövidítési jegyzékét ld. FFC 184. 10-18.1.)	274
Függelék:	
Honti és Berze Nagy rátótiáda típusai a Magyar népmesekatalógusban	358
A csúfolt helységek földrajzi mutatója (térképpel)	364
REGISTER DER UNGARISCHEN SCHILDBÜRGERSCHWANKTYPEN (RÁTÓTIADEN) (AaTh 1200-1349)	419
TYPEN DER UNGARISCHEN SCHILDBÜRGERSCHWÄNKE	429

BEVEZETŐ

A Magyar Népmesekatalógus második kísérleti kötete a rátótiadák típusmutatója volt. Első kötetünk az Allatmesék típusmutatója 1958-ban jelent meg,¹ közben elkészült az AARNE-THOMPSON-féle katalógus tetemesen bővített újabb kiadása a magyar és a többi közép- és délkelet-európai népek meseanyagának bedolgozásával. Ennek figyelembevételével jelentettük meg 1966-ban a rátótiada katalógus 1. kiadását. Az azóta eltelt idő alatt összegyűlt további meseanyag miatt úgy gondoltuk hasznos lesz második kötetünkből egy második kiadást készíteni.

A nagy gonddal és munkával készült nemzetközi katalógus megjelent 1961-ben,² s mi haladéktalanul hozzáfogtunk a nemzetközi és a magyar mesekatalógus összehangolásához. Célszerűnek tartottuk elsőnek egy olyan műfajt kidolgozni, mely szerkezeti egyszerűségénél fogva könnyen és világosan állítja elénk a megoldandó kérdéseket s a típusok felismerésében, a változatok csoportosításában és a típusanyag rendszerezésében kevesebb hibalehetőséget teremt. A rátótiadák műfajára (AaTh 1200-1349) esett választásunk, mivel az gazdag és változatos anyagával már korábban is felkeltette érdeklődésünket.

A közhasználatban mesén szűkebb értelemben a tündérmesét (AaTh 300-749), tágabb értelemben pedig a népköltészetnek azokat a prózai műfajait szokás érteni, melyeknek típusanyagát az AARNE-THOMPSON-féle katalógus magában foglalja. Műfaji kritériumként a természetfeletti ("csodás") elemek sokaságát, a tértől és időtől való függetlenséget, a valóságatlanságot, a szilárd szerkezeti formát és a kidolgozott költői nyelvet szokás emlegetni. Mondáknak tartjuk ezzel szemben azokat a népi elbeszéléseket, melyek az AARNE-THOMPSON-féle katalógusban nem szerepelnek, több-kevesebb természetfeletti elemet tartalmaznak ugyan, ennek ellenére - ellentétben a mesével - az előadó és hallgatósága valóban megtörtént eseményekről szóló történeteknek tartják őket. Szerkezetük novellisztikus, memorat jellegű. Költői megformázottságról csak akkor beszélhetünk, ha jó előadó szájából hangzottak el. Mivel gyűjtőink a legutóbbi időkig csak hiedelem-elemeiket és cselekményüket kísérték figyelemmel, mondaszöveg-feljegyzéseink nagyrésze rezümészerű.

E tartalmi kivonatokból, illetőleg a gyűjtők által elbeszélte mondákból is megállapítható, hogy az előadó a hihetetlen történetek hitelét legtöbbször úgy igyekszik biztosítani, hogy vagy személyes élményként adja elő, vagy közismert személyekhez és helyekhez köti az eseményeket.

A közkeletű felfogás értelmében a magyar falucsúfoló mesék átmenetet képeznek a mesék és mondák között: ismert személyekhez, helységekhez fűződő történetek, melyekben gyakori a természetfeletti elem. Előadásuk alkalmával a hitelesség igénye általában nem merül fel. Kisrészük valóban megtörtént tréfás eset, nagyrészük vándortéma. A magyar folklór-irodalom a legtöbbet emlegetett község, a Veszprém megyei RÁTÓT (ma Gyulafirátót) nevére rátótiáda néven tartja számon ezt a műfajt.

Gyűjtőink nem tekintették a rátótiádákat sem esztétikai igényű költői alkotásoknak s ezért úgyszólván napjainkig csak tartalmi elemeiket jegyezték le, nem fektettek rá súlyt, hogy szépen, jól elmondott, teljes szövegeket rögzítsenek jó előadó szájából a nagyszabású, hatásos tündérmesékhez hasonlóan szó szerint, sőt betűhíven. Csak a legutóbbi évekből, a magnetofonnal való gyűjtés általánossá válása óta van néhány jó mesemondótól, hiteles formában rögzített szövegünk.

A falucsúfoló mesék a mindennapi életben többnyire nem a tündérmesék társaságában, az ismert mesemondó alkalmakon kerülnek elő, hanem elsősorban olyankor, mikor két falu fiatalága, idegenben dolgozó építőmunkásai, bányászai, hajósai stb. ingerkednek egymással utazás közben, kollégiumban, katonaságnál vagy a munkahelyen.³ Másodlagos megjelenési formájukkal az anekdotamondó alkalmakkor találkozunk.⁴ Itt már a kis társaság közkedvelt mulattatójától halljuk őket, kereken, szépen megformálva - tapintatból, vagy mert feledésbe ment - nem is mindig helyhez vagy személyhez kötötte. Használatosak még a mesék kifejezetten pedagógiai célzattal is, mikor egy-egy rátótiáda kirívó, nevetséges momentumaival figyelmeztetnek valakit beszéde ostoba vagy cselekedete helytelen voltára. A szövegeket ebben az esetben rendszerint idősebb, tekintélyesebb emberek mondják el fiatalabbaknak mint tanítómesét.⁵ Az utóbbi műfaji jellemvonás magyarázza, hogy nem egy rátótiáda-változattal találkozunk a magyar ezopika anyagában is.

A rátótiádák két csoportra oszthatók: 1) egyrészük szívósan, több évtizede, nem egyszer teljes évszázada tapad egy-egy faluhoz. A múlt század közepe óta vannak pl. feljegyzéseink a kikindaiakról, akik félreverték a harangot a templom tornyát füstfelhőként körülvevő szunyograj miatt (MNK 1340*V mt.), vagy a mezősasiakról, akik a legjobb jászol elé kötötték a földesúr agarát, mert elhitették velük, hogy az előttük ismeretlen állat táltos lónak a csikaja (MNK 1319VI*) mt.). Ezek a tréfás ráfogások, melyeknek némi valóságalapja is elképzelhető, más községekkel kapcsolatban eddig nem kerültek feljegyzésre s nemzetközi párhuzamuk sem ismert. 2a) Másrészük országosan elterjedt, nemzetközileg is számontartott vándortéma. Ezek csaknem azonos menettel tapadnak azokhoz a falvakhoz, melyeket egy-egy vidék előttünk egyelőre ismeretlen okokból a gúny céltáblájának tett meg. Ilyenek pl. a templom tornyára felhúzott bika (MNK 1210*I mt.), az agyonütött zsebóra (AaTh 1319A* mt.) vagy a rátóti csikótojás (AaTh 1319 mt.) története. 2b) Ugyancsak országosan elterjedt, de a nemzetközi folklóranyagban kevésbé ismert, s ha igen, úgy elsősorban szomszédainknál feljegyzett rátótiáda-típusok azok, melyek a kelet-európai feudális paraszti életforma valamelyik jellegzetes megnyilvánulásával kapcsolatosak. Ilyenek a földesuraságról, az úriszék vagy a vármegye különböző intézkedéseiről szóló tréfás történetek (MNK 1283*I-V., MNK 1300*II,III stb. mt.-ok), a vásározással kapcsolatos esetek (MNK 1300*VI, VII., MNK 1341*II. stb. mt.-ok) vagy a részeg emberek mulatságos kalandjai (AaTh 1319L*, MNK 1319I*, II*, VIII* stb. mt.-ok) stb.

Csúfolt falvainkat is kétfélének tapasztaltuk - ezt ábrázolja térképünk is: egyrészükről egyetlen történet forog közszájon, másrészükről egész sereg tréfás csúfoló mesét ismernek környék-, sőt országszerte. Az egyetlen történettel csúfolt falvakról szokták elmondani általában a nemzetközi irodalomból kevéssé ismert, némi valóságalappal rendelkező csúfolókat, melyek az irodalom tanúsága szerint évtizedek óta tapadnak az illető községhez, a környékszerte gúnyolt falvak lakóihoz pedig tapadnak a vándortémák úgyszólván végeláthatatlanul. A két csoport között természetesen éles határvonalat húzni nem lehet. Az egyetlen történettel csúfolt faluknál is találkozunk vándortémákkal s a környékszerte gúny tárgyát képező községek-

hez tapadó történetek között is van rendszerint egy, amely valamennyi között leggyakrabban kerül elmondásra, s amelyet mint az illető községre kiválóan jellemzőt szokás emlegetni.

A rövid, anekdotikus szerkezet 1) mellett egész sereg műforma él, mely nem tartalmazza a teljes történetet, csak utal rá; 2) szóláshasonlat vagy szállóige (a csattanót képező elmés mondás idézése) formájában; 3) tréfás jelzőként vagy 4) faluk egész sorának tréfás nevezetességét felsoroló vereszet egyik soraként. 5) Helyi s gyakran nem hosszúéletű "alkotás" a rátótiáda megverselése rigmus vagy dal formájában (kifejezetten csúfolódó célzattal). 6) A hatodik forma ismét epikum: azoknak az ostoba vagy gúnyolódó embereknek az esetét mondja el, akik az érintettek füle hallatára megemlégték egyik vagy másik csúfolót s póruljártak. 7) További útja egy-egy típusnak a valódi mesévé válás, mikor több rátótiáda láncszerű kapcsolódásban alkotja az ostoba vagy bolondokat kereső ember kalandjainak sorát. Valamennyi formában megtaláltuk legnépszerűbb rátótiádankat, a háztetőre vagy templomtoronyra felhúzott bika meséjét (AaTh 1210, ill. MNK 1210*I mt.), a többiekét jórészt csak anekdota, szólás vagy mesemotívum formájában jegyezték fel gyűjtőink. A műfajra irányuló országos gyűjtés minden bizonnyal az ismertnél jóval nagyobb formai változatosságot állapítana meg a legtöbb rátótiáda típussal kapcsolatban.

A rövid, anekdotikus szerkezet többnyire egyetlen epizódból áll, ezért a típuszámok - az állatmesékhez hasonlóan - egyetlen epikus egységet jelölnek. A komikum fokozására a mesemondók néha két-három epizódot is összefűznek (AaTh 1241 + AaTh 1287, AaTh 1347+AaTh 1324* vagy MNK 1248I*+MNK 1250I* + MNK 1294II*). Ezek az alakulatok egy-egy vidéken hosszabb-rövidebb ideig igen szilárdnak mutatkoznak, elmondók, hallgatók és gyűjtők egyaránt egy meseként kezelik őket. A katalógusszerkesztő azonban, minthogy ugyanazokkal az epizódokkal másutt nemegyszer önállóan vagy más összetételben is találkozott, az egy-epizódúságot a műfaji kritériumok egyikének tartja s ezért a típusképet a rövid, egyséjtű forma jellegzetes vonásai alapján rajzolta meg. Ezt tekinti kiindulópontnak a rávonatkozó szóláshasonlatok, szállóigék, verssorok, tréfás jelzők stb. változatként való felsorolásánál is.

Egy-egy típus változatanyagának vizsgálatánál nemcsak formai (próza, vers, szólásmondás, jelző), és az aktualizálódás és lokalizálódás követelményeinek megfelelően tartalmi, hanem mint fentebb is említettem, funkcióbeli, az előadási alkalomhoz igazodó változásokkal is találkozunk. Ez utóbbiak kihatnak a tartalmi vonásokra és a formai jegyekre egyaránt.

Az anekdotikus forma előadására sor kerülhet magában a kigúnyolt községben vagy a községen kívül. Előbbi esetben az előadó rendszerint megnevezi azt a - a községben esetleg általánosan ismert s gúny tárgyát képező - személyt, akivel az eset megtörtént, sőt néha időbelileg is rögzíti az eseményt. Ezzel a formával a kívülállónak szokták megmagyarázni a falut gúnyoló szóhasonlatot vagy jelzőt. Az anekdota ilyenkor formailag az aetiológiai mondákra emlékeztet. (Ld. pl. MNK 1300*IV mt.-nál közölt bezdáni példaszövegünket.)

A falu határain túl is emlegethetik téli esti beszélgetések alkalmával azt a személyt, akivel a közhit szerint a tréfás eset megtörtént, de legtöbbször csak utalnak rá, mint közismert valakire, ilyen formában: a menasági ember, a véneki asszony stb. Minél messzebb kerül a történet térben a kigúnyolt községtől, vagy az előadási alkalom időben az esetleg valóban megtörtént esettől, annál inkább lekopik róla a lokális jelleg, az egyedi vonások mellé vagy helyébe a népköltészetből általánosan ismert tipikus motívumok sorakoznak, a forma mindjobban egybeesik a közismert rövid, tréfás elbeszélés formájával.

A mesévé válás sematikusán így képzelhető el: 1) András András csikmenasági ember így és így járt, 2) ugyanaz a történet a menasági emberről, 3) a csiki székelyről, 4) a székelyről, 5) az egyszeri emberről.

Ha azután hősünkkel nemcsak egy tréfás eset történt, hanem mint pl. Cseles bácsival, göregáborságok egész sora pesti látogatásai alkalmával, akkor jaj a "sertésdieknek". Megtörtént és meg nem történt esetek szétválaszthatatlanul halmozódnak és tapadnak nemcsak a közismert tréfás személyhez, hanem úgyszólván a falu minden lakójához. (Ez a gúnyolódás nem egyszer olyan méreteket ölt, hogy a hatóság is közbelép és megváltoztatja a község nevét. Meg vagyunk róla győződve, hogy

Disznósd Borsodszentgyörggyé való átkeresztelésében a falu "puffer" jellege is szerepet játszott.)⁸

A szóláshasonlat, szállóige vagy állandósult jelzős szerkezet magyarázatául szolgáló történet csak a köztudatban él, az esetek nagyobb részében nem kerül előadásra. Elegendő a szólás, szállóige vagy tréfás jelző ahhoz, hogy használója és az, akihez adresszálván, képzeletében felidézze. Nemcsak az érintett község és a vele valamilyen okból haragot tartó szomszéd falu lakói között lezajló veszekedésekben-verekekedésekben fölösleges elmondani a teljes történetet - ilyenkor az indulatok hevében nincs is idő ilyesmire - de pedagógiai célú példalózatásokban is tudja mindkét fél, hogy miről van szó: "Válogatsz, mint... a vadkörteben", mondják a válogatós gyerekek, "keresztbe ne vidd a létrát, mint a ...-ak", intik azt, aki éppen valamit fonáknak készül cselekedni.

Ez lehet a magyarázata annak, hogy szólásgyűjteményeinkbe gyakran csak a szólás vagy a szállóige került bele. Vagy azért, mert a hozzátartozó történet közismert volt abban az időben, s ezért a kötet szerkesztő fölöslegesnek ítélte közölni, vagy merő tapintatból hagyta el, nem akarván megbántani az érintetteket, vagy - és ez sem ritka - nem felelt meg etikai, didaktikai céljainak s ezért hagyta feledésbe merülni. Szóláshasonlataink és szállóigéink nagyrészeről feltehető, hogy egy-egy történet tartozott hozzájuk, vagy ebből redukálódtak, vagy megvilágításukra utólag fűzték hozzájuk.

A szólás és a hozzáfűzött történet közötti kapcsolat meg lehetőségen laza. Ez a magyarázata annak, hogy egyes szólásoknak gyakran - a hozzáfűződő asszociációnak megfelelően - többféle, nem egyszer ellentétes értelme is lehet. A tordai malac meséjénél (MNK 1213** mt.) felsorolunk olyan szólásokat is, melyek nem az egykori bírói ítéletben szereplő "okos" malacra utalnak, mely félreugrott a vágató kocsi előtt, hanem egy "ostobára", mely farral ment a vályúnak, mégis fővel esett bele. Gyanúnk szerint - mint erre szóláshasonlataink egyrésze is utal - itt egy bizonyos esztelen kosról szóló történettel való kontaminációval van dolgunk, melynek eredményeképpen az a megjegyzés, hogy X.Y. okos, mint a tordai malac, lehet "bók", de lehet sértés is, aszerint, hogy az, aki mondja s az, akinek mondják, gondolatban melyik történetet fűzi hozzá.

Katalógusunkban jónak láttuk mindazokat a szólásokat felsorolni, melyek közvetve vagy közvetlenül kapcsolatban állani látszóttak az általunk katalogizált történetekkel, hogy ezáltal felhívjuk a figyelmet a formai stabilitás és a tartalmi variabilitás tényére, mely nemcsak rátótiádáink, de általában szóbeli elbeszélő műfajaink, témáink és fordulataink hosszú élettartamának egyik kétségtelen magyarázata.

Itt szeretnénk felhívni a figyelmet arra is, hogy nemcsak rátótiádáink derivátumai, a szólások, de maguk a rátótiádák sem mindig egyértelműek. Minduntalan felmerül az olvasóban a kétség: csakugyan olyan nagyon ostobák azok a rátótiák, oláh-falusiak, nagylédeciek és többi sorstársaik, vagy pedig magukat ostobának tettető ravasz emberek?

Kezdve attól az ártatlan esettől, mikor az ostobának tartott csiki székely megkérdi háromszéki bosszantóit, hogy ha ők olyan nagy okosak, találják el, hány hagymát tett az asszony a tarisznyájába? Aki kitalálja, annak adja mind a hatot. Persze, hogy kinevetik: - Hát hatot! - Dehogyan, nyolcat! De kettőt már megettem! (AaTh 1346A* mt. példaszövege) - egészen a keresztbe vitt létra típusával (MNK 1248I*) kapcsolatban közölt két történetig: egyikben "valódi" ostoba emberekről van szó, akik keresztben szállítják át a létrát a szomszéd faluba s az utat szegélyező fák miatt csak egy hét múlva érnek oda, a másikban azonban ravasz parasztokról, akik azért viszik keresztbe a létrát az erdőn, hogy földesúri tilalom ellenére fát vágassanak maguknak télire. Az urasághoz (papjukhoz) követségbe vagy köszönteni menő "jámbor" falusiak jámborsága is nagyon kétséges előttem. Az atyafi, aki megbotlik, hasraesik s a vitt ajándékot "karré teszi", talán valóban tévedésből mondja az előre kigondolt tisztelgés helyett, hogy "Ördög vigye a nagytiszteletű urat!", a kíséretében lévő falu-elei azonban alighanem teljes kajánsággal mondják utána a megbeszélte szöveget: "A feleségét is", "Egész házanépével együtt" (MNK 1300* II mt.). Az pedig, amit a hagyomány szerint az egyik gróf Koháry fejéhez vág a "tökéletlen" követ, mikor az instanciáját sehogy sem akarja megérteni s így szól: "Kigyelmeteknél nincsen értelme sebb ember, akit hozzám deputációba küldhetett volna a falu? - Vanni van, de azokat jobb helyekre küldik, ide mi is jók vagyunk!" - valóságos súlyos sértés, amit csak az menthet, hogy

a "szószóló" olyan ostoba arcot vág hozzá, amelyet csak tud (MNK 1300*III. mt. 1,2,4,5. vált.).

Bizonyságul arra, hogy nemcsak mi magunk tartjuk rava-
szaknak is ezeknek a faluknak a lakóit, idézhetem a paradicsomi utas típusának (AaTh 1540) egy általam gyűjtött változa-
tát, melyben a hős a háziasszonynak arra a kérdésére, hogy
honnan jött, azt válaszolja: "Menaságból". A kitűnő népköltői
trouvaille azért "ül", mert egyrészt az együgyű asszony való-
ban könnyen félreértheti a választ: Menaság-mennyország rokon-
hangzású szavak, - másrészt a mesemondó a hallgatóság számára
utal egy olyan falura, melyben köztudomásúlag csavaros észjá-
rású emberek élnek. Hasonló a kép Oláhfalú esetében is. A fa-
luval kapcsolatban Jókainál felsorolt anekdoták mind arra mu-
tatnak, hogy lakóinak ugyancsak megvan a magukhoz való eszük,
mikor saját érdekeik védelméről van szó: ostoba kérdéseik,
cselekedeteik mögött csaknem mindig agyafürt ravaszság rejtő-
zik (Jókai MNK 108 l.).

Gondolatmenetünkkel ismét egy olyan ponthoz érkeztünk, a-
honnán egy másik oldalról közelíthetjük meg a kérdést: miért
váltak gúny tárgyává egyes falvak? Csak azért, mert élt bennük
egy-egy ember, aki Nasreddin Hodzsához hasonlóan bölcs és bo-
lond cselekedetek egész sorát hajtotta végre? Ez is lehet
egyik ok, de nem a kizárólagos. Nincs tudomásunk arról, hogy
valamennyi csúfolt falunak megvolt a maga Cseles bácsija, sem
arról, hogy a becsületes G. Lukács szalontai, illetőleg Nagy
István miskolci csizmadia miatt (ld. AaTh 1293, ill. MNK 1322B*
mt.-okat) Szalonta vagy Miskolc városa általános nevetség tár-
gya lett volna. Fel kell tehát tételoznünk, hogy olykor egész
községeket a környezettől eltérő gondolkodása, magatartása
tett nevetségessé.

Az undiokról megtudtuk az egyik történetből (MNK 1310III*
mt.), hogy horvátok lakják, az oláhfalusiakról nevük is el-
árulja, hogy román telepések lehettek (vagy Moldvából beköltö-
zött magyarok), a móri vagy a mádi zsidó története s a számta-
lan cigány adoma világosan utal a hős nem magyar voltára. Na-
cionalizmus vagy éppenséggel fajgyűlölet hívta volna létre a
velük kapcsolatos rátótiádákat? Aligha.

Mert ugyanilyen számban találunk tréfás történeteket a
csikiakról, a palócokról, a baranyaiakról és egy egész sor

olyan faluról, melynek a magyar eredete kétségtelen. Hadd
utaljak a következtetésnek ezen a pontján ismét a gyűjtői ta-
paszlatra: akik a Moldvából Baranyába telepített csángó-szé-
kelyek között jártak, döbbsen konstataáltak, milyen szédüle-
tes gyorsasággal veti le ez a kis telepescsoport a viseletét,
nyelvét, szokásait s törekszik minden erővel a környezetbe va-
ló beolvadásra. Csúfolták őket érte, mondták, azért. De miért
nem tapasztaltuk ugyanezt ugyanilyen mértékben a bukovinai
székelyeknél, az erdélyieknél vagy a csallóközi magyar telepe-
seknél? Mert valamennyi között a moldvaiak voltak a legprimiti-
vebbek, legarchaikusabb nyelvűek, életmódúak.

Nem állítjuk, hogy rátótiádáink középpontjában nem áll
sokszor logikai tévedés vagy érzéki csalódás - különösen ott,
ahol részegekről van szó: ők mártogatják ki a holdat, ússzák
meg a hajdinát, várják hajnalig az eresz alatt, hogy elálljon
a csepegés stb. - lényegesen nagyobb azonban azoknak a törté-
neteknek a száma, melyekben a tudatlanság, tájékozatlanság,
maradiság válik nevetségessé. Az egyes típusokhoz fűzött meg-
jegyzésekben többször utalunk erre a tényre, itt csak néhány
anekdotát említünk meg példaképpen: hogyan válna nevetségessé
a csiki székely, aki a maga havasai között nem találkozáva
szőlővel, bottal támad a szőlőfürtre, mert azt hiszi róla,
hogy a hólyagos himlőt előidéző gonosz szellem, "tetemény",
vagy agyonüt egy zsebórát, mert arról meg azt gondolja, hogy
az a "ketyegő fene" (a népiesen fenének nevezett rosszindulatú
daganatos betegségeket előidéző gonosz lény).

A palócokat meg azért nevetik ki legtöbbször, mert nem
tudják, hogyan kell viselkedni városban: a vendéglőst, ahe-
lyett, hogy fizetnének neki az elfogyasztott enivalóért, meg-
hívják disznótorra (MNK 1337III* mt.), a palóc asszony ráha-
bar a kávéra (AaTh 1339C mt.). ISTVÁNFY egész sor itt nem
idézett anekdotát közöl, melyben a palóc atyafi vagy leányzó
rossz ejtéssel vagy elferditett tartalommal használ előtte is-
meretlen jelentésű idegen szót (Ethn. XXIII.(1912) 103-109 l.)
stb. stb.

A telepescsoportok hagyományörző volta - különösen ha
nyelvi vagy vallási különbségek is nehezítik a környezetbe va-
ló beolvadást - a folklórkutatók számára köztudott tény, s
mivel korábbi környezetük kultúrelemeinek tekintélyes részét

nem egyszer több évszázadon keresztül is fenntartják, a néprajzi kutatás számára mint "élő kultúrtörténet" különlegesen vonzó (pl. Németországban a visszatelepített svábok vagy nálunk a visszatelepített bukovinai székelyek). Környezetük azonban - ellentétben a folklórkutatóval - a hagyománytisztelést egyáltalán nem méltányolja, hanem inkább nevetségesnek tartja, ha valaki több évszázados szemlélettel, módszerekkel és eszközökkel végzi munkáját, s a kultúra és a civilizáció legújabb vagy közismert vívmányai ismeretlenek számára. (Ezért találunk falucsúfolóink között nem egyet, melyben nem a szomszédos falun, hanem egy nehezen megközelíthető tanya lakóin nevetnek. A tanyasiakról általánosan tudott, hogy "műveltség dolgában" még nem is olyan régen ugyancsak el voltak maradva egy-egy főútvonal mellett fekvő, vagy éppenséggel valamely nagyobb város körzetébe tartozó falu lakóitól.)

Mint példaszövegeinkből látható, a rátótiadák tapadhatnak személyekhez, falvakhoz, vidékekhez, mesterségekhez nem egyszer úgyszólván változtatás nélkül. Ennek a jelenségnek a vizsgálatánál figyelemmel kell lennünk a feljegyzés időpontjára.

Azt tapasztaltuk ugyanis, hogy a XVIII. századi rátótiadáink célpontja többnyire a paraszt, a XIX. sz. első felében valamelyik falu (vidék), illetőleg annak lakói, a második felében pedig a cigány. (Pl. AaTh 1296B - Ajándék levélben típusvariánsainak hőse időrendben: paraszt - székely - cigány, vagy MNK 1331* - Analfabéták: paraszt-palóc-cigány, vagy MNK 1228I* - Furulyának nézett puska, ill. AaTh 1319A - Az agyonütött zsebóra: rátótiak stb. - cigány; hasonlóképpen MNK 1300*II.- A köszöntő: oláhfalusiak stb. - cigány.) Mai feljegyzéseinkben a falucsúfoló mese- és cigányanekdota-jelleg változik. A paraszt alig szerepel rátótiadiánkban, ha igen, legtöbbször irodalmi előképet sejtünk a szöveg mögött.

Ezért nem helyeselhetjük azokat a tipologizálási kísérleteket, amelyek anekdotagyűjteményeinkből kiindulva az anekdota hőse (célpontja) szerint megkülönböztetnek a parasztról, a palócról, a cigányról vagy egyes falvak lakóiról szóló csúfolókat. Ez lehet szempontja a helyszíni gyűjtésnek, mivel adatközlőink tudatában így élnek a szövegek, a tipológiai rend-

szerezésnél azonban a **cselekményt** kell szem előtt tartanunk, különben akarva-akaratlanul figyelmen kívül marad egész sor változat és azok tipológiai-műfaji összetartozása.

Mint bevezető szavainkban is hangsúlyoztuk, az AARNE-THOMPSON-féle katalógus alapján készülő Magyar Népmesekatalógus részeként dolgoztuk ki a rátótiadák típusmutatóját. Emellett támaszkodtunk SZENDREY Zsigmond és GYÖRGY Lajos tanulmányaira és tipológiai jellegű anyagösszeállításaira.⁷ Rajtuk kívül BERZE NAGY János és a szóláskutatás oldaláról TOLNAI Vilmos is figyelembe vette,⁸ de szólás- és anekdota-gyűjteményeink szerkesztői is felismerték a rátótiadák és a szólások - elsősorban a szóláshasonlat és a szállóige - között lévő szoros kapcsolatot. Utóbbiak gyűjteményük összeállításánál a szólásokhoz hozzáfűzték azok "mesé"-jét is,⁹ illetőleg a falucsúfoló mesék közlése, számbavétele alkalmával utaltak a történet summáját magába foglaló szólásra is. A mi munkánk az volt, hogy ezt a tekintélyes mese-, anekdota-, és szólásgyűjteményeinkben felhalmozott anyagot beillesztjük az AARNE-THOMPSON-féle katalógus második kiadása által megszabott keretek közé.

A rendelkezésre álló másfélszáz típusszám még az újonnan bevezetett csillag- és betű-, illetőleg a HONTI és BERZE NAGY által használt római számjelölések adta bővítési lehetőségekkel együtt is kevésnek bizonyult. Pedig a magyar anyagot nagymértékben szelektáltuk: egyetlen változatot csak ott vettünk fel, ahol az AaTh katalógusban már kész, vagy változatunkhoz nagyon kötelező típusképet találtunk. Új szám bevezetéséhez legalább két, de inkább több változat esetében folyamodtunk. Aggodalmunk inkább az, hogy mivel egyes esetekben a rendelkezésre álló változatok alapján tiszta kép nem alakult ki, vagy a besorolási lehetőség nem volt egészen nyilvánvaló, fontos típusok kimaradtak. Ez elsősorban nem a rendelkezésre álló katalógusszámok elégtelen volta miatt történt, hanem azért, mert a műfaji keretek nem voltak egészen világosak számunkra.

Az állatmesék számbavételénél az AaTh katalógus által megszabott keretek műfaji problémákat nem okoztak, rátótiadiánk ide besorolható anyaga azonban nem magától értetődően és

nyilvánvalóan egynemű. Kívánatosnak látszott tehát a rátótiádának mint műfajnak az elhatárolása a többi szóbeli prózai epikus műfajtól.

A rátótiáda az állatmesével számos formai egyezést mutat. Szólasmondásba való összefoglalhatóságuk, egysejtűségük, lánc-kapcsolódásuk, pedagógiai, moralizáló tendenciájuk, szólas- és fabulagyűjteményeinkben való együttes megjelenésük valamiféle összefüggést sejtet.

A tündérmesével is kapcsolatban állónak tűnik. A nagyobb terjedelem, a bonyolultabb felépítés, a hősiesség attitűd a rátótiádának nem sajátja, a tündérmesék epikai hitelét alátámasztó világkép nyomaival azonban - ellenkező előjellel - nem egyszer találkozunk, s viszonylag sok az olyan stíluselem, mely mind a két műfajra jellemző: a hármas ismétlődés, a fokozás, az állandó jelzők, határozók, csaknem azonos kifejezések sűrű használata, melyben apró szórendi vagy nüanszbéli eltérések érik el a kívánt hatást. Pl. "a mi hitvány eklézsiánk egy hitvány nyulat küldé ajándékba s egy hitvány mestert kéretne" (MNK 1300*III. mt. példaszövege), vagy a bolondokat kereső legény kalandjainak (AaTh 1384 mt.), az emlékezetes névnapot köszöntő követek nem kevésbé emlékezetes mondásainak (MNK 1300*II. mt.) s a kárvallott cigány sóhajainak (MNK 1300*VIII. mt.) hármasága stb. a tündérmesék elmondóinak gyakorlatára utal.

A legendával való kapcsolat külön tanulmányt érdemelne: nem egy rátótiáda-motívum legenda-motívum negatív előjellel (pl. a gerenda megnyújtása, vagy a keresztbe vitt létra mint csodatétel és mint nevetségesség, ostoba cselekedet egyaránt előfordul). Megkockáztatjuk a kérdést: vajon műfajunk eredetét tekintve nem a tündérmesék (hősmesék?) vagy a legendák (apokrif legendák?) mítikus világképének megragadottjait kívánta-e nevetségessé tenni?

A novella-mesétől, ettől a tipikus reneszánsz műfajtól a rátótiáda merőben idegen. Világképe, problémalátása, tendenciája, felépítése és nyelvezete történelmünk más korszakára utal. Racionalitása élesen elüt a rátótiádák irracionalitásától, alakjainak naturalizmusa a rátótiádák szereplőinek erősen tipizált, mondhatnánk stilizált jellegétől. A határvonal meghúzósa itt semmi nehézséget nem okozott.

Komoly nehézségeink voltak ezzel szemben az anekdotával kapcsolatban. Jellemhibák meglátása és frappáns csúffátétele, komikus helyzetek kiélezése, eltúlzása mindkét műfajnak sajátja, az anekdotánál hiányzik azonban a "mesés" jelleg. A rátótiádák természetfeletti (vallás- vagy kultúrtörténeti eredetű?) motívumai az anekdota racionalitásával sehogyan sem egyeztethetők össze, a csúfoló tendencia és a többműfajúság sem jellemzője az anekdotának.

A számos különbség ellenére sem mondhatjuk azonban, hogy ebben az irányban a határvonalat kellő élességgel meg tudtuk húzni. Az AaTh katalógus több anekdotatípusát a rátótiádák közé soroltuk, mert a magyar változatok nagyrésze falucsúfoló, máskor AaTh rátótiáda-típusokat utaltunk az anekdoták közé, mert a mieinktől távolállónak látszottak lenni. Egy, a rátótiáda műfajára irányzott gyűjtés a nagyobb anyagból levonható szilárdabb tanulságokkal minden bizonnyal világosabbá tenné a körvonalakat, átfedés, egyes típusok mindkét műfajba való besorolhatósága azonban - a többi műfajhoz képest viszonylag nagy százalékban - még azután is elő fog fordulni.

Eddigi tapasztalatunk szerint a rátótiádák műfajába sorolhatók - mint ezt a nemzeti és nemzetközi katalógusok is indikálják - az ostoba, ostobának tartott vagy magát ostobának tettető emberekről szóló frappáns, anekdotikus történetek, melyekben a komikum központi tárgya a mesemondó (és hallgatósága) és a hős ismeretei és világképe között fennálló különbség, vagy egyszerűen csak egyetlen, a közvetlen tapasztalat körébe tartozó tárggyal kapcsolatos képzavar, mely a két ember szemléletéből fakadó természetszerű különbségből keletkezik, s amelyet a hős szellemi képességeinél vagy beállítottságánál (állapotánál) fogva eltúloz. A műfaj "mesés" jellegéből következik a vallástörténeti eredetű vagy abból leszármaztatható motívumok viszonylag nagy száma és a tündérmesénél használatos stíluselemek gyakori felbukkanása.

Megkönnyíti a műfaji elhatárolást a rátótiádák formaváltoztató jellege. Ez a funkcióval: a csúfoló (moralizáló, didaktikai) tendenciával hozható összefüggésbe.

A rátótiádákat egyetlen mondatba összefoglaló s e mondatokat (verssorokat) hosszú versezetté alakító formával kapcsolatban nem hallgathatjuk el abbéli feltevésünket, hogy az a

múlt századi népiskolai oktatásban általánosan használt "tan-költeményekkel" hozható rokonságba. A mi generációnk emlékezetében is élnek még verstöredékek egyes tantárgyak területéről, így könnyítették meg az anyag memorizálását szüleink vagy nagyszüleink részére a gondos pedagógusok.

Pl. a Biblia szerzőiről:

Máté nyitja meg az Újszövetség könyvét,

Márk, Lukács és János követik ösvényét...

vagy pl. az accusativus-szal járó latin praepositiookról:

Ante, apud, ad, adversus,

Circum, circa, citra, cis..." stb.

Gyanúnk szerint e hosszadalmas falucsúfoló versezetek a diák (kántor) költészet területére tartoznak: a földrajzi tudnivalók mintájára foglalhatták versbe a csúfoló szólásokat.

Gyanúnkat alaposan megerősíti s egyszersmind a versek funkciójára is világot vet Jókainak egy önéletrajzi részlete (Az én életem regénye. J.M. Hátrahagyott Művei V. Bp. 1912. 166. l.): Ismerősei megtudják, hogy Jókai Kecskemétre készül.

"Tisztelendő Tüdös József uram rám idézte a Kistükör versét:

Itt vagyon Cegléd is, Körös Kecskeméttel,

Híres három város vörösbor szürettel...

De még jobban lepipált Kálmán Ferenc urambátyám (szomszédunk), aki a következő példabeszédes verssel gazdagította adatgyűjteményemet:

Rátótiak a szöllőt parázon sütötték,

Kókaiak a lencsét kétszer is megfőzték,

Lédeciek a létrát keresztbe cipelték,

Kecskeméten az ürgét röptében meglőtték

En dacára ennek a hallatlan diffamálásnak, mégis elcseréltem Pápát Kecskemétért."

Hét és félszáz szöveget sikerült típusrendbe szednünk, ezzel azonban vizsgált műfajunkat még távolról sem merítettük ki. Problematikájának sokrétűsége és bonyolultsága arra készítetett, hogy a rátótiadák típusmutatóját a szokásostól eltérően két részre bontsuk: 1) a magyar anyag és a vele kapcsolatban felmerült tartalmi, formai és funkcionális kérdések; 2) a rátótiadák helye az Aarne-Thompson-féle típusrendszerben.

Az első rész összeállításánál eljárásunk az volt, hogy a rendelkezésre álló népnyelvi szöveggyűjteményekből, valamint a

sokat forgatott és sokszor felhasznált anekdota- és szólás-gyűjteményekből összeállítottuk a műfaj teljes anyagát, s ezen belül az egyes típusok változatainak sorát időrendben. Kiválasztottuk azt a szöveget, mely feltehetően a többinek is kiindulásul szolgált, vagy ha ilyen nem volt, azt, amelyet legjellegzetesebbnek ítéltük, s azt teljes terjedelmében közöltük.

Ha a XVIII. sz. végéről származó gyűjteményeink egyes szövegeinek változatait megtaláltuk a mai szóbeliségben, összehasonlításképpen azt is melléje állítottuk. Ahol anyagunk erre lehetőséget kínált, bemutatjuk a típust valamennyi megjelenési formájában, azoknál a szövegeknél pedig, melyek szoros kapcsolatban állottak (vagy állnak) bizonyos szóláshasonlatokkal vagy szállóigékkel, felsoroljuk a szólásanyagot is (jelezve, hogy az idézett forrás magyarázattal vagy anélkül közli), még abban az esetben is, ha a magyarázatok a típusunktól eltérnek. (Ld. pl. az idézett MNK 1213** mt. változatait.)

A forma és jelentésváltozások nyomkövetése csak úgy volt lehetséges, hogy eddigi módszerünktől eltérően nem szöveg-kivonatokkal, hanem teljes szövegekkel dolgoztunk. Bár az anyaggyűjtés BERZE NAGY János módszere szerint történt, egy-egy típus változatanyagának összeállításánál mindig kézbevevők az eredeti szövegeket is.

Szeretnénk remélni, hogy ilymódon sikerül bemutatni 1) a nemzetközi irodalomból ismert rátótiada típusok magyar változatait; 2) olyan típusanyagot, melynek változatai eddig nem kerültek szemünk elé, de bizonyosak vagyunk benne, hogy jórésük szomszédaink epikus anyagában is megtalálható. 3) Igyekeztünk érzékeltetni egyes témáknál - ez különösen a népszembeknél sikerült - a nagy formagazdagságot, 4) másoknál viszont az írásbeli és szóbeli költészet összefonódását sikerült dokumentálnunk

A katalógus második része a magyar és nemzetközi anyagot együtt kívánja kézbeadni a kutatónak ANDREJEV, ill. BALYS módszere szerint. Az AARNE-THOMPSON-féle katalógusba olymódon illesztettük bele a magyar változatokat és az újonnan javasolt altípusokat, ill. típuscsoportokat, hogy amellet megismerkedik az olvasó a magyar nyelvterületen ismeretlen vagy eddig

fel nem jegyzett nemzetközi rátótiádaszerű mesetípusokkal és az AaTh-katalógus által számontartott változatanyagokkal is.

Ebben a részben az AARNE-THOMPSON-féle katalógus második kiadásától eltérőleg, nem a főtipusokat hangsúlyozzuk a mellék- (X-szel jelölt) típusokkal szemben - bár a különbséget jelöljük a tipusszám aláhúzásával -, hanem a magyar nyelvterületen ismerteket emeljük ki (vastagított nagybetűkkel) azokkal szemben, melyeknek eddig feljegyzett magyar változata nem került elő.

A tájékoztatáson kívül ez a kötet rész az AARNE-THOMPSON-féle katalógusba eddig bedolgozott magyar anyag tisztázására is szolgál. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a nagytekintélyű kézikönyv - valószínűleg a fordító gondatlansága következtében - magyar vonatkozásban nagyon sok hibát tartalmaz. Ezeknek a hibáknak a korrigálását a készülő Magyar Népmese-katalógus egyik jelentős feladatának tekintjük.

A rátótiádák típusmutatója csakúgy, mint annak idején az állatmeséké, azt a célt is szolgálja, hogy felkeltse a gyűjtők érdeklődését a műfaj és problémái iránt. Meg vagyunk győződve róla, hogy a tervszerűen gyűjtött anyag és a vele kapcsolatos megfigyelések számos ponton világosabbá, egyértelműbbé fogják tenni ismereteinket, megalapozottabbá következtetéseinket. Korszerű eszközökkel (magnetofonnal, esetleg hangosfilmmel) rögzített nagyobb terjedelmű szöveggyűjtések típusok és változatformák egész sorával gazdagíthatják anyagunkat. Egy "sildai" személyiség vagy falu (falurész) monografikus vizsgálata a hozzátapadó teljes rátótiáda-repertoárral egy lépéssel közelebb vinne egyik középponti problémánkhoz: miért vált környékszerte gúny tárgyává egy ember vagy egy község?

DUKA János pályamunkájának mása nem a gyűjtő által elbeszélte, hanem jó mesemondók által előadott, magnetofonnal felvett szövegekkel egy, a Székelyföldtől távoleső településtörténeti-társadalmi egységhez (falucsoport) tapadó csúfolóanyaggal s a társadalmi funkciók részletes leírásával szintén értékes ismeretekkel gyarapítaná folklórkutatásunkat. (Különös jelentősége volna egy észak-dunántúli gyűjtésnek.)*

Itt is hangsúlyozni szeretnénk: ne elégedjünk meg az anekdotaszöveg rövid tartalmi kivonatával, vagy a pusztán szó-láshasonlaltal. Jó elbeszélőtől formailag is figyelemre méltó

epikumokat vegyünk magnetofonszalagra s kérjünk felvilágosítást arról is, hogy rátótiádánk az elbeszélés-formán kívül ismeretes-e még verses formában is s használatos-e, mint az illető falu lakosait gúnyoló jelző. Ne feledkezzünk meg gyűjtés közben a műfaj didaktikus vonatkozásairól sem.

Reméljük, hogy kötetünk e műfajjal kapcsolatos gyűjtési szempontok kidolgozásához kellő alapot biztosít.

Kovács Ágnes

Az első kiadás összeállításában segédkező MARÓTI Lajosné, MOLNÁR Balázné, SOLTÉSZ Gáspár és SÁNDOR István közreműködők munkáját követően a második javított, bővített kiadásért köszönet illeti TÖSMAGI Erika szövegszerkesztő gépelőt, PUSZTAINÉ Dr. OROSZ Magdolnát a kiegészítések német fordítóját és a rezümé lektorát, BARSÁI Jánosnét a térkép és KOSCH Pétert, a címlap készítőjét.

Budapest, 1990. május 20.

Benedek Katalin

JEGYZETEK

1. Néprajzi Közlemények III. 3.
 2. The Types of the Folktale. Antti AARNE's Verzeichnis der Märchentypen. Translated and Enlarged by Stith THOMPSON. Second Revision. Helsinki, 1961. FF Communications 184.
 3. Ld. erről DUKA EA 13.002. bev.
 4. Ld. erről ERDÉSZ T. bev.
 5. Ld. pl. MNK 1248I* mt. 3. példaszöveg.
 6. Ld. CSÉPÁNYI EA 13.488
 7. Ld. SZENDREY Zs., Falucsúfolók ill. Falucsúfolóink és GYÖRGY A. K, N és MA.
 8. Ld. BERZE NAGY MNT II. 472-508 1. és TOLNAI Vilmos, A szólásokról. Budapest, 1910. A Magyar Nyelvtud. Társ. Kiadványai 12.
 9. ERDÉLYI János nevezte így a szólásokhoz fűzött kis történeteket. Ld. erről MKK bev.
- * Időközben 1979-ben Kovács Ágnesnek módja nyílt elvégezni a gyűjtést Gyulafirátóton, halála azonban megakadályozta, hogy anyagát a kívánt mélységben interpretálhassa is.

NB. A bevezető előadás formájában - az alkalomhoz illő módosításokkal - elhangzott német nyelven a Society of Folk-Narrative Research Sagenkommission-jának budapesti ülésén (1963. X. 19.) és nyomtatásban megjelent az Acta Ethnographica XIII. (1964) évfolyama 55-69 lapján. Jelen szövegünk az előadáshoz és az Acta-cikkhez képest új adatokkal bővült s megkockáztattunk néhány, az anyag rendezése során azóta kialakult feltevést is, elhagytuk viszont a példákat, mert hisz ezek jóval nagyobb számban megtalálhatók magában a katalógusban.

A német kivonat az előadás gondolatmenetét követi rövidített formában. Feltevéseinket és az anyaggyűjtéssel kapcsolatos javaslatainkat itt nem közöltük, ezeket csak a magyar folklórkutatóknak és társadalmi gyűjtőknek szántuk meggondolásra, esetleg vitaalappal.

A fenti tanulmány az 1966-ban kiadott A rátótiadák típus-

mutatója c. mű bevezetőjeként jelent meg. Itt most Kovács Ágnesnek még a 2. kiadás előkészületei közepette bekövetkezett halála előtt megtett csekély, a 2. javított, bővített kiadáshoz igazított, értelemszerű változtatásaival, de lényegében az elsővel azonos módon adjuk közre a kötet bevezetőjeként, noha a kb. 120 új típus és altípus, valamint az első kiadásbeli 821 változat helyetti 1591-re bővült variánsanyag megérdemelne egy újabb vizsgálatot. Ez azonban csak későbbi terveinkben realizálódhat.

A RÁTÓTIÁDÁK TÍPUSJEGYZÉKE

AaTh 1200-1349

MNK 1200 ELVETETT TÁRGYAK

AaTh 1200	Az elvetett só (BN 1200)	20
MNK 1200I*	Az elvetett bicsak (BN 1349XXIV*)	2
MNK 1200II*	Az elvetett tepertő	7
MNK 1200III*	Az elvetett arany	1
MNK 1200IV*	Az elvetett tarhonya	2
MNK 1200V*	Egyéb elvetett tárgyak	4
MNK 1201I*	A megkimélt vetés (BN 1201)	14
MNK 1201II*	A vetésbe esett kalap	1
AaTh 1202	Gabonaaratás ágyúval	1
AaTh 1203A	A kígyónak nézett sarló (BN 1340*)	2
AaTh 1204*	Az elszaladó vetés (BN 1204*)	15
MNK 1206*	A cibere leves (AaTh 1687, BN 1206*)	5
MNK 1208**	A liszt megszelelése (BN 1208*)	5
AaTh 1210	A tehenet a pince(ház)tetőre vezetik, hogyan ott legeljen (BN 1210 3.)	8
MNK 1210*I	A bikát felhúzzák a templomtornyára, hogyan lelehelje a fűvet (BN 1210 1-2, 4-14, BN 1232*)	64
AaTh 1211	A kérődző tehén	5
MNK 1213*I	Nehogy a ló meghallja	1
MNK 1213*II	A fazekas okos számara	1
MNK 1213**	A tordai malac (BN 1200I*)	29
AaTh 1215	A paraszt (a molnár), a fia és a számár (BN 1687*)	3
AaTh 1216*	A különös recept	2
AaTh 1218	Az ostoba ember a kotló helyén	11
AaTh 1221A*	A hal túl nagy a serpenyőhöz	1
AaTh 1225	A fejnélküli ember	7
AaTh 1227	Egyik asszony meg akarja fogni a mókust, másik hozza a fazekat	1
MNK 1228I*	A furulyának nézett puska (BN 1228, Vö. AaTh 1157)	14
AaTh 1228A	Ostoba emberek fapuskával lönek	3

AaTh 1229*	Vasvillával hányják a diót a padlásra (BN 1229*)	14
AaTh 1231	A nyúl(rák)fogás	1

MNK 1231* SZÓSZERINT VETT JÓTANÁCSOK (Ld. MNK 1208* mt. is)

AaTh 1231*	A föld megszirozása (BN 1231*)	11
MNK 1231*I	A megkent bíró	1
MNK 1231*II	A felfüggesztett bíró	4
MNK 1231*III	A vízben bevett orvosság	6
MNK 1231*IV	A fával tartott kecske (BN 1207*)	1
MNK 1231*V	Harangöntés	3
MNK 1231*VI	A hajhullás megakadályozása	1
MNK 1231*VII	Aki megdob kövel...	1
MNK 1231*VIII	A magasán mért bor	1
MNK 1231*IX	A káposzta berántása	1
MNK 1231*X	Miért nincs Rátótnak vasútja?	1
MNK 1232*	A földbebújó malacok (BN 1298*)	3
MNK 1233*	A rokkára kötött birka (BN 1230*)	11
AaTh 1238	A tető jó és rossz időben	1
AaTh 1241	Megitatják a fűzfát	4
MNK 1241I*	A község ház kimeszelése	1
MNK 1241II*	Emlék-felirat a jégen	2
MNK 1241III*	Istállóavatás	1
MNK 1241IV*	Miért kell lépcsőn felmenni a kúthoz?	1
AaTh 1242A	Tehermegosztás (BN 1349XII*)	8
AaTh 1242*	A fa kivágása	2
AaTh 1243	Fatörzslet lecipelik a hegyről	2
AaTh 1244	A gerenda megnyújtása	17
AaTh 1245	Zsákkal hordják a világosságot az ablak- nélküli házba (H 1245, BN 1245)	37
AaTh 1247	Egy ember malomköbe dugja a fejét	1
MNK 1248I*	A keresztbe vitt létra (BN 1244)	48
AaTh 1250	Kütmérés (K XIV, BN 1334* 3.)	10
MNK 1250I*	A tarka Jézus (K XIV, BN 1334* 1-2, 4.)	20
MNK 1250A	Kosarakkal mérik a torony magasságát	1
AaTh 1255	Gödörások (BN 1332*)	8
MNK 1256*I	Pióca a töltöttkáposztán	4
MNK 1256*II	A bepölyázott kapufélfa	1

MNK	1256*III	Borbéllyal kihuzatott sárgarépa	1
MNK	1256*IV	Nyomórúd, amelyen eret vágta	3
MNK	1260AI*	A halleves	4
AaTh	1260A*	Liszt a folyóban	1
MNK	1265*I	A csaló késesné	1
MNK	1266B*	A drágán eladott bagoly	3
AaTh	1268*	Biróválasztás	3
MNK	1268*I	A legjobb rigmuskészítő legyen a bíró	1
MNK	1268*II	Biróválasztás, ló fülebe való köhajtási verseny eredménye alapján	1
AaTh	1273A*	A tökfilkó meg akarja várni, míg elfolyik a folyó	1
AaTh	1273B*	A szekeret mindenütt bezsirozzák	1
AaTh	1273C*	Kendő gyanánt kimosott lepény (BN 1349*1)	3
MNK	1273C*I	A lángos mint kapca (BN 1349* 2.)	5
MNK	1275I*	A megfordított kocsi	12
AaTh	1278	A hely megjelölése a csónakon	1
MNK	1279A*	A lovat ruhákkal akarják agyonnyomni	1
MNK	1279B*	A pipájába fogózó kőműves/bíró	1

MNK 1281 JÁMBOR HÁZIÁLLATOT VÉRENGZŐ VADÁLLATNAK GONDOLNAK

AaTh	1281	Az egerek királya (BN 1281)	12
AaTh	1281A	Az emberevő borjú	5
MNK	1281I*	A félelmetes bárány (BN 1211*)	2
AaTh	1282	A csömöz pusztulása	1

MNK 1283* KÜLÖNÖS INSTANCIÁK (Ld. még MNK 1248I* 2.)

MNK	1283*I	Akinek lova nincs, járjon gyalog	8
MNK	1283*II	Milyen messze legyen Oláhfalu Kolozsvártól?	4
MNK	1283*III	A kemény tél (BN 1349XIX*)	1
MNK	1283*IV	Két aratás egy esztendőben	1
MNK	1283*V	Egy kovács, két takács (AaTh 1534A*, BN 1347*)	10
AaTh	1284	Az ember nem ismeri meg önmagát	3
AaTh	1284A	Fehér emberrel elhitetik, hogy néger	11

MNK 1284* A CSIRKENEVELŐ ASSZONY

AaTh	1284*	A csirkenevelő asszony (BN 1284* 1.)	4
MNK	1284*I	A megszoztatott csirkék (BN 1284* 2.); Vö. AaTh 1204** mt.	11
MNK	1284*II	A burgonyára ültetett kotlós	2
AaTh	1287	A rátótiak nem tudják megszámolni, hányan vannak (H 1287, BN 1287)	5
AaTh	1288	A rátótiak nem találják saját lábukat	4
AaTh	1288A	Keresi a cigány a lovat, s rajta ül (BN 1349II*)	11
MNK	1289I*	A hazafekvők (BN 1289)	7
MNK	1289II*	Kettő közül egyik sem akar szélről (középen) aludni	3
AaTh	1290	A megűszott hajdina (BN 1290)	33
AaTh	1291	Egyik sajtnak vissza kell hozni a másikat	5
AaTh	1291B	Repedések megkenése vajjal	4
MNK	1292**	A veszedelmes varjak (BN 1342*)	5
AaTh	1293	A tökfilkó kinn áll, amíg nem végzett (BN 1349XXXI*)	3
AaTh	1293*	Víz nélkül úszni tanulni	1
MNK	1293*I	Mikor kell felkészülni a tűzoltáshoz?	7
AaTh	1293A*	Az együgyű asszony minden fazekat összehátör, hogy egy csupornak helyet csináljon	26

MNK 1294* BESZORULT EMBEREK (ÁLLATOK, TÁRGYAK)

MNK	1294*I	A karó közé szorult gyermek	2
MNK	1294*II	A faoduba szorult ember	7
MNK	1294*III	Kutya a karó közt (kiszappanozzák)	2
AaTh	1295A*	Magas völegény nem fér be a templomajtón	1
AaTh	1296A	Idővásárlók (BN 1292*)	2
AaTh	1296B	Ajándék a levélben	15
AaTh	1296*	A felbillenő szántóföld (BN 1296*)	3
AaTh	1297*	Beugranak a folyóba az egyik koma után	1
MNK	1298*	A tejmérés (BN 1293*)	10
MNK	1299*I	Népi etimológiák	2

MNK	1299*II	Ismeretlen szavak helytelen használata	2
MNK	1299*III	Ismeretlen dolgot éteinek vélnek	5
MNK	1299*	Az egerésző csikó (bivaly, szecslovakágó) Ld. MNK 1319S*	

MNK 1300* EMLÉKEZETES MONDÁSOK

MNK	1300*I	Vivát Soroksár!	1
MNK	1300*II	A köszöntő (AaTh 1698C*, BN 1295*)	18
MNK	1300*III	A megfelelő követ	9
MNK	1300*IV	A lévai kemence	12
MNK	1300*V	A jó dudás	8
MNK	1300*VI	"Isten tudja, meg a tehén!" (Vö. AaTh 1849*)	10
MNK	1300*VII	A kecske, amely belül hordja a szőrét	5
MNK	1300*VIII	A cigány három mondása	6
MNK	1300*IX	Fele sülve, fele főve	3
MNK	1300*X	Szemébe mondta...	4
MNK	1300*XI	Kénytelen volt vele	2
MNK	1300*XII	Válasz aratás/szüret után és előtt	3
MNK	1300*XIII	A halottnak kutya baja	6
MNK	1300*XIV	Lássuk a medvét!	2
MNK	1300*XV	Mulat a kútban	5
MNK	1300*XVI	Ne bolondozz, Rákhel!	2
MNK	1300*XVII	Nehogy úgy járjunk, mint tavaly!	1
MNK	1300*XVIII	Legjaván van, mint az egyszeri ember részegsége!	2
MNK	1303*I	Itt kezdődik az út vége!	2
MNK	1303*II	XY csizmadia és a kéjgáz	1
MNK	1304*	Bolondok faluja	1

MNK 1306* KUPORI EMBEREK

MNK	1306*I	A kókai lencse (BN 1349XXI*)	11
MNK	1306*II	A bekerített harangszó (BN 1349IX*)	7
MNK	1306*III	A Samu nadrágja 1/a,b.	10; 2
MNK	1306*III _z	A Samu nadrágja (vegyes)	2
MNK	1306*IV	A kisajtolt kutya (BN 1345* jegyz.)	12
MNK	1306*V	Az akasztás sem esik ingyen	10

MNK	1306*VI	Az oláhfalusi mente	7
MNK	1306*VII	A megborotvált gombóc	3
MNK	1306*VIII	A szivesen látott vendég	2
MNK	1307*I	Mi mozog a kend szájában?	2
MNK	1307*II	A tudatlan püspök	2
AaTh	1309	Válogatós emberek (BN 1349XXIX*)	12

MNK 1310 EMBERKÉNT BÜNTETETT ÁLLATOK

AaTh	1310	A rák mint szabó (BN 1349XIII*)	17
MNK	1310I*	A légy megbüntetése	4
MNK	1310II*	Szabadulás a légytől (BN 1205*)	7
MNK	1310III*	Kutya a kalodában (BN 1345* 1.)	6
MNK	1310IV*	A rátóti róka nősülése (AaTh 165B*)	2
MNK	1310V*	A hernyók böjtje	4
MNK	1310VI*	A felpofozott malac	12
MNK	1310VII*	A visszarugott szamár	3
AaTh	1311	A farkast csikónak tartják	1
MNK	1312A*	A kutyát medvének nézik	1
AaTh	1313	Az ember, aki magát halottnak tartja. A patkányméreg	7
AaTh	1313A	A cigány, aki maga alatt vágta a fát (BN 1694*)	26
MNK	1313B*	A víz partján fekvő "halott" a békák brekegését angyalok énekének gondolja	4
MNK	1313C*	Ostoba ember varangyos békák brekegését sorozatosan félreértelmezi	1
AaTh	1315**	A fehér lovat templomnak nézik (BN 1338*)	3

AaTh 1318 TÁRGYAKAT (ÁLLATOKAT) SZELLEMEKNEK VÉLNEK

MNK	1318D*	A bivalyat ördögnek nézik	1
MNK	1318E*	A hólyagos apró (Vö. AaTh 1319A*)	6
MNK	1318F*	A szentlélek	11
MNK	1318G*	Gémes Gál a gém/varjú szavát Isten szavának véli	3
MNK	1318H*	A megkeresztelt róka	1

MNK 1319 ÖSSZETÉVESZTÉSEK
(Ld. még AaTh 1310 és AaTh 1315** mt.)

AaTh 1319	A rátóti csikótojás (H 1319, BN 1336*)	20
AaTh 1319A*	Az agyonütött zsebóra (BN 1344*, Vö. MNK 1318D*)	24
AaTh 1319J*	Az ostoba megeszi a bogarakat	1
AaTh 1319L*	A holdfényt tejnek nézik (BN 1321*)	9
AaTh 1319M*	Gólyákat embereknek (teheneknek) néznek (BN 1319I* 1,2.)	11
MNK 1319N*	Kutyamáj lakoma	8
MNK 1319P*	Kismacskákat rétesnek (gombócnak) vélik	3
MNK 1319R*	Torta gyanánt megevett krumpli	3
MNK 1319S*	Az egerésző csikó	9
MNK 1319T*	A gyolcsos tótot plébánosnak vélik	2
MNK 1319U*	A lisztes zsákot embernek nézik	1
MNK 1319I*	A torony árnyékát ároknak nézik	4
MNK 1319II*	A holdfényt (ködöt) nagy víznek nézik (BN 1290 4.)	9
MNK 1319III*	A gyalogútat vászonnak nézik (BN 1349XXV*)	2
MNK 1319IV*	A bikát papnak nézik (BN 1322*)	2
MNK 1319V*	Az öregasszonyt medvének nézik	1
MNK 1319VI*	Az agarat táltoscsikónak vélik (BN 1323*)	4
MNK 1319VII*	A kikötött szecskavágó (BN 1349XIV*)	8
MNK 1319VIII*	A csapravert liszteshordó (BN 1349XX*)	5
MNK 1319IX*	A rókát farkasként nevelik	3
MNK 1319X*	A darazsakat méheknek gondolják	2
MNK 1319XI*	A veréb is madár	2

AaTh 1321 IJEDŐS BOLONDOK

AaTh 1321	Ijedős bolondok	1
AaTh 1321D*	Az óraketyegést egérrágcsálásnak gondolják	1
MNK 1321E*	A Samu nadrágja 2.	9
MNK 1321F*	Az agyonütött korsó (BN 1349VI*)	4
MNK 1321G*	A félős sajtár	1

AaTh 1322	Idegen nyelven mondott szavakat sértésnek vélnék	1
MNK 1322I*	A súlyegyen	2
AaTh 1322A*	A csizmadia és a disznó (H 1211, BN 1337*)	14
MNK 1322B*	"Huncut a bíró!"	3
MNK 1322C*	A román és a békák	2
AaTh 1324A*	Fancsali feszület (BN 1346*)	16
AaTh 1326	A templom eltolása (H 1326, BN 1299*)	35
MNK 1326I*	A templom elszállítása	2
AaTh 1327A	A szemléletesen előadott panasz (BN 1294*)	5
AaTh 1328*	Hagyják kifutni a fővő tejet, azt hiszik, hogy több lesz	1
AaTh 1331	A kapzsi és az irigy (BN 1349XXX*)	1

AaTh 1331* ANALFABÉTÁK

AaTh 1331A*	Szemüvegvásárlás	2
MNK 1331*I	Levelet irat az írástudatlan	1
MNK 1331*II	Levelet olvastat az írástudatlan	1
MNK 1332D*	A tökfilkó előlről kezdi az utat, mert nem úgy ment haza, mint ahogyan jött	1
MNK 1332E*	Elfogyott a Duna	1
AaTh 1333	A pásztor, aki ok nélkül "farkas"-t kiáltott	6
BN 1333*	"Meghótt a koca!"	1
AaTh 1334	A helyi hold	1
AaTh 1335A	A vízbe esett hold	1
AaTh 1336	A sajtának nézett hold (BN 1325*)	1
AaTh 1336A	Az egyszeri ember nem ismeri fel a tükörképét	1

AaTh 1337 FALUSIAK VÁROSON

AaTh 1337C	A hosszú éjszaka	1
MNK 1337I*	A pecsétnyomó	8
MNK 1337II*	A galuska (gombóc; BN 1349XXVII*)	5
MNK 1337III*	Falusiak a pesti vendéglőben	4

MNK 1337IV*	Falusi ember gondja városon	3
MNK 1337V*	A hosszú tarisznya	5
MNK 1337VI*	Az egyszeri ember a színházban	1
MNK 1337VII*	A savanyú káposzta	1
MNK 1338*	A teknősbéka	1

AaTh 1339 AZ ISMERETLEN ÉTEL

MNK 1339I*	A használati utasítás (AaTh 1684B)	1
MNK 1339II*	A kulcsrajáró tarisznya	5
AaTh 1339A	A bolond nem ismeri a kolbászt (hurkát)	5
MNK 1339BI*	A spárgafőző asszony	5
AaTh 1339C	A kávéfőző asszony	12
MNK 1339CI*	A megsütött szőlőgerezd (BN 1324*)	3
AaTh 1339E	Mindent összefőznek	1

MNK 1340* OK NÉLKÜL MEGHÚZOTT (FÉLREVERT) HARANGOK

MNK 1340*I	A püspökvárók	7
MNK 1340*II	A hordózörgést mennydörgésnek vélik	1
MNK 1340*III	A záptojásdurrogást veszedelemnek gondolják	1
MNK 1340*IV	Füstnek nézik a port	1
MNK 1340*V	Szűnyograj miatt félreverik a harangot	5
MNK 1340*VI	A bika harangoz	1
MNK 1340*VII	Kutyák harangoznak	2
MNK 1340*VIII	A holdvilágra harangoznak	2
MNK 1340*IX	Kiharangozások (vegyes)	10

MNK 1341 A BOLOND ÉS A RABLÓK

AaTh 1341	Ostoba emberek figyelmeztetik a tolvajt, hogy mit lopjon el (BN 1688*)	10
AaTh 1341B	"Az Úr Jézus feltámadott"	3
AaTh 1341C	A megsajnálta rablók	2
MNK 1341A*I	"Én biz' egy szegény disznó vagyok!" (AaTh 1419F)	1
MNK 1341*I	Zsidó a "boltban"	11
MNK 1341*II	"Dül a torony!"	3

AaTh 1342	Hideg-meleg egy szájból (BN 1349XXVI*)	13
AaTh 1346A*	"Ha eltalálsz, hány tojás van nálad, neked adom mind a hetet."	3

MNK 1347 A BOLOND ÉS A FESZÜLET (SZENTSZOBOR, SZENTKÉP)
(Ld. még 1324A* mt.)

AaTh 1347	Élő vagy holt legyen-e Krisztus (BN 1335**)	10
AaTh 1347*	A szobor apja	3
MNK 1347*I	A nagy kereszt és a kis feszület	9
MNK 1347*II	A cigány Pócson	1

AaTh 1349 EGYÉB RÁTÓTIÁDÁK

AaTh 1349D*	Mi a vicc? (BN 1331(*);Ld. még MNK 1275I* mt. MNK 1341*I mt., MNK 1349III* mt.)	5
AaTh 1349F*	A falu becsülete (BN 1341*)	4
MNK 1349F*I	Ku-kukk	2
AaTh 1349H*	A csikóherélés (BN 1349XVII*)	13
AaTh 1349J*	A megköszörült ködmön (BN 1349VII*)	10
AaTh 1349K*	A ködtolók (BN 1349XXVIII*)	22
MNK 1349P*	A röptében lelőtt ürge	6
MNK 1349Q*	A megabroncsolt harang	2
MNK 1349R*	A megpatkolt disznó/kecske	3
MNK 1349I*	Miért nem harangoztak a püspök elé?	5
MNK 1349II*	A szeretetből megfojtott csikó	4
MNK 1349III*	A megperzselt talicska	5
MNK 1349IV*	Hol hosszú a bot? (Vall *1221A)	4
MNK 1349V*	Hol fogy a bor?	1
MNK 1349VI*	Mit eszik a mozdony?	1
MNK 1349VII*	Felesleges aggodalom	1
MNK 1349VIII*	Hogyan tanult meg repülni a kecske?	2
MNK 1349IX*	A kecske és a vonat versenyfutása	2
MNK 1349X*	A telefon	2
MNK 1349XI*	A megabroncsolt malac	2
MNK 1349XII*	Az agyagkomp	1
MNK 1349XIII*	A gombóc hizlalása	2
MNK 1349XIV*	Közösen épített templomok	5

MNK	1349XV*	A kipréselt ködmön	2
MNK	1349XVI*	Megintette, mint Sinai a fiát	2
MNK	1349XVII*	Összevissza épült falvak	4
MNK	1349XVIII*	Szárított vas	1
MNK	1349XIX*	Vadállatnak mondott kulacs	1
MNK	1349XX*	Merre hordják a deszkát	1
MNK	1349XXI*	A betaposott mennykő	5
MNK	1349XXII*	A gombóc amely elszaladt	2
MNK	1349XXIII*	Félénk taligatolók	1
MNK	1349XXIV*	Zabhegyezés	2
MNK	1349XXV*	A palozsna	1
MNK	1349XXVI*	Bolond Istók	2
MNK	1349XXVII*	A belülről tolt tehervagon	1
MNK	1349XXVIII*	A fázós (miskolci) kocsonya	2
MNK	1349XXIX*	Sarkantyú a lovas kebelében	1
MNK	1349XXX*	Megszentelt tárgyak	1

I. RÁTÓTIÁDÁK TÍPUSAI

MNK 1200 ELVETETT TÁRGYAK

AaTh 1200 AZ ELVETETT SÓ (BN 1200)

"Régebben **Gagyban** is termeltek szőlőt, de annak éppen olyan rossz, savanyú bora volt, mint a Keresztúton termelt szőlőből préseltnek. Ám, ha rossz volt, akkor is csak bor volt az!

Egyszer aztán meghallották, hogy a fejedelem felemelte a só árát. Nosza, neki a szőlőnek, egytől-egyig kivágták a szőlőtőkét és az egész hegyoldalt bevetették sómaggal (darált sóval). Hosszú ideig várták aztán a só kikelését, de hiába várták! Azóta nincs **Gagyban** se szőlő, se só, hacsak máshonnan nem hoznak oda jó pénzért..."

DUKA EA 13.002 108.1.

Változatok:

1. Nyr. IX. (1880) 281 l. (Szólásmódok között.) A **tárnokiak** sót vetettek... (BN 4.)
2. Nyr. XV. (1886) 569 l. (Tréfás ráfogások között.) "Asz **mongyák**, hogy hajdonabb, mikor a só drágulni kezdett, a **gagyiak** sót is vetettek volt..." (BN 1.)
3. Ethn. II. (1891) Prohászka F., Bácsmezei mesék. 168 l. 1. A bölcs **galagonyásiak**. (BN 2.)
4. Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszédek. 106 l. 18. "A **domonkosiakról** beszélnek azt is..." (BN 3.)
5. JAKAB EA 3631 81-105. A kolantos emberek. (Oláhfalú)
6. GYÖRFFY L. EA 127 8. Falucsúfoló (28.) (Rátót)
7. SZUTTER B. EA 593 20.9. Egyes falukra ráfogott csúfondáros mesék. (Bük)
8. A fent közölt teljes szövegű változat.
9. ERDÉSZ T: A Nyiregyházi Jósza András Múzeum ÉK. IV-V. 1961-62. 120 l. Az egyszeri egyházfiak. (H.n.)
10. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 78. a. Sót vetettek. (Mucsi)
11. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 79. b. Sót vetettek. (Mucsi)
12. BEREZNAI Zs. Mcsd 23. 22-23. Cim nélkül. (Domonkosiak)

13. KOVÁCS Ágnes NI K 876 55-57. 44. A sóvetés. (Rátót)
 14. VÖÖ 1981 181-186. 1. A sóvetés. (Bolondfalva)
 15. NAGY Z. 1987 137-140. A bolond falu. (Silda)

Irodalmi változatok:

VERSENYI B 53. "Körmöcön élt ..." (Kapronca)

BpH 1885 I. 13. "A jó palócokról" 4.

Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs., Falucsúfolók 45. 3.bek. "Sót vetettek, mint a tárnokiak (1.vált.); galagonyásiak (3.vált.); gagyiak (2.vált.), hogy ne kelljen pénzért venniök."

Megjegyzés:

Mesénk 1, 3, 4, 9. változatának folytatása az MNK 1201I* mt. E négy változat azt a benyomást kelti, mintha a történet így lenne kerek egész. Ezzel szemben közölt példánk és a 2.sz. változat, mely ugyancsak a Székelyföldről származik (Kriza János hagyatékából került közlésre) azt mutatja, hogy a csúfolódó mese ebben a rövidebb formájában is ismeretes és szívósan tapad Gagy község lakóihoz.

Duka János forrásai, fájdalom, nem ismeretesek számunkra, nem tartjuk azonban valószínűnek, hogy gyűjteményébe a Nyelvörnek ezt az eldugott adatát iktatta volna be. Inkább az a valószínű - mint más típusoknál is tapasztaltuk - hogy egy-egy ilyen falucsúfoló történet, tekintet nélkül valóságalapjára, rendkívül hosszú életű. Eddigi kutatásaink nem terjedtek ki annak a vizsgálatára, hogy ugyanezen idő alatt a falu lakóinak valamiféle közösen kialakított jellembeli tulajdonsága (elmaradottság, tudatlanság, meggondolatlanság, a szakértelem hiánya stb.) tette ezt indokolttá, vagy egyszerűen az a tény, hogy a gagyiak még ma is "ugranak", ha valaki ezt a kis történetet megemlíti előttük.

A són kívül egyéb tárgyak elvetése is előfordul. Ilyenek:

MNK 1200I* Az elvetett bicsak.

1. NyF. 34. sz. A bakonyalji nyelvjárás. 131 l. "Holdszámra terem, mint Kajáron a bicsak" - szólás magyarázata (BN 1349XXIV* 1.)
2. LIMBAY Elemér M V. 913. (14.) Kajárt...bicskakat...elvetettek.

MNK 1200II* Az elvetett tepertő.

1. KATONA I. EA 8171 84. 2. A szériek 20 mázsa tepertőt vetettek el, hogy keljen ki a kismalac belőle.
2. GUNDA B., Néprajzi gyűjtőúton. 102 l. "Darnón egy ember tepertőt ültetett el, hogy kis malac keljen ki belőle."
3. DUKA EA 13.002 96 l. Rengeteg bolondságot ráfognak Lövete lakóira, többek között...ők ültették el a tepertyüt, hogy legyen belőle malac..."
4. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 62.a. Cim nélkül. (Andrásfalva)
5. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 62.b. Cim nélkül. (Andrásfalva)
6. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 81.a. Elültették a tőpörtyüt. (Andrásfalva)
7. KOVÁCS Ágnes NI K 876 80.65. Miért vetették el a tepertyüt?

MNK 1200III* Az elvetett arany.

1. DUKA EA 13.002 109 l. "Azt is rájuk fogták a gagyiakra, hogy kísérletet tettek az arany termesztésére: drága pénzen aranyport vásároltak, s azt elvetették... Azért szegények a gagyiak."

MNK 1200IV* Az elvetett tarhonya.

1. BOROSS M. foktői gy. 61 l. "A foktőiek tarhonyások. A községben egy nagyon fukar ember, aki mindig olyankor szeretett dolgozni, mikor nem látják, éjszaka ment ki vetni s a kiterített, csávázott búza helyett a felesége tarhonyáját vitte ki a földre. Utána hetekig járt ki nézni, hogy kel-e már a tarhonya (ő azt hitte, búza)."
2. Ethn. LIV. (1943) Dömötör S. Tolna megyei falucsúfoló történetek 80 l. (Foktő)

MNK 1200V* EGYÉB ELVETETT TÁRGYAK

1. ISTVÁNOVITS M. MNK Archivuma sz.n. Cim nélkül. (Istvándiak kaszaköveket vetettek)
2. ÜMNGY XV. 145.137. Az ócsvaiak elmehetnek tallórépát vetni.
3. SOLYMÁR I. Mcsd 13.73.a. Dióbelet vetettek. (Hidas)

Irodalmi változat:

HEGEDŰS L. 1857 102-103. (85.) A cukrot veteményező cigány.

Megjegyzés:

Mivel a fenti történeteknek mindössze egy-két változata ismeretes, a fenti típusszámokat provizórikusnak tekintjük.

MNK 1201I* A MEGKÍMÉLT VETÉS (BN 1201)

"A galagonyásiaknak használatlanul hevert egy darab földjük. Megkérdezik a papjukat: mivel vessék be. A pap azt tanácsolta nekik, hogy vessenek bele sót. A kupaktanács nyomban megszavazta a sóvetelt, s a sőt aztán apróra törve el is vetették. Egyszer csak azt vették észre, hogy a só gyönyörűen kikelt s hogy megpróbálják, a bölcs elöljárók meztláb gázoltak benne. Persze a fiatal család erősen csípte lábszáraikat. 'Nagyon jó, kitünő sótermésünk lesz', állították ok. - De a falu legénysége ott pajzánkodva a só, vagyis csalán körül, egyszer azt a merészséget követték el, hogy beledobták a bíró fiának kalapját. Hogyan kerül ez ki onnan, tanácskodának ok, hogy senki le ne tiporja a vetést? A nagyészü bíró végre kisütötte, hogy ő befogja a négy ökrét, belemegy és szigonnyal húzza ki a kalapot. Így történt. Hogy pedig a legénység ott többé kárt és bajt ne okozzon, csösz fogadtak, csak hogy ennek sem volt szabad belemásznia, mert kárt okozna, tehát négy ember hordta körül saraglyán. A só azonban még sem érhetett meg, mert megették még zölden a szamarak, de nem a falu, hanem a csösz szamarai."

Ethn. II. (1891) PROHÁSZKA F., Bácsmegyei mesék.

168 l. I. A bölcs galagonyásiak. (BN 2.)

Változatok:

1. Nyr. IX. (1880) 281 l. (Szólásmódok között) "A tárnokiak sőt vetettek..." (BN 1.)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. Ethn. XXIII. (1912) 106 l. Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszéd. 18. sz. "A domonkosiakról beszélnek azt is..." (BN 3.)
4. GYÖRFFY L. EA 127 7-8. Falucsúfoló. (Páli kanász)
5. KATONA I. EA 8171 84.2. Cím nélkül. (Szérierk)
6. MNyj. I. (1951) 223 l. (Nagypalád)
7. ERDÉSZ T: A Nyiregyházi Jósza András Múzeum ÉK. IV-V. (1961-62) 120 l. Cím nélkül. (H.n.)
8. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 78. a. Sőt vetettek. (Mucsi)
9. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 79. b. Sőt vetettek. (Mucsi)
10. BEREZNAI Zs. Mcsd 23. 22-23. Cím nélkül. (Domonkosiak)
11. KOVÁCS Ágnes NI K 876 55-57. 44. A sóvetés. (Rátót)
12. VÖÖ 1981 181-186. 1. A sóvetés. (Bolondfalva)

Irodalom:

Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Szendrey Zs., Falucsúfolók. 3. bek.
 "...a bírót, hogy a magot be ne tapossa..." (1., 2. vált.)

Megjegyzés:

Az MNK 1201I* mt. négy esetben (1, 2, 3, 7. vált.) az 1200 mt. folytatásaként fordul elő. Közölt változatunkba beleékelődik még a "Vetésbe esett kalap" epizódja, melyet provizórikusan MNK 1201III* tipusszámmal jelöltünk.

AaTh 1202 GABONAARATÁS ÁGYÚVAL

"Ostoba emberek a sóföldjükön növe csipős csalánhoz - mivel se sarlózni, se kaszálni nem tudják - ágyút kérnek a királytól, hogy le tudják löni a termésüket. A király és udvara kiment a követeket.

JAKAB M. EA 3631 81-105. A kolantos emberek.

(Oláhfalu)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak több változatát nem ismeri.

MNK 1203A A KÍGYÓNAK NÉZETT SARLÓ (BN 1340*)

"Écce az oláhfali székejek elmentek csipelni s amikó jüttek hazafelé, talátok egy sallót az út szélén.

- Hát e mi, te komé? - kérdi az egyik.
- E biza, te komé, korjánféreg.
- Tudod mit, te komé? Üssük agyan ezt a korjánférget!
- Üssük agyan!

Evvel jót suppintott a csippel az egyik székej a sallóra. Felugrik a salló, hát a másik székejnek egyenesen a nyaka küri esik.

- Jaj, komé, üssétek agyan a korjánférget, mer mingyár lerágjo a nyakamot!

Több se kellett a székejeknek, addig ütették a sallót, a szegény ember nyakán, a még egészen levágta a fejét. Így ütették agyan az oláhfolijak a korjánférget."

Ethn. XX. (1909) 315 l. ZILAHY József: A korjánféreg. (BN 1.)

Változat:

1. BOSNYÁK EA 13.503 69 l. Kacsaringós fészkes fene. (Rátót) (Kissé eltér.)

AaTh 1204* AZ ELSZALADÓ VETÉS (BN 1204)

"Réges-régen, még az ánti-világban, volt a **cigánynak** is búzája.

Egyszer a cigány a rajkójával kiment a búzaföldekre, hadd lássák, milyen a vetés.

Éppen nagy szél volt, a vetés hajladozott, hullámozott s úgy tetszett, mintha lába kelt volna minden búzaszálnak s el akarna szaladni.

Hej, Uram, Teremtőm, megijed a cigány. Ha elszalad a vetés, nem lesz búzakenyér.

Mondja a fiúnak:

- Szaladj, rajkó, haza, hozz ide két csépet, verjük le a vetést, ne szaladhasson el.

Hazaszalad a rajkó s egy szempillantás múlva jön nagy lihegve két cséppel. Az egyiket veszi az öreg cigány, a másikat a rajkó, nekiállnak, ütik, verik, csépelik a vetést, ahogy csak az erejükből kitelt. De beleverték a földbe úgy, hogy többet egy szál sem állott talpra.

Hanem az Isten meg is büntette a cigányt s azóta nincs a cigánynak búzavetése."

BENEDEK MMMV IV/1. 72 l. Miért nincs a cigánynak búzája?

Változatok:

1. Nyr. XVII. (1888) 470 l. Bartók J.: Miért nincs a **cigánynak** búzája? (BN 1.)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. Ethn. XIV. (1903) 143 l. Kolumbán S., A cigány a székely nép felfogásában. 1. Métt nincs a **czigánnak** búzája? (BN 2.)
4. JAKAB EA 3631 106 l. A **cigányok** temploma, faluja és vetése.
5. JAKAB M. EA 3631 188. Miért dől el a búza. (**cigány**)
6. Ethn. XXIII. (1912) 105 l. Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszéddek. 12. "Domonkosi ember mondta azt is..." (BN 3.)
7. BERZE NAGY J. RMN 123 l. A hullámozó gabonatabla (**Oláhfalu**) (BN 4.)
8. TURI S. EA 2336 5. Feljegyzések. 1. (**Tiszakarád**)
9. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 75.a. Fut a búzatabla. (**Majos**)
10. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 79.a. Szalad a búza. (**Mucsi**) eltér
11. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 80.a. Szalad a búza. (**Szászvár**) eltér
12. KOVÁCS Ágnes NI K 876 25-26. 19. Az elszaladó

vetés. (Rátót)

13. BEREZNAI Zs. Mcsd 23. 22.135. **Domonkoson** történt ez meg.

14. VÖÖ 1981 181-186. 1. A **székelyek** joga.

Irodalmi változat:

MIKSZÁTH KrK 54. 298. "Az **iványiakkal** meg az történt..."

Megjegyzés:

Ez az anekdota is, akárcsak az előbbieket, az elmaradott embereket teszi nevetségessé, azokat, akiket környezetük nem azért tart együgyűeknek, mert logikai asszociációjuk hibás, hanem azért, mert kulturálisan hátrább állnak, mint ők.

Feltűnőnek tartjuk, hogy az ismert 15 változat közül 6 (1-5, 7.) a Székelyföldről származik. Ennek aligha lehet pusztán a közismert székely csúfondárosság a magyarázata.

Benedek Elek teljes terjedelmében közölt szövege és Kolumbán Samu változata között bizonyos összefüggés sejthető. Tudjuk, hogy Kolumbán Benedek Elek gyűjtői közé tartozik, akinek az MMMV V. kötetében beküldött szövegeiért köszönetet is mond.

Az adoma kapcsolata a "Nincs szerencséje hozzá, mint a cigánynak a búzavetéshez" szóláshasonlathoz feltételezhető, bár eddig a két szöveget összekapcsoló adat nem került a szemünk elé.

MNK 1206* A CIBERE LEVES (AaTh 1687, BN 1206*)

"Egyszer egy ember elment vendégségbe egy barátjához, s ott megkínálták cibrelevessel. Rettenetesen jól esett neki, s elhatározta, hogy ezután mindig cibret főzet a feleségével. Csak attól félt, hogy amíg hazaért, elfelejti, s nem tudja megmondani a finom leves nevét a feleségének. Éppen ezért hazafelé egész úton mondogatta magában:

- Cibre, cibre, cibre...

Egyszer egy hidra ért, s benézett a hid alá, hogy lássa, mekkora a víz. Abban a pillanatban elfelejtette a leves nevét. Gondolta, hogy beesett a vízbe, s ott kell megkeresnie, hogy újra eszébe jusson.

Amint ott keresgél a vízben, egyszer csak arra jön egy úr hatlovas hintóval. Megállott a hidon és lekiáltott:

- Mit keressz ott, hé?

- Ha tudná, az úr is keresné - válaszolta az ember.

Az úrnak sem kellett egyéb! Azt gondolta, hogy ki tudja,

milyen nagy kincset keres az az ember? Hamar lefutott, beállott térdig a sárba, s könyökig matatott benne.

Ott matattak vagy két órát, de nem találtak semmit. Az úr megunta s mérges lett:

- Én nem keresem többet, még ha Dárius kincse is! Úgy öszszetapostuk ezt a sárt, hogy olyan mint a cibre.

- Ez az! Megtalálta! - kiáltotta az ember.

Megköszönte s azzal indult boldogan haza.

Az urat pedig kicsi hija, hogy meg nem ütötte a guta."

HUNYADI András: Erővel is, ésszel is. Zselyki és

décsei népmesék. Bukarest, 1956.55-56 l. A cibre.

Változatok:

1. BAGOSSY Károly: Mesék I. köt. 14. Mese. MTAK Kézirat Ir. 8-r. 397/I. 62-64.f. (cigány)
2. BERZE NAGY János RMN 118 l. Az árokba ejtett cibere (Oláhfalva)
3. BÉRES EA 6001. 203-207 l. A bolond ember. (Egy ostoba emberről szóló mese keretében, obszcén.)
4. A fent közölt teljes szövegű változat. (H.n.)
5. VÖÖ 1981 181-186. 1. A sóvetés. (Bolondfalva)

Megjegyzés:

A típus a közölt formában a Tiszántúlon és Erdélyben általánosan ismert. Az 1. és 3. változat tanúsága szerint azonban a sárbaejtett szó (mondás) motivuma előfordul más keretben is. Az altípusok kellő számú változat híján egyelőre nem különíthetők el. A mesét a magyar változatok rátótiáda jellege miatt jobbnak láttuk a Berze Nagy által javasolt típuszámon nyilvántartani.

MNK 1208** A LISZT MEGSZELELÉSE (BN 1208*)

"Szeleld meg ha dohos, mint a Vajkai Asszony a lisztet. Ennek megdohosodott a lisztje, s panaszkodik éránta Szomszéd Asszonyának; ez javasolja neki, hogy szelelje meg az az: tegye a szellőre, napra. Rosszul érti ő, s fogja a szitát, meg-szeleli ponyvára belőle, és így a mi kevés jó volt-is benne, el-vitte a szél, a rosszsa a ponyvára lehullott."

KOVÁCS Pál MPK 234 l.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. DUGONICS MP II. 27 l. "A dohos lisztet nem szeleli meg az okos, mert a mi jó vagyon benne, azt is el veszti." (ld. Margalits 125 stb. l.)
3. Ethn. XXXIX. (1928) Mészöly G., Folklore-adalékok Kresznerics Ferenc kézirataiból 222 l. 13. "Szeleld meg ha dohos, mint a Vajkai Asszony a lisztet." - szóláshasonlat magyarázata. (BN 1208* jegyz.) (Kresznerics szövege csaknem szó szerinti átvétel Kovács Páltól.)
4. BALLAGI MP II. 384 l. 6832. "Szeleld meg, ha dohos, mint a Vajkai asszony a lisztet." - szóláshasonlat magyarázata.
5. ERDÉLYI MKK 405 l. 8173. "Magszeleli, mint a vajkai asszony a lisztet." (ld. Margalits 741 stb. l.)

Megjegyzés:

A tréfás kis történet Kovács Pál nyomán végig vonul - magyarázattal vagy anélkül - szólásgyűjteményeinken. Újabb, önálló feljegyzésével nem találkoztunk.

AaTh 1210 A TEHENET A PINCE/HÁZ/ TETŐRE VEZETIK, HOGY OTT LEGELJEN (BN 1210 3.)

"...Volt tehát egyszer egy szegény ember, kinek semmie a világon nem volt s egyszer rá veszi magát, hogy ő mennyen ország világ nézni el is ment s midőn egy faluba érkezett, meglátja, hogy egy ember a lovát ugyan csak nógatja, hogy a háztetejére nőtt füvet le étesse, természetesen a ló nem mászhatott fel. Oda érkezik a mi emberünk s kérdi: mit fizet ha ő a füvet le éteti s az mindjárt reá vágta szavával a 100 frtot. Lérumparát is felment a lajtorján s egy sarlóval le aratta a füvet s odaadta a lónak, mit meglátott a ló gazdája s csudálkozott az ügyességen s kifizette az ígértet..."

MTAK Kézirattára Ir. 4-r. 371. 80-81 l. Lérumparát.

Változatok:

1. KÁLMÁNY Sz. II.125 l. 5. A szaba cságos katona. (BN 3.)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. ÚMNGy VI. 47. A gyáva ember. 12-13 l.
4. ÚMNGy VIII. 40. Peti és Boris. 414 l.
5. KONSZA H 161-162.98. Az asszony munkája.

6. ÚMNGy XV. 145-146. 138. A **szamosszegiek** toronyra húzták a bikát.
7. ÚMNGy XV. 153. 143. A **dobosi** pernyések.
8. NAGY Z. 1987 157-159. Marad a házban a régi rend.

Megjegyzés:

Ez a típus csak mint mese-epizód fordul elő. Némiképpen eltér tőle a közismertebb forma, ahol a falusi tanács határozata értelmében felhúzzák a falu bikáját a templom tornyára, hogy az ott nőtt néhány szál fűvet lelegelje. Ez utóbbit altípusként MNK 1210*I. számmal jelöltük.

MNK 1210*I A BIKÁT FELHÚZZÁK A TEMPLOM TORNYÁRA, HOGY

LELEGELJE A FÜVET (BN 1210)

1) "A leégett torony tetején néhány szál fű nőtt, amit észrevett a falu bölcs bírója, s nyomban összehívatta a tanácsot, mely elhatározta, hogy a közvagyon kárba ne menjen, a fűvet le kell legeltetni a község bikájával..."

Ki is vezették a bikát a színhelyre, de mivel a fű magassan nőtt, kötelet kötöttek a bika nyakára, úgy húzták fel a toronyba. Felhúzás közben a bika fuldokolva öltötte ki nyelvét, mire az egyik atyafi örömeiben elkiáltotta magát:

"Hujzad komám, mert kívánnya!"

DUKA EA 13.002 II. rész, 97 l. (Oláhfalv)

2) "Oláhfalvi ricsók,

Egérjukban lakók,
Nincsen egyebetek,
Csak egy rossz bikátok,
Azt is felhúztátok.
A templom tornyába,
Hogy egye a fűvet,
Mert nem tudtátok,
Hogyan töltsétek ki
A bosszutokat,
Mert megette a sarjut."

DUKA EA 13.002 II. rész, 98 l.

3) "Dorogon a nagy bikát templomra felhúzták."

KÁLMÁNY K. II. 178 l. 20. 5. strófa 4. sor.

4) "Hadarintja mint a **baranyai** bika a fűvet."

SIRISAKA MKK 64 l.

5) "paksi bivalyosok"

A paksiakat azért hívják bivalyosoknak, mer a toronyba kinőtt egy zabszem és főhúzták a bivajt, hogy lelegelje."
BOSNYÁK S., 1967. JPMÉK 99.66.

6) "Egy püspökjárás alkalmával, a diszebédre összegyűlt előkelőségek előtt, a püspök tréfásan megkérdezte az oláhfalvi megyebirótól:

- Mondja már kedves megyebiró uram, hogy húzták fel kigyelmetek a bikát legelni a toronyba?

- Mü úgy - vágott vissza az önérzetében sértett székely - hogy mü fogtuk elől a bika kötelét, kegyelmes uram meg hátul tekerte a farkát..."

A püspök úgy megszegyelte magát, hogy még a finom ebédhez sem nyúlt hozzá."

DUKA EA 13.002 II. rész, 98 l.

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir.8-r. 206/90 e 2-3f. (Lóc)
2. BALLAGI MP II. 352 l. 6214. "A **rátótiak** a toronyról lelegeltették a fűvet." (BN 1.)
3. ERDÉLYI MKK 162 l. 3117. "(a **görgei** ember) étette le a falu bikájával a torony párkányán nőtt fűvet,"
4. A negyedikül közölt teljes szövegű változat. (ld.Margalits 41 stb. l.)
5. SIRISAKA MKK 127 l. "Lelegeltették a toronyról a fűvet, mint a **rátótiak**." (ld. Margalits 267 stb.l.)
6. MARGALITS 767 l. "Kanyarit, mint a **könyi** bika a füből."
7. A harmadikül közölt teljes szövegű változat. (BN 2.)
8. KÁLMÁNY Sz. III. 166-168 l. 3. Az átkozott pipőretyük. (BN 1232* 1. vált.)
9. Nyr. XXIII. (1894) 38 l. (Hasonlatok között) "Fuladoz, mint a **könyi** bika."
10. Nyr. XXV. (1896) 428 l. (Csúfolódások között) "Kanyba a torom ablakba vót ekkis fű..." (BN 4.)
11. U.o. 429 l. (Tréfás jelzők között) "...szegény bika-kinzó **könyiak**," (BN 5.)
12. OLOSZ Katalin 1972 143. A falu bikája.
13. Nyr. XXIX. (1900) 538 l. (Hasonlatok között) "Ordit, mint a **könyi** bika."

14. Nyr. XXXI. (1902) 531 l. (Szólások között) "Kanyarit, mint a **könyi** bika."
15. JAKAB EA 3631 81-105. A kolantos emberek. (Oláhfalu)
16. NyF. 33, 37 l. Mivel csúfolják egymást a falusiak? 6. bek. "Könyiak főhúzták a bikát a toron tetejire, hom maj legel." (BN 6)
17. U.o. 38 l. 15. bek.: "Kanyaritt, mind a **könyi** bika." (BN 7.)
18. NyF. 38. 47 l. (Szólásmódok között) "Könyba főhúzták a bikát a toronyba..." (BN 8.)
19. MNGy VIII. 596 l. (A 6. sz. mese jegyzetében) "... (a **rátótiaknak**) kanyarított (nyelvet öltött) a bika,"
20. Nyr. XXXVI. (1907) 332 l. (Csúfnevek között) "bikafujtó **tinyeiek**" (BN 9.)
21. Nyr. XXXVII. (1908) 142 l. (Hasonlatok és szólások között) "Legel, mint a **megyeresi** toronyban a bika."
22. Ethn. XXIII. (1912) ISTVÁNFFY Gy., Palócz adomák és párbeszédek. 108 l. 25. "A **domonkosiakról** beszélnek..." (BN 10.)
23. GYÖRFFY L. EA 127 3. Falucsúfoló. 7. (Köny)
24. DOMONKOS J. EA 482 54. 5. Mondák. (Görgő)
25. KÁLMÁNY H. I. 115 l. 32. Kire marad a kis ködmön? (BN 11.)
26. BERTA I. EA 128 13. 7. Falvakra mesék. (Köny)
27. MATÓ J.-TARCZY S. EA 498 359. 9. Falucsúfoló. (Géres)
28. ÉCSY Ö.I. EA 862 57. Falucsúfoló. (Pettend)
29. Nyr. XLV. (1916) 46 l. (Szólások között) "Kanyar, mind a **könyi** bika." (BN 12.)
30. BERZE NAGY RMN 124 l. A bika a templom tornyán. (Oláhfalu) (BN 13.)
31. BODOR D. EA 902 95. Valónak hitt csúfoló történetek II. (Csik)
32. BERZE NAGY MNT. II. 477 l. 1210 mt. 14. vált.: A **mucsiak**.
33. BERZE NAGY B II. 397 l. 189. A **pöttendiek**.
34. POGÁNY P. EA 8780 781. 189b. Falucsúfolók.
35. POGÁNY P. EA 8780 532. Bikalegeltetés a padláson. (Kissziget)
36. DUKA J. EA 13.002 18-19.7. Cim nélkül. (Szentmárton)
37. DUKA EA 13.002 10 l. "A **menaságiakra** sok mindent ráfognak..."

38. U.o. 27 l. "Erre a falura (**Verebesre**) is ráfogják, különösen a háromszékiek, hogy itt húzták fel a bikát a toronyba."
39. Az elsőnek közölt teljes szövegű változat.
40. A másodiknak közölt teljes szövegű változat.
41. A hatodiknak közölt teljes szövegű változat.
42. KATONA I. EA 8171 sz.n. Falucsúfolók 2. (Szériek)
43. MNyj. I. (1951) 222 l. (Nagypalád)
- 44-45. GUNDA B., Néprajzi gyűjtőúton. 102-103 l.
"A **szamosszegiek** kötélen felhúzták a község bikáját... Hasonló falucsúfolóval illetik a **kisnaményieket**."
46. DÖMÖTÖR S. EA 2446 sz.n. Falucsúfoló 8. (Pácsony)
47. BOSNYÁK EA 12.884 100 l. 45. A borjú a toronyban. (Drávacsepely)
48. ÜMNGy XII. 321.68. **Nagypaládon** a tornyon kinőtt egy búzakalász
49. ÜMNGy XV.145.138. A **szamosszegiek** toronyra húzták a bikát.
50. Az ötödikül közölt teljes szövegű változat.
51. BOSNYÁK S. bukovinai székely gy. (H.n.; 1962.) EA 13.502 108 l. 6.
52. ÜMNGy XVI. 581.197. Szalafü.
53. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 72. a. Toronyra húzott bika. (Cikó)
54. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 77. a. A felhúzott bika. (Mucsi)
55. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 77. b. A felhúzott bika. (Mucsi)
56. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 81. a. Felhúzták a bikát. (Hadikfalva)
57. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 81-82.a. Felhúzták a bikát. (Andrásfalva)
58. BEREZNAI Zs. Mcsd 23. 21. 133. 1. **Domonkoson** az ökröt kötélen a toronyba húzták...
59. BEREZNAI Zs. Mcsd 23. 21-22. 133. 2. Cim nélkül.
60. BEREZNAI Zs. Mcsd 23. 22. 134. A **bodonyiak** felhúzták a bikát a templom tornyára.
61. KOVÁCS Ágnes NI K 876 35-36.28. A bika a toronytetőn (Rátót)
62. VÖÖ 1981 181-186. 1. A sóvetés. (Bolondfalva)
- Irodalmi variáns:
MIKSZÁTH Krk 54.297. Cim nélkül. (Rátót, Göcsej és Kóka)
LIMBAY Elemér M V.913. (8.) (Dorog)
- Az anekdota irodalmi változatainak bibliográfiáját ld. György

Megjegyzés:

A típus hétféle formában ismeretes: 1. az 1450, ill. 1384 mt. egyik epizódjaként (8, 25. vált.); 2. mint falucsúfoló mese (az elsőként közölt teljes szövegű változat, 10, 12, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 37, 38, 42, 43, 44-45, 46, 47-49, 52-55, 56-57, 58-61, 62. vált.); 3. falucsúfoló mondóka (a másodikul közölt teljes szövegű változat); 4. versbeszedett falucsúfolók egy sora (a harmadikul közölt teljes szövegű változat, 1, 34. vált.); 5. szóláshasonlat és szólásmondás (5, 9, 13-14, 17, 21, 29. vált.); 6. falvak nevéhez fűződő gúnyos jelző (az ötödikül közölt teljes szövegű változat); 7. történet arról, aki a falucsúfolót egy falubeli előtt elmondta (pórus jár: a hatodikul közölt teljes szövegű változat).

Mese-epizódot, mely csak abban különbözik a falucsúfoló mesétől, hogy a szokványos keretbe (1450, ill. 1384 mt.) illeszkedik s nem lokalizálja a történetet, nem közlünk, a többi formára teljes szövegű változatokat mutatunk be. Az 1. sz. rövid mese csaknem szöveg szerint azonos szöveggel ismeretes a magyar nyelvterületen. Mint a felsorolt - távolról sem teljes - adatok is mutatják, számos ostobának tartott község lakóit, vezetőségét gúnyolják vele.

A történetnek a megverselésére és bizonyos fokú elhomályosulására, átalakulására példa 2. sz. szövegünk. A 3. sz. szövegünk a múlt század második felében meglehetősen népszerű, alighanem a helybeli kántorok, vőfélyviselt emberek, esetleg csúfolkodásra hajlamos legátusok szerkesztette versbeszedett falucsúfolók egyikében egy verssor. (Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a Kálmány által közölt terjedelmes versezetben alig egy-két sor vonatkozik a környékbeli falukra, legnagyobb részük, távoli, közismerten "ostoba" helységekre utal.) 4. sz. szövegünk és az 5, 6, 9, 13, 14, 17, 21, 29. sz. változatunk szóláshasonlat, mely fulladozó, ordító, nyelvüket kiöltő stb. emberekkel vagy állatokkal kapcsolatban utal a közismert anekdotára, illetve arra, hogy az aposztrofált személy magatartás vagy esetleg szellemi képességek dolgában is emlékeztet a nyomorult, felhúzott bikára. 5. példánk a történetre való utalás jelzős formáját mutatja be, a 6. példa pedig egy újabb történet arról a - esetünkben előkelő - személyről, aki a kigúnyolt

község egyik lakója előtt célzást tett a torony tetejébe felhúzott bikára. Ez utóbbi derivátumra minden bizonnyal Óláfaluban, Kónyban, Rátóton stb. gyűjthetnénk az eddigieknél sokkal nagyobb számú adatot, szemben az 1-5 formával, melyet többnyire a szomszédos falvak lakói mondtak el a szövegben jelzett község lakóinak bosszantására, aminek minden egyes esetben egy kemény visszavágás, sőt nem egy esetben egy-egy kemény pofon is a következménye.

AaTh 1211 A KÉRŐDZŐ TEHÉN

"...Ezön nagyon dühös lött a másik csordás, Csaló Istvánra is rettentőjen mőkharagudott. De Csaló Istvánt nagyon szerette a falu, vött is nekije egy szép csiratehenet. A csiratehén jó fejős vót. Eccör, mikor a csiratehén hazagyütt a csordáru, lefekütt a zudvarra, ippeg a másik csordás háza elibe, oszt ekezdött kérődzeni. Láttá eszt a másik csordás mög a felesége. Aszondi a csordás a feleséginek:

- Nézd má, asszony, hoty csúfol tégöd a za tehén!

Ara monta, hogy a tehénnek rágás közbe mozgott a szája.

Aszondi ja zasszony:

- Hát látom! De nemcsak engömet, hanem tégödet is csúfol az!

A csordás, - irigységibe-je, mérgibe-je? - főkapott ety fejszét, oszt a tehénet agyonvákta..."

BERZE NAGY B. II. 421 l. 230. sz. Csaló István.

Változatok:

1. OLOSZ Katalin 1972 159-167. Pistuka meg Kató.
2. A fent közölt teljes szövegű változat
3. BODNÁR Bálint 1980 154-157. 22. A bolond asszony.
4. ÚMNGy X. 264-268. 36. A kisbunda.
5. ÚMNGy X. 429-432. 20. A kisbunda.

Megjegyzés:

H 1211 mt. ld. 1322A*; BN 1211 mt. ld. MNK 1281I* mt.

MNK 1213*I NEHOGY A LÓ MEGHALLJA!

"Vámon szökik át az egyszeri ember. Észreveszi az őr és kérdi, hogy mit visz? Odasúgja a kérdezőnek: "Zabot". Miért nem mondja hangosabban? - kérdi az őr. "Azért, mert a lovam meghallja!" - feleli az egyszeri ember."

BERZE NAGY RMN 121.37. A ló meg ne hallja. (Gyergyó)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 1213*II A FAZEKAS OKOS SZAMARA

"Halljátok, az edényesnek vót egy számara. Avval járt a vásárra, hordta az edényt össze-vissza. Oszt a vásárba lepakolja az edényt. Megkötí a számárt a szekérhő. Megy egy juhász arrafelé, az acél a kezébe, tapló, rá akar gyújtani. Azt mondja a juhász az edényesnek:

- Mondja, szabad ennek a számárnak sügni egyet?

- Hát - azt mondja, nem érkezett az edényesnek hátranézni, mert árulta az edényeket -, hát sügjon, mit bánom én!

Odahajol a juhász, a nagy égett taplót fülibe löki a számárnak. Mikor beleesett az égett tapló a fülbe a számárnak, a számár hozzáfog, ugrál, vergődik ide-oda. Elszakította a kötőféket, összetáncolta a sok edényt, nem tudtak a számárral mit csinálni. Mikor kirázta mán az égett taplót a fülüből, megcsendesedett a számár. Azt mondja az edényes, hogy:

- Hallja bácsi! Hát mán nem bánom ezt a sok edényt, ha már össze is törte a számár. Csak azt mondja meg, hogy mit sügött a fülibe?

- Hát megmondom, hallja! A nagynénjének most van a lakodalma Pesten, oszt azt járta el!

- Oh édes Jézusom - azt mondja -, de okos állat! - azt mondja - Hogy tudja, hogy a lakodalom most van a nagynénjének!

Eddig van.

ERDÉSZ T. A nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve IV-V. (1961-62) 123. (H.n.)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 1213 A TORDAI MALAC (BN 1200I*)**

"Némely sebesen kocsiskodó Erdélyi, el tapodtatott a Tordai úton egy aluvó malackát. A Bíró elejébe hajtattván, a malacnak gazdája többet akarván a kocsison nyerni, azt mondotta a Tanács előtt: hogy az immár esztendő malac volt legyen, ugyan azért meg érné a két Magyar forintot. A Bíró a malacnak annyi üdejét lehetetlennek lenni mondotta; mert ha a Tordai malac esztendő, lenne annyi esze: hogy a kocsi előtt felugordana. Adattatott néki öt garast."

DUGONICS MP II. 129. l. "Okos, mint a Tordai malac" - szólásmondás magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 720 stb. l.)
2. BALLAGI MP II. 291 l. 5056. "Tordai malacz, mely seggel mén a vályuhoz."
3. U.o. 323 l. 5631. "Okos mint a bécsi kos." (Ld. Margalits 463 st. l.)
4. U.o. 323 l. 5633. "Okos mint a Tordai malacz." - szóláshasonlat magyarázata. (Átvétel Dugonicstól forrás megjelölése nélkül.)
5. U.o.? "Okos mint a vén kos." (Ld. Margalits 463 stb. l. Az idézett szóláshasonlatot Ballagi gyűjteményében nem találtam.)
6. U.o.? "Okos mint a tavalyi kos." (Ld. Margalits 463 stb.l. Az idézett szóláshasonlatot Ballagi gyűjteményében nem sikerült megtalálnom.)
7. Erdélyi MKK 162 l. 3118. "Okos mint a görgei malacz. BSz." (Ld. Margalits 463 stb. l.)
8. U.o. 234 l. 4616. "Okos mint a kos." (Ld. Margalits 463 stb. l.)
9. U.o. 391 l. 7844. "Okos mint a tordai malacz, seggel megy a válunak." (Ld. Margalits 526 stb. l.)
10. SIRISAKA MKK 179 l. "Okos, mint a tordai malacz." - szóláshasonlat magyarázata (Vö. az 1. és 4. változattal.)
11. U.o. 276 l. "Okos, mint a görgei malacz." (Baróti Szabó Dávid munkájából. = 7. vált.)

12. Nyr. III. (1874) 239 l. (Közmondások között) "Okos, mint a **tordai** kos, seggel megyen a vályura, mégis füvel esik bele." (Ld. Margalits 54 stb. l.)
13. Nyr. V. (1876) 325 l. (Szólásmondások között) "Okos, mint a **bányai** kos." (Ld. Margalits 47 stb. l.)
14. U.o. 517 l. (Szólásmondások között) "Okos, mint a **serki** malacz." (Ld. Margalits 526 stb. l.)
15. Nyr. VII. (1878) 32 l. (Szólásmondások között) "Olyan okos, mint a **tordai** malacz."
16. U.o. 130 l. (Szólásmódok között) "Seggel megy, mint a **tordai** malacz a vályura (a hátráló emberre mondja a nép)."
17. Nyr. VIII. (1879) 461 l. (Szólásmódok között) "Okos, mint a tavali fokos. (Ostoba)" (Ld. Margalits 259 stb. l.)
18. Nyr. IX. (1880) 524 l. (Szólásmódok között) "Okos, mint a tavali kos."
19. Nyr. XIV. (1885) 138 l. (Szólásmódok között) "Olyan okos, mint a **darnai** kos." (Ld. Margalits 116 stb. l.)
20. Nyr. XIX. (1890) 43 l. (Hasonlatok között) "Okos, mint a tavalyi kos."
21. U.o. 236 l. A kevés eszü malac. (BN 1.) (**Torda**)
22. Nyr. XXVI. (1897) 327 l. (Szólások között) "Okos, mint a tavali kos."
23. Nyr. XXVIII. (1899) 379 l. (A zilahvidéki nyelvjárás c. cikkben.) "Okos, mint a **tordaji** malac. (Épegg seggē ment a vályunak.)"
24. U.o. 464 l. Király D. Egy szólásról.
25. Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-1924) 180 l. Szendrey Zs., Falucsüfolók. "Okos, mint a **tordai** malac."
26. Nyr. XXX. (1901) 352. (Szólások között) "Okos, mind a **bánáti** kos. - Okos, mind a nádi veréb."
27. Nyr. XXXI. (1902) 530. (Szólások között) "Okos, mint a **beledi** kos."
28. NyF 26.8. Szólások, közmondások 39. "Okos, mint a **tordai** kos (seggel megyen a vályura, mégis füvel esik bele).
29. KOVÁCS Ágnes NI K 876 42. 34. Az okos malac.
A szóláshasonlat magyarázata ld. O. Nagy Gábor, Mi fán terem? 205 l.

Megjegyzés:

A tordai malac meséjével kapcsolatban érdekes folklorisztikai jelenségek egész sora figyelhető meg. A felsorolt változatok nagyrésze szólásmagyarázat. Gyakran találkozunk csak a pusztá szólással is, e mögött azonban nem mindig az általunk ismert történet húzódik meg. Sőt idéztünk olyan szólásokat is, melyekben - valószínűleg a rim kedvéért - nem is malacról, hanem kosról, sőt éppenséggel fokosról van szó. Eme bizonyos "okos" kosról lehet aztán utánpótlás, vagyis a szóláshoz fűzött utólagos magyarázat az, hogy háttal ment a vályúnak s mégis fövel esett bele. Ez a ráfogás szolgálhatott a továbbiakban az "Okos, mint a tordai malac" szóláshasonlat magyarázataul, miután az eredeti történet feledésbe merült.

Megváltozott ennek következtében a szólás értelme. Eredetileg ilyen értelemben lehetett használatos: 1. megvan a magához való esze, újabb értelme csaknem ellentétes lett: 2. ostoba, minden józan ész nélkül való. Sőt csekély módosítással arra az emberre is rámondják 3. aki hátrafelé megy.

Valószínűnek kell tartanunk, hogy nem csak a tordai malacal kapcsolatban használatosak a magyar nyelvben ilyen két vagy több értelmű szólások, a kettős értelem megvilágítása azonban csak a szólás mögött álló, azzal rendszeresen asszociálódó történetek ismeretében lehetséges. A bibliográfiában felsorolt szólások egyrészénél - azoknál, amelyek magyarázat nélküli szólásgyűjtésekből valók - nem állapítható meg, hogy az adatközlő milyen értelemben használta. (Ott, ahol az epikum-asszociáció nemcsak a gyűjtésből, hanem az adatközlő tudatából is hiányzik, önállósult, igazi szóláshasonlattal számolhatunk, mely már nem a tordaiakat gúnyolja, hanem ironikus kifejezés "ostoba" értelemmel.)

AaTh 1215 A PARASZT/MOLNÁR/, A FIA ÉS A SZAMÁR (BN 1687*)

1) "...mikor a szegény vén ember hozzá vette volna az ő gyermek fiát, és elejbe vette volna az ő egyetlen egy szamarát, hogy a városba hajtana el adni, meg láták őket az út mellett cselekedő és munkálkodó emberek, és meg meveték a szegény vén embert, mondván: Bezzeg bolond ageb ez. Lám mint hajttya előtte a szamárt. Nem tud az ageb reája ülni, avagy a

gyermeket reá ültetni, melly, nehezen járhat: (mily nehezen, - t.i. a gyermek) őmaga is csak elég (alig) ballaghatik.

Hallván aszt a szegény ember, fel ülteté a gyermeket a számarra és őmaga utána ballaga. Látván aszt az út mellett való dolgozók, mondának: Bezzeg bolond vén ember ez. Mert csak elég ballaghat, mégis nem ült fel a számarra, hanem a gyermeket ültette fel reája: maga (pedig) a gyermek könnyebb volna és könnyebben járhatna hogy ne (mint) őmaga.

Hallván eszt a szegény vén ember, ismeg meg mássola tanácsát (megváltoztatá tervét, szándékát) és le szállitá a gyermeket, és őmaga üle fel a számarra. Látván aszt az út mellett munkáló emberek, mondának, Micsoda hitvány kegyetlen vén ember ez: im őmaga fel ült a számarra, és utánna kell gyalogolni a szegény gyermeknek. Lám ugyan rabba tette az önne fiát, és semmibe nem kimili a szegény gyermeket.

A vén ember hallván e beszédeket meg haraguéc, és fel vona (felvevé) a gyermeket, és hátamegé ülteté aszt a számarra és elindula a város felé. Mikoron eszt látták volna az út mellett való dolgozó emberek, mondának: Micsoda bolond és kegyetlen vén ember ez? Lám a természet dolgát sem érti meg. Mert azért vagyon a számarnak olly rövid háta, hogy csak egy ember üljen reá: ez kedig másod magával hágot (ült) a szegény számarra. Kár, hogy ollyan vén ember, és bolond.

Hallván aszt a szegény vén ember, monda: E nagy dolog, hogy semmiképpen nem találhatom a módot, hogy úgy cselekedhessem, hogy az embereknek tessék: és megharaguván, mind a négy lábát egybe köté a számarnak, és egy rudat nyújta által, és monda a fiának, Jer vigyük el: ne talán e mód tetszik nekik. És ketten vinni kezdék a rúdon a számart.

Látván eszt az út mellett való emberek, kacagni kezdenek és mondának: Ó bolond vén ember mind fiastól, im mint viszik a számart, Ki látott soha (valaha) ollyan dolgot? Maga mint (mind) ketten ülhetnének a számar hátára, és szépen el hordozná őket a számar, de látodé mint bolondultanak meg mind ketten.

Hallván eszt a szegény vén ember igen meg búsula, és monda a fiának. Ördög győzi ezeknek kedvükre cselekedni. Ha imeszt művejjük, nem jó: ha amaszt művejjük, az sem jó: Ha cselekeszünk, nem tetszik nekik: Ha amúgy cselekeszünk, az sem jó:

sem ekképpen, sem amaképpen jó. (A nem kimaradt.) Jer vessük a vizsla számart a vízbe, hogy meg meneködjünk tőle. És be veték oda a vízbe: és meg hala a szegény számar a vízbe. És ekképpen a szegény vén ember aző fiacskájával pénz nélkül, és számar nélkül haza tere..."

HELTAI Esopusi meséi bevezetésében. RMK IV. 22-24 l.

2) "Hát vót egyszer egy mese, az öreg ember, a fia, és a számar. Ezt is én az öreg nagyapámtól hallottam. Azt mondják, hogyhát a vásárra készítették a kis számarat és megalkudoztak azon, mikor az udvarnál elindultak, hogy egy darabig az apa menjen a kis számaron, egy darabig a fia. És az udvarnál az öregember felült a számarra és a fia vezette. Mennek az úton, találkoznak két fiatalemberrel. Azt mondják, hogy micsoda, micsoda számarság, azt mondja, nemhogy az öregember szállna le és a fiát tegye fel a számarra, hát ő ült fel. Mennek az úton, megtalálkoznak másik emberrel s azt mondják, hogy hát micsoda számarság, nemhogy az öregember üljön fel, azt mondja, me felült a fiú, azt mondja. Az is megszegyelte magát, az is le szállt. Hát, mennek, megint találkoznak még két emberrel, talán vagy hárommal is, azt mondják, hogy milyen buták, hogy két számar vezet egyet, nemhogy egy számaron üljön kettő. Felültek mind a ketten a számarra s hogy mendégéltek a vásár felé, találkoztak ottan több néppel, mindenki röhögte, mondták, milyen buta emberek, hogy egy számar visz két számart, nemhogy két számar vigyen egyet. Akkor leszálltak mind a ketten a számarról, megfogták a számart, szépen lehúzták az árok mellé mint a csapat, összekötözték a lábait, felvették a vállukra. Így értek be a piac felé, hát mindenki nevette, azt mondták, hogy hát micsoda hülyeség, két számar - azt mondja - visz egy számart, dehát kisült a dolog, hogy akárhogyan vitték, mind a három számar volt. És sehogyan nem volt jó. Ahajt megrestelték magukat és a vásáron, ahogy mentek be a városba, volt egy kis folyóvíz, a hidon átalmentek, a víz közepibe beledobták, megszabadultak a számartól, meg a szégyentül is. Evvel befejezem a mesét."

BÁCSKAI-BOSNYÁK száraszi gyűjtése (MNA 62.2. I.b.
18. 111-138 fsz.)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű első változat.
2. Új Magyarország 1936. május 3. számából. György VA 112-114 l. 59. "Asinus Vulgi."
3. A fent közölt teljes szövegű második változat.
A mese irodalmi változatainak bibliográfiáját ld.: BN 1687* mt. jegyz., továbbá György MA 92-93 l. 15. "Asinus Vulgi."

Irodalom:

BREDNICH, Rolf, Wilhelm 1976. EM 1.4. 867-873. Asinus vulgi.

Megjegyzés:

Ezt a mesetípust, nyilvánvaló irodalmi eredete miatt, gyűjtőink nem nagyon méltatták figyelemre, holott, mint Bácskai-Bosnyák Sándornak egy nem is egészen elsőrendű mesemondótól magnetofonszalagra felvett szövege is mutatja, a szóbeliségben szépen kidolgozott változatokra bukkanhatunk még ma is.

AaTh 1216* A KÜLÖNÖS RECEPT

"- Van-e toll, tinta, papiros? - kérde egy szegény háznál P. orvos.

- Nincs biz itt, kedves orvos úr.
- De olvasni tudnak?
- Igen.
- Hollandi theát akartam ugyanis csak rendelni; kérjenek öt garas árát a gyógyszertárból. Ha netalán elfelejtenék, ide írom krétával az ajtóra.
- Apjuk! micsoda orvosságot is mondott az orvos úr - kérdi kis idő múlva az asszony.
- Hát, hát, hát, hopp...
- Azt, azt, azt, azt, azt. Hopp bandi theát. No, el is megyek mindjárt, míg el nem felejttem.

De a gyógyszerész ilyen nevű theát adni nem tudott s üresen kellett visszaballagnia az asszonynak. Most összeszedték minden tudományukat, s olvasták volna az ajtó föliratát. Ezt azonban az orvos úr úgy eltalálta hajigálni, hogy sem teleszkóp, sem mikroszkóp nem segített rajta.

Mit volt mit tenni? Kiemelték az ajtót a sarkából és receptként elvitték a gyógyszertárba."

VAS Gereben M X. 431-432 l.

Változat:

KOVÁCS Ágnes NI K 876 10-11. 10. A recept. (Rátót)

Irodalmi változat:

A fent közölt teljes szöveg.

AaTh 1218 AZ OSTOBA EMBER A KOTLÓ HELYÉN

Együgyü ember ráül a tojásokra, hogy befejezze a kiköltésüket.

Változatok:

1. KRIZA V 424-427. VIII. A két gazdag ember gyermeke.
2. POLLÁK M. EA 3552 41-46. Mafla Miska.
3. MNGy X. 432-453. 53. A tolvaj cigány.
4. KONSZA H 161-162. 98. Az asszony munkája.
5. ÜMNGy VIII. 411-416. 40. Peti és Boris.
6. NAGY O. 1976 375-377. 68. Az asszony becsülete.
7. VÖÖ 1969 84-88. (19.) Kelekótya.
8. SEBESTYÉN Á. I. 57-58. 13. Fénkö.
9. SEBESTYÉN Á. II. 279-282. 2. János.
10. SEBESTYÉN Á. IV. 430-431. 4. Az elégedetlen ember.
11. NAGY Z. 1987 157-159. Marad a házban a régi rend.

AaTh 1221A* A HAL TÚL NAGY A SERPENYŐHÓZ

"Volt két ember. Elmentek halászni. Az egyik nem birt fogni, akárhogy halászott. A másik olyan szép nagyot fogott. Mikor kivette, bedobta a Tiszába. Aszongya amaz:

- Bárcsak én egy kicsit is foghatnék, emez meg a nagyot is visszadobja a Tiszába.

Egyszer már megkérdezte:

- Én örülnék, ha fognék, te mért dobod vissza azt a szép halat a Tiszába.

- Azért, mert kicsi a tepsi otthon.

Itt a vége."

ÜMNGy XVI. 449.130. A két halász.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

AaTh 1225 A FEJNÉLKÜLI EMBER

"Két felnőtt fiával erdőre ment fáért az apa. Mikor szekerüket megrakták, az öregot felültették fiait a nyújtó végéhez kötött fenyőbojtra, amit Csikban "farkazónak" neveznek és az a szerepe, hogy a fával megrakott szekér rohanását akadályozza a meredeken lejtő erdei úton...

A fával terhelt szekér olyan nagy sebességgel indult be a meredek lejtőn, hogy az apa feje bekerülvén a fenyő ágai közé, mielőtt kiálthatott volna, vagy kiszabadithatta volna magát onnan, merejében leszakadt. A völgybe érve, a két testvér hűledezve nézte apja fejnélküli testét. Végre az idősebb megszólalt:

- Mit gondolsz Feri, az öregnek megvolt-e a feje?

- Regvel még megvolt, mert a "morzsoltkát" ugyancsak rakta bé! - válaszolt a fiatalabb."

DUKA EA 13.002 57 l. (Kászonújfalú)

Változatok:

1. JAKAB M. EA 3631 81-105. A kolantos emberek. (Oláhfalu)
2. HORVÁTH J. EA 577 4-5.4. Furcsa mesék. (Görgő)
3. BODOR D. EA 902 95-96. Valónak hitt csúfoló történetek.III.
4. A fent közölt teljes szövegű változat.
5. VÖÖ 1981 192-193. 3. Egyszer egy ember...
6. NAGY Z.1987 137-140. A bolond falu. (Silda)

Irodalmi változat:

JÓKAI MNÉ 79. Furcsa faluk

Megjegyzés:

A kérdés, hogy "Volt-e X.Y.-nak egyáltalán feje?" előfordul még az MNK 1228 I* mt. 4. változatának befejező motívumaként.

AaTh 1227 EGYIK ASSZONY MEG AKARJA FOGNI A MÓKUST, MÁSIK HOZZA A FAZEKAT

"Két oláhfalvi ember kiment az erdőbe, hogy vágjanak fát. Meglátták a mókust. Azt mondja az egyik:

- Te, né, azt meg kéne fogjuk, hogy süssük meg, milyen jól megesszük délkor.Aszondja a másik:

- Van-e sód?

- Nincs.

- Nekem sincs. Állj meg, menjek haza, hozzak söt, me úgy hallottam, ha sötlanul eszi valaki a mókust, meghal. Ne haljunk meg.

- Jó.

Elment a só után. Ez a másik felhágott a fára. A mókus végigment egy vastag ágon, s átszökött a másik ágra. Azt mondja akkor az oláhfalvi ember a mókusnak:

- Te, te kicsi vagy, én nagy, hát én ne tudjak akkorát szökni, mint te?

S megszökte magát, hogy szökjék a más ágra. Leesett úgy a földre, hogy mindjárt meghótt.

A másik kijött, meglássa, hogy meghótt.

- Há mér etted meg sötalan?! Nem megmondtam én neked?! Mágyi má megetted s meghóttál?!

Hazament.

- Jöjjenek ki szekérrel, hozzuk haza, me megette a mókust sötlanul, s meghótt!

Kiment a szekér, hazavitték, koporsóba tették, pap elprédikálta, eltemették az oláhfalvi embert, amelyik megette a mókust sötalan."

VÖÖ 1981 200-201.15. Az oláhfalusiak sötlanul ették meg a mókust.

Irodalom:

MOSER-RATH, Elfriede 1981 Eichhörnchenfang.

In: EM 3. 1124-1125.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 1228I* A FURULYÁNAK NÉZETT PUSKA (BN 1228; Vö. AaTh 1157)

"Eccer kéccigány elment asz erdőbe, joszt asz egyik tanált egy levorvert, oszt asz hitték, hogy furuja. Fújni kezdi jasz egyik, de nem szól; elveszi tülle ja másik, oszt fujja, oszt valahogy meghúzza ja ravaszt, a puska elsült, oszt a cigánt meglütte. A másik elmegy a bíróho, joszt elmonygya, hogy tanálta jeszt a furuját, oszt mikor fútták, pukkant, oszt meglütte ja testvirjit."

KOCSIS EA 501. 52 l. Tréfás mese.

Változatok:

1. MNGy XIII. 82-90.14. Kóbor Jancsi.
2. Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszédek. 105 l. 11. "A domonkosi palócz, a mint az országúton ballag..." (BN 1.)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. BERZE NAGY RMN 123-124 l. A puska mint furulya. (Oláhfalva)
5. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs., Falucsúfolók. 45 l. 4. bek. "Furulyának nézték, mint a **rátótiak** (Jókai változata), **börvelyiek** (saját gyűjtés) a puskát."
6. POGÁNY P. EA 8780 531. A talált puska. (Rátót)
7. ÜMNGy XII. 321. 66. Egy puskát lelt két cigány.
8. VÖÖ 1969 230-233. 97. Pökd ki a magját. (székely)
9. KOVÁCS Ágnes NI K 876 12-13. 11. A furulyának nézett puska (Rátót)

Irodalmi változatok:

- JÓKAI MNA 106-107 l. Furcsa faluk. (Rátót)
- HEGEDÜS L. 1857 133. (108) A puska nem furulya.
- MIKSZÁTH K. Krk 54. 298. (Bogdása)
- BpH 1885 III. 22.4-6. A palócokról.
- O. NAGY (1966) 573.r55 Elmehetsz Rátótra puskával furulyálni

Megjegyzés:

Ez a típus, a fenti változatok szerint, ismeretes mint falucsúfoló mese és mint cigány adoma. A Szendrey Zsigmond által közölt szóláshasonlaltal szólásgyűjteményeinkben nem találkoztunk, de a többi típusoknál tapasztalt példák alapján nincs okunk kételkedni abban, hogy a szájhagyományban is használatos s nem csupán Szendrey alkalmazta ezt a formát a rátótiadákra való utalás céljából.

AaTh 1228A OSTOBA EMBEREK FAPUSKÁVAL LÖNEK

"Volt a **tevelieknek** egy faágyúja. Megharagudtak a zavadokra és le akarták löni őket. Závod végén állították fel az ágyút, teletöltötték szegekkel, puskaporral. Mikor elsütötték, a faágyú szétrobbant, és mindenki meghalt. Kiment a teveli pap és látta mennyi a halott. Erre azt mondta: Ha itt ennyi a halott, mennyi lehet Závodon!"

SOLYMÁR I. Mcsd 13.80. a. Faágyúval lötték Závodot.

(Tevel)

Változatok:

1. SOLYMÁR I. Mcsd 13.80. a. Faágyúval lötték Tevelt. (Závod)
2. SOLYMÁR I. Mcsd 13.81. a. Faágyúval lötték Cibént. (Hadikfalva)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.

AaTh 1229* VASVILLÁVAL HÁNYJÁK A DIÓT A PADLÁSRA (BN 1229*)

..."(A bolondokat kereső legény) a hogy mendegélt, talált egy embert, a ki villával akart felhanni a pallásra díjót, kérdezi tőle: 'Mit csinál, bácsi?' - 'Mán 12 nap óta hányom fel a díjót a pallásra, de még eddig nem bírtam felhanni egyet se.' Így gondolta a völegin: 'Találtam má két bolondot.' Aszongya az ember: 'De megfizetnék, ha valaki felhanná eszt a díjót a pallásra.' A legin vállalkozott rá, ha száz forintot fizet, meg egy falapátot ad. Az ember rögtön kifizette a száz forintot és egy falapátot adott a kezibe, öt perc alatt felhánta a legin a díjót. Most mán van kétszáz forintya a leginnek."...

KÁLMÁNY EA 2801 101-102 l. 24. "Ha a malomkő agyon találja ütni!"

Változatok:

1. Arany E 308-313 l. A kis ködmön. (BN 1.)
2. Nyr. III. (1874) 31-34 l. A kanászbú lett mester. (BN 2.)
3. KÁLMÁNY Sz II. 123-125 l. 5. sz. A szabaccságos katona. (BN 3.)
4. KÁLMÁNY Sz III. 166-168 l. 3. sz. Az átkozott pipőretyuk. (BN 5.)
5. A fent közölt teljes szövegű változat.
6. BENEDEK MMMV III. 18 l. A bolondok.
7. KÁLMÁNY H I. 115-117 l. 32. Kire marad a kis ködmön. (BN 6.)
8. HALÁSZ L 10-15. 2. Bolond világ.
9. BERZE NAGY B II. 413 l. 225. A nagy kard.
10. ORTUTAY MN III. 520 l. 57. A három bolond.
11. KONSZA H 155-157 l. 93. A menyasszonykereső.
12. ÜMNGy X. 264-268. 36. A kisbunda.
13. ÜMNGy X. 429-432. 20. A kisbunda.
14. SEBESTYÉN Á. II. 159-161. 138. Ködmönke.

Megjegyzés:

"A magyar anyagban ez a típus mindig az 1450, ill. 1384 mt. egyik epizódjaként fordul elő, falucsúfolóként eddig nem került szemünk elé. Kálmány tud azonban vásárhelyiekről, akik a rántottát vasvillával hányják (BN 4.); Dugonicsnál pedig találkozunk az ostobaság, oktalanság jelölésére egy ilyen szó-lással: "Vas villával eszi a szerdéket" (MP I. 112. l.); Erdélyinél "Villával eszi a szerdéket (MKK 365 l. 7181.); (szerdék a.m. aludttej).

AaTh 1231 A NYÚL/RÁK/ FOGÁS

"Eccer vóut két cigány. Elmentek fát szedegetni. Mennek-mendegélnek lassan-csendesen, megtanálnak egy nyulat, alutt. Mi csinájjanak? Megállottak ott tanácskosztak, mi csinájjanak. Ha hazaviszik, abbul nekik nem jut semmi. Kitanálták, hogy süssék-főzzék meg.

- Erity haza, hozzál fazokat, meg ety kést, meg hagymát, megsüttyük itt.

Akkor megindult a cigány. Osztán mikor elhalatt egy darabig, a nyul alutt, utánna kijáttya a másik:

- Te, paprikát is hozzál bele!

A nyul felébrett, oszt elszalatt.

- Na asz mongya -, mehecc mán utána!

Cs.I.: Nekikészültek a nagy lakomának, oszt a nyul meg sehun se vóut."

MNyj I. (1951) 229.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 1231* SZÓSZERINT VETT JÓTANÁCSOK

(Ld. MNK 1208**mt. is.)

AaTh 1231* A FÖLD MEGZSÍROZÁSA (BN 1231*)

"Hát egy csepelyi parasztgazdának nem volt jó a földje. Nem akart neki teremni.

Hát persze trágyát nem használt, mert jobban a trágyát eladta, hogyha valaki adott érte pénzt.

Aztán egyszer panaszkodott a jegyzőnek:

- Hát jegyző uram, hogy van ez - szántok, szántok, úgy mint más, vetek, kapálok is, mégsem terem a földem.

Azt mondja a jegyző neki:

- Á, édes barátom, hát hogyan teremjen, sovány a föld. Az embernek, állatnak, mindennek a zsir az istene. Ahogy mi megzsirozzuk a gyomrunkat, attól van erőnk. Hát - azt mondja -, a föld is megkivánja a zsirozást, akkor terem.

- Hát - azt mondja -, ha ennyiből áll, majd megpróbálom.

Azzal elment haza. Azt mondja a feleségének:

- Na asszony, hozzál nekem elő három tábla szalonnát.

- Hát mit akar kend vele? - azt mondja.

- Hát elmegyek - azt mondja - a mezőre, megpróbálom, a jegyző úr ajánlott valamit, hogy teremjen a föld.

Hát lehozta neki az asszony a három tábla szalonnát.

Alakötötte a borona alá, kiment a mezőre. Aztán is csúsz-tatta a borona alatt az egész földön, míg csak elnem vásott egész a bőréig a szalonna. Addig mindig jártatta.

Hát aztán amikor ez megvolt, akkor jönnek arra másfalusi emberek. Kérdezik:

- Hát atyafi, mit dolgozik?

- Hát - azt mondja -, zsirozom a földet.

- Hát - azt mondja -, hogyan?

- Hát hogyan, itt van, látjátok - azt mondja -, szalonnát kötök a borona alá. Nekem azt mondta a jegyző úr, hogy meg kell zsirozni a földet, akkor terem.

Mosolyogtak az atyafiak, nem szóltak semmit, csak ott hagyták.

De aztán rajtuk maradt ám ez a beszéd örökké, hogy megzsirozzák, mint a csepelyiek a földet."

BOSNYÁK EA 12.884 74 l. 33. "Megzsirozzák, mint a csepelyiek a földet."

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTA Kézirat. Ir. 8-r 206/90 e 2-3f
"Némedin szántóföldet szalonnával trágyálnak"
2. GÖNCZI GN 342-343 l. 9. A **kisszigetijek**.
3. KÁLMÁNY Sz III. 166-168 l. 3. Az átkozott pipőretyuk.
(BN 1.)
4. KÁLMÁNY H I. 113-115 l. 31. A kitanult katona. (BN 2.)
5. GYÖRFFY L. EA 127 8. Falucsúfoló 29. (Rátót)
6. SZUTTER B. EA 593 19.2. A **rátótiak** megszirozták a földeket.
7. ÉCSY Ö. I. EA 862 58. Megszirozták a mezőt. (Pettendiek)
8. BERZE NAGY B II. 397 l. 189. A **pöttendiek**.
9. KRESZ M. EA 4696 25-26. 10. Okos Kati.
10. A közölt teljes szövegű változat.
11. KOVÁCS Ágnes NI K 876 80.66. A föld megszirozása.
A mese irodalmi változatainak bibliográfiáját ld. György
MA 161 l. 135. Megkent bíró.

Megjegyzés:

Ez a típus önálló történetként, szólás-hasonlat magyarázatként és az 1450, ill. 1384 mt. epizódjaként ismeretes.

MNK 1231*I A MEGKENT BÍRÓ

"...nem lehet úgy, mint a **batanyai** ember, aki sokat hallott arról, hogy a bírót meg szokták kenni, tehát egy csomó haját vitt magával és a tekintetes szolgabíró uram markát egy darab hajjal, a szónak szoros értelmében, kengetni kezdé..."

VAS Gereben: Összes Munkái. 1856. II. 288 l.

Megjegyzés:

A mese irodalmi változatainak bibliográfiáját ld.: György MA 161 l. 135. Megkent bíró. Népi változattal nem találkoztunk.

MNK 1231*II A FELFÜGGESZTETT BÍRÓ

"Az **oláhfalviak** panaszt emeltek bírójuk ellen, aki sok törvényteleniséget vitt végbe e nemes község lakóival. A felsőbb hatóság erre az eset kivizsgálásáig - elrendelte a bíró felfüggesztését.

Az **oláhfalviak** szószerint vették a fejedelmi rendeletet és a bírót felakasztották egy körtefára."

DUKA EA 13.002 100 l. (Oláhfalu)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. U.o. 100-101 l. "Volt **Oláhfaluban** egyszer egy olyan pap..."
3. DUKA J. EA 13.002 101. (**Oláhfaluban**) "függesztették fel a csaló bírót a körtefára"
4. ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 III. 853-856. 332. A tejfölös száju szent.

MNK 1231*III A VÍZBEN BEVETT ORVOSSÁG

"Hát egyszer volt egy szegény **cigány**. Megbetegedett és elment az orvoshoz és az irt neki porokat, hogy vízbe vegye be.

És a cigány elment két karácsony között, a nádasba vette be a port. Az orvos épp arra ment, meglátta a cigányt, hogy a vízben áll.

- Mit csinálsz, cigány?

- Hát - azt mondja -, a doktor úr mondta, hogy vízben vegyem be.

- Á, te buta cigány, kalánba öntöttél volna vizet, beleteríteni az ostyát, beletörni a port, összegöngyölgetni, aztán úgy venni be.

- Jaj - azt mondja -, hát mért nem magyarázta meg."

BOSNYÁK EA 13.503 13. 7. A cigány és az orvosa.

Változatok:

1. BOSNYÁK S. EA 13.503 13. 7. A **cigány** és az orvosa.
2. ÚMNGY XXIII. 470.134. A **cigány** és az orvosság.

Irodalmi változatok:

HEGEDŰS L. 1870 119.232. Az orvosi rendeletet hiven teljesítő **cigány**.

GRACZA NM (1887) 235 l. Megfogadta. (**cigányadoma**)

VAS Gereben M X. 433 l. "Elment az orvos betegéhez..."

Ethn. XL. (1929) Dömötör S., **Cigányadomáink**. 90 l. 89.

További irodalmi változatok bibliográfiáját ld. az Ethn. XL. (1929) 90. változat jegyzeteiben.

Megjegyzés:

Ez a típus a változatok nagyrésztében **cigányadoma**, de ismerünk olyan változatot is VAS Gerebennél, amely mint orvosanedota került közlésre.

Ld. még "A kanállal bevett orvosság" Bosnyák EA 13.503 52. változatot is.

MNK 1231*IV A FÁVAL TARTOTT KECSKE (BN 1207*)

"A cigánnak vót egy magyar komája. Ennek igen-igen sok kecskéje vót. Eczczer tavaszfelé, mikor a kecskolló alig fért az ak-jába, aszt mongya a magyar a cigánnak: Te koma, adok neköd egy kecskollót, neveld fel, szaparítsd meg, hadd legyen a te házadnál es té s túró!

Biz a jó lessz, lelkem komám, csak én asz csem tom, mit aggyak enni, mivel él a kecske, felelte a cigán.

Megél a fával es (értette az élőfa gallyakat), míg kitavasodik egésze, azután pedig csapd a csordába és ne legyen több bajod velle.

Megörvendött a cigán, hogy de könnyű a kecskét eltartani, elvitte haza a kecskollót, az udvarán vót egy nagy-nagy csutak (tuskó), miből ülő-tökét akart csenálni, ahhoz megkötötte, hogy egyék belölle annyit, amennyi eppeng belefér. A szegén kecskolló a csutak mellett harmadnapra megdöglött étlen. Nem es fogott neki többet a cigán a kecsketartásnak, azért nincsen neki a mai szent napig es kecskéje."

Ethn. XIV. (1903) Kolumbán: A cigány a székely nép felfogásában c. cikkben 143 l. II. Métt nincsen a cigánnak kecskéje? (BN 1.)

Megjegyzés:

A MNK a típusnak csupán a fenti egyetlen változatát tartja számon.

MNK 1231*V HARANGÖNTÉS

"Történt egyszer, hogy a templom harangja meghasadt. Mit tegyenek most, hogy újra hangja legyen? Pénzt se akartak volna adni érte sokat, keresnek olyan embert, aki olcsón megöntené a harangot.

Volt a faluban egy furfangos kovács. Ez magára vállalta a harang megöntését.

Megegyeztek a fizetségben. A kovács előre kifizettette a pénzét. Adtak neki ezen felül sok mindent bőségben.

Elvitték a harangot a kovácshoz. A kovács letakarta a harangot és bezárkózott. Senki sem látott a rejtéjes munkából semmit.

A kovács egyszer jelentette, hogy kész van a tervvel, az előkészületekkel. Kérte, hogy rendezzenek ünnepélyt a harangöntés nagy pillanatához.

Kaptak rajta a tanácsbeli urak: ökröt süttettek, hordó borokat ütöttek csapra.

Nagy letakart üstben ott forrott valami csodaszer már. Jól mulattak. Már jól benne voltak a vigadásban. Lesték már, hogy mi lesz?

A harangot felfedte a furfangos kovács, hogy leöntse. Leöntötte és újra elfedte. Tovább mulattak. Rájuk virradt a reggel. A haranggal senki sem törődött.---

A harang csak hasadt maradt azután is. A kovácsot elüzték a faluból. Az pedig bosszúból telekürtölte a világot. Volt is csúfsága tenger a falunak."

SZABÓ Gy. EA 2006 319-321. 2. Hogyan öntötték meg Szamosbecsen (Szatmár m.) a harangot?

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir.8-r. 206/90 e 2-3f "Szecsön a rossz harangot hajduval öntették."
2. SIRISAKA MKK 140. Megöntötték, mint Tisza-Becsen a harangot - közmondás magyarázata.
3. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1231*VI A HAJHULLÁS MEGAKADÁLYOZÁSA

"Bálint betegségbe esvén, meghallotta a mellette suttogó barátaitól, hogy hagymáz betegsége után a haja bizonyosan elmegy. Föllábalván, hogy hajszökését meggátolja, szobája ablakait, ajtajait bezáratta."

BALLAGI MP 139. 2433. - szólás magyarázat.

Változat:

1. DUGONICS MP I. 142. "Félti, mint beteg Bálint a haját." szóláshasonlat magyarázata.
A fent közölt változat. Dugonics nyomán.
ERDÉLYI J. MK. 31.597. Dugonics nyomán.
MARGALITS E. 1896. 45. Dugonics nyomán.
O. NAGY G. 1966 68.b. 208. Dugonics nyomán.= oktalanul, nevelésesen félt vmit (rég, gúny)

MNK 1231*VII AKI MEGDOB KÖVEL...

"Hallotta a paptól, hogy a ki kövel hajgál, dobd vissza kenyérrel; az öreganya téglá darabbal dobta meg ő pedig a kezében levő majd fél kenyeret úgy vágta a hátához, hogy menten összerogyott. E mondást akkor használják, ha valaki valamit szó szerint való értelemben vesz."

Nyr. XVII. (1888) 143. Uttesz, mind a **somorgyai** legin - szólás magyarázata.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 1231*VIII A MAGASAN MÉRT BOR

"Hallotta-e hírit koma, hogy eccer az öreg Veselényi báró kiatta a borát árendába egy **széri** embernek. Persze kiépzelteti, hogy micsa fájin bor vót a, megnyalhatta vón utánna még a kiráj is a száját, de azér a báró meghatta néki, hogy csak húsz krajcáré miérje literit, hadd ihassék a szegény ember is ikis jó bort. Oszt aszt is megmonta néki, hogy **eggy** hét múlva jöjjék vissza megen, me szeretné tudni, hogy kél-e jól a bora.

Há persze hogy vették egyre-másra, hogy a fenébe ne kött vóna? Jön is a széri ember **eggy** hét múlva, oszt mongya, hogy alig győzi miérni, egymáshátán áll az ember a hordója mellett. A báró aszonta néki, há' jól van, akko' há' miérje magosabban. Magosabban is miérte bizükeme, kapta magát, fetette **eggy** mosószerkre a hordót, de bizon csak úgy kött akkor is, mint az ászokfárú. Miko mongya a bárónak, hogy csak úgy horgyák aszt most is, a báró aszonta, hogy akko' há' még magosabban ke miérni. Fel is vitte ű nagy kinnal a hijuba, azutám meg a kokasüllőre a hordót, pég maj megszakatt belé; mégis csak úgy kött a, hijába miérte magosabban. A báró meg csak csudálkozott, hogy ojan jól kél a bora."

Nyr. XXVIII. (1899) 381. Adoma a nagy Wesselényiről.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri

MNK 1231*IX A KÁPOSZTA BERÁNTÁSA

"Szegény asszony templomba készülődik. Meghagyja az urának, hogy jó nagy tüzet rakjon, főzzön káposztát, de jól rántsa is be. Elmegy az asszony, az ember pedig meggyújtja szalmafüdeles házukat, hogy jó nagy tüzet csináljon, majd a káposztákat jól berántja a konyhába. Egészen kétségbeesik az asszony, hogy mindenük elégett."

POLLÁK M. EA 3552 41-46. Mafla Miska.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri

MNK 1231*X MIÉRT NINCS RÁTÓTNAK VASUTJA?

"A vasút kiméréséhez a mérnök kimérte a vasutat. És kicövegülte, kirakta karókkal és megbizta a bírót, hogy nagyon vigyázzon a kimért vasútnak a karóira, hogy abbul egy darab se hiányozzon. És amikor... A bíró öröket állított a vigyázásra, hogy el ne vegyenek, el ne vesszen egy karó se, amit a mérnök kimért... hát ugye nagy vót a gabona akkor, hát majd hogyha beérik a gabona, akkor utána majd folytasság tovább a munkát. Hát az emberek közbe örködtek, vigyáztak a karókra, de megunták má'! Mondták a bírónak, hogy találjon ki valami mást, mer ők már eztet unják, hogy mindennap oda kijárkáljanak a cöveknek a megörzésire... Hát a bíró gondukodott, gondukodott, mi tévő legyen, mi tévő legyen... Kitalálta a bíró, hogy a karók el ne vesszenek, össze kell mindent szennyi és behozzák a község házára, ott a raktárba majd vigyáznak rája.

Hát telt múlt az idő, a gabonát learatták, jön a mérnök, keresi a karókat, hogy hol vannak, merre vannak a karók, nem lát egy karót se! Hát bemegy a község házára, mondja a bírónak:

- Hát bíró uram, nagy baj van!

- Hát mi az a nagy baj?

- Hát egyetlen darab karót se találok, mindet ellopták!

- Dehogysis - aszondja - mérnök úr, mind megvan, itt vigyázzunk rá, őrzünk rája, őrizzük a raktárba - aszondja - hogy el ne vesszenek! Azér nincs Rátótnak vasútállomása!!!

- Ezért nincs Rátótnak vasútállomása? (Sándor József közbeszólása)

- Igen, igen! Mer itt a falu mellett mérték ki az utat, a vasutat...ugye aztán a bíró összeszedette, a mérnök nem találta és másfelé vette mérgibe az irányt.

- És más falura nem mondanak semmit, egyesegyedül Rátótra?
- Hát ezek szerint...igen, Rátót a kitűzött préda!
- Szegény Rátót..."

KOVÁCS Ágnes NI K 876 33-34. 27. Miért nincs Rátótnak vasútja?

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 1232* A FÖLDBEBÚJÓ MALACOK (BN 1298*)

"...a zura ahogy eszt láti, aszondi a feleséginek:

- Nohát, én mast emegyek ennend. Addég vissza se gyűjök, még ollan bolondot nem találok, mint te!

El is akart menni, de elébb a komaasszonyához is ement búcsuzni. De ahogy a zudvarba belép, a komaasszonya csak eszalad tüle. A zembör nem tutta egondúni, hogy mi löte.

- Há szalacc, hé! - kiálti utána.

Aszondi a komaasszony:

- Nem láti ke, hogy a disznó a földbe akar bújni? Hát csak nem hagyom!

- A disznó ippeg javába túrt. A komaasszony meg azt hitte, hogy a földbe akar bújni.

- No, - aszondi az ember - nem kellett messzire menni, hogy ippeg ollan bolondot talájjak, mind a feleségöm! Mehetek haza! Avva haza is ment."

BERZE NAGY B II. 413-414 l. 226. A bolondot kereső férj.

Változatok:

1. KÁLMÁNY H I. 113-115 l. 31. Kitanult katona (BN 1.)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. SEBESTYÉN Á. III. 119-120. 27. Kelemenke kabátkája.

Megjegyzés:

Mesénk mindhárom ismert változata a boldondokat kereső ember (1450, ill. 1384) mt. egy-egy epizódjaként fordul elő.

MNK 1233* A ROKKÁRA KÖTÖTT BIRKA (BN 1230*)

"...Ekkor a legén megint ment tovább. Gondolta magában, akadtam egy jó nagy bolondra, mégcsak kettő kell, akkor térhetek vissza a leánhoz. Alig ment tovább egy falu hosszát, meglássa, hogy egy öreg asszon a johot élve felkötötte a guzsalyra, úgy fonja le a gyapját rólta. Kérgyi a legén:

- Mit csinyál, öreganyám?
- Én gyapjat fonok, fiatal legén.
- Ó, öreganyám, azt nem úgy kell fonni.
- No csak ne tanitson engemet, mert eddig es úgy fontam.
- Jól van, de még es nem úgy kell.
- Hát hogy kell akkor?

- Nyirja le a juhról a gyapjat, azt mossa ki jól, tépesse meg, mikor szép fehér lesz, akkor fonja meg.

Megköszönte az asszon a tanácsot. A legén megint ment tovább..."

ORTUTAY MN III. 524 l. 57. A három bolond.

Változatok:

1. Nyr. III. (1874) 31-34 l. A kanászbü lett mester. (BN 1.)
2. BENEDEK MMMV² III. 18 l. A bolondok.
3. SZUTTER B. EA 593 19.4. "A geresdiek felkötötték a birkát a fonó törzsökre, s így fonták le róla a gyapjút."
4. HALÁSZ L 10-15. 2. Bolond világ.
5. A fent közölt teljes szövegű változat.
6. KONSZA H 155-157. 93. A menyasszonykereső.
7. ÜMNGy X. 264-268. 36. A kisbunda.
8. ÜMNGy X. 429-432. 20. A kisbunda.
9. VÖÖ 1969 88-89. 20. Mese a bolondokról.
10. VÖÖ 1981 187-192. 2. Egy eset Bolondfalváról.
11. SEBESTYÉN Á. II. 159-161. Ködmönke.

Megjegyzés:

A típus változatai az 1450, ill. 1384 mt. egyik epizódjaként szerepelnek.

AaTh 1238 A TETŐ JÓ ÉS ROSSZ IDŐBEN

"Itt a faluba vót egy cigány, Lantos Gyica. Télbe hideg vót. A szomszedságtól vitte a ganyét, dugdosta a likakot bé, hogy a szél s a hideg ne menjen bé.

- Na, csak jüjjön el a nyár, hogy én tapasszam meg jól a házat s a feleségem aztán jó ganés földdel lesimitsa.

Eljött a nyár, mondják:

- Né te, milyen jó sár van. Gyüts, vidd s tapaszd meg, s feleséged lesimitsa ganés földdel.

- Ne beszéljenek, emberek, sze olyan meleg van, hogy gyülok meg! Hát osztán ha még letapasztjuk s a feleségem lesimitsa, sze ott gyülünk meg!

S a cigány így hótt meg feleségestül a tapasztalan házba."

VÖÖ 1981 217. 41. A cigány megtapasztja a házát.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

AaTh 1241 MEGITATJÁK A FÜZFÁT

"Tudjátok, még régen, volt egy nagy görbe ficfa, Csenger meg Tótfalu közt a Szamos parton. Olyan nagyon görbe volt, hogy teljesen már egy araszra volt már csak a hegye a Szamostól, a vitztől, annyira meg volt hajolva.

Hát ott jönnek-mennek az emberek, de senkinek sem jutott eszébe, hogy ez a fa alighanem szomjas, azért van így lehajolva, de nem ér odáig hát kinjában már ki van rügyezve, jó volna megitatni.

Egyszer arra megy egy szegény ember, azt mondja:

- Hej, de szomjas lehet ez a ficfa.

Visszamegy Csengerbe, a faluba, mondja a bírónak, hogy szedjen össze még űhozzá, a bíró meg űhozzá, nyolc embert még űrajtuk kívül, hogy legyenek tizen, aztán menjenek el, vágják ki a fát, döntsék bele a Szamosba, míg jól teleissza magát, aztán majd visszaállítják.

Hát kimegy tíz ember a bíró kíséretében, nekifognak, lefűrészelik a nagy fát, belezuhan a vízbe, hát hogy már ki volt száradva, odvas volt, szuvas volt, hát issza befelé jól a vizet. Azt mondja az egyik, az amelyik indítványozta az itatást:

- Látja, tekintetes bíró úr, meg emberek, látjátok, mennyire iszik szegény, nagyon szomjas lehet már.

- Na, hadd legyen itt vagy egy hétig, majd kivesszük, menjünk most már haza..."

ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN III. 445-446 l. 233. Megitatják a ficfát.

Változatok:

1. JAKAB M. EA 3631 81-105. A kolantos emberek. (Oláhfalú)
2. MNyj. (1951) 223-224 l. (Nagypalád)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. NAGY Z. 1987 137-140. A bolond falu. (Silda)

Irodalom:

LIXFELD, Hannjost 1977 EM 1.5. 1389-1391. Baum tránken

Megjegyzés:

A mese folytatása mindkét változatban az 1287 mt.

MNK 1241I* A KÖZSÉGHÁZ KIMESZELÉSE

"A falu bíró összehívta a kupaktanácsot, hogy fontos ügyet tárgyaljon meg velük. A gróf keresztülutazott a falun és a falu házát ki kellett meszeltetni. Az ellenvetések azok voltak, hogy a falu házát kár kimeszeltetni, mert abban úgy sem hál senki. És ha a falat bemeszelik, akkor sokkal szűkebb lesz a szoba, pedig így is alig férnek benne. Végre a bíró a dolog nyitjára akadt és azt mondta, hogyha bemeszelik a szoba belső oldalát, akkor a szoba kisebb lesz, de ha bemeszelik kívülről is, akkor kívülről is tágulni fog. Ebbe mindnyájan belenyugodtak."

JÓKAI M. MNÉ 271-272. A szász kupaktanács.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az irodalmi nyelven, hallomás után lejegyzett változatát tartja számon.

MNK 1241II* EMLÉK-FELIRAT A JÉGEN

"Mindazonáltal a falut lelkes nép lakja. Ezt mi sem bizonyítja jobban, minthogy szabadságharcunk emlékére emléktáblát s feliratot készítettek.

Mikor ennek felállítását elhatározta a falu, tanácskoztak, hova csináltassák? Végül elfogadtak egy okos tanácsot: "A Tisza mindig meglesz, úgy legyen meg mindig az emlék is! A Tisza jegére kell tehát vágatni az emléket és a feliratot!" Megtették, ünnepeltek, de mikor megenyhült a lég, elvitte a Tisza minden emléküket - vízzé olvadtak a betük."

RUBOVSZKY F. EA 477 66-67. Milyen tréfás dolgot tulajdonítanak egy pár falunak.

Változat:

A fent közölt teljes szövegű változat.

Irodalmi változat:

MIKSZÁTH K. Krk 54.266. (Kisújfalu)

MNK 1241III* ISTÁLLÓAVATÁS

"A rátótiak építkeztek, ugyanis bikaistállót építettek. Mikor kész vót az istálló, nagy parádéval hozzákészültek, meghívták a főbíró-t is istállóavatásra. Ki is jött hintón a főbíró, a bíró elejbe ment, fogadta:

- Tessék bejönni főbíró úr, nézze meg milyen istállót csináltunk mink!

Bemennek az istállóba, körülnéz a főbíró...

- Nízze meg főbíró úr, akácfa gerendák vannak, gyalult padlás, slágrul eszi a bika a szénát, ki van gyalulva a jászój, nézze meg! Ebből nyalintják a sót, hogy jobban ugorgyanak a bikák! Meg az abrakot is ebből eszik...

- Hát nagyon szép az istálló, bíró úr - mondja a főbíró.

- Hát nézzen csak körül, le a földre, kitömtük veresagyaggal, folyókát csináltunk, hogy lefolyjon a lé a bika alul...

- Nagyon rendes minden - aszondja - de tudja bíró úr, keskeny ajtó van ezen az istállón!

- Ezen van keskeny ajtó?!

- Bizony egy szilaj bika nem tud ezen bemenni!

- Ezen főbíró úr, nízze meg! - a bíró fölteszi a feje fölé a kezét, megindul az ajtó felé - nízzen ide főbíró úr, ezen az ajtón ennél nagyobb marha nem megy be sosem... (itt a mesemondó is feltartja a két karját) A főbíró körülnéz kint, a bika istálló körül, látja, hogy új vályú van a kút mellett, aszondja:

- Bíró úr, hát nem vót vastagabb tögyfa az erdön? Hát nem felel ez a vályu meg, hát keskeny is egy kicsit... hát nem tud ebből inni egy bika...

- Ebből bika nem tud inni, főbíró úr?! Na nézzen ide! - a bíró lehajul, beleteszi a fejét, iszik egy kortyot a vízből.

- Próbálja meg csak, főbíró úr, ebből minden marha tud inni!

A főbíró nézett. Azt mondja:

- Figyeljen ide, amelyikbe az én fejem belefér, abbul minden marha tud má' inni!"

KOVÁCS Ágnes NI K 876 20-21. 15. Istállóavatás.

(Rátót)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak a fent közölt változatát ismeri.

MNK 1241IV* MIÉRT KELL LÉPCSŐN FELMENNİ A KÜTHOZ

"Mevették a láncot, de a lánc nagyon hosszú vót. És a láncnak a hosszúságát, hogy ne kelljen levágni - mer le akartak vágni belőle - de a bíró az Isten világaér nem engedett belőle levágni:

- Mevették drága pénzér, hát most meg összevagdossuk ezeket a láncokat!?! Semmiképpen nem lehet ezt levágni, majd megemeljük fölfelé a kútat!

Még máig is lépcsőn kell felmenni a kúthoz, hogy vizet lehessen venni, mer fölfelé kellett jönni, hogy a lánc elég hosszú legyen."

KOVÁCS Ágnes NI K 876 8. 8. Miért kell lépcsőn felmenni a kúthoz? (Rátót)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

AaTh 1242A TEHERMEGOSZTÁS (BN 1349XII*)

"Három purdeját emeli a cigány hátán a szomszéd városba; mellette megy el egy négy lovas kocsi.

- Nagyságos tekintetes uram! - kiált utána - ugyan vigyen el engem is odáig.

Felülvén a kocsira, elmennek egy dülőföldet; hátra néz a tekintetes úr, látja, hogy a purdék még mindig a cigány hátán mászkálnak.

- Miért nem rakod le a porontyokat, cigány? - szól hozzá.

- Dehogy terhelem, dehogy terhelem velük a tekintetes úr kocsi-ját; asst is sépen megkesenem, hogy magamat elvis."

VAS Gereben M X. 463 l.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (BN jegyz.)
2. Ethn. III. (1892) Nagy J., Hegyhát vidéki hangutánzók... 66 l. "Az **őrségi** Körmendről hazamenet..." (BN 1.)
3. Ethn. XL. (1929) Dömötör S. **Cigányadomáink**. 90 l. 98. (1. vált.; BN jegyz.)
4. GYÖRGY VA 144 l. 81. Állatvédelem. (**Vámos**)
5. HALÁSZ L 10-15. 2. Bolond világ.
6. KONSZA H 155-157 l. 93. A menyasszonykereső.
7. VÖÖ 1969 88-89. Mese a bolondokról.
8. KOVÁCS Ágnes NI K 876 52.42. Az ember a szekéren vállon tartja a zsákot.

A mese irodalmi változatainak bibliográfiáját ld. György N 17 l. 15. Az állatvédő., ill. György MA 89 l. 6. Állatvédelem.

Irodalom:

UTHER, Hans-Jörg 1982 EM 4.1. 18-21. Entlastung des Esels.

Megjegyzés:

Ez a mesetípus ismeretes mint cigányadoma (1. vált.), falucsfűlő mese (2, 4. vált.) és mint az 1384, ill. 1450 mt. egyik epizódja (6. vált.)

AaTh 1242* A FA KIVÁGÁSA

"Szintén gyáva ember vóút az is. Az úgy ment vőünek egy menyecskeihez egy más faluba. Jőü gazda hejre ment, vóút gazdasági felszerelés, vóút minden. Asz monygya a felesége, mikor már megesküttek, másnap asz monygya:

- Na, János, mint féirjem, hát má tuggya, hol a mi erdőünk. El kel menni fájir. Van ott szálfá, amijen tűzrevalóú, vágjon minéil nagyobbakot, hogy legyen téilire.

Az ember el is indult az erdőüre. Az nem jutott eszibe, hoty hopp, jóú lenne még valaki. Elindult segiccsig néikül. Ement ngy ökörrel s szekirrel. Mikor az erdőüre irt, meglátta a naty szál fákat, akkou gondolkozott mek, hogy jóú vóuna ety kis segiccsig. Meggondolkozott: "Már se baj, majt segítünk rajta." Kiszemléilt egy naty fát, amit ki akart vágni. A szekeret odatámasztotta a fa melléi. Gondolta, így mos jóú lesz, ü maj vágja a fát s az majt kidől a szekirre. Nekifogott s vákta ki a fát. Asz ki is dölt s összetörte a szekeret s megölte a ngy

ökröt. Nagyon elkeseredett az ember, mikor esz meglátta. Most már se ökör, se szekir, csak ety féisze..."

ÜMNGY VI. 17. l. 48. A gyáva ember. II. (A mese kezdő epizódja.)

Változatok:

1. MAILAND EA 1944 700-706. Hazug mesék.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

AaTh 1243 FATÖRZSET LECIPELIK A HEGYRÖL

"Annakidején nem szénnel tüzeltek a jó **rátótiak**, hanem fával, szegényebb ember tuskót szedett és azzal fűtött télen, a hideg télre.

Na, így jártak a jó rátóti komák, akik fölmentek a Papok tetőre, azaz a hegyodalba tuskót szedni. Három héten keresztül hordták le a vőgybe olyan helyre, ahova a kocsi oda tud járni. Majd közbe egy kis hó esett.

- Komám ez a tuskó nehéz lesz, elbirjuk?!

- Add föl komám a vállamra, majd csak valahogy leballagok velem!

A koma megcsúszott, a tuskó leesett, szépen legurult a vőgybe.

- Hiinye komám, azt az áldóját, há' erre nem is gondoltunk, látod?!

Hát ugye, a szegény rátótiak akkor jöttek rá, hogy a fizika is van a világon.

- Mit csinálunk vele?

- Hát ha már kitaláltuk komám, tudod mit? Hordjuk ide föl az egészet, oszt utána eregessük le, ha egyszer kitanáltuk, akkor már élvezzük is.

Hát most a rátótiak ugyanígy vannak. Most meg a vízzel! Itten ez a víz bemegy Veszprémbe, onnan meg kihordják lajton."

KOVÁCS Ágnes NI K 876 1.1. Tuskószedés. (Rátót)

Változatok:

1. JAKAB M. EA 3631 81-105. A kolantos emberek. (Oláhfalú)
2. A fent közölt, teljes szövegű változat.

AaTh 1244 A GERENDA MEGNYÚJTÁSA

1) "...A harmadik faluba éppen házeépítőöke találkozott. Oda-köszön nekijek:

- Jó munkát!

Azok visszaszónak:

- Nincs etten jó munka, mer már két éve építünk eszt a házat. A kis gerendát húzunk kétfelé, hátha ollen hosszú lenne, mind a másik. Oszt még se nyút mög!

A legény akkor elúvott egy másik gerendát, hozzátaotta a másikhon, oszt mingyár hosszabb lett a gerenda!

Mast má látta, hogy más bolond is vana velágon..."

BERZE NAGY B II. 414-416 l. 227. A három bolond lány.

2) "Ez is csepeliekkal történt. (Drávacsepelyiekkal)

Kiültek beszélgetni az uccára egy göccsre. Aztán amint beszélgettek, hát nagyon szűk volt a hely. Tizenegyen voltak, de igen szűk volt, a tizenegyedik már nem is fért oda.

Azt mondja az egyik:

- Vagyunk elegen, próbáljuk, húzzuk meg ezt a göccsöt! Fele elkapta az egyik végét, fele a másik végét.

- Na még csak, na még csak! Húzd meg, húzd meg!

Addig húzták, addig húzták, kimelegedtek, levetették a nagykabátot.

Egyszer azt mondja az egyik:

- Hát próbáljuk meg, hátha már megnyúlott.

Hát próbálnak leülni, mind a tizenegy ráfért.

- Na lám, hogy használt, megnyúlott a göccs."

BOSNYÁK EA 12.884 72-73 l. A göccs megnyújtása.

3) "Megnyújtották, mint rátótiak a padot."

MARGALITS 767 l.

4) "Bürü-nyújtó Kis-Sziget; valamikor a bürüt (gyaloghidat) a patakon meg akarták nyújtani, mivel rövid volt."

Nyr. VIII. (1879) 48 l. (Helységekre ragadt gúnynevek, mesterműszók között.)

Változatok:

1. Nyr. VI. (1877) 228 l. (Szólásmódok között) "Megnyújtja, mind a **pókaiak** a bürüt."
2. A negyediknek közölt teljes szövegű változat.

3. GÖNCZI F. G 122. **Kisszigeten** megnyújtották (már t.i. ház-ás által a bürüt)

4. A harmadiknak közölt teljes szövegű változat.

5. Nyr. XLI. (1912) 181 l. Berczik Á., Tárcaák Girgáczaiából. 2. bek. "...megnyújtották, mint **göcsejiek** a bürüt."

6. DOMONKOS J. EA 482 53.4. A furfangos ács. (Görgő)

7. Ethn. XXXVII. (1926) 46 l. Szendrey Á., Falucsúfolók. 1. bek.: "Megnyújtja mint **pókaiak** stb. a bürüt." (1, 2, 4. vált.)

8. BENE K III. 117-125 l. Kurta Marci.

9. Az elsőnek közölt teljes szövegű változat.

10. POGÁNY P. EA 8780 532.A bürü megnyújtása.

11. MNy. I. (1951) 223 l. (**Tiszacsécse**)

12. A másodiknak közölt teljes szövegű változat.

13. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 62.a. Padhúzogatók. (**Andrásfalva**)

14. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 78.a. Meghosszabbították a padot. (**Mucsi**)

15. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 78.b. Meghosszabbították a padot. (**Mucsi**)

16. VÖÖ 1981 187-192. 2. Egy eset **Bolondfalváról**.

17. KOVÁCS Ágnes NI K 876 4.4. A padnyújtás. (**Rátót**)

Irodalom:

LIXFELD, Hannjost 1976 EM 1.4. 1144-1146. Balkenstrechen.

Megjegyzés:

Mesénk két szempontból is figyelemre méltó: egyrészt azért, mert műfajilag igen változatos, másrészt azért, mert a központi motívum - a formától függetlenül - háromféle módon is kidolgozást nyert. A típus ismeretes, mint falucsúfoló mese (2. példánk, ill. 6, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17. vált.); mint az 1450, ill. 1384 mt. egyik epizódja (1. példánk, ill. 8, 9. és 16. vált.); találkoztunk vele mint szóláshasonlattal (3. példánk, ill. 1, 4, 5. vált.) és gúnyos jelzővel (4. példánk, ill. 3. vált.).

Ezen belül a központi motívum (J 1964 l.), a gerenda megnyújtása köré három mese is szövődött: hol házeépítők, hol hid-építők jönnek arra a tréfás, számukra azonban küzdelmes gondolatra, hogy a fedélszékhez, vagy gyaloghidhoz túl rövidre szabott gerendát emberi vagy állati erővel a kellő hosszúságúra nyújtásák, harmadik esetben pedig a ház előtti padon szoron-

gó atyafiak határozzák el, hogy a kényelem okából ilymódon teszszik hosszabbá a padot.

Joggal felvethető itt az a tipológiai probléma, hogy az alapmotívum azonos volta ellenére is három azonos, vagy pedig csupán rokon típussal van-e dolgunk. Szerintünk az utóbbi eset áll fenn, s több változat esetén indokolt lesz a három altípust alszámokkal is ellátni.

AaTh 1245 ZSÁKKAL HORDJÁK A VILÁGOSSÁGOT AZ ABLAK NÉLKÜLI HÁZBA (H, BN 1245)

"Hun nem vót, vót a világon egy katona. Mikó kitötötte a három esztendőt, kikapta a szabaccságos kis könyvit, mönt hazafelé. A mint mèn hazafelé, lát messzirü egy rossz házikót, horták be az embörök a napot. Oda ér a katona, kérdözi:

'Mi csinálnak?'

'Horgyuk a napot a zsákba a szobába!'

No, még ijen bolondokat se láttam! gondojsza a katona, de nem szól nekik, csak nézi. Aszongya osztán a katona:

'Így sose lesznek kentök kész!'

'Hát, hogy?'

Aszongya a katona:

'Mögmondom, ha annak kentök százforintot!'

Mögkapta a százforintot, mongya nekik:

'Vágjé kentök az elejin lukat, mög az ódalán lukat!'

Mingyá nem költött zsákolni, a katonának is mingyá mögvót a száz forint."

KÁLMÁNY EA 2801 146 l. 55. Zsákkal hordják a világosságot..

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat Ir. 8-r. 206/90 2-3f Terényiek a napfényt zsákokkal cipelték
2. ARANY E 308-313 l. A kis ködmön. (BN 1.)
3. Nyr. III.(1874) 31-34 l.A kanászbú lett mester.(H 1;BN 2.)
4. KÁLMÁNY Sz III.166-168 l. 3.Az átkozott pipöretyük.(BN 3.)
5. BENEDEK MMMV² III. 18 l. A bolondok.
6. KÁLMÁNY EA 2801 101-102 l. 34. Ha a malomkő agyon találja ütni..
7. A fent közölt teljes szövegű változat.
8. OLOSZ Katalin 1972 159-167. Pistuka meg Kató.

9. JAKAB EA 3631 81-105 l. A kolantos emberek. (Oláhfalú)
10. KÁLMÁNY H I. 115 l. 32. Kire marad a kis ködmön? (BN 4.)
11. GYÖRFFY L. EA 127.3. Falucsúfoló. (Gérce)
12. BERTA I. EA 128 12.5. Falvakra mesék.(Vaszar)
13. BERZE NAGY RMN 124 l. A zsákkal hordott világosság. (Oláhfalú) (BN 5.)
14. HALÁSZ L 10-15. 2. Bolond világ.
15. BENE K. III. 117-125 l. Kurta Marci.
16. BERZE NAGY B. II. 412-413 l. 225. A nagy kard.
17. U.o. 414-416 l. 227. A három bolond lány.
18. ORTUTAY MN III. 520 l. 57. A három bolond.
19. KONSZA H 155-157 l. 93. A menyasszonykeresök.
20. ÜMNGy VIII. 417-420 l. 41. Könyvenke.
21. DUKA EA 13.002 101 l. "(Oláhfaluban) vittek világosságot zsákkal az ablaktalanul felépített házba."
22. ÜMNGy X. 264-268. 36. A kisbunda.
23. ÜMNGy X. 429-432. 20. A kisbunda.
24. VÖÖ 1969 227-228.92. A székelyek templomot építettek. = VÖÖ 1981 202-203. 17. A székelyek építettek templomot ablak nélkül.
25. BOSNYÁK EA 13.503 26 l. A rátótai ablak.
26. ÜMNGy XVI. 439. 123. A szegény legény meg a házasság.
27. ÜMNGy XVI. 580. 195. Anekdoták Szalafőről.
28. NAGY O. 1983 95-99.29. Bolond lyukból bolond szél fuj.
29. VÖÖ 1981 187-192. 2. Egy eset Bolondfalváról.
30. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 79.a. Zsákban vitték be a világosságot. (Mucsi)
31. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 79-80.b. Cim nélkül. (Mucsi)
32. KOVÁCS Ágnes NI K 876 23. 17. Zsákkal hordják a világosságot. (Rátót)
33. SEBESTYÉN Á. II. 159-161. Ködmönke.
34. SEBESTYÉN Á. III.119-120. 27. Kelemenke kabátkája.
35. SEBESTYÉN Á. IV. 97-98. A tudatlanság.

Irodalmi változatok:

- MIKSZÁTH K. Krk 54.298. (Toponár)
BpH 1885 I.13. A jó palócokról. (Szurdok)

Megjegyzés:

Mesénk legtöbb esetben az 1450, ill 1384 mt. egyik epizódjaként szerepel, de ismeretes falucsúfoló formájában is (13, 21 és 25. vált.).

AaTh 1247 EGY EMBER MALOMKŐBE DUGJA A FEJÉT

"Elviszi a víz az oláhfalusiak malmát s elhatározzák, hogy újat építenek. Fel is építették kalákába, már csak a malomkő hiányzott. Felmentek a havasokra, vágtak maguknak egyet. Eszükbe jutott, hogy ezt is le lehetne gurítani a hegyről, ahogy az épületfákkal tették, de attól féltek, hogy nagyon messze elgurul. Aki adta a tanácsot, hogy gurítsák le, az dugja a fejét a lyukba s mutassa neki az utat. Így is lett. A malomkő gurult az emberrel együtt a völgybe, közben maga alá temette az embert. A többiek nem találták meg a malomnál, gondolták elszökött s kihirdették, hogy elszökött egy ember, malomkövel a nyakán, hozza vissza, aki találkozik vele."

JAKAB M.EA 3631 81-105.A kolantos emberek.(Oláhfalu)

Változat:

A fent közölt szöveg.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 12481* A KERESZTBE VITT LÉTRA (BN 1244)

1) "Hát ez is a csepelyiekkal esett meg.

Át akartak menni Szerdahelyre. Aztán az útjuk egy erdőn vezetett keresztül. Egy nagy létrát kellett elvinni Szerdahelyre.

Hát aztán keresztbe vitték.

Hát amint mennek, tanakodnak - mi lesz ott az erdőnél, hogyan menjünk ott?

- Hát - azt mondja az egyik -, nincs más módja, menjünk, azután amelyik fa aggat, azt a fát ki kell vágni.

Hát aztán így is lett. Jóformán kivagdalták a fákat és azt érték el vele, hogy egy hét múlva értek Szerdahelybe.

Aztán ott is kérdezték:

- Hát miért jöttek ilyen sokáig?

Hát mondták, hogy hát hogyan jártak, nem birtak jönni, mert nem fért meg a létra az úton.

Rajtuk is maradt örökké, hogy

"Keresztbe vitték, mint csepelyiek a létrát."

BOSNYÁK EA 12.884 93 l. 39. "Keresztbe vitték, mint csepelyiek a létrát."

2) "Mikor a rohamosan fogyó erdők további vágását királyi rendelettel megtiltották, az oláhfalviak kéréssel fordultak a felsőbb hatósághoz, hogy bár annyi fát engedjenek kivágni az erdőből, ahol egy lajtorját átvihetnek. Ezzel a csalafinta engedéllyel aztán egy akkora területen letarolták az erdőt, ahol egy jó hosszú lajtorját keresztben átvihetnek.

Azóta mondják, hogy "Oláhfaluban keresztben vitték át a lajtorját az erdőn."

DUKA EA 13.002 99. 1.

3) "Na most mondok még egy, két-három szóból egy mesécskét.

- Irmuskám!

- He?

- Menj el, nagylányom, és hozd ide nagymamának azt a kis lajtorját.

- Hol van?

- Ott van hátul. De jól hozdad! Is már hozod? (sic.)

- Igen.

- Jól van. De jól hozdad, nem úgy, mind a csikijak e lojtorját, jó?

- Jó.

- Hát tudod, hogy vitték e csikijak e lojtorját?

- Nem.

- Nem tudod? Hát keresztbe fogták, így ne, s aztán mikor elért egy fát, kettőt, akkor ki kellett vágják a fát, hogy ne akadjon meg a fába, hogy tudjanak előre menni. Te nem tudod?

- Nem.

- De most tudod? Mostanig még nem tudtad, ugye? Jó. Mostan immár tudod, igye?

- Igen.

- Ekkora ja mese."

BOSNYÁK MNA 62.2. Ia5. 189-207 fsz. (A csikijak keresztbe vitték a lajtorját.)

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 235 l. "Keresztül viszik, mint bizonyos falube liek a lajtorját az erdőn." (Magyarázat nélkül)
2. BALLAGI MP II. 236 l. 4101. "Keresztül viszik, mint bizonyos falubeliek a lajtorját az erdőn." (Magyarázat nélkül) (BN 1.)
3. U.o.? "Keresztben viszik a lajtorját, mint a **szüriek**." (Ld. Margalits 418 stb. l. A szőláshasonlatot Ballagi gyűjteményében nem találtam. Nem Sirisaka gyűjteményére utal M.?)
4. ERDÉLYI MKK 162 l. 3117. "(Görgei ember) vitte keresztbe a létrát a fák között..."
5. U.o. 256 l. 4856. "Keresztben viszik a lajtorját az erdőben." (Ld. Margalits 418 stb. l.)
6. SIRISAKA MKK 96 l. "Keresztben viszik a lajtorját, mint a **szüriek**."
7. JÓKAI MNA 104-105 l. Furcsa faluk. (Nagy-Lédecz)
8. Nyr. I. (1872) 178 l. (Közmondások között) "Keresztül viszi, mind a **pilisiek** a rétyát..." (BN 2.)
9. OLOSZ K. 1972 144-145. A tarka Jézus. (Szentegyházsfalu)
10. Ethn. XII. (1901) Perényi A., A magyar nép elméssége 263 l. "Nagy-Lédeczen a létrát keresztbe czepezték..."
11. MNGy VIII. 596 l. (A 6. sz. mese jegyzetében; Rátót; BN 3.)
12. GYÖRFFY L. EA 127.4. Falucsúfoló. (Lédec)
13. BERTA I. EA 128 12.2. Falvakra mesék. (Rátót)
14. SZABÓ Gy. EA 2006 317-319. Rigó Nagypaládon.
15. BERZE NAGY RMN 120 l. A keresztbe vitt létra meséje. (Oláhfalu) (BN 5.)
16. BERZE NAGY MNT II. 481 l. "A **mucsiak** a létrát az erdőben keresztben vitték." (Kézirat; BN 6.)
17. BODOR D. EA 902 94-95. Valónak hitt csúfolódó történetek. (Csik)
18. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs., Falucsúfolók. 45 l. "Keresztben vitték, mint a pilisiek (8. vált.), a nagylédeciek (1, 7, 9. vált.) **bélaljak** (BpH. 1887. IV. 6.), **szüriek** (6. vált.) a létrát az erdőn." (BN jegyz.)
19. Ethn. XXXIX. (1928) Szendrey Zs., Szatmár megye néphagyományai 29 l. (Kispalád) (BN 4.)

20. Ethn. L. (1939) 162-163 l. Dégh L., Három mese. Első mese (reminiszcencia a MNK 1410*, ill. 1653A mt. keretében: az ember keresztben viszi az erdőben az ajtót.)
21. BERZE NAGY B. II. 594 l. 31. sor: "Pöttöndön a létrát körrösztebe cepeték."
22. ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 III. 447.234. A madarászó **rátótiak**.
23. DÖMÖTÖR S. EA 2446 10. Falucsúfoló. (Gerse, Lédec)
24. MNy. I. (1951) 224 l. (Nagypalád)
25. Népünk hagyományaiból 1955. Babus J., Tiszaháti falucsúfolók. 150 l. "Ménsz tésis, mint a **barkasziak**, keresztbe a lábtóval az erdőn!"
26. GUNDA B., Néprajzi gyűjtőúton. 102 l. "A **paládiakat** azzal gúnyolják, hogy a rétőját az erdőben keresztbe viszik."
27. ÚMNGy XII. 322.69.1 A **paládiak** rigók.
28. ÚMNGy XII. 322.69.2 A **paládiak** keresztbe vitték az erdőbe a létrát.
29. DUKA EA 13.002 69. l. "Ha a **csiki** székely..."
30. A másodikul közölt teljes szövegű változat.
31. Az elsőként közölt teljes szövegű változat.
32. A harmadikul közölt teljes szövegű változat.
33. ISTVÁNOVITS M. MNK archivumában. Cim nélkül. (Pöttend)
34. BOSNYÁK EA 13.503 25 l. A **rátóti** varjak.
35. BOSNYÁK S., bukovinai székely gyűjtése (H.n.)
36. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 28.a. Létrások. (Magyaregregy)
37. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 60.a. Lajtorjások. (Hadikfalva)
38. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 60-61.b. Lajtorjások. (Hadikfalva)
39. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 61.a. Lajtorjások. (Istensegits)
40. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 77.a. Keresztben vitték a létrát. (Mucsi)
41. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 80.a. Keresztben vitték a létrát. (Nagyvejke)
42. MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.9.34. "Sümegecsehin a létrát keresztbe cipelték."
43. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.24. 143. A **domonkosiak** keresztbe vitték a létrát az erdőben.
44. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.24. 144. "Keresztbe viszik, mint a **beköccijek** a létrát az erdőbe."

45. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.24. 144. "Az **aranyosijak** keresztbe vitték a létrát az erdőbe."

46. KOVÁCS Ágnes NI K 876 30.24. A keresztbe vitt létra.
(Rátót)

47. SEBESTYÉN Á. III.125-126. 31. A szarkahajtók.

Irodalmi változatok:

MIKSZÁTH K. Krk 54. 299. (Pöttend)

BpH 1885. I.13. A jó **palócokról**. (Istenmezeje)

Megjegyzés:

Három változatot mutatunk be. Az első az ostoba, mindent fonákul csináló emberekről szól, a második magukat ostobának tetető, a törvényt fufangosan kijátszó okos emberekről.

A harmadik példánk a mesének, ill. a műfajnak harmadik funkciójára világít rá: a didaktikus-nevelő jellegére. Duka János ezt gyűjteménye bevezetőjében szinte kizárólagosnak tünteti fel. Mint példánk is mutatja, a rátótiadáknak ez csupán egyik aspektusa, mely a használatban aligha veszi fel a versenyt a falucsúfolók csúfolkodó, gúnyolódó jellegével.

Ami az irodalomból is jól ismert, Oláhfaluhoz, ill. Nagylédechez kapcsolt fomát illeti (8. és 30. vált.) történeti adatunk nincsen rá, de csöppet sem lehetetlen, hogy valóban megtörtént esemény az alapja s ez nem lenne első példa arra, hogy folklór szöveg szolgál indítékul, ötletadóként emberi cselekedetekhez. Gondoljunk pl. a János szolga (1000-1029 mt.) módján fukar gazdáikon bosszút álló szolgálégyenyekre.

A típus, helyesebben a keresztben vitt létra motívumának negyedik (tipológiaiilag harmadik) megjelenési formájához nem hozunk itt példát, ahhoz a formához nevezetesen, mikor az ostoba emberek el akarják fogni a magasan levő faoduban fészkelő tarka Jézust (MNK 1250I*). Létrát hoznak ki a faluból, de mivel az erdő fái között a hosszú lábtót keresztben sehogyan sem tudják az oduig vinni, egymás vállára állva emberlétrát alkotnak. Erre a formára vonatkozó észrevételeinket ld. az MNK 1250I* mt.-hez fűzött megjegyzéseink között.

AaTh 1250 A KÜTMÉRÉS (K XIV; BN 1334* 3.)

"...Eccör aszondi valaki:

- Mérgyük má mög, millen mël lössz a zúj kút! Mer azt is köll tunni!

Igazat attak nekije, elhatároszták aszt is, hogy megmérik a kutat. Gerendát fektettek a kút szájjára, a gerendába mög belekapaszkodott a bíró, a zutána gyüö mög a zü lábába, a zezután gyüö mög ennek a lábába. Mikor má ölegen vótak, hogy a kút mélségit mögmérgyék, a bírónak is nehéz vót aszt a sok embört tartani. Aszondi a többieknek:

- Várgyatok, hadd köpök a markomba!

Azér monta, hogy jobban tuggya tartani űket. De má köpött is. Akkor minnyá csak - zsupsz! - egymás tetejibe estek. Csuda vót, hogy valakinek baja nem esött.

Aszondi eccör a zegyik:

- No, nem baj! Ha kigyüvünk, majd egymás után fekszünk. Űgyis maj lemérgyük, hogy millen mël a kút!"

BERZE NAGY B. II. 404 l. 210. A kútásók. (A mese elejét ld. az 1255 mt.-nél.) (H.n.)

Változatok:

1. GYÖRGY VA 125-126 l. 66. Emberlanc. (Mátyás Deák 1873 91 l.; **Pilis**)
2. GÖNCZI GN 323-324 l. 17. A kütmiéris viége. (H.n.)
3. SZENDREY Á. EA 616: 201-202 l. 38. Tizenkét **cigány**
4. SÜTŐ K. EA 486 146.4. Cím nélkül. (**cigány**)
5. BERZE NAGY MNT II. 492 l. (**Mucsiak**) (BN 3.)
6. A fent közölt teljes szövegű változat.
7. POGÁNY P. EA 8780 531. Milyen mély a **rátótiak** kútja?
8. SOLYMÁR I. Mcsd 13. 71-72.a. Megmérték a kutat. (**Cikó**)
9. KOVÁCS Ágnes NI K 876 7.7. A kütmérés. (**Rátót**)

A mese irodalmi változatainak bibliográfiáját ld. György MA 117-118 l. 58. Emberlanc.

Irodalmi változat:

BpH 1885. márc. 22. Hogy mérték meg **Pilisen** a kutat.

Irodalom:

LIXFELD, Hannjost 1979 EM 2. 950-954. Brunnenkette.

Megjegyzés:

Az Emberlanc típus a magyar anyagban két altípusra oszlik:

- 1) 1250 mt. A kütmérés; és 2) MNK 1250I* A tarka Jézus. Az el-

ső altípusba azokat a szövegeket soroltuk, melyekben az emberek egymás lábába kapaszkodnak, hogy egy kút mélységét megmérjék, a másodikba azokat, melyekben egymás vállára állnak, hogy a magasan levő faoduból kiszedjék a "tarka Jézust" (harkályt, szarkát). A kútmérés típusához tartozó változatok jórésze falucsúfoló, de ismerünk cigányadomát is, a tarka Jézus típus változatai között a falucsúfoló mesék mellett meseepizódot is találunk az 1450, ill. 1384 mt. keretében és egy az anekdotára utaló szóláshasonlatot (MNK 1250I* mt. 1. vált.).

MNK 1250I* A TARKA JÉZUS (K XIV.; BN 1334* 1-2, 4.)

"A menasági erdőben egy nagy odvas fába befészkelte magát egy búbosbanka. A falubeliek azelőtt ilyen állatot nem láttak, ezért a madarat elnevezték 'Tarka Jézusnak'...

A fiatal legényecskéknek egyszer eszébe jutott, hogy azt a különös, tarkatollú madarat megfogják odvában. Egy este, nap-szentület után, kilopóztak az erdőre, hogy rátegyék kezüket a 'Tarka Jézusra'. Lajtorjájuk azonban nem volt, azt elfelejtették hozni. Egymás hátára kapaszkodva, élő lajtorját alakították, úgy közelítették meg a madárfészket. Sikerült is a fába kapaszkodva, egymás vállán feljutni egészen az oduig. Ekkor a legfelső legény merész elhatározással belenyúlt a lyukba. Örömeiben - hogy a madarat megfogta - elrikojtotta magát:

- Itt van! Megvan!

- Hol van? Haddlám! - ugrott ki társai alól kíváncsian a legelső legény, mire az emberekből készített élő lajtorja kártyavárként omlott össze. A legfelső legényke lyukbadugott karjánál fogva fennmaradt a fán...

- Segéjjetek rajtam! - rimázkodott a szerencsétlen póruljárt legény - Szabadítsátok ki a karomat!

A földrepottyantak ezt szószerint véve, elkezdték dobálni fejszéiket a bajbakerült legény felé, hogy karját elvágva, ily módon szabadítsák ki nyomorult helyzetéből."

DUKA EA 13.002 12 l.

Változatok:

1. Nyr. I. (1872) 178 l. (Közmondások között) "Keresztül viszik, mind a pilisiek a rétyát (mikor a Kresztusnak hitt szarkát az erdőben létrával kergették)."

2. Nyr. V. (1876) 179 l. Tréfás mese. (palóc) (BN 1.)
3. Nyr. XVI. (1887) 327. Párbeszéd.
4. Ethn. VI. (1895) Versényi Gy., Felvidéki népmondák. 128-129 l. 33. A **fancsali** fészület (MNK 1250I*-1324*) (BN 2.)
5. OLOSZ K. 1972 144-145. A tarka Jézus. (Szentegyházásfalu).
6. DOMONKOS J. EA 482 52.3. Mondák. (Görgő)
7. HORVÁTH J. EA 577 4-5.4. Furcsa mesék. A **görgöiekre** fogják a következő történetet.
8. SZABÓ Gy. EA 2006 317-319. Rigó **Nagypaládon**.
- 9-11. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs., Falucsúfolók 45 l. "Megkergették, mint a **pilisiek** Jézust (BpH. 1885. I. 13., III. 22.); a **bágyoniak** a Szentleket (BpH. 1885. I. 13.) ... (ld. még az 1. vált. is.)
12. Ethn. XXXIX. (1928) Szendrey Zs., Szatmár megye néphagyományai 29 l. "...meg aztán a **kispaládiak**..." (BN 4.)
13. BERZE NAGY B II. 404-405 l. 211. A tarka Jézus (**Pettend**)
14. ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 III. 447.234. A madarászó **rátótiak**.
15. ÜMNGY VIII. 417-420 l. 41. Könyvenke. (Az 1450, ill. 1384 mt. keretében.)
16. MNYj I. (1951) 224 l. (**Nagypalád**. vö. 12. vált.)
17. VÖÖ 1981 192-193.3. Egyszer egy ember...
18. A fent közölt teljes szövegű változat.
19. VÖÖ 1981 194.6. A tarka Krisztus. (**oláhfalviak**)
20. KOVÁCS Ágnes NI K 876 31.25. A mókus fogás (**Rátót**)
A mese irodalmi változatainak bibliográfiáját ld. György MA 117-118 l. 58. Emberlánc.

Megjegyzés:

A típushoz gyakran kapcsolódik egy oldalról az MNK 1248I* mt., helyesebben a keresztbe vitt létra motívuma, másoldalról az MNK 1294II* mt. (A fába szorult ember). A változatok gyakorisága után ítélve úgy tűnik, mintha az MNK 1250I* mt.-t voltaképpen ez a három típus együttesen alkotná. Kérdés, hogy nem irodalmi hatásra-e?

AaTh 1250A KOSARAKKAL MÉRİK A TORONY MAGASSÁGÁT

"A bíró egyszer azt mondta a falusiaknak:

- Most olyat gondoltam ki, hogy elsők leszünk a vármegyében. Felmegyek a holdra.

- Hogy, bíró úr?

- Hogy, emberek? Látjátok a hegyet, milyen közel van hozzá a hold? Hordókat viszünk a hegyre, egymásra rakjuk mindet, és feljutok a holdra.

Úgy is volt, az emberek guringatták a sok hordót, tölték fel a hegyre. Egymásra rakták, a bíró felmászott rá.

- Emberek, adjatok még vagy kettőt, felhúszom a botommal!

- De bíró uram, már nincsen.

- Ó, ostobák, vegyétek ki alólam a két legalsót, az már úgy sem kell!

Kivették, a többi hordó meg szétgurult, a bírónak kitört a nyaka, meghalt azonnyomban.

Ha a bíró meg nem halt volna, még mindig olyan buta emberek lagnak Silda községet.

NAGY Z. 1987 137-140. A bolond falu. (Silda)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az egy, a típusvázlattól némileg eltérő változatát ismeri.

AaTh 1255 A GÖDÖRÁSÓK (BN 1332*)

"Ety faluba kutat ástak. Sok föld kigyütt a gödörből, oszt csak lábik alatt vót, oszt nem tutták há tönni. Összenésztek a zembörök, oszt aszt kérdészték egymástul, há tögyék má a sok földet. Hát eccör mégis csak kitaláták, hogy ásnak másik lukat, abba hányik bele a földet. Ásták a kutat is mög a másik lukat is, de má nem tutták a földet há hordani..."

BERZE NAGY B. II. 404 l. 210. Kútásók.

Változatok:

1. DUGONICS MP I. 118 l. "Egy verembe két tömés" szóláshoz fűzött történet. (H.n.; Ld. Margalits 755 stb. l.)
2. VAS Gereben M X. 373 l. Egy verembe két tömés. (BN jegyz.)
3. BERZE NAGY MNT II. 491 l. (Felvinc) (BN 1.)
4. U.o. 491 l. (Mucsi) (BN 2.)
5. A fent közölt teljes szövegű változat.
6. VÖÖ 1981 206. 21. A kútból hozott föld. (oláhfalviak)
7. KOVÁCS Ágnes NI K 876 9.9. Hová tegyék a kiásott földet?
8. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.23.141. "Kutat ástak az aranyosijak" Irodalmi változatok bibliográfiai adatait ld. még BN 1332* mt. jegyzetei között.

Irodalom:

HUSE, Ulrich 1982 EM 4.1. 164-166 Erdloch für Aushub graben

Megjegyzés:

Ez a típus a magyar anyagban minden változatában falucsúfoló, még azokban a szövegekben is, ahol a gyűjtő tapintatból nem írja ki a község nevét. Az anekdotának az "Egy verembe két tömés" szóláshoz való kapcsolódása aligha népi. Valószínűbbnek látszik, hogy csak Dugonics használta nem is annyira magyarázatul, mint inkább anyaga élénkítésére. Vas Gereben, mint ezt más esetben is tapasztaltuk, átvette a szöveget a forrás megjelölése nélkül.

MNK 1256*I PIÓCA A TÖLTÖTTKÁPOSZTÁN

"A géresiek szűknyakú lábosban főzték a töltöttkáposztát. Megdagadt, nem tudták kiszedni, hát piócat raktak rá, hogy leiszivja."

SZILÁGYI P. EA 166 19. Cím nélkül. (Géres)

Változatok:

1. GESZTELYI NAGY L. EA 474 94.II. Falucsúfoló. (Lövőpetri)
2. RUBOVSKY F. EA 477 65. Milyen tréfás dolgot tulajdonítanak egy pár falunak. (Gyulaháza)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. MNyj. (1951) 223. (20.) (Almás)

MNK 1256*II A BEPÓLYÁZOTT KAPUFÉLFÁ

"A páliak bekötöttik a kapufélfát. (Kelésnek nézték a rajta kiütő gombát.)"

NyF 33.(1906)Mivel csúfolják egymást a falusiak? 38.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1256*III BORBÉLLYAL KIHÚZATOTT SÁRGARÉPA

"Pápán a sárgarépát oly földbe is vetik A milylyenből másként azt ki nem teperhetik Csak a borbély mivel a fog gyökért kinozza Pelikánnal feszítve, kaczagva kihúzza."

KÁLMÁNY L. K II. 180. Cím nélkül. (A 178-180 lapon található versezet utolsó előtti strófája) (Pápa)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1256*IV A NYOMÓRÚD, AMELYEN ERET VÁGTAK

"Egy másik páli emberről meg azt mesélik, hogy a padlásról lelopták a sunkát. Mivel a létrát nem találta a tolvaj, hát egy vastag fenyőrudat támasztott a padlás ajtóhoz és azon mászott fel. Mikor azután már jól megrakodott, hát gyorsan csúszott le a rúdon és megvérezte a kezét, úgy hogy a rúd is véres lett. Reggel a bölcs páli ember a véres rudat látva, hosszú okoskodás után kieszeli, hogy hát e nem lehet másképp, minthogy valaki eret vágott rajta. Máig is rajtuk maradt, hogy Páliban eret vágtak a fenyőrúdon."

GYÖRFFY L. EA 127 7. Falucsúfoló 24. (Páli)

Változatok:

1. GÖNCZI F. G 122. Cím nélkül. (Oltárcz)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. SZUTTER B. EA 593 20.10. Egyes falukra ráfogott csufondáros mesék. (Vág)

MNK 1260AI* A HALLEVES

"Elfáradt a cigány, s leült pihenni a Tisza partjára. Majd nekihasalt a folyó vizének, hogy szomját eloltsa. Kérdezte a juhász, ki nem messze legeltette nyáját a part buja pázsitján:

- Mit csinálsz, more?
- Hát, hallevessel táplálkozom.
- Bolond vagy te more, hát hol a hal?
- Hol-e? Hát csak itt van ni, itt uskál az orrom elitt."

GYÖRGY VA 148-149 l. 85. Halleves.

Változatok:

1. Adomatár 243-244 l. 353. Hal-leves. (Cigány)
2. GRACZA 2. (1901) II. 337 l. A hal-leves. (Cigány)
3. Ethn. XL. (1929) Dömötör S., Cigányadomáink 87 l. 34. (1, 2. vált.)
4. A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

A típusnak csak irodalmi változatait ismerjük. További változatok bibliográfiai adatait ld. a 3. vált. jegyzeteiben, továbbá György N 9 l. 4. Halleves.

AaTh 1260A* LISZT A FOLYÓBAN

"Szegény asszony templomba készülődik. Meghagyja urának, hogy mire megjön főzze meg a kását. Utasítja, hogy eressze vízbe s mindig keverje, nehogy megcsomósodjon. Az asszony elmegy. Az ember meg beleereszti a kútba a kását s míg meg nem jön a felesége, keveri. Már jól izzad, mire megjön az asszony. Megkérdezi tőle, hogy forr-e a kása. Már kezd - szól az ember, már nagyon habzik. Ekkor jön rá az asszony, hogy mit tett az ura."

POLLÁK M. EA 3552 41-46. Mafla Miska.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1265*I A CSALÓ KÉSESNÉ

"Mikor 1890-ben Jókai Szegeden járt, elment Sziráky késes boltjába és erről a látogatásáról így számolt be Sziráky néni a híres késes mesternek, mikor a késes hazaérkezett a déli sörözésről:

- Ugyám, ki volt itt nálunk? Tudom nem találja ki! Mögtisztölt bennünket a Jókai nagyságos úr!
- Nohát, az úgy is illött - mondta önérzetesen a mester.
- De becsaptam ám a nagyságos urat - hunyorított a mesterné.
- Hogy-hogy?
- Öt pengőért adtam neki a tízpengős halbicskát."

TÓTH Béla MA 1935 697 l. Jókai és szegedi késes

(Móra Ferenc: Literatura almanach 121 l.)

Megjegyzés:

Az anekdotának az MNK több változatát nem ismeri.

MNK 1266B* A DRÁGÁN ELADOTT BAGOLY

"Gy. S.: "Ety szegény ember elment Szatmárra, Vásár vout. A tehenéd Bagojnak hitták. Elatta a tehenet.

- Na, elattam a Bagojt, háromszáz forintot kaptam érte.

A szomszéd mekhallotta, de nem tutta, hogy mijen bagojról van szó. Kiment az erdőüre, hoty fog egy bagjot. Egy bagojfészket kiszedett, ojan irombák voutak azok, mék ki nem repültek. Bevitte a vásárra, oszt háromszáz forintot kért érte, de végül két krajcárér attá el. De a három pár bagojér vout

három krajcár az árulóú cédula, a bagoj meg nem köött el csak két krajcárér. Azóuta ha mongyák a ricsejijeknek, hoty két krajcár a bagoj ára, három meg a rédíjája, hu, hu, hu kiverik a falubúl.

J.I.: Úgy monta asz: Két krajcár a bagoj ára, három meg a rédíjája, hu-hu-hú, van ide Ricse? Mer dadogott."

B.I.: Még ű fizetet rá."

KOVÁCS László: Esti beszélgetés id. Kuzus Istvánné virrasztójában MNYj I. (1951) 223 l. (részlet)

Változatok:

1. GUNDA: Néprajzi Gyűjtőúton 102 l. (Ricse)
2. ÚMNGy XII. 322.70.1 A ricseiek baglyosok.
3. A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Típusunk is az egyetlen faluhoz tapadó csúfoló mesék közé tartozik. Valószínűleg itt sem vándoranekdotával, hanem valóban megtörtént esettel van dolgunk. A környéken bizonyára még azt is tudják, hogy ki volt az a bizonyos ricsei "szegény ember". A történet csattanója és a változatok gyűjtési ideje után ítélve nem is nagyon régen lehetett az, mikor az illető így ráfizetett a szatmári vásárra.

AaTh 1268* BÍRÓVÁLASZTÁS

"A (gyergyó)ditróiakat 'borsósoknak' nevezik, mert a falu határában sok borsót termelnek.

Beszélik, hogy egy alkalommal nem tudtak megegyezni a ditróiak a bíró személyében. Ehatározták tehát, hogy a bírójelölteket csóróra vetkeztetik, fejjel beleállítják őket egy nagy bugja szalmába, aztán az asszonyok válasszák ki közülük, melyik az ő férjük. Aki meztelenül és hátból felismeri az urát, annak férje lesz a bíró...

Sokan körüljárták a buglyát, de nem ismerték fel férjüket. Akadt végül mégis egy asszony, a legszegényebb valamennyi között, aki határozottan rámutatott egy alakra:

'Ez az én férjem!'

El is találta. Meg is tették férjét azon nyomban bírónak. Azután egyre vallatták az asszonyt, árulná el, hogyan s miről ismerte fel a férjét?

'Hát a borsórol!' - válaszolta az asszony egyszerűen -. Előző este puszogó borsót vacsoráztunk, aminek nyomait felfedeztem az uram hátulsó fertályán...'"

DUKA EA 13.002 62-63 l.

Változatok:

1. A fent idézett szöveg.
2. U.o. 132 l. (Vadad)
3. BEREZNAI Zs. Mcsd 23. 26. 149. "Olyan, mint a bocsi bíróválasztás."

Irodalom:

UTHER, Hans-Jörg 1979 EM 2. 1036-1040. Bürgermeisterwahl.

MNK 1268*I A LEGJOBB RIGMUSKÉSZÍTŐ LEGYEN A BÍRÓ

"A falugyűlés kimondta, az lesz a bíró, aki másnap a faluházán a legjobb rigmust tudja elmondani. Mindenki ezen törte egész éjjel a fejét, még a disznópásztor is. Nem mintha pont a király fogadása nem ijesztett volna meg mindenkit, de a disznópásztor arra gondolt, különben sose lehetne bíró. De hiába törte a fejét, semmit sem tudott kitalálni. Felesége azonban megtanította a következőre, ezt is egész éjjel mondogatta, mire megjegyezte, mert nagyon nehéz felfogásu volt.:

"Kereszturi (köröszturi) szegelet

Feltúrták az egrek."

Másnap a faluházán mindenki előadta amit tudott, de rosszabbnál-rosszabbakkal jöttek, mint pl. ezzel:

"Jaj be piros ez a lány

Makkot eszik a medve" - ha nem kap egyebet, füzte még hozzá magyarázatul a szerző. Legutoljára került a disznópásztorra a sor, ő is elfelejtette a második sor végét, de mégis azt találták legjobbnak s így ő lett a bíró."

JAKAB M. EA 3631 81-105.A kolantos emberek.

(Oláhfalú)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak ezen a változatán kívül számontart még egy, további variáns nélküli szöveget DOMONKOS J. EA 482 55.6.: Bíróválasztás, ló fülébe való köhajítási verseny eredménye alapján. Ideiglenesen MNK 1268*II jelöléssel van nyilvántartva.

AaTh 1273A* A TÖKFIKÓ MEG AKARJA VÁRNI, MÍG ELFOLYIK A FOLYÓ
 "Egy paraszt más faluba akara menni, mely a' vizen túl vala. Tsólnak, ladik vagy hajó után semmit sem ügyelt; abba sem törte üres koponyáját, hogy van-e valahol hid a' vizen? melyen keresztül mehessen, hanem szüntelen tsak a' folyó-vizet nézte. Mit állasz itt, vagy mit vársz? kérdé egy ott el-menő. Azt várom, úgymond, hogy a' víz le-follyon - osztán a más faluba megyek. Be sok várás és sok kivánság hasonló ehhez a' világon!"

ANDRÁD S. (1789) I. 97-98. 144. Várja a' viz lefolyását.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az irodalmi variánsát ismeri, mely GYÖRGY L. 1929 I. 144. megállapítása szerint a Vade Mecum VIII 242. Das grösste Bild der stupidesten Dummheit változatának fordítása.

AaTh 1273B* A SZEKERET MINDENÜTT BEZSÍROZZÁK

"Szikszai Péter egyszerű paraszt ember nagyon érdekes lelkü magyar volt. Tréfái még ma is hiresek. Ha valaki azt mondta neki, hogy kenje meg a szekeret, akkor mindenütt bekente kenőccsel, csak a tengelyt nem. Azt neki nem mondták."

TURI S. EA 2336 34. Falusi emberekről.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri

AaTh 1273C* KENDŐ GYANÁNT KIMOSOTT LEPÉNY (BN 1349* 1.)

"Cegléd táján a lepényt kendő gyanánt mosták."

KÁLMÁNY K II. 178 l. 20. (BN 1.)

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f
Cegléden a lepényt kendő gyanánt megmosták.
2. LIMBAY E. M V. 913. 11. (Cegléd)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1273C*I A LÁNGOS MINT KAPCA (BN 1349* 2.)

"Bodonhelen meg főlhúszták a langalót kapca képibe (a lángost kapca helyett)."

Nyr. XXV. (1895) (428 l. Csúfolódások. (BN 2.)

Változatok:

1. A fent közölt változat.
2. NyF 34 (1906) 131 l. (Hasonlatok között) "Füő ne húsz kapcának, mind a **tinyeiek** a langaluót!" (Tényő, Győr m.)
3. BERTA I. EA 128 12.6. Falvakra mesék. (Tevel)
4. SZUTTER B. EA 593 20.6. Egyes falukra ráfogott csúfondáros mesék. (Szili)
5. SZABÓ I. EA 3071 10. Hasonlatok. (Tényő)

MNK 1275I* A MEGFORDÍTOTT KOCSI

1) "Eccer vót Mádón egy öreg zsidó. Ez eccer elindult, hogy vásárra mén. Mikor a másik falu kocsmája jelé jirt, leszállott a szamaráru, oszt bement, hogy iszik ek kis bort. Míg ű bent járt, három fickó mekfordította ja szamarát, ű szegim mikor kijött, nem niszte, hogy áll a szamara, hanem a fejire vágott a számárnak a bottyával. Csak akkor vette jészre, hogy mit csináltak vele, mikor a zűk falujokba jirt. Így csapták be a mádi zsidót, azóta mongyák: 'Na, tejis ott vagy, ahun a mádi zsidó.'"

SZENDREY EA 616. 166-167 l. 17. A mádi zsidó.

2) Megsiratta biz azt, mint Sarju Máté békési forspontját. "Sarju Máté a tehetősebb kigyósi gányók közé tartozott. Az 1870-es években egyszer 32 mázsa dohányt szállított Békés-csabára s 318 forintot kapott érte. A bő termésre áldomást ivott a csabai Kakas vendéglőben. Ittas állapotban ült fel a szekere. Így történt, hogy Kigyós helyett az ellenkező irányban fekvő Békésre hajtotta lovait. Békésen kijózanodott, majd visszafordult, és Csabán át másnap hazaért Kigyósra. Felesége, a kardos Sára, alaposan elpüfölte urát a kerülő útért. Azóta mondja a szólás Kigyóson: 'Megsiratta biz azt, mint Sarju Máté békési forspontját.'"

(Békés-megyei Közlöny 1880. december 19.)

Nyr. LXXXV. (1961) 99 l. Virágh F. közlése, a Szó- és szólásmagyarázatok között.

Változatok:

1. Erdélyi MKK 285 l. 5416. "Ott leszek, hol a mádi zsidó." szólásmondás magyarázata. (Ld. Margalits 525 stb. l.)

2. Nyr. VII. (1878) 32 l. (Szólások között) "Megjárta, mint a **mádi zsidó.**" (Ld. Margalits 529-530 stb. 1.)
3. Margalits 530 l. "Ott van, a hol a **mádi zsidó.**"
4. Nyr. XXVIII. (1899) László G., A zilahvidéki nyelvjárás. 378. l. "Megjárta, mind a **mádi zsidó.**"
5. Nyr. XXXVII. (1908) 142 l. (Hasonlatok és szólások között) "Ott van, ahol a **laki zsidó.**"
6. KÁLMÁNY L. EA 2801 184.72. "Ott van a hol a **mádi zsidó.**"
7. Az elsőül közölt teljes szövegű változat.
8. Ethn. XXXVIII. (1927) Szendrey Zs., Falucsúfolóink 38 l. "Az újhelyi vásárra szándékozott a **mádi zsidó...**" (1, 2, 4. vált., továbbá: Újság 1927. I. 9.)
9. KOVÁCS Á. EA 3912 165-167.46. Mikor én szóga vótam. (**zsidó**)
10. MAKRA EA 4877. 250 l. 516. Cím nélkül. (**Kenderes**)
11. Nyr. LXXXV. (1961) 99. Megsiratta biz azt, mint Sarju Máté békési forspontját. (**Kigyós**)
12. VÖÖ 1981 201-202.16. János bá Brassóban.

Megjegyzés:

Kétféle alakban találkozunk a történettel:

- a) Tréfás emberek megfordítják a vásárra igyekvő részeg (alvó) ember lovát, s az mikor felébred, otthon találja magát.
- b) A hazafelé igyekvő ember maga hajt el beszeszelt állapotban ellenkező irányba.

Mindkét történet valóság-alapja nyilvánvaló. (A népies nyelvhasználatban az ilyenféle tréfákat mondják "vicc"-nek.) Mindkettőből szóláshasonlat is lett. A "mádi zsidó"-ról szóló, közismert, a Sarju Mátéről szóló lokális jellegű.

Az anekdota Mikszáth által megörökített formájával - hogy t.i. a szekeres azért fordult meg, mert rá akart gyűjtani a nagy szélben a pipájára - az általam átnézett népköltési és népnyelvi gyűjtésekben nem találkoztam.

AaTh 1278 A HELY MEGJELÖLÉSE A CSÓNAKON

"Háború ütött ki s féltek, hogy az ellenség kezére kerül valami értékes. Legjobban a falu új harangját féltették. Elhatározták, hogy vízbe süllyesztik, míg elmúlik a veszedelem. Tutaajt csináltak, rátették a harangot s leeresztették a vízbe. Fölkiáltott ekkor az egyik, honnan tudják majd, hogy hova eresztették le, ha ki akarják húzni. Ne féljsemmit - szolt a

biró - van nekem magamhoz való eszem, a tutaj oldalára rovást véstem, ahol a vízbe bocsátottuk. Erre mindenki elámul a biró okosságától."

JAKAB M. EA 3631 81-105. A kolantos emberek.
(Oláhfalú)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1279A* A LOVAT RUHÁKKAL AKARJÁK AGYONNYOMNI

"...(Tizenkét cigány) rátalál a szekeres ember lovának a csikájára. Levetik ruháikat és rárakják a csikóra azzal, hogy majd agyonnyomja az állatot. Ez azonban a szekér után szalad s magával viszi a ruhákat.

SZENDREY Á. EA 616 201-202.38. Tizenkét cigány.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1279B* A PIPÁJÁBA FOGÓZÓ KÖMÜVES/BÍRÓ

"A paládi biró saját szemével akart meggyőződni, hogy előírás szerint dolgozik-e a kömüves: hogy le ne essen a rozoga állásról, egész úton a szájában tartott pipaszárba fogózkodott."

Ethn. XXXVIII. (1927) 37.14. Megkapaszkodott, mint a pipaszárba a paládi biró - szólásmondás magyarázata.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1281 JÁMBOR HÁZIÁLLATOT VÉRENGZŐ VADÁLLATNAK GONDOLNAK**AaTh 1281 Az EGEREK KIRÁLYA (BN 1281)**

"A katona bekérezett hálni egy hejen. Kirte a gazdátul a vacsorát. Azt mongya a gazda:

- Nincs mit aggyak vacsorázni, elég ha adok szállást.

Azt is kirt hamarabb a katona, szállást. Nahát, lefeküsznek s vót a gazdának egy szíp fekete macskája. A katona beletette akkor ijjel a tarisnyájába s azir is, amir nem adott a gazda vacsorát neki, mikor virratt, a katona fekött, hogy mennyen el. A gazda mongya, hogy maraggyon még s emehet, igen korán

menyen. A katona azir sietetett, hogy mennyen e jó korán, hogy nálla vót a macska, vigye. Ment. Akkor nap elirkezett egy más faluba, ott esteledett megin. Ott megin kirezett bé egy gazdához, hogy hájjon ott, szállásra. Ű szívesen béengedi, de ott annyi az egir, hogy az idegenrül még a gunyát is leeszik. Aszongya a katona: - Nem baj a, ha még több is az egir, mind amennyi van, mer itt van véllem az egerek kirája, osztán egy egir se bánt minket.

Lefeküsznek, kivette a zsákbul a macskát a katona. Kezdi a macska fogni az egeret, eszi. Akit nem tudott megenni, ojan csomó egeret gyütött a ház közepibe, mind az a kaszten, megölve. Örült osztán a gazda. Kérdi a katonátú, nem adná el azt az egerek kiráját. Ű elaggya, ezer lejt kir írte s a gazda azonnal megaggya örömbibe az ezer lejt. De a gazda elfelejtette mekkirdezni a katonátúl, hogy mivel il az egerek kirája, ha már kifizette. Menyen a katona nagy örömmel a pinzzel. Amin megy fütyülve, akkor jut eszibe, hogy hát, uram Isten, hogy nem kirtik meg, hogy mivel il. Küdi a fíjút utánna.

- Szalaggy, Péter, kérd meg a katonátúl, mit aggyunk enni.

Fut a fíjút a katona után. Megláttya a katona, hogy a fíjút fut utánna. Akkor szóval beérte.

- Bácsi, bácsi, katona bácsi, mivel il az egerek kirája?

Visszafordul a katona, aszt mongya:

- Az anyád p...jával.

De elkezdi a fíjút a sirást. Menyen vissza sirva. Ott már várta az apja s az annya künn az udvaron, hogy mit izen a katona, hogy mit aggyanak enni. Mongya a fíjút, hogy mit mondot a katona. De megijed a gazda, megijed az asszon. Hát hogy puszticcsák el az egerek kiráját? Megfogni nem tuggyák, mer idegen macska az egerek kirája, vaj űket is megmarja. Ki tuggya, mi lesz? Ott tanakottak és azt monták, hogy csinájják bé az ablakot, az ajtót jól, gyúccsák meg a házat, hogy égjen oda az egerek kirája. Űgy is tettek, de asztán elfelejtették a kürtöt bédugni. Ojan nagy kürtő vót, ott szokott kijárni a macska, ki s bé a hijuba. Vót ott a patak szillen egy jegenyefa. Itt is van nimej hejt, látta maga is. Femászott az asszon a nagy jegenyefára, ippen a tetejibe, hogy ha valahogy kiszabadul a házból az egerek kirája, ne kapja meg űtet. Meggyütotta a házat. Ígett. Nagy, bolond füstös szalmás ház vót.

Mikor ig a ház, észrevette a macska ott benn, kifut a házbul vad, borzos farkával, fel a jegenyefára, ippen ara, amin az asszony vót. Megijed az asszon, megijed az ember. Visitoznak, hogy vesse le magát, mer a macska ippen fut, hogy egye meg az űvét. Leveti az asszon magát a jegenyefa tetjirül, bele az árokba. Az asszon meghótt, a macska megmaratt, a ház eligett, az ember szeginy lett. Ha az asszon le nem vette vóna magát, az én mesém tovább tartott vóna."

KOVÁCS EA 3912. 154-155 l. A kovártíj.

Változatok:

1. KÁLMÁNY Sz I. 124 l. 5. Az örökség. (BN 1.)
2. JAKAB M. EA 3631 81-105. A kolantos emberek. (Oláhfalú)
3. KOC SIS EA 501. 8 l. Az ecceri ember macskája meg a cigány.
4. SZENDREY EA 616. 196 l. 33. A cigány meg a macskája.
5. KONSZA H 16.4. Cecus-becus Berneusz.
6. DUKA EA 13.002 96 l. Cím nélkül. (Lövete)
7. A fent közölt teljes szövegű változat. (H.n.)
8. BODNÁR B. EA 9918. 164-168. A bátor katona. (cigány)
9. BOSNYÁK EA 13.503 34. l. A rátótai macska.
10. VÖÖ 1981 192-193.3. Egyszer egy ember...
11. KOVÁCS Ágnes NI K 876 64-65.51. A rátóti macska.
12. NAGY Z. 1987 137-140. A bolond falu. (Silda)

Megjegyzés:

Az eddigiekhez képest szokatlan terjedelmű, de minden kétséget kizáróan falucsúfoló mese, ill. cigányadoma.

AaTh 1281A AZ EMBEREVŐ BORJÚ

"Hát vót egy szegényember, hogy ment egy nagy erdön keresztül, tél vót, nagy hó, hideg, s akkor ő megkapott vót egy olyan két csizmát, hogy a farkasok megették vót az embert s a két lába megmaradott vót a két csizmába. Azt ő felvette, s vitte magának, met a csizmák erőst jók vótak. Akkor ő beért a faluba az az ember, akkor bekéredzett egy helyrre, hogy szállást adjanak neki, hogy megháljon. Akkor az ember az asszonyval beengedte szállásra azt az embert. Akkor neki ágyat vetnek, odabé a konyha mellé, hogy legyen melegje s az ember erőst fáradt vót. Ott ő jól elmelegedett s elaludt az a szegény ember. A csizmákat vette maga mellé azokval a lábokval.

No, azon az éccakán a házigazdának megborjazott egy tehénje. Akkor azt a borjucskát bevitték, a házigazda, s letették oda az ember mellé, ahol az ember aludt. Ők visszafeküdtek az ágyba az asszonyával. Az a szegényember éjjel megébredett, s akkor ő neki, tapogatja, há mellette bornyú van, ott a segginél hátul. Ő ott tapogassa, s megijedt a szegényember, hogy mi van véle. Olyan magába mondja:

- Istenem, mi legyen véllem? Én nem tudom se az üződésemet, én nem tudom se a bornyuzásomat, hát én megbornyuztam?

Akkor ő felkött, a szegényember, de a gazdákat nem ébresztette fel, onnét eltakarodott, s elment. De mikor a gazdák felköttek, a szegényember nincs, de a két csizmát megkapták vót, hogy a lábok benne vótak. Ők nem látták, mikor a szegényember azt a két csizmát oda bévitte, akkor űk azt mondták, hogy a borjú megette azt a szegényembert, s a csizmák maradtak csak s a lábak benne. Akkor azt a bornyat űk elvágták, hogy az embert keressék meg benne. De a bornyuba nem vót semmi, csak elkárolták a szegény kicsi borjucskát. S ha a nyúlnak a farka hosszabb lett volna, az én mesém is tovább tartott vóna. Itt a vége."

KOVÁCS EA 2734. 153-154. l. 33. Cim nélkül.

Változatok:

1. MIKSZÁTH Kálmán ÖM 34. kötet 144-146 l. A torkos fiú.
(Eredeti népmese; H.n.)
2. OLOSZ Katalin 1972 151-153. Az okos ember felesége.
3. Az általunk idézett teljes szövegű változat. (H.n.)
4. MAKRA S. EA 9466. 2-4.46. Cim nélkül. (Suszter)
5. NAGY Z. 1987 152-154. A megborjazott ember.

MNK 1281I* A FÉLELMETES BÁRÁNY (BN 1211)

"A cigány drága pénzen hozzájut egy juhhoz, de abban reménykedik, hogy minden este fejhet tőle egy vödör tejet. Fiai legeltetik, de a juh alig tejel. Végülis maga a cigány megy ki a mezőre a juhot legeltetni, "s a mint némi zöld ágat tördelne neki, abból le hull s éppen a juhra esik egy ágacska; a juh meg ijjed s néz fel felé csámcsogva, a cigány pedig azt gondolta hogy azért néz fel, mivel őtet akarná meg enni. Meg ijjed a cigány, szalad haza, de a juh is meg ijjed, azt gondol-

va valami veszedelem van, szalad a cigány után, a cigány még jobban megijed s meg nem áll hazáig, egyet fut, még az ajtót is bezárja féltében s úgy beszél el benn történetét a (kecskével) juhval, hogy őtet meg akarta enni. S azt javasolja nekik: mivel ezs Istentelen jószág, öljük meg, nehogy el pusztitson bennünket. Meg határozza tehát fiai előtt a tervet, miszerint: ő fel mász az ol tetejére, hogy onnan egy rúddal ki kergesse egyik fija, egy nagy bottal az ajtóra, más kettő ugyan botokkal az ablaknyílásokra ájjanak, és ha valahol ki menne a juh, üssék agyon. De a hogy az ol tetején piszkál a cigány, be bukik az ölba, meg ijjed a juhtól, hogy megeszi s büna ki az ajtón, midőn az egyik fija agyon kollintja a vén Dadét. S azután más emberek világosították fel a fiukat a dolgról, hogy az a juh ártatlan állat s szokása neki a csámcsogás, de senkit se bánt s aztán csak ugyan megölték a purdék a szegény juhot a Dádé torára."

MAROSI-BAGOSSY-BAK: Mesék. I. 23-24. l. MTAK

Kézirattár 8-r. 397/I. 23. Egy más Czigán.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Ethn. XIV. (1903) Kolumbán S., A **czigány** a székely.
nép felfogásában 143-144 l. 3. "Métt nincsen juhja?" (BN 1.)

AaTh 1282 A CSÖMÖZ PUSZTULÁSA

"Tésenybe egy pógárnak égött a háza, de a pógár nagyon örült ennek. Kérdősték, hogy mér örül, mikor más ellenkor búsúni szokott. Aszonta a pógár:

- Azér, hogy - hálá Istennek! - a csömöz (poloska) is benne ég!"

BERZE NAGY B II. 577 l. 1. A csömöz pusztulása.

Megjegyzés:

A Magyar Népmesekatalógus e típusnak ezt az egy változatát tartja számon.

MNK 1283* KÜLÖNÖS ISTANCIÁK

(Ld. még MNK 1248I*-2.)

MNK 1283*I AKINEK LOVA NINCS, JÁRJON GYALOG

"Az oláhfalviak kérték Apafi Mihály fejedelemtől - mások szerint II. József osztrák császártól -, hogy mondja ki igazságosan, miszerint: 'Akinek lova nincsen, az járjon gyalog'..."

A kérelem teljesítésekor Oláhfalu egy nagy tehertől szabadt meg, mert mikor a sűrűn utazgató fejedelmi futárok és követek sürgősen előfogatot követeltek ebben a községben, hogy a távoli Moldvába vigyék őket, akkor csak előmutatták a fejedelmi határozatot:

'A kinek nincsen lova, járjon gyalog.' Ők tisztelik a törvényt, mások is ugyanúgy tartásuk azt tiszteletben. Így szabadtak meg a 'forspont'-adási kötelezettségtől..."

DUKA EA 13.002 99-100 l. Cím nélkül.

Változatok:

1. Ethn. XII.(1901) Perényi A., A magyar nép elméssége. 263 l. 2. bek. (Oláhfalu)
2. BERZE NAGY RMN 121 l. "Akinek lova nincs..." (Oláhfalu)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. DUKA J. EA 13.002 109.32. Cím nélkül. (Gagy)
5. VÖÖ 1981 259-262. 68. A székelyek joga.

Irodalmi változatok:

JÓKAI MNA 108 l. Furcsa faluk. (Oláhfalu)

TÓTH Béla MA (1898-1900) II.121-122 l. József császár Gagyan. U.o. V. 248-249 l. József császár és az oláhfalviak.

Megjegyzés:

Lokális adomáinknak az itt következő csoportja egyszersmind történeti anekdota is. Másik jellegzetes vonásuk, hogy a tetetett ostobaság mögött itt élesen kiviláglik a paraszti felfang.

Érdekeseen világít rá történetünk kétarcúságára Tóth Béla l. változata: a többiekben mind a sokszor kigúnyolt falu lakosainak ravaszságán van a hangsúly. Tóth Béla megfejezi a szöveget. József császár részt vesz álruhában a falugyűlésen, ahol az ő rovására érvényesítik saját rendelkezését. Együtt

nevet a nevetőkkel és gyalog távozik Gagyból. Ilymódon a változat a II. József személye körül kialakult - valószínűleg részben kialakított - anekdotakör egyik tagjává válik, amelynek célja az uralkodó kiváló jellembeli tulajdonságainak népszerűsítése.

MNK 1283*II MILYEN MESSZE LEGYEN OLÁHFALU KOLOZSVÁRTÓL?

"...Az ő kereskedelmük nagyobbreszt deszkából állt. Az egész város deszkából van épülve, a fal és a tető ugyanezen anyagból készült. Azonban nekik maguknak csak két mérföldnyire szabad deszkájukkal kereskedniök. Egyszer folyamodást adtak be Mária Teréziához, hogy tegye meg azt, miszerint ezentúl Oláhfalu ne legyen messzebb Kolozsvártól két mérföldnél. A királynénak megtetszett a furcsa kívánság s megengedé nekik. Hát ezentúl egész biztossággal hordák deszkáikat Kolozsvárra, mert az meg volt nekik engedve, hogy ezentúl két mérföldnyire legyen..."

JÓKAI MNA 107-108 l. Furcsa faluk.

Változatok:

1. JAKAB M. EA 3631 144. József császár Bágiban.
2. DUKA J. EA 13.002 99. Cím nélkül. (Oláhfalu)

Irodalmi változatok:

A fent közölt teljes szövegű változat.

TÓTH Béla MA (1898-1900) V. 248-249 l. József császár és az oláhfalviak.

MNK 1283*III A KEMÉNY TÉL (BN 1349 XIX*)

"Nagy volt az 1830-ki tél, folyamodtak a rátótiak a helytartótanácsához, hogy ezt a telet egybe nem vehetik, hanem legalább is kettőbe számítsák nekik."

VAS Gereben M X. 352 l. (BN 1.)

Megjegyzés:

A Magyar Népmesekatalógus e típusnak csak ezt az egy változatát tartja számon.

MNK 1283*IV KÉT ARATÁS EGY ESZTENDŐBEN

"Az esztelen fejű L-beliek azt tartván, hogy a Sz. Pápnak semmi sem lehetetlen, kérék egyszer a Sz. Atyát, ki éppen az ő nemzetségekből, de nem fejkéből való vala, hogy engedne nekik

egy esztendőben két aratást. Jó szívvvel, úgy mond a Sz. Pápa, de olyan feltétel alatt, hogy az esztendőtok 24. holnapból álljon."

ANDRÁD I. 123 l. 182. Két aratás egy esztendőben.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak több változatát nem ismeri.

MNK 1283*V EGY KOVÁCS, KÉT TAKÁCS (AaTh 1534A*; BN 1347*)

1) "Vala egy falunak egy kovátsa, ki az ő nagy és sok tolvaj-ságiért akasztó-fára ítélteték. A köz-nép magára véve ennek ügyét és instála az ő életeriért ilyen okból: Hogy nekik szükségek vagyon az ő szántó-vetői munkájokra nézve egy jó kovátsra, e pedig igen jól dolgozik. De az Elöl-járók mondanák, hogy az olyan szarvas vétkeket nem lehet büntetlen hagyni. Azis igaz, mondanák a parasztok; de vagyon a falunkban két takáts, nekünk pedig egyreis alig van szükségünk, inkább az egyiket fel kell a kováts helyett akasztani."

ANDRÁD I. 127 l. 188. Egy kováts és két takáts. (H.n.)

2) "A falu egyetlen kovácsát főbenjáró bűn miatt halálra ítélték. A falu közepén felállították az akasztófát, a kovácsot pedig bevitték a siralomházba. Az akasztás hírére odacsődült az egész falu..."

Ekkor valamelyik bölcs tanácsos a homlokára ütött:

- Hohó atyafiak! Megálljunk! Nem jó lesz ez így sehogy sem! az egész faluban csak egyetlen egy kovács van s ha ezt az egyet es felakasztjuk, ki lesz, aki a lovainkot megpatkolja?

- Az biz igaz! - bólongattak a tanácsosok. - De hát mit csináljunk? Az akasztásnak meg kell történni!

- Tudják mit? - szólalt meg újra az előbbi bölcs. - Akasztuk fel inkább a szabót, mivel abból kettő vagyon a faluban. Akármelyiket akasztuk fel, a másik ügyes megmarad...

- Igaz biz a! - hagyták helyben a tanácsosok az okos beszédet.

Hamar, mindjárt neki! Előkerítették az egyik szabót s bár kézzel lábbal kapálózott, mégis felakasztották a kovács helyett... Így maradt szabó is, kovács is a faluban és az akasztás is megtörtént."

DUKA EA 13.002 68 l. (Csikiak)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. DUGONICS MP I. 110 l. "Hetedfél Balázsnak csak egy az esze" - szólásmondásokhoz fűzött anekdota. (Ld. Margalits 331 l.)
3. BALLAGI MP I. 32 l. 498. "Hetedfél Balázsnak csak egy az esze" - szólásmondáshoz fűzött anekdota. (BN 1.)
4. ERDÉLYI MKK 25 l. 505. "Hetedfél Balázsnak csak egy az esze. D." - szólásmondáshoz fűzött anekdota.
5. SIRISAKA MKK 74 l. "Hetedfél Balázsnak csak egy esze" - kifejezéshez fűzött anekdota.
6. VAS Gereben M X. 373 l. "Hetedfél Balázsnak csak egy az esze" - szólás magyarázata. (BN 2.)
7. BERZE NAGY MNT 500 l. 1347* mt. 3. vált. (Oláhfalú)
8. A fent közölt teljes szövegű második változat.
Az anekdota irodalmi változatainak bibliográfiáját ld. György MA 115 l. 55. Egy kovács, két takács.

Irodalmi változatok:

JÓKAI MNA 106 l. Furcsa faluk. (Rátót)

GYÖRGY VA 131-132 l. 70. Rátóti észjárás. (Eötvös Károly, Utazás a Balaton körül. Munkái I. 83 l.)

Megjegyzés:

Az 1. változat forrását nem ismerjük. A 3-6. változat láthatólag közös forrásból: Dugonics közmondásgyűjteményéből való. Az irodalmi változatok között is feltételezhető valamilyen összefüggés, de az sem lehetetlen, hogy az anekdota ugyanúgy el van terjedve a Dunántúlon Rátóttal kapcsolatban, mint a Székelyföldön a csikiakhoz, illetőleg az oláhfalusiakhoz fűzve. Irodalmi eredete valószínűnek látszik, de mint a 7-8. változatok bizonyítják, a szóbeliségben is hagyományossá vált.

AaTh 1284 AZ EMBER NEM ISMERI MEG ÖNMAGÁT

"Valamelyik Szluha gödöllei birtokán egy pap s egy gömöri tisztartó lerészegszik. A tisztartóra a barát ruháját húzzák fel, kocsin Besenyőre viszik, a klastrom kapujához támasztják, becsengetnek, s elhajtának. A tisztartó, ki reggel ébred, lát maga mellett egy barátot imádkozni. Ennek a gvardiánnak minden kérdésére "nem tudom"-mal felel. Ez böjttel, s bottal fenyegeti.

- Tessék a Széchyné nagyságát Gömörben megkérdezni, otthon van-e a tisztartója; ha otthon van, nem tudom ki vagyok."

TÓTH B. MA IV. 302-304. A besnyői vendég.

Irodalmi változatok:

HEGEDŰS L. 1857 14-15.9. A részeg cigány.

VAJDA J. MB 1876 64-65.

A fent közölt teljes szövegű változat.

Irodalom:

DÖMÖTÖR S. Cigányadomáink. In: Ethn. XL. (1929) 90.97.

AaTh 1284A FEHÉR EMBERREL ELHITETIK, HOGY NÉGER

"A hortobágyi csárdába a nagy zivatar elől betévedt egy kapucinus barát, egy paraszt ember és egy borbély. Az idő éjszakra sem engedte őket tovább, vacsorához láttak hát. Utána úgy felöntöttek a garatra, hogy a barátnak semmi hasznát nem lehetett venni. A csárdát betyárok is látogatták. A legjózanabb borbély addig ijesztgette társait, míg megállapodtak, hogy felváltva állnak strázsát az éjszaka folyamán. A borbély éjjel előtt, a paraszt éjjel után. A bor mámorától a paraszt is úgy elaludt, hogy a tréfás kedvű borbély lenyirta bajuszát, koszorut nyírt hajából. Éjjel után nagy nehezen felköltötte a parasztot. Az pipáját vette elő. Üggyel-bajjal megtönte, majd valahogy rá is gyűjtött. Közben a fali tükörbe pislantott, megrökönyödve szidta a borbélyt, hogy helyette a részeg barátot keltette fel. A borbélynak, aki az atyafi pénzét is elemelte, akkorra már hült helye volt. A hadházi paraszt visszatért ugyan tanyájára, de addig nem mert hazamenni, míg bajusza, haja annyira-amennyire ki nem nőtt."

URAMBÁTYÁM 1894 404.

Irodalmi változatok:

HEGEDŰS L. 1857 14.

AZ ÜSTÖKÖS, 1869 328. 1879 500. 1880 111.

ADOMATÁR 1871 84. 118.

VAJDA J. 1876 64.

URAMBÁTYÁM 1902 52. 1905 91.

HERKÓ PÁTER 1895 33.10.

DÖMÖTÖR S. 1929 Ethn. XL. 90.97.

Irodalom:

GYÖRGY L. 1934 174.157. Nem ismer magára.

GYÖRGY L. 1938 149-151.86. Nem ismer magára.

MNK 1284* A CSIRKENEVELŐ ASSZONY

AaTh 1284* A CSIRKENEVELŐ ASSZONY (BN 1284* 1.)

"Ábris legény éppen a szeretőjinél, Zsuzsánál volt, mikor hirtelen héja ereszkedett az udvar fölé.

- Hi, te Ábris! - sikít Zsuzsa, s kezdi bérakni a kicsi csürkéket a kotló alá, nehogy a héja elvigye őket.

A héja elment, de Ábrinak szeget ütött a fejibe ez a Zsuzsa. Hisze, ha egy csepp esze lenne ennek a fejrénznek, békit hagyna a csürkének, mert hát minden gyermek tudja, hogy a kotló megvédi a csürkéit, ha jő a veszedelem..."

KONSZA H 155-157 1. 93. A menyasszonykereső.

Változatok:

1. ARANY E 308-313 1. A kis ködmön. (BN 1.)

2. HALÁSZ L 10-15. 2. Bolond világ.

3. A fent közölt teljes szövegű változat.

4. VÖÖ 1969 88-89. 20. Mese a bolondokról.

Megjegyzés:

A típust mind a négy esetben az 1384 mt.-ba beillesztett epizódként jegyezték fel.

MNK 1284*I A MEGSZOPTATOTT CSIRKÉK (BN 1284*2.;Vö.AaTh 1204)**

"...Elindult, ment tovább, mendegélt, meglátott egy asszont, a ki a kis csirkéket a tyúkhon kötötte, kérdezi tőle: 'Mit csinál, néni?' 'Én bizon ezeket a kis csirkéket kötözgettem a tyúkhon, hogy szopjanak, mert attól félek, hogy elszalannak és megdöglenek éhen.' Asszongya az asszson: 'De megfizetnék, ha valaki ezeket a kis csirkéket oda szoktatná az anynyukhon!' 'Néni! ha nekem száz forintot ad, oda szoktatom őket.' 'Mongya a legin. Kifizette az asszson a száz forintot, a legin feloldosza a kis csirkéket és az anynyukat is előtta, kását vetett

nekik enni, a kis csirkék az anynyukhon szalattak, így azt az aszszony elhitte, hogy a legin szelidítette az anynyukhon a kis csirkéket..."

KÁLMÁNY hagyaték. EA 2801. 101-102 l. 34. Ha a malomkő agyon találja ütni!

'Rengeteg bolondságot is ráfognak Lővéte lakóira, többek között:

- Ők nyirták meg a kotlót, hogy a küscsirkék szopjanak..."
DUKA EA 13.002 96 l.

Változatok:

1. A fent elsőként közölt teljes szövegű változat.
2. KÁLMÁNY H I. 113-115 l. 31. A kitanult katona.
3. BERZE NAGY B II. 414-416 l. 227. A három bolond lány.
4. ÜMNGy VIII. 417-420 l. 41. Könyvenke.
5. KATONA I. EA 8171 3. Falucsúfolók. (Nádasd)
6. MNyj. I. (1951) 223 l. (Tarpa)
7. MAKRA EA 4877. 273 l. 563. Cim nélkül. (Kisujszállás)
8. A fent másodikként közölt teljes szövegű változat.
9. BÁCSKAI-BOSNYÁK MA 62 l. Vb. 37-40 fsz. (Mádéfalva)
10. SEBESTYÉN Á. III. 119-120. 27. Kelemenke kabátkája.
11. SEBESTYÉN Á. IV. 97-98. A tudatlanság.

Megjegyzés:

Ez a típus, mint két közölt példánk is mutatja, vagy az 1450, ill. 1384 mt. egyik epizódjaként (1-4., ill. 9-11. vált.), vagy falucsúfolóként (5-8. vált.) fordul elő.

MNK 1284*II A BURGONYÁRA ÜLTETETT KOTLÓS

"A szaporcajijak burgonyára ütték a kotlóst. Aszt hitték, hogy tojás."

BERZE NAGY B II. 401 l. 201.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. BERZE NAGY B II. 403 l. 208. (Kisdér)

AaTh 1287 A RÁTÓTIÁK NEM TUDJÁK MEGSZÁMOLNI, HÁNYAN VANNAK

(H; BN 1287)

"...Azt mondja a bíró:

- De előbb számoljuk meg, nem húzta-e bele valamelyikünket a vízbe ez a nagy fa, hogy megvagyunk-e mind a tizen?

Akkor elkezd számolni, mikor kilencig elszámolt, ő magát sohasem számolja. Megszámolta vagy ötször, de mindig csak kilenc! A fejéhez kapja a két kezét, oszt elkezd nézni az égre, oszt ordít magában, hogy:

- Jaj, egy embert elvitt a víz! Jaj, mi lesz velem, mikor én felelős vagyok mind a tízért! Nahát, most már én sem megyek haza, mert hát oda az ember.

Hát még őrajta kívül még nyolc ember megint megszámlolja, de az is csak kilencet talál. Már az is azt javasolja, hogy ő sem megy haza többet, mert ő a felelős, az ember, ő indítványozta, hogy itassák meg a fát. Majd mikor az az egy, a tizedik, aki még nem számolta, nekifog, azt mondja:

- Tudjátok mit, itt simitsuk le az agyagot simára, jó lágyra, oszt hasaljunk neki, vágjuk bele az orrunkat mind a tizen, vagy ahányan itt vagyunk, oszt megszámloljuk, hány lyuk van.

Úgy is tettek. Mikor lehasaltak, jól belevágták az orrukat a földbe. Megszámolják, hát tíz van. Hő! Elkezdenek a plafonig ugrálni:

- Megvan, megvan mind a tíz, megvan mind a tíz!

Ezzel elmentek haza, még most is otthon vannak, ha meg nem haltak."

ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN III.445-446 l.233. Megitatják a ficfát. (Csenger) (A mese elejét ld. az 1241. típusnál.)

Változatok:

1. MNGy XIV. 207 l. Hogy tudnak a cigányok számolni?(H 1.;BN 1)
2. MNyj. I. (1951) 223-224 l. (Nagypalád)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. SEBESTYÉN Á. III. 125-126. 31. A szarkahajtók.

Irodalmi variáns:

MIKSZÁTH K. Krk 54.299.

AaTh 1288 A RÁTÓTIK NEM TALÁLJÁK SAJÁT LÁBUKAT

"...Avval menyen tovább az ember. Eccer lássa, hogy egy sánca annyi asszon le van ülve, hogy lehet tizen es vótak a partján, lábval össze. Hát akkorán lármával veszekednek az asszonyok.

Aszondja:

- Mi van magokval asszonyok, hát métt veszekednek?

Még körömöltek es egymással szembe.

Aszondják az asszonyok:

- Hogyne veszekednénk, mikor leültünk ide beszélgetni, s a lábunk összevigyült, nem talájjuk a magunkét.

- Hogy, hogy - aszondja -, összevigyült a lábik, s nem kapják?

- Hogyne veszekednénk, mikor egyik azt mondja, ez az enyim, a másik meg, hogy ez az enyim, összekaptunk.

- Na csak várjanak, én minnyá kiválasztom - aszondja.

Az a vessző még a kezibe vót, akivel a gyermeknek megcsapta a kezit, s így a lábikra reavágott erőst, súlyost s mindegyik visszakapta a lábát..."

ÚMNGy VIII. 419 l. 41. Könyvenke.

Változatok:

1. OLOSZ Katalin 1972 159-167. Pistuka meg Kató.
2. A fent közölt változat.
3. VÖÖ 1981 187-192. 2. Egy eset Bolondfalváról.
4. KOVÁCS Ágnes NI K 876 55-57. 44. A sóvetés. (Rátót)

Irodalom:

LIXFELD, Hannjost 1979 EM 2. 64-67. Beinverschrankung

Megjegyzés:

Az 1450 típusú mese egyik epizódjaként szerepel.

AaTh 1288A KERESZI A CIGÁNY A LOVÁT, S RAJTA ÜL (BN 1349II*)

"Az **egyszeri ember**, monda szerint, kereste a fehér lovat, melyen ült."

ERDÉLYI MKK 106 l. 2120. "Úgy járt, mint az egyszeri ember." - szóláshasonlat magyarázata.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 95 l. "Rajta ül a lovon s még-is keresi." (Magyarázat nélkül)
2. DUGONICS MP I. 149 l. "Ha rajta ülsz, lovad ne keresd." (Ld. Margalits 416 stb. l.)

3. BALLAGI MP II. 281 l. 4891. "Rajta ül a lovon s mégis keresi." (Ld. Margalits 417 stb. l.)
4. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 152 l.)
5. ERDÉLYI MKK 270 l. 5142. "Lovat keres, rajta ül." (Ld. Margalits 416 stb. l.)
6. SIRISAKA MKK 130 l. "Lovát keresi, pedig rajta ül." (Szórakozott emberre.)
7. U.o. 196 l. "Rajta ül a lovon, mégis keresi." (Igen szórakozott)
8. U.o. 239 l. "Úgy járt, mint az **egyszeri ember**." (Kereste a lovát, pedig rajta ült; egy másik meg a pipáját kereste, pedig a szájában volt.)
9. Nyr. XXVIII. (1899) 189 l. (Közmondások között) "Szász ül a lován, s keresi a lovát." (BN 1.)
10. "Gyöngyösön hasonló adoma járja a részeg **huszárról**." (BERZE NAGY MNT II. 501 l. 1349II* jegyz. Kézirat)
11. A magam kolozsvári gyermekkori emlékei szerint a **cigányt** szokták emlegetni a címben leírt formában akkor, ha valaki olyasmit keresett, ami voltaképpen a birtokában volt.

Megjegyzés:

Ez a sokféle formában ismeretes szólásmondás világos, egyértelmű alkalmazásban az egész magyar nyelvterületen ismeretes. Az anekdotát azonban, amelyre utal, eddig nem találtuk meg.

MNK 1289I* A HAZAFEKVŐK (BN 1289)

"...Görgő helysége beküldé az adót Kassára a pénzzel, hogy el ne sikkadjon, fél falu bement, s rosszul levén a számadások, mindnyájan megverettek. Haza felé vett útjukban egyszer lefeküdtek pihenni. A legszélső, ki Kassa felől esett, fölkelte, hogy ő biz nem lesz a legszélső, ő nem akar legközelebb lenni a városhoz, melyben most is megverték. Így utána a másik, harmadik az ellenkező oldalra mentek lefeküdni, míg utoljára haza feküdtek."

ERDÉLYI MKK 162 l. 3117. "Görgei ember" kifejezéshez fűzött történetek egyike.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.

2. ERDÉLYI MKK 264 l. 5023. "Haza feküdtek, mint a lédecziek." (Ld. Margalits 504 stb. 1.)
3. Ethn. II. (1891) Borbély S., Debreczeni adomák. 168 l. 2. Hof feküttek haza a **kabajiak**? (BN 1.)
4. BOROVSZKY S., Bars vm. monográfiája 152 l. A lédecziekre ráfogják... (BN 2.)
5. GYÖRFFY L. EA 127 4-5. Falucsúfoló 20. (Terestyénfa)
6. VÖÖ 1981 187-192. 2. Egy eset Bolondfalváról.
7. KOVÁCS Ágnes NI K 876 37. 29. A hazafekvők. (Rátót)

Megjegyzés:

A típus anekdota és az arra utaló szólás formájában egyaránt előfordul. A múlt század második felében az ország északkeleti részében általánosan ismert lehetett. Újabb gyűjtéseinkben nem talákoztunk vele. Tervszerű, kifejezetten a témára irányuló gyűjtés azonban minden valószínűség szerint ma is, másutt is felszínre hozná.

MNK 1289II* KETTŐ KÖZÜL EGYIK SEM AKAR SZÉLRŐL(KÖZÉPEN) ALUDNI

"Egy gazdának két malaca volt. Esténként kipofozta őket, mert egyik sem akart szélről feküdni."

BERZE NAGY J. B II. 402. 204. A **kisbesztercei** malacok.

Változatok:

1. NyF 34. (1906) 135. Válogat a helybe, mint a Cseszregi Pál tyúkja. (Hasonlatok)
2. SZUTTER B EA 593 19.1. Egyes falukra ráfogott csúfondáros mesék. (Kisfalud)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. KOVÁCS Ágnes NI K 876 39. 31. A malacot felpofozták mert kettő közül egyik sem feküdt közepén. (Rátót)
5. KOVÁCS Ágnes NI K 876 41. 33. A két malacot felpofozták, mert egyik sem feküdt közepén.

AaTh 1290 A MEGÚSZOTT HAJDINA (BN 1290)

"Egy rakás ember ment egyszer hajnalba a városba. Azt mondja az egyik:

- Gyerekek, itt víz van ám! Látod, mekkora víz jön elibénk!

Nézi, hát tényleg víz. Mert ahogy a hajdina virágzik, úgy néz ki, mintha víz volna.

Hát nincs más, ezen át kell menni.

Aztán nekivetköztek, hogy átússzák. Akkor jönnek rá, hogy hát víz nincsen, akármeddig mennek - vizet nem találnak, csak azt a hajdint.

Erre mondják, hogy "megússzák, mint a csepelyiek a hajdint."

BOSNYÁK EA 12.884 101 l. 46. "Megúszták, mint a **csepelyiek** a hajdint."

Változatok:

1. BALLAGI MP II. 432 l. 7727. "Az **undiak** keresztül úszták a hajdinát." (BN 1.)
2. Dal és balladagyűjtemény MTAK Kézirat. Ir.365/II 4-r. 43-46. 3. Az utazók.
3. SIRISAKA MKK 12. l. "Átúszták, mint az **undiak** a hajdinát."
4. MARGALITS 37 l. "Átúszták, mint a **mádiak** a hajdinát." (NB Margalits gyűjteménye 297 és 530 lapján a szólásmondást a Sirisaka-féle gyűjteményből vettnek mondja, ott azonban csak a 2. változatban közölt formában találtam meg.)
5. Nyr. XXXI. (1902) 55 l. (Gúnynevek között) "Kölesűszó **Petesháza**." (BN 2.)
6. MNGy VIII. 596 l. "A **rátótiak** a hajdinát megúszták." (BN 3.)
7. BERZE NAGY MNT II. 484 l. A megúszott len. (BN 5; Györe)
8. Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Szendrey Zs., Falucsúfolók. "Megúszták mint a **szentgáliak** (Jókai változata), az **undiak** (3. vált.), a **mádiak** (4. vált.), a **petesháziak** (5. vált.) a hajdinát."
8. KÁLMÁNY L. EA 2801 361.197. Cím nélkül.
9. GÖNCZI F. G 122. **Oltárczon** a virágzó hajdinát (gondolva, hogy víz) megúszták.
10. GYÖRFFY L. EA 127.4. Falucsúfoló 19. (**Balázsiak**)
11. ALBERT I. EA 889 48. **Kisbodolyán** a hajdinát vitézül megúszták.
12. GESZTELYI NAGY L. EA 475 100-101. Megfürdött, mint **gemzsi** ember a kölesben.
13. ÉCSY Ö. I. EA 862 30-32. A tsufolódó **merenyei** legényről.
14. ÉCSY Ö. I. EA 862 58. Ugyancsak **Pettendre** fogják a következő csúfolódó történetet is.

15. ÉCSY Ö. I. EA 862 60. Az **istvándiakról** mondják, hogy meg-
úszták a száraz kender-törmelékét, pozdorját.
16. BERZE NAGY B II. 398 l. 190. A hajden megúsztása. (**Dráva-
csepely**)
17. U.o. 398 l. 191. A **győreiek** meg a hajdina.
18. U.o. 398 l. 192. A **pellérdiek** megúszták a hajdint.
19. U.o. 594-595 l. 27. Hogyan gúnyolják a községöket? 34 sor:
"Szentgálon a hajdinát vitézül megúszták..."
20. DÖMÖTÖR S. EA 2446 7-8. **Pácsonyiak** úszták meg a hajdinát.
21. Népünk Hagyományaiból 1955. Babus J., Tiszaháti falucsúfo-
lók 151 l. 2. bek. "Ugyancsak a **hetyeniek**..."
22. A fent közölt teljes szövegű változat.
23. BOSNYÁK S. bukovina székely gy. H.n. (kézirát)
24. SOLYMÁR I. Mcsd 13.26.a. Hajdenások. (**Györe**)
25. SOLYMÁR I. Mcsd 13.26.b. Hajdenások. (**Györe**)
26. SOLYMÁR I. Mcsd 13.26.c. Hajdenások. (**Györe**)
27. SOLYMÁR I. Mcsd 13.26.d. Hajdenások. (**Györe**)
28. SOLYMÁR I. Mcsd 13.27.e. Hajdenások. (**Györe**)
29. SOLYMÁR I. Mcsd 13.27.a. Hajdenások. (**Györe**)
30. KOVÁCS Ágnes NI K 876 38. 30.A **rátótiak** megúszták a
hajdinát.
31. SEBESTYÉN Á. III.125-126. 31. A szarkahajtók.

Irodalmi változat:

JÓKAI M. MNA 104, 105. Furcsa faluk. (**Szentgál**)

MIKSZÁTH K. Krk 54.299. (**Igal**)

Megjegyzés:

A típus falucsúfoló mese, szóláshasonlat és gúnyos jelző
formájában egyaránt ismeretes. Különösen Dunántúlon népszerű.
A múlt század közepétől napjainkig megtaláljuk gyűjtéseinkben.

AaTh 1291 EGYIK SAJTNAK VISSZA KELL HOZNI A MÁSIKAT

(AaTh 1387 mesetipushoz kapcsolódó egyik epizód)

"Feleség, tarisnyálj fel a tarisnyába sajtot és kenyeret, és
elmegyünk a tolvajok után.

Az asszony mindjárt belé is tett az átalvetőbe hat darab
sajtot és egy darab vajat. Mennek, elindulnak, mennek-mende-
gélnek, és egy hegy tövébe érnek...Amíg az asszony a vajjal a
kerékvágás nyomát keni, addig egy sajt a tarisnyából kigurul,
és szalad le a hegyen, mint a sebes szél. Ekkor az asszony

kivesz egy másik sajtot az átalvetőből, és utánaguritja az
első után, hogy hozza vissza az elsőt a második sajt. De mi-
velhogy ezek egyik se tért vissza, fogja az asszony a harmadik
sajtot, negyediket, gondolja, hogy hátha cimboraságban vissza
fognak jönni. De nem jött vissza egyik se, s akkor fogja az
asszony a másik két sajtot, s ezt is utánok küldi."

FARAGÓ J. 1969 K 200-205. A félkegyelmű asszony a
sárga krajcárokkal.

Változatok:

1. KRESZ M. EA 4696 25-26. 10. Okos Kati.
2. ÚMNGy VI. 76-79. 69. Okos Kati.
3. ÚMNGy VI. 124-127. 89. Okos Kati.
4. ÚMNGy VIII. 403-410. 39. Katika és Matyika.
5. A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Faragó J. Kurcsi Minya meséjével kapcsolatban tett megál-
lapítása, hogy szövegét Benedek Elek Grimm fordítása befolyá-
solta, érvényes valamennyi változatra. (Faragó József 1969
42.)

AaTh 1291B REPEDÉSEK MEGKENÉSE VAJJAL

"A hegyre fel egy szekérút vezetett, amelyik keresztül-kasul
összevissza volt vágva a kerékvágástól. S nézi az asszony a
kerékvágást, és gondolja:

- Istenem, istenem hogy fájhat ennek a földnek ez a vágás s
ez a nagy összevissza gyúrás.

Lehajol az asszony a földre, és veszi a vaját, bekeni a
kerékvágásnak mind a két oldalát."

FARAGÓ J. 1969 K 200-205. A félkegyelmű asszony a
sárga krajcárokkal.

Változatok:

1. KRESZ M. EA 4696 25-26. 10. Okos Kati.
2. ÚMNGy VI. 76-79. 69. Okos Kati.
3. ÚMNGy VIII. 403-410. 39. Katika és Matyika.
4. A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Faragó J. Kurcsi Minya meséjével kapcsolatban tett megállá-
pítása, hogy szövegét Benedek Elek Grimm fordítása befolyásol-
ta, érvényes valamennyi változatra. (Faragó József 1969. 42.)

MNK 1292 A VESZEDELMESES VARJAK (BN 1342*)**

"Bedő Oláh falu Biharban. Sok erdőjük volt, de az egész vármegyei varjuk oda szoktanak. Ezt tapasztalván az oláhok, azt is gondolván: hogy az erdőt meg akarván enni, egy szálig ki vágatták a fákat: hogy a varjak el ne emisszék. Az esztele-nekrül mongyuk: hogy az erdőt ki vágatták."

DUGONICS MP I. 127 l. "Ki vágatták Bedőn az erdőt"

- szólás magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 52 stb. l.), (BN 1.)
2. BALLAGI MP I. 38 l. 604. "Kivágták Bedőn az erdőt." - szólás magyarázata.
3. ERDÉLYI MKK 32-33 l. 668. "Kivágták Bedőn az erdőt. D." - szólás-mondás magyarázata.
4. SIRISAKA MKK 114 l. "Kivágták Bedőn az erdőt." - szólás-mondás magyarázata.
5. VAS Gereben M X. 375 l. "Biharban van Bedő..." (BN jegyz.)
6. BERZE NAGY B II. 407. 214. Kisdériek felszedték a hidakat, hogy a varjak hozzájuk át ne menjenek.

Megjegyzés:

A szólásmondás és a hozzáfűzött mese forrása nyilvánvalóan Dugonics közmondásgyűjteménye. Az öt változat tehát voltaképpen egyetlen egy. Berze Nagy, aki típuskatalógusában az 1, 3 és 5. változatokat idézi, az anekdotát mint egyetlen változatban feljegyzett szöveget tartja számon. A kisdériekről szóló eltérő változata (6.) párhuzam hiányában ideiglenesen itt nyert besorolást.

AaTh 1293 A TÖKFIKÓ KINN ÁLL, AMÍG NEM VÉGZETT

(BN 1349 XXXI*)

"Tudjuk, hogy majd minden falunak van egy-egy bűnbakja, valami jámbor ember, kire minden furcsaságot reá fognak. Ilyen volt Szalontán G... Lukács becsületes csizmadia. Erről beszéltek egyebek közt, hogy egyszer estenden ki kellett állania a ház végére s elintézni azt a dolgot, a mit a király sem bizhat másra. Épen eső esett s az ereszről csendesen csordogált a víz: ő csak ott áll, folyvást hallja a víz csörgését, azt vé-

li, hogy annak ő az okozója, s ott állott egész reggelig, míg a feljövő napnál meglátta tévedését.

Ez adomát nem hallottam soha, mindig azt hittem, csupa szalontai tréfa, s íme a napokban reá akadtam egy török, egy középkori német s francia változatára."

Részlet ARANY László Magyar népmeséinkről c. székfoglaló előadásából a Kisfaludy-Társaságban. Kisfaludy Társaság Évlapjai IV. 141-142 l.

Változatok:

1. KÖNYI D I. 77 l. (paraszt)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. BERZE NAGY MNT II. 507 l. A lakodalmas ember. (BN 1.) GYÖRGY Lajos (K 110-111 l. 63. A részeg tévedése.) az anekdotának csak idegennyelvű változatait sorolja fel, magyar változatot Kónyién kívül nem ismer.

Irodalom:

RANKE, Kurt 1981 EM 3. 347-349 Dauerpisser

AaTh 1293* VÍZ NÉLKÜL ÚSZNI TANULNI

"Egy szegény esze fogyott meg-láta egy társaságot feredezni és úszkálni a Dunában. Hiszen úgy te is tudsz, gondolá magában, s ezzel tsak hamar le-vetkezőn ő is a vízbe s lemene annak fene-kére. Oda-fulad vala szépen, ha mások ki nem húzták volna. Kiknek fáradságokat betsülettel megköszöné, és azt mondá, hogy addig vízbe nem megyen, míg az urak ötöt is úgy úszni meg nem tanítják, mint magok tudnak."

ANDRÁD I 197 l. 285. Víz nélkül úszni tanulni.

Megjegyzés:

Az MNK az anekdotának több változatát nem ismeri.

MNK 1293*I MIKOR KELL FELKÉSZÜLNI A TŰZOLTÁSHOZ?

"Egy helység számára vízi puskát csináltatott a vármegye. De minthogy aztán soká tűz nem támadt, úgy megrozsdásodott, hogy később hirtelen tűz kitörvén, a vízi puskának semmi hasznát venni nem lehetett. A veszedelem után a helység elei a dolgot a viceispánnak bejelentvén, ez azt javasolta, hogy máskor a tűz előtt három nappal mindég a vízi puskát meg kell próbálni.

Haza térvén a helység elei, midőn a javaslatot fogantba venni akarván a parancs ostobaságát átlátták, s akkor mondták: eszeveszett vármegyének bolond az ispánja."

BALLAGI Mór: Magyar példabeszédek, közmondások és szójárások gyűjteménye. I. 120 l. 2065. "Eszeveszett vármegyének bolond az ispánja."

Változatok:

1. MARGALITS 73 stb. 1. "Eszeveszett vármegyének bolond az ispánja. KV." - szólásmondás magyarázata.
2. KOVÁCS Pál MPK 25 l. "Öszve veszet Vármegyének bolond az Ispánja." (magyarázat nélkül)
3. MARGALITS 74 stb. 1. "Összeveszett vármegyének bolond az ispánja. Sz."
4. A fent közölt teljes szövegű változat.
5. ERDELYI MKK 409 l. 8281. "Eszeveszett vármegyének bolond az ispánja." (magyarázat nélkül)
6. SIRISAKA MKK 45 l. "Eszeveszett vármegyének bolond az ispánja." (Szólásmondás és történet. Átvétel Ballagitól.)
7. KOVÁCS Ágnes NI K 876 71.55. Rátóti tűzoltás.

Megjegyzés:

Ismét egy szólásmondás és egy csüfoló mese, melyet csaknem kizárólag közmondásgyűjteményeinkből ismerünk. Valószínűnek kell tartanunk, hogy a kettő összekapcsolása Ballagitól származik. (A szólásmondás eredetibb alakjáról ld. Szirmay, Hung. in parab. 1807. 49 l.: "Cum art. 56.1536. Supremi Comites, contra quos vera, et sufficiens querela deleta fuerit, officio priuandi decerneratur, in prouerbium venit: Öszve veszet - Vármegyének bolond az Ispánnya.")

AaTh 1293A* AZ EGYÜGYÜ ASSZONY MINDEN FAZEKAT ÖSSZETÖR, HOGY EGY CSUPORNAK HELYET CSINÁLJON

"Eccer vót, hun nem vót, vót a világon egy asszon. Aszmongya neki egy reggel a zura:

- Na én kimenyek szántani, csak késő öste jövök haza. Itt van egy zacskó pindz. Eriggy bé a vásárba. Marci szomszid idatta a szekerit; vásárojj bé mindent, mire szükségünk van.

A zasszon elis ment a vásárba. Felvásárolta a zegisz pindzt. Egyebet se vett, csak cserépedényeket. Úgy megrakta kissebb-nagyobb fazékkal, csuporral, röstöllővel a Marci szomszéd szekerit, hogy alig bírta a két puci lú.

Miko haza irt, sorba felakasztotta őket a falra. Úgy megtöt a zegisz fal, hogy egy kis zöd mázos röstöllőnek suhun se jutott hejj. Próbálgattya ideis, odais; há csak nem lehet biza.

- Ennye kuttyateremtette nagy dögei, így bántok a kicsi testviretekkel? Mingyá megtanítlak én titeket becsületre.

Evel eléveszen egy nagy botot s piff, puff, szabja vele őket jobbra-balra.

Miko cserepekbe mind a földön heverték amennyin vótak, a legnagyobbik szegre felakasztotta a kis röstöllőt. Ippog akko érkezett meg a zura.

- Há te asszon, micsináltál? Kérdeszte ámulva-bámulva.

- Nizze csak kéd, mind felvásároltam azok pindzt, edényeket vettem vele. A zúton bikességbe megvótak, de itthun kesztek ágálni s eszt a kis röstöllőt nem akarták magik közzé eresztetni. De megis tanítottam őket becsületre; megmutattam, hogy ki parancsol a háznál.

A szeginy embert majd kitörte a nyavaja, de egy szót se tudott mirgibe szóllani, csak a haját tipte, mindha megbolondult vóna."

Nyr XVI. (1887) 327-328. A régulás asszony.

Változatok:

1. MAROSI-BAGOSSY-BAK MTAK Kézirat. Ir.397/II 128. Cím nélkül
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. SZINI Péter MTAK Kézirat.Ir.4-r. 367/I 108-110.Cím nélkül.
4. OLOSZ Katalin 1972 159-167. Pistuka meg Kató.
5. MNGy IX. 524-528.76. Czene.
6. KÁLMÁNY L. EA 2801 116-120. A tökmag.
7. KÁLMÁNY L. H II. 191-193. 62. Okosbolond asszony.
8. BERZE NAGY B II. 408. 220. A bolond asszony.
9. KRESZ M. EA 4696 25-26. 10. Okos Kati.
10. KOVÁCS Á. EA 3912 156-158.44. Okos Kati.
11. ÜMNGY VI. 9-16. 47. A gyáva embör.
12. ÜMNGY VI. 76-79. 69. Okos Kati.
13. KONSZA H 163-165. 100. Szusza.
14. KOVÁCS Z. EA 3104 15-16. A bolondos asszony és a férje.

15. POGÁNY P. EA 8780 599-601. A gerencsér és az asszony.
16. KONSZA H 160-161. A bolond asszony csiporkája.
17. VÖÖ 1981 222-226. 45. A bolond asszony.
18. ÚMNGy VIII. 403-410. 39. Katika és Matyika.
19. FARAGÓ J. 1969 K 200-205. A félkegyelmű asszony a sárga krajcárokkal
20. VÖÖ 1981 218-219.43. Bolond Istók.
21. VÖÖ 1981 227-231. 47. Bolond Kati.
22. ÚMNGy X. 264-268. 36. A kisbunda.
23. ÚMNGy X. 429-432. 20. A kisbunda.
24. HORVÁTH I. M 1971 278-280. Férfőzsetek fazakak!
25. BOSNYÁK S. EA 13.502 56-58.23. Annuska és Lőrincke.
26. BODNÁR B. K 154-157. 22. A bolond asszony.

MNK 1294* BESZORULT EMBEREK (ÁLLATOK, TÁRGYAK)

MNK 1294*I A KARÓ KÖZÉ SZORULT GYERMEK

"...Nahát, menyen tovább az ember, hát lássa, egy helyt egy gyermek bedugta a kezit a karók közé, s beszorult oda. Le akart a gyermek szakasztani egy virágot, s a keze beszorult. Hát lássa, hogy a gyermek nagyon sikojtott, s eggy asszon fut késvel oda. Az ember mondja:

- Mi van itt, mi van itt, mi lelte a gyermeket, métt sikójt ügy!

Aszondja az asszon:

- Ne, bédugta a kezit a sorompó közt, s béragadt a keze, nem tudja kivenni, s menyek a késvel, hogy vágjam le a kezit.

- Jaj, meg ne tegye, nénémasszon, hogy levágja a kezit, várjon csak, minnyá kiveszi a kezit.

Elment s letört egy vesszöt, s a gyermeknek reáavágott a kezire, de sújosan, úgy kikapta a kezit a gyermek a karók közül, mintha nem es lett volna ott.

- Na lássa - aszondja -, ez az orvossága, nem a kés, hát megmentette volna a kezitül a gyermeket - aszondja..."

ÚMNGy VIII. 419 l. 41. Könyvenke. (A mese folytatását ld. az 1288. típusnál.)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. SEBESTYÉN Á. IV. 97-98. 1. A tudatlanság.

Megjegyzés:

Az 1450 típusú mese egyik epizódjaként szerepel.

MNK 1294*II A FAODUBA SZORULT EMBER

Lásd az 1250I* típusnál közölt szöveget.

Az 1250I* és az 1294*II típusok mindig összekapcsolódnak.

Változatok:

1. Nyr. V. (1876) 179 l. Tréfás mese.
2. OLOSZ Katalin 1972 144-145. A tarka Jézus.
(Szentegyházassfalu)
3. SZABÓ Gy. EA 2006 317-319. Rigó Nagypaládon.
4. Ethn. XXXIX. (1928) 29 l. 8. sor.
5. BERZE NAGY B II. 404-405. 211. Tarka Jézus.
6. MNyj I. (1951) 224 l.
7. DUKA EA 13.002 12 l.

MNK 1294*III KUTYA A KARÓ KÖZT (KISZAPPANOZZÁK)

Kishodoson meg kiszappanozták a kutyát.

MNyj I. (1951) 223. Cím nélkül. (Kishodos)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. O.NAGY G. (1966) 402. k2133 (eltér) "Megszorult (szorul v. úgy érzi magát) mint (a) kutya a karó közt...=Kinos, kellemetlen helyzetbe, bajba jutott (nép).
U.o. 156. e38; u.o. 402 k2137.

AaTh 1295A* MAGAS VÖLEGÉNY NEM FÉR BE A TEMPLOMAJTÓN

"Megáll a menyasszony az ajtó előtt, mert nem fér be rajta, mögötte meg ott áll a nagy hosszú sor.

- Mit tegyünk? Mit tegyünk? - kérdezik innen is, onnan is.

Mondja a násznagy:

- El kell vágni a menyasszony lábából!

A bíró meg:

- Hohó, én mondom meg az igazat! A feje nem fér be, azt kell levágni!

Megszólal egy menyecske:

- Hozzam-e a fejszét?

A ház gazdája mást mond:

- Ne hozzák a fejszét, olyat nem teszünk. Majd kiütöm az ajtófát.

Nagyapám nagyapja mondja az utolsót:

- Sose poroskodjanak már lagzi alkalmával, inkább hajoljon le a menyasszony!

Meghajlott és befért."

NAGY Z. 1987 137-140. A bolond falu. (Silda)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

AaTh 1296A IDŐVÁSÁRLÓK (BN 1292*)

"Szutorban igen rossz idő járt. A "napnak a színét is elfelejtették már". Felkerekednek a szutoriak, s elmennek Rimaszombatba jó időt vásárolni. Sok boltos elküldi őket, de egy "vaót ojjan jaó lelkü", s elkísérte őket egy boltba. A boltos megfogott egy legyet, "masina iskátujába bepaklizza", s jó pénzért odaadja nekik; de lelkükre köti, hogy addig meg ne nézzék, míg haza nem érnek. A skatulyát azonban még az úton kinyitják; a légy kirepül, s megy Rimaszombat felé. Hiába kiabálnak utána. Szutorban azóta nincs jó idő."

Nyr. XXVII. (1898) 191 l. Szutorról. (BN 1.)

Változatok:

1. Az elsőként közölt teljes szövegű változat.

2. DOMONKOS J. EA 482 52. 3. A tarka Isten. (Görgő)

Megjegyzés:

A típust vö. György MA 106-107 l. 39. "Csábitó tilalom".

AaTh 1296B AJÁNDÉK A LEVÉLBE

1) "Egy bizonyos Úr egy néhány rákokat egy levéllel együtt küldött volt egy Prókátornak kosárban. A paraszt ember, ki a rákokat vitte, el-fáradván, le-ült egy folyás mellé és kívánta meg-tudni, hogy a kosárban mi legyen; fel-bontotta és nem tsinálta jól bé. Azonban az álom rea ért, 's el-alutt. Az alatt pedig a rákok mind ki-mentek. Midőn a Paraszt fel-ébredett, nézi a rákokat, 's hát semmi sint; De már mit volt néki tenni, vissza nem merészlett menni, hanem tsak el-vitte a levelet a Prókátornak. Mikor a levelet fel-nyitotta a

Prókátor, mondá: Hallod-é barátom! a levélben rákok-is vannak. Oh, hála Istennek, monda a paraszt, hogy a levélben vannak, mert már meg-ijedtem, azt gondolván, hogy mind ki-mentek a kosárból. Erre el-fakadt nevetve a Prókátor és megbotsátott a Parasztnak."

KÖNYI D I. 17-18 l.

2) "Egyszer egy falusi papnak volt egy cigány szolgája. Azt mondja egyszer a pap a szolgájának:

- Na te cigány, át fogol menni a szomszéd faluba. Van ott nekem egy tisztelendő barátom, viszel neki tíz rákot!

- Jól van, tisztelendő sentatyám, elvisem én, csak tessék belerakni a zsákba. Mán is indulok, ha kell.

Akkor beleolvasta a cigány előtt a pap a zsákba a tíz rákot és adott neki egy írást a tíz rákról, de nem mondta meg neki, hogy mit irt rá.

Mire a cigány elindult, jól felsütött a Nap. A cigány útközben izzadni kezdett. Mondta is:

- Istenkém, drága jó Istenkém, de sütteted rám a napodat. Ezseknek a seginy rákoknak is úgy lácsik, hogy nagyon meleg van, nagyon mozgolódnak a zsákba. Igen sürkálják, nyirbálják itt a ross girincsem.

Ahogy így gondolkozik, motyorékol magába, odaért egy kanálishoz. Na - gondolta a cigány -, szegényeket megítatom egy kicsit, mert úgy lácsik, hogy somjasok. Akkor fogta a zsákot a cigány és kiöntötte őket a kanális szélére a vízbe. Ahogy kiöntötte őket a rákok annyifele úsztak, ahányan voltak... Erre a cigány a fejéhez kap: - Uram Isten, hát most mi less? - mivel fogok sámolni a tisztelendő úrnak. Hamar kapja magát beugrik a vízbe a rákok után, de csak egyet sikerült neki megfogni. Akkor beletette a zsákba. A többinek meg odakiáltotta:

- Na, hogy úgy saporodjatok meg, mint a csicsóka, amir elmentetek!

Útközbe megörült, hogy legalább nem sürkálják mán a hátát. Gondolta, hogy a tisztelendő úr úgysem tudja, hogy mennyi vót. De azért csak bántotta, hogy mi lesz, ha mégis meg tudja a tisztelendő úr.

Na, mikor megérkezett a paphoz, beállított a pap szobájába, beköszönt:

- Kezsit-lábát csokolom, tisztelendő sent atyám!
- Jó napot, cigány! Mi jót hoztál?
- Hosztam a tisztelendő urnak rákot.
- Na, hadd lássuk, cigány! Mi van a bekötött zsákba!

Akkor kiöntötte a cigány az egy rákot.

- Hát csak eszt az egyet hoztad? - mondja a pap.
- Hosztam én egyebet is!
- Mit cigány?

- Egy csédulát - akkor odaadta a levelet.

Nézi a pap a cédulát, - azt mondja:

- Hallod-e cigány! Itt tiz rák van.

Akkor a cigány nagyot ugrott örömebe: - Tizs van, tisztelendő sent atyám. Akkor nincs baj! Azzal fogta a zsákot és megindult gyorsan kifelé.

A pap kiabál utána, de ő már avval nem törődött. Azt motyorekolta magába, hát tehetek én rulla, hogy elment csak nem döglesthetem meg őket ebbe a nagy melegségbe.

- Gondolja csak, sent atya, hogy elmástak!

Mikor a cigány kiért a faluból, örömebe eljárta a rókatancot. Utána meg eldalolta:

Ördög van a botomba, botomba.

Ros baj, sosbaj, sosbaj a bocskoromba.

Olyat vágok háromfelé,

Hull azs ember, mint a kender, kétfelé."

BODNÁR EA 9918. 26 l. A cigány meg a rák.

Változatok:

1. Az elsőül közölt teljes szövegű változat.
2. Nyr IV. (1875) 144. Közmondások 35. Vizbe ölték a rákot.
3. Nyr. XXXI. (1902) 50 l. Adomák. (a cigány)
4. BODOR D. EA 902 70. A gyenlárás rákjai. (cigány)
5. Ethn. XL. (1929) Dömötör S., Cigányadomák. 90-91 l. 100.
6. ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN III. 453-454 l. 239. A három székely és a püspök.
7. MNy I. (1951) 219-220 l. (a cigány)
8. ÚMNGy XII. 318-319. 63. A cigány meg a cseresznye.
9. A másodikul közölt teljes szövegű változat.
10. BODNÁR EA 9918 196 l. A cigány meg az ör.
11. ERDÉSZ T (Kézirat; gyi.: 1957.) 11-13 l. (a cigány)
12. VÖÖ 1969 256. 128. Jó hogy megvan. (cigány)

13. VÖÖ 1981 215. 37. A cigány nyulakat visz egyik paptul a másikhoz.

A mese irodalmi változatainak felsorolását ld. az 5. vált. jegyzeteiben és György K 66 l. 29. Rák a levélben.

Irodalmi változatok:

JÓKAI M. MNA 186-187 A nyúl a levélben (a cigány)

GYÖRGY L. VA 174. 105. Rákok a levélben (Vajda János 1876 a paraszt)

Megjegyzés:

Az anekdota hőse a paraszt, a cigány, a székely stb. A küldött ajándék rák, nyúl, galamb, cseresznye stb. Ezúttal két menetében megegyező változatot mutatunk be a népszerű redakciók szívósságának érzékeltetésére. A közel 200 évvel később lejegyzett szöveg annyiban "modernizálódott", hogy hőse a cigány és nem a paraszt.

AaTh 1296* A FELBILLENŐ SZÁNTÓFÖLD (BN 1296*)

"...Hegyes, völgyes vidékük lévén, azt mondják, hogy az oláhfalusi ember nem meri végi szántani a földet, mert attól tart, hogyha nagyon a szélire megy, felbillenik vele a föld."

JÓKAI MNA 107 l. Furcsa faluk.

Változatok:

1. Nyr. XV. (1886) 568 l. Kriza J., Tréfás ráfogások. "Asz mongyák, hogy a gagyiak..." (BN 1.)
2. Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 180 l. Szendrey Zs., Falucsúfolók. "Az oláhfalusi határ..." (BN 2.)
3. Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Szendrey Zs., Falucsúfolók. "Nem merik megszántani földjük végét, mint az oláhfalusiak (Jókai és a 2. vált.); a gagyiak (1. vált.), mert lejtős, s ezért félnek, hogy fölbillen velük."

Irodalmi változat:

A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

A típus valamennyi ismert változata falucsúfoló. Újabb változata nem került elő.

AaTh 1297* BELEUGRANAK A FOLYÓBA AZ EGYIK KOMA UTÁN

1. VÖÖ 1981 193-194. 4. A hét sváb.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1298* A TEJMÉRÉS (BN 1293*)

"Az oláhfalviak meg akarván ajándékozni a püspököt, tejet gyűjtöttek számára..."

A tejet egy nagy kádba hordták össze. Mikor már mindenki elhozta ajándékát, odavezették a püspököt is, hadd örvendezzen az ajándéknak. A püspök körüljárta a kádat, majd kíváncsian kérdezte:

- 'Vajon mennyi tej lehet ebben a kádban?'

Mire a körülállók meggondolhatták volna magukat, egy bocs-koros atyafi gyors elhatározással beleugrott a kádba és kezét melléhez téve mutatta:

'Ennyi! Kegyelmes uram!'

DUKA EA 13.002 98 1.

Változatok:

1. DAL és balladagyűjtemény MTAK Kézirat.Ir. 365/II 4-r. 43-46.2. Az Ajándék. (Oláhfalu)
2. Nyr. XXIV. (1895) 476-477 l. Melich J., "A zoláfalvi ember...." (BN 1.)
3. GÖNCZI GN 342-343 l. 9. A kisszigetiek.
4. Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy., Palóc adomák. 106 l. 16. "A hevesmegyei Szent Domonkoson..." (BN 2.)
5. "Ezt az adomát ugyanigy hallottam Egerben, 1904-ben." Berze Nagy MNT II 485 l. 1293* mt. jegyz.
6. SARUDY O. EA 596 8-9. Székely történet.
7. POGÁNY P. EA 8780 615. Papot fogad a község.
8. A fent közölt teljes szövegű változat.
9. KOVÁCS Ágnes NI K 876 22.16. Hadgyakorlat. (Rátót)

Irodalmi változat:

BpH 1885 I. 29. Végváry: A városi palóc. (Pilis)

Megjegyzés:

Ez a típus is csupán rátótiáda formájában került eddig feljegyzésre.

MNK 1299*I NÉPI ETIMOLÓGIÁK

"A tiszteletes úr elküldte a szolgálóját az apothékába, hogy hozzon neki coriandrum-magot, mert nagyon fáj a stomachusa és semmiképen sem consummálhat. A leány pedig ezt így adta elő:

- Tiszteli a tiszteletes úr a patikás urat, küldjön neki egy garas ára kalendárium-magot, mert nagyon fáj a domonkosa, semmiképen sem koszpitolhat."

VAS G. ÖM IV.76. Cím nélkül.

Változatok:

1. MAGYAR és Erdélyországi Új és Ó kalendárium Győr 1767
2. A fent közölt teljes szövegű irodalmi variáns.

Irodalom:

- GYÖRGY L. 1934 150-151. 116. Koriandrum.
GYÖRGY L. 1938 138. 76. Coriandrum-mag.

MNK 1299*II ISMERETLEN SZAVAK HELYTELEN HASZNÁLATA

"A legény és a leány elment a bálba. Jól mulattak, jól érezték magukat. A legény, a fiatalember olyan kedves volt, hogy megkérdezte a leányt:

- Kedves kisasszony, ilyenkor mit tetszik használni, ha szomjas? Mivel szolgálhatok, mit hozzak: sörletet, borlatot?

- Nem kérem - azt mondja a kisasszony -, nem szoktam én ilyenkor használni se sörletet, se borlatot, csak egy kis vizeletet."

VÖÖ 1969 266. Se sörletet, se borlatot.

Változatok:

1. Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy.: Palóc adomák. 104.5. Cím nélkül.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1299*III ISMERETLEN DOLGOT ÉTELNEK VÉLNEK

"A csíkiek jókedvükben gyakran ugratták egymást a következőképpen:

- István bácsi! Látott-e kend már hegedüt?
- Nemcsak láttam, de ettem is - válaszol az.
- Na, jól eltalálta, hisz azt nem eszik.
- Nem?

- Nem hát, mert azt innenfelől húzzák s túlfelől meg taszítják s olyan szépen szól, mint valami klánéta.

DUKA J. EA 13.002 69. Cím nélkül.

Változatok:

1. Ethn. XXXVIII. (1927) 38. Szendrey Zs.: Falucsúfolóink. (Raposka)
2. SZENDREY Zs. (1928) 29. Híres az **ecsed**i ember is, mert nemcsak látott, hanem evett is telegráfrótót.
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. VÖÖ 1969 230.96. A **székely** és a hegedű.

Irodalmi változat:

GRACZA Gy. NM 1887 317. Cím nélkül. (cigány)

MNK 1299* AZ EGERÉRSZŐ CSIKÓ (BIVALY, SZECSKAVÁGÓ)

Ld. MNK 1319S*

MNK 1300* EMLÉKEZETES MONDÁSOK

MNK 1300*I VIVÁT SOROKSÁR!

"Mikor Mária Terézia 1765-ben mezővárossá emelte **Soroksár** falvát, egyben vásárjogot is adván neki, a jó svábok összebeszéltek, hogy a községházán ünnepiesen kihirdetendő nagy újságot ezzel a szép kiáltással fogják üdvözleni:

- Vivát Mária Theresia! Soroksár is a Marktfleck'n!

A becsületes emberek azonban úgy megzavarodtak az örömtől, meg talán az áldomástól is, hogy az ünnepies pillanatban fonákra fordult a nyelvök, és ezt üvöltötték a szózattal:

- Vivat Soroksár! Maria Theresia is a Marktfleck'n!

Innen ered a híres szálló ige, melyet azonban nemes Soroksár mezővárosában senki se emlegessen, ha nem akarja, hogy egy kicsit agyonüssék."

TÓTH Béla MA 1935 93 1.(J.G. Kohl, Reise in Ungarn.)

Megjegyzés:

Ismert anekdota és még ismertebb szállóige, melyet a hirtelen lelkesedésében, örömeiben ostobaságot elkövető emberre szoktak alkalmazni. Az MNK az anekdotának több lejegyzett változatát nem tartja számon.

MNK 1300*II A KÖSZÖNTŐ (AaTh 1698C*; BN 1295*)

"Három **cigány** kántálni megyen. Előre duruzsolják, hogy a nagytiszteletes urat tisztelik meg. Mégpedig legelőször. Próbálgattak is mindenféle köszöntést, nagyon jól ment. Na, mostmán mehetnek is.

Be is mennek, hát a tiszteletes úrnál az a szép kivilágitott szoba, a szép karácsonfa, olyan rémületbe hozta őket, hogy megijjettek. Beléjek szorult a köszöntés. Egymást szurkálják, hogy:

- Te mond előssör, te mond előssör.

Egy se tutta.

Na, osztán eccer nekihajtya magát az egyik cigány a tiszteletes úr előtt, azt mondgya, hogy:

- Basom a papot.

Löki a másikat.

- Mongyad mán tésis, a brand egyen meg.

- Na, jó van. Hát én meg basom a papnét.

A harmadik azt mongya:

- Na, ha ti mindet, én meg azs egis házsicsaládót."

BÉRES ÜMNGy XII. 317. 62. A három cigány kántálni megy.

Változatok:

1. DAL és balladagyűjtemény MTAK Kézirat. Ir. 4-r. 365/II. 43-46. 2. Az Ajándék.
2. Nyr. XX. (1891) 476-477 l. Szilágyi S., **Székely** adomák. (Oláhfalú) (BN 1.)
3. FARAGÓ SzEV 86 l. Követség a püspökhöz. (Oláhfalú)
4. OLOSZ Katalin 1972 170-174. Guber Márton. (Szentegyházásfalú)
- 5-6. BERZE NAGY MNT II. 487 l. 1295* mt. 3-4. (Palócok, csikiak)
7. DÉKÁNY R. EA 2279 52-55. A jövődölő **cigányok**.
8. SARUDY O. EA 596 8-9. **Székely** történet.
9. Ethn. XL.(1929) Dömötör S., **Cigányadomáink** 92 l.122.(BN 2.)
10. ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN III. 453-454 l. 239. A három **székely** és a püspök.
11. KATONA I. EA 8170 327-328. (Cigányok)
12. ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 MN III. 853-856. 332. A pap, a harangozó és a szalonna. (Oláhfalú)

13. A fent közölt teljes szövegű változat.
14. VÖÖ 1981 259-262. 68. A **székelyek** joga.
15. VÖÖ 1969 239-240. A három **székely** ajándéka.
16. KOVÁCS Ágnes NI K 876 60. 47. A **rátóti** küldöttség.
A mese irodalmi változatát ld. György MA 110 1.
45. Deputáció.

Irodalmi változatok:

- ANDRÁD S. 1789 I. 61-63. 91. A **Langvédoki** Deputatusok.
GYÖRGY VA 132-134 1. 71. **Rátóti** deputáció. (Boross Vilmos,
1895)

Megjegyzés:

Ennek a típusnak a változatai is csupán cigányadoma vagy rátótiáda formájában fordulnak elő, ezek részben szájhagyomány útján, részben irodalmi úton (Andrád, György) terjedtek el.

MNK 1300*III A MEGFELELŐ KÖVET

"A **Jánosfalviak** valamikor régen tanitót kértek a püspöktől. A követek nyulat vittek s ily szókkal állítottak bé oda:

- Tisztelendő Főpüspök úr! A mi hitvány eklézsiánk egy hitvány nyulat küldö ajándékba s egy hitvány mestert kéretne...

- Értem,... - mondá a püspök - ...Dehát csak ilyen hitvány követeket küldött a kegyelmetek eklézsiája, akik csak ilyen hitványul tudnak beszélni?

- Uram - felelék a **Jánosfalviak** -, jobb helyre jobbakat küldenek, de ide mű es jók vagyunk..."

DUKA EA 13.002 123 1.

Változatok:

1. DUGONICS MP II. 24 1. "Jobb helyre jobb kell, ide jó ez is." - szólásmondás magyarázata. (**Kecskemét**) (Ld. Margalits 329 1.)
2. BALLAGI MP II. 219 1. 3810. "Jobb helyre jobb kell, ide ez is jó." - szólásmondás magyarázata. (**Kecskemét**)
3. ERDÉLYI MNK 424 1. 8715. "Jobb helyre jobb kell, ide ez is jó." (magyarázat nélkül)
4. SIRISAKA MKK 92 1. "Jobb helyre jobb kell, ide ez is jó." - szólásmondás magyarázata. (**Kecskemét**)
5. VAS Gereben M X. 358 1. "Valami nagy urhoz **Kecskemét** városa..."

6. DUKA EA 13.002 12 1. "A **menasági** előljáróság..."

7. A fent közölt teljes szövegű változat.

Irodalmi változatok:

HEGEDŰS L. 1864 9.7. A mentegetőző **cigány**.

HEGEDŰS L. 1864 54.66. Váratlan feladat. (**cigány**)

Az anekdota további irodalmi változatainak felsorolását ld.

György N 22 1. 23. Megfelelő követ.

Megjegyzés:

Az 1-5. változat összefüggése nyilvánvaló. A 2-5. vált. forrása közvetve vagy közvetlenül Dugonics szövege, ő pedig ha nem is irodalmi forrásból, de semmiképpen sem paraszti adatközlő előadás után jegyezte le. Duka János két változata két jóízű, népi **székely** szöveg. Kár, hogy a feljegyző ezeket is, akárcsak többi tréfás ráfogásait, saját és nem adatközlői előadásban rögzítette, így is kitapintható azonban a nyelvi humorral bőven fűszerezett, jól megformált eredeti.

MNK 1300*IV A LÉVAI KEMENCE

"A **Lévai** Birák el hívtak Pestrül egy kemence állítót, ki a város házába fel állította a drága kemencét. De le is dönt azon éjjel. Meg haragudván a Birák, tőlle a le dőlésnek okát kérdezték: Ő erre csak azt felelte: hogy nem tarthatott örökké. A te béred is (mondanak amazok) egy pörcentésig."

DUGONICS MP I. 81 1. "Nem tarthat örökké, mint a"

Lévai kemence" - szóláshasonlat magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (ld. Margalits 411 stb.1.)
2. BALLAGI MP II. 414 1. 7415. "Nem tarthat örökké, mint a **lévai** kemence" - szóláshasonlat magyarázata.
3. ERDÉLYI MKK 267 1. 5070. "Nem tarthat örökké, mint a **lévai** kemence" - szóláshasonlat magyarázata.
4. SIRISAKA MKK 169 1. "Nem tarthat örökké, mint a **lévai** kályha."
5. JÓKAI MNA 239 1. Az új kályha (**Komárom**).
6. Nyr. I. (1872) 462 1. (Közmondások között) "Nem tarthat örökké, mint az **ivánczi** kályha" - szóláshasonlat magyarázata.

7. Nyr. IV. (1875) 45 l. (Közmondások között) "Nem tarthat mindég, mint a **baktai kemence**". (Ld. Margalits 40 stb. l.)
8. Adomatár 266 l. 387. Mi sem tarthat örökké. (**Komárom**) (Jókai után?)
9. Ethn. XIV. (1903) 196 l. Koritsánszky, Tolnamegyei szállóigék és találómesék. "Nem tarthat mindörökké, mint a **Hempler kemenczéje**" - szóláshasonlat magyarázata. (**Hempler nevű kőművesmester.**)
10. Ethn. XXXVIII. (1927) Szendrey Zs., Falucsúfolóink. 37 l. "Nem tarthat örökké, mint a **lévai kemence.**" (1,3,4,7,6, és 9. vált.)
11. Ethn. XL. (1929) Dömötör S., **Cigányadomáink** 94 l. 162. (Hegedüs L. Eredeti tréfák, adomák és mondák a **cigány** életből. 122 l.)
12. DÖMÖTÖR S. EA 2335 45. Cím nélkül. (**kályhás mester**)

Megjegyzés:

Ez a típus egyoldalról falu-, ill. városcsúfoló-mese, másoldalról mesterségcsúfoló. Ismerjük azonban a cigányokra alkalmazott változatát is (11. vált.). A 2-5. vált. itt is, mint már több esetben tapasztaltuk, a Dugonics-féle gyűjteményből származik. A 8. vált. forrása minden valószínűség szerint Jókai adomagyűjteménye. A 6, 7 és 9. vált. népi eredetűnek látszik. Meséink és a hozzá kapcsolódó, illetőleg ráutaló szóláshasonlat még szoros egységet képeznek, ami természetesen nem jelenti azt, hogy az utóbbit ne használnák képletesen, átvitt értelemben is (olyankor, ha valamely munka silány volta nagyon hamar kiderül).

MNK 1300*V A JÓ DUDÁS

"Egy T... fiát a' szomszéd faluba akarván körösztolésre vinni, ötöt tarisznyájába erősen bele dömöcskölte, és hátára vetette. Tél lévén (az is a' csikorgó) a' gyermek meg fagyott, és semmi se lett belőlle. A' Pap előtt ki vévén ötöt a' tarisznyából, és meg horgadott ujjait látván, csak azért sajnállotta halálát, mert a' mint ujjai mutatták, akár minő kocsmában jó dudás lett volna belőlle. De ime mostanában (ügymond) semmi se lett kedves fiamból."

DUGONICS MP I. 232 l. "Semmi se lett belőlle, mint a T... fiából" - szólásmondás magyarázata.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 86 l. "Semmi sem leszsz belőlle, mint a T: fiából." (Magyarázat nélkül)
2. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 722 stb. l.)
3. BALLAGI MP II. 367 l. 6514. "Semmi se lett belőlle mint a **tót' fiából**" - szóláshasonlat magyarázata.
4. ERDÉLYI MKK 393 l. 7884. "Semmi se lett belőlle, mint a **tót' fiából**." (Magyarázat nélkül)
5. SIRISAKA MKK 206 l. "Semmi sem lett belőlle, mint a **tót' fiából**" - szóláshasonlat magyarázata.
6. Nyr. VI. (1877) 420 l. (Szólásmódok között) "Semmi se lesz belőlle, mind a **tót' fiából**." (Magyarázat nélkül)
7. VAS Gereben M X. 498 l. "A **zigánynak** gyermeke született..."
8. Ethn. XL. (1929) Dömötör S., **Cigányadomáink** 95 l. 173. (7. vált.)

Megjegyzés:

A XIX. sz.-ban népszerű, minden valószínűség szerint nem népi eredetű anekdotás szólás, mely Dugonics közmondásgyűjteményéből vált ismertté. Első pillanatra nemzetiségcsúfolónak tűnik, felmerül azonban, hogy nem tarthatjuk-e ugyan olyan joggal mesterségcsúfolónak is a muzsikusra vonatkozólag?

MNK 1300*VI "ISTEN TUDJA, MEG A TEHÉN!" (Vö. AaTh 1849*)

1) "A falusi mester hosszú nadrágszójával megköté a tehén lábát, mert rugott; de a tehén elszakította a kötelet és elvitte magával a mestert is. Ezt látván a pap, kérde a mestertől: 'Hová, háová?' 'Isten tudja, meg a tehén!' - felelé a mester."

SIRISAKA MKK 84 l. "Isten tudja, meg a tehén!"

- szólásmondás magyarázata.

2) "Szabó Imre bácsi vezette a vásárba a tehenet. A tehén nem akart menni, hiába hajtotta. Akkó fogta, oszt ráüt. A tehén nem vót megszokva a nyergelésző, elkezdett vele szalanni.

A zemberek látták, hogy szalad vele a tehén, asz mongyák:

- Hová megy, Imre bácsi?

Aszt felelte:

- A zisten tuggya, meg a tehén.

Ezér hívják tehénnyargalóknak a **bezdániakat**."

BOSNYÁK S., EA 12.713. 2. A bezdáni tehénnyargalók.

Változatok:

1. Nyr. VI. (1877) 130 l. (Szólásmódok között) "Az Isten tudja, meg a kajla tehén" - szólásmondás magyarázata. (Pocsaj) (ld. Margalits 362 stb l.)
2. Az elsőül közölt teljes szövegű változat.
3. Nyr. XXX. (1901) 489 l. (Szólások és adomák között) "Isten tudja, meg a csiratehén!" - szólásmondás magyarázata. (Akali)
4. Nyr. XLIV. (1915) 239. Szólások. Isten tudja meg a tehén, Hova megy a szegény legény.
5. Ethn. XXXIV/XXXV. (1923-24) Szendrey Zs., Néphagyománygyűjtés 180 l. "Az Isten tudja, meg a kajla tehén." (Pocsaj)
6. BERZE NAGY B II. 569 l. 31. A kajla tehén. (H.n.)
7. IMREH L. S 81. 179. Na ezt jól megmondta.
8. IMREH L. S 98. 242. Ravasz ember a cigány is.
9. POGÁNY P. EA 8780 1170. A Kajla tehén. (pap)
10. A másodikul közölt teljes szövegű változat.
Az anekdota irodalmi változatainak felsorolását ld. György N 21 l. 19. Isten tudja.

Megjegyzés:

Ismét egy, illetve két, nagy vonásaiban egyező, történet, melynek csattanója szállóigévé vált. Két történetünk igen jól rávilágít egyébként a falucsúfolók létrejöttére. Adva van egy tipikus falusi helyzetkép: a vásárra (vásárról) hajtott tehenével küszködő gazda, akinek kinjában vadabbnál vadabb ötletei támadnak, hogy céljához terelje a makacs jószágot. A tehén azonban elkezd nyargalni, s a gazda, ha csak nem akar kárban maradni, vagy mert saját leleménye folytán kénytelen, rohan utána. A szembejövők nem kis kajánsággal kérdik meg, hogy: hova, hova? Amire a gazdának nem is lehet más válasza, mint hogy: isten tudja, meg a tehén! A tréfás, s minden valószínűség szerint nem egyszer megtörtént eset kiválóan alkalmas arra, hogy egy-egy falut évtizedekig gúnyoljanak vele. A második változat elmondója még a nevére is emlékszik annak, akivel a kaland történt s aki miatt a bezdáni hajósokat "tehenyargaló bezdániaknak" csúfolják a szomszédos községekből való dunai hajósok.

MNK 1300*VII A KECSKE, AMELY BELÜL HORDJA A SZÖRÉT

"Az Oláh kecskének szőre egészszen el ment hajastúl; 's mikor áruba bocsátotta az Oláh, azt hazudta: hogy haja szőre mind belől vagyon télen, mint a' bundának: mert így jobban meg tartya a' meleget."

DUGONICS MP I. 210 l. "Belől a' haja, mint az oláh kecskének" - szóláshasonlat magyarázata.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 226 l. "Olyan, mint az Oláh ketske, annak is belől van a' hája" (sic.) (Magyarázat nélkül)
2. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 55 stb. l.)
3. BALLAGI MP I. 168 l. 2812. "Belől a haja, mint az oláh kecskének" - szóláshasonlat magyarázata.
4. ERDÉLYI MKK 171 l. 3266. "Belül a haja, mint az oláh kecskének. D." - szóláshasonlat magyarázata.
5. SIRISAKA MKK 15. l. "Belül a haja, mint az oláh kecskének" - szóláshasonlat magyarázata.

Megjegyzés:

Ez a tréfás történet is Dugonics gyűjteményéből került bele szólás- és közmondásgyűjteményeikbe. Kovács Pál szóláshasonlata, mely figyelmen kívül maradt - még Margalits sem idézi - dokumentálja régiségét és elterjedt voltát.

MNK 1300*VIII A CIGÁNY HÁROM MONDÁSA

"Három tehene volt a cigánynak.

Egyszer kiüt a környékben a marhavész s a cigány tehenei közül megdöglik egy.

Szomszédjai vigasztalják, ő azt feleli nekik:

- Annak döglik, a kinek van.

Elhull a másik, ekkor azzal vigasztalja magát a cigány:

- Jut is, marad is.

Végre megdöglik a harmadik tehene, ekkor aztán könnyebbült szívvvel sóhajt fel:

- No, hála istennek, itt már megszűnt a marhadög."

JÓKAI MNÉ 10. 175 l. Életbölcesség.

Változatok:

1. Nyr. VI. (1877) 516. Annak döglik, a kinek van: asz tartya a cigány

2. SIRISAKA MKK 184 l. "Ott döglük, ahol van" - szólásmondás magyarázata (cigány).
3. Ethn. XL. (1929) Dömötör S., Cigányadomáink 94 l. 156.
4. KONSZA H 183 l. 119. Rupi két malaca. (Cigány)
További változatok bibliográfiai adatait ld. még a 3. vált. jegyzeteiben.

Irodalmi változatok:

HEGEDÜS L. 1857 101.83. A cigány és a marhadög.
JÓKAI M. MNÉ 10.175 Életbölcsesség (cigány).

Megjegyzés:

Ez a cigányadoma abban különbözik az eddig ismertebektől, hogy három szólásmondást is tartalmaz. Számos rátótiadánkkal ellentétben itt nem a történetből származik a szólás, hanem az ismert szólások köré kanyarította az ismeretlen szerző (Jókai?) a történetet.

MNK 1300*IX FELE SÜLVE, FELE FÖVE!

"Egy tanácsbeli ember reggel a fölöstököm közben lerészegedett, majd szolgájával elindult a tanácsba. Útközben vásárolt egy halat, s rábizta szolgájára, vigye haza, mondja meg a feleségének, hogy felét főzze meg, felét pedig süsse. Közben beért a tanácsba, leült, de az álom elnyomta. Egy rab fölött itélkeztek éppen, s mikor az ő szavazására került a sor, megkérdezték, mi a véleménye, mire mondta: már megmondtam egyszer, hogy felét süssék, felét főzzék."

KÓNYI J. D 1815 112. 191. Cím nélkül.

Irodalmi változatok:

A fent közölt teljes szövegű változat.
GYÖRGY L. 1938 281-282. 161. Kegyetlen ítélet. - GARAM
(SZOKOLY V.) 1867 nyomán.
VERSÉNYI Gy. 1880 B 52. (Körmóc)

MNK 1300*X SZEMÉBE MONDTA...

"Szemibe mongya, mind Csákán Pál a macskának. Csákány Pált megkarmolta a macska, de ő nem verte meg ezért, hanem összefogva négy lábát, úgy mondotta szemébe a macskának: hogy az nem becsület, így "megkörmölni" az embert."

Nyr. IX. (1880) 35. Erdővidéki közmondások és szólásmódok.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Nyr. XLII. (1913) 93. Szólások.I. Megmondta szemtől-szembe, mint az inkei ember a sárgának.
3. Ethn. XXXVII. (1926) 45. 17. Szendrey Zs.: Falucsúfolóink. (Majsa)
4. Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 179-180. Szendrey Zs.: Néphagyománygyűjtés. Szemébe mondja, mint Balog Jani a macskájának. (Szalonta)

MNK 1300*XI KÉNYTELEN VOLT VELE

"Sióba fulladt a kiliti legény, s mikor kifogták, apja fájdalomában ily szókra fakadt: "Ejnye, fiam, hát kénytelen voltál te evvel?"

Ethn. XXXVIII. (1927) 38. Szendrey Zs.: Falucsúfolóink c. tanulmányában: Kénytelen volt vele mint a kiliti legény.

Változatok:

1. Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 180. Szendrey Zs.: Néphagyománygyűjtés. Kénytelen vele, mint a vaskői legény.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1300*XII VÁLASZ ARATÁS/SZÜRET UTÁN ÉS ELŐTT

"Jó termés idején, ha azt kérdik az ozsdolaitól hogy:

- Hová való?
- Ozsdolai, mi baja vele? - feleli vissza nagy hetykén.
Rossz termés idején, ha azt kérdezik tőlük:
- Hová való?
- Ozsdolán csak kénlódunk! - válaszolja szomorúan. Vagy:
- Ozsdolán nyomorgunk! - mondja panaszosan."

DUKA J. EA 13.002 80. Cím nélkül.

Változatok:

1. Ethn. II. (1891) 270-271. 2. Bágyoni huszár
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

Irodalmi variáns:

BpH 1885 I. 29. Végváry G.: A városi palóc.

MNK 1300*XIII A HALOTTNAK KUTYA BAJA

"Kutya baja, mint a szentesi halottnak. Szentesen lakó komájától kérdezé a szegedi ember, hogy van a beteg ipa: "Kutya-baja már annak" - felelé a koma.

- Hogyan, hát felépült a száraz betegségből?
- Föl ám, a más világon.

Innét a közmondás, hogy Szentesen kutya-baja annak, a ki már meghalt."

Nyr. I. (1872) 43. Szeged vidéki közmondások 15.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Nyr. XXV. (1896) 377-378. Szólásmódok. (Szentes) (eltér)
3. NyF 38. Szólásmódok 46. Kutya baja, mint a szentesi halottnak.
4. Nyr. XXXVII. (1908) 239. Kutya baja, mint a szentesi halottnak.
5. Ethn. XXXVIII. (1927) 38. Szendrey Zs.: Falucsúfolóink c. tanulmányban: Kutya baja...

Irodalmi változat:

SIRISAKA MKK 123.

MNK 1300*XIV LÁSSUK A MEDVÉT!

"Hátra van még a medve. Azaz a főmulatság. Az egyszeri paraszt színházba menvén, elunta a sok beszédet hallgatni, felkiáltott, hadd jöjjön a medve! mivel ő nem várt egyebet medvekomédiánál."

SIRISAKA MKK 72. Hátra van még a medve.

Irodalmi változatok:

A fent közölt teljes szövegű változat.
SIRISAKA MKK 125. Lássuk már a medvét!

MNK 1300*XV MULAT A KÚTBAN

"Kármancsi disznó torról nehéz fővel haza ballagván, száraz kútba (búza verembe) esett s reggelig ott maradt. Reggelre kelve szomszédai kihúzták és a kérdezőknek, hogy mit keresett a veremben, "mulattam" - azt felelé.

BALLAGI M. MP 307.5367. Mulat, mint Kármancsi a kútban.

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDELYI MTAK Kézirat. Ir.8-r.206/90 e 2-3f 1. Mindenféle izé.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. Nyr. I. (1872) 271. Közmondások 175. Mulat mint Bodorék kutyájuk a kútban. - mesés magyarázat nélkül.
4. Nyr. V. (1876) 517. Mulat, mint Szívós a kútban. (Rimaszombat)
5. Ethn. XXXVIII. (1927) 38. Szendrey Zs.: Falucsúfolóink c. tanulmányában: Mulat, mint szutori asszony a kútban - szólásmód magyarázata.

MNK 1300*XVI NE BOLONDOZZ, RÁKHEL!

"Ne bolondozz Rákhel, sok gyermek van otthon! - Az egyszeri zsidó mondta ezt, midőn a felesége a vízbe fordult s többé fel sem bukott."

NyF 10. 49. Szólásmódok között.

Változatok:

1. Nyr. XXIII. (1895) 331. Szólásmódok. (Zsidó)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1300*XVII NEHOGY ÚGY JÁRJUNK, MINT TAVALY!

"Kálicberg egy sváb község Bukovinába. Azok laknak ott. Hát rendszerint az erdőbe szoktak dógozni, fát vágnak, fát hordanak. S az erdő széjén van a házik, s úgy élnek. S egy svábnak meghótt a felesége. Tetszhalott vót. Hát künn ott az erdő széjén lakott. A temetésen nagy szertartás. Pap, minden jött. S ahogy hozták a hegyről lefelé a koporsót, beléütköztek a kertbe. Mert karókból csinálják a kertet, a kerítést ott. S úgy a koporsót elejtették, az asszon kiesett a koporsóból, s felült. S visszavitték az asszont.

Kénytelen vót az ember...nem vót amit csináljon. Kellett tovább...együttéltek egy esztendeig. S egy esztendő multán az asszon megint meghót. S ahogy meghót az asszon, hát az ember gondolkozik ezétt, hogy most mi lesz, hogy nem-e úgy jár mind a tavaj. A koporsót elévette, s a temetkezési szertartást megcsinálták, koporsóbatétel, meg ezen cifraságokat csináltak abba az üdőbe.

S akkor elindult a menet megint a hegyről lefelé, hozták a koporsót. S az ember szaladt előre, s kiabálta, hogy:

- Emberek, emberek, ügyeljenek! - aszongya. - Nehogy úgy járjunk mind a tavaj! Nehogy beléütközzenek a kertbe! - aszongya. - S úgy járjunk, mind a tavaj! S visszajöjön az asszon."

SEBESTYÉN Á. IV. 379. 7. A **kálicbergi ember.**

(sváb)

Változat:

A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1300*XVIII** LEGJAVÁN VAN, MINT AZ EGYSZERI EMBER
RÉSZEGSÉGE**

"Legjaván van, mint a **csabai csizmadia**: mikor csak éppen annyi torokolajat használt el, hogy még nem dült az árokba, hazament azt mondogatta: "Boros sem vagyok, bor nélkül sem vagyok, most vagyok éppen a legjaván!"

Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 179-180. Szendrey Zs.:

Néphagyománygyűjtés. Elegyes. 13.

Változatok:

1. Nyr. II. (1873) 189. Közmondások. **Örségiek.** 1.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1303*I ITT KEZDŐDIK AZ ÚT VÉGE!

"Azzal is csüfolják a **bánkfalviakat**, hogy a falu határában régebben a következő felírás volt olvasható az útkereszteződésnél álló oszlopon: Itt kezdődik a bánkfalvi út vége."

(Ennek eredete visszanyúlik abba az időbe, amikor az utakat szakaszokra felosztva a falusiak gondozták. Az egyes szakaszokat oszlopokkal jelölték.)

DUKA J. EA 13.002 14-15. 1. 5. Cím nélkül.

(**Bánkfalva**)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. DUKA J. EA 13.002 20-21. 1. 11. Cím nélkül. (**Lázárfalva**)

MNK 1303*II X Y CSIZMADIA ÉS KÉJGÁZ

"A magyar csizmadia mindig ékesen szól. Elannyira, hogy az értelmet néha alárendeli a szép szózatosságnak. Például egy miskolci mester a hatvanas években ezt pingálta a cégérjére:

NAGY ISTVÁN

csizmadia és kéjvonat

Az emberek meghökkenve kérdezték tőle:

- Majszter uram, mi az isten csodája legyen az a kéjvasút?
- Már azt magam sem tudom - felelte Nagy uram -, de olyan gyönyörű szép szó, nem állottam meg, hogy a cégéremre ne pingáltassam cifraságnak."

TÓTH Béla MA 1935 510 l. A csizmadia nyelv.

Megjegyzés:

Közismert anekdota. Egyes verziók szerint az "ékes magyar beszédet" kedvelő csizmadia ezt iratta a cégtáblájára: "csizmadia és kéjgáz". - E szókapcsolat a köznyelvben is használatos 'értelmetlen, fellengzős ostobaság' jelentéssel. Úgy tűnik, hogy az anekdotát utólag, magyarázatul fűzték hozzá.

MNK 1304*BOLONDOK FALUJA

"Rátótiádafüzér keretmeséje: egy falu lakói mindenhol tudóságukról nevezetesek, így állandóan tanácsadásra hívják őket. Egy öreg ember kitalálja, hogy úgy lehetne ezen segíteni, akkor maradhatnának otthon, ha elterjesztenék ezentúl, hogy bolondok. Ennek érdekében csinálni kell egy pár bolondságot, de vigyázni kell, ne erőltessék meg magukat a bolondságok elkövetésénél, különben úgy megszokják, hogy egész életükben csakugyan bolondok maradnak. Ez a tanács nagy tetszést váltott ki mindenkinél, áldomást ittak rá."

Ettől az időtől kezdve rendbejött minden a faluban. (Következnek a bolondos történetek.) S hogy mindezek igazak az abból is látszik, hogy azóta is van sok bolondos ember, s az mind ebből a faluból származik."

JAKAB M. EA 3631 81-105. A kolantos emberek.

(**Oláhfalu**)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a közköltészeti változatát ismeri.

MNK 1306* KUPORI EMBEREK

MNK 1306*I A KÓKAI LENCSE (BN 1349XXI*)

"Halljátok, ezelőtt a kondások sorkosztra jártak a tanyán. Egy öreg kondás vót, minden nap más-más helyen kosztolt. Hát osztán egy rest gazdasszonynál vót kosztón. Délbe, hogy viszen enni, hát elkésett az ebéddel. Szalad kifele. Hát a kondás, ahogy hajtott kifele, hát egy hidon kellett neki átmenni. Osztán látja, hogy egy nagy csomó borsó el van vetve.

Mindjárt rá gondolt, azt mondja, hogy:

- Hö, ez meg jó lesz! Jövök visszafele, összeszedem. A kondás úgy is ott lesz vacsorán, osztán összeszedem neki, megfőzöm, jó lesz vacsorára!

Mindenütt borsót főztek. De a kondás mán olyan öreg vót mint én, nem vót egy csepp foga se. Hát oszt szegény úgy nyelte el a borsót egészbe. Úgy is ment ki tülle egészbe. Mikor áthajtotta a csürhét a hidon, hát ű mindig odajárt egy csomóra. Hát ott oszt az eső kimosta, meg mi; szép tiszta vót.

Mikor ment visszafele az asszony, össze is szedte a borsót. Hazavitte, megfőzte, elibe teszi az öregnek. Jóllakik az öreg.

- Na - azt mondja -, gazdasszony, sok borsót megettem mán, de még ilyen jó ézüt nem ettem. Nem tom, hun vette!

- Tudja hun? - azt mondja - Mikor áthajtom a disznót a hidon, hát ott vót egy nagy kosárral leöntve!

- Hej - azt mondja -, azt meg én sz...tam oda! (Nagy nevetés.)

Eddig vót."

ERDÉSZ Sándor, Téli estézés egy nyírségi faluban.

A nyíregyházi JÓSA András Múzeum ÉK 1961-62/IV-V.

125. A kondás vacsorája.

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir.8-r. 206/90 e 2-3f
Kókán pedig kétszer a lencsét megették.
2. KÁLMÁNY K II. 178 l. 20. "Kókán pedig a lencsét kétszer is megették..." (BN 1.)

3. SIRISAKA MKK 115 l. "Kókai lencse" kifejezéshez fűzött magyarázat. (Ld. Margalits 453 stb. l.)
4. Nyr. XXIII. (1894) 237 l. (Tréfás versek között) "Lám Kókán a lencsét kéccer is me ették..."
5. MARGALITS 769 l. "Kétszer is megenné, mint a Kókaiak a lencsét."
6. LIMBAY E. M V.913.4. Kókán a lencsét egyszer megfőzték, aztán megtették, hogy kétszer ették.
7. BERZE NAGY B II. 594 l. 27. 30 sor. "Kókán pedig - tuggyuk, mért - gyűlölik a löncsét..."
8. DUKA EA 13.002 132 l. (Vadad)
9. A fent idézett teljes szövegü változat.

Irodalmi változat:

JÓKAI M. MNA 104. Kókán pedig a lencsét kétszer is megették.

MIKSZÁTH K. Krk 54.297.Cim nélkül.(Rátót,Göcsej,Kóka)

Megjegyzés:

A lovát kereső cigány (huszár, szász stb.), a szeretetből megfojtott csikó, vagy a kapcaként feltekert lángos stb. típusokhoz hasonlóan ennél a típusnál sem került eddig egyetlen konkrét történet sem feljegyzésre, csupán mint falvakat csúfoló verzeset egyik sora, szóláshasonlat, állandósult szóösszetétel vagy gúnynev volt ismeretes. 1963 őszén küldte be Erdész Sándor Nagy Gábor anekdotáit az Ethnologiai Adattárba. Azóta ismerjük a tréfás esetet is, melyre a tréfás ráfogás utal.

MNK 1306*II A BEKERÍTETT HARANGSZÓ (BN 1349IX*)

"Egymás kisebbitésére ilyeneket mondanak. Kisújszállási a kevinek:

- Hát oszt komám! Igaz, hogy a múlt héten körülárlkolták a határt Kevibe, hogy át ne hajjik a harangszó mihozzánk? (Kisújszállás és Túrkeve 14 km-re van egymástól.)..."

MAKRA EA 4877. 272-273 l. 563.

Változatok:

1. KÁLMÁNY L. Sz I.71. Tréfás versek. Eltér.
2. NyF. 10. 55 l. (Tréfák között) (Ácsiak) (BN 1.)
3. POGÁNY P. EA 8780 614. A harangszó. (Kissziget)
4. A fent közölt teljes szövegü változat.
5. CSEPÁNYI Á. EA 13.488 19. 1. Ujj harang meg a kerítés. (Sertésd)

6. SOLYMÁR I. Mcsd 13.81. a. Körbekerítették a falut.
(Hadikfalva)
7. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.22. 136. A **beköccijek** bekerítették a kösséget, hogy ne mennyen ki belőle a harangszó.

MNK 1306*III A SAMU NADRÁGJA 1/a

(Ld. még MNK 1306*VI. 4. vált. és MNK 1321E*)

"Mező-Túri iskolatanító, Busi Sámuel, a kikopás elleni óvatosságból, ujonnan varratott nadrágjának fenekére, térdére és egyéb könnyen szakadó helyeire előlegesen foltot vetett; ha a folt megkeshedt, azt ismét újjal váltá fel. Úgy történt, hogy 34 évi hivatalkodása alatt csak két nadrágot volt képes elviselni, s nadrágjának tartóssága közmondássá vált."

BALLAGI MP I. 11 l. 172. "Egy állapotban van, mint a Samu nadrágja" - szólás magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 30. stb. 1.)
2. Nyr. VIII. (1879) 325. Hasonlatok. Ojjan, mint a Samu nadrágja. Magyarázat nélkül.
3. Nyr. VIII. (1879) 514. **Hódmező-Vásárhelyi** szólásmódok. Egy állapotba van, mint a Samu nadrágja.
4. SIRISAKA MKK 32 l. "Egy állapotban van, mint a Samu nadrágja" - szóláshasonlat magyarázata. (Mezőtúr)
5. U.o. 210 l. "Sokáig tart, mint a Samu nadrágja" - szóláshasonlat magyarázata. (Mezőtúr)
6. Nyr. XXVIII. (1899) 379. A **zilahvidéki** nyelvjárás. Ojan mind a Samu nadrágja. Összemegy, elromlik.
7. Nyr. XXIX. (1900) 85. 1. Samu nadrágja 6. "Aki vagyoniilag semmiképpen nem gyarapodik, vagy beteg, aki soká húzza a bajt, állapota se jobbra, se balra nem fordul, arra... rámondják, hogy 'az is mindig egy állapotban van, mint a Samu nadrágja'." (P.H. 1897 III.2.) Az olvasó a szóláshasonlathoz epikus magyarázatot nem fűz. (Nagyvárad)
8. Nyr. XXIX. (1900) 84. Samu nadrágja.4. (Erdély keleti részén lévő szerzetesház fiatal páterének toldott foldott nadrágja.)

9. Nyr. XXIX. (1900) 85. Samu nadrágja. 5. (Kolozsvár városi bolondjának rongyos, foltos nadrágja, amihez hasonlítottak mindent, amit ócsárolni akartak.)
10. Ethn. XXXVIII. (1927) 36 l. Szendrey Zs.: Falucsúfolóink. 2, 3. vált.)

MNK 1306*III SAMU NADRÁGJA 1/b

"A sok közül valamelyik Samunak báranybőrből való nadrágja volt, amint ezt a régiebb időben sokan viseltek. A nadrág tehát erős volt, de Samu, mint takarékos ember vigyázott is viselés közben rá s a legkisebb mutatkozó hibáját haladék nélkül tatarozgatta, sőt annyira kimélte, hogy sötétben magáról levetette. Így volt lehetséges, hogy midőn Samu már öreg ember volt, a nadrágját még mindig viselte, s mert a javítgatása apránként történt, nagyobb változás nem volt rajta észrevehető, vagyis Samu nadrágja generációkon át mindig egyformának mutatkozott, ilyennek látták az emberek. Ezért vált Samu nadrágja nevezetessé, az állandóság, egyformaság elképévé s innen származott az a közmondásos válasz arra a kérdésre, hogy: 'hogyan vagy pajtás?' - 'mint a Samu nadrágja' vagyis bár viseltes állapotban, se jól, se rosszul, mindig egyformán."...

Nyr. XXIX. (1900) 83-84 l. 1. (P.H. 1897. II.23.)

Változatok:

1. A fent közölt szöveg. (Erdély)
2. BERZE NAGY B II. 571 l. 36. A két fősvény. (H.n.)

Megjegyzés:

A "Samu nadrágja" kifejezés, illetőleg az "egy állapotban van, mint a Samu nadrágja" szóláshasonlat mögül az eredeti történet kikopott, feledésbe merült. A használók, mivel hiányát érezték, új anekdotikus magyarázatot költöttek hozzá. Ezekből egész sort találunk a Nyelvőr XXIX. és CXXII. évfolyamában (1900:83-84; 1948:86-87). A folyamattal kapcsolatban ld. O. Nagy Gábor: Mi fán terem 2.kiad.54-55 l.

MNK 1306*IIIz SAMU NADRÁGJA (VEGYES)

1. Nyr. XXIII. (1895) 138. Semmi se lesz abbúl, mint a Samu nadrágjábúl.
2. Nyr. XXX. (1901) 543. Felhúzta a Samu nadrágját. (Berügött.)

MNK 1306*IV A KISAJTOLT KUTYA (BN 1345* jegyz.)

"Tarpáról... azt beszélnek, hogy ott a kutyát kisajtolták. Ugyanis a kutya este a sajtóba esett. Reggel a törkölyt a gazdák a sajtóba rakták, és csak akkor vették észre, hogy a kutyát is kisajtolták, mikor már a véres must folyt. De hogy kárba ne vesszen, ezt is elfogyasztották."

Sárospataki főisk. EA 1015, (1912-14) 11-12 l.

Változatok:

1. Nyr. IV. (1875) 282 l. Kriza: Székely adomák. (Köpec)
2. Nyr. XX. (1891) 475 l. (Hasonlatok között.) "Mek kell sajtolni azt a szőlőt, mint Tarpán a kutyát." (BN 1345* jegyz.)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. PAPP S. EA 490 12. Falucsúfoló. (Tarpa)
5. HORVÁTH J. EA 577 6.6. Furcsa mesék. (Tarpa)
6. Ethn. XXVII. (1926) 46 l. Szendrey Zs.: Falucsúfolóink. (1, 2. vált.) (BN 1345* jegyz.)
7. Ethn. LI. (1940) 485 l. Dömötör S., Csúfolódó történetek szatmármegyei falvokról. (Tarpa)
8. MNyj. I. (1951) 223 l. (Tarpa)
9. Népünk hagyományaiból 1955. Babus Jolán, Tiszaháti falucsúfolók. 152 l. "...Tarpán a fehér szőlőből piros mustot sajtoltak..."
10. U.o. 154 l. "Vigyázz, úgy ne járj, mint Dögébe", ahol prés alá tették a kutyát és kisajtolták."
11. Gunda B., Néprajzi gyűjtőúton. 102 l. "A tarpaiakat azzal bosszantják..."
12. ÜMNGy XV. 151-152. 141. Egy szamoszegi ember elment Parasznnyára fát venni.

Megjegyzés:

Berze Nagy a kalodába zárt és a kisajtolt kutya történetét - kellő számú változat híján - ugyanabba a típusba sorolja. Előttünk már nyilvánvaló, hogy két különböző, nemcsak tipológiailag, de időben is elváló, anekdotáról van szó s ezért a kisajtolt kutya esetét "A kupori emberek"-hez fűzött tréfás ráfogások közé, a kalodába zárt kutya történetét pedig az "Emberként büntetett állatok" csoportjába soroltuk. Itt egy jellemhibán, vagy tévedésen nevetünk, ott egy középkori jogszokás túl hosszú ideig való fennmaradásán.

A kutya kisajtolásával kapcsolatban gyűjtéseinkben leggyakoribb a tarpaiakat csúfoló történet. Emellett ismeretes a Székelyföldről egy olyan forma is (1. vált.), mely szerint a kutya a sajtóból kicsurgó olajat nyalta fel, mire az olajütök haragjukban őt is a présbe dobták, kisajtolták, s a kifolyó olajat felhasználták.

MNK 1306*V AZ AKASZTÁS SEM ESIK INGYEN

"Valamely kis városbéli tanátsban elvégeztetett, hogy egy gonosztévő élte-veszett légyen, mellybéli költséget a városnak kellett megfizetni. Az én tanátsom az volna, úgy mond végre a város Secretáriussa, adjunk annak a gazembernek valami 4 vagy 5 forintot, osztán akassza-fel magát a hol akarja."

KÖNYI D II. 71 l.

Irodalmi változatok:

A fent közölt teljes szövegű változat. (H.n.)

ANDRÁD I 152 l. 224. Négy-öt forinttal bizony fel akaszthatja magát betsületesen. (H.n.)

DUGONICS MP I. 23 l. "Az akasztás sem esik ingyen" - szólás magyarázata (Ld. Margalits 10 stb. l.) (cigány)

U.o. II. 317 l. "A város költségen takarított el" - szólás magyarázata. (cigány)

BALLAGI MP I. 8 l. 108. "Az akasztás sem esik ingyen" - szó-lásmondás magyarázata. (cigány)

ERDÉLYI MKK 6 l. 106. "Az akasztás sem esik ingyen." (Magyarázat nélkül.)

SIRISAKA MKK 3 l. "Akasztás sem esik ingyen" - szólás magyarázata. (cigány)

VAS Gereben M X. 365 l. "Valamely ítélőszéknek..." (cigány)

Ethn. XL. (1929) Dömötör S., Cigányadománk. 101 l. 277.; 3, 4. és 8. vált.)

GYÖRGY VA 129-130 l. 68. Rátóti halálos ítélet. (Mikszáth: Rehabilitált város.; Korpona)

További irodalmi változatok felsorolását ld. György K 60 l. 25. Sildai motívum, ill. György MA 191 l. 195. Rátóti ítélet

Megjegyzés:

György Lajos szerint Könyi és Andrád szövege a Vade Mecum c. XVIII. sz.-i német anekdotagyűjteményből való. Dugonicsnál már mint hamisítatlan cigányadoma kerül a szemünk elé. Itt már nem a (meg nem nevezett) város secretáriussának ostobaságán, hanem a cigány ravaszságán van a hangsúly. A számos, egymással minden bizonnyal összefüggő irodalmi feljegyzés közül a Vas Gerebenét érezzük a szóbeli formához legközelebb állónak s ez egyszersmind magyarázatul is szolgál "Az akasztás sem esik ingyen" szólásmondáshoz. A cigány ezzel csalja ki a pénzt a "takarékos" városi előljárástól saját felakasztásához. Természetesen az is könnyen lehetséges, hogy csak Vas Gereben építi bele az anekdotába a közismert szólást.

MNK 1306*VI AZ OLÁHFALUSI MENTE

"Oláhfalu rendesen külön követet küldött az erdélyi országgyűlésre. Hogy a követ méltóképpen képviselhesse a nemes községet, az oláhfalusiak csináltattak neki egy "díszekét", amelyet egy sovány emberre szabattak.

A követválasztást úgy rendezték, hogy mindig csak azt küldték a diétára, akinek legjobban talált a községi pénzen csináltatott díszes ruhadarab. A pókhasú, elhájásodott nagygazdák így teljesen ki lettek zárva a megtisztelő követi méltóságból."

DUKA EA 13.002 100 1.

Változatok:

1. SIRISAKA MKK 121 l. "Közös, mint a **szutori** nadrág" - szóláshasonlat magyarázata. (Ld. Margalits 475 stb. 1.)
2. Nyr. XXII. (1893) 283 l. (Hasonlatok között) "Közös, mint a **ribai** mente." (Ld. Margalits 475 stb. 1.)
3. Nyr. XXIX. (1900) 84 l. Samu nadrágja 3. (P.H. 1897. II. 24.) (H.n.)
4. Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Szendrey Zs., Falucsúfolók. "Közös, mint az oláhfalusi mente (Jókai vált.); szutori nadrág (1. vált.)."
5. A fent közölt teljes szövegű változat.

Irodalmi változat:

JÓKAI M. MNA 107. Furcsa faluk. (Oláhfalu)

BpH 1881. okt. 27. Melléklet 10. Uj emberek. (Oláhfalu)

Megjegyzés:

Régi jogszokást őriz s figuráz ki ez a falucsúfoló történet. Sajnos, egy-egy város v. falu tisztségviselői, szolgálattevői számára készített ruhadarabokról nagyon keveset tudunk. Nagyon valószínűnek látszik, hogy nem is egy esetben szempont lehetett a személy megválasztásánál, hogy hogyan illik neki a drága ruhadarab. - A típus központi motívuma a több személy által felváltva viselt ünneplő ruhadarab. (Vö. "falunadrág": MNK 1321 I*7.)

MNK 1306*VII A MEGBOROTVÁLT GOMBÓC

"At **tarijak** annyi sog gombócot fősztek eccerre, hon nem birták mind megennyi, oszt eltették máskorra. De-j-as sog gombóc mind meppeniszedett. Kapták, mebborotválták, oszt úgy ették meg."

Nyr. XXXIII.(1904) 533. Adomák.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. SZUTTER B. EA 593 22.17. Egyes falukra ráfogott csúfondáros mesék. (Páli)
3. SZILÁGYI P. EA 166 19.A **géresiek** mebborotválták a galuskát.

MNK 1306*VIII A SZIVESEN LÁTOTT VENDÉG

"A **zalániakat** fősvénységük miatt csúfolják: Nyáron, amikor kertjük tele van gyümölcsel, ha vendég jön, azt a szobába vezetik s telebeszéli mindennel a fejét, nehogy ideje legyen kimenni a kertbe, ahol meg kellene gyümölcsel kínálniuk. Télen pedig fordítva tesznek, a vendéget kiviszik a kertbe, hogy ott nézelődés közben fázni kezdjen s gyorsan távozzék."

DUKA J. EA 13.002 72. 84. Cím nélkül.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. DUKA J. EA 13.002 81. Cím nélkül.

MNK 1307*I MI MOZOG A KEND SZÁJÁBAN?

"Eccer a **cigányok** fősztek turóus haluskát. Leült a cigány az apjával szembe, oszt ették a turóus haluskát. Ették. Eccer asz'mongya a fiju:

- Hallod apám, mi mozog a szádba, az a veres?

- Te bolon, a nyelvem!

- Ou, hogy a brand egye meg, hogy sodorintya aszt a haluskát befele!"

MNyj I. (1951) 229. Cim nélkül.

Változatok:

1. Nyr. XX. (1891) 284. Ah hamis nyev. (**parasztember és legény fia**)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1307*II A TUDATLAN PÜSPÖK

"Majláth **püspök** breviárumát olvasgatva kiballagott az oláh-falvi határba. Egyszer csak azon vette magát észre, hogy eltévedt. Egy pásztorfiút szólított meg, kérdezve tőle, hogy juthat vissza a faluba. A fiú így válaszolt: menjen csak egyenesen előre, majd forduljon jobbra s a keresztapám fecskéfarku földjénél térjen balra... A püspök azonban itt megállította a fiút, mondván, ő nem tudja, hol a keresztapja földje.

- Hát azt se tudja? - csodálkozott a fiú.

- Akkor ki a bolond tette meg magát püspöknek?"

DUKA J. EA 13.002 99. Cim nélkül.

Változatok:

1. SARUDY O. EA 596 5-6. **Székely** történet.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

AaTh 1309 VÁLOGATÓS EMBEREK (BN 1349 XXIX*)

"Az **albisi legények** elindultak a vásárba. Útközben találtak egy szilvafát, amelynek gyümölcséből alaposan belaktak, a földönmaradt gyümölcsöt pedig egyszerűen levizelték, miközben jót nevettek azok rovására, akik majd felszedik a lepisilt gyümölcsöt.

Visszafelé jövet még jobban meg voltak éhezve. Egy darabig kerülgették a földön fekvő szilvákat, majd azzal a megjegyzéssel, hogy:

- 'Ez se pisis! - Ez se pisis!' - kezdték szedegetni.

Addig-addig válogatták a lehullott szilvát, míg végül falásig megették."

DUKA EA 13.002 84 1.

Változatok:

1. BALLAGI MP II 438 l. 7834 "Válogat benne, mint a vadkörteben", (Margalits "Válogat, mint oláh a vadkörteben" formában idézi 586 stb. l.)
2. Nyr. I. (1872) 85 l. (Szólásmódok között) "Rászorút a hügyas körtvére."
3. Nyr. VIII. (1879) 428 l. (Közmondások között) "Válogat, mint tót a vadkörtebe." (Ld. Margalits 740 stb. l.)
4. Margalits 97 stb. l. "Válogat, mint cigány a vadkörtebe."
5. Nyr. XXVI. (1897) 137 l. (Szólások közt) "Tót válogat a körteben."
6. BERZE NAGY MNT 507 l. 1349 XXIX* 1. vált. Cim nélkül. (tót)
7. A fent közölt teljes szövegű változat.
8. SOLYMÁR I. Mcsd 13.29. a. Pisáskörte. (**Váralja**)
9. BOSNYÁK S. EA 13.502 110.72. Válogat, mint az oláh.
10. BOSNYÁK S. 1967 99.61. A pisás cseresnye. (**Zsidó**)
11. VÖÖ 1981 253.58. A húgyos szilva. (**hétfalusi lányok**)
12. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.34. 193. Válogatnak, mint a **bocsijak** a húgyos körtebe.

Megjegyzés:

Gyermekkoromban Kolozsváron a suszterinasokról volt ismeretes a fenti történet. "Ez se pisis, ez se pisis..." mondogatták az adomára utalva, ha valaki pl. a piacon próbált még delfelé is válogatni az alaposan kiválogatott áruban.

Történetünk, illetőleg a rá utaló szólások, szóláshasonlatok és idézetek jó példa arra, hogy hányféleképpen lehet utalni egy falu-, népcsoport-, vagy mesterségcsúfoló gyanánt egyaránt alkalmazott történetre.

Mint példáink is érzékeltetik, ez a Délkelet-Európában általánosan ismert történet az egész magyar nyelvterületen népszerű volt s úgy gondolom, ma is szeltében ismert.

MNK 1310 EMBERKÉNT BÜNTETETT ÁLLATOK

AaTh 1310 A RÁK MINT SZABÓ (BN 1349XIII*)

"Menaságon szabónak nézték a rákot."

"A menaságiakra fogják, hogy egy alkalommal rákot fogtak a patakban. Hosszas tanácskozás után megállapították, hogy az elevenen mozgó állatka nem lehet más csak szabó, mivel még két ollója is vagyon ökelmének. Feltették hát a rákot egy darab posztóra, hogy észbeli tudását kipróbálják. Ahol a vizes rák elmászott, ott a posztót ollóval utánavágták, ekképp elveszettegetve a drága, jó anyagot. Az okozott kár miatt roppant megharagudtak a szabónak nézett rákra. Tanácsot tartottak tehát, hogy miképpen pusztíthatnák el a rákot, olyképpen, hogy gyilkosság bűnébe ne essenek. Végre megszületett a határozat:

Kivitték a rákot a patak hidjához, ahova kicsődült ekkorra már a falu apraja-nagyja és a rákot közös erővel beletaszajtották a patak vizibe."

DUKA EA 13.002 11.1.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 91 1. "Meg-büntette a rákot, vízbe vetette." (Magyarázat nélkül; Ld. Margalits 626 stb. 1.)
2. DUGONICS MP II. 167 1. "Örül, mint a vízbe kárhoztatott rák. (Ld. Margalits 626 stb. 1.)
3. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir.8-r.206/90 e 2-3f **Rákos csabán** a rákot vízbe süllyesztették.
4. BALLAGI MP II. 335 1. 5859 "Örül, mint a vízbe kárhoztatott rák."
5. ERDÉLYI MKK 336 1. 6514. "M megbüntette a rákot: vízbe vetette. K." (Ld. Sirisaka 272 1., Margalits 626 stb.1.)
6. Nyr. IV. (1875) "Vízbe ölték a rákot." (Ld. Margalits 626 stb. 1. A szólásmondást az idézett évfolyamban nem találtam meg.)
7. OLOSZ Katalin 1972 146. A szabónak vélt rák. **(Szentegyházsfalu)**
8. Ethn. XII. (1901) Perényi A., A magyar nép elméssége. 263 1. "**Rátótiak** a rákot szabónak megtették."
9. JAKAB M. EA 3631 81-105. A kolantos emberek. **(Oláhfalú)**

10. MNGy VIII. 596 1. (A 6. sz. mese jegyzetében) **Rátótiak** vitték folyóra itatni a tikkadó talián szabó legényt (rákot)." (BN 1.)
11. DOMONKOS J. EA 482 50-51. 2. A **görgői** szabó.
12. BERZE NAGY B II. 594-595 1. 27. 35 sor: "**Rátóton** a rákot szabónak mögtötték..."
13. POGÁNY P. EA 8780 616-617. Rák szabómester. **(Pajzsszeg?)**
14. A fent közölt teljes szövegű változat.
15. DUKA EA 13.002 101 1. "Az **oláhfalviakra** fogják, hogy náluk tették meg a rákot szabónak."

Irodalmi változat:

JÓKAI M. MNA 104, 106. Furcsa faluk. **(Rátót)**

VERSÉNYI Gy. 1880 B 55-56. Cím nélkül. **(Libetbánya)**

Megjegyzés:

Benyomásunk szerint itt két falucsúfoló kontaminációjáról van szó: az egyik motívum az, hogy X falu lakói a rákot szabónak nézték, a másik pedig, hogy büntetésképpen - mert kárt okozott - vízbe vetették. Az ismert kevés számú falucsúfoló mesében a két motívum már egyetlen epikumá forrott s valószínűleg utólagos magyarázatként kapcsolódott a közmondásgyűjteményeink által megőrzött szólásokhoz.

MNK 1310I* A LÉGY MEGBÜNTETÉSE

"A község házábanál gyűlés volt. A bíró orrára szállott egy légy. A gyűlés azt határozta, hogy a legyet el kell itélni. Az egyik azt mondta, hogy akasszák föl. A másik úgy gondolta, hogy üssék agyon. A legokosabb azt mondta, hogy:

- Vigyük fel a toronyba és dobjuk le, akkor biztosan meg fog halni.

Úgy es csináltak. Felvitték és ledobták.

A légy elrepült és még ma es él, ha meg nem hótt."

KONSZA H. 184 1. 120. A légy megbüntetése.

Változatok:

1. TÓTH Z. EA 493 3. Falucsúfoló. **(Técső)**
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. KOVÁCS Ágnes NI K 876 59. 46. A veréb elítélése.

Irodalmi változat:

JÓKAI . MNA 280-281. A **szász** kupaktanács.

MNK 1310II* SZABADULÁS A LÉGYTŐL (BN 1205*)

"Gilvánfalván a legyeket főhajtották a padlásra, osztán evőttek a lajtergyát, hogy ne tuggyanak legyünni."

BERZE NAGY B II. 400 l. 197. Légyirtás
Gilvánfalván.

"...nagyon ötletesek voltak az egyszeri ilkiek, mert felhajtották a sok szunyogot a padlásra, hogy ne háborgassák őket, azután elvették a padlásajtótól a lábtót, hogy ne tudjanak a szunyogok lejönni. Ezért az ilkiek 'szunyoghajcsárok'."

Népünk Hagyományaiból, Bp. 1955. Babus J.,
Tiszaháti falucsüfolók. 153 l.

Változatok:

1. MATÓ J.-TARCZY S. EA 498 359. 6. Falucsüfoló. (Céce)
2. BERZE NAGY RMN 120 l. Legyek a létrán. (Oláhfalú) (BN 1.)
3. Az elsőnek közölt teljes szövegű változat.
4. Ethn. LI. (1940) 484 l. Dömötör S., Csüfolódó történetek szatmármegyei falvakról. 2. hasáb 2. bek. "Ökörítón nagyon elszaporodtak a legyek...Azóta híresek az ökörítóiak arról, hogy felhajtották a legyeket a padlásra."
5. A másodiknak közölt teljes szövegű változat.
6. KOVÁCS Ágnes NI K 876 81. 67. A legyeket miért hajtották fel a padlásra
7. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.29. 162. Mikófalán felhajtották a legyet a padlásra.

Megjegyzés:

Összehasonlításképpen közlünk egy tájnyelven lejegyzett és egy irodalmi nyelven, a gyűjtő megfogalmazásában rögzített szöveget, utóbbit az anekdotából származó csüfnév kedvéért.

MNK 1310III* KUTYA A KALODÁBAN (BN 1345*1)

"Undi kuszi kalodába, sz.r ti kutyi pénz. Und Soprony Vármegyében van. Horvátok lakják jobbára, történt egykor, hogy a kutya a siros hólyagot elkapta, és azt a benne levő kevés pénzzel el nyelte. az undi ember meg boszorkodván kalodába tette a kutyát, zaklatta, ütötte, verte, hogy a pénzt b.sz.

ki rezelné, és innét eredett ez az undi kuszi kalodába s a t. mellyel az undiakat csüfollják. de jaj annak, a kít meg foghatnak. (Eml. Se. 25-26.)

Ethn. XXXIX. (1928) Mészöly G., Folklore-adalékok
Kresznerics Ferenc kézírataiból 222 l. 11.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 179 l. "Van kinban, mint az undi eb a kalodában" - szóláshasonlat magyarázata.
2. U.o. 193 l. "Undi kuszi kalodába szari kuszi pénz." (Az undiakat gúnyoló mondás magyarázat nélkül.)
3. DUGONICS MP I. 31-32 l. "Kinban van, mint az Undi kutya a kalodában." - szóláshasonlat magyarázata. (Ld. Margalits 445 stb. l.)
4. A fent közölt teljes szövegű változat.
5. BALLAGI MP II. 246 l. 4255. "Kinban van, mint az Undi eb a kalodában." - szóláshasonlat magyarázata. (BN 1.)
6. VAS Gereben M X. 367 l. Kinban van, mint az undi kutya a kalodában.

Megjegyzés:

XVIII-XIX. sz.-i falucsüfoló szólásmondás és történet, mely ismeretes még az utóbbira utaló szóláshasonlat formájában is. Újabb változatával nem találkoztunk, a maga idejében azonban közismert lehetett, mivel Kovács Pál, Dugonics és Kresznerics nem a szokásos módon, csaknem szószerint azonos szöveggel, hanem egyéni előadásban közlik. A mesék egy részében a bíró erszényéről van szó, a falucsüfoló az előjáróság ostobaságát teszi nevetségessé.

MNK 1310IV* A RÁTÓTI RÓKA NÖSÜLÉSE (AaTh 165B*)

"A községbe be szokott járni egy róka, aki a baromfiakat mind ehordta. Bemászott a tikólba és az összes tikokat megette.

A házigazda mikor főket, meglátta, hogy a tikól nyitva áll. Odament a tikólhó és benézett az ajtón. Látja, hogy a róka bent fekszik és alszik. Hamarosan becsukta a tikólat és ement a községi előjárósághó. Ezek összeszedelőzködtek, hogy ítéletet mondjanak a rókára. A falusiak is kíváncsiak vótak, hogyan büntetik meg a rókát. Az egyik azt mondta:

- Le köll vágni a farkát!

Másik azt mondta: - Le kö lüni!

Másik: - Ki kö szürnyi a szemit!

- Éheztetni köll! - kiabát a negyedik.

Az uccáról a nagy csődületre bement egy bácsi is, akinek igen kemény felesége vót:

- Meg köll házasítani, nősüljön meg! Ha olyan felesége lesz, mint nekem, elmegy a kedve a tiklopástú."

BÉKEFI Antal: Az Öreg-Bakonyban gyűjtött néphagyományok. EA 14.029. 45 l. **rátóti** róka nősülése.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. KOVÁCS Ágnes NI K 876 43. 35. A róka megnősítése.

Megjegyzés:

A típusnak az MNK egyelőre mindössze két változatát tartja számon, ezeket azonban falucsúfoló jellegük következtében jobbnak láttuk a rátótiadák és nem az állatmesék közé sorolni.

MNK 1310V* A HERNYÓK BÖJTJE

"Az időben sok gyümölts emésztő férgek voltak Hollandiában, hogy pedig az Isten rólok ezt az ostort el-fordítsa, tehát a tartománynak. Előljárói azt rendelték, hogy a község böjtöljön. Egy dévaj pedig a többi közül azt mondá erre: ha az ember a férgeket vehetné a böjtölésre, sokkal többet használna, mint ha a lakosok böjtölnek."

KÓNYI D. II. 23. 1.

Irodalmi változatok:

A fent közölt teljes szövegű változat.

DUGONICS MP I. 248 l. "A ki nem akarja, annak böjtöt szab"

- szólásmondás magyarázata.

BALLAGI MP I. 61 l. 987. "A ki nem akarja, annak böjtöt

szab" - szólásmondás meséje.

ERDÉLYI MKK 54 l. 1165. "Kinek nem kell, annak böjtöt szab"

- szólásmondás meséje. (Ld. Margalits 84 stb. 1.)

GYÖRGY Lajos (K 150 l. 34.) megállapítja a szöveg német eredetijét és felsorolja magyar változatait, melyek azonosak a fentiekkel.

MNK 1310VI* A FELPOFOZOTT MALAC

"A pöttöndi asszony ójjába nagyon réttak a malacok. Valaki kérdöszte tüle:

- Mèr rénnak a malacok?

Aszondi a zasszony:

- Kimönnének!

Aszondi rá, aki kérdöszte:

- Dehogy! Mer éhössek!

A zasszona mingyár szemet adott nekijek, oszt nészte, hogy ösznek. De a lekkisebb malac nem érte fő a vállut, oszt rétt tovább. Fokta a zasszony, oszt jó főpofosztá, hogy mér nem éri fő!"

BERZE NAGY B II. 401-402 l. 203. A pöttöndi asszony malaca.

Változatok:

1. Nyr. XXVII. (1898) 381 l. (Közmondások között) "Úgy ütyi, mint a **szucsiak** a szopaós malacot, mi feő nem érte ja vályuba a turaós galuskát."
2. Nyr. XXX. (1901) 439 l. (Szólások között) = Nyr. XXXIX. (1910) 184 l. (Szólások között) "Főpofozták, mind a **madarasijak** a malacot."
3. MATÓ J.-TARCIY S. EA 498 359.7. Falucsúfoló. (Vizsoly)
4. ÉCSY Ö. I. EA 862 60. Falucsúfoló. (Dobsza)
5. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs.: Falucsúfolók. 45 l. 5. bek. 1, 2. vált.)
6. A fent közölt teljes szövegű változat.
7. MAKRA S. EA 4877 272-273. 563. A kisujszállási ember mondása.
8. ISTVÁNOVITS M. MNK archivumában. Cim nélkül. (Darány)
9. SOLYMÁR I. Mcsd 13.73. a. A kismalacot fölpofozták. (Császtá)
10. KOVÁCS Ágnes NI K 876 40. 32. A malacot felpofozták mert nem érte fel a vályút.
11. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.23. 139. **Domonkoson** a kismalacot is felpofozták.
12. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.23. 140. A **szucsiak** felpofoszták a szopós malacot

Megjegyzés:

A MNK 1310VI* mt. minden eddig ismert változata falucsúfoló mese.

MNK 1310VII* A VISSZARUGOTT SZAMÁR

"A **gebei** papot vásárban a szamár megrugta, mi fájván, ő is visszarugetta, de az is csak neki fájt."

ERDÉLYI MKK 159 l. 3058. "Hozzá rugott, mint a gebei pap a szamárhoz" - szólás magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Nyr. XIX. (1890) 236 l. (Hasonlatok között) "Annyi önérzet sincs benne, mint a **gebei** rektorba, mert az mögtötte legalább, hogy ódaba rugta azt a szamarat, aki ütöt megrugta."
3. Ethn. XXXVIII. (1927) Szendrey Zs.: Falucsúfolóink 36 l. 2. vált.)

AaTh 1311 A FARKAST CSIKÓNAK TARTJÁK

"A határban egy falka juhot őrzött a juhász. Kérdésére Tréfa azt mondja, a Zöld király aranyszőrü bárányát viszi zsákbakötve. Kéri őt, engedje ki a juhok közé, hadd csináljon aranyszőrü bárányt, adnak Tréfának háromszáz pengőt. Tréfa azt mondja, nem teheti, mert az aranyszőrü báránya szegénylős, ha meglátja az idegen juhászokat, elszalad. Erre a juhászok odaadják Tréfának a pénzt s ők meg bemennek addig a kocsmába büszkén, előre örülve, hogy tavaszra juhaiknak aranyszőrü bárányai lesznek. Tréfa kiereszti a farkast a zsákból, az nagyon ki volt éhezve, mind megeszi a juhokat. Tréfa a vidám juhászok elé megy sirva, s azt mondja nekik, azért sir, mert mikor kieresztette a király aranyszőrü bárányát, jött egy farkas, fölfalta az összes állatot, köztük az övét is. De ő megmondja a királynak, hogy a juhászok erőszakkal eresztették ki a bárányt. A juhászok kérlelik, ne mondjon ilyet a királynak, s kérésük nyomatékául egy csomó összefűzött bőrt ajándékoznak Tréfának."

KOVÁCS Ágnes EA 3912/B 742-748.190. Cím nélkül.

Megjegyzés:

Az MNK a típusból csak a fent közölt változat tartalomkivonatát tartja számon.

MNK 1312A* A KUTYÁT MEDVÉNEK NÉZIK

"**Homoródjánosfalva** lakóit "medvéseknek" csúfolják. Egyszer ugyanis betévedt a faluba egy nagy fekete kutya. Valaki medvének nézte. Futótüzként terjedt el a faluban, hogy betört a faluba egy medve. Senki se mert kimozdulni a házból, míg valaki meg nem hallotta a "medvét" ugatni, mire a félelem lassan feloldódott.

Az esetet megtudta az egész környék, mire a szomszéd falu papja, Laji bá verset faragott a jánosfalviak bosszantására:

'Mezei Hektor nagy szál ember,
Felnőtt úgy, mint egy szál kender.
Találkozott a medvével,
Megtött a gatyá s...lével...'

A pap meggondolatlanul elmondta ezt a verset egy mulatság alkalmával, mire a felbőszült jánosfalviak alaposan helybenhagyták.

Azóta mondogatják:

'Mikor mész Jánosfalvára
Vigyázz a szád járására.
Nehogy említsd a medvéről,
Mett kinyuvasztnak a bőrödből.
Felfogják a rököt;
Vágnak alá jókot...'

DUKA J. EA 13.002 122. Cím nélkül.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

AaTh 1313 AZ EMBER AKI MAGÁT HALOTTNAK TARTJA.**(A PATKÁNYMÉREG)**

"Egy alkalommal, akkor es az ember meg vót verve, nagy szomórán feküdt a sutuba, s onnan lesegette, hogy a felesége mit csinál. A felesége főzte a lekvárt. Osztán eccer annyi süvet gyűjtött, hogy megkérdezte:

- Ugyan édes feleség, mondanád meg nekem, hogy mit főzöl te, mit kavargatsz abba a lábósba?

- Mit? Vigyázz, vigyázz, hezza ne nyúlj ehhez, mert ez patkányméreg. Ha te ezt megkóstolod, akkor te jes elpusztulsz.

Hát az ember jól megjegyezte a lábost, amejikbe az asszon főzte, s a kalánt es, amejikvel kevergette. Így az asszon, amikor bevégezte a lekvárfőzést azt mondja az urának:

- Hallja, kelljen csak fel, s a kis pujkákat kiengedi, s vigyázzon rejik. Én elmegyek a városba, s amíg hazajövök, ne-hogy a héja vaj egyet elvigyen. (Az ember összeköti a pulykákat fonállal, de a héja egyet megragad, s elviszi valamennyit.)

Gondolkozik, hogy miben módon pusztítsa magát, akkor eszibe jut a patkányméreg. Bement, s nagy keserves könnyhullatások közt elévette azt a lábost lekvárt. S az utolsó falásig mind megette. S akkor lefeküdt a sutuba s ott várta a halált. Amikor ott nyög, akkor jött a felesége haza a vásárból.

- Hol van kend, hol van kend?

- Itt vagyok a sutuba.

Nyögött, de a szó már elig jött ki belőle. Annyira el vót keseredve.

- Hagyj békét nekem, hagyj békét, most ebbe a minutába meghalok. Mind megettem a patkánymérget, nem hattam semmit belőle. A héja elvitte a pujkákat, s el akarom magamot pusztítani.

- Na kejen fel, kend vén bolond. Menjen csak kend a városba, me én elfelejtettem szitát venni."

SEBESTYÉN Á. II. 279-282.2. János.

Változatok:

1. MAILAND O. EA 1944 700-706. I. Hazug mesék.
2. ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 MN III. 536-537. 261. A bolondos embőr. (Kálmány L. gyűjtéséből)
3. BELATINI BRAUN O. NIFA 131-132. 163.165. Az okos ámber.
4. BOSNYÁK S. EA 13.502 112-113. 72. A pulykák és a patkányméreg.
5. SEBESTYÉN Á. II. 359-363. A fekete kakas.
6. A fent közölt teljes szövegű változat.

Irodalmi változat:

JÓKAI M. MNÉ 96-101.10. Az elveszett csibék.

AaTh 1313A A CIGÁNY AKI MAGA ALATT VÁGTA A FÁT (BN 1694*)

"Egyszer egy cigány kiment az erdőbe fát vágni. Felmászott egy nagy fára és elkezdte azt a száraz ágat fűrészelni, amelyiken állt.

Épp arra ment egy szabadságos katona. Kérdezi tőle:

- Mit csinálsz, cigány?

- Hát csinálom a télirevalót!

- Vigyázz, mert még leesel! - figyelmeztette a katona.

- Hát honnan tudod? Nem te vagy az Isten - szólt nevetve a cigány és csak fűrészelt tovább.

A katona nem ment sehova, csak várta, mi lesz a cigánnyal, hogy döglik le a fáról.

Egyszer aztán nagyot reccsent az ág, istentelen robajjal leesett a cigánnyal együtt. Akkor aztán nyöszörgött a cigán.

- Most már elhiszem - mondja -, hogy te vagy az Isten. Hát akkor mondd meg már azt is, hogy meddig élek még?

- Csak addig élsz, amíg a lovad hármat szelel - felelte a katona.

De az a rossz ló egy útban is többet szokott szelelni.

Elindult hazafelé a cigány. Megy el a temető mellett, ott már a harmadikat eresztette a lova.

- Jaj uramisten, most már vége az életemnek!

Azzal leszállt a kocsiról, ráhúzott egyet a lóra: a ló elvitte a fát, ő meg belefeküdt a temető melletti árokba, gondolta: most már meghalt.

Ha valaki oldalba nem rugdosta, még most is ott fekszik."

BOSNYÁK EA 12.712 37 l. 11. A cigány és a szabadságos katona.

Változatok:

1. DUGONICS MP II. 161 l. "Magad alatt a fát el ne vágd." (Ld. Margalits 210 stb. 1.)
2. BALLAGI MP I. 125 l. 2141. "Maga alatt vágja a fát." (Ld. Margalits 210 stb. 1.)
3. ERDÉLYI MKK 125 l. 2486. "Maga alatt vágja a fát."
4. SIRISAKA MKK 132 l. "Maga alatt vágja a fát." (Másnak akar ártani s magát ejti bajba.)
5. JÓKAI MNA 74-80 l. A három botlás. (cigány)
6. MAROSI-BAGOSSY-BAK Mesék I.25 l. A cigány. (MTA Kézirattár)

7. A Kisfaludy Társaság Népmesegyűjtéménye VI. Mesék 1863. 48 l. (MTAK Kézirat. Ms 10.020/VI. (cigány))
8. MERÉNYI D I. 154-157 l. A **cigány** és az obsitos. (BN 1.)
9. BALÁS Gy. MTAK Kézirat. Ir.2-r. 76. 77ab. 37. A bolondos **cigány**.
10. Népünk és Nyelvünk I. 50 l. (BN 2; **cigány**)
11. ÚMNGy V. 277-278 l. 44. Az ember, aki maga alatt vágta a fát. (H.n.)
12. U.o. VI. 5-8 l. 35. Az ember, aki maga alatt vágta a fát. (H.n.)
13. KRESZ EA 4695. 68 l. 8. A **cigány**, aki maga alatt vágta el az ágat.
14. KOVÁCS F I. 98-101 l. A **cigány** meg az erdész.
15. BÉRES EA 6001 608-610 l. 115. A meghótt **cigány**.
16. MAKRA S. EA 4877 Kisujszállítás népe II.21. A **cigány** meg a pap.
17. HORVÁTH I. 1971 280-282. Aki nem tudott saját fejével gondolkozni.
18. A közölt teljes szövegű változat.
19. BODNÁR B. EA 10.137 121-125. 18. Bolond Jankó.
20. VÖÖ 1969 103-105. 25. A **cigány** és a katona.
21. DOBOS I. EA 7115 72-75. Cím nélkül. (**cigány**)
22. ÚMNGy XIX. 292-294. 145. Cím nélkül. (**cigány**)
23. BOSNYÁK S. 1967 97.43. Kuruttyújatok ángyalok. (**Cigány**)
24. ÚMNGy XXI. 701-703. 105. A **cigány** halála.
25. NAGY Z. 1987 170-172. Aki maga alatt vágta a fát.
26. ÚMNGy XXIII. 466-468. 131. A pórul járt **cigány**.

Megjegyzés:

Ez a tréfás mese a magyar anyagban többnyire cigány hössel fordul elő. A szólásmondás és a meseszöveg viszonya itt fordított. Nem az előbbi utal az utóbbira, hanem az utóbbi hozza a hallgató emlékezetébe a bölcs intelmet, s mintegy annak igazát törekszik dokumentálni. Valószínűnek tartjuk, hogy itt is, mint pl. az MNK 1283*V mt. 2-6 változata esetében egy közismert szólás és közismert történet utólagos összekapcsolásával állunk szemben.

**MNK 1313B* A VÍZ PARTJÁN FEKVŐ "HALOTT" BÉKÁK BREKEGÉSÉT
ANGYALOK ÉNEKÉNEK GONDOLJA**

..."(A cigány) azt hitte, hogy meghalt. Leszállt a szekérről s bebújt a híd alá.

A híd alatt a víz már ki volt száradva, a békák odagyültek. Egyik jobban brekegett, mint a másik. A boldogtalan cigány azt hitte, hogy a mennyországban van. Egyszer megszólal:

- Ejnye, angyalkáim, de szépen vigasztaltok, de enni nem adtok?!

A békák csak brekegtek tovább! A cigány már nagyon éhes volt, megint csak megszólal:

- Ejnye, angyalkáim, de szépen vigasztaltok, de enni nem adtok?!

Ott ült a szegény cigány vagy két napig, de enni nem kapott az angyalkáktól. A harmadik nap már nem bírta az éhséget, kibújt a híd alól, s elindult a falu felé..."

VÖÖ 1969 103-105. 25. A **cigány** és a katona.

Változatok:

1. JÓKAI MNA 74-80. 2. A három botlás. (**cigány**)
2. KISFALUDY Társaság Népmesegyűjtéménye MTAK Kézirat. Ms 10.020/VI. Mesék. 1863. 48. l. (**cigány**)
3. BOSNYÁK 1967 97. 43. Kuruttyújatok ángyalok. (**cigány**)
4. A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Ethn. XIV. (1903) Kolumbán S., A **cigány** a székely nép felfogásában 387-390 l. változatban urasági gyümölcsösbe tévedt ostoba ember a méheket mennybéli angyaloknak gondolja, az őt elpüfölő urasági kertészt öreg istennek. A MNK a típusnak más változatát nem tartja számon.

**MNK 1313C* OSTOBA EMBER VARANGYOS BÉKÁK BREKEGÉSÉT SOROZATOSAN
FÉLREÉRTTELMEZI**

"...Egy napon azonban, mikor kiküdték Pistát szántani, a földjük végén levő nádasból furcsa hangokat hallotta.

- Várr...varrr...varrr... - Ez egy vén varangy rekedt hangja, amely ott gubbasztott egy tőklevélen. Pista azonban másnak gondolta.

- Micsoda, ez azt mondja, hogy tud varrni? Hé te, ott a nádasban: Mi vagy te? Szabó vagy te, hogy tudsz varrni?

De a béka nem felelt, csak mondta a mondókáját:

- Varr... varrr... varrr...

„Hát ha azt mondja, hogy tud varrni, akkor biztos szabó - gondolta Pista. - Majd elhozom én neki az anyagot, talán megvarrja.”

- Hé: ...és meg is varrnál nekem egy esküvői ruhát?

A béka persze varr... várr..., ami Pista szerint a beleegyezés vót.

Másnap el is hozta az anyagot, és beledobta a vízbe.

- És jó varrd ám meg - tette még hozzá.

Szántott egy darabig, ám egyszer, hallja, hogy:

- Tururu... tururu... tururu - ami egy másik béka hangja vót.

„Azt mondja, tūrót?... áhá, biztos tūrót kér - gondolta Pista. - Adok én, adok, csak varrd meg jól a ruhám” - és ezzel a vízbe dobta az összes tūrót, amit az édesanyja tett neki ozsonnára. Másnap ismét kiment szántani, de most meg mit hall?

- Rettette... rettetete... rettetete... - ami viszont egy kis béka hangja.

Erre Pistában meghült a vér.

- Mit mondsz, te gazember? Összerepegetted a ruhám?

Gazember, adok én neked, összerepegetted a ruhám - dühöngött Pista.

Pista szomorúan ment haza.

- Mi van veled, Pista, miért szomorkodsz? - kérdezte az anyja.

- Jaj, édesanyám, vót kint a földné egy szabó, a nádasban. Azt mondta, hogy megvarrja a ruhám. Én el is vittem neki az anyagot, amit édesanyám vett, most meg azt mondja, összerepegette.

- Jaj, Pista, te bolond, - hát az biztos béka vót. Jaj, meg ne tudja senki.

Sikerült is a dolgot eltitkolni, új ruhát is varrattak Pistának, készülődtek a lakodalomra....”

ÚMNGy XIX. 147-150. 92. Bolond Pista.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

AaTh 1315** A FEHÉR LOVAT TEMPLOMNAK NÉZIK (BN 1338*)

„...Elment másnap a cigány is, hogy megyen a templomba. Ahogy ment, a falu végén volt a ménes is, a templom is, és ő megtévesztette a templomot, és a legelőn volt egy fehér ló, a ménesbe, annak is volt egy kongó a nyakába, és a cigány azt hitte, hogy az a templom. Odament hozzá, ahogy ott fehérlett azt hitte harangoznak, megfogta a farkát, és a lú ahogy ment, ő nem engedte el a farkát, a lú körül-körül szaladgált a legelőn. És a cigány egyre kiabálta:

- Hóha, templom! Nyíljk ki, templom!

De a ló csak ment, nem állt meg, csak szaladgált. Egyszer csak, mikor már sokat keringtek, a ló elkezdett piszkolni.

- Háj, jaj, mán elkistem, kifele jönnek, de nem sámit, én aszir csak bemegyek.

Ekkor a lú két lábbal eccerre jól mejjbe rugta, a cigány elszédült, ahogy feltápáskodott, megszédülve elment a gazdájánál. Panaszkodott a gazdájának:

- Gazsda uram! Ezs a piskos pap úgy mejjbe zörgetett, hogy elsidültem...”

BODNÁR EA 10.137 257 l. 40. A cigány juhásza. (részlet)

Változatok:

1. Ethn. XIV. (1903) Kolumbán S., A cigány a székely nép felfogásában. 388 l. (BN 1.)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. ÚMNGy XXI. 703-705. 106. A cigány meg a pap.

AaTh 1318 TÁRGYAKAT (állatokat) SZELLEMEKNEK VÉLNEK

MNK 1318D* A BIVALYAT ÖRDÖGNEK NÉZIK

„Iccaka főket egy asszony, aotán a zablakra níz; eb bihó eszabadút a faluba, mikor möglátto a világot, bedukta a fejit. A bihó fekete vót, asz tette, hogy a zördög, pedég a bihó vót, asztám mekszentütő, míg utollára eszrevette, hob bihó.”

NyF 33. 38 l. Beke: Mivel csúfolják egymást a falusiak. „Mekszentütik a bihót.” (Páli)

Megjegyzés:

A Magyar Népmesekatalógus e típusnak csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 1318E* A HÓLYAGOS APRÓ (Vö. AaTh 1319A*)

"Egy faluba ment bé egy szőlősszekér. Hullatta a szekérről a szőlőt. Mentek a falusiak takarni. Mikor megkerülték a szekeret, látták a sok szőlőt, milyen szép fehér színű s azt hitték, hogy hólyagos apró (himlő). Mentek bé a faluba s szaladtak vissza, s jelentették a birónak, hogy mind az összes népet parancsolja ki, mert a hólyagos apró ér bé a faluba mindjárt. Akkor szaladt az összes falusi nép, villával és kapával, fával, gereblyével. Kezdték ütni, szűrni a szőlőt, hogy térítsék meg, ne menjen bé a faluba. Akkor a leve mindenkiel szembeprickolt. Ekkor tanácskoztak, hogy most mit csináljanak, hogy most rajtaragad a hólyagos apró. A bíró kitalálta, hogy van egy nagy folyó, oda belé kellene szökni. Belé es szöktek, hogy lemosódjon rólok, de még most es mossák. Ez akkor történt, mikor én kétszázötven éves asszony voltam."

ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN III. 451 l. 237. A hólyagos apró. (H.n.)

Változatok:

1. A közölt teljes szövegű változat.
2. MNyj I. (1951) 222 l. (**Kispeleske** - a spanyoljárvány)
3. DUKA EA 13.002 68 l. (A **csikiak** - a méter)

Irodalmi változat:

MIKSZÁTH K. Krk. 54. 298. Cím nélkül. (**Fok**)
 VERSÉNYI Gy. 1880 B 54. Cím nélkül. (**Körmóc**)
 VERSÉNYI Gy. 1880 B 54. Cím nélkül. (**Körmóc**)

Megjegyzés:

Az ismert változatok voltaképpen három altípusnak is tekinthetők. Az alapmotívum ugyan azonos: a gonosz szellemnek tekintett járványos betegség, ill. új mértékegység elűzésére (távoltartására) az ostoba emberek kaszára, kapára, fustélyra kapnak. A mesemondó mindhárom esetben az elmaradottságot teszi nevelés tárgyává. Az epikum azonban, melyben a fenti mondani-való kifejezésre jut, a fenti három esetben többé-kevésbé eltér. További változatok nagymértékben hozzájárulnának a rátótiáda-típus tisztázásához, emellett dokumentálják egy korábban általános népi hiedelem megszűnését: a "küzdelem a babona ellen" láthatólag nemcsak hatósági utasításra s hatósági eszközökkel folyik.

MNK 1318F* A SZENTLÉLEK

"A **bágyoniakról** azt beszélnek, hogy egyszer egy sárga madarat láttak, amelyről azt hitték, hogy a Szentlélek; utána szaladt az egész falu, fogdosták a jó palócok, de biz az elszállt."

Budapesti Hírlap 1885. I. 13. melléklet "A jó palócokról" (1.)

Változatok

1. Nyr. I. (1872) 178 l. (Közmondások között) 92. "Keresztül viszik mind a **pilisiek** a rétlyát."
2. Nyr. V. (1876) 179 l. Tréfás mese. (**palóc**) (BN 1.)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs., Falucsúfolók. 45 l. "Megkergették, mint a **pilisiek** Jézust." (BpH. 1885. III.22.)
5. OLOSZ 1972 144-145. A tarka Jézus. (**Szentegyházsfalu**)
6. HORVÁTH J EA 577 4-5. 4. Furcsa mesék. A **görgőiekre** fogják a következő történetet.
7. BODOR D. EA 902 96-97. V. Valónak hitt csúfoló történetek. (**csiki székely**)
8. BERZE NAGY B II. 404-405 l. 211. A tarka Jézus. (**Pettend**)
9. DUKA J EA 13.002 12. l. 4. (**Csikmenaság**)
10. DUKA J EA 13.002 101. l. (**Csikmenaság**)
11. VÖÖ 1981 194. 6. A tarka Krisztus. (**Oláhfalú**)

MNK 1318G* GÉMES GÁL A GÉM/VARJÚ SZAVÁT ISTEN SZAVÁNAK VÉLI

"...Szent Gálon még talán a dedunokák is el-elmondogatják majd, hogy miképpen is lett becsületes Gaál András telkes "gazduramból" gémes Gaál András. Leányát egy régi pör miatt nem akarja odaadni a tarbai fiúnak. Kimegy halászni s gondolkodni a nádasba. Ott azt hallja, hogy háromszor nevéen szólítja valaki: - Gaál, gaál, gaál. Isten szavának véli s a fiatalok házasságába beleegyeznek. Később tudja meg, hogy az "Isten, aki hozzá szólott, egy éjjeli tanyájára téré géme volt. Azóta maradt rajta, hogy "Gémes Gaál András".

Budapesti Hírlap 1884. VII. 19. melléklet (**Szentgál**)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. FARKAS Sándor EA 1400 10. Állathangutánzások. 68.
3. Nyr. XXXVIII. 287. Mit beszélnek az állatok. A varjú.

MNK 1318H* A MEGKERESZTELT RÓKA

"Bótán (Borsod megye, ózdi járás) megkeresztelték a rókát. Felébredt éjjélkor az asszony s kertjük külső vége felől ismeretlen hangokat hall. Felkölti az urát: 'Halja szi ember Mi a?' Sokáig tanakodnak míg végre abban állapodnak meg, hogy nem lehet más mint valami idétlen gyermek, amit valami rossz személy kitett, s szegény nem nyughat, mett nem kapott keresztvizet. Azért felkel az asszony, zsebkendőjébe egy 4 krajcárost köt, s kimegy, hogy megkeresztelje s a 4 krajcár "korozsmá"-t is viszi magával, azonban a sötétség miatt nem mer tovább menni a "pitarajtó"-nál, hanem onnan kiáltja a kert felé: 'Ha férfi vagy Pestu legyen a neved, ha lány vagy Marcsu légy! Az Atyának Fiúnak és Szentléleknek nevében ámmen!' Azzal a "korozsmát" is elhajtja a megkeresztelt felé, s mint ki jól végezte dolgát, bemegegy és tovább alszanak nyugodtan. Reggel kimennek a keresztgyermeküket keresni, e helyett azonban széthullott tyúktollakat és üres ólat találtak. A róka mind elhordta a tyúkjait. A rókaugatást rémültükben koraszülött gyermek sírásának vélték."

ILLÉS József EA 881. Mondák 9. 2. (Bóta) (Borsodbóta)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1319 ÖSSZETÉVESZTÉSEK

(Ld. még AaTh 1310 és AaTh 1315** mt.)

AaTh 1319 A RÁTÓTI CSIKÓTOJÁS (H 1319, BN 1336*)

"Vót eccer egy cigán, kiment az uccára, jött meglátott egy embert, ez az ember egy kocsi lütököt vitt a vásárra. Mekkérdezte tülle ja cigány, hogy micsoda jaz? Az ember aszonta, hogy lútojas. A cigány mekkérdeszte jaz embertül, hogy mit kell aval csinálni. Aszonta, hogy ki kell köteni, ha két hétig rajta jül akkor kiscsikó jön ki belölle. A cigány kérte asz embertül, hogy mennyijér aggya neki a tojást, az ember aszonta, hogy 200 forintér. A cigány megvette ja tojást es aszonta jaz annyának, hogy köccse ki. Az anya aszmonta, hogy ü nem

köti ki, mer nincsen rá ideje. Akkor a cigány felment egy magas hegyre, a hegy tetején lejött egy útra és ki akarta jött kötni a tojást. Nemsokára jött arra egy kocsi, a cigány felugrott a tökről, osztán a tök legurult a tövisék közé. A tövis közzül felugrott két nyúl, a cigány aszt hitte, hogy a két csikó, meg akarta jüket fogni, de nem írte jutol. Hazament josztán otthon megverte jaz annyát, amér nem kötötte ki ja tojást. A cigány nagyon szegin lett, talán meg most is szegin, ha meg nem gazdagodott."

SZENDREY Á. EA 616. 196-197 l. 34. A cigány meg a lútojas.

Változatok:

1. ERDÉLYI MKK 431 l. 8967. "Kigördült belőle, mint görgei tökből a nyúl-csikó." (Ld. Margalits 107 stb. 1.)(BN 1.)
2. Nyr. IV. (1875) 472-473 l. Palócz adoma. (H.n.) (BN 2.)
3. Nyr. XXXI. (1902) 147 l. Miért nincs lova a cigánynak? (BN 3.)
4. Ethn. XIV. (1903) 145-146 l. Kolumbán S., A cigány a székely nép felfogásában c. cikkben. (BN 4.)
5. NyF 33. 37 l. Mivel csúfolják egymást a falusiak? (csöngéiek) (BN 5.)
6. MNGy VIII. 464-467 l. 6. A rátóti csikótojas. (H 3; BN 6.)
7. Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy., Palóc adomák és párbeszéddek. 106 l. 17. "A domonkosiak meglátták a határban..." (BN 7.)
8. KÁLMÁNY H I. 167 l. 90. Gyermekköltés. (Zengő) (H 1; BN 8.)
9. U.o. 169 l. 91. A lótojas. (Baranyaiak) (H 2; BN 9.)
10. BERZE NAGY MNT II. 496 l. 1336* 10. vált. (Magyaregregyiek)
11. A fent közölt teljes szövegű változat.
12. POGÁNY P. EA 8780 774. 183. A rátótiak lóval költetik ki a tojást.
13. POGÁNY P. EA 8780 530. A rátótiak és a tök.
14. NAGY O. HTV 219 l. A lótojas. (cigány)
15. KOVÁCS Á. EA 3912. 446-447 l. 132. Az elefánttojas. (paraszt)
16. DÖMÖTÖR S. EA 2446 8. Falucsúfoló. (Pácsony)
17. KOVÁCS Ágnes NI K 876 53-54. 43. A rátóti csikótojas.
18. VÖÖ 1981 251-252. 56. A lótojas.
19. ÚMNGy XIX 133-135. 76. A cigány és az óriás.

Irodalmi változat:

MIKSZÁTH K. Krk 54.298. Cím nélkül.

Irodalom:

WEHSE, Rainer 1983 EM 4.2/3 452-457 Eselsei ausbrüten.

Megjegyzés:

Ez a közismert anekdota is csak részben falucsúfoló, nagyobb részben cigányanekdota. A cigánynak a magyar ember szemében bizarr gondolkodásmódja sokkal jobban "megbirta" a nemzetközi anekdotairodalomnak ezeket a reális, józan tapasztalaton alapuló szemlélettől oly távol álló darabjait.

AaTh 1319A* AZ AGYONÜTÖTT ZSEBÓRA (BN 1344*; vö. MNK 1318D*)

"Ráfogták a csikiakra, hogy olyan maradiak voltak, még a zsebórát sem ismerték.

Egyszer egy atyafi az úton talált egy zsebórát. Nézi, nézegeti, bámulja, hallgatja a ketyegését, de el sem tudja gondolni, hogy mi lehet? Nagysokára bátorságot vesz, felveszi s magától jól távoltage békut vele a faluba. A nagy csudára összefut a falu apraja-nagyja és közösen kisütik, hogy az nem lehet más, csak "ketyegő fene". Miután pedig a ketyegő fene veszedelmes portéka, azt nyomban agyon kell verni, mielőtt bajt hozna a falura...

Úgy is lett. Fejszét, ásót, kapát, cseberrúdat, cséphadarót ragadtak és a "ketyegő fenét" ünnepélyesen "agyonlapították".

DUKA EA 13.002 68 1.

Változatok:

1. BALLAGI MP II. 352 1. 6212. "A rátótiak agyon ütötték a ketyegő fenét." - szólásmondás magyarázata. (Ld. Margalits 627 stb. 1.) (BN 1.)
2. SIRISAKA MKK 198 1. "Rátótiak agyonütötték a ketyegő fenét." - szólásmondás magyarázata. Átvétel Ballagitól. (Ld. Margalits 241 1.)
3. KÁLMÁNY K. II. 178 1. 20. 3. sor.: "Rátóton a zsebórát bottal agyonverték..." (BN 2.)
4. Ethn. VII. (1896) 375 1. Gömörmezei babonák. (Gömöri) (BN 3.)
5. MNGy VIII. 596 1. (A 6. sz. mese jegyzetében.)
"A rátótiak ütötték agyon a ketyegő fenét" (órát). (BN 4.)
6. GYÖRFFY L. EA 127 9. Falucsúfoló 31. (Rátót)

7. BERTA I. EA 128 12.3. Falvakra mesék. (Edve)
8. BERZE NAGY RMN 121 1. A ketyegő fene. (Oláhfalú; BN 5.)
9. BERZE NAGY MNT II. 499 1. 1344* 6. vált. (Magyaregregy)
10. GÖNCZI GN 341 1. 7. A zagyon ütött zsebuóra.
(kisszigetiek) (eltér)
- 11-12. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs.: Falucsúfolók.
45 1. 1, 2, és 4. vált., továbbá BpH. 1884 VI. 19.
géresiek, saját gyűjtés: bórvelyiek.
13. ISTVÁNOVITS M. MNK archivumában. Cím nélkül. (Istvándi?)
14. A fent közölt teljes szövegű változat.
15. U.o. 69 1. (csikiak)
16. ÚMNGy XII. 320. 65. A pityegős fene. (cigány)
17. BOSNYÁK EA 13.503. 33. 1. A ketyegő fészkes fene.
(Rátót)
18. SOLYMÁR I. Mcsd 13.74.a. Eszi az egér a csendörök
zsebóráját! (Kéty)
19. NAGY O. 1983 95-99. 29. Bolond lyukból bolond szél fúj.
20. KOVÁCS Ágnes NI K 876 24. 18. A ketyegő fene. (Rátót)
21. VÖÖ 1981 181-186. 1. A sóvetés.

Irodalmi változatok:

MIKSZÁTH K. Krk 54. 299. Cím nélkül. (Székely góbé)

BpH 1884 VI. 19. Géresen örökre emlékezetes lesz a pityegő fene...

LIMBAY E. M V. 1885. 913. 2. (Rátót)

Megjegyzés:

Nagy múltja ellenére jellegzetesen "modern" falucsúfoló történet, mely mellé idő teltével mind több hasonló jellegű csatlakozott maradi falvakról, melyek nem ismerték a vonatot, az autót, a telefont, a mosógépet, stb. Néhányat fel is soroltunk 1349* különböző alszámainál.

AaTh 1319J* AZ OSTOBA MEGESZI A BOGARAKAT

"A bárándiakat a "bárándi tőpörtővel" mérgezik. Ugyanis kását főzött a mezőn a bárándi ember, a bogarak meg beleugráltak. Mikor aztán ették, kérdezték, mi ropog a foguk alatt. Tőpörtő - mondta a bárándi ember."

DOROGI M. 1958 Népr. Közl. III.4. 236. Népies csúfolók Püspökladányban

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

AaTh 1319L* A HOLDFÉNYT TEJNEK NÉZIK (BN 1321*)

"A palócz asszony csittitja a szomszédját, hogy ne bosszankodjék.

- Óh! Gondollya me' komamasszon' ho'ne bosszankonnek, mikaó jaz uram e'ttenger bèleő napon at a kocsmaba jü' ten- nap, ma regvel meg a hogy csinyanam a disznaónak az ennivala- ót, hat a moslekos dezza telyisded telyi van firis kenyervel. Mondok:

- Ember, mi dolog e', ki han'ta ezt a szörnyen sok kenyeret a moslekba?

Aszongya jaz uram: Enne meg a fene, hat úgy vaót a dolog, hogy im tennap ollyan szörnyen becsudálkoztam, az' se tudom mikaó' feküdtem a kemenczere. Csak arra erzettem fel ecczaka- nak vadan, hogy szörnyen megehültem. Körü'nezek a hazba, ott eg latom az asztal alatt a dezsát. Hogy im' a haód ravilági- tott, im' asz hittem, eldes tejvel van telyi. No, gondú'tam, mig ti alszotok, en maj' jaól lakok. A dezsát telyi apritom hat kenyervel, oszt hozza latok, hogy maj' kanalazom. Hat mikó'ja szamba veszem a kanalat, akkaó jertzem, az iz ette vaóna me', hogy nem eldes tej, ha possadt moslek."

Ethn. XXIII. (1912) 107 l. 20. Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszéddek. (BN 4.)

Változatok:

1. Nyr. III. (1874) 366 l. (Szólásmódok között) "Hódba apritott mind a zőlejek" szóláshasonlat magyarázata. (Ld. Margalits 19 stb. l.; BN 1.)
2. Nyr. XXX. (1901) 543-544. Beleapritot, mint taót az aludt- tejbe. (Bolondot cselekedett)
3. NyF 33. 38 l. Mivel csúfolják egymást a falusiak? (Páli) (BN 2.)
4. NyF 38. 47 l. A héderváriak megették a holdvilágot aludttej gyanánt. (BN 3.)
5. GÖNCZI F. GN 122. A szentgyörgyiek a holdvilágot aludttej gyanánt megették.
6. Az idézett teljes szövegű változat.
7. SZUTTER B. EA 593 22.19. Egyes falukra ráfogott csúfondáros mesék. (Zsédény)
8. BERZE NAGY B II. 407 l. 215. Az egregyiek meg a hódvilág.

9. ÚMNGy XV. 145-146.139. Szamoskőren a holdvilággal akarták megenni a puliszkát tej helyett.

Megjegyzés:

A típus minden ismert változata falucsúfoló.

AaTh 1319M* A GÓLYÁKAT EMBEREKNEK (teheneknek) NÉZIK

(BN 1349I* 1,2,..)

"Homoródszentpéter lakóit gólyásoknak csúfolják:

A Homoród melletti réten békát kereső gólyákat városfalvi kecskéknek vélték a határpásztorok. A bőséges hajtópé- nyében előbb jót ittak a kocsmában, aztán részeg fővel be akarták keríteni a kecskéknek vélt gólyákat, miközben kiabál- ták:

'Siritd Ignác, térítsd Varga,
Ezt az Isten kézbeadta!'

Persze, hogy a gólyák elrepültek, míg a kapzsi határpásztorok hopponmaradtak."

DUKA EA 13.002 122 l.

Változatok:

1. BALLAGI MP I. 312 l. 3712. "Iszik előre, mint a Ványai tanács a gödényre. Isznak előre, mint a Ványaiak a gödényre." - szóláshasonlatok magyarázata. (BN 1.)
 2. ERDÉLYI MKK 408 l. 8266. "Előre iszik, mint a ványaiak a gödényre." (Magyarázat nélkül)
 3. ILLÉSY Gy. MTAK Kézirat. Ir.8-r. 177 150ab Isznak rá, mint a sasiak a gólyára.
 4. Nyr. V. (1876) 417 l. (Szólásmódok között) "Iszik, mint a rékásiai a gólyára." (Magyarázat nélkül; ld. Margalits 279 stb. l.)
 5. Nyr. XXV. (1896) 428 l. (Csúfolódások között; Kóny; BN 2.)
 6. Nyr. XXXIX. (1910) 334. Minek hívik a nyeeki embert gaolyának?
 7. Nyr. XXXIX. (1910) 334. Elbeszélés. (Nyék)
 8. Ethn. XLVII. (1936) Morvay P., Az ecsedi lóp egykori élete...(Ura)
 9. A fent közölt teljes szövegű változat.
 10. MNyJ I. (1951) Cím nélkül. (Kishodos)
- Irodalmi változat:
HEGEDÜS L. 1857 100-101.82. A repülő hajdu. (cigány)

MNK 1319N* KUTYAMÁJ LAKOMA

"A **pácsonyi** élelmes gazda, meghívta a falu előkelőit búfelejtésre szőlőjébe. Hogy a bor jobban csússzon, finom nyúlpecsenyét tálalt. A vendégek jóízűen fogyasztották, s nem győzték dicsérni. Mikor elfogyasztották az utolsó falatig, adta tudtukra, hogy a Bodri kutya húsa ízlett nekik olyan jól."

Ethn. III. (1892) 66. III. Mondák. 1. bek.

Változatok:

1. GÖNCZI F. GN 134. Kutyamájevő **Küsüsárd**.
2. POGÁNY P. EA 8780 396-405. Hokli. (H.n.)
3. DÖMÖTÖR S. EA 2446 3. Falucsúfolók. Dobzós **náraiak**,
murimájás **jákiak**.
4. DÖMÖTÖR S. EA 2446 7. Falucsúfoló. (**Pácsony**)
5. GESZTELYI NAGY L. EA 474 97. VII. Falucsúfoló.
(**Kisvarsány**) (eltér)
6. KÁLMÁNY L. 1878 II. 178-180. 70-72. Cím nélkül. (**Pest**)
(eltér)

Irodalmi változatok:

- VERSÉNYI Gy. 1880 B 56.8. (**Bajna**)
VERSÉNYI Gy. 1880 B 56-57.12. (**Turán**)

MNK 1319P* A KISMACSKÁKAT RÉTESNEK (GOMBÓCNAK STB.) VÉLIK

(ld. AaTh 1691)

"Egy ember karácsony estéjén berugott és úgy ment haza. Felesége töltött galuskát csinált, ezt tudta az ember is. Azonban éppen akkor kölykezett meg a macskájuk. Megfogta hát a macskakölyköket és megette - gondolván, hogy galuskát eszik. Mikor kijózanodott s elmondták neki mit csinált, úgy megijedt, hogy többet nem rugott be."

KOVÁCS Á. EA 6994 II. 44. Cím nélkül. (H.n.)

Változatok:

1. GUNDA B. NGy 102.4. A **szamosujlakiak** macskások, mert belefőzték a kismacskát a szilvás ételbe.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. BABUS J. NH 150.1.7. bek. Cím nélkül. (**Dobrony**)

MNK 1319R* TORTA GYANÁNT MEGEVETT KRUMPLI

"Soroksári lány
Krumplit találván,
Tortának nézte,
S nyersen megette."

LIMBAY E. M V.913. 13. Cím nélkül.

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f
Soroksáron a krumplit torta gyanánt falják.
2. KÁLMÁNY L. 1878 II. 178-180. 27. **Soroksáron** a krumplit
torta gyanánt falják.
3. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1319S* AZ EGERÉSZŐ CSIKÓ (BIVALY, SZECSEKAVÁGÓ)

"Egyszer a **páli** biró kamarájában nagyon sok eger volt, jól kiéheztette a csikáját és bezárta egerészni. A szegény csikó kinjában nyerített, amit a biró biztos jelnek vett, hogy most már fogott egeret. S mégis az lett a dolognak a vége, hogy a csikó megdöglött éhen. A falunak a pöcsétje ott volt nála, rányomta szépen a csikó ódalára. 'Hadd adjuk meg, úgymond, szegény párának a módját.' Azóta közmondás, hogy: **megadták a módját, mint a páliak a csikónak.**"

GYÖRFFY Lajos EA 127 6-7 1.

Változatok:

1. GÖNCZI GN 343 1. 10. A zegeriszű csikók. (H.n.)
2. GÖNCZI F. 1914 H 122. A **boczföldi...** a kiscsikáját a kamrába rekesztette - egerészni.
3. BERZE NAGY B II. 402 1. 207. Az egerésző csikó és a **szecsekavágó**. (**Kisbeszterce**)
4. U.o. 403 1. 208. A **kisdériek**.
5. A fent közölt teljes szövegű változat.
6. DUKA EA 13.002 96 1. (**Lövete**)
7. BOSNYÁK MA 62 1. Vb 37-40 fsz. (**Mádéfalva**)
8. SZUTTER B. EA 593 19.5. **Könyba** a kis csikót rekesztették be a kamrába egeret fogni.
9. DUKA J. EA 13.002 I. 10. **Menaságon** a pincébe csukták a bivalyt, hogy fogja meg az egereket.

Megjegyzés:

A tréfás ráfogás közölt változata a 1349H* mt. 1-8. és az MNK 1349II* 1. és 3. változatával egyetemben azt akarja elhittetni a hallgatókkal, hogy a páliak nagyon szeretik a lovat, de nem értenek hozzá. Teljes terjedelmében bemutatott szövegünk ezen kívül még két okból nevezetes. 1. kontaminálódik az 1349H* mt.-al és 2. ópáli mesemondó előadása nyomán jegyezték le. (Mondanunk sem kell, hogy nem a faluban és nem honfitársai füle hallatára!)

MNK 1319T* A GYOLCSOS TÓTOT PLÉBÁNOSNAK VÉLIK

"Majsaiak vétkeiket gyócsos tótnak gyónták."

Borzi NAGY-ERDÉLYI MTA Kézirat Ir. 8-r.
206/90 e 2-3f

Változatok:

1. A fent közölt változat.
2. KÁLMÁNY L. 1878 II. 178-180. 41-44. (Dorozsma)

MNK 1319U* LISZTESZSÁKOT EMBERNEK NÉZIK

"Jó estét köszöntek, mint a rátótiak a liszteszsáknak, mondják a környéken. Ennek pedig a meséje az, hogy Kádártáról nagy rakott szekér lisztet hoztak és az egyik zsák lecsuszott a szekérről és úgy talpra állt. S amikor jöttek haza a vasutálomlásról, Rátótnak nincs vasútja, akkor az emberek... az emberek mind köszöntötték. És reggel, mikor mentek munkába, akkor látták, hogy a liszteszsáknak köszöntek jó estét. Azóta mondják azt, hogy a rátótiak jó estét köszöntek a liszteszsáknak."

KOVÁCS Ágnes NI K 876 58.45. Jóestét köszöntek a rátótiak a liszteszsáknak.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1319I* A TORONY ÁRNYÉKÁT ÁROKNAK NÉZIK

"Szentlőrincön eccör a főbiró, a biró, mög a zejáró késő este möntek haza. Valahun borosztak, onnend sijettek vóna hazafelé. Eccörcsak mögátak mind a hárman. Elöttik vót a zúton köröszdbe egy kémény árnyéka, de ők aszt hitték, hogy valami árok. A főbiró csak nekiszalad, átugri a zárkot, oszt mondi a bírónak, hogy ugorgyon csak utána. A biró aszondi, hogy ű mán nem ollan

fijatal embör, mekije mán a zugrálás nem való, inkább átmaszik a zárkon. Űgy is tött. A zejáró aszonta, hogy ű se nem ugrik, se nem maszik, ű maj mökkerüli. De a kémény árnyéka a zúton egészen körösztülért, nem tutta mökkerülni. Ű is csak átmaszott. Mikor má mind a hárman együtt vótak, mondogatták egymásnak, hogy:

- Hál' Istennek, csakhogy azon a zárkon átgyüttünk!"

BERZE NAGY B II. 398-399 l. 193. Hogyan másztak át a kémény árnyékán a szentlőrinciek!

Változatok:

1. ERDÉLYI MKK 162 l. 3117. "Görgei ember" kifejezéshez fűzött történetek egyike.
2. SIRISAKA MKK 171 l. "Ne ugorj, ahol árok nincs." - szólásmondás magyarázata. (H.n.)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. BERZE NAGY B. II. 399 l. 194. A zoszrajiak mög a zalátajiak.

Megjegyzés:

Anekdotánk, mint az 1319 mt.-hoz tartozó típusok magyar változatainak jórésze, a beborozott emberek ostoba cselekedetei felett gúnyolódik.

MNK 1319II* A HOLDFÉNYT (ködöt) NAGY VÍZNEK NÉZIK (BN 1290 4.)

"A szalkaiakról (Mátészalka) mesélik, hogy 'megúszták a holdvilágot'. Ez a különös eset úgy történt, hogy három szalkai ember Szamosszegre igyekezett. Útjuk egyrésze erdőben vezetett. Este későn az erdő közepén nagy fényességet láttak. Azt hitték, hogy tó, vagy valamilyen nagy víz. Mindhárman nekivetköztek, hogy átússzák. Mennek, mennek, már közel vannak az erdőszélhez és még mindig nem találtak vizet. Ekkor vették észre, hogy ott az erdő ritkább és a fényesség nem víz, hanem a hold világít le a földre."

Ethn. LI. (1940) 484 l. 1. hasáb, 3. bek. Dömötör

S.: Csúfolódó történetek szatmármegyei falvokról c. cikkében.

Változatok:

1. Nyr. V. (1876) 263 l. (Szólásmódok között) "Átúsztá, mint Pap Miska a hódat." (Ld. Margalits 37 stb. 1.)

2. MARGALITS 767 l. "Átúszták a Bitvát, mint a rátótiak a kődöt."
3. NyF. 33. 38 l. Mivel csúfolják egymást a falusiak? "Neki-dütek, mint a páliak a kődnek." szóláshasonlat magyarázata. (BN 1290 4.) (Ld. a 1349K* mt. is.)
4. SZUTTER B. EA 593 20. 12. A páliak megúszták a kődöt.
5. BERZE NAGY B II. 399 l. 194. A zoszrajiak mög a zalátajiak.
6. A fent idézett teljes szövegű változat.
7. ÚMNGy XV. 146-147. Szamoskéren a hóldvilággal akarták megenni a puliszkát tej helyett.
8. MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.8.7.21. Kődűszó dabronciak.
9. MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.8.7.22. Úsznak, mint a dabronciak a kődbe.

Megjegyzés:

Vö. 1290 és 1349K* mt.-okkal. Az MNK 1319*II. mt. az 1290 mt.-al tipológiailag tart rokonságot csak úgy mint az MNK 1319*I. mt.-al, az 1349K* mt.-al pedig felváltva szolgálnak magyarázatul a 3. változatunkban bemutatott szóláshasonlathoz.

MNK 1319III* A GYALOGÚTAT VÁSZONNAK NÉZIK (BN 1349XXV*)

"A fehérülés végett kitett vászon hasonlít a fehérre taposott gyalogúthoz, azért fogták rá a kajáriakra, hogy a gyalogútat felmérték vászonnak."

NyF. 34. 132 l. "Mérjük fel, mint a kajáriak a gyalogútat vászonnak" - szólás magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (BN 1.)
2. BERZE NAGY B II. 407 l. 215. Az egregyiek meg a hódvelág.

MNK 1319IV* A BIKÁT PAPNAK NÉZIK (BN 1322*)

"Hát a csepelyiekkal történt meg ez is.

Mentek az utcán hazafelé a kocsmából éjszaka. Aztán amint mentek a pap háza táján, hát ott jön velük szembe a község bikája.

- Jóestét, tisztelendő atyám! - köszöntek neki.

Azt hitték részeg fejjel, hogy hát a pap."

BOSNYÁK EA 12.884 110 l. 52. A község bikája.

Változatok:

1. Nyr. III (1874) 286 l. (Vegyesek között; Drávacsepely; BN 1.)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Mesénk azok közé a falucsúfolók közé tartozik, melyek szívesen tapadnak egyetlen községhez. Közölt változatunk anekdota, Berze Nagyé csúfoló mondóka.

MNK 1319V* AZ ÖREGASSZONYT MEDVÉNEK NÉZIK

"A babarcsszöllősijek medvének néztek egy öreg asszonyt. Puskáva möntek rá. Még nótát is csinyáltak rulla! Babarcsszöllősijek hugyan jártak! Medve előtt asszonyra vadásztak."

BERZE NAGY B II. 400 l. 198. "Medvének néztek a zőreg asszont."

Megjegyzés:

A Magyar Népmesekatalógus e típusnak csak ezt az egy változatát tartja számon.

MNK 1319VI* AZ AGARAT TÁLTOSCSIKÓNAK VÉLIK (BN 1323*)

"Megbecsülték, mint Sasiak az agarat. (Báméskodva találgták, vajjon mi lehet az a határjokba tévedt ismeretlen állat, s midőn bírójok megmagyarázá, hogy az tátos ló csikaja, abban egyezének meg, hogy hát úgy meg kell becsülni, - és a legtisztességesebb istálló jászolához kötni..."

Nyr. I. (1872) 91-92 l. (Közmondások között 35.)

Változatok:

1. ILLÉSY Gy. MTAK Kézirat. Ir. 8-r.177 150. Jászolra kötik, mint a sasiak az agarat.
2. A fent közölt teljes szövegű változat. (BN 1.) (Ld. Margalits 6 stb. 1.)
3. Nyr. VI. (1877) 464 l. (Szólásmondások között) "Nagy becsülete vagyon, mint Sason az agárnak." (Ld. Margalits 51 stb. 1.)
4. VÉGH S. 138 l. Falucsúfolók. "Megbecsülik, mint Sason az agarat." (Tréfás történet szóláshasonlattal; Sas = Biharsas = Mezősas.)

Megjegyzés:

Típusunk egyetlen faluhoz tapadó csúfoló-mese és szóláshasonlat. O. Nagy Gábor szerint (Nyr. 89. (1965) 370.) itt egy elhomályosult értelmű szólásnak egy lokális adomához való tapadásával van dolgunk. ('Nagy a becsülete, mint a téli agárnak': semmi becsülete nincs v. érdemén felül megtisztelik? Vö. az MNK 1213** mt.-hoz fűzött megjegyzésünkkel a többértelmű szólásokról.)

MNK 1319VII* A KIKÖTÖTT SZECSEKAVÁGÓ (BN 1349IV*)

"A páli ember a tehenét ki akarta kötni a rétre, és az együgyű ember tévedésből a tehen helyett a szecsekavágót - aminek szintén négy lába van - kötötte ki helyette legelni."

GYÖRFFY L. EA 127. 7 l.

Változatok:

1. GÖNCZI F. GN 122. A **boczföldiek** a kendervágót kinyűgözték a rétre - legelni.
2. NyF 33. Mivel csúfolják egymást a falusiak? 37 l. (Merse) (BN 1.)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. SZUTTER B. EA 593 20. 7. A **zsebeháziak** a kendervágót kipányvázták a rétre.
5. SZUTTER B. EA 593 20. 8. **Sebesen** a hármás gurgulát kitették a legelőre hizni.
6. ÉCSY Ö. I. EA 862 60. Falucsúfoló. Cím nélkül. (Darány)
7. GUNDA B. Néprajzi gyűjtőúton. 102 l. (Fülpös)
8. SOLYMÁR I. Mcsd 13.73.a. A szecsekavágót kitették legelni. (Császa)

Megjegyzés:

Valószínűnek tartjuk, hogy ebben a rátótiadában is voltaképpen olyan "világtól elmaradott embereket" gúnyolnak ki, akik a szecsekavágót - esetünkben tehenhez hasonló - állatnak gondolják s megegetik. (Vö. MNK 1299* 2. vált. és MNK 1349VI* mt.)

MNK 1319VIII* A CSAPRAVERT LISZTESHORDÓ (tyúkól) (BN 1349XX*)

"Lapancsán a lisztös hordót csapra verték."

BERZE NAGY B II. 594 l. 27. Hugyan gúnyolik a közsé-
göket? 1. sor.

"Bicsérdről mondják: Egy részeg ember este későn gyűtt haza. Az udvaron álló tikólat hordónak nézte, oszt megcsapóta."

BERZE NAGY B II. 402 l. 205. "Megcsapóta a tikólat."

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDELYI MTAK Kézirat. Ir.8-r. 206/90 e 2-3f
Kecskeméten a lisztes hordót csapra verték.
2. KÁLMÁNY K II. 178-180 l. "**Kecskeméten** a liszteshordót csapra verték." (BN 1.)
3. LIMBAY E. M V.913.3. Cím nélkül. (**Kecskemét**)
4. A fent közölt első teljes szövegű változat.
5. A fent közölt második teljes szövegű változat.

MNK 1319IX* A RÓKÁT FARKASKÉNT NEVELIK

"A **hetényiek** valamilyen állatot fogtak a mezőn, amelyről azt hitték, hogy farkas, de nem merték addig elítélni, amíg be nem bizonyult róla. Így aztán közköltésen neveltették, míg egy a falun keresztülmegő felvilágosította őket, hogy az állat bőre nem ér annyit, amennyibe kerül a nevelése."

JÓKAI M. MNÉ 78. **Hetényen** meg a rókát farkasnak nevelték.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Ethn. XII. (1901) 263.1. 7. bek. **Hetényen** a rókát farkasnak nevelték.
3. BERZE NAGY J. B II 594-5.33. **Labadon** mög a rókát farkasul mögnyuzták.

Megjegyzés:

Az első változat irodalmi szöveg, hallomás után lejegyezve. Jókai 12 falucsúfolóval együtt egy kereten belül mondja el. Mottónak használja a különböző falukról elterjedt jellegzetes mondásokat versbe foglalva. A másik kettőről is valószínű, hogy kántorpoézis terméke.

MNK 1319X* A DARAZSAKAT MÉHEKNEK GONDOLJÁK

"...(Tizenkét cigány) meztelenen nem mer bemenni a faluba. Bevonulnak az erdőbe s ott egy fán méheket szimatolnak. Felmásznak s a darazsak jól összeszurkálják őket."

SZENDREY Á. EA 616 201-202.38. Tizenkét cigány.

Változatok:

1. Ethn. XIV. (1903) 141-147. Métt nincsen méhje? (cigány)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1319XI* A VERÉB IS MADÁR

"A csiki góbénak Madarasra kellett az uraság levelét eljuttatnia. Ám a góbé útközben elfeledte a község nevét, ahová indult. Hegyen-völgyön bandukolt, míg nagy öröme Verebes nevű községben találta magát. Hisz éppen ide szól a levél, gondolta magában, s be is vitte a jegyzőhöz nyomban. A jegyző látja a címzést s odaszól a góbénak:

- Hát komám, ez nem Verebesre, hanem Madarasra szól ám! Vigye kijed oda!

- Hát a veréb nem madár? Kérdi megütközve a csiki góbé. Ha valaki valamit félreért, azonnal készen vannak vele szemben evvel az anekdota-félével."

BODOR D. EA 902 97.VI. Valónak hitt csúfoló történetek.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. DUKA J. EA 13.002 26.17. Cím nélkül. (Székely)

AaTh 1321 IJEDŐS BOLONDOK**AaTh 1321 IJEDŐS BOLONDOK**

"Egyszer két ember ment hazafelé. Beszélgetnek. Az egyik azt mondja a másiknak:

- Olyan bátor vagyok, nem félek semmitől.

Egy asszony ezt meghallotta, előrefutott, s megbujt egy ke-
rités megett. Mikor a két ember áthaladott volna ott, eléjük

dobott egy rudat. Azok megijedtek, s béestek a csihánok közé. Akkor az asszony elébujt, s megmondta, hogy ő volt. A két ember nagyon elszégyellte magát."

VÖÖ 1981 210.30. Bátor emberek.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

AaTh 1321D* AZ ÓRAKETYEGÉST EGÉRRÁGCSÁLÁSNAK GONDOLJÁK

"Amikor a zsebórák divatba jöttek, a kétyi csendörök vettek egyet. Hallja a szolgáló a ketyegést, nem tudja mire vélni: 'Eszi az egér a csendörök zsebóráját!'"

SOLYMÁR I. Mcsd 13.74.a. Eszi az egér a csendörök zsebóráját! (Kéty)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1321E* A SAMU NADRÁGJA 2.

"Samu nevű együgyű suttyó írhas nadrágot csináltatott magának. Midőn egyszer az úton nagyon megázott, és el fáradta után szunnyadozni is kezdett; Bé ment egy közel lévő erdőbe: hogy magát ki nyugodgya. Még ott igen jó izűn aludt; addig az írha ki száradt, és midőn meg fordult, zörögnei kezdett. Samu, valami vad állatnak zörgességét hallani káccattatván úgy megijedett: hogy szaladásra vette a dolgot. Mennél jobban szaladott, annál inkább zörgött az írha. Ezzel ő a vadnak utána jöttéről gondolkodott. Csak alig volt benne a lélek, midőn a faluba bé ért. Itt midőn történetét el beszéllette, ki nevettegetett."

DUGONICS MP I. 142 l. "Fél, mint Samu a nadrágjától." - szólás magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 243 stb l.) (H.n.)
2. BALLAGI MP I. 135 l. 2348. "Fél mint Samu a nadrágjától" - szóláshasonlat magyarázata. Csaknem szószerint megegyezik a fent közölt szöveggel. (H.n.)
3. ERDÉLYI MKK 344-345 l. 6708. "Fél mint Samu a nadrágátul" - szóláshasonlat magyarázata. (Ld. u.o. a 6707 szóláshasonlatot is.) (H.n.)

4. U.o. 351 l. 6838. "Megölte mint **somogyi** embert a nadrága" - szóláshasonlat magyarázata. (Ld. Margalits 563 stb. l.)
5. SIRISAKA MKK 140 l. "Megölte mint **somogyi** embert a nadrágja" - szóláshasonlat magyarázata.
6. VAS Gereben M X. 380 l. "Samu nevű együgyű ember..." (Az adoma csaknem szószerint megegyezik a fent közölt szöveggel.) (H.n.)
7. Nyr. XXV. (1896) 332 l. (Hasonlatok között) "Fél, mint Samu a nadrágjától. (A nadrág falunadrágja volt.)" (Vö. MNK 1306*VI mt., ua. Nyr. XXXVII. (1908 87 l.) (H.n.)
8. U.o. 558 l. Tolnai V., Samu nadrágja. (Az előbbi szólás magyarázatára egy történet a Bihar-megyei Tenkéről.) (H.n.)
9. Nyr. XXIX. (1900) 84 l. Samunadrágja 2. "Fél, mint Samu a nadrágjától" szóláshasonlat magyarázata (P.H. 1897.II. 23.) (H.n.)
10. BOSNYÁK S. 1967 95.31. A bársonynadrág. (H.n.)
A szóláshasonlattal és a hozzáfűzött magyarázattal kapcsolatban ld. még Beke Ö. összeállítását a Nyr.CXXII. (1948) 86-87 lapján: Fél, mint Samu a nadrágjától.

Megjegyzés:

Samuról és nadrágjáról az általunk katalogizált anekdotákon (MNK 1306* 1/a, 1/b; MNK 1306*VI. 4.; MNK 1321E*) kívül még szépszámú ismeretes, ezeket azonban, minthogy egyedi, alkalmi szövegeknek látszottak, nem vettük fel típusmutatónkba.

MNK 1321F* AZ AGYONÜTÖTT KORSÓ (BN 1349VI*)

"A csikmadarasi székely fazekat árult Hármuszéken. Az egyik faluban elfogyott a szénája. A falubeliek szívesen segítettek rajta és bőségesen ellátták takarmánnyal, mert a háromszéki székely mindig testvérének érezte a csikkit. Mivel pénzt nem fogadtak el a "kóstért", a csiki székely viszonzásul egy nagy cserépfazekat hagyott a gazdaasszonynak.

Szeles idő lévén, a kéményen betóduló levegőtől a cserépfazék dünyögő hangot adott.

- Anyjuk, ez a fazék tele van dungóval - ugrott fel ennek hallatára ijedten a **háromszéki** atyafi.

- Vigyázzon kelmed, nehogy elrepüljenek a fazékkal! - topogott mellette a megrémült asszony.

A lárma betóduló szomszédok, hallván az esetet elkezdtek kiabálni:

- Üssétek agyon a dungókat! Üssétek agyon a dungókat!

Karókat kerítettek tehát és képzeletbeli dungók miatt apró darabokra törték az ajándékba kapott fazekat."

DUKA EA 13.002 70 l.

Változatok:

1. Nyr. XXXIII. (1904) 533 l. Adomák. (tari veszett korsó) (BN 1.)
2. "Hasonlót beszélnek a csikcsatószegek az **oláhfalusiakról**". BERZE NAGY MNT II. 509 l. (1349VI* jegyz.)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. BOROSS M foktői gy. 61 l. (Kézirat) (**ordasiak**)

MNK 1321G* A FÉLŐS SAJTÁR

"Volt egyszer egy cigány, s elindult az erdőn egy gelyátával* a hátán. Megyen az erdőn, beszükkült, s elért valami emberekhez, akik vágták, csinálták a métrát** Kérdik tőle:

- Hová mész te cigány?

- Megyek a gelyátával, hogy a vadkecskéket megfejjem.

Mondják neki az emberek:

- Hát már szükkül hé, hogy fogod meg a kecskéket, hogy megfejded?

- Az az én bajom, nem a tiétek.

- Jó te cigány, ha nem félsz, csak menjél, összetalálkozol a vadállatokkal és tizenöt felé hasítanak.

- Még nem láttam egy cigányt se, akit széthasigáljanak az állatok - mondta kevélyen.

Megy a cigány tovább. Beszükkült egészen. Járkál az erdőben, de nem lát egy kecskét sem. Eszébe jut mit is mondtak az emberek, hogy a vadállatok megeszik itt. Megijedt, elkezdett reszketni. Ahogy reszketett ő, rezgett a gelyáta is a hátán. Hátraszól a gelyátához:

- Ejnye de félős vagy, miért reszketesz? Hiszen velem vagy, nem kell félned!"

VÖÖ 1969 259-260. A **cigány** meg a gelyáta.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

* gelyáta = sajtár **métra = méterfa

AaTh 1322 IDEGEN NYELVEN MONDOTT SZAVAKAT SÉRTÉSNEK VÉLNEK

"Gerő cigány sokszor hallá németektől, hogy ostoba, buta emberről azt mondják "Stokfisch" minél fogva ő e szót kizárólag csúfnévként vette. Egykor megfordulván a városban Gerő cigány valamely fűszerárus boltban megpillant vízbe áztatott tőkehal darabokat, s újjával rámutatván, kérdi az ajtóban álló német boltosnőtől:

'Kírem sípen nágyásszonyomat, mondja meg mi ez?'

'Stokfisch' felelé a boltosnö.

'Maga tokfisch!' kiált fel a bosszankodó cigány, s hátat fordítva otthagyja a csudálkozó boltosnőt."

HEGEDÜS L. 1864 22.20. A félreértett magyarázat.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az irodalmi változatát tartja számon.

MNK 1322I* A SÜLYEGYEN

"Egy diák egy székely faluban a legények gimnasztikai gyakorlatait nézi. Egyik legény eltéveszti az egyensúlyt, s a diák azt mondja, hogy súlyegyen. A székely legény azt hiszi, hogy a diák azt mondta neki, hogy egye meg a súly, mert elhibázta, s visszamondja a diáknak, hogy egye meg őt. A diák társaival otthon azon falubeli súlymértéknek nevezte el a súlyegyent."

KRIZA J. MTAK Kézirat. Ir. 4-r. 412 60b folio Cim nélkül. (H.n.)

Változatok:

JÓKAI M. 1856 110.8. Cim nélkül.

A fent közölt teljes szövegű változat.

AaTh 1322A* A CSIZMADIA ÉS A DISZNÓ (H 1211;BN 1337*)

"A zecceri embert Györgynek hitták. Osztán az ő malacca mikor ihes vót, mindig jaszt kiabálta: 'Gyuri, Gyuri', ő meg agyonütötte. Mikor mán kezdett döglenni, elkezdett hörögni, jakkor meg így tett: 'György, György', a zember elkijátotta magát: 'Na, ja fene egye meg a fejedet a másvilágon ijen kísön tuttad észrevenni, hogy György vagyok'."

SZENDREY Á. EA 616.165 1. 14. Az ecceri ember, Gyuri.

Változatok:

1. Nyr. V. (1876) 328 1. (Népmesék c. alatt; H 1.; BN 1.) (H.n.)
2. KÁLMÁNY L. 1891 III. 93. Dajka rimek, gyermekversikék, dalok s játékok 59.
3. Nyr. XVIII. (1889) 89. Hangutánzó szólásmódok között. (H.n.)
4. FARKAS S. EA 1400 7. Állathangutánzások 58-59. (H.n.)
5. Nyr. XXXV. (1906) 45 1. Erdővidéki tájszólások, tréfák. 4. (BN 2.) (H.n.)
6. GÖNCZI F. GN 519. Cim nélkül. (H.n.)
7. A fent közölt teljes szövegű változat.
8. RUBOVSZKY F. EA 477 76. Tréfás történetek. (H.n.)
9. BERZE NAGY J. B II. 617-618. 42. A disznó beszéde. (H.n.)
10. IMREH L. 1985 S 71-72. 150. Mindnyájan emberek vagyunk.
11. POGÁNY P. EA 8780 535. 130b. Cim nélkül. (H.n.)
12. KONSZA H 34 1. 20. A csizmadia disznója. (H.n.)
13. DÖMÖTÖR S. EA 2446 31. Hangutánzás. (adoma)
14. ÚMNGy XXI. 705-707. 107. Gyuri és Juli.

Megjegyzés:

Ezt az anekdotát, miután egyetlen ismert változata sem helyhez kötött mesterség- vagy névcsúfolónak kell tekintenünk.

MNK 1322B* HUNCUT A BÍRÓ

"A kispaládiak bíróválasztás után a "huncut a bírót"-t hallva egy faoduba terelték az illetéktelen sárgarigót."

Ethn. XXXIX. (1928) 29. Szendrey Zs. irodalmi közlése a Szatmár megye néphagyományai c. cikkben.

Változatok:

1. A fent közölt irodalmi változat.
2. MNyJ I. (1951) 224. 24. (Palád)
3. GUNDA B. 1956 NGy 102. (Palád)

MNK 1322C* A ROMÁN ÉS A BÉKÁK

"Egy oláh napszámoslegény 70 krajcárt hét hatost kapott. Hazafelé mentében a víz szélén egy béka egyre azt kiáltja neki "Opcz" (=8). A legény eleinte vitatkozik vele, végül odavágja erszényét, hogy olvassa meg a béka."

KÁLMÁNY L. EA 2771 332.48. Az oláj és a béka.

Változatok:

1. A fent közölt változat.
2. KÁLMÁNY L. EA 2801 222.97. Hogy jött be az első oláh Magyarországra?

AaTh 1324A* FANCSALI FESZÜLET (BN 1346*)

"Fancsal vidékét gyakran jégeső érte; a lelkész azt mondta: ez az isten büntetése, sok vétkökért, melyeket a határban levő fészületen Krisztus szemeivel lát. A falusiak összeverték a fészületen levő Krisztus arcát, kiverték szemeit, hogy bűneiket ne lássa s így határunk a gyakori jégveréstől mentes maradjon."

MARGALITS 216 l. "Áll, mint a fancsali fészület."
- szóláshasonlat magyarázata.

Változatok:

1. DUGONICS MP II. 301-302 l. "Szomorú, mint a Fancsali fészület" - szóláshasonlat magyarázata. (Ld. Margalits 216 stb. l.)
2. BALLAGI MP II. 406 l. 7255. "Szomorú, mint a fancsali fészület" - szóláshasonlat magyarázata. Vö. 1. vált.)
3. ERDÉLYI MKK 128 l. 2538. "Áll (szomorú), mint a fancsali fészület. (Eléktelenült, szomorú arcra, alakra mondják.)" (Mesés magyarázat nélkül.)
4. Nyr. V. (1876) 31 l. (Szólásmódok között) "Né, hogy elámpicsorodott (elbámézkodott), mint a fancsali fészület." (Mesés magyarázat nélkül; ld. Margalits 216 stb. l.)
5. SIRISAKA MKK 10 l. "Áll, mint a fancsali fészület. (Elképedt, szomorú arcra, alakra mondják.)" (Mesés magyarázat nélkül.)
6. U.o. 225 l. "Szomorú, mint a fancsali fészület" - szóláshasonlat magyarázata. Vö. 1. vált.)
7. Nyr. XXII. (1893) 474 l. (Hasonlatok között) "Olyan, mint a fancsali fészület: együgyű, pupák alak." (Mesés magyarázat nélkül.)
8. Nyr. XXIII. (1894) 332 l. (Hasonlatok között) "Úgy áll ott, mint a fancsali fészület az úton: semmit se csinál, bámézkodik." (Mesés magyarázat nélkül.)
9. Ethn. VI. (1895) 128-129 l. 33. Felvidéki népmondák. (Fancsal; BN 2.; eltér)

10. A fent közölt teljes szövegű változat. Margalits Erdélyi-től vettnek mondja, ott azonban csak a szóláshasonlat van meg, a mesés magyarázat hiányzik. Utóbbi minden valószínűség szerint Margalits saját gyűjtése.
11. Nyr. XXIX. (1900) 539 l. (Hasonlatok között) "Úgy áll, mint a fancsali fészület (mintha odaszegezték volna)" (Mesés magyarázat nélkül.)
12. Nyr. XXX. (1901) 489 l. (Szólások és adomák között) "Ún néz ki, mint az andocsi fészület." (Mesés magyarázat nélkül)
13. Nyr. XXXIX. (1910) 84 l. (Hasonlatok között) "Ún níz ki, mint a fancsali fészület." (Mesés magyarázat nélkül)
14. MNy. XII. (1916) 92 l. (Szóláshasonlatok között) "Olyan, mint a fancsali fészület." (Mesés magyarázat nélkül)
15. Ethn. XXXIV/XXXV. (1923-24) Szendrey Zs., Néphagyománygyűjtés. 180 l. 14. "A fancsali fészület..." (BN 3.; eltér)
16. Ethn. XXXVII. (1927) Szendrey Zs.: Falucsúfolóink. 37 l. 3. bek. Fancsali pofa. (Bp H 1885 I. 13. és 13. vált. - Kovács 50., 1, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14.)

Megjegyzés:

A fancsali fészületről szóló anekdota, a szóláshasonlat és a tréfás, közszó száma menő jelző közötti kapcsolat ma már úgyszólván teljesen elhomályosult - erről egyébként a fent közölt példák jórésze is tanúskodik. Krisztus, ill. a védőszent "megbüntetéséről" ld. még Nyr. V. (1876) 516 l.: "Faszós, mint az egri szent." A szóláshasonlathoz Margalits ezt a magyarázatot fűzi (216 l.): "Esőt kértek, nem jött, megverték a szent szobrát."

A fancsali fészületről szóló anekdota bevezetője gyakran az "Élő vagy holt legyen-e Krisztus?" c. rátótiáda (1347 mt.; Ld. 1, 2, 6. vált.)

Egyetlen eltérő változatban: A fészület Tancsalon... azért olyan halovány, mert haragszik, hogy mellette az egyik latornak két ballábat csináltattak a palócok. BpH 1885 I. 13. A jó palócokról 6. ld. 15. változat.

AaTh 1326 A TEMPLOM ELTOLÁSA (H 1326; BN 1299*)

1) "Valamikor régen - úgy hallottam -, hogy ez a **gyüdi** templom nem volt ott, ahol most van. Feljebb volt, majdnem a hegy tezején.

Na, aztán a papoknak is kellemetlen volt, mert mindennap nagy dombokat kellett megmászni. Tanakodtak, hogy hát hogyan lehetne ezt a templomot lejjebb hozni?

Hát aztán akadt egy közülük, aki azt mondta, hogy majd ő megpróbálja.

Odahívták a többieket is.

- Na, most megpróbáljuk.

- Dehát hogyan?

- Hát úgy - azt mondja -, hogy hát fölemeljük a földről fundamentumostól, aztán sok borsót terítünk alá, amerre akarjuk csúsztatni, hogy mindaddig borsón menjen.

Hát úgy lett.

Elteregették borsóval. Tudja jó ég, hány zsák borsót elszórtak a hegyoldalban. Aztán nyilalókkal felemelték a templomot fundamentumostól, aztán szintén ilyen nyilalókkal hátulról nekiálltak, aztán mindig mozgatták. Egyszer a templom aztán megindult. Szépen gurult a borsón.

Hát amikor aztán odaértek, ahol most van, hát ott már nem volt akkora domb, lapályos hely volt, aztán megakadt, megállt. Aztán ennél tovább nem is tudták vinni. De hát be is érték vele. - Nahát itt már nem kell akkora dombot jární.

Azóta aztán itt van a templom."

BOSNYÁK EA 12.884 73 1.32.A borsón guruló templom.

2) "Mikor Csicsó elvált Delnétől, s onnan részesedés fejében elhozta a nagyharangot, új templomot épített magának. Ám a templomot annyira kiépítették az útra, hogy az országútnak nagy kerülő kell tennie miatta. A falun áthaladók ezért ropant sokat bosszantották a csicsóiakat...

Egy alkalommal az egyházközség komolyan elhatározta, hogy beljebb fogja tolni a templomot: 'ne bosszangassák érte'. A határozatot nyomon követte a tett. Először terepszemlét tartottak, majd a megyebíró zekéjét arra a helyre terítette, ahova a templomot tolni szándékoztak, aztán ő is beállt az izzadtan erőlködő atyafiak sorába, hogy a munkából kivegye részét.

Mialatt a csicsói férfiak erőlködve verejtékeztek, a templom mögötti temetőből előmászott egy csavargó cigánygyerek s a gazdátlanul álló zekét gyorsan elemelte onnan.

Midőn a templomtaszításba már alaposan kifáradtak, a megyebíró előjött, hogy munkájuk eredményét megszemlélje. Meglepetésében még szava is elakadt, mert a zekének csak hült helyét találta. Izgatottan topogott egy darabig, majd elkiáltotta magát.

"Hohó atyafiak! Álljanak meg kentek! Ne taszajcsák tovább azt a templomot, hájszen már a zekémet es elnyomatták vele!"

DUKA EA 13.002 46 1.

Változatok:

1. KÖNYI D I. 14 l. (Pettend; a faluba betévedő paraszt falucsúfolók egész sorát - köztük a 1326 mt. egy változatát - mondja el, ezért megverik.)
2. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTA Kézirat. Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f **Kerepesi** templomot borsón killyebb tették.
3. BALLAGI MP II. 352 l. 6213. "A **rátótiak** borsón odább tölték a tornyot." (Magyarázat nélkül; BN 1.)
4. ERDÉLYI MKK 52 l. 1126. "Talán borsón tölték el" - szólásmondás magyarázata. (a **görgeiek**; ld. Margalits 81 stb.1.; BN 2.)
5. U.o. 162 l. 3117. A "görgei ember" kifejezéshez fűzött tréfás esetek egyike.
6. SIRISAKA MKK 18 l. "Borsón tölték el a tornyot, mint a **rátótiak**." (Ld. Margalits 81 stb. 1.)
7. KÁLMÁNY K II. 178 l. "**Kerepesi** templomot borsón beljebb tették." (BN 3.)
8. MNGy VIII. 596 l. (A 6. sz. mese jegyzetében) "A **rátótiak** akarták borsón eltölteni a templomot." (BN 4.)
9. Nyr. XXIX. (1900) 539 l. (Hasonlatok között) "Eltűták, mint a **pázmándiak** a templomot.
10. KÁLMÁNY H I. 169 l. 92. Subák a templom alatt. (H.n.; H 1.; BN 5.)
11. GYÖRFFY L. EA 127 5-6. Falucsúfoló 21. (Páli)
12. HORVÁTH J. EA 577 5-6.5. Furcsa mesék. (Oros)
13. BERZE NAGY RMN 121-122 l. Az eltolt templom. (**Oláhfalú**; BN 6.)
14. BERZE NAGY MNT 489 l. 1299* mt. 7. vált. (a **mucsiak**)

- 15-16. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs.: Falucsúfolók 46 l. 6. és 8. vált., továbbá Bp. Hirlap 1881 XII 31. a **rátótiak** és a **görgőiek**; BN jegyz.)
17. BERZE NAGY B II. 400 l. 195. A templomtolók. (H.n.)
18. Ethn. LIV. (1943) Dömötör S., Tolna-megyei falucsúfoló történetek. 80 l. "A **mucsiak**..."
19. POGÁNY P. EA 8780 531. A templomot arrább csúsztatják. (**Rátót**)
- 20-21. A fent közölt két teljes szövegű változat.
22. VÖÖ 1969 227-228. 92. A **székelyek** templomot építettek.
23. BOSNYÁK S., bukovinai székely gy. (kézirat) (H.n.)
24. BOSNYÁK EA 13.503 27 l. A **rátótai** templom.
25. ÚMNGy XVI. 581.196. **Rátót**.
26. ÚMNGy XIX. 53-54. 28. Mé van a **mohoji** templom az udvar közepén? (**pecellói; cigány**)
27. VÖÖ 1981 203-204. 18. Az **oláhfalviak** eltaszították a templomot.
28. SOLYMÁR I. Mcsd 13.70-71.a. Eltolták a templomot. (**Cikó**)
29. SOLYMÁR I. Mcsd 13.71.b. Eltolták a templomot. (**Cikó**)
30. SOLYMÁR I. Mcsd 13.75-76.a. Eltolták a templomot. (**Mucsi**)
31. SOLYMÁR I. Mcsd 13.76.b. Eltolták a templomot. (**Mucsi**)
32. SOLYMÁR I. Mcsd 13.76.c. Eltolták a templomot. (**Mucsi**)
33. SOLYMÁR I. Mcsd 13.76.d. Eltolták a templomot. (**Mucsi**)

Irodalmi változatok:

MIKSZÁTH K. Krk 54. 297. Cim nélkül. (H.n.)

BpH 1885 I.13. A jó **palócokról**. (eltér)

Megjegyzés:

Egyike a legnépszerűbb, országszerte ismert falucsúfoló meséknek. Ismeretesek olyan változatok is, melyekben mind a két motívum: a borsón való elmozdítás és a templomnak a subára való rátolása együttesen fordul elő. Szólásgyűjteményeinkben gyakran találkozunk az első anekdotánkra utaló tréfás mondásokkal, szóláshasonlatokkal.

MNK 1326I* A TEMPLOM ELSZÁLLÍTÁSA

"Hird-nek meg Vasas-nak nem vót temploma. Templom kelled vóna, de nem adtak rá se a hirdiek, se a vasasiak. Így oszt a templom a két falu közé épüt. Eccer egy cigány aszondi az embereknek, hogy ű bevissze a templomot Hirdre, ha egy hónapig jó

tartik. Mer a cigány beteg vót, meg nagyon sovány. A bíró el is rendüte mingyár a faluba, hogy a cigánt egy hónapig jó kell tartani. Mikor az egy hónap etöt, aszonta a cigány, hogy ű még nem biri el a templomot, de ha még egy hónapig jó tartik, a vállán vissza majd e.

Etöt a fél hónap. A cigány odahitta az embereket, oszt mondta, hogy ű mast evissze a templomot, csak mennyenek segíteni, aggyák fő a vállára. Próbakosztak az emberek, de sehogyse tutták a vállára föladni. Aszondi nekijek a cigány nagy mérgessen:

- Én aszt ígertem nektek, hogy eviszem a vállamon, de ha ti nem tuggyátok föladni, hát akkor maraggyon ott, ahon van!

Azért van a hirdi templom mast is ott, ahon azelőtt!"

BERZE NAGY B II. 580 l. 6. A hirdi templom.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. KONSZA H 181-182 l. 115. A **fotosmartonosi** templom.

AaTh 1327A A SZEMLÉLETESEN ELŐADOTT PANASZ (BN 1294*)

"Ez is a 'Régi jó világban történt'. Az országos vásárok nagy esemény számban mentek valamikor. Itt cserélt gazdát sok alföldi ló, disznó, tehén, birka stb. a felföldi gazdával.

Nem csoda hát ha **Sertésdiről** is ell látogattak a Szent Péteri vásárra. Történt egyszer, hogy az egyik Sertésdi ember lovatt vett, a másik meg anya disznót, és ballagtak hazafelé. Az út azonban csak nem hatvan kilométer hosszú, de azért voltak a csárdák. Az élelmes korcsmárosok jól beépítették a korcsmát az út testől és előtte korláttal ellátott teret hagytak ahová kocsival, állattal be lehetett állni, etetni, itatni a hosszú úton elfáradt állatokat, adig persze a gazdája a korcsmába fogyasztotta az ő adagját. A két Sertésdi emberünk is ekként cselekedett. Az ital azonban marasztaló valami, aki szereti. És a Sertés gazdája végre kiment, hogy a 'folyó ügyeket' elintézzze, meg hogy megnézzze meg ette-e már az árpát a gyisznó amit elébe dobott. Ekkor látja ám, hogy a disznó a ló mellett van de kinyújtva az az meg dögölve. Ebből aztán nagy patália lett mert a sertés gazdája a ló gazdáját ösztökélte, hogy fizesse meg a disznó árát, mert hát az ő lova rugta

agyon, viszont a ló tulajdonos azzal érvelt, hogy ő nem mondta a lónak, hogy rugja agyon. Miért nem kötötte meg a disznót messze a lótól.

Az ügyből per lett illetve a fő szolga bíró elé került az ügy a Főbíró behívatta mind a két magyart, hogy adják elő a történt esetett.

Így csak, hogy neki, legyen igaza mind kettő egyszerre beszélt úgy, hogy a főbíró a hang zavarbó nem értett semmit.

Csend legyen! Kiáltott rájuk a bíró. Az egyik értelmesen mondja el az esetett.

A ló tulajdonos: Hát úgy történt kérem alásán, hogy ahogy meg álltónk Verezden a korcsma előtt hát oda kötöttem a lovam...

Csak röviden vágott közbe a főbíró.

Ló tulajdonos: Hát mint ha én volnék a ló a főszolgabíró úrr meg a gyisznyó, oszt turkálna a ganajomba...

Maga marha! Kiált rá a főszolga bíró. Menjenek haza és küldjék el a bírójukat. Disznó parasztja.

A Sertésdi bíró jó ismerősse volt a főszolgabírónak, nem csak a hivatalos ügyekből kifolyólag, de a fő bíró úr szenvedélyes vadász is vót és gyakran szált meg vendég szerepként jó humorú bírónál. A mikor Kari Károly bíró uram meg jelent a fő bírónál a 'ló' ügyben a fő bíró éppen a tizórai virslit fogyasztotta az író asztaláról.

Nó jó meg neveli maga az embereit. Fogadja a főbíró Károlybát. Mi a no kérdi Kari?

Hát képzelje már! Úgy magyarázta meg az esetett az a marha, hogy mintha ő lenne a ló én meg a disznó és én turkálnék az ő ganajába.

Eunye-eunye. Botránkozik meg Kari. Mé nem rugta valagon, hogy tojt volna olyat mint amilyen a tányérján van.

A fő bíró aki pedás volt az étkezésnél. A virslit tányéros-tól a kályhához vágta."

CSEFÁNYI EA 13.488 17-18 l.A Ló meg a Disznó.

Változatok:

1. Nyr. XX. (1891) 571-573 l. (Székely adomák c. alatt; Oláhfalú; BN 1.)
2. Nyr. XXIV. (1896) 586 l. A zoláfali ember meg a törvénybíró. (BN 2.)

3. Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszédék. 109 l. 29. (Szentdomonkos; BN 3.)

4. VÖÖ 1969 229-230. 95. Mondja kend értelmesebben. (székely)

5. A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Mesénk eddig ismert változatai falucsúfolók, csak a széke-lyektől és a Palócföldről jegyezték le őket.

AaTh 1328* HAGYJÁK KIFUTNI A FÖVŐ TEJET, AZT HISZIK, HOGY TÖBB LESZ

"(A cigányt) a felesége ott hatta öt gyermekvel. A szegén Móric el kellett menjen hozzon tejet. Odatette egy nagy üstbe, me vót egy ojan vasüst. Abba forralták a tejet, met a zománc erőst drága vót. Hát abba forralták.

Há jött a tej kopóra*, jött a tej kopóra. Minél jobban jött a tej kopóra, annál jobban mondta:

- Istenem szaporítsd a purdék számára, szaporítsd!

Addig várta, hogy szaporítsa, hogy az üst fenekibe elig maradtott egy annyi, hogy egy gyermeknek elég legyen. Addig mondta, hogy Istenem szaporítsd a purdék számára. Jaj de nagyon meg vót keseredve a cigán..."

SEBESTYÉN Á. IV. 157-158. 20. A cigán.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

*kopóra jön=magasra, fölfelé, az ég felé mozog.

AaTh 1331 A KAPZSI ÉS AZ IRÍGY (BN 1349XXX*)

"Két haragos. Az egyik azt akarja, hogy a másik kétszeresét szenvedje annak, amire őt itélik. Felajánlja az egyik szemét, hogy a másiknak mind a két szemét szűrjék ki."

BERZE NAGY MNT II. 507 l. 1349XXX* 1. vált. (H.n.)

Megjegyzés:

Az anekdotának több népi változata nem került eddig feljegyzésre. Irodalmi változatainak felsorolását ld. György MA 148-149 l. 111. Kevély, kapzsi és az irigy.

AaTh 1331A* SZEMÜVEGVÁSÁRLÁS

"Egy paraszt ember olvasni nem tudott, mindazonáltal látta, hogy az öreg emberek midőn olvasnak, tehát okulárt tesznek az orrokra, gondolván, hogy a'ki okulárt teszen az orrára, hát az tud olvasni. El-megy azért a' boltba, és akar egyet venni. A boltos felteszi néki az orrára. A' paraszt belé-tekint a' könyvbe, de nem tudott olvasni, monda azért: mi a' guta, nem jó ez az okulár. A' boltos mást tesz-fel neki, és egy néhány egymás után. De a' paraszt csak nem tudott olvasni. Végre kérde a boltos: Após! talán nem is tudsz olvasni! Ej! patvar vigye, hiszen ha olvasni tudnék, tehát nem vennék okulárt."

KÖNYI D I. 22 l.

Irodalmi változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. ANDRÁD I. 69 l. 101. Szem-üveget vásárol a paraszt.
További irodalmi változatok felsorolását ld. György K. 135. 28.

MNK 1331*I LEVELET IRAT AZ ÍRÁSTUDATLAN

"A cseléd nagy bizalmasan odamegy a kántornéhoz.

'Tekéntetes asszon'! Tessen megírnyi e' levelet a szereteömnek.

- Jó, jó, Katyi, megírom.
- De ne tessen elaóvasnyi."

Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy: Palócz adomák és párbeszédék. 105 l. 9.

MNK 1331*II LEVELET OLVASTAT AZ ÍRÁSTUDATLAN

"Levelet kapott fiától az öreg cigány és mert olvasni nem tudott, átvitte a vajdához. De biz a vajda sem volt nagy írástudó, nehezen nyögte az egyes szótagokat. Felsőhajt az öreg cigány: 'Ráismerek a fiúra! Az is ilyen akadozva beszél!'"

Ethn. XL. (1929) Dömötör: Cigányadomáink. 91 l. 101.

MNK 1332D* A TÖKFIKÓ ELŐLRŐL KEZDI AZ UTAT, MERT NEM ÚGY MENT HAZA, MINT AHOGYAN JÖTT

"Kezd elül, mint Nagyidai az utat. (Nem úgy ment hazafelé, mint a hogy jött, ezért hát visszament és elől kezdte.)"

MARGALITS E. 1896 165.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

MNK 1332E* ELFOGYOTT A DUNA

"A komáromiak Visegrádnál a kanyarodás miatt elfogyottnak híven a Dunát visszahajóztak, s otthon azt híresztelték, hogy elfogyott a Duna. Egy valaki csúfot akarván üzni belőlük a Dunába dobták. Azóta mindig azzal haragítják a komáromiakat, hogy: Elfogyott a Duna."

SIRISAKA A. 1891 37. Elfogyott a Duna. (Komárom)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

AaTh 1333 A PÁSZTOR, AKI OK NÉLKÜL "FARKAS"-T KIÁLTOTT

"Akkor se hiszek néki (a hazugnak): mikor igazat mond."

- szólásmondás magyarázata:

"Ezt tapasztalta egy bujtár, ki a' juhok mellett lévén gyakran fel kiáltott: Itt a' farkas, szaporán. Erre a' Juhász a' korcsmából gyakran ki ugrott, a' közel lévő pásztorok is gyakran oda gyülekeztenek; de mivel a' gyermeket gyakran hazugságban kapták, akkor se hittek néki, 's ugyan azért feléje se jöttek, midőn valósággal el érkezett a' farkas, és a' nyáját össze szaggatta."

DUGONICS MP I. 260 l.

Változatok:

1. HELTAI 206 l. LXXXIII. FABVLA. Egy iuh pásztor gyermekéről.
(A fabula ERTELME a hazugság káros voltáról szóló közmondások egész sorát vonultatja fel. Ezek közül az utolsó így szól (207 l.): 'A ki egyszer hazugságban találtatic, vay ki nagy kárt vall: Mert másszor, ha szinte igazat mond is, azért ugyan nem hisznek neki.' (H.n.)
2. KOVÁCS Pál MPK 27 l. "A hazug embernek az a' nyeresége, hogy mikor igazat mond, sem hisznek neki." (Magyarázat nélkül) (H.n.)

3. A fent közölt teljes szövegű változat. (H.n.)
4. BALLAGI MP I. 184 l. 3214. "A hazug embernek az a nyeresége, hogy mikor igazat mond, sem hisznek neki."
- szólásmondáshoz fűzött ezópusi mese. (H.n.)
5. ERDÉLYI MKK 182 l. 3480. "Akkor se hisznek a hazugnak, mikor igazat mond." (Magyarázat nélkül; ld. Margalits 318 stb. l.) (H.n.)
6. SIRISAKA MKK 4 l. "Akkor sem hisznek a hazugnak, mikor igazat mond." (H.n.)

Megjegyzés:

A fent idézett közmondás, mint ez különböző alakjaiból is megállapítható, általánosan ismert. Hozzá példaképpen magam is hallottam idézni a jól ismert ezópusi mesét. Népi formában a példázat eddig nem került feljegyzésre, valószínűleg irodalmi eredete miatt.

BN 1333* MEGHÓTT A KOCA

"Ez is Széken történt meg. Volt egy nagygazda háztáj. Oda sok szegény asszony bejárt ezt segíteni, azt segíteni, s élelmet is kapott érte. Valamit. Ehhez a nagygazda családhhoz járt egy jóízű, öregrendű román asszony is. Nem elég tisztán tudott magyarul, de azért olyan bizalmas barátságba volt a román a magyarral, mert megsegítették egymást. Egyszer nagy szomorún megy Mária néni ehhez a családhhoz, sír. Aszt mondja a háziasszony:

- Na Mária, hát mi baj?
- Jaj, jaj Zsuzsi néni lelkem! Nagy baj van!
- Hát mi?
- Meghótt a koca, si/és/ megdöglett az édesanyám!"

VÖÖ 1981 257-258. 65. Meghótt a koca. (Szék?; öreg román asszony)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

AaTh 1334 A HELYI HOLD

"Azt is rájukfogták, hogy a borvizet szállító csiki székelytől megkérdezte valaki:

- Bács! Mi az odafenn az égen? A nap, vagy a hold? - és rámutatott a teli holdra.

- A csiki székely fontoskodva felnézett az égre, majd megvakarva fületövét csendesen válaszolta:

- Én azt honnan tudhatnám? - mikor nem vagyok idevalósi?..."

DUKA EA 13.002 69 l.

Megjegyzés:

Az MNK az anekdotának csak ezt az egy változatát ismeri.

AaTh 1335A A VÍZBE ESETT HOLD

"Há az oláhfalviak a víz mellett jártak el, s meglátják a víz képibe, hogy a Holdnak ott van a képe. Elkiáltották magikot, hogy:

- Uraim, beleesett a Hold a vízbe, ki kell emelni!

Hát szaladtak is minjárt, rudakat hoztak, bedugták a vízbe a rudakat, oda ahol a Holdat látták. De a rudak persze valami fűzfagyökérbe akadtak meg. Feszítették, ahogy csak tudták. Amikor kiszakadott az a gyökér, ők hanyatt estek, s akkor meglátták fenn az égen a Holdat. Kiáltották, hogy:

- Megvan ki tudtuk emelni a Holdat!"

VÖÖ 1981 194. 5. A vízbe esett Hold. (Oláhfalviak)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

AaTh 1336 A SAJTNAK NÉZETT HOLD (BN 1325*)

"A palóc a holdat nézve: 'Úgy elnézem ezt a hódvilágot, azt gondolom: cipó, pegyig sajt!'"

BERZE NAGY MNT II. 490 l. 1325* mt. 1. vált.

Megjegyzés:

A Magyar Népmesekatalógus a típusnak csak ezt az egy változatát tartja számon, ugyanide tartozónak ítéljük azonban a Jókai által közölt alábbi mondást: "Úgy elnézem azt a kula-csot, azt gondolom, kenyér, hát pedig sajt." (MNA 103 l. Mi volt hát?)

AaTh 1336A AZ EGYSZERI EMBER NEM ISMERI FEL TÜKÖRKÉPÉT

"A telekfalvi székely jármot árult a városban. Szép, cifrára volt faragva a járom, hisz a telekfalviak híres faragók - mégsem került gazdája. Házalt hát vele a székely és amint egy házhoz bement, a szembenlévő tükörben megpillantotta önmagát.

- Mit árul bácsi? - kérdezte a kilépő nagysága.
 - Már elkéstem! - legyintett lemondóan a telekfalvi atyafi.
 - Megelőztek... - mutatott a tükörrre, ahol a vállán járommal ott állt egy hasonló, jármot áruló székely."

DUKA EA 13.002 105 l.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak több változatát nem ismeri.

AaTh 1337 FALUSIAK VÁROSON

AaTh 1337C A HOSSZÚ ÉJSZAKA

"A felvidéki bányavárosok közt egy kiváló bűnbak Libetbánya. A mit csak Rátótról, Oláhfaluról stb. mesélnek, azt tán mind elmondják Libetbányáról is s még azon kívül is egy csomót.

Ilyen pl. ez: egyszer a libetbányaiakat becitálták Besztercebányára a nádor üdvözlétére. Meg volt mondva, hogy felében lovon, felében gyalog menjenek. Ezt a rendeletet saját felfogásuk szerint úgy teljesítették, hogy mindenik előállította a lovát, egyik lábát a kengyelbe tette, a másikkal a földön ugrándozott. Estére érkeztek Besztercére s egy kocsmá ivószobájába szállásoltattak éjszakára. De mivel az ablaktáblák be voltak téve, azt hitték, hogy mindig éjjel van. Valamelyiket mégis kiindították, hogy nézze meg, nem virrad-e még? Az egy szekrénybe nyitott s azt mondta, hogy öreg éjszaka van, csak a levegő nagyon brinza szagu. Mikor délfele rájuk akadtak, már az ünnepélyességeknek vége volt."

VERSENYI Gy. 1880 B 55. Cím nélkül.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az irodalmi változatát tartja számon.

MNK 1337I* A PECSÉTTYOMÓ

1) "Egy birkás el-megy a' petsét metszőhöz és kéri, hogy neki egy petsetét nyomót (sic!) tsináljon; mellyre ugyan mind magát, mind pedig az egész nyáját ki messe. A' metsző megfogadja ezt, mindazonáltal tsak a' birkást magát metszette reá, és egy birkát, melly egy hegyen állott. Ezt meg-tekintvén a' birkás,

fel-kiálta: hát azt gondolja-é kend, hogy én tsak egy birkát örzök? Épen nem, felele a metsző, sőt több is vagyon kendnek, de ezek a' hegyen túl vannak."

KÖNYI D II. 87 l.

2) "Egy palóc Egerbe ment pecsétnyomót metszteni. Tudakolá a művész, mit véssen rá s milly nagyságban? A palóc egy szentet nevezett, s azt kívánta, hogy azt életnagyságban vésse a pecsétnyomóra. A művész megjegyzésére hogy így rá nem fér a pecsétnyomóra, a palóc, se baj - viszonzá - Hisz a mi rá nem fér, le is fityeghet."

BALLAI MP I. 142 l. 2480. "Fityeg, mint a palóc szent a pecsétnyomón." - szólás magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt első teljes szövegű változat. (H.n.)
2. A fent közölt második teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 252 stb. l.)
3. GYÖRGY VA 135 l. 73. Rátóti pecsétnyomó.
4. SIRISAKA MKK 54 l. "Fityeg, mint a palóc-szent a pecsétnyomón." - szóláshasonlat magyarázata.
5. VAS Gereben M X. 490 l. "Egy kurta nemes..."
6. Adomatár 219 l. 312. A bölcs palócz.
7. Nyr. XXXIX. (1910) 44 l. (Szólásmagyarázatok között) "Fityeg, mint palóc szent a pecsétnyomón." A mese irdalmi változatainak felsorolását ld. György K. 159 l. 157.

Irodalmi változat:

MIKSZÁTH K. Krk 54.297. Cím nélkül. (Rátót)

Megjegyzés:

A fent felsorolt változatok között az 1, 5, valamint a 2, 4, 6 és 7. változatok tartoznak össze. A 3. sz. változatban a bíró maga magát kívánja rávésetni teljes életnagyságban a falu pecsétjére. Ugyanott a jegyzetekben szó esik egy molnárról, aki az egész malmot, őt magát és a feleségét kívánja ily módon megörökíttetni.

A pecsétnyomó tartalmát nagy kedvvel részletező anekdoták falu- (3. vált.), népcsoport- (2, 4, 6, 7. vált.) és foglalkozás, ill. osztály-csúfolók. (1, 5. stb. vált.)

MNK 1337II* A GALUSKA (gombóc) (BN 1349XXVII*)

"**Uszodiak** haluskások. Nevüket onnan kapták, hogy egy uszodi batyus paprikás bement a kocsmába egy német faluba. A vendéglős haluskát hozott ki neki és azt mondta, hogy más nincs. Az uszodi ember nem szerette és nézett körül, hogy a többi asztaloknál mit kérnek. A szomszéd asztalnál egy fiatalember haluskát evett, majd odakiabálta a vendéglősnek, hogy repeta. Erre az uszodi azt hitte, hogy ez egy másik étel és ő is odakiállította a kocsmárosnak, hogy repeta. Erre újra kihozott a vendéglős neki haluskát." (A történet csattanója: a pörüljárt embert otthon felesége is galuskával várja.)

BOROSS M foktői gyűjtése. EA 6788. 61 l. Dunamenti községek csúfnevei.

Változatok:

1. Nyr. XXIII. (1894) 141 l. Népadomák. (H.n.; BN 1.)
2. Nyr. XXVIII. (1899) 425 l. 6. "Trei guldi haluska." (H.n.)
3. NyF. 10. 49 l. (Szólásmódok között) "Trei guldi haluska = sok. Történetét ld. Nyr. XXVIII." (H.n.)
4. Ethn. LIV. (1943) Dömötör S.: Tolnamegyei falucsúfoló történetek. 80 l. "Az uszodi ember úgy járt..."
5. A fent közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Egy falut (Uszod), illetve egy néposztályt (a parasztokat) csúfoló anekdota és szólásmondás.

MNK 1337III* FALUSIAK A PESTI VENDÉGLÖBEN

"A hogy mink **szendomonkosiak** Pesten vasváó vaótonk, bementünk a Girif fogadóba; hát láttuk, hogy egy asztal mellett etkeztetéses úr er rajnuskábú valamit eszegetyik. Aszondom eén Bera saógornak:

- Hej, Bera saógor, sten fáját, ugyan mit eszegetyik az a tekeztetéses úr amott la, abbu a rajnuskábú?

Hát aszonya Bera saógor nasz szeépen:

- Tudja az apám izeéje!

De eén memmen nem nyukhattam. Eccer csak erre gyön tekeztetéses Hausznyeekt Pecoli uram. Aszondom eén neki nasz szeépen:

- Tekeztetéses Pecoli uram! Ugyan mit eszegetyik az a tekeztetéses ur amott la, abbu a rajnuskábú?

Hát aszonya nekem nasz szeépen, hogy kakakábeét.

- Hozzeék nekünk is ef fazeékvaó!

- Hát aszongya nasz szeépen, hogy egybe és egybe mellessz. Eén pegyig nasz szeépen kileéptem a trakteérbú, vettem ecs csinos nat tálat, olyat, hogy az Estók saógor három esztendős külyki eltelt vaóna benne. Visszasétátam a trakteérba; kódosztuk a tarisznyánkat; teleszödötük kenyeérvő, ráötöttük aszt a fekete kakakábeét. Olyan eédes vaót, hogy a nagyanyám asszont hires szoptataósnak monták a videéken; de még annak se vaót olyan eédes teji, mind az a kakakábeé vaót. Mellaktonk két ódaóvást mind a dobi kutya.

Eccer csak arra gyön tekeztetéses Hausznyeekt Pecoli uram. Aszongya nekünk, hogy: pecoli! Aszondom eén neki, hogy:

- Köszönnyük alássan eéldes Pecoli ur a kináját, nem ehetünk többet, csak úgy feszel tőle a beélünk.

De ő memmeg aszongya, hogy: pecoli!

- Köszönnyük alássan, nem lehet többet; eleő-hátraó ki vagyónk dagadva!

Memmeg aszongya, hogy: pecoli! Akkor aszongya neki Bera saógor, hogy:

- Sehoccse-ehetünk többet. Hanem tuggya-e, mit mondok eén kiendnek? Ha valamikor az uristen a falónk feleé vezeélli a sorsát, akkorra megöllyük a veres kanyit, mettartyuk veéresvő, mem majasvaó, úgy, hogy eőbocsát tüle annyira, mind ide a kisaótár!

De ő memmecs csak aszongya, hogy: pecoli! Hát eccer megszöllal az előbbeni tekeztetéses ör:

- Nem aszongya ő barátom, hogy egyenek!

- Hát mit?

- Hát hof fizessenek!

- Hát mi az anyánk izeéjeébő, mikor eg garasonk sincs!

De nem is irgalmazott, hanem kifokta letislecceb lovónkat, a kesöt; bevezette egy aólba, vetett rá el lakatot olyat, mind egy egri három akaós hordaó. Akkor aszondom eén Bera saógornak, hogy:

- Na, Bera saógor, mev van a baj!

- Ne búsully öcseém; maj csak haza menünk valahogy; beragasztónk hármasba.

Beragasztónk mink hármasba. Elindolonk mink nasz

Hát aszonya nekem nasz szeépen, hogy kakakábeét.

- Hozzék nekünk is ef fazékvaó!

- Hát aszongya nasz szeépen, hogy egybe és egybe mellessz. Één pegyig nasz szeépen kiléptem a trakteérbú, vettem ecs csinos nat tálat, ollyat, hogy az Estók saógor három esztendős külyki eltelt vaóna benne. Visszasétátam a trakteérba; kódosztuk a tarisznyánkat; teleszödötük kenyérvő, ráötöttük aszt a fekete kakakébeét. Ollyan éedes vaót, hogy a nagyanyám asszont hires szoptataósnak monták a vidééken; de még annak se vaót ollyan éedes teji, mind az a kakakábeé vaót. Mellaktonk két ódaóvást mind a dobi kutya.

Eccer csak arra gyön tekééntetes Hausznyekt Pecoli uram. Aszongya nekünk, hogy: pecoli! Aszondom één neki, hogy:

- Köszönyük alássan éeldes Pecoli ur a kináját, nem ehetünk többet, csak úgy feszél tőle a beélünk.

De ő memmeg aszongya, hogy: pecoli!

- Köszönyük alássan, nem lehet többet; eleő-hátraó ki vagyónk dagadva!

Memmeg aszongya, hogy: pecoli! Akkor aszongya neki Bera saógor, hogy:

- Sehoccse-ehetünk többet. Hanem tuggya-e, mit mondok één kiendnek? Ha valamikor az uristen a falónk feleé vezeéli a sorsát, akkorra megöllyük a veres kanyit, mettartyuk véeresvő, mem majasvaó, úgy, hogy eőbocsát tüle annyira, mind ide a kisaótár!

De ő memmecs csak aszongya, hogy: pecoli! Hát eccer megszóllal az előbbeni tekééntetes úr:

- Nem aszongya ő barátom, hogy egyenek!

- Hát mit?

- Hát hof fizessenek!

- Hát mi az anyánk izéjeébő, mikor eg garasonk sincs!

De nem is irgalmazott, hanem kifokta letislecceb lovónkat, a kesőt; bevezette eggy aóba, vetett rá el lakatot ollyat, mind eggy egri három akaós hordaó. Akkor aszondom één Bera saógornak, hogy:

- Na, Bera saógor, mev van a baj!

- Ne búsully öcsém; maj csak haza menők valahogy; bera-gasztónk hármasha.

Beragasztónk mink hármasha. Elindolonk mink nasz szomoruvan; haza éérők mink. Hát láttyuk, hogy az öreg Estók saógor ott vágja a nagy favágataó főszőve a fát. Melláttya, hon nincs elő a keső. Ránk kiját:

- Ejnye kutya csikaószta az anyátokat, hol hattátok a kesőt? Egybe és egybe itt vagdosom el a nyakatok!

Één is, mind a kakasú megijett tyúk, haónom alá csavarintottam a kis baótát; feséétátam Pestre. Aggyig ókumlátam ott a Girif körü, hol lüttem a lakatot; nasz szeépen kivezettem a kesőt. Esett a haó, fűtt a szeé; az gondaótam, hogy el lábíg elveszek. De hazavittem a kesőt. Mikó haza éértem, az egéész atyafijak egybegyüve vaótak; örütek, hogy előlett a keső. De kimonták egy szivvel-szájjal:

- No, szszom teremtette, nem iszonk ám többet Pesten kakakábeét."

Nyr. XXII.(1893) 524-525 l. Vozári:Palóc elbeszélés.

Változatok:

1. Nyr. VI.(1877) 517-519 l. Ficzere: Palóc elbeszélések, II.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

Irodalmi változatok:

ERDÉLYI J. MK 36. Nyertünk Bécsben, mint Bertók a csikban

ld. O.NAGY (1966) Belenyert (rég. beleveszett), mint Bertók a csikba. (Rég: Nyert benne mint Bertók a csikban) = jócskán ráfizetett a dologra (táj, gúny)

JÓKAI M MNA 91-94.8. Pecalt uram.

MNK 1337IV* FALUSI EMBER GONDJA VÁROSON

"Egy falusi ember felment Pestre és rájött akkor, hogy vizelni kellett vóna neki. Megáll egy kapu alatt. Ű ott vizelni akart. Megy a rendőr, nyakon csapja.

- Nem tuggya, hogy itt nem szabad vizelni?

- Megy egy másik kapu alá. Ott szintén egy másik rendőr nyakon csapja.

- Nem tuggya, hogy itt nem szabad vizelni?

Megy egy harmadik hejre. Ki van írva, hogy: DOKTOR. A csen-gettyüt megnyomja, hogy jöjjön ki a doktor. Kérdi a doktor, hogy:

- Mi ja baj?

- Nem tudok vizelni.

Azonnal viszi a doktor a bilit, hogy vizejjen. Hát egészen tele vizelte a falusi bácsi. Asz mongya a doktor:

- Hát tud maga vizelni.
- Hát ha hagynak."

BÉRES EA 6001 406 l. 69.

Változatok:

1. KATONA I. EA 8170 336-337.3. Cím nélkül. (paraszt)
2. BÉRES, EA 6001 354 l. 52. Pest uccáján ballag a paraszt.
3. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1337V* A HOSSZÚ TARISZNYA

"...Héjde megint bajok voltak ám, megint a 'ganajdomb miat'. Ide jövet egy parkos tér mellett haladtak el melyet sűrű bokrok szegélyeztek. Gondolt egy nagyot nem igen jár ott ilyen korán senki, a gondolatot tett követte, s lesomfordált a lépcsőn és sietett a tett helyre, tényleg szerencséje volt mert a park néptelen volt, gyorsan eltűnt a bokrok között és elintézte az intézendőit. Azonban vissza nézve feljét csóválva tűnődött magában. Hely micsoda tisztaság van itt, még fel sem áll az ember oszt má is eltüntetik a piszkot.

Dolga végeztével betért egy italmérésbe, hogy a bőséges reggelit le öblitse. A kocsmában kevesen voltak még, majd beszédbe elegyedtet és kitérte a tarisznyát, hogy mekinálja a finom sült tökkel a kocsmárost. A tarisznyából azonban förtelmes büsz csapat ki a sült tök a sok törödéstől teljesen szétmálott, de tetőzte a büsz az is, hogy az előtte valónap elfogyasztott tök is közé keveredtet.

Ugyanis az történt, hogy amikor a félre dolgát végezve föl emelte a kabátja hátsó részét s véle együtt a tarisznya fedelét is és így a fogyasztott és a fogyasztatlan tök egybe keveredtet.

Amikor erős kínálgatással a korcsmáros elé tárta a tarisznya tartalmát, az a bor árát sem kérve zavarta ki a korcsmából..."

CSEPÁNYI, EA 13.448 7-8 l. (Sertésdi)

Változatok:

1. POGÁNY P. EA 8780 458. Az egyszeri ember Pesten.
2. POGÁNY P. EA 8780 969-971. Cím nélkül. (paraszt)
3. KATONA I. EA 8170 340-343.5. Cím nélkül. (falusi ember)
4. DUKA EA 13.002 II. rész 97 l. (Lövete)
5. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1337VI* Az EGYSZERI EMBER A SZÍNHÁZBAN

"Színházba ment az egyszeri ember, a karzatra váltott jegyet. Megmutatták neki, hogy melyik lépcsőn menjen fel, de ő tévedésből a padláslépcsőre jutott és a padlásra ment fel. Leült a sötétben és várta a színházat, míg el nem aludt.

Reggel az egyik nyíláson kinéz és látja, hogy egyik falubeleje a lovakat itatja. Lekialt neki: - Hé bátya, itassa meg az én lovaimat is, mert én a színházban vagyok!"

BERZE NAGY RMN 119 l. Egyszeri ember a színházban.

(Oláhfalú)

Megjegyzés:

Az MNK az anekdotának csak ezt az egy változatát ismeri.

MNK 1337VII* A SAVANYÚ KÁPOSZTA

"A zeggyik hajós emegy Bécsbe a bótba, savanyú káposztát akar venni, de hijába magyarázza a botosnak, hogy savanyúkáposztát aggyon, nem értik meg. Mikó má megunnya a zöreg hajós, hogy nem akarnak neki anni savanyú káposztát, mekfordul, aszongya nekik, hogy:

- Szarok rád!

- Ja, ja - aszongya - szarok krót*, gyüjjön vissza.

És mingyá adott neki savanyú káposztát."

BOSNYÁK S. 1967 95-96.36. A savanyú káposzta.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

*Sauerkraut

MNK 1338* A TEKNŐSBÉKA

"Rövid kis történet, mégpedig az, hogy Rátóton halastót építettek, addigelé a rátótiak nem ösmerték a teknősbékát. A teknősbéka pedig betévedt a faluba, s amikor megy az úton, ezt

észrevették, körülállták, csodálkoztak, mi ez, ilyet ők még nem láttak! Nem is tudták megmondani, hogy mi, a bírót hívták.

Mondták, a bíró úr az okos ember, biztos meg tudja mondani, hogy mi ez?

Hát a bíró is körbe csodálta, megnézte és egyszer csak kinyilatkoztatja:

- Hát ez vagy istiglic, vagy özbornyü."

KOVÁCS Ágnes NI K 876 62. 49. A teknős béka.(Rátót)

Megjegyzés

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

AaTh 1339 AZ ISMERETLEN ÉTEL

MNK 1339I* A HASZNÁLATI UTASÍTÁS (AaTh 1684B)

"Két paraszt elmegy Pestre. Hát még sose vótak. Egy hejen láttyák, hogy nagyon sok nép áll együtt.

- Hát mi van itt?

- Itt aggyák a legjobb szalámit. Adnak egy cédulát is, hogy hogy kell a szalámit elfogyasztani.

Mikor megkapják a szalámit meg a cédulát, alig várják, hogy arrébb mennyenek, leülnek a járda szélire. A szalámit leteszik maguk mellé és kezdik olvasni az utasítást.

Arra megy egy kőbor kutya, felveszi a szalámit.

Egyik koma észreveszi, szól a komának, hogy:

- Nézze mán, viszi a kutya a szalámit.

- Nem baj, hagy vigye, úgyse tuggya megenni, mer itt maratt az utasítás."

BÉRES EA 6001 355 l. 53. Két paraszt elmegy Pestre.

Megjegyzés:

Az anekdotának az MNK csak ezt az egy változatát tartja számon.

MNK 1339II* A KULCSRAJÁRÓ TARISZNYA

"Ördög vigye tariszra, nállam a kluccsa!" (Vonatkozással az egyszeri tót emberre, aki, mikor a kulcsra bezárható tarisznyáját ellopták, ezzel vigasztalta magát.)

NAGY S.: A váci nyelvjárás. NyF. 10. 49 l.

(Szólásmódok között)

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 50 l. "El lopták a turbát, de nálam a kultsa az az: El lopták a' pénzt tsak az üres erszény maradt, vagy úgy, hogy azt vélte a kárvallott, hogy kults nélkül nem lehet a' turbából ki venni a pénzt." (H.n.)
2. ERDÉLYI MKK 396 l. 7980. "Ellopták a turbát, de nálam a kulcsa. M." (H.n.)
3. SIRISAKA 257. Szenczi Molnár Alberttől: "Ellopták a turbát, de nálam a kulcsa." (H.n.)
4. Margalits 163 stb. l. "Ellopták a turbát, de nálam a kulcsa. (Táskát) M." (H.n.)
5. A fent idézett teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Ismét egy történet, melyből csak a szállóigévé vált csattanó maradt fenn. Közmondásgyűjteményeink Szenczi Molnár Albert nyomán közlik, az idézett szöveg bizonyága szerint azonban népi változata is ismeretes. (További adatok a szólás előfordulására: Nyelvtörténeti Szótár III. 810 l.)

AaTh 1339A A BOLOND NEM ISMERI A KOLBÁSZT (HURKÁT)

"Balázs a' hurkát ki fordította, és ezt a' kutyáknak adta. Maga a' börit leginkább szerette."

DUGONICS MP I. 208 l. "Meg becsüli, mint Balázs a' hurkát." - szóláshasonlat magyarázata.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 53 l. "Megbetsüli, mint a' Balázs a' hurkát!" (Magyarázat nélkül)
2. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 41 stb. l.)
3. BALLAGI MP II. 295 l. 5131. "Megbecsüli, mint Balázs a hurkát." - szóláshasználat magyarázata.
4. ERDÉLYI MKK 25-26 l. 510. "Megbecsüli, mint Balázs a hurkát. D." - szóláshasználat magyarázata.
5. SIRISAKA MKK 136 l. "Megbecsüli, mint Balázs a hurkát." - szóláshasonlat magyarázata.

Megjegyzés:

Kovács Pál, illetve Dugonics nyomán közmondásgyűjteményeinken végig vonuló szóláshasonlat magyarázattal, helymegjelölés nélkül.

MNK 1339BI* A SPÁRGAFŐZŐ ASSZONY

"Érti, mint a **Véneki** Asszony a spárgafőzést. Ez a tetejét a spárgának le-metélte, gondolván, hogy éretlen, s a tövét főzte meg."

KOVÁCS Pál MPK 235 l.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Ethn. XXXIX. (1928) Mészöly G., Folklore-adalékok Kresznerics Ferenc kézírataiból. 222 l. 14. (A szóláshasonlat és magyarázata csaknem betűről-betűre megegyezik a fent idézett szöveggel. (**Vének**))
3. BALLAGI MP I. 114 l. 1955. "Érti mint a **Véneki** asszony a spárgafőzést." - szóláshasonlat magyarázata. (Csaknem szószerint azonos a közölt szöveggel.)
4. ERDÉLYI MKK 412 l. 8383. "Érti, mint a **Véneki** asszony a spárgafőzést." (Ld. Margalits 24 stb. l.) (Magyarázat nélkül)
5. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs.: Falucsúfolók. "...hasonló a véneki asszony spárgafőzése..." (1. vált.)

Megjegyzés:

Ez a szóláshasonlat a hozzáfűzött rövid történettel Kovács Pál gyűjteményéből vonul végig szólásgyűjteményeinken. (Erdélyi az egyetlen, aki magyarázatot nem közöl, s ezúttal nem is utal arra, hogy a szólást honnan vette, az ő számára is sokkal valószínűbb azonban a fent említett forrás, mint a szájhagyomány.) A fent felsorolt öt változat tehát tulajdonképpen egyetlen egy. A többszöri közlés következtében azonban fel kell tételeznünk, hogy az anekdota közvetve vagy közvetlenül a szájhagyományba is belekerült.

AaTh 1339C A KÁVÉFŐZŐ ASSZONY

1) "Tud hozzá, mint a **Bajtsi** Asszony a kávé főzéshez. Ennek parantsolja egy Úri ember vendégei lévén, hogy főzzön kávé, azt vélvén, hogy ért hozzá; meg-főzi, mint a babot, kitálolja, s az Urak eleibe teszi."

KOVÁCS Pál MPK 234 l.

2) "Kérdi a kereskedő a **palócz** asszonyt, hogy mért nem visz szemes kávé is?"

- Dehogy viszek! Vittem ma jeccer, oszt regvelteő jestyig mindeg ott feött gyzisnaohúsvál, megis csörgött, pegy' ra is habartam ma'."

Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszéd. 105 l. 10.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f **Szolnokiak** a rántást a kávéba habarják.
3. Ethn. XXXIX. (1928) Mészöly G., Folklór adatok Kresznerics Ferenc kéziratából 220 l. 1. "Tud hozzá, mint a **Bajtsi** Asszony a kávé főzéshez." - szóláshasonlat magyarázattal. Csaknem szószerint egyezik a közölt 1. változattal.
4. BALLAGI MP II. 426 l. 7612. "Tud hozzá, mint a **Bajcsi** asszony a kávé-főzéshez." - szóláshasonlat magyarázata.
5. ERDÉLYI MKK 23 l. 471. "Tud hozzá, mint **bajcsi** asszony a kávéfőzéshez. K." Szóláshasonlat magyarázattal Kovács Pál közmondásgyűjteménye után. (Ld. Margalits 39 stb. l.)
6. SIRISAKA MKK 235 l. "Tud hozzá, mint **bajcsi** asszony a kávéfőzéshez. (Kovács) (Megfőzte mint a babot.)"
7. KÁLMÁNY K II. 178 l. 20. 14 strófa: "**Szer**-**Miklóson** a kávé bab gyanánt megfőzték..."
8. A fent közölt 2. változat.
9. GESZTELYI NAGY L. EA 474 94. III. Falucsúfoló. (**Gemzse**)
10. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs., Falucsúfolók. 45 l. "Ért hozzá, mint a **bajcsi** (1, 4, 5. vált.); a **csetneki** (Bp. Hirlap 1889. VI. 6.); **szen****miklósi** (7. vált.) asszony a kávéfőzéshez."
11. Ethn. XXXVIII. (1927) Szendrey Zs., Falucsúfolóink. 38 l. "Ért hozzá, mint a ... asszony a kávéfőzéshez." (7, 10, 1, 5, 6. vált.)

Irodalmi változat:

MIKSZÁTH K. Krk 54.297-298..Cím nélkül. (**németek**)

Megjegyzés:

Kovács Pál nyomán közlik közmondásgyűjteményeink a szóláshasonlatot a hozzá fűzött magyarázattal együtt (1,3-6.vált.), ettől függetlenül ismeretes azonban a szóbeliségben is, mint ezt a 7-10 változatok is bizonyítják.

MNK 1339CI* A MEGSÜTÖTT SZÖLÖGEREzd (BN 1324*)

"...Hirölik, hogy egykor a **csikiek** utazás közben egy szép szőlőgerezdra találtak, a mirő az egyik közülük hallotta is volt, hogy ennivaló portéka. Meg akarták enni, de hogy; süve-é, vagy főve? elig az, fányársra húszták, és megsütötték. Zsirosnak találtak; mett folyt a leve, kenyérre csöpögtették, 's végre úgy ették meg, a' hogy elkészítették volt: nem is mondták, hogy nem jó..."

Nyr. XV. (1886) 569 l. Kriza hagyatékából: Tréfás ráfogások.

Változatok:

1. JÓKAI MNA 107 l. Furcsa faluk. (Rátót)
2. A fent közölt változat. (BN 1.)
3. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs.: Falucsüfolók, 45 l. 2. bek. "Megsütötték a szőlőt, mint a rátótiak (1. vált.); a csikiek (2. vált.)." (BN 1324* jegyz.)

Megjegyzés:

Az anekdotának újabb változata nem került elő.

AaTh 1339E MINDENT ÖSSZEFÖZNEK

"Magas uraság szállt meg egyszer az **egregyi** bírőéknál. A bíróné nem tudott hova lenni örömeiben. A vendég kávé és sonkát kért. Nagy kedveskedésében a bíróné kávéban főzte meg a sonkát, úgy tálalta fel."

SOLYMÁR I. Mcsd. 13.74.a. Kávéban főzték meg a sonkát (**Magyaregregy**)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1340* OK NÉLKÜL MEGHÚZOTT (FÉLREVERT) HARANGOK**MNK 1340*I A PÜSPÖKVÁRÓK**

"Az **agárdiak** bérmlásra készültek. A falu népe kivonult a határba fogadni a látogató főpásztort. A harangozással megbízott gyerekeknek meghagyták, hogy, ha a népet a falu felé mozogni látják, húzzák meg a harangokat, mert az már azt jelenti, hogy jön a püspök. A várakozók közelében még a püspök megérkezése

előtt felugrott egy nyúl, mely a falu felé menekült. Az emberek utána. A gyerekek a toronyból látták, hogy a nép a falu felé indul s meghúzták a harangokat.

Ma is megjárhatja, aki Agárdon azt mondja, hogy 'gyün a püspök!'"

BERZE NAGY B II.593 l.25. Az agárdiak meg a bérmlás.

Változatok:

1. NyF 33. 37 l. Mivel csüfolják egymást a falusiak? (**magasiak**)
2. BERTA I. EA 128 11. Falvakra mesék. (**Szany**)
3. SZUTTER B. EA 593 20.13. Egyes falukra ráfogott csüfondáros mesék. (**Geresd**)
4. BERZE NAGY B II. 401 l. 202. A **nagyvájtyijak**.
5. A fent közölt teljes szövegű változat.
6. KOVÁCS Á. EA 3912 298. Cím nélkül. (**oláh**)

Irodalmi változat:

BpH 1885. márc. 22. A **palócok**. (Bárna??)

MNK 1340*II A HORDÓZÖRGÉST MENNYDÖRGÉSNEK VÉLIK

"**Kisherendre** ráfogják, hogy ott egyszer hordó elé harangoztak. Valamikor ugyanis hordót hoztak a faluba kocsin. A kocsis nagyon hajtott s a hordó hánykolódása közben dörgésszerű zajt hallatott. A harangozó a mezőn dolgozott s midőn hallotta a dörgésnek vélt zajt, hazaszaladt harangozni, mert azt hitte, hogy zivatar van kitörőben."

BERZE NAGY B II. 401 l. 200. A hordózörgés.

Megjegyzés:

A Magyar Népmesekatalógus e típusnak csak ezt az egy változatát tartja számon.

MNK 1340*III A ZÁPTOJÁSDURROGÁST VESZEDELEMNEK GONDOLJÁK

"**Kákics**on a házak eresze alatt kotyós fészkek vótak, azokba mög polozsna tojások. (Záptojások.) Ezök ekesztek durrogni. A kákicsiak mögijettek, hogy itt nagy baj van! Főszalattak a toromba. Harangozni kesztek a polozsnák ellen."

BERZE NAGY B II. 407 l. 218. A kákicsiak a polozsnára harangosztatnak.

Megjegyzés:

A Magyar Népmesekatalógus e típusnak csak ezt az egy változatát tartja számon.

MNK 1340×IV FÜSTNEK NÉZIK A PORT

"...új tanító került Jándra, egészen fiatal, városi gyerek; estefelé, mikor a libák hazatartottak a legelőről, füstnek nézte a port; rémülten futott a harangozó után, s mert nem találta, maga állott neki a harangot rángatni..."

"Elibe harangoznak, mint Jándon a lúdnak." - szólásmondás magyarázata.

Ethn. XXXVIII. (1927) 36 l. 4. bek. Szendrey Zs.:

Falucsúfolóink.

Megjegyzés:

Az MNK e típusnak csak ezt az egy változatát tartja számon.

Ehhez hasonló esethez céloz azonban a Nyr. VI. (1877) 175

1.-on közölt "Füstre harangoz (elhamarkodva cselekszik)." kifejezés. (Ld. Margalits 309 stb. 1.)

MNK 1340×V A SZÜNYOGRAJ MIATT FÉLREVERIK A HARANGOT

"...Kikindán egy napon oly tömérdek szünyog szállongott a templom körül, hogy a népség azt hitte, a torony füstölög s félreverte a harangokat..."

JÓKAI MNA 105 l. Furcsa faluk.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. GYÖRFFY L. EA 127 2. Falucsúfoló. 4. (Uraiújfalu)
3. GESZTELYI NAGY L. EA 474 93.I.b Falucsúfoló. (L.Petri)
4. Ethn. XXXVII. (1926) Szendrey Zs.: Falucsúfolók. 45 l. "Elébe harangoztak, mint a kikindaiak a szünyogoknak. (1.vált.)
5. BERZE NAGY B II. 594 l. 27. 32 sor. "Kikindán a szünyog előtt a harangot verték."

Megjegyzés:

A kikindaiakról falucsúfoló mese, szóláshasonlat és falvakat csúfoló versezet egyik sora gyanánt ismert rátótiáda - nem lehetetlen, hogy valóban megtörtént eset. Az 1. és 3. változat feljegyzése között eltelt csaknem száz esztendő ékes bizonyossága az ilyen fajta ráfogások rendkívül szívós voltának.

MNK 1340×VI A BIKÁ HARANGOZ

"Azzal is bosszantják a blaufusziakat, hogy egyszer mikor a csorda hazament, a bikának viszketett a háta s a haranglábbhoz dörzsölődött. Azonban szarva a harang kötelébe akadt s elkez-

dett harangozni. Meghallván azt a falusiak, azt hitték, hogy az Isten ilyen különös módon akarja őket figyelmeztetni a bekövetkezendő nagy veszedelmekre. Nagy processzióval templomba mentek, hogy a veszedelmet fejökről lefohászadják."

VERSÉNYI Gy. 1880 B 54-55. Cím nélkül. (Blaufusz)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

MNK 1340×VII KUTYÁK HARANGOZNAK

"Egy becefai legény a zsibóti harang kötelének a végére csontot kötött. A kutyák megéreztek a szagát és rágni kezdték. A harang megkondukt. Futottak oda a népek, de nem találták seholsen a harangozót."

BERZE NAGY J.B II.402.206. Cím nélkül. (Zsibót)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. DÖMÖTÖR S. EA 2335 30. Cím nélkül. (H.n.)

MNK 1340×VIII A HÓDVILÁGRA HARANGOZNAK

"Ilken a kurátor elment a papnál estézni. Este 10 óra tájon ment hazafelé; hát akkor a hódvilág fogytán vót. Meglátták, hogy a hódvilág pirosan feljött és rásütött a torony tetejére, meg a torony faljára. Azt mondta a kurátor: Nézze mán tiszteletes úr, a faluba tűz van.

Azt mondja rá a pap: Igaz kurátor úr!

Egyenest a kurátor felszaladt a toronyba, verte a harangot félre fele.

Így hogy mostmán nem vót tűz, a hód világ jött felfelé, rámondták, hogy Ilken kiharangozták a hódvilágot."

GESZTELYI NAGY L. EA 474 95.IV. Falucsúfoló. (Ilk)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. BERTA I. EA 128 13.9. Falvakra mesék. (Kispéc)

MNK 1340×IX KIHARANGOZÁSOK (VEGYES)

1. Nyr. XX. (1891) 475. Nem halt meg senki, mégis harangoznak, mint Jándon a lúdnak.
2. Nyr. XXXI. (1902) 55. Kecskeméten félreverték a harangot, mikor egy piros szoknya ki volt akasztva

3. Nyr. XXXI. (1902) 55. Szecsőn harangoznak a gölyák elejbe.
4. NyF 38. Szólásmódok 47. Kisbajacson kiharangozták a récéket.
5. GESZTELYI NAGY L. EA 474 95. V. Falucsúfoló. A potykát kiharangozták. (Kopócsapáti)
6. GYÖRFFY L. EA 127 4. Falucsúfoló. 15. A szapusajtárnak harangoztak, mert nagyon gözölgött és azt hitték, hogy tűz van. (Nagygeresd)
7. MATÓ J.-TARCZY S. EA 498 360 10. Falucsúfoló. Zalkodon, mikor a faluba rablók mentek, a harangot félreverték.
8. ÉCSY Ö.I. EA 862 59. Falucsúfoló. Kiharangozták a csikó fejét. (Pettend)
9. VÉGH J. 1944 S 138. Falucsúfolók. Félrevertik a harangot, mint Bárádon a répásszekérre.
10. KOVÁCS Ágnes NIK 876 72.56. Kiharangozzák a disznót. (Rátót)

MNK 1341 A BOLOND ÉS A RABLÓK

AaTh 1341 OSTOBA EMBEREK FIGYELMEZTETIK A TOLVAJT, HOGY MIT LOPJON EL (BN 1688*)

"Vót egy bába és egy bacsó, de ezek nagyon szegények vótak. Vót egy birkájik, oszt ara jöttek, hogy aszt le kel vágják, mer nem vót mit egyenek. Levágják a birkát, meksütötték és feltették a pócra. Fősztek egy málét s kiburították az asztara. Most ehatároszták, hoty húst esznek, hát fogugba belemegegy a hús, azt kike piszkáni, kell elmennyenek az erdőbe, hozzanak egy zsák fokpiszkálót. Hojznak egy zsákot, osztá emennek az erdőre fokpiszkálóér. Mennek, mektalanak hét tolvajjal, asztán kérdezik őket a tolvajok, hoty hova mennek. Menünk fokpiszkálóért, mer leváktuk a birkát, meksütöttük s fetettük a pócra, a málét kiburítottuk az asztalra, s asztán hazamenünk, mer ha a húst esszük s akkor belemegy a hús a fogungba, ki kel piszkálni. De a kócsot fetettük a gerenda alá - aszongya -, de nehogy megegyétek a húst, mert akkor vége lessz!"

A tolvajok hazamentek s megették a húst, kizárták az ajtót, bémentek, megették a húst, osztán ezárták az ajtót s visszatették a kócsot a hejire, s ementek. Hát, a többi, az öreg meg a bába ement, hoszták a fokpiszkálót. Hazament naty fárattan,

ledopta a zsákot fokpiszkálóval a tüsszel mellé. Akkor nézzék meg, hogy megvan-e még a hús. Hát, csak a csontok vannak meg, meg egy morzsa málé. Akkor aszongya az öregnek: "Vaj mi ette meg most eszt a hust?" A bába aszongya: "Én nem tudom." Hát, az öreg ehatároszta, hogy a legyek ették meg. Fogja a fejszét, osztá a falakon nézi a legyeket. Eggyiket es agyonüti, a másikat es, s akkor egy rászáll a bábának a homlokára, akkor egy nagyot üt a bábának a homlokára az mek felfordul. És osztá akkor felfordút a bába."

HEGEDŰS M. 299 l. A bába és a bacsó.

Változatok:

1. KRIZA J. MTAK Kézirat. Ir.4-r. 409/II.64-65 f 31.
2. LÁZÁR 146-147 l. V. (BN 1.) (H.n.)
3. MNGy XIII. 457-462 l. 100. A bolondos fiú (BN 2.) (H.n.)
4. BERZE NAGY MNT II. 590 l. 1688* 3. vált. Kézirat: A vén asszony. (H.n.)
5. MNGy XIV. 209 l. A cigányok és a légy. (EA 1879.21-22 l.)
6. ORTUTAY Gy. 1935 Ny 220.19.
7. A fent közölt teljes szövegű változat. (H.n.)
8. DÖMÖTÖR Á. 1961 S 11. A cigány bepereli a legyet.
9. ÜMNGy XV. 147-151. 140. Az ember elment az asszonnal tövist szedni.
10. NAGY Z. 1987 166-170. Az együgyü házaspár.

Megjegyzés:

A mese folytatása rendszerint az AaTh 1433* vagy az AaTh 1586 mt.

AaTh 1341B AZ ÚR JÉZUS FELTÁMADOTT

"Egy gazdag de igen fősvény pap, a ki nem tudta, hol tarthatná leg-nagyobb biztonságban a pénzét, tevè azt a Sz. Sacramentomot tartó helyre, és ezt írta reá: Dominus est in hoc loco. (Az Úr vagyon ezen a helyen.) Egy valaki elvevé a kintset, az az el-lopá, és azt írta helyébe: Surrexit, non est hic. (Feltámadott, nintsen itt.)"

ANDRÁD I. 156 l. 105. Feltámadott, nintsen itt.

Változatok:

1. BERZE NAGY B II. 576 l. 37. "Id vót, de főtámadt!" (H.n.)

Irodalmi változatok:

A fent közölt teljes szövegű változat. (H.n.)

GYÖRGY VA 47 l. 20. Hic est, hic non est. (Üstökös, 1898.)

(H.n.)

Az anekdota irodalmi változatainak felsorolását ld. György MA

139 l. 94. Hic est, hic non est.

Irodalom:

MOSER-RATH, Elfriede 1987. EM 5. 4/5 1437-1440. Gott ist

aufgestanden

AaTh 1341C A MEGSAJNÁLT RABLÓK

"Egy szegény kotsis lakott egy romladozott házban, kinek nem hogy valami jószága vagy házi eszköze lett volna a házban, sőt még a minden napi kenyere sem volt. Egyszer éjtszakának idején egy tolvaj bé-szökik, és a szobában fellyebb-alabb tapogatózik, hogy ha valamit találna. Ezt a kotsis észre vévén, mondá: tsak jól ki-keresd! majd meglátom, hogy mit találasz ott a sötétben, az hol én világossal-is semmit sem talállok."

KÖNYI D I. 7 l.

Irodalmi változatok:

A fent közölt változat. (H.n.)

BALLAGI MP II. 435 l. 7785. "A hol üres, ne keress" -szólás-

mondáshoz fűzött mese. (H.n.)

További irodalmi változatok hosszú sorát ld. György MA 211-212

l. 230. Tolvaj a sötétben.

MNK 1341A*I "ÉN BIZ' EGY SZEGÉNY DISZNÓ VAGYOK!" (AaTh 1419F)

"Szerelembe vala egy ember egy sütőnével és mikor egyszer a menyetske tüzénél sütögetné a makkját, haza érkezvén a sütő, ő bé-mene egy disznó-pajtába (ólba), mely a grádits alatt volt. A gazda, ki bé-menetelekor valamely zördülést halla, de a sötétség miatt semmit se láthatott, kérdé: Ki az? Erre kezdé a két lábú el-rejtezett állat görögni mint a disznó. De midőn a sütő tovább-is kérdezné, azt kiáltá ilyen szorult állapotjában ilyen félelmesen: Én biz' egy szegény disznó vagyok. Ez által megrettene a sütő, ki azt gondolta, hogy az

ördög beszéll Gerherénusi disznóból, és szaporán el-szalada a háztól. Mely szerént a parázna sertetlennek el-szaladását nem akadályoztathatta."

ANDRÁD II. 150-151 l. 169. Én biz' egy szegény disznó vagyok.

Innen: György VA 101-102 l. 53. A szegény disznó.

Megjegyzés:

Az anekdotának népi változatát nem ismerjük. Irodalmi változatainak felsorolását ld. György MA 187 l. 184. Porcus Miser.

MNK 1341*I ZSIDÓ A "BOLTBAN"

"Egy ló hátán menő Zsidót úton értek a tolvajok. Mindenétül megfosztották, de lovát el vinni nem merték: mer (különössége miatt) reá ösmertek volna. Azt tehát ki hasították és úgy varták bele a Zsidót: hogy farka alatt szakállas és borzas feje jól ki teccenék. Őtet az arra menő emberek csudállották: hogy valamint lova, úgy böttya is különös."

DUGONICS MP I. 206 l. "Ki néz a böttyű, mint a"

Móri zsidó - szólás magyarázata.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 133 l. "Ki áll a feje a böttyű, mint a Móri Zsidónak a lóból." - szóláshasonlat magyarázata.
2. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 74 stb. l.)
3. Ethn. XXXIX. (1928) Mészöly G., Folklór adatok Kresznerics Ferenc kézírataiból 221 l. 5. "Ki áll a feje a böttyű, mint a Móri Zsidónak a lóból." (A szóláshasonlat a hozzáfűzött magyarázat csaknem szószerint azonos az 1. változatával.)
4. Erdélyi MKK 295 l. 5605. "Kinéz a boltbul, mint a móri zsidó. D." (Magyarázat nélkül)
5. U.o. 418 l. 8548. "Se kin se ben mint a zsidó a lóban." (Ld. Margalits 765 stb. l.)
6. U.o. 8549. "Benne van mint zsidó a lóban. Cz."
7. SIRISAKA MKK 15 l. "Benne van, mint zsidó a lóban." (Ld. Margalits 55 stb. l.)

8. U.o. 102 l. "Kiáll a feje a 'bótból', mint a móri zsidónak a lóból." (Szóláshasonlat magyarázattal Kovács Pál után.) (Margalits 228 stb. 1.)
9. Nyr. VIII. (1879) 372 l. (Hasonlatok között) "Benne van, mint zsidó a lúba." (Ld. Margalits 764 stb.)
10. NyF 34. 130 l. (Hasonlatok között) "Beⁿ vagyok, mint zsidó a lúba. (Későn vette észre a hibát, mint a zsidó a vett lóban.)"
11. Ethn. XXXVIII. (1927) Szendrey Zs.: Falucsúfolóink 38 l. "Kiáll a feje a bótból, mint a móri zsidónak a lóból." (Az idézett szöveggel mint magyarázattal. 1, 2, 4, 8, 9. vált.)

Megjegyzés:

Szóláshasonlat magyarázattal. Utóbbi feledésbe merülven(?), a szólásmondás némiképpen módosult formában, értelemben és magyarázattal volt használatos a múlt század utolsó negyedében és a századforduló idején (9, 10. vált.), bár természetesen az is könnyen lehetséges - akárcsak a tordai malac esetében - hogy mindkét szóláshasonlat a hozzáfűzött kétféle asszociációval az ország különböző vidékein, vagy az irodalomban és a népi használatban egyidejűleg is élt.

MNK 1341*II "DÜL A TORONY!"

"Erszény-pénzt lelt a szegény cigány a nagybányai sokadalomban, de attól félt, hogy mig eldugja, észreveszik.

- Nini, dül a torony! - ordít egyet; minden ember oda tekint, mert senki sem szeretné, ha ráesnék, s a cigány odább állt a zsebredugott pénzzel."

JÓKAI MNA 190 l. Dül a torony.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Ethn. XXXVIII. (1927) Szendrey Zs.: Falucsúfolóink 38 l. 5. bek. (1. vált.)
3. Ethn. XL. (1929) Dömötör S.: Cigányadomáink. 98 l. 221. (1. vált.)

AaTh 1342 HIDEG-MELEG EGY SZÁJBÓL (BN 1349XXVI*)

"Változó az időjárás, eccer hideg, máskor meleg, ollan mind a nyirádi embe szája. (E mondás eredet következő: A nyirádi ember télidőben elment fiával fát vágni az erdőre. Nagyon megfázott a keze, azért szájába tartotta, s 'hujkolt' bele. Kérdezi tőle fia: 'Mit csinál kied?' 'Fázik a kezem, meleget fújok bele' - felelt az öreg. A legény belenyugodott. Este vacsoránál nagyon meleg volt a leves, az öreg fújta, hogy el ne égessen vele a száját. A legény megint megszólítja: 'Mit csinál kied?' 'Fújom a levest, mer' nagyon forró.' 'Hát millen szája van kiednek? ha akargya, hideg, ha akargya, meleg gyün ki belöle?!'"

Nyr. XXX. (1901) 489 l. Birkás: Szólások és adomák.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 15 l. "Egy lyukból hideget, meleget fúj, az az: Tsalárd beszédű ember." (Mesés magyarázat nélkül.)
2. BARÓTI SZABÓ D. 1803 224.1. Egy azon szájból hideget meleget fű.
3. DUGONICS MP II. 170 l. "Egy szájból hideget is meleget is fűj." (Magyarázat nélkül; ld. Margalits 662 stb. 1.)
4. BALLAGI MP II. 283 l. 4937. "Egy lyukból hideget, meleget fű." (Magyarázat nélkül.)
5. U.o. II. 373-374 l. 6635. "Egy szájból hideget és meleget fűni"- szólásmondás magyarázata." ("Kölcsönöztetett pedig e szólásmód Ezopusnak következő meséjéből:..." ; BN 2.)
6. ERDÉLYI MKK 358 l. 6999. "Egy száj fű hideget is, meleget is." (Magyarázat nélkül; ld. Margalits 662 stb. 1.)
7. SIRISAKA MKK 36 l. "Egy szájból fű hideget és meleget." - szólásmondáshoz fűzött mese. (Vö. 4. vált.)
8. Vas Gereben M X. 343 l. "Két ficzko összejön..."
9. A fent közölt változat. (BN 1.)
10. IMREH L. 1985 S Gyermekszáj. 60.117. A súly egye a kend pófáját, ha akar, meleget, ha akar, hideget es tud fűjni vele!
11. MNyj I. (1951) 214 l. H.n.
12. BOSNYÁK S. 1967 96.42. Hideg is, meleg is.

13. VÖÖ 1981 370. 132. Hideg, meleg egy szájban.

Irodalmi változatok felsorolását ld. György MA 151 l.

117. Különös fujtató. A szólásról ld. O. Nagy Gábor: Mi fán terem? 2. kiad. 283 l.

Irodalom:

MOSER-RATH, Elfriede 1989 EM 6.2/3 717-722. Heiss und kalt aus einem Mund.

Megjegyzés:

Ismét egy közmondás, mely többféle értelemben használatos s ehhez irodalmi (5, 7. vált.) és népi (9-13.vált.) "mese" fűződik.

AaTh 1346A* "HA ELTALÁLOD, HOGY HÁNY TOJÁS VAN NÁLAM, NEKED ADOM MIND A HETET"

"Ha csiki székely háromszékiekkel találkozik s szóbaereszkedik, a háromszékiek rendszeren felülről kezdik a beszédet...

...A csiki egy darabig hallgatja bosszantóit, majd ő is igyekszik rájuk tromfolni.

- Nahát! Ha magik olyan nagy okosak, mondják meg, hány fej hagymát tett feleségem a tarisznyába, mikor elindultam? Ha ki találják, mind a hatot magiknak adom.

- Hát hatot... kacagnak a háromszékiek.

- Vaj nem biz a! Mett nyócat! - mondja a csiki -, csakhogy kettőt mán 'früstökre' megettem."

DUKA EA 13.002 69 l.

Változatok:

1. GYÖRGY VA 158 l. 92. Nehéz talány. (Vas Gereben)

2. GRACZA NM 2. (1901) II. 228. l. Talány.

3. A fent közölt teljes szövegű változat.

Az anekdota irodalmi változatainak felsorolását ld.

György, N 20 l. 18. Nehéz talány.

MNK 1347 A BOLOND ÉS A FESZÜLET (szentszobor, szentkép)

(Ld. még 1324A* mt.)

AaTh 1347 ÉLŐ VAGY HOLT LEGYEN-E KRISZTUS? (BN 1335)**

"Tuggya-e kied, hogy hún lakaónk mink? Bekeőczeén. Bekeőczeén, a keő termetteét! (A község nevezésénél gégejét jobb kezével kétszer egymásután dörzsölve). Oszt úgy hijják e mi urunkot, hogy Deraskóczi, oszt egy keresztfaát csinaátatott engeőnknek, mekkövetem, illyet e (két ujját keresztbe illesztve mutatja); s im, eőfeleejtett rá Krisztust munkáatatnyi.

Igasság a! hogy mingyaa össze gyűjteőnk mink a béraák, s hogy im eén még nagyon szaókimondaó vagyok, - mer haát mekkövetem, megaá enyim szavam a vaármegyeén is, nem rontya aszt eő meég a fiskárius se, meh hogy Bera baávaó is vagy hűsz esztendejig eőrzöttem a gyisznaót, no meh hogy ecs cseppet ki is tudom siribikáगतnyi a beteöt; mer haát sokat eőjártam ám eén kántorameékho az eskola mellett - aszondom nekik hogy: Emberséges emberek, beérák uraimeék, maág e nem jaó van így, a hogy e van la; hanem csak a hogy egy embernek be kell mennyi Egerbe a Krisztus csinálaóho, hogy munkaállyeék erre a keresztre egy Krisztust, de fáinat, met takarost.

Aszongyaák nekem a beérák hogy: Igaz pegy a! S mingyaa engem küttek a Krisztus csinálaóho.

S a hogy menőnk mág a szarvaskeői veőgyön Jaóskávaó, a kisbeéróvaó, aszondom neki hogy: no őcseém, maág nem jaó vagyóónk.

- Hogy hogy, baá?

- Úgy hogy im, nem keértük még otthon, hogy minyeőre csináatassuk a Krisztust; nagyra-e, vagy pegyitelen kicsinre. Hanem má most csak a, hogy laó halálábaó eregygy vissza, s im, keérd meg a beérákot, hogy minyeőre hagygya; majd agygyit eén mevvállak Aodaó Gyurána Szarvaskeőbe.

Ott vaárom napeslaógos napestyig, há eczcer csak itt gyön Jaóska, a kisbeéró, nas sokára, s aszongya hogy: No baá, aszon-ták, hogy nagyra.

- Jaó van no, gyereőnk no! s menteőnk egeész eétembeelő eéczczaka. A hogy regvel beértőnk Egerbe, haát a keépfaragaóho menteőnk; mer haát mekkövetem, aszonták hogy eő csinállya a

Krisztusokat. Beköszöneönk neki: Stesseék a Jeézus Krisztus. Steen jaó régvelt kiennek Krisztus csinálaó uram!

Fogagygya.

Aszondom arra neki, hogy keérdezze szí csak, hogy mijeé gyötteönk? Eö meg aszongya arra nekem, hogy: maj memmongyaák. Eén meg aszondom rá neki, hogy: igasság a! Hát Bekeöczeén. Hun? aszongya eö. - Hát Bekeöczeén, Bekeöczeén a keö termette-ét! (a község nevezésénél jobb kezével gégejét dörsölve). Oszteég úgy hijják a mi urónkot, hogy Deráskóczi; oszt amoda e, a templomhegyre la egy keresztfaát csinaátatott engeönknek, mekkövetem, illetve e (két ujját keresztnek illetve mutatja). S im eöfelejtett rá Krisztust munkaátatnyi. Hát mág most ihen e Jaóska öcseémveö engeönköt azaé küttek a beérák, hogy csinál-lyaeékszi kied a falunak egy Krisztust, de fáinat, met takarost; oszt embereö mehagygya!

Aszongya eö arra nekem, hogy: jaó van no, iszen mind eö csinállya a Krisztusokat; de meég is minyeöre hagygyam? Nagy-
ra-e vagy pegyitelen kicsinre?

Eömondom oszteég neki, hogy: icsigy jaártaönk, de haát aszonták, hogy nagyra.

No, de aszongya haát: meég is minyeöre: elevenre-e vagy pegyitelen mehhaótra?

Tyü, Krisztus csinálaó uram, bijon mág aszt im nem keértük meg othon. Terentö Krisztusom! Mi csinállyaönk má no? De e Krisztus csinálaó uram, meég is aszondom eén kiennek a magam esziteö, hogy csak csinállyaszi kied elevenre: s ha nem szeretyik a beérák, majd im agyonütyik othon, s lesz beleöle mehhaót."

Nyr. VII. (1878) 34-35 l. Ficzer Gusztáv: Palócz elbeszélések.

Irodalmi változatok:

1. DUGONICS MP II. 301-302 l. "Szomorú, mint a **Fancsali** feszület" - szóláshasonlat magyarázata. (Ld. 1324A* mt.)
2. BALLAGI MP II. 406 l. 7255. "Szomorú, mint a **fancsali** feszület" - szóláshasonlat magyarázata. (Ld. 1324A* mt.)
3. A fent közölt teljes szövegü változat. (BN 1.)
4. SIRISAKA MKK 225 l. "Szomorú, mint a **fancsali** feszület." - szóláshasonlat magyarázata. (Vö. 1. vált.)

5. Nyr. XXVII. (1898) 190-191 l. (Népies ráfogások c. alatt; **Rimaszombat**; BN 3.)

6. Nyr. XL. (1911) 235 l. Egyveleg. (**palóc**)

7. Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszéddek. 106 l. 15. (BN 2; **Bekölce**)

8. BERZE NAGY MNT II. 493 l. 1335** mt. 4. vált. (**Oláhfalv**)
További irodalmi változatok felsorolását ld. György MA
105-106 l. 38. Crucifix vivus. (BN 1335** mt. jegyz.)

Irodalmi változatok:

HEGEDÜS L. 1864 75-76.91. Ferkó **cigány** eldönti a kérdést.

MIKSZÁTH K. Krk 54 297. Cim nélkül. (**Rátót**)

Megjegyzés:

Mesénk, mint a változatokból is kitűnik, különösen a Palóczföldön volt népszerű a századforduló idején, ismereteseek ezen kívül székelyföldi változatok is. Minden szövegünk egy-egy faluról, vgy egy népcsoportról (palóc) mondja el a valószínűtlen történetet. Első személyben elmondott szövegünk úgy hat, mint ha a két bekölcei atyafi valóban a fenti módon járt és viselkedett volna az egri "krisztus csinálaó"-nál. Az 1347 mt. - mint 1, 2, 4. változataink mutatják - szívesen kapcsolódik az 1324A* mt.-hoz, mint annak igen logikus bevezetése.

AaTh 1347* A SZOBOR APJA

"Régebben történt, hogy egyik esetben Cseles gazdának valami peres ügye akadt és beidézték a Járás bíróságra. Azonban, hogy biztos legyen a dolgában, reggel, amikor az egyház szolgálja ki nyitotta a templom ajtót hogy ki takarítsa a templomot a gazd uram is besomfordált és a nem rég hozatott nagy 'Szent Antal' szobra előtt meg állva fennhangon így fohászokodott: 'Édes Szent Antalkám itt van öt pengő a persejedbe (egy öt pengőt ejtett a szegények számára készített persejbe). Segícs meg, hogy meg nyerjem a pert, mert ha nem: Elhozom a fejszét oszt szét vagdallak.' Azzal mint ki jól végezte dolgát eltávozott.

Az egyházi aki az egyik sarokból végig hallgatta az egy oldalú diskürzust, de ismerte Cseles gazda természetét is, hogy megteszi, amit mond. Viszont falun különösen ilyen kis községben mindenki ismeri a másoknak ügyes bajos dolgát. Sejtette hát, hogy a pert nem igen fogja megnyerni. Rögtön közöl-

te hát a Plébánossal az esetet. Hosszas tanakodás után úgy oldották meg a dolgot,

Hát Pista bácsi nincs hátra más, cserélje ki a nagy új szobrot a régi kis Antal szoborral. Azt ha össze vagdalja se lesz olyan nagy kár mondotta a Plébános.

Így is történt. A nagy új szobrot le emelték az álványzatról, és a kis régi szobrot tették a helyére.

Más nap az egyházi újra kinyitotta a templomot, hogy a napi munkáját elvégezze, amikor meghallotta a Cseles bácsi köhögését. Meg bújt az egyik sarokba és várta a következményeket. Cseles gazda beosont a templom ajtón kezébe hatalmas balta. Szét néz, majd oda megy a szobor elé aztán fel néz rá... Ekkor elordítja magát: Anti hol apád!?

Bár egy emberrel történt meg de ha Sertésdi emberrel találkoznak mindenhol rá kiabálnak: Anti hol apád!?"

CSEPÁNYI Árpád bányász gy. EA 13.488 9-10 l.

Változatok:

1. ERDÉSZ T. (kézirat) 14-16 l. (H.n. gy.i.: 1958)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. NAGY Z. 1987 156-157. Szent Antal szerencséje.

MNK 1347*I A NAGY KERESZT ÉS A KIS FESZÜLET

"Volt egy cigány. Aztán mindig látta, hogy a pap megcsókoltatja a kis keresztet. Szóval a katolikusokkal. Ő is megcsókolta sokat.

Hát egyszer elmegy, lopott egy kötő szilvát. Egy kereszt mellett ment elfele. Hát azt mongya:

- Én elmegyek, megcsókolom ezen a keresztén, mer a pap is mindig hússzor megcsókoltatja, hát megcsókolom, itt van utamba.

Mikor felmászik, csókolja megfele, akkor a kereszt csak ráborult, ürá. Hát azt most nem tud kimászni alóla, azt mongya:

- Szájj le Jézus, adok szilvát!

Megin mongya:

- Szájj le Jézus, Krisztus - asz mongya -, adok szilvát!

Avval valahogy kívánszorgott belőle, alóla, hazament. De nagyon beteg lett. Hát nincs mit tenni, az anyja elhitta a papot, hogy meggyóntatja. Me már ott áll, hogy meghal. Hát meggyen a pap befele, viszi a kis keresztet elé.

Azt mongya:

- Ájj meg, be ne gyere a keresztel!

Azt mongya neki a pap:

- MÉR? - azt mongya - Hát meg akarlak gyóntatni.

- Na, csak ide ne gyere - azt mongya -, mer az akart megölni!

- De nem ez - azt mongya a (pap) -, a nagy kereszt.

- Nem bánom én - azt mongya -, (ez is) olyan hamis (lesz),

- azt mongya -, ha megnől, mint az a nagy kereszt.

Hát eddig vót az én mesém."

KOVÁCS Á.-ANDRÁSFALVY B.tyukodi gyűjtése. 118-119 l.

Változatok:

1. Ethn. XL. (1929) Dömötör S.: **Cigány**adomáink. 106 l. 350.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. KOVÁCS Á. - ANDRÁSFALVY B. tyukodi gyűjtése. 116-117 l.

(cigány)

4. BODNÁR EA 10.137 257-260 l. 40. A **cigány** juhász.

5. BODNÁR B. EA 10.137 301-303.49. Gazsi. (cigány)

6. ERDÉSZ S. EA 6544 148-149. Cim nélkül.(cigány)

7. ÚMNGy XV 322-323.175. A **cigány** elment a templomba az áldozatot felvenni.

8. VÖÖ 1981 213-214. 35. Ezelőtt hétszázézer esztendővel...

(cigányok)

9. DÉGH L. EA 7104 117. **Cigány** és a kereszt.

Irodalmi változatainak felsorolását ld.az 1.vált.jegyzeteiben.

MNK 1347*II A CIGÁNY PÓCSON

"Ez a bakti faluvigen vót. A cigán valamikor, hát én csak úgy halottam, mint a cigányok mondják, a darutojást, hogy a cigán menni akart Pócsra a Szűz Máriához, azt mondja, de nem tudott hozzájutni. Hát nem tudott hozzájutni.

- No - azt mondja, a faluvigen találta a keresztet, a meg pléhbül vót, az mondja -, ha nem eresztettek - azt mondja - Szűz Máriához, felmegyek a sentsiges sent fiáho!

Felmászott a keresztre, hát a meg ledült vele, hogy régi vót. Leesett. Nizi.

- Hát, hát te - azt mondja - pléh vagy? - azt mondja.

- Én meg azt hittem, hogy a sentsiges sent fia vagy - azt mondja -, te meg csak pléh vagy! - azt mondja. - Na, már most

- azt mondja - a segged partjából elvisek - azt mondja -, befödök két lábás feneket - azt mondja a cigán.

Hát hogy nem eresztették a sentsíges sent fiáho, felmegyek, azt mondja...

Hát így vót ez is osztán."

RUSZKOVICS István meséi 73. A cigány Pócson.

Megjegyzés:

Az MNK az anekdotának több változatát nem ismeri.

AaTh 1349 EGYÉB RÁTÓTIÁDÁK

AaTh 1349D* MI A VICC? (BN 1331*)

"Egy embör bement a városba. Ott aszondi nekije egy inas:

- Bácsi! Tudi-e ked, mi a vicc?

A zembör ráfelete, hogy nem tudí ü.

A zinas rátötte a zujját egy küre, aszondi az embernek:

- Hád, bácsi, üssön a zöklive a zén ujjamra ujjant, amillent csak akar!

A zembür jó erőssen odavágott a zöklive, de a zinas ekapta a zujját, a zembür a küet csapta meg. A zinas enevette magát.

- Lássá, bácsi! Ez a vicc!

A zembör hazamén a falujába. Úgy gondúta, hogy azoknak, akik a városba nem szoktak járni, emondi a lekfrissebb ujságot. Emegy a komájához. A jis kérdöszte, hogy mi újság a városzba.

- Megtanútam a viccöt! - mondi.

- Hát az mi?

Aszondi a zembör:

- Nézze, komám! Én az ujjam ide tartom a homlomokra, ked meg a zösztokéve üssön a zujjamra ollant, amillent akar.

Amikor a koma a zösztokéve odacsapott, a zember ekapta a zujját, de a zütéstül úgy hátravágódott, hogy még harmadnap is fekütt. Odament a komája a zágyához, oszt aszondi neki:

- Ü komám! Hát a városzba illen ujságot kö tanúni!?"

BERZE NAGY B II. 403 l. 209. A vicc.

Változatok:

1. Nyr. XXXV. (1906) 46 l. Gálos R., Erdővidéki szólások, tréfák 5. (Oláhfalú; BN 1.)

2. Ethn. XXIII. (1912) 103 l. Istvánffy Gy.: Palócz adomák és párbeszédék 2. (Sáta; BN 2.)

3. BERZE NAGY RMN 122-123 l. Mi a vicc? (Oláhfalú; BN 3.)

4. A fent közölt teljes szövegű változat. (H.n.)

5. VÖÖ 1981 206. 20. A székely viccet tanul.

Megjegyzés:

Tipusunk minden változata falucsúfoló vagy már helytől elszakadt anekdota. Jelentősége nem csak abban áll, hogy alkalmunk van vele kapcsolatban rámutatni a műfaj ilyen jellegű elszintelenedésére, hanem abban is, hogy a "vicc" szó népi értelmezésére is rávilágíthatunk. Viccen a közhasználatban is, de paraszti szóhasználatban különösképpen nem csupán rövid, tréfás, csattanós történetet vagy párbeszédet értenek, hanem valakinek a lóvátetését, megjárását. Tipusunk mellett ide vonható a MNK 1275*I mt. is.

AaTh 1349F* A FALU BECSÜLETE (BN 1341*)

"A palócz hallván szomszéd falu erdejében a kakukszót, elhagyta szekerét, lovát s fölmene egy fára és mindaddig kakukolt feleselve, míg a másik erdő kakukja elszállott. Ő örvende diadalán, de csikóját azalatt levágta a farkas. Haza menvén a faluba, ügyét a tanács elé vivé, és sürgeté, hogy kára téríttessék meg, mivel, úgymond, megmentette a falu becsületét, s e miatt kelle kárt szenvednie."

ERDÉLYI MKK 214-215 l. 4089. "Elverte a kakukot"

- szólásmondás magyarázata.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (Ld. Margalits 392 stb l.; BN 1.)
2. JÓKAI MNÉ 79 l. A falu becsülete. (Bóta)
3. Adomátár 122 l. 171. A falu becsülete. (Bóta; Jókai után?)
4. Ethn. XXIII. (1912) Istvánffy Gy., Palócz adomák és párbeszédék. 104 l. 4. (Királd; BN 2.)

Megjegyzés:

Ennek a falucsúfoló mesének a változatait eddig csak a Palócföldön sikerült lejegyezni.

MNK 1349F*I KU-KUKK

"Az erdőhatár kiigazításakor úgy egyeztek meg - mondják róluk - hogy az erdő addig lesz a **bodosiaké**, ahol a kakukkmadár kakukkolni szokott. Egy bodosi ember erre elbűjt az erdőbe s jó messzire becsalta kakukkolásával a határjelölő bizottságot. Így az erdőhatárt kitölték jól, természetesen a szomszédos Barót község rovására."

DUKA J. EA 13.002 93. Kakuk-kakuk! Kakukfalu! (Bodos)

Változatok:

1. BpH 1884 IV.4. Ku-kukk. (Bodos)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

AaTh 1349H* A CSIKÓHERÉLÉS (BN 1349XVII*)

1) "Megaggya a móggyát, mind az **angyalosi** lóherélő. (Háromszéken Angyaloson egy lóherélő a herélendő csikót lehúzatván, herélni kezdé; azonban a lehúzó észrevevék, hogy a csikó meg van dögölve, s mondának amannak: Haggyon békét kjed, ne heréjje, mett meg van dögölve. Mire monda amaz: Biz én nem bánom, ha meg es, de ha ecczer ide hittak, meg kell adnom minden móggyát. (Innen a példabeszéd Háromszéken: Megaggya a móggyát, mind az angyalosi lóherélő.)"

KRIZA, Vadrózsák. Szólásmódok. Közmondások. 377 l.

2) (Joó György arról beszél, mi a különbség aközött, ha az ember magának dolgozik és napszámba ássa a krumplit.)

"Az ember früstökig jól kikalapálja a kapáját, végig, még ott is, ahun soha földet nem ér. Azután szépen nekilát. A krumpli bokorba van ültetve, a bokor meg fel van tötve. Ezt a tötést az ember két ódalrul körülkapálja, megnyitja, akkor a bokrot ki lehet borítani takarosán. Lehet azt úgy is csinálni, hogy az ember, ha magának dolgozik, nem sokat komédiázik, alávág, kifordul az egész. De akkor nagyon hamar van, egy-kettőre kész. Jobb az így, megadni a módját, mint a **milotaiak** a herélésnek: má megdöglött a csikó, de azt mondták: azért adjuk meg a módját."

MÓRICZ Zsigmond: A boldog ember. 1935. évi kiadás 293 l.

Változatok:

1. KOVÁCS Pál MPK 226 l. "Adjuk meg a módját, mint a **Páliak** a tsikó herélésnek." - szóláshasonlat magyarázata. Ld. Margalits 106 stb. l.)
2. Ethn. XXXIX. (1928) Mészöly G.: Folklore adalékok Kresznerics Ferenc kézírataiból 221 l. 6. "Adjuk meg a módját, mint a **Páliak** a Tsikó herélésnek." - szóláshasonlat magyarázata. (BN 2.)
3. BALLAGI MP II. 305-306 l. 5331. "Adjuk meg a módját, mint a **Páliak** a csikóherélésnek." - szóláshasonlat magyarázata.
4. ERDÉLYI MKK 323 l. 6245. "Adjuk meg a módját, mint a **páliak** a csikóherélésnek. K." - szóláshasonlat magyarázata.
5. A fent idézett teljes szövegű változat.
6. Nyr. XVII. (1888) 143 l. (Szólásmódok között) "Megadják a módját, mint a **páliak** a csikóherélésnek." (Ld. Margalits 107 stb. l.)
7. Nyr. XXV. (1896) 429 l. (Tréfás jelzők között) "Csikóherélő **pályiak**."
8. NyF. 33. Mivel csúfolják egymást a falusiak? 38 l. "Megaggya a móggyát, mint a **páliak** a csikóherillísnek." - szóláshasonlat magyarázata. (BN 1.)
9. NyF. 34. 130 l. (Hasonlatok között) "Aggyuk meg a móggyát, mind a **kajáriak** a csikóherillísnek" - szóláshasonlat magyarázata.
10. GYÖRFFY L. EA 127 6-7. Falucsúfoló. 22. (Páli)
11. GYÖRFFY L. EA 127 7. Falucsúfoló. 23. (Balatonfőkajár)
12. SZABÓ I. EA 3071 10. Hasonlatok. Adjuk meg a módját, mint a **périek** a csikóherélésnek.
13. A fent közölt teljes szövegű második változat.

Megjegyzés:

Ennél a típusnál a kapcsolat az epikum és a belőle származott szóláshasonlat között még szoros, bár mind a kettő - a közölt szövegek és a felsorolt változatok tanúsága szerint - országosan ismert. A falu-, vagy ha úgy tetszik, mesterségcsúfoló Móricz által idézett változata jól érzékelteti a rátótiáda példabeszéd-funkcióját: a napszámos ember ugyanolyan felesleges körülményességgel dolgozik mint a mesebeli milotaiak (páliak stb.).

AaTh 1349J* A MEGKÖSZÖRÜLT KÖDMÖN (BN 1349VII*)

"Rédénn ak ködmönt mekköszörüték: Lagziba vót hivatalos ar rédjei ember, oszt zsiros vót ak ködmöne. Kimosnyi nem lehetet, kapta, mekköszörüte."

Nyr. XXXIII. (1904) 533 l. Adomák.

Változatok:

1. MNGy II.266. Dajkarimek, gyermekdalok s játékok 29.(H.n.)
2. KÁLMÁNY K II. 178-180 l. "Tasson s Hidén a vargák ködmenyt köszörülnek..." (BN 1.)
3. KÁLMÁNY Sz III. 82 l. "Szögváron a szücsök ködmönt köszörülnek." (BN 2.)
4. Nyr. XXIII. (1894) 273 l. (Tréfás versek között) "Rédén, Tagsán a vargák ködmönt köszörülnek."
5. A fent közölt teljes szövegü változat. (BN 3.)
6. BERZE NAGY B II. 594-595 l. 27. 4. sor. "Lipován a vargák ködmönt köszörülnek."
7. MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.9.34. Galsán a vargák kedment köszörünek.
8. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.24. 142. Köszörülik, mint a leleszijek a ködmönt.

Irodalmi, közköltészeti változatok:

- THALY K. 1864 II.171-172.5. Jákóhalmán a vargák ködmönt köszörülnek (XVIII. századból)
- LIMBAY E. M V.913. Tasson a vargák //Lám mit mivelnek!//
Ködmönt a szürön // köszörülgetnek.

Megjegyzés:

Ezzel a tipussal a közölt példánkon kívül nem találkoztunk, mint falucsúfoló mesével, hanem csak mint falucsúfoló versezet egyik sorával. Benyomásunk az, hogy itt voltaképpen mesterségsúfolóval van dolgunk: a bőrkikészítés egyik mozzanata tréfás nevével gúnyolják a vargákat, szücsöket. Ld. erre vonatkozólag Berze Nagynak az 1349VII* mt.-hoz fűzött jegyzetét.

AaTh 1349K* A KÖDTOLÓK (BN 1349XXVIII*)

"Neki dünek, mind a zacsalagiak a ködnek. (Aratás idején köd ereszkedett, s hogy kárt ne tegyen a gabonában, a bíró kiren-delte az egész falut ködöt tölteni.)"

Nyr. XVII. (1888) 143 l. (Szólásmódok között.)

Változatok:

1. Nyr. VI. (1877) 419 l. (Szólásmódok között) "Neki dülnek, mint a pititiek a ködnek." (Ld. Margalits 465 stb. l. (BN 1.)
2. A fent közölt teljes szövegü változat. (Ld. Margalits 465 stb. l.; BN 4.)
3. Nyr. XXII. (1893) 330 l. (Szólásmódok között) "Neki gyürközik, int Bertók a ködnek." (Ld. Margalits 465 stb. l.)
4. Nyr. XXV. (1896) 429 l. (Tréfás jelzők között) "...ködkergető szerdahelyiek". (BN 2.)
5. Nyr. XXX. (1901) 489 l. (Szólások és adomák között) "Leveri, mint a keszies a ködöt." (BN 6.)
6. Nyr. XXXI. (1902) 284 l. Szólások között. "Neki dölt, mint Csihos a ködnek. (Meggondolatlanul fogott valamibe) (H.n.)
7. NyF. 33. 38 l. (Mivel csúfolják egymást a falusiak?) "Neki dütek, mint a páliak a ködnek." (Magyarázatul a MNK 1319II* mt.; BN 1290. 4.)
8. NyF. 34. 130 l. (Hasonlatok között) "Düljünk neki, mint a kajáriak a ködnek." (BN 3.)
9. Nyr. XXXII. (1908) 88 l. (Hasonlatok között) "Neki fekszik, mint a páliak a ködnek."
10. Nyr. XXXVII. (1913) 88 l. (Hasonlatok között) "Neki fekszik, mint a páliak a ködnek."
11. GYÖRFFY L. EA 127 4. Falucsúfoló. A domaiakról azt tartják, hogy nekidültek a ködnek.
12. BERTA I. EA 128 13.8. Falvakra mesék. (Páli)
13. Nyr. XLV. (1916) 46 l. (Szólások között) "Neki dülnek, mint a páliak a ködnek." (BN 5.)
14. U.o. 265 l. (Szólások között) "Neki dült, mint Csikos a ködnek."
15. Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Szendrey Zs.: Falucsúfolók. "Nekidülnek, mint a pilisiek (1. vált.); az acsalagiak (2. vált.); a páliak (10,13. vált.) - leverték, mint a keszies (5. vált.)
16. SZABÓ I. EA 3071 10. Hasonlatok. (mindszentiek)
17. Népünk Hagyományai 1955 Babus J.: Tiszaháti falucsúfolók. 150 l. "Nekidül, mint a hetyeniek a ködnek."
18. U.o. 151 l. "Nekidül, mint a telekies a ködnek."

19. MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.12.71. Kifekszenek, mint **kesziesek** a ködnek.
20. MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.12.72. "Neki mentek, mint **kesziesek** a ködnek.

Irodalmi változatok:

BpH 1884 VII 24. (Hírek között) (B.Ságh)

BpH 1884 VI 29. Lehúzták a ködöt. (H.n.)

Megjegyzés:

Ez a falucsúfoló számos változatban ismert mint 1. szóláshasonlat, 2. tréfás jelző, és 3. az előbbieket magyarázatul - valószínűleg utólag - hozzáfűzött történet. (Ezzel a formával általában a köznyelvívé vált szóláshasonlatok, tréfás jelzők felbukkanásakor találkozunk, ha az egyik beszélgetőpartner (a gyűjtő) magyarázatot kér.) Típusunk nem egy változatánál az a benyomásunk, hogy ez a magyarázat alkalmi, egyedi. Azt az epikumot, melyből változatos szólásmondásaink származnak, nem ismerjük. Mintául közölt szövegünk lokális jellegű.

MNK 1349P* A RÖPTÉBEN LELŐTT ÜRGÉ

"Debrecenben az ürgét reptében meglőtték."

Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat Ir.8-r.206/90 e 2-3 f

Irodalmi változatok:

A fent közölt teljes szövegű változat.

JÓKAI M. MNA 104-108. 5.a. **Kecskeméten** az ürgét röptiben meglőtték.

KÁLMÁNY L. 1878 II.178-180.2. **Debrecenyben** az ürgét röptében meglőtték.

LIMBAY E. M V.913. **Debrecenben** volt// Láttak egy ürgét//

De azt röptében//Mindjárt lelőtték.

Ethn. XII. (1901) 263.**Kecskeméten** az ürgét röptében meglőtték.

BERZE NAGY J. B II.594-595.29. **Edelénybe** az ürgét röptibe meglőtték.

MNK 1349Q* A MEGABRONCSOLT HARANG

"Valamikor elhasadt az **udvarhelyi** nagyharang. Az udvarhelyiek azon tanakodtak, hogy lehetne a repedt harangot úgy megjavítani, hogy ne kelljen levenni a toronyból, ne is kelljen újra önteni, mert az újraöntött harangoknak sose lesz olyan szép hangja, mint a réginek.

Egy leleményes atyafi kitalálta, hogy abroncsozzák meg. Úgy is tettek. A harang azonban még rezgősebben szólt, mint annakelőtte. Végül is újra kellett önteni.

Azóta, ha a környéken berekedt beszédet, vagy rezgős zenét, stb. hallanak, amely sérti a fület, így szólnak: "Úgy szól, mint az udvarhelyi nagyharang."

DUKA J. EA 13.002 104. Cím nélkül. (**Udvarhely**)

Változatok:

1. BERZE NAGY J. RMN 120.34. A megabroncsozott harang. (**Gyergyó**)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1349R* A MEGPATKOLT DISZNÓ/KECSKE

"A **menaságujfalviakat** csúfolva mondogatják:

Megpatkolták a kecskét,

Hogy a jégen el ne essék..."

DUKA J. EA 13.002 10.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat. (**Menaságujfalu**)
2. U.o. 35. 26a. 26b. (**Fitód**)

Irodalmi változat:

VERSÉNYI Gy. 1880 B 57. **Malachó-n** (Zólyom m.) azért haragusz-
nak, ha azt kérdi az ember: mikor lesz disznópatkolás?

MNK 1349I* MIÉRT NEM HARANGOZTAK A PÜSPÖK ELÉ?

1) "Egy más faluban nem harangozván a Püspök tiszteletére, hivatja a bírót és okát kérdi el-mulasztott kötelességének. A falus bíró így felele: Kegyelmes Püspök Úr! sok okunk van reá, hogy nem harangoztunk. Mitsoda okok azok? Kérdé a Püspök. Első a monda a bíró, hogy nintsen harangunk 's a t. Elég, elég, monda a Püspök, ne számlálj többet.

Az Orleánszi Hertzegnek pedig egy városotska beliek azért nem mutathatták örömeiket ágyu lövéssel, hogy az egész városnak sem akkor sem azelőtt soha egy ágyuja sem volt."

ANDRÁD I. 138 l. 204. Harang nélkül nem lehet harangozni.

2) "Egy püspökjárás alkalmával nem szóltak a harangok a püspök fogadására, miért így támadt rá a püspök az oláhfalvi megyebíróra:

- Miért nem harangoztak kigyelmeitek?

- Hát kegyelmes uram - mentegetőzött a megyebíró -, annak sok oka van. Először is az, hogy nincs harangunk...

- A többit már el is hagyhatja kigyelmed - szakította félbe a felsorolást megenyhülve a püspök."

DUKA EA 13.002 98 l.

Változatok:

1. Az elsőül közölt teljes szövegű változat. (H.n.)
2. ERDÉLYI MKK 178 l. 3404. "Harminckét ok" kifejezés magyarázata. (H.n.)
3. BERZE NAGY RMN 120 l. "A megabroncsozott harang." (Oláhfalv)
4. SARUDY O. EA 596 5-6. Székely történet. (Oláhfalv)
5. A másodikul közölt teljes szövegű változat.

Megjegyzés:

Típusunk - helymegjelöléssel vagy anélkül - minden változatában falucsüfoló mese. Mint már annyiszor, itt is fejtörést okoz, hogy a Székelyföldön hagyományosan ismert szövegről van-e szó, melyet Andrád saját ismeretanyagából vett fel gyűjteményébe, vagy pedig olyan rátótiadáról, mely az Andrád-féle gyűjtemény közvetítésével terjedt el.

Ez a falucsüfoló mesénk is azok közül való, melynél nem vagyunk egészen biztosak abban, hogy annak a bizonyos községnek a lakói valóban olyan nagyon ostobák-e, vagy pedig csak az ostobaság álarcája mögé rejtőznek?

MNK 1349II* A SZERETETBŐL MEGFOJTOTT CSIKÓ

"Az egyik páli ember annyira szerette a lovát, hogy egyszer úgy meg találta ölelni, hogy megfojtotta. Azóta mondják, hogy: agyonölete (igy) szerettibe, mint páli ember a lovát."

GYÖRFFY L. EA 127. 7 l.

Változatok:

1. NyF 33. Mivel csúfolják egymást a falusiak. 38 l. 6 bek. (Páli)
2. NyF 34. 135 l. (Hasonlatok között; Vaszar)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. SZUTTER B. EA 593 19.3. Egyes falukra ráfogott csüfondáros mesék: A szili ember megfujtota a csikóját szerettében.

MNK 1349III* A MEGPERZSELT TALICSKA

"Leszúrták a disznaót, oszt bementek pájinkázni: a pitvarba.

Mikor visszamentek, le vaot mán szórva szalmával, oszt mikor a zelseő tűz eligett rajta, mikor a zegyik kaparni akarja, mékfog egy nagy kereket:

- Hé!!! Saógor! De nagy karikája van a disznaódnak!

Tűzvilágnál látták, hogy a disznaó hejin tajicska van!

Aszt perzseltik meg, mer mig odaben pájinkásztak, addig szípen elemeltik a disznaót."

MAKRA EA 4877. 274-275 l. 568. H.n.

Változatok:

1. Ethn. LIV. (1943) Dömötör, Tolna megyei falucsüfoló történetek. 80 l. 1. hasáb, 2. bek. (Szentgyörgy)
2. VÉGH S. 138 l. Falucsüfolók. (Bajom=Biharnagybajom)
3. A fent közölt teljes szövegű változat.
4. DUKA J. EA 13.002 131.14. Köszvényesen keletkezett mondás: Piros, mint a Kovács Mózes talicskája.
5. BEREZNAI Zs. Mcsd 23.33.188. Parádon mepperzselték a bekecset.

MNK 1349IV* HOL HOSSZÚ A BOT? (vall. *1221A)

"N. helységben egy becsületes ember ezüst gombos nádpálcával sétálgatván, egyik ismerőse ekkép szólítja meg:

- Bátyám! de szép pálcája van!

- Szép bizony, hanem egy kicsit hosszú.

- Az nem baj, - jegyzi meg amaz - vagasson el belőle.

- Magam is gondoltam olyasmit, hanem tudja, öcsém, - ezt a szép ezüst gomot sajnálnám levágnani.

- Hát ne a fölébő vágasson el, bátyám, hanem az aljából!

- Már hova beszél, öcsém! - morog az öreg - hisz látja, hogy nem alul hosszú, hanem felül?"

VAS Gereben M X. 391 l.

Változatok:

1. KOVÁCS Ágnes NI K 876 32.26. A csibehordó kánya (Rátót)

Irodalmi változatok:

JÓKAI M. MNA 114. 7. Félreértés.

A fent közölt változat.

Ethn. XL. (1929) Dömötör S.: **Cigányadomáink.** 90 l. 93.

(Innen: A Kátsa tzigány adomái, Bp. 1903. 67.)

MNK 1349V* HOL FOGY A BOR?

"Egy ostoba gazdának hordájából, melyet csapra vetett szünetlenül fogyott a bor. A szolgáltnak lopó töközésekről gyanakodván, fölül a hordónak szájját be pöcséltelte. Mivel így is csakugyan fogydogált a bor; el beszéllette szomszédjának az egész történetet. A csapot látván a szomszéd: hát azt - úgy mond - föl nem érheti kend eszével, hogy e csapnál fogydogálna a bor. Az lehetetlenség - monda a gazda - hogy a csapnál fogyjon mert én ott mindenkor elég bort tapasztalok; fölül kell tehát a bornak kevesbbedni, mert ott mindég nagyobb az üresség."

DUGONICS A. MP II.117. Föl nem ér eszével.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt az irodalmi változatát tartja számon.

MNK 1349VI* MIT ESZIK A MOZDONY?

"Csikmegyében mikor **Mádéfalvára** legelőször 1904-ben felment a mozdony, akkor épült fel a vasút, kivitték neki a zabot, szénát, hogy egyék, de hát nem ett. Gözt, szelet szórt. Mondták, hogy megfáradott szegény mozdony, nem es eszik. Azon búslakodtak, a többiek nevettek."

BOSNYÁK MA 62. IVb. 37-40 fsz.

Megjegyzés:

Az MNK az adomának több változatát nem ismeri.

MNK 1349VII* FELESLEGES AGGDALOM

(Azokkal kapcsolatban, akik évekkal ezelőtt a fölött sóhajtoztak, hogy a fiatalság csak szórakozni akar, ma pedig azt nehezményezik, hogy túl sokan akarnak közép- és főiskolát végezni:)

"Olyan ez, mint az egyszeri ember, aki először életében látott vonatot. Amíg a mozdony egy helyben állt, így tamaskodott: 'Soha sem fog ez elindulni.' Amikor a vonat kirobogott az állomásról, lemondóan legyintett: 'Sohasem fog ez megállni!'"

A Népszabadság XXI. (1963) 59. sz. vezércikkéből

(Máté György)

Megjegyzés:

A fenti anekdota a Magyar Népmesekatalógus által feldolgozott anekdota- és közmondás-gyűjtemények egyikében sem szerepel, főlegesen azonban azt bizonygatnunk, hogy nem a Népszabadság vezércikkírójának egyéni leleménye.

A katalógusba való besorolását két ok teszi indokolttá: 1. az előtte és utána következő rátótiadakkal együtt azt bizonyítja, hogy rátótiadák születtek még a századforduló - a vasútnak a fővárostól legtávolabbra eső vidékeken való lefektetése - idején is, sőt születtek ma is a mosógép és a televízió általánossá válásával, divatos ruhadarab bevezetésével vagy különböző rendelkezések félreértésével kapcsolatban. 2. A falucsüfoló mese nem csupán egyes falvak, tájak lakóinak kigúnyolására szolgál, hanem használatos "példabeszéd"-ként is. Ilyenkor gyakran elmarad a kokrét helység- vagy személynév, s az "egyszeri ember"-ről vagy "egy bizonyos falu"-ról szólva elmondjuk annak az esetét s ezzel eltúlozzuk a szemünket sértő ferdeség karakterisztikus vonásait. Úgy véljük, hogy a pedagógiai célt könnyebben elérjük ilyen tréfás körülírással, mintha egyenesen és keményen megmondjuk X-nek vagy Y-nak, hogy nem egészen helyes az elgondolása.

MNK 1349VIII* HOGYAN TANULT MEG REPÜLNI A KECSKE?

"Mondogatják, hogy a **lázárfalviak** elmentek kecskét vásárolni és a vasúti sorompóhoz kötötték a kecskét, azzal a bölcs elgondolással, hogy a kecske tanuljon meg repülni."

DUKA EA 13.002 19 l.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. DUKA EA 13.002 58 l. (**Gyergyótekerőpatak**)

MNK 1349IX* A KECSKE ÉS A VONAT VERSENYFUTÁSA

"...Mások szerint vonat után kötötték a kecskét és mikor a vonat teljes sebességre kapcsolt, a szerencsétlen állat nagyokat szökött kinjában minden rándításra. Ezt meglátva az egyik lárzárfalvi atyafi, rászólt társára:

- "Üssed az orrát komám, mert még elkerüli a vonatot!"

DUKA EA 13.002 20 1.

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. DUKA EA 13.002 58 1. (**Gyergyótekerőpatak**)

MNK 1349X* A TELEFON

"...Hát telefont látott-e kied?

- Telefont? Láttam egyszer Brassóban egyet, de aszongyák, hogy az se az vót."

DUKA EA 13.002 69 1. (A **csikiak**)

Változatok:

1. Ethn. XL. (1929) 87. Dömötör A.: **Cigányadomáink**. 90 l.
(Innen: A Kátsa tzigány adomái. Bp. 1903. 37.)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1349XI* A MEGABRONCSOLT MALAC

"Az egyik **kosgyi** asszony a jó lakott malacot megabrincsóttatta, hosz szét ne repeggyen."

NyF 10.55. Tréfa. (**Kosd**)

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f
Kosdiak a sült malacot jól megabrincsólták.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1349XII* AZ AGYAGKOMP

"A **mocs**-iak agyagbú csináltak kompot, de megjártak vele mer senki se tutta a vizre taszítani."

NyF 10.55. Tréfa. (**Mocs**)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

MNK 1349XIII* A GOMBÓC HÍZLALÁSA

"**Györgyén** a gölöndit jászolra kötötték, hogy meghizzék."

Nyr. XXXI.(1902) 55.Helységekbe ragadt gúnynevek.

(**Györgye**)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. NyF 38. Szólásmódok 47. (**Bácsa**)

MNK 1349XIV* KÖZÖSEN ÉPÍTETT TEMPLOMOK (Vö. AaTh 1266A*)

"**Fitos** és **Martonos** között a mezőn áll a két falu közös temploma. Ennek építéséről is ugyanaz a tréfás elbeszélés maradt fenn, mint Csikban a Delnén kívül álló templomról.

A két falu közösen épített templomot, de a helyében nem tudtak megegyezni, hát közösen megállapodtak abban, hogy kicserélnek egy-egy kutyát, azokat aztán majd ugyanabban az időben engedik útnak s ahol a két kutya összetalálkozik, oda épüljön fel a közös templom. A fitosiak kiéheztették a martonosiak kutyáját, hogy ne tudjon futni, de az éhes kutya jobban szaladt, mint a martonosiak által jöltartott kutya, így Martonoshoz közelebb találtak össze s így a templom is közelebb került Martonoshoz."

DUKA J. EA 13.002 75.87. Cím nélkül. (**Fitos**)

Változatok:

1. DUKA J. EA 13.002 41.31. Cím nélkül. (**Pálfalva**)
2. A fent közölt teljes szövegű változat.
3. DUKA J. EA 13.002 28-29.19. A **csikszentsimoni** templom épült itt helyben **Csikcsatószege**n.

Irodalmi változatok:

MIKSZÁTH K. Krk 54.267. Adatik tudtára mindenkinek, akiket illet, hogy ezen érdemes Szent Vendel ámbátor a Karancsiakénak látszik lenni, nem az övék, hanem a mi határunkat örzi innen. (**Bolyk**)

MIKSZÁTH K. Krk 54.265. Csak futólag emlékezem meg az **ebek**-**kiekről**, hol közös lévén a harangláb és a harang, ráiratták az oszlopra, hogy a harangszó fele a lutheránusokat illeti.

MNK 1349XV* A KIPRÉSELT KÖDMÖN

"A **tokorcsi**akról azt mondják, hogy ködmenpréselők, mert egy öreg, a pizsoktól már majdnem megsavanyodó ködmenből ecetet akartak kipréselni."

GYÖRFFY L. EA 127 4. Falucsúfoló 16. (**Tokorcs**)

Változatok:

1. NyF 33 (1906) 37. **Tokorcson** ködmonból préseltek ecetet.
2. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1349XVI* MEGINTETTE MINT SINAI A FIÁT

"Sinainak azt mondta a felesége, hogy intse meg a fiát, az erre akkorát ütött a fiura, hogy annak eltörött a lába."

ILLÉSY Gy. MTAK Kézirat Ir. 8-r. 177 152.f 11.

Megintötte, mint Sinai a fiát. (H.n.)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. Ethn. XXXIV/XXXV. (1923-24) 180. Szendrey Zs.:
Néphagyománygyűjtés. 13. Szólásmagyarázatok. 4. Úgy megintelek, mint (a **szalontai**) Bakó (uram) a macskát...szólásmondás magyarázata.

MNK 1349XVII* ÖSSZEVISSZA ÉPÜLT FALVAK

"Egy **gelencsér** ment **Gordisánra** s lepakkolta kocsijáról az árut, mikor aztán nem akadt több vevő, a falu másik részébe ment s újra kipakolt. Így egymás után hétszer rakodott le s fel. Végül kiderült, hogy mind a hétszer majdnem ugyanott rakodott ki, ugyanis, olyan össze-vissza épült falu volt, hogy nem tudta merre jár. Azóta mondják: hétszer rakodott le, mint a **gordisai gelencsér**."

BOSNYÁK S. EA 12.884 94.40. Hétszer rakodott le,
mint a **gordisai gelencsér**.

Változatok:

1. Ethn. III. (1892) 66. Mondák. (**Vaspör**)
2. Ethn. LIV. (1943) 81. Össze-vissza mennek, mint a **bogyiszlai kertek**
3. DÖMÖTÖR S. EA 2446 7. Falucsúfoló. Hétszer elbolondult, mint a **tikász Vaspörben**.
4. A fent közölt teljes szövegű változat.

MNK 1349XVIII* SZÁRÍTOTT VAS

"Mekkeminyedett, mind a **szili ember vasa**. Vasat vitt a kovácsho, aszongya, ejnye de kemín komám uram. - Hon ne lenne kemín, mikor má esztendeje a palláson szárod."

NyF 33. (1906) 38. Mivel csúfolják egymást a falusiak? (**Szil**)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát tartja számon.

MNK 1349XIX* VADÁLLATNAK MONDOTT KULACS

"Szabadságos katona kulacsát hosszú spárgára kötve a falun kívül hagyja s a falusiakat figyelmezteti, hogy arra ne menjenek, mert ott olyan állat van, amely megeszi őket. Vállalkozik, hogy az állatot elpusztítja. Igernek neki 300 forintot s egy szamarat. Kimegy a faluból, a kulacsot a spárgán magához húzza, a szájához kapja s úgy tesz, mintha birkóznék vele. Mikor a bort kiissza belőle, eldobja, összeszúrkalja s elássa, de meghagyja, hogy ki ne ássák. Az ígért jutalmat megkapja."

KÁLMÁNY L. H II.134-135. 28. Világimirmió. (H.n.)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1349XX* MERRE HORDJÁK A DESZKÁT?

"Az **oláhfalvi**akról hírlik, hogy hajdan tavasz kezdetén a két Oláhfalu két fakankót (horgot) akasztott össze s meghúzták, s a melyik fél elhúzta, abban az esztendőben arra felé vitték a doszkát ha mindjárt Csikba is. És ma is ha kérdi töllök: mikor lessz még kankóhúzás? elevenre talál tappintani. De akkor vigyázzon is magára! Szokták is mondani a porlekedőkről: Húzzák a koncot, mint az oláhfalviak a kankót."

Nyr. XV. (1886) 569. Tréfás ráfogások. (**Oláhfalu**)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1349XXI* A BETAPOSOTT MENNYKŐ

"**Alpáron** a mennykővet hordóba taposták."

KÁLMÁNY L. 1878 II.178-180. (**Alpár**)

Változatok:

1. Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f
Alpáron a mennykövet hordóba taposták.
2. A fent közölt változat.
3. LIMBAY E. M V.913.7. **Alpáron** mondták //Hogy a mennykövet//
Kézzel kapkodták, //S lábbal taposták.

Megjegyzés:

Lakodalmi vőfélyversezetek egy sora:

Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat ir. 8-r. 206/90 e 2-3f

Aporkán marha hússal apró mennyköt esznek.(eltér)

KÁLMÁNY L. 1878 II.178-180. **Sétporkán** marha hússal apró
mennyköt esznek.(eltér)

MNK 1349XXII* A GOMBÓC AMELY ELSZALADT

"Eneséből a gombóc Gyórába szaladt.

Valahogy a konyhából kikerült egy gombóc, s mocsaras lévén
arra a vidék, a ludak mikor meg akarták kezdeni, lecsúszott a
csőrükről, s így elhajtották egészen Gyóráig. Innen van ez a
kis nóta:

Enesei csipkedett,
Elúszott a víz hegyett.
Gyóraiak kiszedték,
Jóízűen megették."

SZUTTER B. EA 593 20.14. Egyes falukra ráfogott
csúfondáros mesék. (**Enese**)

Változatok:

1. A fent közölt teljes szövegű változat.
2. BOROSS M. EA 6788 60-61. Dunamenti községek csúfnevei.
(**Géder**)

MNK 1349XXIII* FÉLÉNK TALIGATOLÓK

"Nagy-Körösön nem merik a taligát tolni, mert félnek, hogy
belelépnek."

Nyr. XXXI.(1902) 55. Helységekre ragadt gúnynevek.
(**Nagykörös**)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1349XXIV* ZABHEGYEZÉS

"Egyházbéren a zabot is tüfokon hegyezték."

ALBERT I. EA 889 47. Egyes falvakra ráfogott
csúfolódó mondások. (**Egyházbér**)

Változatok:

1. A fent közölt változat.
2. BERZE NAGY J. B II.594-595. 36. **Attalán** a zabot is
tüfokon högyözték.

MNK 1349XXV* A PALOZSNA

"Egy asszony panaszkodik a szomszédasszonynak, hogy eltojik a
tyúkja. Azt tanácsolják neki, hogy tegyen a fészekre valami
fehéret. Az asszony a szürke lovat akarja a fészekre tenni."

BERZE NAGY J. B II.413-414.226. A bolondot kereső
férj. (H.n.)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1349XXVI* BOLOND ISTÓK

"Léván élt hajdan egy Istók nevű bolond, kinek bolondsága kü-
lönösen abban állott, hogy esztendőnként elment Debrecent meg-
nézni; azonban a városba soha be nem lépett, hanem a vámkor-
látnál bekukkantván ismét visszaballagott Léva felé."

BALLAGI M. MP 41.652. (**Léva**)

Változatok:

1. Nyr. III.(1874) 334. Érmelléki közmondások. Betekint, mint
Bakó Gyulára
2. Nyr. XLV.(1916) 47. Hasonlatok. Betekéntett, mint Bolond
Istók **Zágrábba** (Mondják arra, ki valamit csak úgy
kutyafuttában néz meg.)

Irodalom:

BEKE Ödön 1948 Szólások Arany János műveiben.

In: Nyr. LXXII. 246.

MNK 1349XXVII* BELÜLRŐL TÓLT TEHERVAGON

"Az adacsiak ab bagont (waggon) belörü tolták. Aszonták, hogy
ag gözös is út tolyla."

Nyr. XXXIII. (1904) 533. Adomák. (**Adacs**)

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

MNK 1349XXVIII* A MISKOLCI KOCSONYA

"A telkibányai ember kocsonyát vett, de reszketett és összeverte, azután betette a tarisznyába, de ott is csak reszketett. Odaszólt most a komájának, mutatva a kocsonyát. Nézze komám, még most is reszket, pedig a tarisznyámban már csak elég meleg van."

MATÓ J.-TARCZY S.EA 498 359.8. Falucsúfoló.

(Telkibánya)

Változatok:

1. A fent közölt változat.
2. Magyar Nemzet 1985. jan.14. (Felső-gömöri tót)

MNK 1349XXIX* SARKANTYÚ A LOVAS KEBELÉBEN

"Lóra üle egy Sváb, de a sarkantyút nem kötö a lábára, hanem a kebelébe tevő és úgy kezd lovagolni. Midőn már a mezőn volna, és a ló restesen menne, sarkalta az oldalát és ezt mondotta a lónak: Hej ha tudnád mi van a kebelében, bizonyosan serényebben mennél."

ANDRÁD S. 1789 I.89.131. Sarkantyú a kebelében.

Irodalom:

GYÖRGY L. 1938 VA 136.74. A sváb és a sarkantyú.

Megjegyzés:

György Lajos megállapítása szerint Andrád az anekdotát németből fordította. Az eredeti szövegben is a sváb - a német, palóc vagy székely - a nevetség tárgya. Andrádnak azért nem volt szüksége megváltoztatni a jámbor lovas nemzeti hovatarozását, mert a svábokról nálunk is sok tréfás történet járja.

MNK 1349XXX* MEGSZENTELT TÁRGYAK

"Megszentelték, mint a potyondiak a sapkát. Húsvétkor a megszentelendő disznóhús közé keveredett a bagó süög is."

Nyr. I.(1872) 91. Hegyhát és Örség vidéki közmondások. 34.

Megjegyzés:

Az MNK a típusnak csak ezt a változatát ismeri.

* * *

A sort ügyszólván a végtelenségig lehetne folytatni. Itt azonban megállunk. Megállunk több okból: egyrészt azért, mert a ma általánosan ismert szövegek csak kevéssé vannak felgyűjtve, modern népi anekdota- vagy közmondásgyűjteményünk nincsen. Lehetséges, hogy ez a sajnálatos tény kelti a kutatóban azt a benyomást, mintha a rátótiadák divatja lealkonyulóban lenne, nemcsak most a második világháború után, de már a két háború között is. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne ismernének, vagy ne mesélnének ma is nagyon sokan falucsúfoló meséket, az irántuk való érdeklődés azonban háttérbe szorul az életmény-elbeszélések, a politikai viccek és az "illetlen" történetek mögött. Ezek látszanak a legszívesebben felvenni a versenyt a tranzistoros rádióval és a televízióval, mindennapi életünknek ezzel a két leggyakoribb és egyelőre még felmérhetetlen hatású gépi szórakoztató eszközével.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

SZÖVEGGYŰJTEMÉNYEK

- ADOMA-TAR Magyar népadomák, élczek és furcsa ötletek gyűjteménye. Pest. 1871
- ANDRÁD **ANDRÁD** Sámuel: Elmés és mulatságos rövid anekdoták, melyeket iminnen amonnan vallogatva egybe gyűjtött és magyar nyelven ki adott --, I-II. Darab. Bétsben Nyomattatott 1790-dik esztendőben.
- ARANY E **ARANY** László: Eredeti népmesék. Pest. 1862
BABUS Jolán: Tiszaháti falucsúfolók. Népünk Hagyományaiból Budapest, 1955. 149-154 l.
- BALLAGI MP **BALLAGI** Mór: Magyar példabeszédek, közmondások és szójárások gyűjteménye I-II. Szarvas. 1850.
- BARÓTI SZABÓ MV **BARÓTI SZABÓ** Dávid: A magyarság virági. Komárom. 1803. Szedte --.
- BENE K **BENE** Lajos: Kalotaszegi népmesék. I-III. Homok é.n.
- BENEDEK MMMV **BENEDEK** Elek: Magyar mese és mondavilág. Ezer év meseköltése. Meséli --. Bp. 1894-96^s 1/2-2/2 6. kiad. 1929. Bp. 1894-96⁴ 3/1-5/2 4. kiad. 1914-1927.
- BEREZNAI Zsuzsanna ld. Mcsd.23.
- BERZE NAGY B **BERZE NAGY** János: Baranyai magyar néphagyományok. 1-3.köt. Pécs. 1940.
- BERZE NAGY RMN **BERZE NAGY** János: Régi magyar népmesék -- hagyatékából. Szerk.: Banó István és Dömötör Sándor. Pécs. 1960.
BODNÁR Bálint: Kisvárdai környéki népmesék. Nyiregyháza. 1980.
BOROVSKY Samu: Bars vármegye monográfiája. Budapest, é.n. (Magyarország vármegyéi és városai.)

- BOSNYÁK** 1967 **BOSNYÁK** Sándor: A mohácsi hajósok, komposok és gátmunkások meséiből. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, Pécs, 1967. 89-101.pp.
- BpH **Budapesti Hirlap** 1881. X.27. mell.10.; 1884. IV.4.; VI.19.,29.; VII.24.; 1885. I.13., I.29.; III.22.
- DOROGI** Márton: Népies csúfolók Püspökladányban. Néprajzi Közlemények 1958. III.4.
- DÖMÖTÖR** Á. 1962 **DÖMÖTÖR** Ákos: Sarkadi népmesék. Gyula, 1962. Gyűjt., jegyz. --. Bev.: Dégh Linda
- DÖMÖTÖR** Sándor: Csúfolódó történetek Szatmár megyei falvakról. Ethn. LI.(1940) 484-485.pp.
- DÖMÖTÖR** Sándor: Tolna megyei falucsúfoló történetek. Ethn. LIV. (1943) 79-81.pp.
- DUGONICS** MP **DUGONICS** András: Magyar példabeszédek és jeles mondások. I-II. Szeged, 1820.
- DUKA-VÖÖ** 1982 **DUKA** János-VÖÖ Gabriella: Kilenc kéve hány kalangya? Anekdóták a székelyekről. -- gyűjtéséből vál., s.a. rend., bev. Vöő Gabriella. Bukarest, 1982.
- ERDÉLYI** MKK **ERDÉLYI** János: Magyar közmondások könyve. Pest. 1851
- ERDÉSZ** T **ERDÉSZ** Sándor: Téli estézés egy nyírségi faluban. A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve IV-V. 1961-62. 115-128.pp.
- Ethn. Ethnographia. Budapest 1889--
- FARAGÓ** SZEZ **FARAGÓ** József: A szegény ember vására. Székely népmesék. Bukarest. 1955.
- FARAGÓ** 1969 **FARAGÓ** József: Kurcsi Minya havasi mesemondó. Bukarest. 1969.
- GAÁL** A **GAÁL** Károly: Aranymadár. A burgenlandi magyar faluk elbeszélőkultúrája. Szombathely. 1988.

- GÖNCZI** H **GÖNCZI** Ferenc: Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár. 1914.
- GÖNCZI** GN **GÖNCZI** Ferenc: Göcsej népköltészete. Zalai Tudományos Gyűjtemény. Zalaegerszeg. 1948. Összeáll.: Fülöp István. 1. Néprajz.
- GRACZA** NM **GRACZA** György: A nevető Magyarország. 2. bőv. kiad. I-II. Budapest. 1901.
- GUNDA** Béla: Néprajzi gyűjtőúton. Debrecen, 1956. Szamos menti lankák 97-115 l.
- GYÖRGY** VA **GYÖRGY** Lajos: Világjáró anekdoták. Budapest. 1938.
- HALÁSZ** 1933 **HALÁSZ** Ignác: Legszebb magyar mesék. Bukarest. 1933.
- HEGEDŰS** 1857, 1864, 1870 **HEGEDŰS** Lajos: Eredeti tréfák, adomák s mondák a cigány életből. Pest. 1857, 1864, 1870.
- HEGEDŰS** M **HEGEDŰS** Lajos: Moldvai csángó népmesék és beszélgetések. Budapest. 1952. Gyűjt., közzét.: --.
- HELTAI** **HELTAI** Gáspár: (S) Az fabula, Mellyeket Esopusból és egyéb ünneken egybe gyűtet és öszve szörzet, a fabuláknac értelmével egyetemben - Colosvarot, 1566. Kiadta Imre Lajos Budapest, 1897. Régi Magyar Könyvtár 4.
- HERKÓ** Páter 1895 **HERKÓ** Páter 1895
- HORVÁTH** 1971 **HORVÁTH** István: Magyarózdi toronyalja. Írói falurajz. Kolozsvár. 1971.
- HUNYADY** E **HUNYADY** András: Erövel is ésszel is. Zselyki és decsei népmesék. Bukarest. 1956. -- gyűjtése.
- IMREH** 1985 **IMREH** Lajos: Sáska sógor. Bukarest. 1985.
- ISTVÁNEFFY** Gyula: Palóc adomák és párbeszéddek. Ethn. XXIII. (1912) 103-109.pp.
- JÓKAI** MNA **JÓKAI** Mór: A magyar nép adomái. Pest. 1856.
- JÓKAI** 1872 **JÓKAI** Mór: A magyar nép élczé szép hegedűszóban. Összegyűjt.: --. 3. bőv. kiad. Pest. 1872.

- JÓKAI MNÉ** **JÓKAI** Mór: A magyar nép élceze szép hegedűszóban. **JÓKAI** 1872-nek 10. kiadása. Budapest. 1904.
- KÁLMÁNY K** **KÁLMÁNY** Lajos: Koszorúk az Alföld vad virágaiból. I-II. Arad. 1877-1878.
- KÁLMÁNY Sz** **KÁLMÁNY** Lajos: Szeged népe. I. Arad. 1881, II. Arad. 1882, III. Szeged. 1891.
- KÁLMÁNY H** **KÁLMÁNY** Lajos: Hagyományok. 1. Vác, 1914, 2. Szeged. 1914. Gyűjt., jegyz. --.
- KOLUMBÁN** Samu: A cigány a székely nép felfogásában. Ethnographia XIV. évf. (1903) 140-147, 383-392.pp.
- KONCSA H** Háromszéki magyar népköltészet. **Koncsa** Samu gyűjteménye. Szerk., bev.: Faragó József. Marosvásárhely, 1957.
- KÓNYI D** **KÓNYI** János: A mindenkor nevető Democritus, avagy okos leleményü furtsa Történetek. 3. kiad. Budán 1796. (Első kiad. u.o. 1782, 1875.) I-II. rész.
- KOVÁCS Á.R** **KOVÁCS** Ágnes: A rátótiadák típusmutatója. A magyar falucsúfolók típusai. (AaTh 1200-1349) In: A magyar népmesekatalógus füzetei 3. Budapest. 1966.
- KOVÁCS F.I** **KOVÁCS** Ferenc: Iratosi kertek alatt. Kisiratosi népköltészet. Bukarest. 1958. Gyűjt.,: -- Szerk., bev.: Faragó József
- KOVÁCS** László: Garbolc, Szatmár megye. Esti beszélgetések id. Kuzus Istvánné virrasztójában. MNyj. I. (1951.) 214-240.pp.
- KOVÁCS Pál MPK** **KOVÁCS** Pálnak Magyar példa és közmondásai. Győrben 1794.
- KRESZNERICS** Ld. Mészöly Gedeon
- KRIZA** János: Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény I. Kolozsvár. 1863.
- KRIZA** János hagyatékából. Tréfás ráfogás. Nyr. XV. (1886) 568-569.pp.
- LÁZÁR** **LÁZÁR** István: Alsófehér vármegye magyar népe. Nagy-Enyed. 1896.

- LIMBAY MD** **LIMBAY** Elemér: Magyar daltár. A magyar nép dallamainak egyetemes gyűjteménye, dallam szerinti rendben. Győr. 1881-88.
- Mcsd 6. **MÉSZÁROS**NÉ **VARGA** Mária: Falucsúfolók a tapolcai járásban. Budapest. 1981. Magyar csoportnyelvi dolgozatok 6.
- Mcsd 13. **SOLYMÁR** Imre: Három etnikum falucsúfolói a Völgységben. Budapest. 1982. Magyar csoportnyelvi dolgozatok 13.
- Mcsd 23. **BEREZNAI** Zsuzsanna: Falucsúfolók az egri járásban. Budapest. 1985. Magyar csoportnyelvi dolgozatok 23.
- MAGYAR és Erdélyországi Új és Ó Kalendárium Győr 1767.
- MAGYAR Nemzet 1985.
- MNGy II. **TÖRÖK** Károly: Csongrád megyei gyűjtés. Pest. 1872. Szerk.: --. Magyar Népköltési Gyűjtemény II.
- MNGy VIII. **SEBESTYÉN** Gyula: Dunántúli gyűjtés. Budapest. 1906. Gyűjt. és szerk.: --. Magyar Népköltési Gyűjtemény VIII.
- MNGy IX. **BERZE NAGY** János: Népmesék Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből. Budapest. 1907. Gyűjt., jegyz.: --. A ()-be tett pótlások Katona Lajostól. Magyar Népköltési Gyűjtemény IX.
- MNGy XIII. **IPOLYI** Arnold népmesegyűjteménye. Bev.: Sebestyén Gyula, szerk., jegyz.: Kálmány Lajos. Budapest, 1914. Magyar Népköltési Gyűjtemény XIII.
- MNy Magyar Nyelv. Budapest, 1905--
- MNyj Magyar Nyelvjárások. Debrecen, 1951--
- MARGALITS **MARGALITS** Ede: Magyar közmondások és közmondásszerű szólások. Budapest. 1897.
- MERÉNYI D **MERÉNYI** László: Dunamelléki eredeti népmesék. 1-2. Pest. 1863, 1864.
- MÉSZÖLY** Gedeon: Folklore adalékok Kresznerics Ferenc kézírataiból. Ethn. XXXIX. (1928) 220-223.pp.

- MIKSZÁTH KrK **MIKSZÁTH** Kálmán: Összes művei 54. kötet. Budapest. 1879.
- MOLNÁR** Károly: Gyergyói székely adomák. Berze Nagy RMN 118-124 pp. (Gy.h. Gyergyóremete. Gy.i. 1916.)
- O. NAGY 1966 **O. NAGY** Gábor: Magyar szólások és közmondások. Budapest. 1966.
- NAGY O. HTV **NAGY** Olga: A három táltos varjú. Mezőségi népmesék Cluj. 1958.
- NAGY O. 1983 **NAGY** Olga: Újabb paraszt dekameron. A szerelemről és a házasságról. Budapest. 1983.
- NAGY Z. 1987 **NAGY** Zoltán: Póruházi szerelmesek. Tréfás palócmesék. Salgótarján. 1987.
- Népünk hagyományából. Néprajzi leírások a társadalmi gyűjtők munkáiból. Szerk.: Igaz Mária, Morvay Péter és Simon Józsefné. Budapest, 1955. stb.
- Népünk és Nyelvünk. Szeged, 1929-39.
- NyF 10. **NAGY** Sándor: A váci nyelvjárás. Budapest, 1903. Nyelvészeti Füzetek 10.
- NyF 33. **BEKE** Ödön: Kemenesalja nyelve. Budapest, 1906. Nyelvészeti Füzetek 33.
- NyF 34. **HORVÁTH** Endre: A bakonyalji nyelvjárás. Budapest, 1906. Nyelvészeti Füzetek 34.
- NyF 38. **SZABÓ** Sándor: A szigetközi nyelvjárás. Budapest, 1907. Nyelvészeti Füzetek 38.
- Nyr. Magyar Nyelvör. Budapest, 1872--
- OLOSZ 1972 **OLOSZ** Katalin: A kecskés ember. Udvarhelyszéki népmesék. Bukarest. Vál., bev., jegyz.: --.
- ORTUTAY 1935 **ORTUTAY** Gyula: Nyiri és rétközi parasztesék. Gyoma. 1935. Bev., jegyz.: --.
- ORTUTAY MN III. **ORTUTAY** Gyula: Magyar népköltészet. 3.k. Népmesék. Budapest. 1955. 3.k. s.a. rend.: --.
- Magyar Klasszikusok III. Népmesék.
- ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN **ORTUTAY** Gyula-DÉGH Linda-KOVÁCS Ágnes: Magyar népmesék. 1-3.k. Budapest. 1960.

- SEBESTYÉN 1979 **SEBESTYÉN** Ádám: Bukovinai székely népmesék. I. Fábrián Ágostonné meséi. Szekszárd. 1979.
- SEBESTYÉN 1981 **SEBESTYÉN** Ádám: Bukovinai székely népmesék. II. Fábrián Ágostonné, Mátyás Rózsika, Fábrián Ágoston Györffi Rudolf, Györffi Rudolfné, Györffi Ferenc meséi. Szekszárd. 1981.
- SEBESTYÉN 1983 **SEBESTYÉN** Ádám: Bukovinai székely népmesék. III. Palkó József (Lüle Jóska), Kovács (Ráfi) Péter, László Györgyné (Pius Gyurkáné), Derék (Jádri) Károly meséi. Szekszárd. 1983.
- SEBESTYÉN 1986 **SEBESTYÉN** Ádám: Bukovinai székely népmesék. IV. Sebestyén Lőrinc (Sándor Lajos), Domokos Imre, Sebestyén Antal, (Diszke Pál Anti)... és mások meséi. Szekszárd. 1986.
- SIRISAKA MKK **SIRISAKA** Andor: A közmondásokról. Tanulmány Szvorényi, Ballagi, Erdélyi s mások után. Pécs. 1891.
- THALY 1864 **THALY** Kálmán: Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok. Pest. I-II. 1864.
- TÓTH MA **TÓTH** Béla: A magyar anekdotakincs. Gyűjtötte és magyarázta --. é.n. Budapest. (1898-1903) Munkánknál az 1935. évi átdolgozott kiadást is használtuk.
- ÚMNGy V-VI **KOVÁCS** Ágnes: Kalotaszegi népmesék. Budapest. 1943. 1-2. Bev., jegyz., gyűjt.: --. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény V-VI.
- ÚMNGy VIII. **DÉGH** Linda: Kakasdi népmesék. I. köt. Palkó Józsefné meséi. Budapest. 1955. Bev., jegyz.: --. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény VIII.
- ÚMNGy IX. **DÉGH** Linda: Kakasdi népmesék. 2. köt. Palkó Józsefné, Andrásfalvi György, Sebestyén Lajosné és László Márton meséi. Budapest. 1960. Bev., jegyz.: --. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény IX.
- ÚMNGy X. **DOBOS** Ilona: Egy somogyi parasztcsalád meséi. Budapest. 1962. Gyűjt., bev., jegyz.: --. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény X.

- ÚMNGy XII. **BÉRES** András: Rozsályi népmesék. Budapest. 1967. Gyűjt., bev.: --. Jegyz.: Kovács Ágnes. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XII.
- ÚMNGy XV. **ERDÉSZ** Sándor: Ámi Lajos meséi. Budapest. 1968. 3. köt. Gyűjt., jegyz. --. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XV.
- ÚMNGy XVI. **PENAVIN** Olga: Jugoszláviai magyar népmesék. Budapest. 1971. 1.k. Közzétette --. Jegyz.: Dömötör Ákos. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XVI.
- ÚMNGy XIX. **PENAVIN** Olga: Jugoszláviai magyar népmesék. Budapest-Újvidék. 1984. 2.k. Közzétette --. Jegyz.: Kovács Ágnes, Veselinovic-Sulc Magdalena. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XIX.
- ÚMNGy XXI. **NAGY** Géza: Karcsai mesék. Budapest. 1985. 2.k. Gyűjt., bev.: --. Vál., jegyz.: Erdész Sándor. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XXI.
- ÚMNGy XXIII. **GÉCZI** Lajos: Ungi népmesék és mondák. Budapest. 1989. Gyűjt., bev. --. Jegyz., irod., típusmutató: Dömötör Ákos. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XXIII.
- UJVÁRY 1984 **UJVÁRY** Zoltán: Falucsúfolók Gömörből. In: Múzeumi Kurir 46.sz. 63-66.pp. 1984.
- URAM Bátyám 1894, 1902, 1905.
- AZ ŰSTÖKÖS 1869, 1879, 1880.
- VAJDA 1876 **VAJDA** János: Magyar bors. Válogatott magyar és külföldi adomák gyűjteménye. Fejedelmek, államférfiak, írók, művészek, színészek, főurak, uracsok, papok, katonák, vadászok, hivatalnokok, diákok, orvosok, nagyvárosiak, mesteremberek, parasztok, zsidók, cigányok s egyéb nemzetiségek életéből. Budapest. 1876.
- VAS ÖM IV.
- VAS M X. **VAS** Gereben minden munkáinak együttes képes kiadása. Budapest, 1888. X. Anekdoták.
- VÉGH S **VÉGH** József: Sárreai népmesék és elbeszélések. Debrecen. 1944. Gyűjt. --. Magyar népi nyelvű szövegek.

- VERSÉNYI** György: Beszédok. Losonc, 1880.
- VÖÖ** Gabriella: Többet ésszel, mint erővel. Bukarest. 1969. Vál., bev. --.
- VÖÖ** Gabriella: Tréfás népi elbeszélések. Bukarest. 1981.

KÉZIRATOS SZÖVEGGYŰJTEMÉNYEK
I. A NÉPRAJZI MŰZEUM ETHNOLÓGIAI ADATTÁRA

ALBERT EA 889

- 1914-21 - **Albert** István: Egyes falvakra ráfogott csúfolódó mondások a Hegyháti járás 74 községéről. In: Folklór. 59 p. 1 k. Baranya m.

ANDRÁSFALVY-KOVÁCS EA 7120

- 1956 - **Andrásfalvy Bertalan-Kovács Ágnes**: Tyukodi mesék. I. rész. Magn.felv. 194 p. Tyukod, Szabolcs-Szatmár m.

ANDRÁSFALVY-KOVÁCS EA 8728

- 1956 - **Andrásfalvy Bertalan-Kovács Ágnes**: Tyukodi mesék. II. rész. Magn.felv.gy. 281 p. Tyukod, Szabolcs-Szatmár m.

ASZTALOS EA 463

- **Asztalos Sándor**: Néprajzi gyűjtemény. 101 p. Nagyszalonta, Bihar m.

BÁCSKAI BOSNYÁK Sándor ld. BOSNYÁK Sándor

BAKÓ EA 496

- (1914) - **Bakó István**: Mesék, adomák; Bessenyei Györgyről szóló adomák. 83.p.Sárospatak, Zemplén m.

BÉKEFI EA 14.029 korábban EA P. 315/1963-64.

BELLOSICS EA 122G

- **Bellosics Bálint**: Tárgyi és szellemi néprajzi jegyzetek. 518 p.3 r. Göcsej, Hetés, Alsólendva, Zala m.

BÉRES EA 6001

- 1950-59 - **Béres András**: Szatmári népmesék I-II.Rozsály, Szabolcs-Szatmár m. 819 p. 9 f. 9 k.

BERTA EA 128

- é.n. - **Berta Imre**: Népdal és balladaszövegek, babona. 72 p. Várkesző, Vas m.

BODNÁR EA 9918

- 1950-57 - **Bodnár Bálint**: Népmesegyűjtemény. IV. 282 p. Nyírség.

BODNÁR EA 9650

- 1955 - **Bodnár Bálint**: Népmesék, versek. 49 p. Anarcs, Lövöpetri, Döge, Komoró, stb. Szabolcs-Szatmár m.

1958 EA 10.137

- **Bodnár Bálint**: Nyírségi népmesék. V. 407 p. Nyírség.

BODOR EA 902

- **Bodor Dénes**: Monográfia. 208 p.29 r.34 k. Sepsiszentgyörgy, Háromszék m.

BOROSS EA 6788

- **Boross Marietta**: Földművelés, kertkultúra, főleg paprikatermelés. 80 p. Dusnok, Fajsz, Foktő, Bátya, Géderlak, Ordas, Pest m. 1961

BORZSÁK EA 139

- é.n. - **Borzsaák Endre**: Mesék, babonástörténetek, gyógyítás, betyárvilág emlékei, állat, tájfajta pásztorélet. 22 p. 2 r.

BOSNYÁK EA 12.712

- **Bosnyák Sándor**: Baranyai népköltészet. 169 p.7 f. Alsószentmárton, Kövágószőlős, Mohács, Sásd, Siklós, Siklósnagyfalu, Baranya m. 1960.

BOSNYÁK MNA 62.1.

- **Bosnyák Sándor**: (Mohács) Moldvai székely gy. (Mekényes, Baranya m. 1962.)

BOSNYÁK MNA 62.2.

- **Bosnyák Sándor**: (Mohács) Moldvai székely gy. (Szárász, Baranya m. 1962.)

BOSNYÁK EA 13.502

- **Bosnyák Sándor**: Gáspár S. Antal és családja meséi. 156 p. Nagyvejke, Tolna m. 1960-62.

BOSNYÁK EA 13.503

- **Bosnyák Sándor**: (Mohács) Vörös Mihályné meséi (Harc, Tolna m.)

BOSNYÁK EA 12.884

- **Bosnyák Sándor**: A község bikája. Molnár Béni meséi 98 p. Kémes, Baranya m. 1969.

- CSÉPÁNYI EA 13.488 korábban EA P 51/1962-63
- **Csepányi Árpád**: (Járdánháza) Adomák.
- DÉGH EA 7104
- **Dégh Linda**: Népmesék, népdalok. 203 p. Tiszamogyorós, Szabolcs m. 1962
- DÉKÁNY EA 2279
- **Dékány Rafael**: Vegyes népköltési gyűjtés, főleg népmesék. 316 p. Alföld. 1882-85
- DOBOS EA 7115
- **Dobos Ilona**: Boszorkánytörténetek, népmesék. Magn. felv. gy. 105 p. Bodrogkeresztúr, Zemplén m. 1961.
- DOMONKOS EA 482
- **Domonkos János**: Babonák, dalok, mondák, lakodalmi szokások. 63 p. Tornaújfalu és vidéke. Zemplén m.
- DÖMÖTÖR EA 2335
- **Dömötör Sándor**: Néprajzi feljegyzések. I-III. 60 p. 17 r. Vas m. 1950.
- DÖMÖTÖR EA 2446
- **Dömötör Sándor**: Néprajzi gyűjtés. I-V. 31 p. 14 r. Vas m. 1951.
- DUKA EA 13.002
- **Duka János**: Csúfolkodó székelyek. Falu és névcsúfolók. 173 p. 8 t. Székelyföld. 1941-61.
- ÉCSY ÖDÖN EA 862
- **Écsy Ödön István**: Folklór. 67 p. Pettend, Somogy m.
- ERDÉSZ EA 6544
- **Erdész Sándor**: Népmesék Nyirvasváriból. Magn. gy. 196 p. 2 m. Nyirvasvári, Szabolcs-Szatmár m. 1958.
- 1959 JAMA 202.
- **Erdész Sándor**: Ámi Lajos meséi. I-X. 3035 p. Szamoszeg, Szabolcs-Szatmár m. 1958-62.
- FARKAS EA 1400
- **Farkas Sándor**: Állathangutánzások. 10 p. Szentés, Csongrád m.

- GESZTELYI NAGY EA 474
- **Gesztelyi Nagy László**: Mesék, falucsúfolók 97 p. Lövöpetri, Nagy-, Kisvarsány, Szabolcs-Szatmár m. (1913)
- GESZTELYI NAGY EA 475
- **Gesztelyi Nagy László**: Néprajzi gyűjtemény. 136 p. Lövöpetri, Szabolcs-Szatmár m.
- GYÖRFFY EA 127
- **Györffy Lajos**: Mondák, falucsúfolók, népdal. 59 p. Rábaköz, Veszprém m., Zala m.
- HORVÁTH EA 577
- **Horváth János**: Folklór. 54 p. Szabolcs m.
- ISTVÁNOVITS MNA
- **Istvánovits Márton**: Kézirat a Magyar Népmese-katalógus Archivumában a megfelelő típusoknál.
- JAKAB EA 3631
- **Jakab Miklós**: Székely népmese gyűjtemény. 199 p. Erdély Udvarhely m.é.n.
- KÁLMÁNY EA 2771
- **Kálmány Lajos**: Alföldi Gyűjtés. (MNGy 17. Kézirata). Dél-Magyarország. Autogr. 599 p. 1872-1919
- KÁLMÁNY EA 2801
- **Kálmány Lajos**: Meseszövegek. 1-3. 514 p. Magyarország. 1872-1919
- KATONA EA 8170
- **Katona Imre**: Mesék, trufák, csalimesék, adomák. 432 p. Bogdánd, Szilágy m. 1942.
- KATONA EA 8171
- **Katona Imre**: Vegyes folklórgyűjtés. Találós mesék, helyi hagyományok, ragadványnevek stb. 104 p. Bogdánd, Szilágy m. 1942.
- KOCSIS EA 501
- **Kocsis Lajos**: Mesék. 93 p. Nagyszalonta, Bihar m. 1914-15.
- KOVÁCS EA 3912
- **Kovács Ágnes**: Népmese-gyűjtemény. 833 p. Kettesd, Kolozs m. 1941-43.

KOVÁCS EA 2734

- **Kovács** Ágnes: Mesék, népdal szövegek. 30 p. Egyházaskozár, Baranya m. 1952

KOVÁCS EA 6994

- **Kovács** Ágnes: Moldvai mesék II. r.16-57.sz. 89 p. Lészped, Diószény, Válaszka, Klézse, Moldva, R.; Mekényes, Szárász, Baranya m. 1952.

KOVÁCS EA 3104

- **Kovács** Zoltán: Rétközi mesék. 28 p. Rétköz, Szabolcs-Szatmár m. 1941.

KRESZ EA 4695

- **Kresz** Mária: Mesék. 68 p. Sárvasár, Kolozs m. 1941.

KRESZ EA 4696

- **Kresz** Mária: Gyermekektől gyűjtött mesék. 36 p. Nyárszó, Körösfő, Kolozs m.1941.

MNA

- **Magyar Népmese Archivum**. Hangszalag gyűjtemény a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában.

MAILAND EA 1944

- **Mailand** Oszkár: Népköltészeti gyűjtés. 973 p. Székelyföld 1908.

MAKRA EA 4877

1949-52

- **Makra** Sándor: Cancékos öreg:Görbedi István 87 éves dolgozó paraszt meséi és élettörténete. 142 p. Tiszalök, Szabolcs-Szatmár m. 1949-52.

MAKRA EA 9466

- **Makra** Sándor: Kisújszállás népe. III. 67 p. 2 f. Kisújszállás, Szolnok m. 1954.

MATÓ-TARCZY EA 498

- **Mató József-Tarczy** Sándor: Néprajzi gyűjtés. 391 p. Sárospatak vidéke, Zemplén m.

PAPP EA 490

- **Papp** Sándor: Játékok, balladák, dalok, monda, babona, adoma. 14 p. Vári, Vámosatya, Bereg m.

POGÁNY EA 8780

- **Pogány** Péter: Göcseji népmese-gyűjtemény. 1337 p. Milejszeg, Rózsásszeg, Pálfiszeg, Csonkahegyhát, Ukk stb. Zala m.1941-43.

POLLÁK EA 3552

- **Pollák** Sarolta-Pollák Miksa-Pollák Ida: Vegyes népköltészeti gyűjtés, táncok, játékok, mesék. 103 p. Rábaköz, Vas m. 1890.

RUBOVSZKY EA 477

- **Rubovszky** Ferenc: Néprajzi gyűjtés 97 p. 11 k. Kisvárdá, Szabolcs-Szatmár m. 1914.

SARUDI EA 596

- **Sarudi** Ottó: Folklór. 18 p. Székelyföld.

SÜTŐ EA 486

- **Sütő** Kálmán: Dalok, mesék, babonák, vőfélyköszöntők. 184 p. Semjén, Zemplén m.

SZABÓ EA 2006

- **Szabó** Gyula: Virrasztóénekek szövegei, népdal szövegek, lakodalmi versek. 1913-16 426 p. Magyarország.

SZABÓ EA 3071

- **Szabó** István: A falu költészete. 14 p. Győr m. 1941.

SZENDREY EA 616

- **Szendrey** Ákos: Folklór. 394 p.42. Nagyszalonta, Bihar m.1914-15.

SZILÁGYI EA 166

- **Szilágyi** Pál: Ház, babonák, tájszók. 17 p. 8 r. Bodrogszentes, Zemplén m.

SZUTTER EA 593

- **Szutter** Béla: Babonák, falucsüfolók, tréfás köszöntők. 24 p. Potyond, Sopron m.

TÓTH EA 493

- **Tóth** Zoltán: Ballada, babonák, mondák. 4 p. Tolcsva, Kökényes, Zemplén m.

TURI EA 2336

- **Turi** Sándor: Vegyes néprajzi gyűjtés. 45 p. Paszab, Szabolcs-Szatmár m. 1948-50.

II. A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
KÉZIRATTÁRA (MTAK Kézirat.)

Ir. 4-r. 409/III.

- (ARANY László 1853) In: Kriza János gyűjteménye. 2.köt. Koll. Autográf. Több kéz írása. 144 f. (1853)

BAGOSSY Károly ld. MAROSI, BAGOSSY, BAK Ir.4-r. 397/I-II.

BAKOS János Ny. gyűjteménye ld. KISFALUDY Társaság
Népmesegyűjteménye Ms 10.020/V.

Ir. 2-r. 76.

- BALÁS Gyula: Mese-gyűjtemény. Mezőkovácsháza. Csanád vm. Autográf. 120 f. 1878

Ir. 4-r.365/I-II.

- DAL és balladagyűjtemény

Ir. 8-r. 206. - ERDÉLYI Jánoshoz küldött Kézirat. Vers és
dalgyűjtemény.

1-235 db. Önálló gyűjtemény. Autográf.é.n.

Ms 10.020. - KISFALUDY Társaság Népmesegyűjteménye

5. - Népmesék. 5.k. Autográf. Másolat. 98 f.1863.

6. - Mesék. 6.k. Bánfalva és környéke. Autográf
másolat. 106 f. Kazinczy Gábor meg bizásából
lejegyezte titkára Barczikay Bertalan. 1863

Ir. 4-r. 409/I-IV.

- KRIZA János gyűjteménye: Mesék, találós
mesék, versek és népdalok. Autográf, több kéz
írása. 1860k

Ir. 4-r.397/I-II.

- MAROSI, BAGOSSY, BAK és mások gyűjtése:
Népmesegyűjtemény.I-II. Marosi Samu Zilah-
Nagydoba, 1861; Bagossy Károly, h.n.,é.n.;
Bak László Kolozsvár, é.n. és mások
gyűjtéséből.

Ir. 4-r.371. - NÉPMESEGYŰJTEMÉNY, több gyűjtő munkája

Ir. 4-r.414. - NÉPSZOKÁSOK, versek, mesék (töredékek)

Ir. 4-r.367/I.

- SZINI Péter: (Néprajz, népszokások. Találós
kérdések és mesék. Névnapi köszöntők.
Játékok. Tájszavak. Babonás szokások. Gyermekek
és népversikék, tréfás mondókák. Eredeti
népmesék.) 129 f. Autográf. Bereg megyei
Tiszahát.(1890?)

III. AZ ELTE NÉPRAJZI INTÉZETÉNEK FOLKLORE ARCHIVUMA (NIFA)

NIFA 131-132. - BELATINI BRAUN Olga gyűjtése. 1944.

NIFA 16/1 - DÖMÖTÖR Ákos gyűjtése. 1959-60.

IV. AZ MTA NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORTJÁNAK ADATTÁRA (NI.K)

NI.K 876

- KOVÁCS Ágnes: Rátótiadák. Gyulafirátót,
Veszprém m. 1979.

TIPOLÓGIAI JELLEGŰ ANYAGÖSSZEÁLLÍTÁSOK (magyar)

- BN v. - BERZE NAGY János, Magyar Népmesetípusok:
- BERZE NAGY MNT I-II. Pécs, 1957. Szerk. és bev. Banó István.
- DÖMÖTÖR Sándor: Cigányadomáink. Ethn. XL.
(1929) 82-106 l.
- GYÖRGY A - GYÖRGY Lajos: Andrád Sámuel elmés és
mulatságos anekdotái. Kolozsvár, 1929.
- GYÖRGY K - GYÖRGY Lajos: Kónyi János Democritusa.
Budapest, 1932.
- GYÖRGY N - GYÖRGY Lajos: Magyar anekdotáink Naszreddin
kapcsolatai. Kolozsvár, 1933. Erdélyi
Tudományos Füzetek 54.
- GYÖRGY MA - GYÖRGY Lajos: A magyar anekdota története és
egyetemes kapcsolatai. Budapest, 1934.
- HONTI, Hans, Verzeichnis der publizierten un-
garischen Volksmärchen. Helsinki, 1928. FFC 81.

- **KATONA** Lajos: Magyar népmese-typusok. Katona Lajos irodalmi tanulmányai. (Szerk. és bev. Császár Elemér.) I-II. Budapest, 1912. I. 216-295. 1.
- **SZENDREY** Zsigmond: Falucsúfolók, Ethn. XXXVII. (1926) 45-46 1.
- **SZENDREY** Zsigmond: Falucsúfolóink, Ethn. XXVIII. (1927) 30-39. 1.

1961 ÓTA MEGJELENT NÉPMESEKATALÓGUSOK (nemzetközi)

- lett: AM - **ARAJŠ, K./MEDNE A.**: Latviesu pasaku tipu raditajs. Riga, 1977.
- svéd - **LIUNGMAN**: Die schwedische Volksmärchen. Berlin, 1961.
- norvég: **HODNE** - **HODNE Ornulf**: The Types of the Norwegian Folktales. Oslo-Bergen-Stavanger-Tromsø. 1984.
- lengyel: **KRZYŻANOWSKI**
 - **KRZYŻANOWSKI Julian**: Polska bajka ludowa w układzie systematycznym I-II. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1962-63.
- japán: FFC 209 - **IKEDA, Hiroko**: A Type and Motif Index of Japanese Folk-Literature. Helsinki, 1971.
- zsidó (ISRAEL) - **JASON, Heda**: Types of Oral Tales in Israel. Part 2. Jerusalem. 1975.
- (JASON 1965)
 - **JASON, Heda**: Types of Jewish-Oriental Oral Tales. Fabula 7:115-224.
- (JASON IRAQ)
 - **JASON, Heda**: Folktales Of the Jews of Iraq. Tale-Types and Genres. Or Yehuda 1988. Studies in the History and Culture of Iraqi Jewry 5.
- (JASON 1989)
 - **JASON, Heda**: Types of Indic Oral Tales. Supplement. Helsinki, FFC 242.
- mongol - **LÖRINCZ, László**: Mongolische Volksmärchen. 1979.

- flamand: **MEYER - MEYER**: Le conte populaire flamand. Helsinki, 1968. FFC 203.
- ír: FFC 188 - **SUILLEABHAIN/CHRISTIANSEN**: The Types of Irish Folktale. Helsinki, 1967. FFC 188.
- belorusz-orosz-ukrán: **SUS**
 - Szravnitelnüj ukazatel szjuzsetov. Vosztocsno szlavjanszkaja szkaszka. Szoszt. Barag L. G., Berezovszkij I.P., Kabasnyikov K.P., Leningrád 1979.
- kinai: FFC 223 - **TING**: Type Index of Chinese Folktales. 1978. Helsinki, FFC 223.
- mexikói: **Robe** Folklore Studies 26
 - **ROBE, Stanley L.**: Index of Mexican Folktales. Including Narrative Texts from Mexico, Central America, and the Hispanic United States. Berkeley-Los Angeles-London 1973.

II. A RÁTÓTIÁDÁK AZ AARNE-THOMPSON-FÉLE
TÍPUSRENDSZERBEN

MNK 1200 ELVETETT TÁRGYAK

MNK 1200 ELVETETT TÁRGYAK ir: (FFC 188) (1200-1335) 27

AaTh 1200 AZ ELVETETT SÓ

A tökfilkó elvet (darált) sót, mintha gabona lenne és várja, hogy kikeljen (J 1932.3); vagy elültet egy tehénfarkat, hogy borjakat termesszen (J 1932.4.1.)

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" II 209 No. 423;

*Christensen DF XLVII 206, 231 no. 57; Liungman 1961. 276. -- Finn 14; finn-svéd 4; észt 2; lett: AM 8; liv 1; litván 1; svéd 25 (Uppsala 7, Lund 1, Liungman 5, misc. 12); francia 5; vallon 2; német 8; olasz (toszkánai 1206 1); román 1, Sainenu 911,934; magyar 20 (Berze Nagy 4); szlovén 2; horvát 6(1200b), horvát 1; lengyel: Krzyzanowski 5; orosz: Andrejev; ukrán: SUS 5, belorusz: SUS 1; görög 4; Argenti-Rose (Chios), Loukatos No. 15; török: Eberhard-Boratav vö. No. 327 V; indiai 2; indiai: Jason (1989) 2; zsidó: Jason (1975) 1; zsidó: Jason (IRAQ) 1. - Spanyol-amerikai: Rael No. 60 (U.S.) Robe, Los Altos, No. 116. - Afrikai 1.

MNK 1200I* AZ ELVETETT BICSAK 2 (Berze Nagy (1349XXIV*) 1)

MNK 1200II* AZ ELVETETT TEPERTŐ

Ostoba emberek tepertőt ültetnek, hogy legyen belőle malac; 7.

MNK 1200III* AZ ELVETETT ARANY

Ostoba emberek aranyat akarnak természeteni, ezért drága pénzen aranyport vásárolnak s azt elvetik; 1.

MNK 1200IV* AZ ELVETETT TARHONYA

Tévedésből búza helyett vetik el; 2.

MNK 1200V* EGYÉB ELVETETT TÁRGYAK 4.

AaTh 1200A Minden magot egy helyre vetnek

Görög 2.

AaTh 1201 A szántás

Négy ember cipeli a lovat, nehogy összetapossa a földet (J 2163).

*Wesselski "Bebel" I 138 No. 43.; Liungman 1961. 276-7; Schwarzbaum 473. -- Finn 11; finn-svéd 3; észt 2; lett: AM 10; liv 1; svéd 3 (Uppsala 1, misc. 2.) norvég: Hodne 5; vallon 1; német 15; lengyel: Krzyzanowski 2; szlovén 3; orosz: Andrejev; kínai: (FFC 223) 1. -- Angol-amerikai 1.

NB. Berze Nagy 1201 mt.-al jelzett változatait ld. MNK 1201I* altípusnál.

MNK 1201I* A MEGKÍMÉLT VETÉS

Négy ember saroglyán cipeli a csösztet (bíró), nehogy összetapossa a sóvetést; 14 (Berze Nagy 3).

MNK 1201II* A VETÉSBE ESETT KALAP

Négy ökörrrel, szigonyal húzatják ki; 1.

AaTh 1202 GABONAARATÁS ÁGYÚVAL

Ostoba emberek a gabonát puskával lövik. Mikor az ismeretlen sarlót behozzák és kipróbálják, egyikük megvágja magát. Büntetésül a sarlót vízbe fojtják. Ld. 1650 mt.

Motivumok: J 2196. A gabonát puskával lövik. A sarló ismeretlen. N 411.2. A sarlót drága pénzen eladják a sarlónélküli országban. J 1365. A sarlót vízbefulladásztással büntetik. J 2514. A nagy költséggel hozatott sarlót visszaadják.

*BP II 72 l. jegyz. (Grimm No. 70). -- Finn 20; finn-svéd 1; észt 1; lett: AM 3; liv 1 (1204') 1; Katalán: Adames 410, 557, 1259 sz.; német 4; lengyel: Krzyzanowski 7; magyar 1; orosz: Afanaszjev 4; orosz: SUS 9; ukrán: SUS 4; belorusz: SUS 2.-- Spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 1;

AaTh 1203 A kasza levágja egy embernek a fejét

Valamennyien levágják saját fejüket. (J 2422). Liungman 1961. 277. -- Finn 13; finn-svéd 1; észt 1; lett: AM 2; litván 5; lapp 1; svéd 24 (Stockholm 2. Göteborg 10. Lund 1, misc. 11); katalán: Amades No.410; német 1, Henssen Volk No. 222; orosz: Andrejev 1.

NB. A Berze Nagy által 1340*-el jelölt típus változatai nem ide, hanem az 1203A mt.-hez tartoznak.

AaTh 1203A A KÍGYÓNAK NÉZETT SARLÓ (kasza)

Tökfilkók találnak egy sarlót (kaszát), kígyónak vélik; ráütnek, felugrik és egyikük nyaka köré esik; le akarják húzni, levágják az ember fejét.

Litván (1203) 5; magyar 2: Berze Nagy 1340* 1.; Vö. 1315 mt.

AaTh 1203* A fű kaszálás

A fiúnak fűvet kell kaszálnia, lekaszálja az egész rétet (K 1423). Liungman 1961. 277. -- Finn 1; finn-svéd 2; svéd (Stockholm) 1.

AaTh 1204 A bolondnak többször elismétlik a tennivalókat, hogy jól eszébe vesse. Mindig elfelejti. (J 2671. 2.) Vö.: 1687 mt.

Clouston "Noodles" 133; -- Német Archivum (1204*) 18; Henssen Volk 387 No. 233 (7). Ír: (FFC 188) 31; lengyel: Krzyzanowski 2; orosz: SUS 2; ukrán: SUS 5; belorusz: SUS 1; kínai: (FFC 223) 8. -- Spanyol-amerikai: Rael, No. 29. (U.S.)

AaTh 1204* AZ ELSZALADÓ VETÉS

A (hullámzó) gabonát levágják, hogy el ne vigye a szél. Vö. 1279A, 1290*, 1290A* mt.

Magyar 15; (Berze Nagy 4.)

AaTh 1204 A megfejt kotlós**

Az öregasszony meg akarja fejni a kotlóst. Megszidja, mert nem hajlandó szoptatni a csirkéit.

Orosz 2.; orosz: SUS 3; ukrán: SUS 14; belorusz: SUS 2.; -- Vö. MNK 1284I* mt.

MNK 1206* A CIBERELEVES (J 1805. 3.)

Az egyszeri embernek nagyon ízlik vendégségben a ciberelevés. Egész úton hazafele menet mondogatja a nevét. Átugrik egy pocsolyán és elfelejti. Azt hiszi, hogy beleejtette a vízbe. Keresni kezdi. Uraság hajtat arra, az is kavargatja a sáros vizet abban a hiszében, hogy kincset ejtettek bele. Végül ráun s felkiált: - Nem keresem tovább, olyan ez már, mint a cibere! - Megvan, - kiált fel az egyszeri ember boldogan s azontúl mindig ciberét főzet a feleségével.

5. (Berze Nagy 1; vö. AaTh 1687)

AaTh 1208* A felcsengőzött lazac

A lazac (angolna) nyakára csengőt kötnek, hogy később felismerjék.

Vallon 3.

MNK 1208 A LISZT MEGSZELELESE**

Ostoba asszony megszeleli a dohos lisztet. A dohosa a ponyvára hull, a javát elviszi a szél.

5; (Berze Nagy (1208*) 2).

AaTh 1209* A sajtban termesztett halak

Az ostoba emberrel elhitetik, hogy a fehér sajtban halakat lehet termesztetni. Mikor testének melegétől kukacok teremnek a sajtban, azt hiszi, hogy azok halak.

Vallon 1.

AaTh 1210 A TEHENET A HÁZTETŐRE VEZETIK, HOGY OTT LEGELJEN

(J 1904. 1.) Vö. 1408 mt.-al. Rendszerint kapcsolódik az 1286, 1384, 1540 és 1653 mesetipusokkal.

*Köhler-Bolte I 66, 135; Christensen DF XLVII 219 No. 81; Clouston "Noodles" 55; Coffin 6; Espinosa III 147 Nos. 181-188. Liungman 1961. 277. -- Finn 23; észt 8; lett: AM 49; litván 13; svéd 15 (Uppsala 2, Stockholm 1, Liungman 1, misc. 11); skót 1; ír 178; Beal II 24; Jackson FL XLVII 290; ír: (FFC 188.) 195; angol 3; francia 12; katalán: Amades Nos. 623, 652, 1667; dutch 3; flamand 10, flamand: de MEYER 19; vallon 1; német 28 (Archivum 27, Henssen Volk No. 230); svájci: Jegerlehner "Obervallis" 295 No. 15; olasz 3 (toszkánai 1200,

1210b 2, trieszti: Pinguentini No. 77); magyar 8 (Berze Nagy (1210 3. vált.) 1); szlovén 4; horvát 5; isztriai No 46; lengyel: Krzyzanowski 9; cseh: Tille Soupis I 409, 411 2; orosz: Andrejev "Ukraine" 11, Afanaszjev 10, orosz: SUS 21; ukrán: SUS 14; belorusz: SUS 6; török: Eberhard-Boratav No. 331 III. -- Angol-amerikai: Baughman 3; spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 2, Robe (Folklore Studies 26.) 7.

A magyar változatok nagyrésze nem ide, hanem az általunk MNK 1210*I-el jelölt altípushoz tartozik.

AaTh 1210* A szamarat felhúzzák a toronyra, a művelet közben megfullad.

Spanyol 2; lett: AM 2.

MNK 1210*I A BIKÁT FELHÚZZÁK A TEMPLOMTORNYÁRA, HOGY OTT LELEGELJE A FÜVET

A rátóti templom romos tornyának tetején kinő a fű. A község tanácsának határozata értelmében, - a torony köztulajdon lévén - a fű a község bikáját illeti. Fel is húzzák egyesült erővel a templom tornyára. A bika a nyakára kötött kötéltől fele úton megfullad s kiölti a nyelvét. A lentállók azt hiszik, hogy a fűvet kívánja; 64 (Berze Nagy (1210 1-2, 4-14.; 1232* vál.) 14).

AaTh 1211 A KÉRŐDZŐ TEHÉN

A parasztasszony azt hiszi, hogy a kérődző tehen őt utánozza

Megöli a tehenet. (J 1835) -- Liungman 1961. 277. -- Finn 15; finn-svéd 4; észt 4; lett: AM 3; litván 2; svéd (Uppsala) 1; ír 1, ír: (FFC 188.) 7; német 2; magyar 5; szlovén 1; horvát 1; orosz: Andrejev; görög 1; török: Eberhard-Boratav. Vö. No. 323 III, 327 III 3; japán: (FFC 209) 1; indiai 6.

NB. Honti 1211 ld. 1322A*; Berze Nagy 1211 ld. MNK 1281I*.

AaTh 1211* Viz a borjú hátán

Mikor a borjú már nem akar többé inni, a parasztasszony a háttára önti a vizet. (J 1903. 1.)

Finn (1211**) 2.

AaTh 1212 A lovat keresztülvonszolják a jégen
Lehorzsolódik a bőre. (J 1972)

Finn 14; horvát 1; orosz: Andrejev.

AaTh 1212* A disznónak bekötik a szemét

mert nem hajlandó az útelágazásnál helyes irányba menni.

Vallon (*1229) 1.

AaTh 1213 A bekerített kakukk

Ostoba emberek kerítést építenek, hogy megfoghják a kakukkot. A madár keresztülrepül a sövényen. Azt mondják, azért tudott elmenekülni, mert nem építették a kerítést elég magasra. (J 1904. 2.)

**Field "Pent Cuckoo", Clouston "Noodles" 27. -- Vallon 1; angol: Baughman 1. ír: (FFC 188.) ld. 1200-1335.

AaTh 1213* A figyelmes csacsi

A falusi ember azt állítja, hogy a csacsi azért mozgatja a fülét, mert megérti, amit mondanak neki.

Görög 1.

MNK 1213*I NEHOGY A LÓ MEGHALLJA

Vámon átszökő egyszeri ember az ör kérdésére csak sűgva válaszolja, hogy zabot visz, nehogy a lova meghallja. 1.

MNK 1213*II A FAZEKAS OKOS SZAMARA

Vásáron edényei eladásával elfoglalt ostoba fazekas könnyelműen beleegyezik, hogy egy juhász a szekerehez kötött szamarának fülébe sűgjon valamit. Az égő taplót dug az állat fülébe, hogy a szamár a kirakott edényeken addig kényszerűljön táncolni, míg a tüzes taplót ki nem rázza. A juhász a sok összetört edény láttán már csak a sűgott hír után érdeklődő kárvallott fazekasnak azt válaszolja, hogy a szamár a Pesten épp lakodalmat tartó nagynénje tiszteletére járta el a lakodalmi táncot. Az edényes elhűl, milyen okos az állata. 1.

MNK 1213 A TORDAI MALAC**

Kifekszik a kocsiútra s elgázolja egy kocsi. A malac gazdája panaszt tesz a bírónál. Magasabb kártérítés reményében azt hazudja, hogy a hetes malac (fél)esztendős volt. A bíró elhárítja a magasabb kártérítési igényt, mondván, hogy "A tordai malacnak félesztendős korában már van annyi esze, hogy félre-ugorjon a sebesen hajtó kocsi elöl.";29 (Berze Nagy (1200I*)1)

AaTh 1214 A meggyőző szenzál (kikiáltó becsüs)

Úgy feldicséri egy ember értéktelen tehenét, hogy végül maga a gazda vásárolja vissza. (J 2087)

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 276 No. 309; Clouston "Noodles" 72. -- Lett: AM 1; horvát 1; zsidó: Jason (1975) 1; kínai: (FFC 223) 1; -- U.S.: Baughman (J 2087) 1.

AaTh 1214* A lovat belezavarják a kumet-be (fából való jellegzetes orosz iga-féle), ahelyett, hogy feltennék rá.

Orosz 6; orosz: SUS 7; lett: AM 3.

AaTh 1215 A PARASZT (MOLNÁR), A FIA ÉS A SZAMÁR

Mindenkinek kedvére akarnak tenni. Asinus Vulgi. A molnárt összeszidják, mikor gyalog követi a fiát, akkor is, mikor ő foglalja el a fia helyét a szamáron, akkor is, mikor a fiát maga mögé ülteti, akkor is, mikor maga elé veszi. (J 1041. 2.)

*Chauvin II 148 No. 2. III 70, 145, VIII 140; *Wesselski "Hodscha Nasreddin" II 244 No. 541; Herbert III 420; *Pauli (ed. Bolte) No. 577; Scala Celi 135a No. 745; Alphabet No. 765. -- Norvég: "Norske Folkekultur" XI 79; lett: AM 4; angol: Baughman; ír: (FFC 188.) 11; flamand: de MEYER 2; spanyol Exemplum: Keller (J 1041. 2.); katalán: Amades No 527; német: Zender "Aus Eifel und Ardennen" 100 No. 52; olasz (toszkánai (1561) 1); román 1331-46 (13) 1; magyar 3 (Berze Nagy (1687*) 1); szlovén; horvát 1; orosz: SUS 1; ukrán: SUS 1; török: Eberhard-Boratav No. 336 l.; indiai 1. kínai: (FFC 223) 2; zsidó: Jason (1975) 1; -- spanyol-amerikai: Hansen (**1341) (Puerto Rico) 1; -- irodalmi feldolgozás: Olasz novella: *Rotunda.

AaTh 1216* A KÜLÖNÖS RECEPT (A receptet elmossa az eső)
Mésszel irták az ajtóra.

Lett: AM 4; vallon 1; magyar 2. -- kínai: (FFC 223) 9.

AaTh 1218 AZ OSTOBA EMBER A KOTLÓ HELYÉN (A TÖKFIKÓ RÁÜL A TOJÁSOKRA, HOGY BEFEJEZZE KIKÖLTÉSÜKET)

Csendre inti az embereket, hogy ne ijesszék meg a tojásokat. (Néha mézbe és tollakba hempereg meg, mielőtt a tojásokra ülne.) (J 1902. 1.) Vö. 1677 mt.

*BP I 316; Wesselski "Hodscha Nasreddin" II 212 No. 433; *Wesselski "Bebel" II 146 No. 148; Christensen DF XLVII 210 No. 63. Schwarzbaum 116; -- Breton: Sebillot Történetek "tojásokkal" kapcsolatban; lett: AM 8; ír: (FFC 188.) 95; spanyol: Espinosa III 147 Nos. 181-188; francia 1; olasz (Pentamerone I No. 1; szicíliai (*1016) 2; Gonzenbach No. 37); magyar 11; orosz: SUS 3; ukrán: SUS 1; belorusz: SUS 2; kínai: (FFC 223) 5; -- spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26.) 3.

AaTh 1218* A szív nélküli tehén

A mézáros odaigéri a tehénnek a szívét, ha levágta. Eladja és azt állítja, hogy a tehénnek nem volt szive. A paraszt ezen nem csodálkozik: egész életében közönyös jószág volt.

Vallon 1.

AaTh 1219* Világosság a macskának

A háziasszony bezárja a macskát a pohárszékbe és lámpát gyűjt neki, hogy meglássa az egereket.

Vallon 1.

AaTh 1220 A halászhálót kifeszítik a pusztán

(J 1973) Vö. 1290 mt.

Finn 5; német 1; lengyel: Krzyzanowski 1; orosz: Andrejev.

AaTh 1221A* A HAL TÚL NAGY A SERPENYŐHÖZ

Vallon 1; magyar 1.

AaTh 1221B* A serpenyő túl kicsi a sütnivaló tésztának

Vallon 1.

AaTh 1224* A megtaláló joga

Egy ember lehajol egy krajcárért és leveri a Mária szobrot. Azt hiszi, hogy Mária látta meg először a pénzdarabot és odateszi az oltárra.

Vallon 1.

AaTh 1225 A FEJNÉLKÜLI EMBER a medve barlangjában

Egy ember feje leszakad valamiféle szerencsétlenség következtében. Társai nem látták, hogy hogyan történt. Azon tanakodnak: volt-e egyáltalán feje? (J 2381)

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" II 192 No. 374; *Bolte "Frey" 220 No. 12; Christensen DF XLVII 192-93 No. 19. Liungman 1961 277; Schwarzbaum 473; -- Finn 15; lapp 4; svéd 16 (Uppsala 6, Stockholm 3, Lund 1, misc. 6); lett: AM 2; norvég: Hodne 2; ir 2 (1210 és 1540); dutch 1; román 2; magyar 7; lengyel: Krzyzanowski 3; szlovén 1; horvát 8; orosz: Andrejev 3; orosz: SUS 7; ukrán: SUS 4; belorusz: SUS 2; görög 1, Loukatos No 24; török: Eberhard-Boratav No. 331 III; arab (Alsó-Euphrates): C.G. Campbell p. 19; indiai: Thompson-Balys (J 2381) 1; zsidó: Jason (1975) 1.

AaTh 1225A Hogyan jutott a tehén a póznára?

Ostoba ember erszényét egy sziklán álló póznára rejti. Egy csirkefogó tehéntrágyát tesz a helyébe. Az ostobát csak az foglalkoztatja, hogyan tudta elérni a tehén az erszényt.

(J 2382)

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 236 No. 110; Köhler-Bolte I 497; Anderson Hessische Blätter XLVI 170. -- Francia RTP II. 107 ff., IV 482ff., XI 646; vallon (1221, 1221B) 2; román: Schullerus FFC LXXVIII. 69 No. 8, 5; olasz (trieszti: Pinguentini No. 3); görög (1677**) 3. -- Vö. magyar: Berze Nagy (1789*) - tej a szobor ajakán 3; Vö. lengyel (662) 1; zsidó: Jason (IRAQ) 1.

AaTh 1225* A szamár kimentése a kútból

A bolond azon nyugtalankodik, hogy a szamár farkából csepeg a víz és bemocskolja a kutat.

Görög 1.

AaTh 1226 A nyúl fogás

Hurok az istálló tetején. Vö 1171 mt.

Finn 1; orosz: Andrejev.

AaTh 1227 EGYIK ASSZONY MEG AKARJA FOGNI A MÓKUST, MÁSIK HOZZA A FAZEKAT

Az egyik leesik a fáról és szörnyethal, a másik összetöri a fazekat. (J 2661. 3)

Liungman 1961. 278. -- Finn 75; finn-svéd 4; észt 4; lett: AM 5; litván 1; lapp 1; svéd 20 (Uppsala 14, Stockholm 4, Göteborg 1, Liungman 2); norvég 3, norvég: Hodne 6; német 1; magyar 1; lengyel: Krzyzanowski 4; szlovén 3; horvát 1; orosz: Andrejev, orosz: SUS -; ukrán: SUS 1; belorusz: SUS 2; görög 1.

AaTh 1228 Lövés puskával

Egy ember belenéz a puskacsőbe, mikor elsütik. (J 2131.4.1.) Vö. 1158 mt.

Finn 22; finn-svéd 1; észt 7; lett: AM 31; liv 1; német: Henssen Volk No. 225; litván 2; ir: (FFC 188.) 1; lengyel: Krzyzanowski 1; orosz: Afanaszjev 3, orosz: SUS 4; ukrán: SUS 3; belorusz: SUS 2; görög: Loukatos No. 12.

NB. A magyar változatok nem ide, hanem MNK 1228I* mt-hoz tartoznak.

MNK 1228I* A FURULYÁNAK NÉZETT PUSKA (J 1772. 10.)

Két ember puskát talál. Furulyának nézik. Megállapodnak, hogy az egyik fújja, a másik pedig billegeti. A puska elsül, szétveti a furulyázó fejét.

14 (Berze Nagy (1228*) 2; Vö. AaTh 1157).

AaTh 1228A OSTOBA EMBEREK FAPUSKÁVAL LÖNEK, amely felrobban és többeket megöl. Örvendeznek, hogy az ellenségnek bizonyára még nagyobb a vesztesége.

Lett: AM 2; magyar 3; horvát 2.

AaTh 1229 Ha a farkas farka letörik

A csirkefogó és komája elmennek farkasra vadászni. A koma bemegy a farkas barlangjába. A farkas kijön. A csirkefogó megragadja a farkast farkánál fogva, s az telerugja porral a

koma szemét. "Micsoda por!" - "Ha a farkas farka letörik, egészen másfajta port fogsz látni!" (X 1133.3.2) Vö. 1694*, 1875, 1896 mt.

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 216 No. 48. -- Svéd (GS 1229) 4 (Uppsala 1, misc. 3); lett: AM 6; -- Nyugat-indiai szk. (néger): Flowers 585.

AaTh 1229* VASVILLÁVAL HÁNYJÁK A DIÓT (A PADLÁSRA)

A bolondokat kereső ember jó pénzért megmutatja, hogy a munka lapáttal (kosárral) sokkal könnyebben elvégezhető.

14 (Berze Nagy 1-3., 5-6.: 5 vált.).

AaTh 1230* A BÚCSÚJÁRÓ ASSZONY

Egy asszonynak zárandoklaton véletlenül rendetlenné válik a szoknyája. A férje nem szól neki, mert azt hiszi, hogy fogadalmából hordja úgy.

Vallon 1; lengyel: Krzyzanowski 1.

AaTh 1231 A NYŰL(RÁK)FOGÁS

Hét ember bonyolult tervet eszel ki, hogy egy félénk állatot elfogjon. Egyikük ijedten felkiált, mire az állat elmenekül. (J 2612) Vö. 103 mt.

*BP II 556; III 286; Christensen DF XLVII 220 No. 82; svájci: Jegerlehner 307 No. 34.; magyar 1.

NB. Vö. MNK 1430B* mt.

MNK 1231* SZÓSZERINT VETT JÓTANÁCSOK

(Ld. MNK 1208** mt. is)

AaTh 1231* A FÖLD MEGZSÍROZÁSA disznózsirral Vö. 1291B

Magyar 11 (Berze Nagy 2).

MNK 1231*I A MEGKENT BÍRÓ (J 2475)

Az egyszeri ember sehogy sem tud dülőre jutni a panaszával. Valaki azt tanácsolja, hogy kenje meg a bíró kezét. Az együgyű ember a nála lévő hájjal keni meg. 1.

MNK 1231*II A FELFÜGGESZTETT BÍRÓ (pap)

A falusiak panaszt tesznek bírójukra (papjukra) türhetetlen magatartása miatt. A felsőbb hatóság elrendeli az ügy kivizsgálását és a bíró (pap) felfüggesztését. A falusiak hazamennek és felakasztják. 4.

MNK 1231*III A VÍZBEN BEVETT ORVOSSÁG

Az orvos porokat rendel: vízben kell bevenni. A beteg nyakig ül a vízben és úgy veszi be az orvosságot. 6.

MNK 1231*IV A FÁVAL TARTOTT KECSKE

Magyar ember a cigánynak egy kecskeollót ad el azzal, hogy amíg kitavasodik, fával is megél (t.i. leveles gallyal). A cigány a gidó elé egy nagy tuskót tesz s az harmadnapra megdöglik éhen. Szemrehányást tesz a magyar embernek: olyan nagy fát tett a kecske elé, hogy az hat évig is megérhette volna vele, mégis megdöglött. 1.

(Berze Nagy (1207*) 1)

MNK 1231*V HARANGÖNTÉS

Elhasadt templomi harangjuk helyett falusiak olcsón akarnak újat öntetni. Előre kifizetett, kialkudott bér fejében elválaló furfangos kovács egy idő után előáll csodaszerével. A hiszékeny tanácsbeli urak rendezte ünnepélyen a letakart harangot felfedve leönti a szerrel, melytől az éppolyan repedt marad. A kudarc miatt a kovácsot elüzik a faluból. Az bosszúból a világot telekürtölve hiszékenységükkel teszi csúffá a falut. 3.

MNK 1231*VI A HAJHULLÁS MEGAKADÁLYOZÁSA

Egy ember betegségbe esvén, meghallja a mellette suttogó barátaitól, hogy hagymáz betegsége után haja bizonyosan elmegy. Föllábadván, hogy hajszökését meggátolja, szobája ablakait, ajtajait bezáratja. 1.

MNK 1231*VII AKI MEGDOB KÖVEL...

Egy ember hallva a paptól, hogy aki kövel hajigálja, dobja vissza kenyérrel, az öt tégladarabkával megdobó öreganyját fél kenyérrel vágja hátba, hogy az menten összerogy. 1.

MNK 1231*VIII A MAGASAN MÉRT BOR

Egy öreg báró árendába adja az igen finom borát, meghagyva az eladónak, hogy olcsón mérje literét, hadd ihassanak a szegények is egyszer jó bort. Az ember egy hét múlva megy jelenteni, hogy alig győzi mérni, úgy fogy. A báró javaslatára, hogy mérje magasabban (drágábban), az ember nagy kinnal egyre magasabbra állítja a hordót (mosószékre, padlásra, kakasüllőre), de hiába méri magasabban, csak úgy kel, mint először. 1.

MNK 1231*IX A KÁPOSZTA BERÁNTÁSA

Szegény asszony templomba készülődve meghagyja urának, hogy jó nagy tüzet rakjon, főzzön káposztát és jól rántsa be. Az ember az asszony eltávozta után meggyújtja szalmafüdeles házukat, hogy jó nagy tűz legyen és a káposztákat jól berántja a konyhába. Az asszony egészen kétségbeesik, mikor meglátja, hogy mindenük elégett. 1.

MNK 1231*X MIÉRT NINCS RÁTÓTNAK VASÚTJA?

A vasút kimérésekor egy mérnök karókkal kicövekelve az utat meghagyja a bírónak, hogy úgy őriztesse, hogy egy darab se tűnjön el a helyéről. A mindennapos örködést elunó emberek kérésére a bíró kitalálja, hogy a cövekeket összeszedetve, községháza raktárába vitetve lehet legjobban megőrizni. A visszatérő mérnök egyetlen karót sem találva a helyén szeméremhányja a bírónak, hogy mindet ellopták. A bíró felvilágosítja, hogy mindet raktárban őrzik, hogy el ne vesszenek. A mérnök mérgeiben másfelé vezeti a vasutat. 1.

MNK 1232* A FÖLDBEBUJÓ MALACOK

A bolondokat kereső ember talál egy asszonyt, aki fogja a turkáló malacok farkát, attól való féltében, hogy bebújnak a földbe. Száz forintért megtanítja, hogy karikát kell az orrukba behúzni. 3 (Berze Nagy (1298*) 1).

MNK 1233* A ROKKÁRA KÖTÖTT BIRKA

A bolondokat kereső ember egy ház udvarán egy asszonyt pillant meg, aki úgy fon, hogy a birkát felkötöti a rokkára. Az utasember jó pénzért megmutatja, hogy hogyan kell a gyapjúval elbánni. 11 (Berze Nagy (1230*) 1).

AaTh 1238 A TETŐ JÓ ÉS ROSSZ IDŐBEN

Az embernek nincs szüksége a tetőre, amíg jó az idő, mikor esősre fordul, képtelen feltenni. (J 2171. 2. 1.) Vö. 43, 81. mt.

*Pauli (ed. Bolte) No. 599, Wienert FFC LVI (ET 269), 134 (ST 402); Halm Aesop No. 222; lett: AM 3; ir: (FFC 188.) 10; japán: Ikeda. Vö. orosz: Andrejev 72 mt.; ukrán: SUS 1; magyar 1.

AaTh 1240 Az ágon ülő ember levágja maga alatt az ágat (J 2133. 4.)

*Delarue in Millien et Delarue "Nivernais" 293f.; Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 216f. No. 49; Köhler-Bolte I 51, 135, 486-490; Clouston "Noodles" 158; Coffin 3; Christensen DF XLVII 229 -- Finn 4; észt 10; lett: AM 47; lív 3; litván 9; ir 2, ir: (FFC 188.) 16; francia 13; spanyol 1; flamand 4, flamand: de MEYER 1 (vö. 1313A 7 is); vallon 1; német: Henssen Jül. No. 463; svájci: Jegerlehner 293 No. 2; olasz 5 (toszkánai (1642) 1, szicíliai 4); lengyel: Krzyzanowski 5; cseh: Tille Soupis I 418f. 2; szlovén 3; horvát 6; orosz: Andrejev; orosz: SUS 11; ukrán: SUS 10; belorusz: SUS 3; görög 1, Loukatos No. 22; indiai 9, indiai: Jason (1989) 1; kínai: (FFC 223.) 1. -- Angol-amerikai: Baughman 5; spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 3; Robe (Folklore Studies 26) 1; Nyugat-indiai szk. (néger) 1. -- Irodalmi feldolgozás: Chauvin II 201 No. 47.

NB. A magyar változatokat ld. 1313A mt.-nál.

AaTh 1240A Az ember ráugrik egy korhadt faágra, letörik.

Görög (1240*) 1.

AaTh 1241 MEGITATJÁK A FÜZFÁT (A fát lehúzzák, hogy megitassák) (J 1973)

Egy ember az ágak közé dugja a fejét. (J 2131. 5.3.)

*Christensen DF XLVII 179, 192ff. Liungman 1961. 278. -- Finn 19; finn-svéd 6; svéd 11 (Uppsala 8, Stockholm 1, Lund 1, Liungman 1); norvég: Hodne 2; dutch 1; német 1; horvát 2; orosz: Andrejev 1, orosz: SUS 1; magyar 4; görög: Loukatos No. 22. -- Spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 1.

MNK 1241I* A KÖZSÉGHÁZA KIMESZELÉSE

A falusbíró összehívja a kupaktanácsot, mert egy gróf falun keresztül utazása alkalmából ki kell meszeltetni a falu házát. A meszeltetést ellenzők úgy találják, hogy a falu házában úgysem alszik senki, a szoba pedig sokkal szűkebb lesz, ha falát bemeszelik. Végül mindannyiuk belenyugvására a bíró úgy ítél, hogyha bemeszelik a szoba belső oldalát, a szoba kisebb lesz, de ha bemeszelik kívülről is, tágulni fog. 1.

MNK 1241II* EMLÉK-FELIRAT A JÉGEN

Egy falu népe a szabadságharc emlékére emléktáblát és feliratot akar készíttetni. Egy okos tanács nyomán úgy döntenek, hogy ahogy a folyó mindig meglesz, úgy legyen meg mindig az emlék is, tehát a folyó jegére kell vágatni az emléket és a feliratot. Megteszik, de mikor megenyhül a lég, elviszi a folyó minden emléküket, vízzé olvadván a betűk. 2.

MNK 1241III* ISTÁLLÓAVATÁS

A felépült parádés bikaistálló avatására a falusiak meghívják a főbírókat megmutatni, hogy akácfa gerendából, gyalult padlásal, gyalult jászollal készítették el az épületet. A főbíróknak minden nagyon tetszik csak a bejáratot találja keskenynek egy szilaj bika számára. A bíró feje fölé tartva kezét igyekszik meggyőzni, hogy azon az ajtón a mutatottnál nagyobb marha nem megy be sosem. A főbírókint is körülnéz, de a látott új vályúról is az a véleménye, hogy keskeny, nem tud belőle egy bika inni. A bíró lehajol, iszik egy kortyot mondván: amelyikbe az ő feje belefér, abból minden marha tud már inni. 1.

MNK 1241IV* MIÉRT KELL LÉPCSŐN FELMENNİ A KÜTHOZ

Ostoba emberek túl hosszú láncot vesznek az új kúthoz. Hogy ne kelljen belőle levágni, a kutat emelik meg. Mára lépcsőn kell felmenni, hogy vizet lehessen venni. 1.

AaTh 1241A A fa kirántása

Ostoba emberek ki akarják szabadítani a fát a sziklák közül, kötelet kötnek rá és a fa berántja őket a szakadékba.

Görög (1241*) 1.

AaTh 1242 A fa felrakása

"Ha a ló elbir egy rakomány fát, elbir kettőt is."

(J 2213. 4.)

*Christensen DF XLVII 224 No. 86. Liungman 1961. 278. -- Finn 1; finn-svéd 2; észk 1; svéd 18 (Uppsala 12, Stockholm 3, Lund 2, Liungman 1); norvég: Hodne 4; orosz: Andrejev.

AaTh 1242A TEHERMEGOSZTÁS

Szamarháton ülő ember vállán viszi a zsák lisztet, hogy megkímélje súlyától a szamarat. (J 1874. 1.)

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" II 229 No. 490; *Fb III 720b s.v. "saek"; *Clouston "Noodles" 19; Field "Pent Cuckoo" 3; Schwarzbaum 24, 314, 444. -- Lett: AM 8; angol: Baughman (J 1874. 1.); francia: Sébillot "Litterature orale de la Haute Bretagne" 387; ír: (FFC 188.) 14; dutch (1212*) 1; norvég: Hodne 2; olasz novella: Rotunda (J 1874. 1.); román: Schullerus (FFC LXXVIII 98; 9 No. 5.) 1; magyar 8 (Berze Nagy (1349XII*) 2); szlovén; orosz: Afanaszjev (*1213) 1; orosz: SUS 1; ukrán: SUS 3; kínai (FFC 223.) 4; zsidó: Jason (1975) 1. -- Spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 2.

AaTh 1242B A liszteszsák kiegyensúlyozása

Az ember a liszteszsákot a nyereg egyik oldalára köti, a másik oldalra ellensúlyképpen egy nagy követ köt. (J 1874. 2.)

Vallon (*1205) 1; U.S.: Baughman (J 1874. 2.).

AaTh 1242* A FA KIVÁGÁSA

A bolond odaállítja a szekeret a nagy fa mellé, hogy mikor kivágja, egyenesen beledőljön. Ez meg is történik, a fa összetöri a szekeret és agyonüti a lovakat.

Lett: AM 5; belorusz: SUS 1; görög (1242**) 1; magyar 2.

AaTh 1243 A FATÖRZSET LECIPELIK A HEGYRŐL azután visszacipe-lik, hogy lehengerítsék. (J 2165)

Clouston "Noodles" 59. Liungman 1961. 278; Schwarzbaum 189, 472. -- Finn 22; lett: AM 15; lapp 1; svéd 7 (Uppsala 3, Stockholm 1, misc. 3); norvég: Hodne 4; német 1; magyar 2; orosz: Andrejev.

AaTh 1244 A GERENDA MEGNYÚJTÁSA (J 1964.1.)

Finn 9; észt 4; lett: AM 7; litván 1; lapp 1; francia 1; katalán: Amades No. 557; dutch 4; flamand 3; német 17 (Archivum 16, Henssen Volk. No. 221); magyar 17; horvát 1; orosz: Afanaszjev 4, orosz: SUS 6; ukrán: SUS 1; belorusz: SUS 2.

NB. 1244 mt. alatt Berze Nagy a "Keresztbevitt létra" típus (MNK 1248I*) változatait sorolja fel.

AaTh 1245 ZSÁKKAL HORDJÁK A VILÁGOSSÁGOT AZ ABLAK NÉLKÜLI HÁZBA

Mikor elképzelésükben csalatkoznak, lebontják az egész házat, hogy világosság legyen (J 2123).

Coffin 6; Liungman 1961. 278-9; Schwarzbaum 191, 473. -- Finn 57; finn-svéd 5; észt 1; lett: AM 38; liv 1; litván 11; lapp 1; svéd 39 (Uppsala 15, Stockholm 5, Liungman 7, misc. 12); norvég 1, norvég: Hodne 5; izlandi 1; ír 19, ír: (FFC 188.) 24; angol 1; francia 7; katalán: Amades No. 398; dutch 3; flamand: de MEYER 1; vallon (*1245A) 1; német 17 (Archivum 16, Henssen Volk. No. 232); olasz (toszkánai 1200) 1; magyar 37 (Honti 1, Berze Nagy 5); lengyel: Krzyzanowski 9; cseh: Tille Soupis I 408 1; szlovén 2; horvát 1; orosz: Andrejev, orosz: SUS 9; ukrán: SUS 17; belorusz: SUS 4; török: Eberhard-Boratav No. 331 III 3. -- Angol-amerikai: Baughman 5; spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 2 - fordítva: a napfényt zsákkal hordják ki.

AaTh 1245* Fehér báránybőr mint fényforrás (J 1961)

Liv (1245) 1.

AaTh 1245 Egérfogóval akarják megfogni a lámpafényt**

(J 1961. 1.)

Lett: AM 1; flamand 1, flamand: de MEYER 2; belorusz: SUS 1.

AaTh 1245A* Rostával akarják kihordani a füstöt

Orosz: Andrejev (1245I) 1, orosz: SUS 3; belorusz: SUS 1.

AaTh 1246 Az eldobott balták

Az első elejti a baltáját, a többiek ugyanoda hajítják a magukét. (J 2171. 4.)

Feilberg "Ordbog" IV 199a s.v. "hammer"; Christensen DF XLVII 194.; Liungman 1961. 279. -- Finn 10; finn-svéd 4; svéd 26 (Uppsala 11, Stockholm 3, Lund 1, Liungman 3, misc. 8); ír 1, ír: (FFC 188.) 1; flamand 3, flamand: de MEYER 8; német: Henssen Volk No. 234; orosz: Andrejev.

AaTh 1246* Templomépítés

Mulatságból kihuzkodják és félrelökik az állvány tartógerendáit. Minden összeomlik. (J 2171. 3.)

Finn-svéd (1245) 1.

AaTh 1247 EGY EMBER MALOMKÖBE DUGJA A FEJÉT

Belegurul a tóba. (J 2131. 5.4.) Vö. 1241 mt.

Finn 24; lett: AM 2; liv 3; izlandi 1; német 4 (Archivum 3, Henssen Volk No. 223); lengyel: Krzyzanowski 2; horvát 4; magyar 1; orosz: Andrejev.

AaTh 1248 A fatörzset keresztbe rakják fel a szánra (J 1964)

Vö. 801 mt.

BP III 302.; Liungman 1961. 279. -- Finn-svéd (1242) 1, (1242**) 1; svéd 25 (Uppsala 19, Stockholm 3, Liungman 1, misc. 2); angol 1; német 9 (Archivum 8, Meckl. No. 104.); lengyel: Krzyzanowski 6; kínai: Eberhard FFC CXX 274 No. 1. VIII, FFC CXXVIII 231 No. 138.

MNK 1248I* A KERESZTBE VITT LÉTRA

a) Ostoba emberek meg akarják fogni a tarka Jézust (ld. MNK 1250I* mt.). Sehogy sem tudják odavinni a létrát, mert keresztben nem fér el a fák között. Ezért egymás vállára állnak.

b) Egy jobbágy falunak megtiltja az uraság a szabad erdölést, a falusiak csak annyi fát kérnek, amennyit egy létra átvivéséhez ki kell vágniok. Az engedély elnyerése után a hosszú létrát keresztbe viszik át az erdőn s így nagymennyiségű fához jutnak; 48 (Berze Nagy (1244) 6; román FFC 78. 69 p. 17 sz.). Vö. flamand: de MEYER (1244) 7.

AaTh 1249 A szekér mindkét végére befogott ökrök (F 171.6.4.)

Vö. 801 mt.

Szlovén 1.

NB. A magyar meseanyagban ez a típus hazugságmesék között, az AaTh 1961C* mt. egyik epizódjaként fordul elő. Változatait ld. ott.

AaTh 1250 A KÜTMÉRÉS. Vízhúzás a kútból.

A kút káváján keresztül fektetnek egy szálfát, egy ember belekapaszkodik a két kezével, a második az első lábába fogózik, a harmadik a másodikéba és így tovább. A legfelső elfárad és a markába akar köpni. (J 2133. 5.) Vö. 121 mt.

Penzer Ocean V 170 n. 1; Delarue in Perbosc "Gascogne" 219 f.; Köhler-Bolte I 51, 135, 486ff.; Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 216f. 49; "Schweizerisches Archiv für Volkskunde" XXIII 36; Christensen DF XLVII 229; Clouston "Noodles" 158; Coffin 8; Feilberg "Ordbog" III 967 s.v. "trae"; Liungman 1961. 279-80. -- Finn-svéd (1247) 1; svéd 19 (Uppsala 9, Stockholm 4, Lund 2, misc. 4); lett: AM 10; ir: 3, ir: (FFC 188.) 17.; angol 4; francia 16; spanyol 1; dutch 5; flamand (1247*) 2; flamand: de MEYER 5; vallon (*1250B) 1; német 25 (Archivum 23, Henssen Volk No. 227, Henssen Jül No. 463); román: FFC LXXVIII 69 No. 10. 2; magyar 10 (Berze Nagy (1334*) 1; lengyel: Krzyzanowski 13; szlovén 3; horvát 1; ukrán: SUS 2; belorusz: SUS 1; görög 3; indiai 3; kínai: Chavannes II 324; angol-amerikai: Baughman 5; spanyol-amerikai: Hansen (Kuba) 1; (Puerto Rico) 1; Robe: (Folklore Studies 26) 1; amerikai (néger): Parsons JAFL XXXV 302; amerikai indián: (Muskhogeán) Swanton JAFL XXVI 218, (Zuni) Cushing, "Zuni Folk Tales" 229. Irodalmi feldolgozás: Chauvin II 201 No. 47.

NB. Csak Berze Nagy 1334* 3. változata tartozik ide. 1-2. és 4. változatát ld. MNK 1250I* mt.-nál.

MNK 1250I* A TARKA JÉZUS

Ostoba emberek tarka madarat látnak berepülni egy faoduba. Meg akarják fogni. Egymás vállára állva el is érik az odut. A legfelső benyúl a lyukba és felkiált, hogy megfogta a tarka Jézus farkát. Erre a legalsó kiugrik: "Hadd lám!". 20 (BN 1334* 3.)

NB. A meséhez gyakran kapcsolódik az MNK 1294II* mt.

AaTh 1250A A KOSARAKKAL MÉRIK A TORONY MAGASSÁGÁT

A legalsó elmozdul, valamennyi leesik. Vö. 121 mt. (J 2133. 6.1.)

Espinosa III 147. -- Francia (1250B*) 7; spanyol (1703*) 1; görög (1240**) 3; magyar 1; indiai: Jason (1989) 1; spanyol-amerikai: Hansen (Dominika) 1, (Puerto Rico) 2. -- Afrikai (ashanti): Werner "African Mythology" 125.

AaTh 1250B Az ostoba az elefánt farkába kapaszkodik

(J 2133. 5.2.) Egy természetfölötti elefánt (tehen) ereszkedik alá az égből és összegázolja az ember földjét. Az ember következő éjszaka elrejtőzik, belekapaszkodik az elefánt farkába és az égbe viteti magát. Visszatér és elmeséli barátainak az égi látogatást, azok is vele akarnak menni. Emberláncot formálva az elefánt farkába kapaszkodnak. Mikor a levegőben vannak, egyik kérdez valamit a legelsőtől, az válaszadás közben gesztikulálni akar a kezével, vagy valami más mozdulatot tesz.

Indiai 7, indiai: Jason (1989) 1.

AaTh 1255 GÖDÖRÁSÓK. Gödör a kiásott földnek.

Tökfilkő gödröt akar ásni, hogy legyen hova tenni a másik gödörből kiásott földet (J 1934).

Wesselski "Hodscha Nasreddin" 2 227 No. 480. -- Lett: AM 5; svéd: Christensen DF XLVII 201 No. 37.; norvég: Hodne 5; dán: Christensen DF XLVII 134 No. 37.; katalán: Amades pp. 1204ff. No. 1638.; flamand: de MEYER 1; dutch: Cornelissen "Nederl. Volkshumor" I 225; német: Merckens II 18 No. 23.; magyar 8 (Berze Nagy (1332) 4; zsidó: Neuman (J 1934). -- spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 4.

MNK 1256*I PIÓCA A TÖLTÖTTKÁPOSZTÁN

Egy faluban szüknyakú lábosban főzték a töltöttképosztát. Megdagadt, nem tudták kiszedni, piócat raktak rá, hogy leszívja. 4.

MNK 1256*II A BEPÓLYÁZOTT KAPUFÉLFA

Egy faluban kelésnek nézték a kapufélfán kiütő gombát, s beköztették. 1.

MNK 1256*III BORBÉLLYAL KIHÚZATOTT SÁRGARÉPA

Egy faluban a sárgarépát olyan földbe vetették, melyből ki nem szedhették, ennél fogva borbélllyal foggyökérhúzóval húzattatják ki. 1.

MNK 1256*IV NYOMÓRÚD, MELYEN ERÉT VÁGTAK

Egy tolvaj létra híján nyomórúdon mászik fel a padlásra sonkát lopni. Sietős leereszkedése közepette felsértett kezével összevérzi azt. Reggel a gazda a véres fenyőrúd láttán úgy véli, hogy valaki eret vágott a rúdon. 3.

AaTh 1260 Kásafőzés a lékben

Darát tesznek a lékbe, azután egymásután beugrálják, hogy megkóstolják a kását (J 1938).

**Ranke FFC CLIX; Coffin 1. Liungman 1961. 280. -- Finn 60; finn-svéd 4; észt 1; lett: AM 4; lapp 7; svéd 47 (Uppsala 17, Stockholm 7, Göteborg 1, Lund 7, Liungman 4, misc. 11); norvég 1, norvég: Hodne 5; angol 2; francia 1; horvát 1; orosz: SUS 1; belorusz: SUS 1; török: Eberhard-Boratav No. 333. III 2.

AaTh 1260A A nyúllevés

Nyúl (rák) elmenekül a levesnek feltett vízből. Az ostoba megissza a vizet, abban a hiszemben, hogy az finom leves.

**Ranke FFC CLIX; *Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 21 No. 40. -- Német (1205*) 2.

MNK 1260AI* A HALLEVES

A szomjas cigány a tenyeréből szürcsölgeti a folyó vizét. "Mit csinálsz?" - "Hallevest eszem!" - "Hol a hal?" - "Itt úszkál előttem!" 4.

AaTh 1260* Az ostoba egyetlen fadarabot dug a kemencébe

"A többi már elégett." (J 1963.)

Finn (1260**) 1.

AaTh 1260 Tengerbeugrás halért**

Liungman 1961. 280. -- lapp (1260*) 2; svéd 9 (Uppsala 1, Liungman 5, misc. 3); norvég: Hodne 5.

AaTh 1260A* LISZT A FOLYÓBAN

Az asszony kenyértésztát akar dagasztani. Beleszórja a lisztet a folyóba, a víz elviszi az egészet.

Lett: AM 2; kanadai francia (1386*); magyar 1; indiai: Jason (1989) 1;

AaTh 1260B* A tőkfilkó sorra meggújtja a gyufákat, hogy kipróbálja őket (J 1849. 3.)

Christensen DF XLVII 207 No. 60. -- Finn 5; lett: AM 5; norvég: Hodne 2. -- Kínai: (FFC 223) 1.

AaTh 1261 Az ökör levágása

Előkészítésképpen előző este levágják a lábait. (J 2168)

Finn 1; orosz: Andrejev.

AaTh 1261* Az öregasszony bedobja az élesztőt a kemencébe, mert elfelejtette beledagasztani a kenyértésztába. (J 1962)

Liungman 1961. 280. -- Finn (1261**) 1; svéd 2 (Uppsala 1, Stockholm 1).

AaTh 1262 A hús megsütése

A hús a tó egyik partján van, a tűz a másikon. (J 1945, J 1191. 7.) Vö. 1804B mt.

*Anderson in Tauscher "Volksmärchen" 180; *Christensen DF XLVII No. 13.; *Wesselski "Hodscha Nasreddin" II 212 No. 434., Schwarzbaum 101. -- Finn 4; lett: AM 18; katalán: Amades No. 487; francia 8; vallón (*1262A) 1; olasz (szicíliai *1262) 1; horvát (hal) 2; szlovén 2; orosz: Andrejev; iraki: Meissner "Neuarabische Marchen aus Iraq" (1903) 77; indiai 5; zsidó: Jason (1975) 1. -- Spanyol-amerikai: Rael No. 438. (U.S.) -- Afrikai (swahili): Büttner "Anthologie der Suaheli-Litteratur" (1894) II 90. No. 5., Velten "Marchen und Erzählungen der Suaheli" (1898) 27, abesszin: Littmann "Publications of the Princeton Expedition to Abyssinia" II 34 No. 25., Courlander-Leslau "The fire on the Mountain" 7.

AaTh 1262* A bolond beleköp a forró kásába

Látta, hogy a kovács ráköpött a forró vasra. (J 2421)

Finn (1262**) 2; lett: AM 1; svéd (Uppsala) 1; flamand: de MEYER 1; horvát 2; orosz: SUS 1; ukrán: SUS 2; japán: (FFC 209:J2420) 35.

AaTh 1263 Kásaevés különböző szobákban

A kása az egyik szobában van, a tej a másikban. (J 2167)

Finn 7; észt 9; lett: AM 32; litván 9; olasz (toszkánai) 1; lengyel: Krzyzanowski 1; orosz: Afanaszjev 2, orosz: SUS 7; belorusz: SUS 3. -- Afrikai 1.

AaTh 1264* A rotyogó kásás fazék

Az asszony azt hiszi, a fazék panaszkodik neki. (J 1875. 2.)
Vö. 1318** mt.

Lett: AM 1; észt: FFC XXV 137 No. 101.; orosz: Andrejev (*1264). -- Kínai: (FFC 223) 1; japán: (FFC 209) 45.

AaTh 1265* Egynek az áraért kettő

Az ostoba egy helyett két egymásbacsavart rókabőrt ad el (J 2083. 2.), vagy másfajta (drágább) bőrt csempész a rókabőrök közé (hogy becsapja a kereskedőt).

Finn 1; Vö. finn-svéd (1300*); észt 2; lett: AM 12.

MNK 1265*I A CSALÓ KÉSESNÉ

Illusztris vevőjét úgy "csapja be", hogy fele árat számít a híres halbicskáért; 1.

AaTh 1266* Egy negyed helyett egy harmad

Gabonavásárban az ostoba egy harmad tonna gabonát ad el egy negyednek az áraért. (J 2083. 1.)

Észt 2; lett: AM 8.

AaTh 1266A* Tökfilkók közösen vesznek egy templomot:

mindenik kifizeti a teljes árat. (J 2037. 1.)

Litván (*1336) 2.

MNK 1266B* A DRÁGÁN ELADOTT BAGOLY

Félreértés folytán egy ember azt hiszi, hogy szomszédja nagy összeg pénzt kapott egy bagolyért a vásárban. (A szomszéd Bagoly nevű tehenét adta el jóáron.) Legközelebb egy egész fészekalja bagolyfiúval áll ki, de kevesebbet kap értük, mint amennyibe az árusításra jogosító cédula került. 3.

AaTh 1268* BÍRÓ-(polgármester)VÁLASZTÁS:

az emberek hátulsó felének a megszemlélése. Azt az embert fogják megválasztani, akit a felesége hátulról felismer. Előre megbeszélte jel (leves a cipőn vagy lyuk a nadrágon).

Francia: Delarue 9, Mélusine II 422; német (1264*) 3; lengyel: Krzyzanowski 5; magyar 3.

MNK 1268*I A LEGJOBB RIGMUSKÉSZÍTŐ LEGYEN A BÍRÓ

Bíróválasztás legjobb rigmus mondása alapján. A rosszabbnál-rosszabb rigmusok közt a disznópásztor feleségének rigmusa a győztes még úgy is, hogy a pásztor még abból is elfelejti a végét. 1.

Megjegyzés: ideiglenesen MNK 1268*II jelöléssel szerepel BÍRÓVÁLASZTÁS LÓ FÜLÉBE VALÓ KÖHAJÍTÁSI VERSENY EREDMÉNYE ALAPJÁN 1.

AaTh 1270 Gyertyaszáritás

A gyertyát a kemencébe teszik, hogy megszáradjon; elolvad. (J 2122)

Finn 3; katalán: Amades No. 583; olasz (toszkánai) 1; orosz: Andrejev; indiai: Jason (1989) 1; japán: (FFC 209) 8. -- Angol-amerikai: Baughman 1.

AaTh 1271* Az ablak elkoptatása

Gyerekeknek megtiltják, hogy keresztül nézzenek az ablaküvegen, mert ezáltal túl gyorsan elkopik.

Szlovén 1.

AaTh 1271A* A kemencét gyapjúanyaggal melegítik (J 1873. 3.)

Liungman 1961. 280. -- Liv (1271A') 1; svéd (Uppsala) 1; Vö. J 1942.

AaTh 1271B* A kemencét körülcsavarják gyapjúfonallal, hogy a meleg el ne illanjon. (J 1942)

Liv (1271B') 1.

AaTh 1271C* Kőpönyeget adnak a sziklára, hogy meg ne fázzon. (J 1873. 2.)

*Köhler-Bolte I 71. -- Norvég (1651) 1; japán: Ikeda (J 1873. 2.); kínai: (FFC 223) 3; zsidó: Jason (1975) 1.

AaTh 1272* Hószáritás a kemencén (J 2121)

Liv (1272') 2; lengyel: Krzyzanowski 3.

AaTh 1273A* A TÖKFIKÓ MEG AKARJA VÁRNI, MÍG ELFOLYIK A FOLYÓ
Elérkezik egy folyóhoz és nem akarja benedvesíteni a lábát. Leül, hogy megvárja, amíg elfolyik a víz. Segíteni akar és nekifog, hogy kimerje egy mogyoróhéjjal. Ezt a műveletet hónapokon keresztül folytatja. (J 1967.)

Lett: AM 1; olasz: Gonzenbach No. 17., olasz novella: Rotunda (J 1967); magyar 1.

AaTh 1273B* A SZEKERET MINDENÜTT BEZSÍROZZÁK

Svéd (Uppsala) 2; magyar 1.

NB. További magyar változatai az AaTh 1961C* mt. epizódjaként fordulnak elő. Ld. ott.

AaTh 1273C* A KENDŐ GYANÁNT KIMOSOTT LEPÉNY

Magyar 3 (Berze Nagy (1349*) 1).

NB. Berze Nagy két változata közül csak az 1.-t soroltuk ehhez a típushoz, a 2.-t altípusként ld. MNK 1273C*I. mt.-nál.

MNK 1273C*I A LÁNGOS MINT KAPCA

5 (BN (1349*) 1).

AaTh 1274* Az ördög hajót épít fafüresszel

A hajónak nincs fenéke és olyan kicsi, hogy semmi sem fér bele. (J 2171. 1.1.)

Liv (1274') 1.

AaTh 1275 A megfordított szánkó

A szánkókat menetirányba állítják. Egy tréfás ember éjszaka megfordítja őket. (J 2333).

Schwarzbaum 189, 472-3. -- Finn 6; lett: AM 3; szlovén 3; orosz: Andrejev, orosz: SUS 5; lengyel: Krzyzanowski 1.

MNK 1275I* A MEGFORDÍTOTT KOCSI

a) Tréfás emberek megfordítják a vásárra igyekvő részeg (alvó) ember lovát (vagy maga fordítja szekerét ellenkező irányba, hogy a nagy szélben rá tudjon gyújtani a pipájára), legnagyobb ámulatára haza érkezik és nem a vásárba.

b) Vásárról hazafele igyekvő beszeszelt ember otthonával ellentétes irányba hajt. Hosszas bolyongás után ér haza. 12.

AaTh 1275* Utasok eltévesztik az utat, megfordulnak, végül otthon találják magukat.

Vallon 1; zsidó: Jason (1975) 2.

AaTh 1276 Evezés haladás nélkül

Egyik asszony egyik irányba evez, a vele szemben ülő másik irányba, vagy pedig olyan csónakban eveznek, amely ki van kötve. (J 2164. 1., J 2164. 2.)

Liungman 1961. 280. -- Finn 39; finn-svéd 2; lapp 1; svéd 10 (Uppsala 6, misc. 4.); norvég 4, norvég: Hodne 19; ír: (FFC 188.) 1.; román 1; horvát 2; isztriai No. 47; orosz: Andrejev, orosz: SUS 1; indonézai: De Vries No. 248.

AaTh 1276* Ima a szél megfordulásáért

Egy öregasszony széllel szemben evez. Imádkozik, hogy forduljon meg a szél. Ez meg is történik s hazamenet ismét széllel szemben kell eveznie.

Finn 15.

AaTh 1277 A csónak kifárasztása

Egy asszony, hogy megnyerje a versenyt, megkísérli kifárasztani ellenfele csónakját, de csak saját magát fárasztja ki. (J 1884)

*Christensen DF XLVII 190.; Liungman 1961. 280-81. -- Finn 5; svéd 3 (Uppsala 2, misc. 1); orosz: Andrejev.

AaTh 1277* "A zátony régi, a hajó új"

Úgy gondolják, hogy a hajó jobban elviseli a rázkódást, mint a zátony. (J 2212.4.)

Finn-svéd 1.

AaTh 1277 A horgony elég nagy**

A bolond azt hiszi, hogy a fából való horgony tartani fog, ha elég nagyra csinálják. (J 2212.3.)

Finn 2.

AaTh 1278 A HELY MEGJELÖLÉSE A CSÓNAKON

Egy tárgy beleesik a tengerbe. Ostoba emberek a csónak peremére jelet tesznek, hogy tudják, hol esett a vízbe. (J 1922. 1.)

*Clouston "Noodles" 99; Penzer V 92 n. 2; Liungman 1961. 281.; Coffin 3; Feilberg "Ordbog" IV 81a s.v. "båd"; Schwarzbaum 107. -- Finn 9; finn-svéd 4; lett: AM 5; liv 2; svéd 3 (Uppsala 1, Lund 2); norvég: Hodne 5; ir 1, ir: (FFC 188.) 15; angol (1278C) 2; német 8; magyar 1; szlovén 2; horvát 2; orosz: Andrejev; indonéziai: De Vries No. 250.; indiai 1; japán: Ikeda (J 1922. 1.). -- Kinai: (FFC 223) 5; angol-amerikai (1278B) 5.

AaTh 1278* A felhők alatt

A bolond a gabonát annak a felhőnek az irányában keresi, amely alatt elvetette volt a magot. (J 1922. 2.1.)

Finn 1; észt 1; lett (**228)3, lett: AM 7; ir:(FFC 188.) 8.

AaTh 1279 A tű mint támaszték

Jégen levő embereket meglep a szélvihar. Hogy el ne fújja őket a szél, tüket szúrnak a jégbe. (J 1965)

Finn 4; szlovén 2; orosz: Andrejev.

AaTh 1279 A ló lenyomatása

Ostoba emberek attól való féltükben, hogy elfújja a szél a lovat, lenyomatják nagy kövekkel. Vö. 1204* mt.

Izlandi (1349I*) 3.

MNK 1279A* A LOVAT RUHÁKKAL AKARJÁK AGYONNYOMNI

Ostoba emberek levetik ruháikat és csikóra rakják, hogy agyonnyomja az állatot. Ez azonban a kanca után szalad és magával viszi a ruhákat. 1.

MNK 1279B* A PIPÁJÁBA FOGÓZÓ KÖMÜVES/BÍRÓ

Egy bíró saját szemével akar meggyőződni, hogy előírás szerint dolgozik-e a köműves. Hogy le ne essen a rozoga állványról, egész úton a szájában tartott pipaszárba fogózkodik. 1.

AaTh 1280 Egy tű/vagy hasonló/ a tengerbe esik

Az ember a következő nyáron keresi. (J 1921)

*Schwarzbaum, 107. -- Finn 3; orosz: Andrejev.

MNK 1281 JÁMBOR HÁZIÁLLATOT VÉRENGZŐ VADÁLLATNAK GONDOLNAK**AaTh 1281 AZ EGEREK KIRÁLYA. Az ismeretlen állat.**

Szabadulás az ismeretlen állattól. Macskát (baglyot) vesznek. Sok egeret eszik. Hogy megöljék, felgyújtják a házat. (J 2101) Vö. 1651 mt.

*BP II 72 n. 1, III 286 (Grimm Nos. 70, 174); Liungman 1961. 281.; Schwarzbaum 190, 473. -- Finn 35; észt 1; lett: AM 5; svéd 8 (Uppsala 2, Lund 3, Liungman 1, misc. 2); izlandi 1; dutch 1; flamand 1, flamand: de MEYER 3; német 14 (Archivum 13, Henssen Volk No. 235); lengyel: Krzyzanowski 5; magyar 12 (Berze Nagy 1); szlovén 1; orosz: Andrejev; ukrán: SUS 4; belorusz: SUS 1; török: Eberhard-Boratav No. 45, Vö. 274 IV, 329 V 3; kinai: Eberhard FFC CXX p 298.

AaTh 1281A (korábban 1281*) AZ EMBEREVŐ BORJÚ. Szabadulás az emberevő borjútól.

A bolondnak megtetszik egy akasztott ember cipője. Ahelyett, hogy lehúzná, levágja a lábbal együtt. Abban a szobában, ahol az éjszakát tölti, van egy újszülött borjú is. Másnap reggel észrevétlenül távozik, magával viszi a cipőket, de a lábakat ott hagyja. A falusiak azt hiszik, hogy a borjú megette az egész embert, a lábait kivéve. Felgyújtják a házat, hogy megszabaduljanak a borjútól. (J 1815)

*Wesselski "Bebel" I 231 No. 144.; *Köhler-Bolte I 68f. -- Finn-svéd (1281*) 4; lett: AM 51; svéd (1281*) 9 (Uppsala 3, Lund 3, Liungman 3); ír: (FFC 188.) 40; dán DF L 65, Nyrop Dania 1. (1890) 283ff., Vö. II 68ff.; flamand: de MEYER 1; magyar 5; szlovén; ukrán: SUS 1; spanyol-amerikai: Rael No. 327. (U.S.).

MNK 1281I* A FÉLELMETES BÁRÁNY

A cigány bárányt vesz. Este egymás mellé fekszenek. A bárány kérődni kezd. A cigány látva, hogy a bárány semmit se vett a szájába, mégis rág, fenevadnak véli, mely azért feni a fogát, hogy széttépje őt. Szaladni kezd hazafele, a bárány utána. Öreganyjával elhatározza, hogy a fenevadat elpusztítják. Az öregasszony bebújik a bárány után a pajtába, hogy kihajtsa. A cigány odaáll az ajtó elé egy doronggal, hogy a bárányt fejbe üsse. A vénasszony is megijed a báránytól, ki akar bújni, a fia agyonüti. 2. (BN (1211) 1; Vö. AaTh 1211 mt.)

AaTh 1282 A CSÖMÖZ PUSZTULÁSA Felgyújtják a házat, hogy elpusztítsák az élősdieket (J 2102. 4.)

*Pauli (ed. Bolte) No. 37.; *BP III 288; Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 244 No. 137; Crhistensen DF XLVII 219ff. No. 82.; -- Lett: AM 5; lengyel: Krzyzanowski 1; magyar 1; belorusz: SUS 1; indiai 1; indonéz: De Vries No.267.; kínai:(FFC 223) 3.

AaTh 1282* Kikövezik a kertet, hogy távortartsák a vakondkokat

Dán 2; vallon (*1214A) 1.

MNK 1283* KÜLÖNÖS INSTANCIÁK (Ld. még MNK 1248I*b)

MNK 1283*I AKINEK LOVA NINCS, JÁRJON GYALOG

Jobbágyok rendeletet kérnek, hogy akinek lova nincs, az járjon gyalog. A fejedelem (császár) nevetve teljesíti a furcsa kívánságot. Mikor a fejedelmi futárok forspontot kérnek, a jobbágyok a rendelet birtokában megtagadják a terhes szolgáltatást. 8.

MNK 1283*II MILYEN MESSZE LEGYEN OLÁHFALU KOLOZSVÁRTÓL?

Az oláhfalusiak legfőbb jövedelmi forrása a deszkával való kereskedés volt. Az érvényben lévő rendelet értelmében ezzel az áruval csak két mérföldnyire lehetett kereskedniök. Folyamodványt adnak be Mária Teréziához, rendelje el, hogy Oláhfalu ne legyen messzebb Kolozsvártól két mérföldnél (a valódi távolság kb. 300 km). 4.

MNK 1283*III A KEMÉNY TÉL

A jobbágyközség azzal a kéréssel fordul az urasághoz, engedje meg, hogy az idei kemény tél kettőnek számítson (vagyis, hogy a szolgáltatásoknak csak a felét kelljen teljesíteniök). 1.

MNK 1283*IV KÉT ARATÁS EGY ESZTENDŐBEN

X falubeliek azt tartván, hogy a pápának semmi sem lehetetlen, arra kéri, rendelje el, hogy egy évben két aratás legyen. Jó szívvvel, válaszol a pápa, de akkor az év 24 hónapból fog állni. 1.

MNK 1283*V EGY KOVÁCS, KÉT TAKÁCS

Egy falu kovácsát akasztófára ítéli az úriszék. A falubeliek folyamodnak, hogy helyette inkább egy takácsot akasszanak fel, mert kovácsuk csak egy van, de takácsuk van kettő. 10 (Berze Nagy (1347*) 3; AaTh 1534A*).

AaTh 1284 AZ EMBER NEM ISMERI MEG ÖNMAGÁT

(új ruhában, levágott szakállal, stb.: J 2012.) Vö. 1383 mt. (az asszony nem ismeri meg önmagát)

L. Schmidt "Oesterreiche Zs. f. Vksk." 1954, 129ff.; Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 274 No. 298, I 214 No. 43; Wesselski "Mönchslatein" 193 No. 152.; Christensen DF XLVII 27, 221 No. 83.; Feilberg "Ordbog" s. v. "selv". -- Ír: (FFC 188) 13; flamand: de MEYER 2; vallon (1383B) 1; magyar 3; indiai 2; kínai (FFC 223) 1; zsidó: Jason (1975) 2.

NB. A mese magyar változatait ld.AaTh 1419E* mt.-nál.

AaTh 1284A FEHÉR EMBERREL ELHITETIK, HOGY NÉGER

(K 2013. 1.)

Clouston "Noodles" 7; L. Schmidt "Oesterreiche Zs. f. Vksk." 1954. p 130. -- Ír: (FFC 188.) 22; vallon (*1380A) 1; francia 2; magyar 11; angol, U.S.: Baughman (J 2013.1.); spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 2.

MNK 1284* A CSIRKENEVELŐ ASSZONY

AaTh 1284* A CSIRKENEVELŐ ASSZONY (Ostoba asszony) Kényszeríti a kotlóst, hogy maga alatt tartsa a csirkéit
(nehogy elvigye őket a héja)

Észt: Loorits "Estnische Märchen" No. 143.; magyar 4 (Berze Nagy (1284*) 1).

NB. Berze Nagy 1284* mt.-hoz besorolt két változata közül csak az 1. sz. tartozik ide a 2. sz.-t ld. 1284* mt.-nál.

MNK 1284*I A MEGSZOPTATOTT CSIRKÉK

Bolondokat kereső ember egy öregasszonyt talál, aki üti-veri a kotlóst, mert nem hajlandó szoptatni a csirkéit. 100 Ft-ért megtanítja, hogy hogyan kell kásával etetni őket. 11 (Berze Nagy (1284* 2. vált.)1.) Vö. 1204** mt.

MNK 1284*II A BURGONYÁRA ÜLTETETT KOTLÓS

Ostoba emberek burgonyára ültetik a kotlóst, hogy költse ki. 2.

AaTh 1285 Az ing felhúzása

Az ing a nyakánál össze van varrva. Levágják az ember fejét, hogy rá tudják adni az inget. (J 2161. 2.)

Liungman 1961. 281-2. -- Finn 18; finn-svéd 5; lett: AM 5; litván 3; svéd 36 (Uppsala 13, Stockholm 4, Lund 1, Liungman 7, misc. 11) norvég: Hodne 1; izlandi 1; ír 3, ír: (FFC 188) 11; dutch 2; orosz: Andrejev.

AaTh 1286 Beleugrás a nadrágba

Az asszony megkísérli, hogy felhúzza férjének a nadrágot egyszerre mindkét lábára. (J 2162)

Köhler-Bolte I 82; Clouston "Noodles" 201; Coffin 7; Liungman 1961. 282. -- Finn 5; finn-svéd 2; észt 3; lett: AM

16; litván 2; svéd 9 (Uppsala 4, Stockholm 2, Liungman 1, misc. 2); skót 1; ír 25; Beal II 24, Jackson FL XLVII 290; ír: (FFC 188) 26; angol 2; katalán: Amades No. 398; dutch 2; vallon 1; német 13; olasz 3 (toszkánai 1450a-c 3); szlovén 2; horvát 2; orosz: Andrejev 2, orosz: SUS 7; ukrán: SUS 1; török: Eberhard-Boratav No. 331 III. -- Angol-amerikai: Baughman 3; spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 1; Robe (Folklore Studies 26) 1.

AaTh 1287 A RÁTÓTIÁK NEM TUDJÁK MEGSZÁMOLNI, HÁNYAN VANNAK

Motívumok: J 2031. A hibás számolás azáltal következik be, hogy egyik se számolja saját magát. Ostoba emberek arra a megállapodásra jutnak, hogy egyikük vízbe fulladt.

J 2031.1. Ostoba emberek úgy számolják meg magukat, hogy mindenikük beleüti az orrát a homokba. A lyukakat számolják meg.

*BP III 149 (Grimm No. 143) n. 1; Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 267 No. 261. Clouston "Noodles" 28 ff.; Field "Pent Cuckoo" 8; Coffin 5; Köhler-Bolte I 112; Christensen DF XLVII 181ff. Liungman 1961. 282. -- Finn 23; finn-svéd 4; lett: AM 13; litván 1; svéd 52 (Uppsala 22, Stockholm 9; Göteborg 2, Lund 3, Liungman 3, misc. 13); norvég 1, norvég: Hodne 5; ír 36, ír: (FFC 188) 66; angol 3; francia 19; katalán: Amades No. 603, Vö. 509; dutch 2; flamand 8, flamand: de MEYER 8; vallon 1; német 6; svájci: Jegerlehner "Oberwallis" 317 No. 153; magyar 5 (Honti 1, Berze Nagy 1); szlovén 3; horvát 4; lengyel: Krzyzanowski 2; orosz: Afanaszjev (1287A B) 1, orosz: SUS 3; ukrán: SUS 2; belorusz: SUS 2; indiai 13, indiai: Jason (1989) 3; indonéz: Coster-Vijsman 66 No. 111.; japán: (FFC 209) -- Angol-amerikai: Baughman 1.

AaTh 1287* A mérges gombák kiválasztása

Falusi embernek azt mondják, hogy a tíz-sou-s pénzdarab (ezüst) megfeketedik, ha a gombái között mérgesek vannak. Mivel csak 9 sou-ja van, kidobja a gombák egytized részét.

Vallon (*1207) 1.

AaTh 1288 A RÁTÓTIÁK NEM TALÁLJÁK SAJÁT LÁBUKAT

Egy idegen segít nekik ostorral. (J 2021)

*BP III 150 (Grimm No. 143.); Fb 4 32b s.v. "ben"; Liungman 1961. 282. -- Finn 17; észt 1; lett: AM 6; svéd 10 (Uppsala 2, Stockholm 4, Göteborg 1, Lund 1, Liungman 1, misc. 1); izlandi 1; ír: (FFC 188) 5; francia 10; katalán: Amades Nos. 398, 557; dutch 2; olasz (toszkánai 1200, 1288b, 1450a) 3; magyar 4; szlovén 1; horvát 1; lengyel: Krzyzanowski 2; orosz: Andrejev 1, orosz: SUS 1; ukrán: SUS 1; belorusz: SUS 1; Görög Archivum 1; Hepding "Laographia" VI 309, Argenti-Rose (Chios) II 597, Loukatos No. 20.; török: Eberhard-Boratav No. 331. III. 2.; japán: (FFC 209); kínai: (FFC 223) 5; zsidó: Jason (IRAQ) 1. -- Angol-amerikai: Baughman 1; spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 1.

AaTh 1288* "Ezek nem az én lábaim" mondja a paraszt, akinek ellopták a csizmáit, amíg részegen aludt, "az én lábamon csizma volt".

Finn 1; norvég: Hodne 2; lett: AM 4; orosz: Andrejev (*2063) 1, orosz: SUS 1; ukrán: SUS 2.

AaTh 1288A KERESKI A CIGÁNY A LOVÁT, S RAJTA ÜL. Tökfilkó nem találja a szamarát, amelyen ül. (J 2022)

BP III 150 (Grimm No. 143.). -- Lett: AM 5; ír: (FFC 188) 4; katalán: Amades No. 509; német 8; olasz 3 (trieszti: Pinguentini No. 94., szicíliai 2); magyar 11 (Berze Nagy (1349II) 1); horvát 4; kínai: (FFC 223) 2. -- Spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 1.

AaTh 1289 Mindenik középen akar aludni (J 2213. 1.)

Finn 4; lett: AM 2; ír: (FFC 188) 2; görög 1; lengyel: Krzyzanowski 3; orosz: Andrejev 1, orosz: SUS 3; ukrán: SUS 6; belorusz: SUS 2. -- Afrikai (Ila, Rodézia): Smith and Dale II 416 No. 15.

NB. A magyar változatok némi bővüléssel eltérnek, ezért MNK 1289I* számmal altípusként osztottuk be őket.

MNK 1289I* A HAZAFEKVŐK

Beborozott atyafiak elindulnak éjszaka a városból haza. Lefeküsznek az út szélére. A város felől hideg szél fúj, ezért a sor végén lévő a sor elejére fekszik. Példáját követi a második, a harmadik és így tovább. Reggelre a falujukban találják magukat. 7 (Berze Nagy (1289*) 2).

MNK 1289II* KETTŐ KÖZÜL EGYIK SEM AKAR SZÉLRŐL (KÖZÉPEN) ALUDNI

Egy gazda két malacát esténként kipofozza, mert egyik sem akar szélről feküdni. 6.

AaTh 1290 A MEGÜSZOTT HAJDINA (kenderföld)

Parasztok elmennek, hogy megnézzék a tengert. Hullámzó kenderföldet látnak és azt hiszik, hogy ez a tenger. Beleugranak, hogy egyet ússzanak. (J 1821.)

*BP III 205; Köhler-Bolte I 112; Coffin 2; Christensen DF XLVII 195 No. 20. Liungman 1961. 282. -- Finn 13; finn-svéd 4; lett: AM 12; svéd 40 (Uppsala 15, Stockholm 7, Göteborg 1, Lund 4, Liungman 1, misc. 12); francia 13; vallon 1; magyar 33 (Berze Nagy 4); szlovén 1; horvát 1; lengyel: Krzyzanowski 6; orosz: Andrejev, belorusz: SUS 4; indiai 6, indiai: Jason (1989) 1; kínai: (FFC 223) 4. -- Spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 1.

A Berze Nagy által ismertetett öt változat közül csak az 1-3 és az 5. sz. tartozik szorosan ide. A 4. sz. változatot - amennyiben további párhuzamai is előkerülnek - MNK 1290I* számon altípusnak vehetjük, vagy pedig - s ez a reálisabb - az 1349*K mt. egy eltérő változatának.

AaTh 1290A* Egy ember azt hiszi a hullámzó rozsvetésről, hogy menetel.

Kinyitattja a városkapukat, hogy a vetés be tudjon jönni. A rozsvetés nem érkezik meg. Úgy gondolja, útközben learatták.

Vallon (*1215 -nem *1715) 1;

NB. A magyar anyagban a típushoz szorosan tartozó változatokat nem találtunk. (Az idézett típuszám téves.) Ugyanebbe a gondolatkörbe tartozik az 1204* mt. és változatai.

AaTh 1290B* Alvás egyetlen tollon

Tökfilkó úgy találja, hogy egyetlen tollból nagyon kemény párna készül. Úgy véli, hogy ebből a holmiból egy zsákra való elviselhetetlen lenne. (J 2213.9.)

*BP III 239; Hdwb.d. Märchens I 15. -- Ír: (FFC 118) 17; Kanada: Baughman (J 2213.9.); német (jól ismert); zsidó: Jason (1975) 1.

AaTh 1291 EGYIK SAJTNAK VISSZA KELL HOZNI A MÁSIKAT

Egy sajt leesik és legurul a dombról. Ostoba asszony utána küldi a másodikat is, hogy hozza vissza. (J 1881. 1.2.)

BP I 521 (Grimm No. 59.); Coffin 4. -- Finn 3; finn-svéd 1; lív (1291) 2; izlandi (1431) 1; ír 2, ír: (FFC 188) 10; angol (1291*) 2; dutch 2; vallon 1; német 4; magyar 5; orosz: Andrejev, orosz: SUS 1. -- Spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 1; Nyugat-indiai szk. (néger) 2.

NB A magyar meseanyagban ez a típus az 1387 mt. egyik epizódjaként fordul elő. Változatainak felsorolását ld. ott is.

AaTh 1291A A háromlábú serpenyő-t elküldik, hogy menjen egyedül haza. (J 1881. 1.3.)

Clouston "Noodles" 36; Field "Pent Cuckoo" 5; BP I 521 n.1. -- Angol: Baughman (J 1881. 1.3.); spanyol: Espinosa III 147; észak-amerikai indián: Thompson C Coll II 417 f.

AaTh 1291B REPEDÉSEK MEGKENÉSE VAJJAL

A tökfilkó repedéseket pillant meg a földben. Annyira megsajnálja, hogy a magával hozott vaját rákeni. (J 1871)

*BP I 521; Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 250 No. 165.; flamand: de MEYER 1; magyar 4; kínai: (FFC 223) 2; missouri francia: Carrière. Vö. 1386 mt.

NB. Ez a típus ugyancsak az 1387 mt. egyik állandó epizódja a magyar meseanyagban. Változatait ld. ott. -- A Berze Nagynál 1231*-el jelölt típus eddig ismert változatai még távoli kapcsolatban sem állnak ezzel a mesével.

AaTh 1291C (korábban 1291*) Az asztalt kidobják a szánból

Menjen a maga lábán. (J 1881. 14.). A fagyoskodó utcakerítés.

Finn-svéd 1.

1291D Egyéb tárgyakat küldenek el, hogy menjenek maguk

(J 1881.1.)

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 272 No. 281; missouri-francia: Carrière; spanyol: Espinosa III 147; indonéz: Coster-Wijsman 72 No. 130. -- Izlandi: (1349X*) 1.

AaTh 1291* ld. 1291C**AaTh 1291** Bolondok szabadon engedik a lovukat, hogy találja meg a hazavezető utat**

Izlandi (1349X*) 1; zsidó: Jason (IRAQ) 1.

AaTh 1292* Illemszabályok a vendég számára

A férjhez ment leány meglátogatja anyját. Nem hajlandó kihajtani a disznót, amely betört a kertbe, mert ő itt most vendég.

Litván (*1292) 2; ukrán: SUS 1.

MNK 1292 A VESZEDELMEZ VARJAK**

Egy falu erdejében rengeteg varjú telepedett meg. A falu lakói attól való féltükben, hogy a varjak az erdőt elemésztik, kivágják az összes fát. 5 (Berze Nagy (1342*) 1).

AaTh 1293 A TÖKFIKÓ KINN ÁLL, AMÍG NEM VÉGZETT

Kimegy vizelni. Meghallja a patak csobogását, félremagyarazza, s másfél napig ott áll. (J 1814)

*Köhler-Bolte I 485 No. 23; Wesselski "Bebel" II 150ff.; *Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 210 No. 23.; francia: Fleury "Litterature orale de la Basse Normandie" 204; német: Merkens I 161 No. 193 g.; U.S.: Baughman (J 1814); magyar 3 (Berze Nagy (1349 XXXI*) 1); kínai: (FFC 223) 4.

AaTh 1293* VÍZ NÉLKÜL ÚSZNI TANULNI

Úzás közben a bolond majdnem megfullad. A többiek szidják "Mielőtt vízba mennél, előbb tanulj meg úszni a parton!".

(J 2226.)

Észt (1292*) 1; orosz (1292*); magyar 1.

MNK 1293*I MIKOR KELL FELKÉSZÜLNI A TÜZOLTÁSHOZ?

A tűz kitörése előtt három nappal a fecskendőt üzemképes állapotba kell helyezni. 7.

AaTh 1293 Az élet megtartása**

A férj egy övet köt beteg felesége nyakára, hogy el ne szálljon belőle az élet. Megfojtja.

Észt (1293*) 2.

AaTh 1293A* AZ EGYÜGYŰ ASSZONY MINDEN FAZEKAT ÖSSZETÖR, HOGY EGY CSUPORNAK HELYET CSINÁLJON

Magyar 27 (Honti 1293, Berze Nagy 1388*) 3.

AaTh 1293B* Fejjel a vízben

A paraszt egy gerendán úsztatva, fejjel bukik a vízbe. Társai hagyják odaveszni. "A kapcáját szárítja" - mondják rá.

Lett: AM 15; orosz: Andrejev (*1292I), orosz: SUS 6; belorusz: SUS 2.

AaTh 1294 A borjú fejét kihúzzák a fazékból

A borjú feje beszorult a fazékba. A bolond levágja, azután széttöri a fazekat, hogy kihúzhassa. (J 2113)

Clouston "Noodles" 89; görög 2, Dawkins "Modern Greek in Asia Minor" 503 No. 10; indiai 4; kínai: (FFC 223) 3; zsidó: Jason (IRAQ) 2.

AaTh 1294A* A gyerekeknek beszorul egy szilkébe a feje

A hozzátartozók le akarják vágni. Idegenek azt tanácsolják, hogy inkább a szilkét törjék össze.

Román (1285A) 1.

AaTh 1294B* A szénával megrakott szamár beszorul a bokrok közé

A bolond felgyújtja a bokrot, hogy kiszabadítsa.

Görög 1.

MNK 1294* BESZORULT EMBEREK (állatok, tárgyak)**MNK 1294*I A KARÓ KÖZÉ SZORULT GYEREK**

A bolondokat kereső ember egy asszonnal találkozik, aki gyermekének le akarja vágni a kezét, mert a két karó közé szorult. Az ember vesszővel jót húz a gyerek kezére, mire az ijedten kikapja. A jó gondolatért 300 forintot kap; 2.

MNK 1294*II A FAODUBA SZORULT EMBER kezét levágják, s hogy ne panaszkodjon a falu részvétlensége miatt, megteszik csordásnak. 7.

NB. MNK 1250I* mt. folyt., ill. bef.

MNK 1294*III KUTYA A KARÓ KÖZT (kiszappanozzák) 2.**AaTh 1295 A hetedik sütemény laktat jól**

Ostoba ember sajnálja, hogy legelőször nem a hetedik süteményt ette meg, mert azzal lakott csak jól. (J 2213.3.)

*"Von der Leyen "Das Märchen" 78 és Herrigs Archiv CXIV 20 n. 2. -- Német: Merkens No. 89.; orosz: Afanaszjev (*2076) 1, orosz: SUS 1; ukrán: SUS 6; kínai: (FFC 223) 2.

AaTh 1295A Az első hónap megbőjtölése

Ostoba embernek van elegendő ennivalója 12 hónapból 11-re. Az egész első hónapban böjtöl, hogy a többiben ne lásson szükségget. Éhezik 11 hónap ennivalóval a birtokában. (J 2135. 1.)

Clouston "Noodles" 89; indiai 1.

AaTh 1295B A hetedik uborka

A tolvaj mikor leszedi a hetedik uborkát, emlékezetébe idézi a hetedik parancsolatot és újra elkezd egytől. Mikor a tolvajt megfogják, a tulajdonos elkezd verni, számol egytől-ötig (ötödik parancsolat) azután újra kezdi.

Litván (*2426) 2.

AaTh 1295A* MAGAS VÖLEGÉNY NEM FÉR BE A TEMPLOMAJTÓN

Hátbavágják, elesik, így már befér.

Dán 2; magyar 1; görög 4, Kretschmer No. 20.; zsidó: Jason (1975) 1, zsidó: Jason (IRAQ) 1.

**AaTh 1295B* Teveháton ülő ember összetöri a kapubejáratot,
 hogy be tudjon menni**

Eszébe sem jut, hogy leszálljon. (J 2171. 6.; Vö. J 2199. 3.)

Indiai: Thompson-Balys.

AaTh 1296 Hiábavaló út

Embereket elküldenek képtelen dolgokért (balkezes csavarkulcs vagy hasonló). (J 2346)

*Hepding "Hessische Blätter" XVIII 110ff.; "Arts et Traditions Populaires" 1 (1953) 5; "Folkminnen och Folktankar" XVIII (1931) 18. -- Svéd (Uppsala) 7; ír: (FFC 188.) 6; japán: (FFC 209) 7; Kanada, Anglia, U.S.: Baughman (J 2346).

**AaTh 1296A IDÖVÁSÁRLÓK. Bolond emberek elmennek jó időt
 vásárolni (esőt, tavaszt).**

Hazahoznak zsákban egy méhrajt (pillangót) vagy hasonlót.

(J 2327) Vö. 910G. mt.

Köhler-Bolte I 324f. -- Katalán: Amades No. 602; francia 4; olasz: Widter-Wolf "Volksmärchen aus Venetien" No. 19.; magyar 2 (Berze Nagy (1292) 1); svájci: Jegerlehner 150 No. 10.; görög: Hepding "Laographia" 6, 310; Merkens I 36 No. 46., 52 No. 68.

AaTh 1296B AJÁNDÉK (galambok) A LEVÉLBEN

Egy bolond két galambot (angolnát) visz kosárban egy parasztnak, levél kíséretében. Útközben a galambok elrepülnek. A paraszt elolvassa a levelet. "Hol a két galamb, amiről a levélben szó van?" "Elrepültek a kosárból. Még szerencse, hogy a levélben benne vannak."

*Christensen DF XLVII 139 No. 48. -- Lett: AM 4; német: Merkens III 219 No. 209.; magyar 15; ukrán: SUS 1; japán (FFC 209).

AaTh 1296* A FELBILLENŐ SZÁNTÓFÖLD

Falusiak nem merik felszántani a (lejtős) szántóföld egyik végét. Attól félnek, hogy felbillen.

Magyar 3 (Berze Nagy 1296*) 2).

AaTh 1297* BEUGRANAK A FOLYÓBA AZ EGYIK KOMA UTÁN

Félreértés folytán az egyik ember beleugrik a vízbe. Elkezd kiabálni; a többiek azt hiszik, azt akarja, hogy menjenek utána. Mind beleugrálnak és megfulladnak. (J 1832)

*BP II 556 n. 1; magyar 1; japán: Ikeda.

NB. Vö. az 1539, ill. 1542 mt. záróepizódjával.

MNK 1298* A TEJMÉRÉS

Falusiak városi nagyurakat várnak vendégül. A bíró kiadja parancsba, gyűjtsenek egy nagy kád tejet, hadd legyen miből kávét csinálni a vendégeknek. Az urak megérkeznek s beszélgetés közben egyikük megkérdezi társait, hogy mennyi lehet az a nagy kád tej. A bíró erre szűrösen-bocskorosan beleugrik s mutatja a mellén, hogy ennyi. 9 (Berze Nagy (1293*) 3).

MNK 1299*I NÉPI ETIMOLÓGIÁK

Egy tiszteletes elküldi szolgálóját az apothékába coriandrum-magért, mert fáj a stomachusa és nem consummálhat. A lány elmegy, mondván: Tiszteli a tiszteletes úr a patikás urat, küldjön neki egy garasért kalendárium-magot, mert fáj a domonkosa és nem koszpitolhat. 2.

MNK 1299*II ISMERETLEN SZAVAK HELYTELEN HASZNÁLATA

A legény és lány jól mulat a bálban. A fiatalember megkérdezi a lányt, hogy mit szokott használni, ha szomjas, mivel szolgálhat, mit hozzon, sörletet, borlatot? A kisasszony azt mondja, hogy nem szokott használni se sörletet, se borlatot, csak egy kis vizeletet. 2.

MNK 1299*III ISMERETLEN DOLGOT ÉTELNEK VÉLNEK

Egymást ugrató falusiak egyike kérdi a másiktól, hogy látott-e már hegedüt? A másik azt válaszolja, hogy nemcsak látott, de evett is. Az első megmagyarázza, hogy azt nem eszik, hanem egyfelől húzzák, másfelől taszítják, s olyan szépen szól, mint egy klanéta. 5.

AaTh 1300* Ld. 1265* mt.

MNK 1300* EMLÉKEZETES MONDÁSOK

Vö. Andrejev 2050-2076 mt.

MNK 1300*I VIVÁT SOROXSÁR!

Arra az örvendetes hírre, hogy Mária Terézia a falut mezővárossá emelte s vásárjogot adott neki, a soroksári svábok kissé beboroztak s az ünnepélyes kihirdetésen így kiáltottak:

- Vivat Soroksár! Maria Theresia is a Marktfleck'n! 1.

MNK 1300*II A KÖSZÖNTŐ

Falusiak újévet (névnapot stb.) mennek köszönteni az urasághoz. Egy kosár tojást visznek ajándékba. Megállapodnak, hogy elsőnek a bíró köszönti a ház urát (Isten éltesse a nagyságos urat!), utána a pénztárnok rámondja: "A nagyságos asszonyt is!" - a kisbíró pedig: "Egész úri familiájával együtt!" Mikor belépnek, a bíró megbotlik, hasraesik, a tojást földhözvágja és elkáromkodja magát: "B...a meg a kutya!" Társai rámondják a maguk előre megbeszélte mondókáját. 18 (Berze Nagy (1295*) 4; AaTh 1698C*).

MNK 1300*III A MEGFELELŐ KÖVET

A falu követet küld a püspökhöz (főrangú előljárójához). A nagyúr nem tud kiigazodni a követ körülményes előadásából s megkérdi: "Nincsenek a kendtek falujában okosabb emberek, akiket követségbe küldhettek volna?" - "Vanni vannak - válaszol a követ -, de azokat jobb helyekre küldik." 9.

MNK 1300*IV A LÉVAI KEMENCE

Drága pénzen, messzeföldről hivatott kályhásmeisterrel állították fel a lévaik a tanácsházán a kemencét. Még aznap éjszaka összedőlt. Mikor a tanácsbeliek szemrehányást tettek emiatt a kályhásmeisternek, az így válaszol: "Semmi sem tarthat örökké!" 12.

MNK 1300*V A JÓ DUDÁS

Egy tót (cigány) a szomszéd faluba vitte a fiát kereszteltetni csikorgó télvíz idején. A tarisznyába gyömöszölt csecsemő útközben megfagyott. Mikor a pap előtt kihúzza a tarisznyából a halott gyermeket, megpillantva összegémberegett ujjait, így sajnálkozik: "Milyen kár érte, jó dudás lett volna belőle!" 8.

MNK 1300*VI ISTEN TUDJA, MEG A TEHÉN

A kántor (gazda) tehenet vezet a vásárba (vásárból). Sehogy sem boldogul a makacs állattal, ezért összekötözi magát vele (ráül). Útközben a tehén valamitől megbokrosodik, elkezd nyargalni s viszi magával a kántort is. A falusiak kérdik: "Hova, hova, mesteruram?" - "Isten tudja, meg a tehén!" - válaszol a kántor. 10. (Vö. AaTh 1849*)

MNK 1300*VII A KECSKE, AMELY BELÜL HORDJA A SZÖRÉT

Beteg kecskét árul a román ember a vásáron, mind elhullott a szőre. A vevőknek azt mondja, hogy a kecske belül hordja a bundáját, mert így jobban tartja a meleget. 5.

MNK 1300*VIII MARHAVÉSZ alkalmával elhull a cigány három tehene (malaca) közül egy. Azt mondja rá nagy hetykén: "Ott döglik, ahol van!" Elhull a második is, erre így szól: "Jut is, marad is!" Mikor az utolsó is elpusztul, felsóhajt: "Hála Isten, megszűnt a marhavész!" 6.

MNK 1300*IX FELE SÜLVE, FELE FŐVE!

Reggelije közben lerészegedett tanácsos a tanácsba indul. Útközben vásárol egy halat s hazaküldvén szolgájával üzeni feleségének, hogy felét főzze meg, felét süsse. A tanácsba beérve elnyomja az álom, s csak akkor riad fel, mikor egy rab fölötti ítélkezésben a véleményét kérdik. Már megmondtam egyszer, hogy felét süssék, felét főzzék. 3.

MNK 1300*X SZEMÉBE MONDTA...

Szemébe mondja, mint az egyszeri ember a macskának. Az egyszeri embert megkarmolta a macska, de ő nem verte meg, hanem összefogva négy lábát szemébe mondta a macskának, hogy az nem becsület, megkörmölni az embert. 4.

MNK 1300*XI KÉNYTELEN VOLT VELE

Folyóba fulladt az egyszeri legény, mikor kifogták, apja fájdalmában így kiáltott fel: Ejnye fiam, hát kénytelen voltál te evvel? 2.

MNK 1300*XII VÁLASZ ARATÁS/SZÜRET UTÁN ÉS ELŐTTE

Ha egy falusit jó termés idején kérdeznek, hova való, hetykén válaszol, hogy falura. Rossz termés esetén viszont szomorúan mondja, hogy csak kinlódik, nyomorog falun. 3.

MNK 1300*XIII A HALOTTNAK KUTYA BAJA

Kutya baja, mint az egyszeri halottnak. Komájától kérdi egy ember, hogy hogy van a beteg ipa, felépült-e már a száraz betegségből? Kutya baja már annak - válaszol a másik - fölépült a másvilágon. 6.

MNK 1300*XIV LÁSSUK A MEDVÉT!

Hátra van még a medve, a főmulatság. Az egyszeri paraszt színházba menvén, elunta a sok beszédet hallgatni, felkiáltott, jöjjön a medve! mivel nem várt egyebet medvekomédiánál. 2.

MNK 1300*XV MULAT A KÚTBAN

Az egyszeri ember disznótorról nehéz fővel ballagván haza, száraz kútba/búzaverembe esett. Reggel az öt kihúzó szomszédok kérdezősködésére, hogy mit keresett a veremben, azt válaszolta: mulattam. 5.

MNK 1300*XVI NE BOLONDOZZ RÁKHEL!

Ne bolondozz Rákhel, sok gyerek van otthon, mondta az egyszeri zsidó feleségének, mikor az vízbe fordult és többé fel sem bukkott. 2.

MNK 1300*XVII NEHOGY ÚGY JÁRJUNK MINT TAVALY!

Egy erdő szélén lakó favágónak meghalt a felesége, de csak tetszhalott volt. Nagy temetési szertartás után vitték lefelé a hegyről a koporsót, beleütköztek a kerítésbe, elejtették a koporsót, az asszony kiesett s felült. Visszavitték. Együttéltek ismét egy esztendeig, mikor az asszony megint meghal. Az ember előveszi a koporsót, megcsinálja a szertartást, s elindul a menet megint lefelé a hegyről. Az ember kiabálva szalad előre: Emberek ügyeljenek, nehogy beleütközzenek a kerítésbe s úgy járjunk mint tavaly, hogy visszajöjjön az asszony. 1.

MNK 1300*XVIII LEGJAVÁN VAN, MINT AZ EGYSZERI EMBER RÉSZEGSÉGE
Legjaván van, mint az egyszeri csizmadia, mikor csak épp anynyit ivott, hogy még nem dült árokba, s hazamenet mondogatta: Boros sem vagyok, bor nélkül sem vagyok, most vagyok éppen a legjaván! 2.

AaTh 1301* Ima a latrinában

Egy ember megfélemedkezve a reggeli imáról, beleesik a latrinába. Az egyetlen ima, ami eszébe jut: "Uram, add meg a mi mindennapi kenyérünket!"

Kanadai-francia.

AaTh 1302* Hadsereg állatokból

A paraszt teheneket és méheket akar küldeni a betörő ellenség ellen. (K 2351. 2.)

Görög 1.

MNK 1303*I ITT KEZDŐDIK AZ ÚT VÉGE

Egy falu határában az útkereszteződésnél álló oszlopon volt olvasható: Itt kezdődik az út vége. Ez abból az időből ered, mikor a falusiak az utakat szakaszokra osztva gondolták s az egyes szakaszokat oszlopokkal jelölték. 2.

MNK 1303*II A CSIZMADIA ÉS A KÉJGÁZ

Az ékes magyar beszédet kedvelő csizmadiának ez állt a cégtábláján: XY csizmadia és kéjvonal (kéjgáz). Utóbbiról sejtelve sem volt, hogy mit jelent, csak nagyon megtetszett neki a szó. 1.

MNK 1304* BOLONDOK FALUJA

Rátótiadafüzér keretmeséje: egy falu tudosságáról nevezetes lakóit állandóan tanácsadásra hívják. Egy öreg ember kitalálja, hogy akkor maradhatnának otthon, ha elterjesztenék, hogy bolondok. Ezért csinálni kell néhány bolondságot, de vigyázni kell, nehogy úgy megszokják, hogy egész életükben csakugyan bolondok maradjanak. Megfogadják. Következnek a rátótiadák. S hogy mindezek igazak, az abból is látszik, hogy azóta is van sok bolondos ember, s az mind innen származik. 1.

AaTh 1305 A fukar és aranyai (W 153)

Ír: (FFC 188.) 111.

AaTh 1305A Munkásember ránéz a fukar aranyaira s azt mondja, hogy ő sokkal nagyobb hasznát látná azoknak, mint a fukar.

Ír 26.

AaTh 1305B A fukar aranyait ellopják

Azt kell képzelnie, hogy kincsei biztonságban vannak, s akkor ugyanolyan gazdag lesz, mint volt. (J 1061.4.)

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 259 No. 201; Halm Aesop No 412. -- Ír 8; indiai: Thompson-Balys (J 1061. 4.) 1.

AaTh 1305C A fukar olvasztott aranyat akar inni

Olvasztott vaját adnak helyette. Magával akarja vinni aranyait a sirba.

Ír: (FFC 188) 22.

MNK 1306* KUPORI EMBEREK**MNK 1306*I A KÓKAI LENCSE**

A fukar kókaiakról azt tartják, hogy a lencsét kétszer is megették. 11 (Berze Nagy (1349XXI*) 1).

MNK 1306*II A BEKERÍTETT HARANGSZÓ

Körülárkolják (bekerítik) a falut, hogy ne hallatszon át a szomszéd faluba a harangszó. 7. (BN (1349IX*) 1).

MNK 1306*III A SAMU NADRÁGJA (1)

a) Samu nevű tanító új nadrágjának ülepére és két térdére kikapás ellen nagy foltot varratott. Mikor a foltok elkoptak, újra foltoztatta s ily módon elérte, hogy 30 évi tanítóskodása alatt mindössze két nadrágot kellett csináltatnia. 10.

b) Samu sötétben leveti féltett nadrágját, hogy ne kopjon. 2.

MNK 1306*IIIz SAMU NADRÁGJA (VEGYES) 2.**MNK 1306*IV A KISAJTOLT KUTYA**

A kutyát, amely sok olajat (szőlőt) megevett, kisajtolják, hogy az olaj ne menjen kárba. 12. (Berze Nagy (1345*jegyz.) 1.

MNK 1306*V AZ AKASZTÁS SEM ESİK INGYEN

A tanács egy gonosztevőt kötél általi halálra ítél. Minthogy a községnek sem hóhéra, sem akasztófája nincsen, a szükséges kellékek beszerzését túl költségesnek találják. Adnak az elítéltnak néhány forintot, hogy akasztassa fel magát ott, ahol a legolcsóbb. 10.

MNK 1306*VI AZ OLÁHFALUSI MENTE (A szutori nadrág)

Drága mentét (nadrágot) varratott a falu a követének. Míg el nem szakadt, azt választották követnek, akire ráillett. 7.

MNK 1306*VII A MEGBOROTVÁLT GOMBÓC

Falusiak túl sok gombócot főztek egyszerre, nem bírván megenni mind, eltették máskorra. A sok gombóc megpenészedett, erre megborotváltak, úgy ették meg. 3.

MNK 1306*VIII A SZIVESEN LÁTOTT VENDÉG

Fösvény falusiak nyáron a vendéget a szobába vezetik, hosszan szóval tartják, nehogy ideje legyen kimenni a kertbe, ahol meg kellene gyümölcssel kínálni. Télen viszont kiviszik a kertbe, hogy fázni kezdjen és gyorsan távozzék. 2.

MNK 1307*I MI MOZOG A KEND SZÁJÁBAN?

Egyszer egy cigány az apjával túrós galuskát evett. Megkérdezi tőle, hogy mi mozog a szájában, az a veres. A nyelve - válaszolja az apja. Ó hogy a brand egye meg, hogy sodorja azt a galuskát befele. 2.

MNK 1307*II A TUDATLAN PÜSPÖK

Egy püspök breviáriumát olvasgatva kiballag a határba, s eltéved. Egy pásztorfiútól kérdezi meg, hogy juthat vissza a faluba. A fiú elmagyarázza, hogy menjen egyenesen előre, forduljon jobbra, s a keresztapja földjénél térjen balra. A püspök megállítja a fiút, nem tudván, hol a fiú keresztapja földje. Hát ha azt se tudja, akkor ki a bolond tette meg püspöknek. 2.

AaTh 1309 VÁLOGATÓS EMBEREK. A tiszta fűgék kiválogatása

Ostoba ember levizelt fűgéből megkísérli kiválogatni a tisztákat. Addig válogat, míg végül megeszi valamennyit.

Román FFC LXXVIII 95 l.; magyar 12. (Berze Nagy (1349 XXIX*) 1); Kirchof "Wendunmuth" (1869) No. 123.; horvát 2; lengyel: Krzyzanowski 1.

**MNK 1310 EMBERKÉNT BÜNTETETT ÁLLATOK
(VÖ. K 581)**

AaTh 1310 A RÁK MINT SZABÓ. Büntetésül vizbefojtják

Azt hiszik, hogy a rák (angolna, teknősbéka stb.) fél a viztől. Beledobják. (K 581. 1.)

Dänhardt "Natarsagen" IV 43; Köhler-Bolte I 266. Liungman 1961. 282-3. -- Finn 12; finn-svéd 3, (222) 5; liv 1; észt 1; lett: AM 5; litván 3; svéd 10 (Uppsala 3, Stockholm 1, Göteborg 1, Lund 1, misc. 4); norvég: Hodne 4; dán 9; ír: (FFC 188.) 1; angol: Baughman 2; francia 10; német 12 (Archivum 11, Henssen Volk No. 229); magyar 17 (Berze Nagy (1349XIII*) 1); szlovén 2; lengyel: Krzyzanowski 7; orosz: Andrejev, orosz: SUS 1; belorusz: SUS 1; indiai 4; indonéz: Dixon 195, 196 n. 32, *De Vries "Volksverhalen" II No. 107.; kínai: (FFC 223) 8. -- Spanyol-amerikai: Hansen (Argentina) 1, (Kuba) 1, (Dominika) 4, (Puerto Rico) 2; Nyugat-indiai-szk. (néger) 3; amerikai-indián: *Thompson "Tales" 302 n. 108. -- Afrika 22; Óceánia (Filippi-szk.) Fansler MAFSL XII 443, (tinguan): Cole 196, 197 n. 1.

AaTh 1310A A nyulat büntetéskeppen bedobják a cserjésbe

A nyúl úgy tesz, mintha félne a bokros helytől. Elfogói erre a bokrok közé vetik. Elszalad. (K 581. 2.)

**Ruth I, Cline "American Literature" II 72ff.; **Espinosa JAFL XLIII 129ff.; *Dänhardt IV 26; Köhler-Bolte I 266; *Parsons FL XXX 227. -- Missouri-francia: Carrière; Louisianai kreol: Fortier MAFSL II 108; indonéz: De Vries "Volksverhalen" II 381f. No. 147 (kacsa); Óceánia: Meyer "Mythen und Erzählungen der Küstbewohner der Gezellehalbinsel" 49, 187; Északamerikai-indián: *Thompson C Coll II 446; spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 1; Afrika (Ila, Rodézia):

Smith and Dale II 395, (Zanzibar): Bateman 38 No. 2; amerikai-néger (Georgia): Harris "Remus" 16 No. 4.; Barbadoes: Parsons JAFL XXXVIII 270; Jamaika: *Beckwith MAFSL XVII 244; Nyugat-indiai-szk.: Flowers 516.

AaTh 1310B Az (elevenen) eltemetett vakondok

A vakondokat eltemetik büntetéskeppen. (K 581. 3.)

Feilberg "Ordbog" III 1190b s.v. "al" -- Flamand (1317) 2, flamand: de MEYER 7; vallon (*1214) 1; francia RTP V 305, XI 646, XVII 547.

AaTh 1310C A madarat büntetéskeppen ledobják a szikláról

(K 581. 4.)

Finn-svéd (222*) 5; angol: Baughman 2. -- Afrikai (Ekoi): Talbot 397.

MNK 1310I* A LÉGY MEGBÜNTETÉSE

Egy légy (dongó) megcsipi a bíró orrát, arra ítélik, hogy vetessék le a templom tornyáról; 4.

MNK 1310II* SZABADULÁS A LÉGYTŐL

Az egyszeri ember meleg nyáridőben szabadulni akar a házában lévő sok légytől. Felkergeti őket a padlásra, aztán elveszi a padlásfeljárótól a létrát, hogy ne tudjanak lejönni. 7 (Berze Nagy (1205*) 1).

MNK 1310III* KUTYA A KALODÁBAN

Egy kutya elnyeli a zsiros erszényt, pénzzel együtt. Az esküdtsek arra ítélik, hogy tegyék kalodába és addig üssék, míg a pénzt ki nem adja. 6 (Berze Nagy (1345*) 1).

MNK 1310IV* A RÁTÓTI RÓKA NÖSÜLÉSE

A tyúktolvaj rókát büntetéskeppen meg akarják házasítani. 2. (AaTh 165B*)

MNK 1310V* A HERNYÓK BÖJTJE

Egy községben tavasszal nagyon elszaporodtak a hernyók. A bírák, hogy Isten csapását eltávolítsák, általános böjtöt hirdetnek. Egy paraszt azt javasolja, hogy inkább a hernyókra kellene kivetni a böjtöt. 4.

MNK 1310VI* A FELPOFOZOTT MALAC

Ostoba falusiakról azt tartják, hogy felpofozták a szopósmalacot, mert nem érte fel a vályút (amibe számára tőrősgaluskát tettek volt). 12.

MNK 1310VII* A VISSZARUGOTT SZAMÁR

A gebei papot (rektort) megrugta vásárban a szamara, mire ő megmérgeződött és visszarufta. 3.

AaTh 1310* A RÁKOT ÖRDÖGNEK TARTJÁK

Vörös lesz. (J 1781)

Finn (1310**) 1.

AaTh 1311 A FARKAST CSIKÓNAK TARTJÁK

A gazda távollétében felfalja a kancát. (J 1752)

Finn 7; észt 1; lett: AM 1; svéd (Lund) 1; magyar 1; lengyel: Krzyzanowski 3; orosz: Andrejev; ukrán: SUS 1; belorusz: SUS 3.

AaTh 1312 (korábban 1312*) A MEDVÉT KUTYÁNAK TARTJÁK

(J 1753)

Finn (1312) 4; orosz: Andrejev. -- Spanyol-amerikai: vö. Hansen (Dominika) 1.

AaTh 1312* Fekete állatot fehérre mosni

(J 1909. 6.) Vö. 1183 mt.

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I. 246. No. 142. - Szlovén.

MNK 1312A* A KUTYÁT MEDVÉNEK NÉZIK

Egy faluba egyszer betéved egy nagy fekete kutya, s valaki medvének nézi. Senki sem mer kimozdulni házából, míg valaki meg nem hallja a "medvét" ugatni. Azóta a lakókat medvéseknek csúfolják. 1.

AaTh 1313 AZ EMBER AKI MAGÁT HALOTTNAK TARTJA (A PATKÁNYMÉRÉG)

A holttest kenyeret eszik. (Rendszerint korábban evett egy fazékból, melyről azt mondták neki, hogy a tartalma meg van mérgezve.)

Motivumok: J 2311. 2. A "megmérgezett" fazék. Az asszony azt mondja férjének, hogy bizonyos lekváros fazekak meg vannak mérgezve. Az ember elhatározza, hogy megöli magát és megeszi a befőttet. Azt hiszi, hogy meg van mérgezve és elterül, mintha meg volna halva.

*BP III 337; Wesselski "Hodscha Nasreddin" II 237 No. 522; Wesselski "Morlini" 49; Bolte "Frey" 214; Coffin 2; Clouston "Noodles" 122; vö. Motiv-Index J 2311-J 2312. 12. Schwarzbaum 331. -- Finn 4; észt 16; dán 3; ír: (FFC 188.) 1; dutch 2; flamand 4; német 3; olasz 2 (Pentamerone I No.4, toszkánai (1642) 1); magyar 7; román 8; szlovén 2; orosz: Andrejev 4; török: Eberhard-Boratav No. 361. 1; kínai: (FFC 223) 6; Japán: (FFC 209) 30; zsidó: Jason (IRAQ) 1. -- Spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 3; Nyugat-indiai szk. (néger) 1.

AaTh 1313A A CIGÁNY AKI MAGA ALATT VÁGTA A FÁT. Ostoba ember komolyan veszi a tréfás jóslatot halála időpontjáról (J 2311. 1., J 2311.1.1., J 2311.4.)

I. Az ostoba és a próféta.

a) Ostoba ember ül egy faágon és vágja maga alatt az ágat. Egy arramenő megjósolja, hogy le fog esni. Mikor ez valóban bekövetkezik, az ostoba a járókelőt prófétának tartja. (Ld. 1240 mt.)

b) Megkéri, hogy jósolja meg neki, mikor fog meghalni.

II. A haláljóslás. A "próféta" azt mondja, hogy az ostoba akkor fog meghalni

a) mikor egy vörös fonál vagy egyéb hagyja el testét,

b) mikor keze és lába hideg lesz,

c) mikor egy csepp víz hull a fejére, vagy

d) más hasonló történik vele.

III. A "halott" ember. A megjósoltak bekövetkeznek és az ostoba azt hiszi, hogy ő halott.

a) Mikor a gyászolók vagy arra járók vitatkoznak azon, hogy melyik utat válasszák, a "halott" felül és tanácsot ad: "Mikor még életben voltam, én mindig ezen az úton mentem."

b) Megverik őt katonák vagy más valaki. Hazamegy és azt tanácsolja családjá tagjainak, hogy a túlvilágon őrizkedjenek a katonáktól stb.

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 216f. No. 49; *Köhler-Bolte I 135, 486, 505; Pauli (ed. Bolte) No. 860. Schwarzbaum 185. -- Lett: AM 41; litván (*1240A) 7; norvég: Hodne 1; francia: Millien et Delarue 293 n. 24.; kanadai-francia; flamand: de MEYER 8; vallon; olasz novella: Rotunda (J 2311. 4.); magyar 26 (Berze Nagy (1694*) 2); horvát 5; szlovén 1; orosz: SUS 9; ukrán: SUS 9; belorusz: SUS 1; indiai 15, indiai: Jason (1989) 2; zsidó: Jason (IRAQ) 1; spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 3.

AaTh 1313B "Mikor halok meg"

- "Mikor az üleped hideggé válik." Jót húznak rá s ezzel megmenekül a haláltól.

Lett: AM 13; litván (*1240A) 7; horvát 1.

AaTh 1313C A halott megszólal

Ostoba ember lefekszik abban a hiszemben, hogy meg van halva. Ráfektetik a szent Mihály lovára és viszik ki a temetőbe. A halottszállítók eltévesztik az utat. A halott megszólal: "Én mindig ezen az úton mentem, mikor életben voltam." (J 2311. 4.)

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 216f. No. 49.; Schwarzbaum 331. vallon 1; olasz novella: *Rotunda; horvát 5; indiai (1313AIII) 12. Vö. Pauli (ed. Bolte) No. 860.; indiai: Jason (1989) 1; kínai: (FFC 223) 1.

AaTh 1313A* A nyitott sírban

Egy részeg ember beleesik s mikor felébred, azt hiszi, hogy meg van halva. (J 2311) Vö. 1531 mt.

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" Nos. 6, 46, 49, 121. -- Finn 7.

**MNK 1313B* A VÍZ PARTJÁN FEKVŐ "HALOTT" BÉKÁK BREKEGÉSÉT
ANGYALOK ÉNEKÉNEK GONDOLJA 4.**

**MNK 1313C* OSTOBA EMBER VARANGYOS BÉKÁK BREKEGÉSÉT SOROZATOSAN
FÉLREÉRTTELMEZI 1.**

AaTh 1314 A vajashordót halott embernek nézik

Ostoba emberek szétütik. (J 1783.1.)

Finn 9; orosz: Andrejev, orosz: SUS 1; görög: Loukatos No.9.

AaTh 1315 A nagy fát kígyónak tartják

Puskával és lándzsával megölik (J 1771.1.)

Finn 3; dán 2; német: Meckl. No. 104; orosz: Andrejev; indiai 1.

AaTh 1315* A gőzhajót ördögnek gondolják

(J 1781.1.)

Finn-svéd (1315**) 2; szlovén (vasút, bicikli) 1.

AaTh 1315 A FEHÉR LOVAT TEMPLOMNAK NÉZIK (J 1761.2.)**

Liungman 1961. 283. -- Finn-svéd (1315**) 2; svéd 9 (Uppsala 3, Stockholm 2, Lund 1, misc. 3); dán 1; horvát 1; magyar 3 (Berze Nagy (1338*) 1).

AaTh 1315A* A malmot templomnak vélik

A férjet, aki nem templomjáró, elküldi felesége ajándékkal a templomba. A férj azt hiszi a malomról, hogy az a templom, a malomkövekről, hogy azok a szentek s ajándékát ott hagyja a malomban.

Lett: AM 28; litván (*1715) 3.

AaTh 1316 Nyúlról azt hiszik, hogy tehén

A bérest elküldik, hogy hajtsa be a teheneket. Rátalálnak, amint nyulakra vadászik. (J 1757) Vö. 570 mt.

*BP III 260 (Grimm No. 162); ír: (FFC 188.) 15. -- U.S.: Baughman (J 1757) 3.

AaTh 1316* ld. 1339A mt.

AaTh 1316** ld. 1339B mt.

AaTh 1316* A gilisztát kigyónak vagy más szörnyetegnek gondolják (J 1755)**

Svéd (Lund) 2; flamand 5, flamand: de MEYER 11; indiai 1; kínai: (FFC 223) 2.

AaTh 1316** A számárról azt hiszik, hogy nyúl (J 1754)**

Flamand 1, flamand: de MEYER 1; vallon (*1317) 1.

AaTh 1317 A vak emberek és az elefánt

Négy vak ember megtapogat egy elefántlábát, farkat, fület és testet, mindegyük külön-külön. Megállapítják, hogy olyan, mint egy kötél, egy legyező és valami, aminek se eleje, se vége nincsen. (J 1761. 10.)

*Taylor "English Riddles in Oral Tradition" (Berkeley, 1951) 582; Chavannes I 336 No. 86; Rhys David "Does Al-Ghazzali Use an Indian metaphor?" Journal of the Royal Asiatic Society 1911.; Schwarzbaum 246, 247. -- Ukrán: SUS 1; indiai 2, indiai: Jason (1989) 3; kínai: (FFC 223) 3.

AaTh 1317* A ganajtúró bogarat összetévesztik a méhvel (J 1751)

"Ismerlek jól, kék kabátot vettél fel."

Liungman 1961. 283. -- Finn 2; észt 4; svéd 9 (Uppsala 1, Stockholm 1, Lund 1, misc. 6); dán 10; indiai 2.

AaTh 1318 TÁRGYAKAT (állatokat) SZELLEMEKNEK VÉLNEK (J 1782)

Ír: FFC 188.131; lengyel: Krzyzanowski 2; zsidó: Jason (1975) 1.

AaTh 1318A (korábban 1318*) Rablóról vagy állatról a templomban azt hiszik, hogy szellem (J 1782.1.)

Svéd (Uppsala) 1; flamand 5, flamand: de MEYER 4. -- Amerikai-francia; amerikai-angol: Baughman (J 1782.2.) 1.

AaTh 1318B A csepegő kenyértésztát kísértetnek hiszik

Finn (FFC XXXIII 47. No. 101.) 2; litván (1264) 1; észt (FFC XXV 137 No. 101.) 2; svéd (GS 1337) 15; orosz: Andrejev (1264 I.), orosz: SUS 6, ukrán: SUS 2, belorusz: SUS 1.

AaTh 1318C Egy ember a kísértetjárta házban lelövi a saját lábujjait mert azt hiszi, hogy szellemek. (J 1782. 8.) Vö. J 1838.

Lett: AM 1; finn 1; U.S.: Baughman (J 1838).

MNK 1318D* A BIVALYAT ÖRDÖGNEK NÉZIK 1. (J 1785. 4.)

MNK 1318E* A HÓLYAGOS APRÓ

"Világtól elmaradott" parasztok botokkal akarják kiverni a faluból a községet fenyegető betegséget (métért). 6. (Vö. AaTh 1319A*)

MNK 1318F* A SZENTLÉLEK

Ostoba emberek sárga madarat szentléleknek hiszik s meg akarják fogni. 11.

MNK 1318G* GÉMES GÁL A GÉM/VARJÚ SZAVÁT ISTEN SZAVÁNAK VÉLI

S beleegyezik a lánya korábban ellenzett házasságába, mikor a nádasban a gém "gaál" "gaál" hangjáról azt hiszi, hogy őt szólítja nevén az Isten. 3.

MNK 1318H* A MEGKERESZTELT RÓKA

A rókaugatást éjjel rémületükben koraszülött gyermek sírásának vélő házaspár az ajtóból a sötétbe kiált egy férfi és egy női nevet a kereszteleetlen megkeresztelésére. Reggel azonban keresztgyerekek helyett széthullott tyúktollakat találnak az üres ólban, ahonnan a róka hordta el a tyúkjaikat. 1.

MNK 1319 ÖSSZETÉVESZTÉSEK

(Ld. még 1314-1317 mt.)

AaTh 1319 A RÁTÓTI CSIKÓTOJÁS. Az úritököt számártojásként adják el (J 1772. 1.)

Bedobják egy bokorba. Az ostoba azt hiszi, hogy a nyúl, ami a bokorból kiugrott, az a csikó.

*BP I 317f.; Hepding "Hessische Bltter" XVIII 108, "Laographia" VII 308; "California Folklore Quarterly" II 29; Frey "Gartengesellschaft" 214; Köhler-Bolte I 50, 135, 323,

506; Clouston "Noodles" 38; Fb III 1142a s.v. "aeg"; Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 249 No. 163; Coffin 8; Christensen DF XLVII 208 No. 63. Liungman 1961. 283-4. -- Észt (1676*) 4; lett: AM 101; litván 21; svéd 14 (Uppsala 3, Stockholm 3, Göteborg 1, Lund 2, misc. 5); dán 1; skót 1; ír 34, ír: (FFC 188.) 71; francia 39; katalán: Amades No. 363; flamand (1319*) 4, (1676*) 4, flamand: de MEYER 7; vallon (1319A*) 1; német 29 (Archivum 28, Henssen Volk No. 224); svájci: Jegerlehner Oberwallis 324 No. 157; magyar 20 (Honti 3, Berze Nagy (1336*) 10); olasz (szicíliai 2); szlovén 5; horvát 5; lengyel: Krzyzanowski 11; orosz: Andrejev (1676*) 2, orosz: SUS 7; ukrán: SUS 11; belorusz: SUS 6; görög 1; indiai 7, indiai: Jason (1989) 2; kínai: Eberhard FFC CXX p. 275, CXXVIII Nos. 139. 233, Graham No. 205. p. 224., kínai: (FFC 223) 7. -- Angol-amerikai: Baughman 10; spanyol-amerikai: Hansen (Argentina) 1, (Chile) 1; Nyugat-indiai-szk. (néger) 1; amerikai néger (Michigan) Dorson No. 147.; észak-amerikai indián (Wyandot): Barbeau GS Can XI No. 78. Irodalmi feldolgozás: Pauli (ed. Bolte) II 437 No. 841.

AaTh 1319* Egyéb összetévesztések

Norvég: Hodne 2; indiai: Jason (1989) 3; zsidó: Jason (1975) 1.

AaTh 1319A* (korábban 1321*) AZ AGYONÜTÖTT ZSEBÓRA. A zsebórát az ördög szemének gondolják - darabokra törik.

(J 1781. 2.)

Finn 1; észt 6; lett: AM 10; litván (*1679); román 1331-1346 (3) 2; ír: (FFC 188.) 22; flamand 4; magyar 24 (Berze Nagy (1344*) 6); görög 1. -- Amerikai-néger (Michigan): Dorson No. 48.

AaTh 1319B* A békát fűgének nézik

Az ostoba megkérdezi, hogy nem sirt-e.

Lett: AM 85; dán 4; görög (1319*) 1; spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 1.

AaTh 1319C* A vizbefulladt hal

A hal szárazra kerül. A bolond azt hiszi, hogy vízbe fulladt és eltemeti.

Görög (1318**) 2, Kretschmer No. 20.

AaTh 1319D* Összetévesztések: a farkasról azt hiszik, hogy juhászkutya; a hegyen levő hóról, hogy a hegy haja; sasokról, hogy angyalok, a hóról azt hiszik, hogy sajt; a hóról azt hiszik, hogy fehér föld.

Görög (1318**) 3.

AaTh 1319E* A rókáról azt hiszik, hogy nyúl és megfőzik. Az ostoba csodálkozik, hogy miért nem puhul.

Görög (1316*) 1.

AaTh 1319F* A medvét külországi embernek gondolják (J 1762.8.)

Litván (*1283) 2.

AaTh 1319G* A csizmáról azt hiszik, hogy tok a fejsze számára

Litván (*1282) 2.

AaTh 1319H* A csónakról azt hiszik, hogy megcsikózott

Svéd (Uppsala) 3.

AaTh 1319J* AZ OSTOBA MEGESZI A BOGARAKAT ABBAN A HISZEMBEN, HOGY ÁFONYÁT ESZIK SZÁRNYAKKAL (szárastól?)

Finn 2; svéd (Uppsala) 3; magyar 1.

AaTh 1319K* Ostoba emberek a holdat hadihajónak gondolják

Bezárkóznak és éheznek.

Izlandi (1349VII*) 1.

AaTh 1319L* A HOLDFÉNYT TEJNEK NÉZIK

Magyar 9 (Berze Nagy (1349I*) 4).

AaTh 1319M* A GÓLYÁKAT EMBEREKNEK (TEHENEKNEK) NÉZIK

Magyar 11 (Berze Nagy (1349I*) 2).

NB. A Berze Nagy által felsorolt 4 adoma közül csak az 1. és 2. sz. változat tartozik szorosán ide. A 3. és 4. sz. csak ideiglenesen, ad jelzéssel sorolható ehhez a típuszámhoz.

MNK 1319N* KUTYAMÁJ LAKOMA

Egy élelmes gazda meghívja a falu előkelőit szőlőjébe és a bor mellé nyúlpecsenyét talál. A vendégek jóízűen elfogyasztják az utolsó falatig. A gazda akkor adja tudtukra, hogy a kutya húsa ízlett nekik annyira. 8.

MNK 1319P* A KISMACSKÁKAT RÉTESNEK (GOMBÓCNAK) STB. VÉLIK

Egy ember karácsony estéjén berugva megy haza. Felesége töltött galuskát csinált. Éppen akkor kölykezett meg a macskájuk. Az ember megfogta a macskakölyköket és megette - gondolván, hogy galuskát eszik. Mikor kijózanodott s meghallotta mit csinált, úgy megijedt, hogy többet nem rugott be. 3.

MNK 1319R* TORTA GYANÁNT MEGEVETT KRUMPLI

Egy lány krumplit találván tortának nézte és nyersen megette. 3.

MNK 1319S* AZ EGERÉSZŐ CSIKÓ (bivaly, szecskavágó)

Ostoba emberek bezárják a csikót a kamrába (pincébe, magtárba), hogy fogja ki az egereket. 9.

MNK 1319T* A GYOLCSOS TÓTOT PLÉBÁNOSNAK VÉLIK

Egyszeri emberek vétkeiket plébánosnak tartott gyolcsos tótnak gyónták. 2.

MNK 1319U* LISZTESZSÁKOT EMBERNEK NÉZIK

Jó estét köszöntek, mint az egyszeri emberek a liszteszsáknak. Egy nagy rakott szekérről lecsúszott egy zsák liszt és úgy talpra állt, hogy este a faluba hazatérők mind embernek nézték és köszöntötték. Csak reggel munkába menet látták, hogy a liszteszsáknak köszöntek. 1.

MNK 1319I* A TORONY ÁRNYÉKÁT ÁROKNAK NÉZIK

a részeg előljárók. Ki mezítláb, ki négykézláb mászik át rajta. A fiatalabbak átugorják. 4.

MNK 1319II* A HOLDFÉNYT (KÖDÖT) NAGY VÍZNEK VÉLIK

Nekivetköznek, hogy átússzák. 9 (Berze Nagy (1290 4. vált.) 1), Vö. 1290, 1349K* mt.

MNK 1319III* A GYALOGUTAT VÁSZONNAK NÉZIK

Tréfás ráfogás: X falusiak felszedték a gyalogutat vászongyanánt. 2 (Berze Nagy (1349 XXV*) 1).

MNK 1319IV* A BIKÁT PAPNAK NÉZIK

Részeg emberek köszöntik a bikát, azt híven, hogy a pap. 2 (Berze Nagy (1322*) 1).

MNK 1319V* AZ ÖREGASSZONYT MEDVÉNEK NÉZIK

Körvadászat alkalmával meglövik. 1.

MNK 1319VI* AZ AGARAT TÁLTOSCSIKÓNAK VÉLIK

A legszebb istállóba, a legjobb jászol elé kötik. 4 (Berze Nagy (1323*) 1).

MNK 1319VII* A KIKÖTÖTT SZECSKAVÁGÓ

Az egyszeri (részeg) ember kiköti (tehene helyett) a szecskavágót legelni. 8 (Berze Nagy (1349XIV*) 1).

MNK 1319VIII* A CSAPRAVERT LISZTESHORDÓ (TYÚKÓL) 5. (Berze Nagy (1349XX*) 1)

MNK 1319IX* A RÓKÁT FARKASKÉNT NEVELIK

Falusiak valamilyen mezőn fogott állatról azt hiszik, hogy farkas. Nem merve addig elítélni, amíg az rá nem bizonyosodik, közköltésen neveltetik. Egy falun keresztül utazó kereskedő azonban felvilágosítja őket, hogy az állat bőre nem ér annyit, mint amennyibe a nevelése kerül. 3.

MNK 1319X* A DARAZSAKAT MÉHEKNEK GONDOLJÁK

Ostoba emberek meztelenül nem mernek bemenni a faluba. Bevonulnak az erdőbe, s ott egy fán méheket szimatolnak. Felmásznak s a darazsak jól összeszurkálják őket. 2.

MNK 1319XI* A VERÉB IS MADÁR

Egy analfabéta küldönc útközben elfeledve a község nevét, Madaras helyett Verebesre visz egy levelet. A jegyző a címzés láttán felvilágosítja, hogy nem Verebesre, hanem Madarasra szól. Hát a veréb nem madár? Kérdi a küldönc megütközve. 2.

AaTh 1320 A hidegben a lehelletet dohányfüstnek vélik (J 1801)

Finn 4; orosz: Andrejev.

AaTh 1320* A hal-evő szentkép

A bolond azt hiszi, hogy a tarisznájában lévő szentkép megette a mellette levő halat. Összetöri.

Schwarzbaum 347. -- ir: (FFC 188) 18; görög (1322**) 2.

AaTh 1321 IJEDŐS BOLONDOK

Vö. 1677 mt.

AaTh 1321 IJEDŐS BOLONDOK

Hazafele menő beszélgető két ember egyike azt mondja, hogy olyan bátor, nem fél semmitől. Egy asszony ezt meghallva előrefut, megbújik a kerítés mögött, s mikor elhaladnak elötte, eléjük dob egy rudat. Az emberek ijedtükben a csalánosba esnek. Az elébújó asszony bevallja, hogy ő volt. Az emberek elszégyellik magukat.

Lett: AM 2; norvég: Hodne 7; dán 4; ir: (FFC 188) 429; magyar 1.

AaTh 1321A Megijednek a talicska (malom) zörgésétől (J 2615)

Flamand (1321*) 5, flamand: de MEYER 6; indiai: Thompson-Balys (J 2615). -- U.S. (Észak-Karolina): Brown Collection I 697.

AaTh 1321B Bolondok megijednek saját árnyékuktól

Lett: AM 2; izlandi (1349II*) 1; ir: (FFC 188) 8; kínai: (FFC 223) 5.

AaTh 1321C Bolondok megijednek a méhzümmögéstől

Azt hiszik, dobpergés. (J 2614.1.)

*BP II 555; Christensen DF XLVII 194ff. No. 20.

AaTh 1321* ld. 1319A* mt.**AaTh 1321D* AZ ÓRAKETYEGÉST EGÉRRÁGCSÁLÁSNAK GONDOLJÁK (J1789.2.)**

Christensen DF XLVII 187.; Liungman 1961. 284. (Nr. 1323*). -- Lett: AM 3; svéd 4 (Stockholm 2, Lund 1, misc. 1.); ir: (FFC 188) 13; dán 2; francia 2; flamand 1, flamand: de MEYER 1; magyar 1; spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 1.

MNK 1321E* A SAMU NADRÁGJA (2)

Az egyszeri ember irhabőr nadrágjában esős időben elaludt az erdőben. Mire felébredt, a nadrág megszáradt és úgy zörgött, mintha valaki lépkedne az avaron. Az ember a zajtól megriadva esze nélkül rohant haza. Minél jobban futott, annál jobban zörgött a nadrág. Mire hazaért, alig volt benne élet (kiadta lelkét). 9.

MNK 1321F* Az AGYONÜTÖTT KORSÓ

Szeles időben a hatalmas agyagkorsó kísérteties hangokat hallat. A házbeliek azt hiszik, hogy megveszett (dongók vannak benne), s összetörik. 4 (Berze Nagy (1349VI*) 2).

MNK 1321G* A FÉLŐS SAJTÁR

Egyszeri ember egy sajtárral erdőre megy, hogy megfejjje a vadkecskéket. Szürkületkor favágókhoz ér, akik figyelmeztetik, hogy vadállatokkal találkozhatnak, amik 15 felé téphetik. Az ember kevélyen válaszol s tovább megy. Teljesen besötétedve eszébe jut, hogy vadállatok ehetik meg. Megijed, reszketni kezd, ahogy reszket, rezeg a sajtár is a hátán. Hátraszól: Ejnye, de félős vagy, hiszen velem vagy, nem kell reszketned.1.

AaTh 1322 IDEGEN NYELVEN MONDOTT SZAVAKAT SÉRTÉSNEK VÉLNEK

(J 1802) Vö. 1699 mt.

*BP III 149; Hepding "Laographia" VI 314. -- Lett: AM 3; svéd (Uppsala) 1; flamand 5, flamand: de MEYER 7; lengyel: Krzyzanowski 1; magyar 1. -- Amerikai-francia.

MNK 1322I* A SÜLYEGYEN

Egy diák látva, hogy falusi legények gimnasztikai gyakorlatai közepette az egyik eltéveszti az egyensúlyt, azt mondja: súlyegyen. A hibát ejtő legény úgy érti a diák szavait, hogy egye meg a súly, s viszont kívánja. A diák társaival otthon súlyegyenre kereszteli azon falubeli súlymértéket. 2.

AaTh 1322A* A CSIZMADIA ÉS A DISZNÓ. A rőfögő disznó

Ostoba ember azt hiszi, hogy a rőfögő disznó az ő nevét mondja.

Magyar 14 (Honti (1211)1, Berze Nagy (1337*)2).

MNK 1322B* HUNCUT A BÍRÓ

Egyszeri falusiak bíróválasztás után a "huncut a bírót"-t hallva egy faoduba terelték az illetéktelen sárgarigót. 3.

MNK 1322C* A ROMÁN ÉS A BÉKÁK

Egy román napszámos legény 70 krajcárt hét hatost kapott. Hazafelé a víz szélén egy béka azt kiáltozza "Opc" (=8). A legény előbb vitatkozik vele, végül odavágja erszényét, hogy olvassa meg a béka. 2.

AaTh 1323 (korábban 1322*) A szélalmot Krisztus keresztjének gondolják (J 1789. 1.)

Christensen DF XLVII 212 No. 68. -- Finn 4; finn-svéd (1315*) 5; lett: AM 19; dán 2; ír 7, ír: (FFC 188) 14; horvát 2; lengyel: Krzyzanowski 2; orosz: Andrejev 2, orosz: SUS 2; ukrán: SUS 9; belorusz: SUS 1; indiai 2.

AaTh 1323* Ld. 1321D* mt.

AaTh 1324* Az ember a kereszt mögött "jó estét" köszön a részeg embernek

Az azt hiszi, hogy Krisztus szólott hozzá. (K 1971. 7.) Vö. 1380 mt.

Liungman 1961. 284. -- Svéd 9 (Uppsala 8, Stockholm 1); ír: (FFC 188.) 1; flamand 2, flamand: de MEYER 4.

AaTh 1324A* FANCSALI FESZÜLET. Az útszéli keresztet

megbüntetik, amiért megengedte, hogy elverje a hártart a jég. (V 123)

Schwarzbaum 347. -- Lett: AM 1; magyar 16 (Berze Nagy (1346*) 3).

AaTh 1325 Rögzített tárgyakat elmozdítanak csekély hiba miatt**AaTh 1325A (korábban 1325*) A kemence túl nagy meleget ad.**

Ahelyett, hogy kivinnék a parázs egy részét, a bolondok elhátározzák, hogy eltolják a kemencét. (J 2104)

Ír: (FFC 188) 8; flamand (1325*) 4, flamand: de MEYER 6; német: Henssen Volk No. 226.

AaTh 1325B A templom elhúzása a ganétól

Ír:

AaTh 1325C A ház elmozdítása, hogy a szél ne fújjon be az ajtón

Ír: (FFC 188.) 1.

AaTh 1325D A ház elhúzása a csalántól

Ír: (FFC 188) 1.

AaTh 1325* Madárpiszok hull a jegyzetfüzetre

Határozat: számüzni kell az összes verebeket.

Görög (1300*) 1.

AaTh 1326 A TEMPLOM ELTOLÁSA

Az ellopott kabát. Hogy megtudják, vajon a templom mozog-e, valaki leteszi eléje a kabátját. A kabátot ellopják. Azt hiszik, hogy rátolták a templomot. (J 2328)

Köhler-Bolte I 135, 324; Hepding "Hessische Blatter" XVIII 106; Coffin 2; Christensen DF L 218 No. 79. Schwarzbaum 190, 473. -- Norvég: Hodne 3; dán 2; ír 12, ir: (FFC 188) 13; francia 18; katalán: Amades Nos. 557, 586, 606, 620, 656; dutch 3; flamand (1326*) 3, flamand: de MEYER 7; vallon 1; német 20 (Archivum 19, Henssen Volk No. 231); olasz (toszkánai (1200) 1; magyar 35 (Honti 1, Berze Nagy (1299*) 7); szlovén 2; horvát 6; isztriai No. 48.; lengyel: Krzyzanowski 2; zsidó: Jason (IRAQ) 1; angol-amerikai: Baughman 1; spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 1.

MNK 1326I* A TEMPLOM ELSZÁLLÍTÁSA

Két szomszéd falu közösen építettett volt templomot a határban egy pusztá helyen. Egyszer összevesznek s az egyik falu a papot (egy cigányt) felfogadja, hogy vigye be a templomot a községbe. A díjat ki is fizetik s kitűzik az átszállítás időpontját. Kigyülik mind a két falu népe. A pap (cigány) letérdel, s felszólítja a híveket, hogy tegyék vállára a templomot. Nem tudják megtenni, mire faképnél hagyja őket, mondván, hogy ő csak arra vállalkozott, hogy a templomot elviszi, de arra nem, hogy a vállára is veszi. 2.

AaTh 1326A Az elmozdult hid

Egy ember megcsúszik egy tehénganéjon: azt hiszi, a hid mozdult el.

Vallon 1.

AaTh 1326B A nagy kő megmozdítása

A kötél megfeszül, a parasztok azt hiszik, hogy megmozdították a sziklát. A kötél elszakad, valamennyien beleesnek a vízbe.

Vallon 2.

AaTh 1327 A liszteszák kiürítése

Hogy meggyőzze ellenfelét a vita ürességéről (hiábalóságáról), kiürít egy zsák lisztet (korsó olajat). (J 2062.1.)

Clouston "Noodles" 26, Field "Pent Cuckoo" 2; angol: Baughman (J 2062.1.); horvát 1; görög (1284*) 1.

Vö. MNK 2023* mt.

AaTh 1327A SZEMLÉLETESEN ELŐADOTT PANASZ. A bolond eljätssza az esetet a bíróság előtt.

Megmutatja, hogy rúgta halálra a ló a disznót. A bíró mint disznó.

Magyar 5 (Berze Nagy (1294*) 3).

AaTh 1327* A két (három) fülű kupa

A szolgáló mikor itallal kínálja a vendéget (császárt), maga fogja az edény fülét. Mikor az edénynek három füle van, a harmadikat maga felé fordítva tartja. (J 2665.1.)

Flamand 3, flamand: de MEYER 8.

AaTh 1328* HAGYJÁK KIFUTNI A FÖVŐ TEJET, AZT HISZIK, HOGY TÖBB LESZ (J 1813. 2.)

Flamand 1, flamand: de MEYER 1; magyar 1; indiai 1.

AaTh 1328A* Az elsózott leves

Minden családtag úgy emlékszik, hogy ő is tett bele sót.

Finn 13; lett: AM 10; ír: (FFC 188) 28; ukrán: SUS 1.

AaTh 1329* Hogy a herceget megkíméljék a kuruttyolástól, éjszakánként lövöldöznek a békákra (J 2105)

Flamand 1, flamand: de MEYER 2.

AaTh 1330 Az égő csónak eloltása

Az emberek kieveznek a partra és egy forrásból hoznak vizet, hogy eloltsák a tüzet. (J 2162. 3.)

Finn 2; finn-svéd 3; japán: Ikeda (J 2162. 3.) -- Szlovén 1; orosz: Andrejev; görög: Loukatos No. 16.

AaTh 1330* Só a só-szállítók részére

Ostoba emberek sót szállítanak. Elküldenek sóért, hogy legyen mivel megsózzák az eledelüket.

Görög 1.

AaTh 1331 A KAPZSI ÉS AZ IRIGY

Két irigy ember közül az egyik azt a hatalmat kapja, hogy minden kívánsága teljesül, azzal a feltétellel, hogy a másik a dupláját kapja. Azt kívánja, hogy vegyék ki az egyik szemét. (J 2074) Vö. 750 mt.

BP II 219 note 1; Crane "Vitry" 212 No. 126; Pauli (ed. Bolte) No. 647; Reinhard JAFL XXXVI 383 n. 1; Krappe "Bulletin Hispanique" XXXIX 31. Schwarzbaum 53f., 166. -- Lett: AM 1; litván 1; katalán: Amades No. 507.; flamand (1331) 1, flamand: de MEYER 4; magyar 1 (Berze Nagy (1349XXX*) 1); görög (1610*) 1, (Chios): Argentin-Rose II 610 No. 3; indiai 4; zsidó: Jason (IRAQ) 1. -- Irodalmi feldolgozás: Bédier "Fabliaux" 457; Aesop: Wienert FFC LVI 79 (ET 446), 132 (ST 387); "Scala Celi" 106b No. 589; olasz novella: Rotunda (J 2074); spanyol exemplum: Keller.

AaTh 1331* ANALFABÉTÁK. Olvasni tanulás.**AaTh 1331A* SZEMÜVEG VÁSÁRLÁS**

Tudatlan ember azt hiszi, hogy ha szemüveget vesz, nyomban fog tudni olvasni.

Lett: AM 1; Vallon (*1233) 1; magyar 2; kínai: (FFC 223) 1. -- Spanyol-amerikai: Robe (Folklore Studies 26) 1.

AaTh 1331B* A túl kicsi betűk

A fiú nem tud olvasni, mert a betűk kisebbek, mint az ő iskoláskönyvében (J 2258).

Indiai: (J 2258) 1.

AaTh 1331C* A levelet lassan kell olvasni: a címzett

ügyszólván nem is tud olvasni.

U.S.: Baughman (J 2422.2.)

AaTh 1331D* Latin tanítás

A bolond levágja a növendék nyelve hegyét és azt tanácsolja, hogy nyaljon hideg vasat. A növendék megsebzí magát.

(K 1068.2.)

Litván (*2444) 1.

MNK 1331*I LEVELET IRAT AZ ÍRÁSTUDATLAN

Megkéri a levél íróját, hogy amit írt, ne olvassa el. 1.

MNK 1331*II LEVELET OLVASAT AZ ÍRÁSTUDATLAN

Az olvasó is csak bakog. A címzett azt hiszi, hogy a levelet dadogó ember írta. 1.

AaTh 1332 Melyik a legnagyobb bolond? (J 1712) Vö. 1384, 1685A mt.

Egy járókelő ünnepélyesen köszön vagy egy pénzdarabot dob három (négy) embernek. Megkérdezik, hogy melyiküknek szánta. Azt mondja, hogy a legnagyobb bolondnak. (J 1712)

Mindegyik elmond egy történetet annak bebizonyítására, hogy ő az:

a) Ki szólal meg először. 1351 mt.

b) Az éhes bolond felesége szüleinek házában - a felmetszett arc. A bolond elmegy látogatóba felesége szüleihez. Mivel szegénylős, visszautasítja az ételt. Később tojásokat vagy hasonló tárgyakat töm a szájába, anyósa azonban felfedezi és elhívhatja a borbélyt. A borbély úgy véli, hogy a bolond orcái feldagadtak és felmetszi. (X 372. 4.1.)

c) A bolond felesége szüleinek házában - beleesik a kútba. A szegénylős bolond koldusnak öltözve meglátogatja felesége szüleit. Mikor anyósa kijön és ételt hoz neki, hátrálni kezd és beleesik a kútba stb.

d) Az éhes bolond felesége szüleinek házában - a megvert pap. 1685A mt.

e) Egyéb mesék bolondokról.

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 263 No. 237.; Christensen DF L 91., Schwarzbaum 192. -- Indiai 10, indiai: Jason (1989) 1.; kínai: (FFC 223) 1; Nyugat-indiai szk.: Flowers 484.

NB. Vö. MNK 1410* mt.

AaTh 1332* Elfelejtett dolgok miatt fölöslegesen megszakítják az utat (Vö. J 2241)

AaTh 1332A* Bolondok elfelejtettek lovat kölcsön kérni

Mikor már útjuk nagyrészt megtették, visszafordulnak, hogy elhozzák.

Izlandi (1349III*) 1.

AaTh 1332B* Bolondok elfelejtették köszönteni a vendéglősnét, visszafordulnak.

Izlandi (1349IV*) 2.

AaTh 1332C* A doktorra nincs többé szükség

A bolond elindul orvosért, közben a feleség megváltoztatja a szándékát. A bolond folytatja útját, hogy megmondja a doktor-nak: nincs rá többé szükség. (J 2241)

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" II 233 No. 456.

MNK 1332D* A TÖKFIKÓ ELŐLRŐL KEZDI AZ UTAT, MERT NEM ÚGY MENT HAZA, MINT AHOGYAN JÖTT

Kezdd előlről, mint Nagyidai az utat - Nem úgy ment haza, mint ahogyan jött, ezért visszament és előlről kezdte. 1.

MNK 1332E* ELFOGYOTT A DUNA

Egyszeri emberek egy kanyarodás miatt elfogyottván híven a Dunát, visszahajókáztak s otthon azt híresztelték, hogy elfogyott a Duna. 1.

AaTh 1333 A PÁSZTOR, AKI OK NÉLKÜL "FARKAS"-T KIÁLTOTT

Mikor a farkas valóban jön, nem hisz neki senki. (J 2172.1.)

Aesop (Halm No. 353, Jacobs No. 43.); Lett: AM 1; ír: (FFC 188) 3; magyar 6; ukrán: SUS 1; indiai 4, indiai: Jason (1989) 2; zsidó: Jason (1975) 1. -- Nyugat-indiai szk.: Flowers 489.

BN 1333* MEGHÓTT A KOCA

Egy nagygazda házához sok szegény asszony bejárt ezt-azt segíteni élelem fejében. Járt ide egy jóízű, öregrendű, idegen nemzetiségű asszony is, aki nem elég tisztán tudta a nyelvet, de bizalmas barátságban volt a családdal. Egyszer szomorúan érkezik az asszony, sir, s azt mondja, nagy baj van, mert meghótt a koca és megdöglött az édesanyám. 1.

AaTh 1334 A HELYI HOLD

Az ostoba úgy köszönti a fogyó holdat, mintha újhold lenne. "Eddig nem láttam, nem vagyok idevalósi." (Úgy gondolja, hogy minden városnak külön holdja van.) (J 2271.1.)

*Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 218 No. 52. -- Lett: AM 3; vallon (*1334) 1; olasz (toszkánai/1212) 1; horvát 1; orosz: Afanasiev (*2060) 1, orosz: SUS 1; ukrán: SUS 2; magyar 1; görög (1324*) 1; indiai 2.

AaTh 1335 A megevett hold

Egy tökfilkó látja, amint egy tehén a pocsolyából iszik, amelyben a hold tükröződik. A holdat eltakarják a felhők. Azt hiszi, hogy a tehén megette a holdat, s levágja, hogy újra előkerítse. (J 1791.1.)

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 241 No. 124; Köhler-Bolte I 90, 498; Christensen DF XLVII 181. Schwarzbaum 473. -- Ír: (FFC 188) 5; francia 4; vallon (*1335A) 1; német 9 (Archivum 8, Henssen Jül. No. 462.); olasz (szicíliai) 3; szlovén 1; lengyel: Krzyzanowski 5; görög: Hepding "Laographia" VI 308f.

NB. Dégh L. idézett meséje nem tartalmazza a fenti epizódot.

AaTh 1335A A VÍZBE ESETT HOLD

Ostoba ember megpillantja a holdat a vízben. Bedob egy kötelet, hogy kihúzza, közben hanyattesik. Látja, hogy a hold fenn van az égen. "Megmentettem a holdat!" (J 1791. 2.)

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 241 No. 124.; Christensen DF XLVII 217-218 No. 78.; Schwarzbaum 191, 473. -- Ír: (FFC 188) 5; francia 9; katalán: Amades vö. Nos. 604, 607; görög (1325) 3; vallon (1335B) 1; magyar 1; kínai: (FFC 223) 1; spanyol-amerikai: Hansen (Puerto Rico) 1; amerikai néger: Harris "Nights" 100 No. 19.

AaTh 1335* A lenyugvó napot (felkelő holdat) tűznek vélik
(J 1806)

Christensen DV XLVII 176, 196; Amerikai néger: Harris "Nights" 230 No. 39, Work JAFL XXXII 403, Parsons MAFLS XVI 32. -- Finn 2.

AaTh 1336 A SAJTNAK NÉZETT HOLD. Vizbeugrás a sajt után

Ember (állat) megpillantja a vízben tükröződő holdat, azt hiszi, hogy sajt és beugrik utána. (J 1791. 3.) 34. mt. Emberszereplőkkel.

*Dänhardt "Natarsagen" IV 230f.; *Clouston "Noodles" 44; Field "Pent Cuckoo" 18; Köhler-Bolte I 107; Christensen DF XLVII 217-218 No. 78.; Schwarzbaum 473. -- Flamand: de MEYER "Vlaamsche Vertelselschat" II 68 No. 8; francia: Gaidoz et Sébillot "Blason Populaire de France" 112; spanyol: Espinosa III No. 206f.; magyar 1 (Berze Nagy (1325*) 1; lengyel: Krzyzanowski; görög (1325**) 1; indiai 1. -- Észak-amerikai indián: Thompson "Tales" 295 n. 81. -- Afrikai (zulu): Callaway 357. (vö. J 1791.4.)

AaTh 1336A AZ EGYSZERI EMBER NEM ISMERI FEL TÜKÖRKÉPÉT a

vízben (tükörben) (J 1791.7.) Vö.92, 1168A,1383 mt.

Wesselski "Hodscha Nasreddin" I 276 No. 311; Penzer VI 86f.; Schwarzbaum 351. -- Finn 2; ír: (FFC 188) 41; magyar 1; lengyel: Krzyzanowski 3; görög (1326, 1326**) 3; török: Eberhard-Boratav No. 329. 1; indiai 1, indiai: Jason (1989) 2; indonéz: De Vries No. 17.; hawaii: Beckwith Myth 441; japán: (FFC 209) 12; kínai: Eberhard FFC CXX 298 No. 7. III, kínai: (FFC 223) 17; koreai: Eckart "Koreanische Märchen" (1920) 31ff.; zsidó: Jason (1975)1, zsidó: Jason (IRAQ) 2. -- Angol-amerikai (U.S.): Randolph "Talking Turtle" p. 62; Amerikai-néger: Harris "Remus" 68 No. 14.

AaTh 1337 FALUSIAK VÁROSON (J 1742) Vö. 1339D mt.

Lett: AM 190; indiai: Jason (1989) 3; kínai: (FFC 223) 20; zsidó: Jason (1975) 4, zsidó: Jason (IRAQ) 6.

AaTh 1337A Az utca másik oldala

A falusiak egy fogadót keresnek a városban. Újra meg újra átmennek az úttesten keresve a "másik oldalt".

Vallon (*1275B) 1.

AaTh 1337B Az eladó szemét

A falusi asszony megpillantva a szemeteskoscsit azt hiszi, hogy árusítás végett szállítják a szemetet. (J 1742)

Görög (1340*) 1.

AaTh 1337C A HOSSZÚ ÉJSZAKA

Egy csoport falusi ember megszáll egy fogadóban az egyetlen rendelkezésre álló helyiségben. Az éjszaka végtelen hosszúnak tűnik: végül kiderül, hogy 24 órán keresztül egy faliszekrényben voltak. Vö. 1684A* mt.

Pauli (ed. Bolte) No. 263. -- Finn 21; lett: AM 1; ír: (FFC 188) 7; spanyol (1684) 2; vallon (*1223) 2; magyar 1.

MNK 1337I* A PECSÉTTYOMÓ

Falusi ember (előljáró) elmegy pecsétnyomót rendelni. Az a kívánsága, hogy legyen rajta ő maga (valamelyik szent) teljes életnagyságban (+ a kutya és a birkanyáj). Ami nem fér rá, az le is fityeghet. 8.

MNK 1337II* A GALUSKA (GOMBÓC)

A falusi ember jó vásárt csinált városon és elhatározza, hogy úri módon megebédel. Bemegy egy vendéglőbe. Félreértés folytán nagy adag gombócot (galuskát) rendel, amelyet meg sem bír enni, hanem egy részét hazaviszi a tarisznyájában. Otthon azzal fogadják, hogy a felesége is gombócot főzött. 5 (Berze Nagy (1349XXXVII*) 1).

MNK 1337III* FALUSIAK A PESTI VENDÉGLÖBEN

Esznek, isznak, de (mivel nem értik a német beszédet) nem fizetnek, hanem meghívják a pincért (tulajdonost) viszonzásképpen disznótorba. Ott kell hagyniok zálogban az egyik lovat, amelyet nagy nehézségek árán tudnak csak visszaszerezni (visszalopják). 4.

MNK 1337IV* FALUSI EMBER GONDJA VÁROSON

Az egyszeri ember városon nem tud vizelni. Felmegy az orvoshoz és panaszkodik neki. Az eleje tesz egy vödört. A vödör - az orvos legnagyobb csodálkozására - megtelik. "Hiszen tud maga peselni!" "Tudni tudok, csak nem vót hova." 3.

MNK 1337V* A HOSSZÚ TARISZNYA

Falusi ember városon nem tudja hol elvégezni a nagyobbik dolgát. Végül egy parkban lekuporodik egy bokor alá. Mikor feláll, nagyon csodálkozik, milyen nagy itt a tisztaság, hogy

amit csinált, rögtön el is takarították. Nemsokára leül falatozni. Akkor jön rá, hogy a hosszú szíjon lógó tarisznya nem csak elemózsiát tartalmaz. 5.

MNK 1337VI* AZ EGYSZERI EMBER A SZÍNHÁZBAN

A karzatra váltott jegyet. Tévedésből a padlásra megy a karzat helyett. A sötétben elalszik. Reggel kinéz egy nyíláson s látja, hogy egyik falubelije itatja a lovát. Leszól: itassa már meg az övét is, mert ő a színházban van. 1. (Vö. 1337C mt.)

MNK 1337VII* A SAVANYÚ KÁPOSZTA

Falusi ember német boltba megy savanyú káposztáért, de hiába magyarázkodik, nem értik a nyelvét. Megunva, hogy nem akarnak adni neki savanyú káposztát, megfordul, mondván: Szarok rád. Ja, ja Szarok Krót, mondja a boltos és ad neki savanyú káposztát. 1.

AaTh 1338 Városiak falun (Vö. MNK 1300*VI, MNK 1340*IV)

Lett: AM 43.

MNK 1338* A TEKNŐSBÉKA

Egyszeri emberek halastót építenek, de nem ismerik a teknősbékát. Egy teknősbéka betéved a faluba, észreveszik az emberek, körülállják, s találgatják, mi lehet ez? Hívják a bírót, aki szintén körbecsodálta, majd kijelentette: Ez vagy istiglic, vagy özbornyú. 1.

AaTh 1338A (korábban 2010*) A városi lány falun megkérdi: "A répák a földön nőnek vagy a fán?" (J 1731)

Észt (2010) 7; lett: AM 1.

AaTh 1339 AZ ISMERETELLEN ÉTEL

Horvát 1.

MNK 1339I* A HASZNÁLATI UTASÍTÁS

Falusi emberek várososon számukra szokatlan húsneműt vásárolnak. Amíg az elkészítési (konzerválási) utasítást betűzik, egy kutyát ellopja a húst. "Hadd vigye, úgy sem tudja megenni! Nálam van az utasítás"! Magyar 1 (AaTh 1684B).

MNK 1339II* A KULCSRAJÁRÓ TARISZNYA

"Ördög vigye a tarisznyát, nálam van a kulcsa" - mondotta az egyszeri ember, mikor a kulcsrajáró tarisznyáját ellopták. 5.

AaTh 1339A A BOLOND NEM ISMERI A KOLBÁSZT

Kinyomja a tölteléket, a bőrét zsáknak gondolja. (J 1732.1.)

Észt 1; magyar 5.

AaTh 1339B A bolond nem ismeri a banánt

A gyümölcsöt eldobja, ami megmarad keserűnek találja. (Hasonló esetek a görögdinnyével, szilvával.) (J 1732. 2.)

Anglia, Kanada, U.S.: Baughman.

MNK 1339BI* A SPÁRGAFŐZŐ ASSZONY

Az egyszeri asszony a spárganak csak a tövét főzi meg, a hegyét éretlennek találja. 6.

AaTh 1339C A KÁVÉFŐZŐ ASSZONY. Az asszony nem ismeri a teát.

A megfőtt leveleket vajjal találja fel (vagy helytelen módon főzi meg a kávészemeket). (J 1732. 3.) Vö. 1691B mt.

Finn 20; lett: AM 2; ir: (FFC 188) 57; skót: Baughman; német: Knoop "Sagen und Erzählungen aus der Provinz Posen" 211 No. 6, Jungbauer "Volk Erzählt" p. 309; magyar 12; lengyel: Krzyzanowski 2; ukrán: SUS 1.

MNK 1339CI* A MEGSÜTÖTT SZÖLÖGEREZD

Magas hegyek özt lakó emberek nem ismerik a szőlőt. Egyszer lelnek egy gerezedet. Nyársra húzva megsütik, mint a szalonnát. Mikor csöpögni kezd a leve, kenyeret tartanak alája. 3 (Berze Nagy (1324*) 2).

AaTh 1339D Falusiak várososon egész adag mustárt rendelnek

Nagyon csíp. (J 1742.3.)

Pauli (ed. Bolte) No. 672.; Köhler-Bolte I 498. -- Finn (bors); liv (1316) 1; svéd (1316**) 3; lett: AM 45.

AaTh 1339E MINDENT ÖSSZEFŐZNEK (babot, rizst, teát, szalonnát)
(J 1813. 7.; J 1813. 9.; J 1813 9.1.)

Lett: AM 8; litván (*2439) 1; magyar 1; orosz (1710*) 1,
orosz: SUS 1; U.S.: Baughman (J 1813.9.)

MNK 1340* OK NÉLKÜL MEGHÚZOTT (FÉLREVERT) HARANGOK

MNK 1340*I A PÜSPÖKVÁRÓK

A püspök elé kiküldött atyafi a tyukász (drótostót) szekere-
t püspöki hintónak nézi. Jeladására a faluban meghúzzák a haran-
got. 7.

MNK 1340*II A HORDÓZÖRGÉST MENNYDÖRGÉSNEK VÉLIK

Üres hordókat hoznak a faluba sebesen hajtó kocsin. A mezőn
dolgozó harangozó hazarohan, hogy meghúzza a harangot. Azt
hiszi, zivatar van kitörőben. 1.

MNK 1340*III A ZÁPTOJÁSDURROGÁST VESZEDELEMNEK GONDOLJÁK

S emiatt félreverik a harangokat. 1.

MNK 1340*IV FÜSTNEK NÉZIK A PORT

A csorda által felvert nagy port a harangozó füstnek nézi.
Tüzet harangoz. 1.

MNK 1340*V A SZUNYOGRAJ MIATT FÉLREVERIK A HARANGOT

Azt hiszik, füstfelhő. 5.

MNK 1340*VI A BIKÁ HARANGOZ

Egyszer a csordával hazatérő viszkető hátú bika, miközben a
haranglábhoz dörgölözött, a szarva a harangkötélbe akadt, s
harangozni kezdett. Meghallván ezt a falusiak, azt hitték,
hogy a bekövetkezendő nagy veszedelmekre figyelmezteti Isten
így őket. Nagy processzióval templomba mentek, hogy a vesze-
delmet fejükről lefohászkodják. 1.

MNK 1340*VII KUTYÁK HARANGOZNAK

Egy legény a harang kötelének végére csontot kötött. A kutyák
megéreztek a szagát és rágni kezdték. A harang megkondult. Fu-
tottak oda a népek, de nem találták sehol sem a harangozót. 2.

MNK 1340*VIII A HOLDVILÁGRA HARANGOZNAK

Együtt tölti az estét egy kurátor és egy pap. Hazafelé mentük-
ben látják, hogy a holdvilág pirosan feljött és rásüt a torony-
ra. A kurátor egyenest felszaladt a toronyba, verte a harangot
felre, vélvén, hogy a faluban tűz van. Minthogy csak a holdvil-
lág jött fel, rámondták, hogy kiharangozta a holdvilágot. 2.

MNK 1340*IX KIHARANGOZÁSOK (VEGYES) 10.

MNK 1341 A BOLOND ÉS A RABLÓK

**AaTh 1341 OSTOBA EMBEREK FIGYELMEZTETIK A TOLVAJT, HOGY MIT
LOPJON EL**

Elmagyarázzák, hogy hol vannak értéktárgyaik és hova van el-
rejtve a kulcs. (J 2091, J 2091.1.) Vö. 1525P, 1577* mt.

*Bolte Zs.f. Vksk. IX. 87.; *Pauli (ed. Bolte) No. 74. --
Lett: AM 1; izlandi (1431*) 2; magyar 10 (Berze Nagy (1688*)
3); indiai: Jason (1989) 1; zsidó: Jason (1975) 1.

AaTh 1341A A bolond és a rablók

A bolond rablótörténeteket mesél cimboráinak. Amint ott fe-
kűsznek a földön, beléjük botlanak a tolvajok. "Mi ez itt, fa-
tuskó?" A bolond: "Lehet egy fatuskónak öt anna-ja a zsebé-
ben?" Mikor a tolvajok kirabolták őt, így szól: "Kérdezzétek
meg a kereskedőket a fán, hogy jó-e a pénzem." A tolvajok ki-
rabolják a kereskedőket is. (J 2356; vö. N455.1.) Vö. 1577*
mt.

Clouston "Noodles" 100. -- Spanyol (*1654) 1; spanyol-
amerikai: Hansen (**1676) (Puerto Rico) 2, Robe (Folklore
Studies 26) 3.

NB. Szerintünk a Berze Nagy 1688** mt. változatainak nin-
csen kapcsolatuk a fenti mesetípussal.

AaTh 1341B AZ ÚRJÉZUS FELTÁMADOTT

A pap elrejtí pénzt egy szent helyen, a következő felirattal:
"Az Úrjézus van e helyen." Egy tolvaj elviszi a pénzt s ezt a
feliratot hagyja hátra: "Az Úrjézus feltámadott, nincs többé e
helyen." (J 1399.1.)

Pauli (ed. Bolte) No. 74.; Schwarzbaum 301. -- Flamand: De Meyere "Vlaamsche Vertelschat" III 146 No. 242., flamand: de MEYER 2; magyar 3; ukrán: SUS 1; görög (1736) 1; kínai: Eberhard FFC CXX p. 271 No. 1. IV. 2.

AaTh 1341C A MEGSAJNÁLT RABLÓK

A bohóc így szól a házában kutató rablókhoz: "Semmit sem fogtok találni a sötétben, hisz én fényes nappal sem lelek semmit." (J 1392.2.)

*Wesselski "Bebel" I 132 No. 32; "Scala Celi" 104b No. 567.; Mensa Philosophica No. 62.; Schwarzbaum 168, 471. -- Finn 6; magyar 2; ukrán: SUS 1; kínai: (FFC 223) 15.

AaTh 1341A* A tolvaj mint kutya

A tolvaj belopózik egy házba, és megbotlik egy székben. A férj megkérdezi, hogy micsoda zaj ez. Az asszony úgy véli, hogy a kutya. A tolvaj ráatalál a ládára. A férj odamegy és megkérdi, ki motoz. A tolvaj meglapul, mint a kutya, és így szól: "Én vagyok itt, a kutya." Vö 1363* mt.

Lett: AM 1; horvát 1. -- Spanyol-amerikai: Hansen (Dominika) 1.

MNK 1341A*I "ÉN BIZ EGY SZEGÉNY DISZNÓ VAGYOK"!

Az asszony éppen kedvesével van, mikor véletlenül hazatér a férj. A szerető hirtelenjében a disznópajtában keres menedéket. A férj a gyanús zajra beszó: "Ki jár itt?" A szerető olyan hangot ad, mint a disznó és így szól: "Én biz egy szegény disznó vagyok!" A meglepett férj azt hiszi, hogy az ördög van odabenn és bemenekül a házba. 1. (AaTh 1419 F)

AaTh 1341B* A szökött rabszolgát beszédessége menti meg az elfogatástól

Spanyol-amerikai: Hansen (**1709A) (Kuba) 1.

MNK 1341I* ZSIDÓ A "BOLTBAN"

Lovon menő kereskedőt a rablók megfosztották mindenétől, majd lovát megölték, felhasították s belevarrták a gazdáját, úgy, hogy hátul a farka alatt volt kinn csak a szakállas feje: "Mintha a boltajtón kandikálna ki!" 11.

MNK 1341III* "DÜL A TORONY"

Vásárban a cigány pénzzel telt erszényt pillant meg a földön. Elkiáltja magát: "Dül a torony!" Mindenki odanéz, ő felkapja az erszényt és elszalad vele. 3.

AaTh 1342 HIDEG-MELEG EGY SZÁJBÓL. Kezet melengetni és levest hűteni ugyanazzal a lehellettel.

Halm Aesop No. 64. -- Katalán: Amades No. 1665; magyar 13 (Berze Nagy (1349XXVI*) 2); ukrán: SUS 2; indiai: Jason (1989)1.

AaTh 1343 Akasztósi

A barátnak a bolond segítségére kell sietnie, mikor füttyül. Az felakasztja magát. (N334.2.)

Christensen DF XLVII 200No. 36; Feilberg "Ordbog" I 731b s.v. "haenge". -- Észt FFC XXV 122 Nos. 40, 41; lett: AM 1; litván (3309) 2; svéd (GS 1339) 7; dán 8; izlandi: Boberg (N334.2.); lengyel: Krzyzanowski 1.

AaTh 1344 Tüzet gyújtani a pofon szikráinál

Svéd (GS 1343) 15 (Uppsala 6, Stockholm 1, Göteborg 1, Liungman 2, misc. 5).

AaTh 1345* Szójátékokhoz kapcsolódó ostoba történetek

Lett: AM 69; görög 3; zsidó: Jason (IRAQ) 1.

AaTh 1346* Egyszerű kérdések bonyolultan előadva

AaTh 1346A* HA ELTALÁLOD HÁNY TOJÁS VAN NÁLAM, NEKED ADOM MIND A HETET (J 2712.2.)

Christensen DF XLVII 214 No. 73.; Schwarzbaum 184. -- Lett: AM 9; svéd (Uppsala) 3; magyar 3; görög (1699) 2.

MNK 1347 A BOLOND ÉS A FESZÜLET (szentszobor, szentkép)

(Ld. még 1320*, 1323, 1324, 1349M* mt.)

AaTh 1347 ÉLŐ VAGY HOLT LEGYEN-E KRISZTUS? Élőfeszület

kiválasztása.

A falusiak elviszik kopott feszületüket egy festőhöz, hogy újítsa meg. A festő megkérdi, hogy élő vagy holt legyen-e rajta Krisztus. Válasz: ha az élőt nem tudnák eltartani, majd megölik. (J 1738. 2.)

Pauli (ed. Bolte) No. 409; olasz novella: Rotunda (J 1738. 2.); francia 9; vallon (1869) 2; magyar 10 (Berze Nagy (1335**) 4).

AaTh 1347* A SZOBOR APJA

Egy imádkozó azt hiszi, hogy szent József szobra azt mondja neki, maradjon otthon 15 napig. Visszatér és a régi szobor helyén egy újat talál. Megköszöni neki a tanácsot, amit apjától kapott.

Vallon (*1677) 1; magyar 3.

MNK 1347*I A NAGY KERESZT ÉS A KIS FESZÜLET (J 1823.1.3.)

A cigányra rádől az útszéli kereszt és letöri a derekát. Haldoklik. A kihívott pap odatartja eléje a feszületet, hogy csókolja meg. A cigány nem hajlandó: "Ha megnő, ez is olyan gonosz lesz, mint amelyik a derekamat összetörte." 9.

MNK 1347*II A CIGÁNY PÓCSON

A cigány nem tud a kegyhelyen levő csodatevő Máriakép közelébe férközni. Hazafele menet felmászik az útszéli keresztre, hogy legalább a 'sentséges sent' fiút meglátogassa. Konstatálja, hogy pléhből van. Levág belőle egy darabot 'lábast fódozni'.1.

AaTh 1348 (korábban 2009*) A képzelődő fiú

"Isten bizony láttam száz farkast." - "Talán mégsem volt éppen annyi." - "Hát akkor mi zörgött a bokorban?" (W211.2.)

Észt 4; lett: AM 23; litván (*1863) 2; flamand: De Meyere "Vlaamsche Vertelselschat" III 66 No. 200.; német (jól ismert); olasz (toszkánai 1875) 1; szerb: Krauss "Sagen und Märchen der Südslaven" II 169 No. 120.; horvát 1; orosz:

Afanaszjev 1, orosz: SUS 1; ukrán: SUS 4; belorusz: SUS 4; cigány: Kraus "Zigeunerhumor" p. 161.; indiai 2.

MNK 1349* EGYÉB RÁTÓTIADÁK

Ír: (FFC 188) 158.

AaTh 1349A* A tehén fedeztetése

Bolondok a hátára fektetik.

Izlandi (1349VI*) 1.

AaTh 1349B* Bolondok az öregasszonyt a parton felejtik

Dagálykor elviszi a viz.

Izlandi (1349VIII*) 2.

AaTh 1349C* Bolondok vasat vásárolnak, hogy belőle csónakot készítsenek

Hazafelé menet ki akarják próbálni. A vas elsüllyed.

Izlandi (1349IX*) 1.

AaTh 1349D* MI A VICC?

Nemes ember felszólítja a parasztot, hogy üssön a kezére. Elkapja s a paraszt a falat üti meg. Később a paraszt próbálja ugyanezt a komájával - az azonban a paraszt arcára üt.

Lett: AM 4; magyar 5 (Berze Nagy (1331*) 3); lengyel: Krzyzanowski 1.

AaTh 1349E* Az elkóborlás megakadályozása

Gyógyszerrel, amit az állatoknak szoktak adni elkódorgás ellen, embereket akarnak visszatartani attól, hogy elmenjenek a vándorcigányokkal.

Svéd (GS 1344) 61 (Stockholm 50, Göteborg 1, misc. 10).

AaTh 1349F* A FALU BECSÜLETE

A paraszt felmászik a fára, hogy válaszoljon a szomszéd falu kakukkjának. Eközben a farkasok megeszik a lovat.

Magyar 4 (Berze Nagy (1341*) 2).

NB. Minden valószínűség szerint a fordító felületessége következtében került madár az AaTh típusképbe. Valamennyi változatban farkasok eszik meg a lovat.

MNK 1349F* I KU-KUKK

Két falu az erdőhatár kiigazításakor úgy egyezik meg, hogy az erdő addig lesz az egyiké, ahol a kakukkmadár kakukkolni szokott. Egy ember erre elbújik az erdőben s messzire becsalja kakukkolásával a határjelölő bizottságot. Így az erdőhatárt kitolják a szomszéd község rovására. 2.

AaTh 1349G* Megtört a hideg ereje

A kemence mellett ülő anya aggódik kinn a hidegben dolgozó fiaért. "Úgy érzem, megtört a hideg ereje."

Román (1481*) 1.

AaTh 1349H* A CSIKÓHERÉLÉS. A döglött csikó kiherélése

Magyar 13 (Berze Nagy (1349XVII*) 2).

AaTh 1349J* A MEGKÖSZÖRÜLT KÖDMÖN

A ködmönt megköszörülik, hogy megtisztítsák.

Magyar 10 (Berze Nagy (1349VII*) 3).

AaTh 1349K* A KÖDTOLÓK

Ostoba emberek megkisérelik eltolni a kődöt.

Magyar 22. (Berze Nagy (1349XXVIII*) 6).

AaTh 1349L* A láz meggyógyítása kútbamártással

A bolond lázas anyját, feleségét stb. bedugja a kútba, mert visszaemlékezik rá, hogy az átmelegedett sarlót ugyanígy hűtötték le. (J 2214.9.; J 2412.6.)

Indiai (1338*) 4.

AaTh 1349M* A meghallgatott könyörgés

Az éhes ember imádkozik istenhez és véletlen folytán ennivalóhoz jut. Azt hiszi, hogy isten meghallgatta kérését.

Schwarzbaum 296, 478. -- Dán 1; német (1388*) Henssen "Volk Erzählt" No. 286.; zsidó: Jason (IRAQ) 2.

AaTh 1349N* Az orvos által javasolt piócákat a beteg megeszi

*Christensen DF XLVII 139 No. 47; lett: AM 1; francia: RTP XI 519; német: Merkens II 109 No. 131.; zsidó: Jason (IRAQ) 1.

MNK 1349P* A RÖPTÉBEN LELÖTT ÜRGE

Egy faluban az ürgét röptében meglőtték. 6.

MNK 1349Q* A MEGABRONCSOLT HARANG

Egyszer elhasadt egy falu nagyharangja. A lakosok szerették volna úgy megjavítani, hogy ne kelljen levenni a toronyból, ne is kelljen újraönteni. Valaki kitalálta, hogy abroncsozzák meg. Meg is tették, de a harang még rezgősebben szólt, végül újra kellett önteni. Azóta ha a környéken fülsértő berekedt beszédet, vagy rezgős zenét hallanak azt mondják: Úgy szól, mint a megabroncsolt nagyharang. 2.

MNK 1349R* A MEGPATKOLT DISZNÓ/KECSKE

Egy faluban megpatkolták a kecskét, hogy a jégen el ne essék. 3.

MNK 1349I* MIÉRT NEM HARANGOZTAK A PÜSPÖK ELÉ?

36 oka van annak. Az első: nincsen a falunak harangja. 5.

MNK 1349II* A SZERETETBŐL MEGFOJTOTT CSIKÓ

Az ostoba ember csupa szeretetből úgy megöleli a csikáját, hogy megfullad. 4.

MNK 1349III* A MEGPERZSELT TALICSKA

Disznóöléskor a levágott disznót beborítják szalmával és bemennek inni. Tréfás emberek a helyébe egy talicskát tesznek. A disznóölők azt perzselik meg. 5.

MNK 1349IV* HOL HOSSZÚ A BOT?

A jó bot túl hosszú a tulajdonosának. Nem hajlandó alul levágnatni belőle, mert hisz felül alkalmatlan. 4. (Vall. *1221A)

MNK 1349V* HOL FOGY A BOR?

Egy ostoba gazdának csapra vert hordójából szüntelenül fogy a bor. Gyanakodván szolgálaira, a hordó száját lepecsételi, de a bor éppúgy fogy. Elbeszéli szomszédjának, aki a csapot látván felvilágosítja, hogy a csapnál fogy. A gazda úgy véli lehetetlenség, hisz ott mindenkor elég bor van, fölül kell tehát a bornak kevesbedni, mert ott mindig nagyobb az üresség. 1.

MNK 1349VI* MIT ESZIK A MOZDONY?

A falusiak mikor először mozdonyt láttak, zabot, szénát tettek eléje. Azt gondolták, nagyon elfáradt, azért nem eszik. 1.

MNK 1349VII* FELESLEGES AGGODALOM

Az egyszeri ember, mikor először vonatot látott állni a pályaudvaron, azt mondta: "Sohasem fog ez megindulni!" Mikor elindult, így szólt: "Sohasem fog ez megállni!" 1.

MNK 1349VIII* HOGYAN TANULT MEG REPÜLNI A KECSKE?

Hozzákötötték a vasúti sorompóhoz. 2.

MNK 1349IX* A KECSKE ÉS A VONAT VERSENYFUTÁSA

Hozzákötik a vonathoz. 2.

MNK 1349X* A TELEFON

A cigány kérdi, hogy társa látott-e már telefont? A másik cigány így válaszol: "Tavaly láttam egyet, de azt mondják, az se volt az." 2.

MNK 1349XI* A MEGABRONCSOLT MALAC

Egy ostoba asszony a jól lakott malacát megabroncsoltatta, hogy szét ne repedjen. 2.

MNK 1349XII* AZ AGYAGKOMP

Egy faluban agyagból csináltak kompot, de megjárták vele, mert senki se tudta a vízre taszítani. 1.

MNK 1349XIII* A GOMBÓC HÍZLALÁSA

Valamely faluban a gombócot jászolra kötötték, hogy meghizzék. 2.

MNK 1349XIV* KÖZÖSEN ÉPÍTETT TEMPLOMOK

Két falu közösen épített templomot, de a helyében nem tudtak megegyezni. Abban állapodtak meg, hogy kicserélnek egy-egy kutyát, melyeket egy időben engednek útnak, s ahol összetalálkoznak, oda épüljön fel. Az egyik faluban kiéheztették a másik falu kutyáját, hogy ne tudjon futni, de az éhes kutya

jobban szaladt a másik falu által jöltartott kutyánál, így ehhez közelebb találkoztak össze s a templom is közelebb épület ez utóbbihoz. 5.

MNK 1349XV* A KIPRÉSELT KÖDMÖN

Egyszeri emberek egy öreg, a piszoktól már majdnem megsavanyodó ködmönből ecetet akartak kipréselni. 2.

MNK 1349XVI* MEGINTETTE, MINT SINAI A FIÁT

Egy embernek azt mondta a felesége, hogy intse meg a fiát, az erre akkorát ütött a fiúra, hogy annak eltört a lába. 2.

MNK 1349XVII* ÖSSZEVISSZA ÉPÜLT FALVAK

Egy gelencsér kipakolta áruját egy faluban, s mikor vevői elfogytak, tovább ment a falu másik részébe s újra kipakolt. Így egymás után hétszer rakodott le s fel, s csak végül derült ki, hogy mind a hétszer majdnem ugyanott járt, olyan összevissza épült falu volt. Azóta mondják, hétszer rakodott le, mint az egyszeri gelencsér. 4.

MNK 1349XVIII* SZÁRÍTOTT VAS

Megkeményedett, mint az egyszeri ember vasa. Vasat vitt a kovácshoz egy ember. Azt mondja neki: ejnye de kemény, komám uram. Hogy ne lenne kemény, mikor már egy esztendeje a padlason szárad. Válaszolta az egyszeri ember. 1.

MNK 1349XIX* VADÁLLATNAK MONDOTT KULACS

Szabadságos katona hosszú spárgára kötött kulacsát falun kívül hagyja s a falusiakat figyelmezteti, hogy életüket veszélyeztető vadállat van arra. Vállalkozik arra, hogy elpusztítja az állatot, ha adnak neki 300 ft-ot és egy szamarat. Kimegy a faluból, spárgán magához húzza a kulacsot és úgy tesz, mintha birkóznék vele. Mikor a bort kiissza belőle, eldobja, össze-szurkálja, elássa, de meghagyja, hogy ne ássák ki. Az ígért jutalmat megkapja. 1.

MNK 1349XX* MERRE HORDJÁK A DESZKÁT?

Két szomszéd faluról hírlik, hogy egykor tavasszal két fakankót (horgot) akasztottak össze, meghúzták s amelyik elhúzta, abban az esztendőben arra felé vitték a deszkát. Ma is ezzel ingerlik őket, mikor lesz már kankóhúzás? A perlekedőkről szokták mondani: Húzzák a koncot, mint az egyszeri falvak a kankót. 1.

MNK 1349XXI* A BETAPOSOTT MENNYKŐ

Valamely faluban a mennykővet hordóba taposták. 5.

MNK 1349XXII* A GOMBÓC, AMELY ELSZALADT

Valamely faluból egy gombóc a másikba szaladt, kikerülvén a konyhából. Mikor a ludak meg akarták kezdeni, lecsúszott a csőrükről s elhajtották egész a másik faluba. 2.

MNK 1349XXIII* FÉLÉNK TALIGATOLÓK

Valamely faluban nem merik a taligát tolni, mert félnek, hogy belelépnek. 1.

MNK 1349XXIV* ZABHEGYEZÉS

Valamely faluban a zabot is tüfokon hegyezték. 2.

MNK 1349XXV* A PALOZSNA

Egy asszony panaszkodik szomszéd asszonyának, hogy eltojik a tyúkja. Azt tanácsolják neki, hogy tegyen a fészekre valami fehérret. Ő a szürke lovat akarja a fészekre tenni. 1.

MNK 1349XXVI* BOLOND ISTÓK

Élt egykor egy bolond, kinek bolondsága abban állt, hogy esztendőnként elment egy másik várost megnézni, de a városba soha be nem lépett, hanem a vámkorlátnál bekukkantván ismét visszaballagott szülővárosába. 2.

MNK 1349XXVII* BELÜLRŐL TOLT TEHERVAGON

Ostoba emberek a vagon (Waggon) belülről tolták, mondván, hogy a gőzös is úgy tolja. 1.

MNK 1349XXVIII* A MISKOLCI KOCSONYA

Az egyszeri ember kocsonyát vett, de reszketett. Összeverte, azután tarisznyájába tette, de ott is csak reszketett. Oda szólt a komájának, mutatva a kocsonyát. "Nézze koma, még most is reszket, pedig a tarisznyámban elég meleg van." 2.

MNK 1349XXIX* SARKANTYÚ A LOVAS KEBLÉBEN

Az egyszeri ember lóra ülven nem kötötte fel a sarkantyút, hanem keblébe tette. A mezőre érve lova lelassult, a lovas a következőképp kezdte azt nógatni: ha tudnád, mi van a keblében, biztosan serényebben mennél. 1.

MNK 1349XXX* MEGSZENTELT TÁRGYAK

Megszentelték, mint az egyszeri emberek a sapkát. Húsvétkor a megszentelendő disznóhús közé keveredett az is. 1.

FÜGGELÉK

I. HONTI RÁTÓTIÁDA TÍPUSAI A MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUSBAN

- 1211 Die Bäuerin glaubt, dass die wiederkäuende Kuh ihr nachhäft:
AaTh 1322A* A csizmadia és a disznó
- 1245 Das Licht wird in Säcken in das fensterlose Haus getragen:
AaTh 1245 Zsákkal hordják a világosságot az ablak nélküli házba
- 1287 Die Schildbürger können ihre eigene Anzahl nicht ausrechnen:
AaTh 1287 A rátótiak nem tudják megszámolni, hányan vannak
- 1293 Die Bäuerin zerschlägt alles Geschirr, um für ein Topf Platz zu bekommen:
AaTh 1293A* Az együgyü (edényeit rendező) asszony minden fazekat összetör, hogy egy csupornak helyet csináljon
- 1319 Kürbis als Pferde Ei:
AaTh 1319 A rátóti csikótojás
- 1326 Das Verschieben der Kirche:
AaTh 1326 A templom eltolása

II. BERZE NAGY RÁTÓTIÁDA TÍPUSAI A MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUSBAN

- 1200 A sóvetők:
AaTh 1200 Az elvetett só
- 1200I* Kevéseszü malac:
MNK 1213** A tordai malac
- 1201 A megkimélt vetés:
MNK 1201I* A megkimélt vetés
- 1204* Az elszaladó vetés:
AaTh 1204* Az elszaladó vetés
- 1205* Szabadulás a légytől:
MNK 1310II* Szabadulás a légytől
- 1206* Az új étel neve:
MNK 1206* A cibereleves

- 1207* A fával tartott kecske:
MNK 1231*IV A fával tartott kecske
- 1208* A liszt megszelelése:
MNK 1208** A liszt megszelelése
- 1210 A bikát a toronyra húzzák:
MNK 1210*I A bikát felhúzzák a templomtornyára, hogy lelegelje a füvet. BN 1210 3. ld. 1210. A tehenet a pince (ház) tetőre vezetik, hogy ott legeljen
- 1211 A kérődző bárány:
MNK 1281I* A félelmetes bárány
- 1228 Furulyának nézett puska:
MNK 1228I* A furulyának nézett puska
- 1229* Vasvillával hányják a diót:
AaTh 1229* Vasvillával hányják a diót a padlásra
- 1230* Birkát rokkára kötik:
MNK 1233* A rokkára kötött birka
- 1231* Zsirrjal javítják a földet:
AaTh 1231* A föld megzsírozása
- 1232* Félreértett örökség:
MNK 1210*I A bikát felhúzzák a templomtornyára, hogy lelegelje a füvet 7. vált.
- 1244 Keresztbevitt létra:
MNK 1248I* A keresztbevitt létra
- 1245 Világosságot zsákban hordják:
AaTh 1245 Zsákkal hordják a világosságot az ablak nélküli házba
- 1281 Az ismeretlen állat:
AaTh 1281 Az egerek királya
- 1282* Vadállatnak nézett kulacs:
MNK 1349XIX* Vadállatnak mondott kulacs
- 1283* Világi Mirmió:
AaTh 1605* Az adótól mentesítő ló(szamár)
- 1284* A csirkenevelő asszony:
1. AaTh 1284* A csirkenevelő asszony
2. MNK 1284*I A megszoztatott csirkék
- 1287 Tagjait számlálni nem tudó társaság:
AaTh 1287 A rátótiak nem tudják megszámolni, hányan vannak

- 1289 A hazafekvők:
MNK 1289I* A hazafekvők
- 1290 A megüszott len:
AaTh 1290 A megüszott hajdina; 4. vált. Ld. **MNK 1319II***
- 1292* Az idövásárlók:
AaTh 1296A Idövásárlók
- 1293* Tejbe ugró paraszt:
MNK 1298* A tejmérés
- 1294* Az agyonrugott disznó:
MNK 1327A Szemléletesen előadott parancs
- 1295* A megoldott bocskorszija:
MNK 1300*II A köszöntő
- 1296* Ostoba szántóvetők:
AaTh 1296* A felbillenő szántóföld
- 1297* Merre hordják a deszkát?
MNK 1349XX* Merre hordják a deszkát?
- 1298* Földbebúvó malacok:
MNK 1232* A földbebújó malacok
- 1299* A templomot eltolják:
AaTh 1326 A templom eltolása
- 1321* A holdfényt tejnek nézik:
AaTh 1319L* A holdfényt tejnek nézik
- 1322* A bikát papnak nézik:
MNK 1319IV* A bikát papnak nézik
- 1323* Agarát táltoscsikónak nézik:
MNK 1319VI* Az agarat táltoscsikónak vélik
- 1324* Nyársrahúzott szőlőgerezd:
MNK 1339CI* A megsütött szőlőgerezd
- 1325* A sajtnak nézett hold:
AaTh 1336 A sajtnak nézett hold
- 1331(*) Mi a vicc?
AaTh 1349D* Mi a vicc?
- 1332* Gödörösök:
AaTh 1255 Gödörösök
- 1333* Nagyothalló emberek:
AaTh 1698 Nagyothalló emberek és ostoba feleleteik
- 1334* Emberlánc:
 3. **AaTh 1250** Kútmérés
 1-2, 4. **MNK 1250I*** A tarka Jézus

- 1335** A festett Krisztus agyonütése:
AaTh 1347 Élő vagy holt legyen-e Krisztus?
- 1336* Csikótojás:
AaTh 1319 A rátóti csikótojás
- 1337* Csizmadia és a disznó:
AaTh 1322A* A csizmadia és a disznó
- 1338* Templomnak nézett ló:
AaTh 1315** A fehér lovat templomnak nézik
- 1339* Huszár és a szolgáló: Ld. a láncmesék között
- 1340* A féregnek nézett sarló:
AaTh 1203A A kigyónak nézett sarló
- 1341* A falu becsülete:
AaTh 1349F* A falu becsülete
- 1342* Veszedelmes varjak:
MNK 1292** A veszedelmes varjak
- 1344* Az órát agyonütik:
AaTh 1319A* Az agyonütött zsebóra
- 1345* Kalodába zárt kutya:
MNK 1310III* Kutya a kalodában; **BN 1345*** jegyz. Ld.
MNK 1306*IV A kisajtolt kutya
- 1346* Fancsali feszület:
AaTh 1324* Fancsali feszület
- 1347* Egy kovács, két borbély:
MNK 1283*V Egy kovács, két takács
- 1348* Bolond Istók:
 A szólásmagyarázat két eltérő változatban is előkerült, de nem egészen világos epikai magja miatt egyelőre **MNK 1349XXVI*** Bolond Istók típusként soroltuk be.
- 1349* Kapca helyett lángos:
 1. **AaTh 1273C*** Kendő gyanánt kimosott lepény
 2. **MNK 1273C*I** A lángos mint kapca
- 1349I* Embernek nézett gólyák:
AaTh 1319M* Gólyákat embereknek (teheneknek) néznek
- 1349II* Lovát kereső huszár:
AaTh 1288A Keresi a cigány a lovat s rajta ül
- 1349III* A gombóc hizlalása:
MNK 1349XIII* A gombóc hizlalása

- 1349IV* Félénk taligatolók:
 MNK 1349XXIII* Félénk taligatolók
- 1349V* A megborotvált gombóc.
 MNK 1306*VII A megborotvált gombóc
- 1349VI* A veszett korsó:
 MNK 1321F* Az agyonütött korsó
- 1349VII* A megköszörült ködmön:
 AaTh 1349J* A megköszörült ködmön
- 1349VIII* A belülről tolt kocsi:
 MNK 1349XXVII* A belülről tolt tehervagon
- 1349IX* A féltett harangszó:
 MNK 1306*II A bekerített harangszó
- 1349X* Az agyagkomp:
 MNK 1349XII* Az agyagkomp
- 1349XI* Megabroncsolt malac:
 MNK 1349XI* A megabroncsolt malac
- 1349XII* Lovát kimélő cigány:
 AaTh 1242A Tehermegosztás
- 1349XIII* Szabónak nézett rák:
 AaTh 1310 A rák mint szabó
- 1349XIV* Kikötött szecs kavágó:
 MNK 1319VII* A kikötött szecs kavágó
- 1349XV* Kipréselt ködmön:
 MNK 1349XV* A kipréselt ködmön
- 1349XVI* A bepólyázott kapufélfa:
 MNK 1256*II A bepólyázott kapufélfa
- 1349XVII* A döglött csikó herélése:
 AaTh 1349H* A csikóherelés
- 1349XVIII* A szárított vas:
 MNK 1349XVIII* Szárított vas
- 1349XIX* A kemény tél:
 MNK 1283*III A kemény tél
- 1349XX* Csapravert liszteshordó:
 MNK 1319VIII* A csapravert liszteshordó (tyúkól)
- 1349XXI* A kókai lencse:
 MNK 1306*I A kókai lencse
- 1349XXII* A betaposott mennyő:
 MNK 1349XXI* A betaposott mennyő

- 1349XXIII* Borbély és a sárgarépa
 MNK 1256*III A borbéllyal kihúzatott sárgarépa
- 1349XXIV* Az elvetett bicsak:
 MNK 1200I* Az elvetett bicsak
- 1349XXV* Vászonnak nézett gyalogút:
 MNK 1319III* A gyalogutat vászonnak nézik
- 1349XXVI* Hideg, meleg egy szájból:
 AaTh 1342 Hideg-meleg egy szájból
- 1349XXVII* Paraszt a vendéglőben:
 MNK 1337II* A galuska (gombóc)
- 1349XXVIII* Ködtolók:
 AaTh 1349K* A ködtolók
- 1349XXIX* A tót körtéje:
 AaTh 1309 Válogatós emberek
- 1349XXX* Félszemét felajánló kovács:
 AaTh 1331 A kapzsi és az irigy
- 1349XXXI* A lakodalmas ember:
 AaTh 1293 A tökfilkó kinn áll, amíg nem végzett
- 1349XXXII* A megétegetett frakk:
 AaTh 1558 Bagi uram frakkja
- 1687* Asinus vulgi:
 AaTh 1215 A paraszt, a fia és a számár
- 1688* A fecsegő bolond:
 AaTh 1341 Ostoba emberek figyelmeztetik a tolvajt,
 hogy mit lopjon el
- 1694* Megjövendölt halál:
 AaTh 1313A A cigány, aki maga alatt vágja a fát

A CSÚFOLT HELYSÉGEK FÖLDRAJZI MUTATÓJA

Acsalag Győr-Sopron m.		
Nyr. XVII. (1888) 103 l.	AaTh	1349K*
Ács Komárom m.		
NyF. 10. (1903) 55 l.	MNK	1306*II
Adacs ld. Peszéradacs Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
Agárd (Sióagárd) Tolna m.		
BERZE NAGY B II. 593 l. 25.	MNK	1340*I
Akali (Balatonakali) Veszprém m.		
Nyr. XXX. (1901) 489 l.	MNK	1300*VI
Albis (Kézdiabis) Háromszék m. R.		
DUKA EA 13.002 84 l.	AaTh	1309
Almás*		
MNyJ (1951) 223.(20.)	MNK	1256*I
Alpár Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
KÁLMÁNY L. 1878 II.178-180.	MNK	1349XXI*
Borzi NAGY-ERDELYI MTAK Kézirat.		
Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f	MNK	1349XXI*
LIMBAY E. M V.913.7.	MNK	1349XXI*
Alsócece Zemplén vm.		
MATÓ J.-TARCZY S. EA 498 359.6.	MNK	1310 II*
Andocs Somogy m.		
Nyr. XXX. (1901) 489 l.	AaTh	1324A*
Andrásfalva Bukovina, R.		
SOLYMÁR I. Mcsd 13. 62.a.	MNK	1200II*
SOLYMÁR I. Mcsd 13. 62.b.	MNK	1200II*
SOLYMÁR I. Mcsd 13. 81.a.	MNK	1200II*
SOLYMÁR I. Mcsd 13.81-82.a.	MNK	1210*I
SOLYMÁR I. Mcsd 13.62.a.	AaTh	1244
Angyalos Háromszék m. R.		
KRIZA. Vadrózsák. 377 l.	AaTh	1349H*
Aporka Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
Borzi NAGY-ERDELYI MTAK Kézirat		
Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f	MNK	1349XXI*
Aranyos Heves m.		
BEREZNAI Zs.Mcsd 23.24.144.	MNK	1248I*
BEREZNAI Zs.Mcsd 23.23.141.	AaTh	1255

Attala Somogy m.		
BERZE NAGY J. B II.594-595.36.	MNK	1349XXIV*
B.Ságh*		
BpH 1884 VII 24.(Hirek között)	AaTh	1349K*
Babarcsszöllős Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 400 l. 198.	MNK	1319V*
Bácsa Győr vm.		
NyF 38. Szólásmódok 47.	MNK	1349XIII*
Bágy Udvarhely vm.		
JAKAB M. EA 3631 144.	MNK	1283*II
Bágyon Torda-Aranyos m. R. (?)		
Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. innen:		
BpH 1885. I. 13.	MNK	1250I*
Ethn. II. (1891) 270-271.2.	MNK	1300*XII
Bajcs (bajcsi asszony) Komárom m. (Kisbajcs v. Nagybajcs, Győr-Sopron m.?)		
KOVÁCS Pál MPK 234 l.	AaTh	1339C
Ethn. XXXIX. (1928) 220 l. 1.	AaTh	1339C
BALLAGI MP II. 426 l. 7612.	AaTh	1339C
ERDELYI MKK 23 l. 471.	AaTh	1339C
SIRISAKA MKK 235.	AaTh	1339C
Bajna Nyitra vm?		
VERSENYI Gy. 1880 B 56.8.	MNK	1319N*
Bakta (Baktakék) Borsod-Abaúj-Zemplén m.		
Nyr. IV. (1875) 45 l.	MNK	1300*IV
Balatonfőkajár Veszprém m.		
GYÖRFFY L. EA 127 7. Falucsúfoló. 23.	MNK	1349H*
Balázs ld. Zalaszentbalázs Zala m.		
Bánát*		
Nyr. XXX. (1901) 352.	MNK	1213*III
Bánkfalva ld. Csikbánkfalva Csik m.		
Bánya (Telkibánya v. Bányácska = Széphalom), Borsod-Abaúj-Zemplén m.		
Nyr. V. (1876) 325 l.	MNK	1213**
Báránd Bihar m.		
DOROGI M. 1958 Népr. Közl.III.4.236.	AaTh	1319J*
VÉGH J. 1944 S 138.	MNK	1340*IX
Barkaszó Bereg m. Szu.		
Népünk hagyományából 1955. 150 l.	MNK	1248I*

Bárna Nógrád m.		
BpH 1885. márc. 22.	MNK	1340*I
Battonya (A batanyai ember) Békés m.		
VAS Gereben Ö. M. II. 288 l.	MNK	1231*I
Bécs*		
BALLAGI MP II. 323 l. 5631.	MNK	1213**
Bedő Hajdú-Bihar m.		
DUGONICS MP I. 127 l.	MNK	1292**
BALLAGI MP I. 38 l. 604.	MNK	1292**
ERDELYI MKK 32-33 l. 668.	MNK	1292**
SIRISAKA MKK 114 l.	MNK	1292**
VAS Gereben M X. 375 l.	MNK	1292**
Békéscsaba Békés m.		
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 179-180.	MNK	1300*XVIII
Bekölce Heves m.		
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.24. 144.	MNK	1248I*
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.22. 136.	MNK	1306*II
Nyr. VII. (1878) 34-35 l.	AaTh	1347
Ethn. XXIII. (1912) 106 l. 15.	AaTh	1347
Béla (?)*		
Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Innen:		
BpH 1887. IV. 6.	MNK	1248I*
Beled Sopron m.		
Nyr. XXXI. (1902) 530.	MNK	1213**
Besnyő Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
TÓTH B. MA IV. 302-304.	AaTh	1284
Bezdán Bács-Bodrog m. Ju.		
BOSNYÁK S. Mohácsi gy. II.	MNK	1300*VI
Bicsérd Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 402 l. 205.	MNK	1319VIII*
Biharnagybajom Hajdú-Bihar m.		
VÉGH S. 138 l.	MNK	1349III*
Blaufusz*		
VERSÉNYI Gy. 1880 B 54-55.	MNK	1340*VI
Bocfölde Zala m.		
GÖNCZI F. 1914 H 122.	MNK	1319S*
GÖNCZI F. GN 122.	MNK	1319VII*
Bocs ld. Egerbocs Heves m.		

Bodonyhely Győr-Sopron m.		
Nyr. XXV. (1895) 428 l.	MNK	1273C*I
Bodony Heves m.		
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.22.	MNK	1210*I
Bodos Háromszék vm. R.		
DUKA J. EA 13.002 93.	MNK	1349F*I
BpH 1884. IV.4.	MNK	1349F*I
Bogdása Baranya m.		
MIKSZÁTH K. Krk 54. 298.	MNK	1228I*
Bogyiszló Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
Ethn. LIV. (1943) 81.	MNK	1349XVII*
Bolondfalva*		
VÖÖ 1981 181-186. 1.	AaTh	1200
VÖÖ 1981 181-186. 1.	MNK	1201I*
VÖÖ 1981 181-186. 1.	AaTh	1206*
VÖÖ 1981 181-186. 1.	MNK	1210*I
VÖÖ 1981 187-192. 2.	MNK	1233*
VÖÖ 1981 187-192. 2.	AaTh	1244
VÖÖ 1981 187-192. 2.	AaTh	1245
VÖÖ 1981 187-192. 2.	AaTh	1288
VÖÖ 1981 187-192. 2.	MNK	1289I*
Bolyk Nógrád vm.		
MIKSZÁTH K. Krk 54.267.	MNK	1349XIV*
Bóta (Borsodbóta) Borsod-Abaúj-Zemplén m.		
JÓKAI MNÉ 79 l.	AaTh	1349F*
Adomatár 122 l. 171.	AaTh	1349F*
Börvely Szatmár m. R.		
Ethn. XXXVII. (1926) 45 l.	MNK	1228I*
U.o.	AaTh	1319A*
Bük	AaTh	1200
SZUTTER B.EA 593 20.9.		
Céce ld. Alsócéce Zemplén vm.		
Cegléd Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
Borzi NAGY-ERDELYI MTAK Kézirat		
Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f	AaTh	1273C*
LIMBAY E. M V.913.11.	AaTh	1273C*
KÁLMÁNY K II. 178 l. 20.	AaTh	1273C*
Cikó Tolna m.		
SOLYMÁR I. Mcsd 13.72.a.	MNK	1210*I
SOLYMÁR I. Mcsd 13.71-72.a.	AaTh	1250

Cikó Tolna m		
SOLYMÁR I. Mcsd 13.70-71.a.	AaTh 1326	
SOLYMÁR I. Mcsd 13.71.b.	AaTh 1326	
Csaba ld. Békéscsaba Békés m.		
Császa Baranya m.		
SOLYMÁR I. Mcsd 13.73.a.	MNK 1310VI*	
SOLYMÁR I. Mcsd 13.73.a.	MNK 1319VII*	
Csenger Szabolcs-Szatmár m.		
ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN III. 445-446 l. 233.	AaTh 1241+AaTh 1287	
Csepely ld. Drávacsepely		
Csetnek Gömör-Kishont m. Cs.		
Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Innen: BpH 1899. IV. 6.	AaTh 1339C	
Csicsó (Csikcsicsó) Csik m. R.		
DUKA EA 13.002 46 l.	AaTh 1326	
Csikbánkfalva Csik m. R.		
DUKA J. EA 13.002 14-15.1.5.	MNK 1303*I	
Csikszentsimon és Csikcsatóság Csik m. R.		
DUKA J. EA 13.002 28-29.19.	MNK 1349XIV*	
Csikverebes Csik m. R.		
DUKA J. EA 13.002 27.	MNK 1210*I	
Csöngé Vas m.		
NyF 33. (1906) 37 l.	AaTh 1319	
Dabronc Zala m.		
MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.8.7.21.	MNK 1319II*	
MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.8.7.22.	MNK 1319II*	
Darány Somogy m.		
ISTVÁNOVITS M. MNK archivumában.	MNK 1310VI*	
ÉCSY Ö.I. EA 862 60.	MNK 1319VII*	
Darnó Szabolcs-Szatmár m.		
GUNDA B. Néprajzi gyűjtőuton. 102 l. Nyr. XIV. (1885) 138 l.	MNK 1200II** MNK 1213**	
Debrecen Hajdú-Bihar m.		
Borzi NAGY-ERDELYI MTAK Kézirat Ir.8-r. 206/90 e 2-3 f	MNK 1349P*	
KÁLMÁNY L. 1878 II.178-180.2.	MNK 1349P*	
LIMBAY E. M V.913.	MNK 1349P*	

Dévaványa Békés m.		
BALLAGI MP I. 312 l. 3712.	AaTh 1319M*	
ERDELYI MKK 408 l. 8260.	AaTh 1319M*	
Ditró Csik m. R.		
DUKA EA 13.002 62-63 l.	AaTh 1268*	
Dobos ld. Nagydobos Szabolcs-Szatmár m.		
Dobrony*		
BABUS J. NH 150.1.7.bek.	MNK 1319P*	
Dobsza ld. Kisdobsza Somogy m.		
Doma*		
GYÖRFFY L. EA 127 4.	AaTh 1349K*	
Domonkos ld. Szentdomonkos Heves m.		
Dorog Esztergom m.		
LIMBAY Elemér M V.913. (8.)	MNK 1210*I	
KÁLMÁNY L. 1878. II. 178 l.	MNK 1210*I	
Dorozsma Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
KÁLMÁNY L. 1878 II.178-180.41-44.	MNK 1319T*	
Döge Szabolcs-Szatmár m.		
Népünk hagyományaiából, 1955. 154 l.	MNK 1306*IV	
Drávacsepely Baranya m.		
BOSNYÁK EA 12.884 100 l. 45.	MNK 1210*I	
U.o. 74 l. 33.	AaTh 1231*	
U.o. 72-73 l.	AaTh 1244	
U.o. 93 l. 39.	MNK 1248I*	
BERZE NAGY B II. 398 l. 190.	AaTh 1290	
BOSNYÁK EA 12.884 101 l. 46.	AaTh 1290	
U.o. 110 l. 52.	MNK 1319IV*	
Nyr. III. (1874) 286 l.	MNK 1319IV*	
Ebecke Nógrád vm.		
MIKSZÁTH K. Krk 54.265.	MNK 1349XIV*	
Ecsed ld. Nagyecsed Szatmár vm.		
Edelény*		
BERZE NAGY J. B II.594-595.29.	MNK 1349P*	
Edve Sopron vm.		
BERTA I. EA 128 12.3.	AaTh 1319A*	
Egerbocs Heves m.		
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.26.149.	AaTh 1268*	
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.34.193.	AaTh 1309	
Egregy ld. Magyaregregy Baranya m.		

Egyházbér Baranya m.		
ALBERT I. EA 889 47.	MNK	1349XXIV*
Enese Győr vm.		
SZUTTER B. EA 593 20.14.	MNK	1349XXII*
Erdély keleti része*		
Nyr. XXIX. (1900) 84.	MNK	1306*IIIa
Erdővidék*		
Nyr. IX. (1880) 35.	MNK	1300*X
Fancsal Borsod-Abaúj-Zemplén m.		
Ethn. VI. (1895) 128-129 1.33.	MNK	1250I*-AaTh 1324*
DUGONICS MP II. 301-302 1.	AaTh	1324*+AaTh 1347
BALLAGI MP II. 406 1. 7255.	AaTh	1324*+AaTh 1347
ERDÉLYI MKK 128 1.2538.	AaTh	1324*
Nyr. V. (1876) 31 1.	AaTh	1324*
SIRISAKA MKK 10 1.	AaTh	1324*
U.o. 225 1.	AaTh	1324*+AaTh 1347
Nyr. XXII. (1893) 474 1.	AaTh	1324*
Nyr. XXIII.(1894) 332 1.	AaTh	1324*
MARGALITS 216 1.	AaTh	1324*
Nyr. XXIX. (1900) 539 1.	AaTh	1324*
Nyr. XXXIX.(1910) 84 1.	AaTh	1324*
MNy. XII. (1916) 92 1.	AaTh	1324*
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24)180 1.14.	AaTh	1324*
Ethn. XXXVIII. (1927) 37 1. Innen:		
BpH 1885. I. 13.	AaTh	1324*
Felvinc Torda-Aranyos m. R.		
BERZE NAGY MNT II. 491 1.	AaTh	1255
Fitőd Csik vm. R.		
DUKA J. EA 13.002 35.26a.26b.	MNK	1349R*
Fitos *		
DUKA J. EA 13.002 75.87.	MNK	1349XIV*
Fok*		
MIKSZÁTH K. Krk. 54. 298.	MNK	1318E*
Foktő Bács-Kiskun m.		
Ethn. LIV. (1943) 80 1.	MNK	1200IV*
BOROSS M. Foktői gy. 61 1.	MNK	1200IV*
Fotosmartonos Háromszék m. R.		
KONSZA H 181-182 1. 115.	MNK	1326I*

Fülpös (Ökörítófülpös) Szabolcs-Szatmár m.		
GUNDA NGy 102 1.	MNK	1319VII*
Gagy Udvarhely m.R.		
Nyr. XV. (1886) 569 1.	AaTh	1200
DUKA EA 13.002 108 1.	AaTh	1200
U.o. 109 1.	MNK	1200III*
TÓTH Béla MA I. 121-122 1.	MNK	1283*I
DUKA J. EA 13.002 109.32.	MNK	1283*I
Nyr. V. (1886) 568 1.	AaTh	1296*
Galagonyás Torontál m. J.		
Ethn. II. (1891) 168 1.	AaTh	1200+MNK 1201I*
Galsa Zala m.		
MÉSZÁROSNE VARGA M. Mcsd 6.9.34.	AaTh	1349J*
Gebe (Nyirkáta) Szabolcs-Szatmár m.		
ERDÉLYI MKK 159 1. 3058.	MNK	1310VII*
Nyr. XIX. (1890) 236 1. (Bege=Gebe?)	MNK	1310VII*
Géder Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
BOROSS M. EA 6788 60-61.	MNK	1349XXII*
Gemzse Szabolcs m.		
GESZTELYI NAGY L. EA 475 100-101.	AaTh	1290
GESZTELYI NAGY L. EA 474 94.III.	AaTh	1339C
Gérce Vas m.		
GYÖRFFY L.EA 127.3.	AaTh	1245
Géres Szatmár m. R.		
MATÓ J.-TARCZY S. EA 498 359.9.	MNK	1210*I
SZILÁGYI P. EA 166 19.	MNK	1256*I
SZILÁGYI P. EA 166 19.	MNK	1306*VII
BpH 1884 VI.19.	AaTh	1319A*
Geresd Sopron m.		
SZUTTER B. EA 593 19.4.	MNK	1233*
SZUTTER B. EA 593 20.13.	MNK	1340*I
Gerse Vas m.		
DÖMÖTÖR S. EA 2446 10.	MNK	1248I*
Gilvánfa Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 400 1. 197.	MNK	1310II*
Gordisa Baranya m.		
BOSNYÁK S. EA 12.884 94.40.	MNK	1349XVII*

Göcsej Zala m.

MIKSZÁTH Krk 54.297. MNK 1210×I
 Nyr. XLI. (1912) 181. 1. AaTh 1244
 MIKSZÁTH K. Krk 54.297. MNK 1306×I

Gömöri (Kisgömöri) Gömör-Kishont m. Cs.

Ethn. VII. (1896) 375 1. AaTh 1319A*

Görgő Zemplén vm.

ERDÉLYI MKK 162 1. 3117. MNK 1210×I
 DOMONKOS J. EA 482 54.5. MNK 1210×I
 ERDÉLYI MKK 162 1. 3118. MNK 1213**
 SIRISAKA MKK 276 1. MNK 1213**
 HORVÁTH J. EA 577 4-5.4. AaTh 1225
 DOMONKOS J. EA 482 53.4. AaTh 1244
 ERDÉLYI MKK 162 1. 3117. MNK 1248I*
 DOMONKOS J. EA 482 52.3. MNK 1250I*
 HORVÁTH J. EA 577 4-5.4. MNK 1318F*+MNK 1250I*
 ERDÉLYI MKK 162 1. 3117. MNK 1289I*
 DOMONKOS J. EA 482 52.3. AaTh 1296A
 DOMONKOS J. EA 482 50-51.2. AaTh 1310
 ERDÉLYI MKK 431 1. 8967 AaTh 1319
 U.o. 162 1. 3117 MNK 1319I*
 U.o. 52 1. 1126 AaTh 1326
 U.o. 162 1. 3117 AaTh 1326
 Ethn. XXXVII. (1926) 46 1. Innen:
 BpH 1881. XII. 31. AaTh 1326

Gyergyó Csik vm. R.

BERZE NAGY RMN 121.37. MNK 1213×I
 BERZE NAGY J. RMN 120.34. MNK 1349Q*

Györe Tolna m.

BERZE NAGY MNT II. 484 1. AaTh 1290
 BERZE NAGY B II. 398 1. 191. AaTh 1290
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.26.a. AaTh 1290
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.26.b. AaTh 1290
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.26.c. AaTh 1290
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.26.d. AaTh 1290
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.27.e. AaTh 1290
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.27.a. AaTh 1290

Györgye*

Nyr. XXXI. (1902) 55. MNK 1349XIII*

Gyula Békés m.

Nyr. III. (1874) 334. MNK 1349XXVI*

Gyulaháza Szabolcs vm.

RUBOVSZKY F. EA 477 65. MNK 1256×I

Gyüd (Máriagyüd) Baranya m.

BOSNYÁK EA 12.884 82 1. 32. AaTh 1326

Hadikfalva Bukovina, R.

SOLYMÁR I. Mcsd 13.81.a. MNK 1210×I
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.81.a. AaTh 1228A
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.60.a. MNK 1248I*
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.60-61.b. MNK 1248I*
 SOLYMÁR I. Mcsd 13.81.a. MNK 1306×II

Hédervár Győr-Sopron m.

NyF 38. (1907) 47 1. AaTh 1319L*

Hetény Komárom m.

JÓKAI M. MNÉ 78. MNK 1319IX*
 Ethn. XII. (1901) 263.1.7.bek. MNK 1319IX*

Hetyen Bereg m. Szu.

Népünk Hagyományaiból, 1955. 151 1. AaTh 1290
 U.o. 150 1. AaTh 1349K*

Hidas Baranya m.

SOLYMÁR I. Mcsd 13.73.a. MNK 1200V*

Hide (?)*

KÁLMÁNY K II. 178 1. AaTh 1349J*

Hird Baranya m.

BERZE NAGY B II. 580 1. 6. MNK 1326I*

Hódmezővásárhely Csongrád m.

Nyr. VIII. (1879) 514. MNK 1306×IIIa

Hollandia (?)*

KÓNYI D II. 23 1. MNK 1310V*
 DUGONICS MP I. 248 1. MNK 1310V*
 BALLAGI MP II. 61 1. 987. MNK 1310V*
 ERDÉLYI MKK 54 1. 1165. MNK 1310V*

Homoródjánosfalva Udvarhely vm.

DUKA J. EA 13.002 122 1. MNK 1312A*

Homoródszentpéter Udvarhely m. R.

DUKA J. EA 13.002 122 1. AaTh 1319M*

Igal Somogy vm.

MIKSZÁTH K. Krk 54.299. AaTh 1290

Ilk Szabolcs-Szatmár m.			
Népünk Hagyományaiából 1955. 153 l.	MNK	1310II*	
GESZTELYI NAGY L. EA 474 95.IV.	MNK	1340*VIII	
Inke Somogy vm.			
Nyr. XLII. (1913) 93.I.	MNK	1300*X	
Istenmezeje Heves m.			
BpH 1885. I.13.	MNK	1248I*	
Istensegits Bukovina, R.			
SOLYMÁR I. Mcsd 13.61.a.	MNK	1248I*	
Istvándi Somogy m.			
ISTVÁNOVITS M. MNK Archivuma sz.n.	MNK	1200V*	
ÉCSY Ö.I. EA 862 60.	AaTh	1290	
ISTVÁNOVITS M. MNK archivumában.	AaTh	1319A*	
Ivánc Vas m.			
Nyr. I. (1872) 462 l.	MNK	1300*IV	
Ivány*			
MIKSZÁTH KrK 54. 298.	AaTh	1204*	
Ják Vas m.			
DÖMÖTÖR S. EA 2446 3.	MNK	1319N*	
Jákóhalma Jász-Nagykun-Szolnok m.			
THALY K. 1864 II.171-172.5.	AaTh	1349J*	
Jánd Szabolcs-Szatmár m.			
Ethn. XXXVIII. (1927) 36 l.	MNK	1340*IV	
Nyr. XX. (1891) 475.	MNK	1340*IX	
Jánosfalva (Homoródjánosfalva) Udvarhely m. R.			
DUKA EA 13.002 123 l.	MNK	1300*III	
Kaba Hajdú-Bihar m.			
Ethn. II. (1891) 168 l. 2.	MNK	1289I*	
Kajár (Balatonfőkajár) Veszprém m.			
LIMBAY E. M V. 913. (14.)	MNK	1200I*	
NyF. 34. (1907) 131 l.	MNK	1200I*	
U.o. 132 l.	MNK	1319III*	
U.o. 130 l.	AaTh	1349H*	
U.o. 130 l.	AaTh	1349K*	
Kákics Baranya m.			
BERZE NAGY B II. 407 l. 218.	MNK	1340*III	
Kapronca			
VERSÉNYI B 53.	AaTh	1200	

Kászonújfalu Csik m. R.			
DUKA EA 13.002 57 l.	AaTh	1225	
Kecskemét Bács-Kiskun m.			
DUGONICS MP II. 24 l.	MNK	1300*III	
BALLAGI MP II. 219 l. 3810.	MNK	1300*III	
SIRISAKA MKK 92 l.	MNK	1300*III	
VAS Gereben M X. 358 l.	MNK	1300*III	
KÁLMÁNY K II. 178-180 l.	MNK	1319VIII*	
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat.			
Ir.8-r.206/90 e 2-3f	MNK	1319VIII*	
LIMBAY E.M V.913.3.	MNK	1319VIII*	
Nyr. XXXI. (1902) 55.	MNK	1340*IX	
JÓKAI M. MNA 104-108. 5.a.	MNK	1349P*	
Ethn. XII. (1901) 263.	MNK	1349P*	
Kenderes Szolnok m.			
MAKRA EA 4877. 950 l. 516.	MNK	1275I*	
Kerepes Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.			
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat.			
Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f	AaTh	1326	
KÁLMÁNY L. 1878. II. 178 l.	AaTh	1326	
Keszi (Gyulakeszi), Zala m.			
Nyr. XXX. (1901) 489 l.	AaTh	1349K*	
MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.12.71.	AaTh	1349K*	
MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.12.72.	AaTh	1349K*	
Kéty Tolna m.			
SOLYMÁR I. Mcsd 13.74.a.	AaTh	1319A*	
SOLYMÁR I. Mcsd 13.74.a.	AaTh	1321D*	
Kigyós Békés m.			
Nyr. LXXXV. (1961) 99.	MNK	1275I*	
Kikinda (Nagykikinda) Torontál m. J.			
JÓKAI MNA 105 l.	MNK	1340*V	
BERZE NAGY B II. 594 l. 27. 32. sor	MNK	1340*V	
Kiliti Somogy vm.			
Ethn. XXXVIII. (1927) 38.	MNK	1300*XI	
Királd Borsod-Abaúj-Zemplén m.			
Ethn. XXIII. (1912) 104 l. 4.	AaTh	1349F*	
Kisbajcs Győr-Sopron m.			
NyF 38. Szólamódok 47.	MNK	1340*IX	

Kisbeszterce Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 402.204.	MNK	1289II*
BERZE NAGY B II. 402.207.	MNK	1319S*
Kisbodolya Baranya m.		
ALBERT I. EA 889 48.	AaTh	1290
Kisdér Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 403 1. 208.	MNK	1284*II
U.o. 407. 1. 214	MNK	1292**
U.o. 403 1. 208.	MNK	1319S*
Kisdobsza Somogy m.		
ÉCSY Ö.I. EA 862 60.	MNK	1310VI*
Kisfalud Zala m.		
SZUTTER B. EA 593 19.1.	MNK	1289II*
Kisherend Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 401 1. 200.	MNK	1340*II
Kishodos Szabolcs-Szatmár m.		
MNyj I. (1951) 223.	MNK	1294*III
MNyj I. (1951)	AaTh	1319M*
Kislédec Sopron vm.		
GYÖRFFY L. EA 127.4.	MNK	1248I*
DÖMÖTÖR S. EA 2446 10.	MNK	1248I*
Kisnamény Szabolcs-Szatmár m.		
GUNDA B. Ngy. 102-103. 1.	MNK	1210*I
Kispalád Szabolcs-Szatmár m.		
Ethn. XXXIX. (1928) 29 1.	MNK	1248I*
U.o.	MNK 1250I*+MNK	1294*II
U.o. Szendrey Zs. irodalmi közlése	MNK	1322B*
Kispéc Győr vm.		
BERTA I. EA 128 13.9.	MNK	1340*VIII
Kispeleske Szatmár m. R.		
MNyj I. (1951) 222 1.	MNK	1318E*
Kissziget Zala m.		
POGÁNY P. EA 8780 532.	MNK	1210*I
GÖNCZI F. GN 342-343 1. 9.	AaTh	1231*
GÖNCZI F. GN 122.	AaTh	1244
Nyr. VIII. (1879) 48 1.	AaTh	1244
GÖNCZI F. GN 342-343 1. 9.	MNK	1298*
POGÁNY P. EA 8780 614.	MNK	1306*II
GÖNCZI F. GN 341 1. 7.	AaTh	1319A*

Kisújfalu Esztergom vm.		
MIKSZÁTH K. Krk 54.266.	MNK	1241II*
Kisujszállás Szolnok m.		
MAKRA S. EA 4877. 273 1. 563.	MNK	1284*I
MAKRA S. EA 4877. 272-273.563.	MNK	1310VI*
Kisvarsány Szabolcs m.		
GESZTELYI NAGY L. EA 474 97.VII.	MNK	1319N*
Kóka Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
MIKSZÁTH K. Krk 54.297.	MNK	1210*I
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir.8-r.206/90 e 2-3f	MNK	1306*I
LIMBAY E. M V.913.4.	MNK	1306*I
MIKSZÁTH K. Krk 54.297.	MNK	1306*I
JÓKAI MNA 104 1.	MNK	1306*I
KÁLMÁNY K II. 178 1. 20.	MNK	1306*I
SIRISAKA MKK 115 1.	MNK	1306*I
Nyr. XXIII. (1894) 237 1.	MNK	1306*I
MARGALITS 769 1.	MNK	1306*I
BERZE NAGY B II. 594 1. 27. 30.sor	MNK	1306*I
Kolozsvár Kolozs m.		
Nyr. XXIX. (1900) 85.	MNK	1306*IIIa
Komárom Komárom m.		
JÓKAI MNA 239 1.	MNK	1300*IV
Adomatar 266 1. 387.	MNK	1300*IV
SIRISAKA A. 1891 37.	MNK	1322E*
Köny Győr-Sopron m.		
MARGALITS 767 1.	MNK	1210*I
Nyr. XXIII. (1894) 38 1.	MNK	1210*I
Nyr. XXV. (1896) 428 1.	MNK	1210*I
U.o. 429 1.	MNK	1210*I
Nyr. XXIX. (1900) 528 1.	MNK	1210*I
Nyr. XXXI. (1902) 531 1.	MNK	1210*I
NyF 33. (1906) 37 1.	MNK	1210*I
U.o. 38 1.	MNK	1210*I
NyF 38. (1907) 47 1.	MNK	1210*I
Nyr. XLV. (1916) 46 1.	MNK	1210*I
GYÖRFFY L. EA 127 3. 7.	MNK	1210*I
BERTA I. EA 128 13.7.	MNK	1210*I
Nyr. XXV. (1896) 428 1.	AaTh	1319M*

Kóny Győr-Sopron m.		
SZUTTER B. EA 593 19.5.	MNK	1319S*
Kopócsapáti Szabolcs vm.		
GESZTELYI NAGY L. EA 474 95.V.	MNK	1340*IX
Korpona Hont m. Cs.		
GYÖRGY VA 129-130 l. 68 sz. Innen: Mikszáth, Rehabilitált város.	MNK	1306*V
Kosd Nógrád vm.		
NyF 10.55. Tréfa.	MNK	1349XI*
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat. Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f	MNK	1349XI*
Köpec Háromszék m. R.		
Nyr. IV. (1875) 282 l.	MNK	1306*IV
Körmöc Bars vm.		
VERSÉNYI Gy. 1880 B 52.	MNK	1300*IX
VERSÉNYI Gy. 1880 B 54.	MNK	1318E*
VERSÉNYI Gy. 1880 B 54.	MNK	1318E*
Köszvényes Bihar vm? (Nyárádköszvényes, Maros-Torda vm? R.)		
DUKA J. EA 13.002 131.14.	MNK	1349III*
Külsősárd Zala m.		
GÖNCZI F. GN 108.	MNK	1319N*
Lábad*		
BERZE NAGY J. B II 594-5.33.	MNK	1319IX*
Lak Borsod-Abaúj-Zemplén m.		
Nyr. XXXVII. (1908) 142 l.	MNK	1275I*
Languedoc*		
ANDRÁD S. 1789 I.61-63.91.	MNK	1300*II
Lapancsa Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 594 l. 27.	MNK	1319VIII*
Lázárfalva Csik m.; R.		
DUKA J. EA 13.002 20-21.1.11.	MNK	1303*I
DUKA J. EA 13.002 19 l.	MNK	1349VIII*
U.o. 20 l.	MNK	1349IX*
Lédec ld. Kislédec Sopron vm.		
Lédec (Nagylédec, Trencsén m. v. Barslédec, Bars m. Cs.)		
ERDÉLYI MKK 264 l. 5023.	MNK	1289I*
BOROVSKY, Bars vm. monográfiája 152 l.	MNK	1289I*
Lelesz ld. Tarnalelesz Heves m.		

Léva Bars m.		
DUGONICS MF I. 81 l.	MNK	1300*IV
BALLAGI MP II. 414 l. 7415.	MNK	1300*IV
ERDÉLYI MKK 267 l. 5070.	MNK	1300*IV
SIRISAKA MKK 169 l.	MNK	1300*IV
BALLAGI M. MP 41.652.	MNK	1349XXVI*
Libetbánya Zólyom vm.		
VERSÉNYI Gy. 1880 B 55-56.	AaTh	1310
VERSÉNYI Gy. 1880 B 55.	AaTh	1337C
Lipova (Lippó) Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 594-595 l. 27. 4.sor	AaTh	1349J*
Lóc ld. Nagylóc Nógrád m.		
Lónya Bereg m.		
BABUS J. 1976 155.206.	MNK	1248I*
Lövete Udvarhely m. R.		
DUKA EA 13.002 96 l.	MNK	1200II*
U.o.	AaTh	1281
U.o.	MNK	1284*I
U.o.	MNK	1319S*
U.o. 97 l.	MNK	
Lövöpetri Szabolcs-Szatmár m.		
GESZTELYI NAGY L. EA 474 94.II.	MNK	1256*I
GESZTELYI NAGY L. EA 474 93.I.b	MNK	1340*V
Mád (A mádi zsidó) Borsod-Abaúj-Zemplén m.		
ERDÉLYI MKK 281 l. 5416.	MNK	1275I*
Nyr. VII. (1878) 32 l.	MNK	1275I*
MARGALITS 530 l.	MNK	1275I*
Nyr. XXVIII. (1899) 378 l.	MNK	1275I*
SZENDREY EA 616. 166-167 l. 17.	MNK	1275I*
KÁLMÁNY L. EA 2801 184. l. 72.	MNK	1275I*
Ethn. XXXVIII. (1927) 38 l. Innen: Újság 1927.I.9.	MNK	1275I*
MARGALITS 37 l.	AaTh	1290
Madaras Bács-Kiskun m.		
Nyr. XXX. (1901) 439 l. ill.		
Nyr. XXXIX. (1910) 184 l.	MNK	1310VI*
Mádéfalva Csik m. R.		
BOSNYÁK MA 62 l. V/B. 37-40. fsz.	MNK	1284*I
U.o.	MNK	1319S*

- Mádéfalva** Csik m. R.
BOSNYÁK MA 62 1. V/B. 37-40. fsz. MNK 1349VI*
- Magasi** (Kemenesmagasi) Vas m.
NyF 33. (1906) 37 1. MNK 1340* I
- Magyaregregy** Baranya m.
SOLYMÁR I. Mcsd 13.28.a. MNK 1248I*
BERZE NAGY MNT II. 496 1. AaTh 1319
U.o. 499 1. AaTh 1319A*
BERZE NAGY B II. 407 1. 215. AaTh 1319L*
U.o. 407 1. 215. MNK 1319III*
SOLYMÁR I. Mcsd 13.74.a. AaTh 1339E
- Majos** Tolna m.
SOLYMÁR I. Mcsd 13. 75.a. AaTh 1204*
- Majsa** (?Kiskunmajsa) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.
Ethn. XXXVII. (1926) 45.17. MNK 1300*X
Borzi NAGY-ERDELYI MTAK Kézirat
Ir. 8-r. 206/90 e 2-3. MNK 1319T*
- Malachó** Zólyom vm.
VERSÉNYI Gy. 1880 B 57. MNK 1349R*
- Mátészalka** Szabolcs-Szatmár m.
Ethn. LI. (1940) 484 1. MNK 1319II*
- Megyeres** (Megyercs) Komárom m. Cs.
Nyr. XXXVII. (1908) 142 1. MNK 1210*I
- Menaság** (Csik) Csik vm R.
DUKA J. EA 13.002 I.10. MNK 1210*I
U.o. 12 1. MNK 1250I*+MNK 1294*II
U.o. MNK 1300*III
U.o. 11 1. AaTh 1310
U.o. MNK 1319S*
- Menaságujfalu** Csik vm.R.
DUKA J. EA 13.002 10. MNK 1349R*
- Merenye** Somogy m.
ÉCSY Ö.I. EA 862 30-32. AaTh 1290
- Merse** (Mersevát) Vas m.
NyF 33 (1906) 37 1. MNK 1319VII*
- Mezősas** Hajdú-Bihar m.
ILLESY Gy. MTAK Kézirat
Ir.8-r. 177 150ab AaTh 1319M*

- Mezősas** Hajdú-Bihar m.
ILLESY Gy. MTAK Kézirat
Ir. 8-r.177 150. MNK 1319VI*
Nyr. I. (1872) 91-92 1. MNK 1319VI*
Nyr. VI.(1877) 464 1. MNK 1319VI*
VÉGH S. 138 1. MNK 1319VI*
- Mezőtúr** Szolnok m.
BALLAGI MP I. 11 1. 172. MNK 1306*III
SIRISAKA MKK 32 1. MNK 1306*III
U.o. 210 1. MNK 1306*III
- Mikófalva** Heves m.
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.29.162. MNK 1310II*
- Milota** Szabolcs-Szatmár m.
MÖRICZ Zs. 1935 293. 1. AaTh 1349H*
- Mocs***
NyF 10.55. Tréfa. MNK 1349XII*
- Mohol** /v/ Bács-Bodrog vm. Ju.
ÜMNGY XIX. 53-54. 28. AaTh 1326
- Mór** (A móri zsidó) Fejér m.
KOVÁCS Pál MPK 133 1. MNK 1341*I
DUGONICS MP I. 206 1. MNK 1341*I
Ethn. XXXIX. (1928) 221 1. 5. MNK 1341*I
ERDELYI MKK 295 1. 5606. MNK 1341*I
SIRISAKA MKK 102 1. MNK 1341*I
- Mucsi** Tolna m.
SOLYMÁR I. Mcsd 13.78.a. AaTh 1200
SOLYMÁR I. Mcsd 13.79.b. AaTh 1200
SOLYMÁR I. Mcsd 13.78.a. MNK 1201I*
SOLYMÁR I. Mcsd 13.79.b. MNK 1201I*
SOLYMÁR I. Mcsd 13. 79.a. AaTh 1204*
BERZE NAGY MNT II. 477 1. MNK 1210*I
SOLYMÁR I. Mcsd 13.77.a. MNK 1210*I
SOLYMÁR I. Mcsd 13.77.b. MNK 1210*I
SOLYMÁR I. Mcsd 13.78.a. AaTh 1244
SOLYMÁR I. Mcsd 13.78.b. AaTh 1244
SOLYMÁR I. Mcsd 13.79.a. AaTh 1245
SOLYMÁR I. Mcsd 13.79-80.b. AaTh 1245
BERZE NAGY MNT II. 481 1. MNK 1248I*
SOLYMÁR I. Mcsd 13.77.a. MNK 1248I*

Mucsi Tolna m.		
BERZE NAGY MNT II. 492 l.	AaTh	1250
U.o. 491 l.	AaTh	1255
U.o. 489 l.	AaTh	1326
Ethn. LIV. (1943) 80 l.	AaTh	1326
SOLYMÁR I. Mcsd 13.75-76.a.	AaTh	1326
SOLYMÁR I. Mcsd 13.76.b.	AaTh	1326
SOLYMÁR I. Mcsd 13.76.c.	AaTh	1326
SOLYMÁR I. Mcsd 13.76.d.	AaTh	1326
Nádasd ld. Szilágynádasd Szilágy m.		
Nagydobos Szabolcs-Szatmár m.		
ÚMNGy XV. 153. 143.	AaTh	1210
Nagyecsed Szatmár vm.		
SZENDREY Zs. (1928) 29.	MNK	1299*III
Nagygeresd Sopron vm.		
GYÖRFFY L. EA 127 4. Falucsúfoló. 15.	MNK	1340*IX
Nagykörös Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
Nyr. XXXI. (1902.) 55.	MNK	1349XXIII*
Nagylédec Trencsén m. Cs.		
JÓKAI MNA 104-105 l.	MNK	1248I*
Ethn. XII. (1901) 263 l.	MNK	1248I*
Nagylóc Nógrád m.		
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat		
Ir.8-r. 206/90 e 2-3f.	MNK	1210*I
Nagypalád Szatmár m. R.		
MNyj. I. (1951) 223 l.	MNK	1201I*
U.o. 222 l.	MNK	1210*I
ÚMNGy XII. 321.68.	MNK	1210*I
MNyj. I. (1951) 223-224 l.	AaTh	1241+AaTh 1287
SZABÓ Gy. EA 2006 317-319.	MNK	1248I*
ÚMNGy XII. 322.69.1	MNK	1248I*
ÚMNGy XII. 322.69.2	MNK	1248I*
MNyj. I. (1951) 224 l.	MNK	1248I*
SZABÓ Gy. EA 2006 317-319.	MNK	1250I*+MNK1294*II
MNyj. I. (1951) 224. l.	MNK	1250I*+MNK1294*II
Ethn. XXXVIII.(1927) 37.14.	MNK	1279B*
MNyj. I. (1951) 223-224. l.	AaTh	1287
SZABÓ Gy. EA 2006 317-319.	MNK	1294*II
MNyj I.(1951) 224.24.	MNK	1322B*

Nagypalád Szatmár m. R.		
GUNDA B. 1956 NGy 102.	MNK	1322B*
Nagyszalonta Bihar vm.R.		
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 179-180.	MNK	1300*X
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 180.	MNK	1349XVI*
Nagyturány Túróc vm.		
VERSENYI Gy. 1880 B 56-57.12.	MNK	1319N*
Nagyváty Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 401 l. 202.	MNK	1340*I
Nagyvejke Tolna m.		
SOLYMÁR I. Mcsd 13.80.a.	MNK	1248I*
Nárai Vas m.		
DÖMÖTÖR S. EA 2446 3.	MNK	1319N*
Némedi (Alsónémedi, v. Kisémedi) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat		
Ir. 8-r 206/90 e 2-3f	AaTh	1231*
Nyék*		
Nyr. XXXIX. (1910) 334.	AaTh	1319M*
Nyr. XXXIX. (1910) 334.	AaTh	1319M*
Nyirád (A nyirádi ember) Veszprém m.		
Nyr. XXX. (1901) 489 l.	AaTh	1342
Nyirparasznya Szabolcs-Szatmár m.		
ÚMNGy XV.151-152.141.	MNK	1306*IV
Oláhfalú, Szentegyházafalu Udvarhely m.; R.		
JAKAB EA 3631 81-105.	AaTh	1200
JAKAB M. EA 3631 81-105.	AaTh	1202
Ethn. XX. (1909) 315 l.	AaTh	1203A
BERZE NAGY RMN 123 l.	AaTh	1204*
U.o. 118 l.	MNK	1206*
U.o. 124 l.	MNK	1210*I
JAKAB EA 3631 81-105.	MNK	1210*I
DUKA EA 13.002 97 l.	MNK	1210*I
U.o. 98 l.	MNK	1210*I
U.o. 98 l.	MNK	1210*I
JAKAB M. EA 3631 81-105.	AaTh	1225
VÖÖ 1981 200-201.15.	AaTh	1227
BERZE NAGY RMN 123-124 l.	MNK	1228I*
DUKA EA 13.002 100 l.	MNK	1231*II
U.o. 100-101 l.	MNK	1231*II

Oláhfalva, Szentegyházfalva Udvarhely m.; R.

DUKA J. EA 13.002 101.	MNK 1231*II
JAKAB M. EA 3631 81-105.	AaTh 1241
JAKAB M. EA 3631 81-105.	AaTh 1243
BERZE NAGY RMN 124 1.	AaTh 1245
DUKA EA 13.002 101 1.	AaTh 1245
JAKAB M. EA 3631 81-105.	AaTh 1247
OLOSZ K. 1972 144-145.	MNK 1248I*
BERZE NAGY RMN 120 1.	MNK 1248I*
DUKA EA 13.002 99 1.	MNK 1248I*
OLOSZ K. 1972 144-145.	MNK 1250I*
VÖÖ 1981 194.6.	MNK 1250I*
VÖÖ 1981 206. 21.	AaTh 1255
JAKAB M. EA 3631 81-105.	MNK 1268*I
JAKAB M. EA 3631 81-105.	AaTh 1278
JAKAB M. EA 3631 81-105.	AaTh 1281
JÓKAI MNA 108 1.	MNK 1283*I
TÓTH B. MA V. 248-249. 1.	MNK 1283*I+MNK 1283*II
Ethn. XII. (1901) 263 1. 2. bek.	MNK 1283*I
BERZE NAGY RMN 121 1.	MNK 1283*I
DUKA EA 13.002 99-100 1.	MNK 1283*I
JÓKAI MNA 107-108 1.	MNK 1283*II
DUKA J. EA 13.002 99.	MNK 1283*II
BERZE NAGY MNT 500 1.	MNK 1283*V
OLOSZ Katalin 1972 144-145.	MNK 1294*II
JÓKAI MNA 107 1.	AaTh 1296*
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 180 1.	AaTh 1296*
DAL és balladagyűjtemény MTAK Kézirat Ir. 365/II 4-r. 43-46.2.	MNK 1298*
Nyr. XXIV. (1895) 476-477 1.	MNK 1298*
DUKA EA 13.002 98 1.	MNK 1298*
Nyr. XX. (1891) 476-477 1.	MNK 1300*II
FARAGÓ SzEV 86 1.	MNK 1300*II
OLOSZ Katalin 1972 170-174.	MNK 1300*II
JAKAB M. EA 3631 81-105.	MNK 1304*
JÓKAI MNA 107 1.	MNK 1306*VI
BpH 1881. okt. 27. Melléklet 10.	MNK 1306*VI
DUKA EA 13.002 100 1.	MNK 1306*VI
OLOSZ Katalin 1972 146.	AaTh 1310

Oláhfalva, Szentegyházfalva Udvarhely m.; R.

JAKAB M. EA 3631 81-105.	AaTh 1310
DUKA EA 13.002 101 1.	AaTh 1310
BERZE NAGY RMN 120 1.	MNK 1310II*
U.o. 121 1.	AaTh 1319A*
BERZE NAGY MNT 509 1.	MNK 1321F*
BERZE NAGY RMN 121-122 1.	AaTh 1326
VÖÖ 1981 203-204. 18.	AaTh 1326
Nyr. XX. (1891) 571-573 1.	AaTh 1327A
Nyr. XXIV. (1895) 586 1.	AaTh 1327A
VÖÖ 1981 194. 5.	AaTh 1335A
BERZE NAGY RMN 119 1.	MNK 1337VI*
BERZE NAGY MNT II. 493 1.	AaTh 1347
Nyr. XXXV. (1906) 46 1.	AaTh 1349D*
BERZE NAGY RMN 122-123 1.	AaTh 1349D*
U.o. 120 1.	MNK 1349I*
SARUDY O. EA 596 5-6.	MNK 1349I*
DUKA EA 13.002 98 1.	MNK 1349I*
Nyr. XV. (1886) 569.	MNK 1349XX*
Olcsva Szatmár m.	
ÚMNGy XV. 145.137.	MNK 1200V*
Oltárc Zala m.	
GÖNCZI F. G 122.	MNK 1256*IV
GÖNCZI F. G 122.	AaTh 1290
Ordas Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	
BOROSS M. foktői gyűjtése 61. 1.	MNK 1321F*
Oros Szabolcs vm.	
HORVÁTH J. EA 577 5-6.5.	AaTh 1326
Oszeró (Csányoszeró) Baranya m.	
BERZE NAGY B II. 399 1. 194.	MNK 1319I*
Ozsdola Háromszék m. R.	
DUKA J. EA 13.002 80.	MNK 1300*XII
Ökörítő (Ökörítőfűlpös) Szabolcs-Szatmár m.	
Ethn. LI. (1940) 484 1.	MNK 1310II*
Ölle (Öllepuszta (Harta) Bács-Kiskun m.?)	
Nyr. III. (1874) 366 1.	AaTh 1319L*
Örség*	
Nyr. II. (1873) 189.	MNK 1300*XVIII

Pácsony Vas m.

DÖMÖTÖR S. EA 2446 sz.n. 8.	MNK 1210×I
DÖMÖTÖR S. EA 2446 7-8.	AaTh 1290
DÖMÖTÖR S. EA 2446 8.	AaTh 1319
Ethn. III. (1892) 66.III.	MNK 1319N*
DÖMÖTÖR S. EA 2446 7.	MNK 1319N*

Pajzsszeg Zala m.

POGÁNY P. EA 8780 616-617.	AaTh 1310
----------------------------	-----------

Paks Tolna m.

BOSNYÁK S. Mohácsi gy. (1963) 1 l.	MNK 1210×I
------------------------------------	------------

Palád ld. Nagypalád? Szatmár m. R.

Palád (Kispalád, Szabolcs-Szatmár m./v/Nagypalád, Szatmár m.?)

GUNDA B. NGy. 102 l.	MNK 1248I*
----------------------	------------

Pálfalva (Székelypálfalva? Udvarhely vm, Csikpálfalva? Csik vm. R.)

DUKA J. EA 13.002 41.31.	MNK 1349XIV*
--------------------------	--------------

Páli Győr-Sopron m.

GYÖRFFY L. EA 127.7-8.	MNK 1201I*
NyF 33. (1906) 38.	MNK 1256×II
GYÖRFFY L. EA 127.7. 24.	MNK 1256×IV
GYÖRFFY L. EA 127. 6-7. 1.	MNK 1319S*
SZUTTER B. EA 593 22.17.	MNK 1306×VII
NyF 33. (1906) 38 l.	MNK 1318D*
U.o.	AaTh 1319L*
U.o.	MNK 1319II*
SZUTTER B. EA 593 20.12.	MNK 1319II*
GYÖRFFY L. EA 127. 7 l.	MNK 1319VII*
GYÖRFFY L. EA 127 5-6.	AaTh 1326
KOVÁCS Pál MPK 226 l.	AaTh 1349H*
GYÖRFFY L. EA 127 6-7. Falucsúfoló. 22.	MNK 1349H*
Ethn. XXXIX. (1928) 221 l. 6.	AaTh 1349H*
BALLAGI MP II. 305-306 l. 5331.	AaTh 1349H*
ERDÉLYI MKK 323 l. 6245.	AaTh 1349H*
Nyr. XVII. (1888) 143 l.	AaTh 1349H*
Nyr. XXV. (1896) 429 l.	AaTh 1349H*
NyF. 33. (1906) 38 l.	AaTh 1349H*
NyF. 33. (1906) 38.	AaTh 1349K*
Nyr. XXXII. (1908) 88 l.	AaTh 1349K*
BERTA I. EA 128 13.8.	AaTh 1349K*
Nyr. XXXVII. (1913) 88 l.	AaTh 1349K*

Páli Győr-Sopron m.

Nyr. XLV. (1916) 46 l.	AaTh 1349K*
NyF 33. (1906) 38 l.	MNK 1349II*
GYÖRFFY L. EA 127. 7 l.	MNK 1349II*

Pápa Veszprém m.

KÁLMÁNY L. K II.180.	MNK 1256×III
----------------------	--------------

Parád Heves m.

BEREZNAI Zs. Mocsd 23.33.188.	MNK 1349III*
-------------------------------	--------------

Parasznya ld. Nyirparasznya Szabolcs-Szatmár m.

Pázmánd Fejér m.

Nyr. XXIX. (1900) 539 l.	AaTh 1326
--------------------------	-----------

Pellérd Baranya m.

BERZE NAGY B II. 398 l. 192.	AaTh 1290
------------------------------	-----------

Péri Győr vm.

SZABÓ I. EA 3071 10.	MNK 1349H*
----------------------	------------

Pest Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.

KÁLMÁNY L. 1878 II. 178-180.70-72.	MNK 1319N*
------------------------------------	------------

Peszeradacs Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.

Nyr. XXXIII. (1904) 533.	MNK 1349XXVII*
--------------------------	----------------

Petesháza Zala m. J.

Nyr. XXXI. (1902) 55 l.	AaTh 1290
-------------------------	-----------

Pettend Baranya m.

ÉCSY Ö.I. EA 862 57.	MNK 1210×I
ÉCSY Ö.I. EA 862 58.	AaTh 1231*
BERZE NAGY B II. 397 l. 189.	MNK 1210×I+AaTh 1231*
U.o. 594 l. 31 sor	MNK 1248I*
U.o. 404-405 l. 211.	MNK 1318F*+MNK 1250I*
ÉCSY Ö. I. EA 862 58.	AaTh 1290
BERZE NAGY B II. 401-402 l. 203.	MNK 1310VI*
KÖNYI D I. 14 l.	AaTh 1326
ÉCSY Ö. I. EA 862 59.	MNK 1340×IX

Pilis Zemplén vm. v. Pest-Pilis-Solt- Kiskun vm

Nyr. I. (1872) 178 l.	MNK 1248I*+MNK 1250I* +MNK 1318F*
-----------------------	--------------------------------------

GYÖRGY VA 125-126 l. Innen:

Mátyás deák 1873. 91 l.	AaTh 1250
-------------------------	-----------

Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Innen:

BpH 1885. I. 13.	MNK 1318F*+MNK 1250I*
------------------	-----------------------

Pilis Zemplén vm. v. Pest-Pilis-Solt- Kiskun vm		
Ethn. XXXVII. (1926) 45 l. Innen:		
BpH 1885. III. 22.	MNK	1250I*
BpH 1885. I. 29.	MNK	1298*
Ethn. XXVII. (1926) 45 l. Innen:		
Nyr. VI. (1877) 419 l.	AaTh	1349K*
Pitit Göcsej*		
Nyr. VI. (1877) 419 l.	AaTh	1349K*
Pocsaj Hajdú-Bihar m.		
Nyr. VI. (1877) 130 l.	MNK	1300*VI
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 180 l.	MNK	1300*VI
Póka Maros-Torda m. R.		
Nyr. VI. (1877) 228 l.	AaTh	1244
Potyond Sopron vm.		
Nyr. I. (1872) 91. Hegyhát és Örség vidéki közmondások. 34.	MNK	1349XXX*
Pöttend?*		
MIKSZÁTH K. Krk 54. 299.	MNK	1248I*
ISTVÁNOVITS M. MNK archivumában.	MNK	1248I*
Rábasebes? Győr-Sopron m.		
SZUTTER B. EA 593 20.8.	MNK	1319VII*
Rákoscscaba Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.		
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat Ir.8-r.206/90 e 2-3f	AaTh	1310
Raposka Zala vm.		
Ethn. XXXVIII. (1927) 38.	MNK	1299*III
Rátót (Gyulafirátót) Veszprém m.		
GYÖRFFY L. EA 127 8. (28.)	AaTh	1200
KOVÁCS Ágnes NI K 876 55-57. 44.	AaTh	1200
KOVÁCS Ágnes NI K 876 55-57. 44.	MNK	1201I*
BOSNYÁK EA 13.503 32 1.	AaTh	1203A
KOVÁCS Ágnes NI K 876 25-26. 19.	AaTh	1204*
BALLAGI MP II. 352 l. 6214.	MNK	1210*I
SIRISAKA MKK 127 l.	MNK	1210*I
MIKSZÁTH Krk 54.297.	MNK	1210*I
MNGy VIII. 596 l.	MNK	1210*I
KOVÁCS Ágnes NI K 876 35-36.28.	MNK	1210*I
KOVÁCS Ágnes NI K 876 10-11. 10.	AaTh	1216*
JÓKAI MNA 106-107 l.	MNK	1228*I

Rátót (Gyulafirátót) Veszprém m.		
POGÁNY P. EA 8780 531.	MNK	1228I*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 12-13. 11.	MNK	1228I*
O.NAGY (1966) 573.r55	MNK	1228I*
GYÖRFFY L. EA 127 8. 29.	AaTh	1231*
SZUTTER B. EA 593 19.2.	AaTh	1231*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 33-34.27.	MNK	1231*X
KOVÁCS Ágnes NI K 876 20-21. 15.	MNK	1241IIII*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 8.8.	MNK	1241IV*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 1.1.	AaTh	1243
MARGALITS 767 l.	AaTh	1244
KOVÁCS Ágnes NI K 876 4.4.	AaTh	1244
BOSNYÁK EA 13.503 26 1.	AaTh	1245
KOVÁCS Ágnes NI K 876 23.17.	AaTh	1245
MNGy VIII. 596 l.	MNK	1248I*
BERTA I. EA 128 12.2.	MNK	1248I*
ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 III.447.234.	MNK	1248I*
BOSNYÁK EA 13.503 25 1.	MNK	1248I*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 30.24.	MNK	1248I*
POGÁNY P. EA 8780 531.	AaTh	1250
KOVÁCS Ágnes NI K 876 7.7.	AaTh	1250
ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 III.447.234.	MNK	1250I*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 31.25.	MNK	1250I*
BOSNYÁK EA 13.503 34 1.	AaTh	1281
KOVÁCS Ágnes NI K 876 64-65.51.	AaTh	1281
VAS Gereben M X. 352 l.	MNK	1283*III
JÓKAI MNA 106 l.	MNK	1283*V
GYÖRGY VA 131-132 l. 70.	MNK	1283*V
KOVÁCS Ágnes NI K 876 55-57. 44.	AaTh	1288
KOVÁCS Ágnes NI K 876 37.29.	MNK	1289I*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 39. 31.	MNK	1289I*
MNGy VIII. 596 l.	AaTh	1290
KOVÁCS Ágnes NI K 876 38. 30.	AaTh	1290
KOVÁCS Ágnes NI K 876 71.55.	MNK	1293*I
KOVÁCS Ágnes NI K 876 22.16.	MNK	1298*
GYÖRGY VA 132-134 l. 71. Innen:		
Boross Vilmos, 1895.	MNK	1300*II
KOVÁCS Ágnes NI K 876 60. 47.	MNK	1300*II
MIKSZÁTH K. Krk 54.297.	MNK	1306*I

Rátót (Gyulafirátót) Veszprém m.

JÓKAI MNA 104-106 1.	AaTh 1310
Ethn. XII. (1901) 263 1.	AaTh 1310
MNGy VIII. 596 1.	AaTh 1310
BERZE NAGY B II. 594-595 1.27. 35.sor	AaTh 1310
BÉKEFI EA 14.029 45 1.	MNK 1310IV*
MNGy VIII. 464-467 1. 6.	AaTh 1319
POGÁNY P. EA 8780 774.183.	AaTh 1319
POGÁNY P. EA 8780 530.	AaTh 1319
KOVÁCS Ágnes NI K 876 53-54. 43.	AaTh 1319
BALLAGI MP II. 352 1. 6212.	AaTh 1319A*
SIRISAKA MKK 198 1.	AaTh 1319A*
LIMBAY E. M V.1885.913.2.	AaTh 1319A*
KÁLMÁNY K II. 178 1. 20. 3. sor	AaTh 1319A*
MNGy VIII. 596 1.	AaTh 1319A*
GYÖRFFY L. EA 127 9.	AaTh 1319A*
BOSNYÁK EA 13.503 33 1.	AaTh 1319A*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 24. 18.	AaTh 1319A*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 58.45.	MNK 1319U*
MARGALITS 767 1.	MNK 1319II*
BALLAGI MP II. 352 1. 6213.	AaTh 1326
SIRISAKA MKK 18 1.	AaTh 1326
MNGY VIII. 596 1.	AaTh 1326
Ethn. XXVII. (1926) 46 1. Innen:	
BpH 1881. XII. 31.	AaTh 1326
POGÁNY P. EA 8780 531.	AaTh 1326
ÚMNGy XVI. 581.196.	AaTh 1326
BOSNYÁK EA 13.503 27 1.	AaTh 1326
GYÖRGY VA 135 1. 73.	MNK 1337I*
MIKSZÁTH K Krk 54.297.	MNK 1337I*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 62. 49.	MNK 1338*
JÓKAI MNA 107 1.	MNK 1339CI*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 72.56.	MNK 1340*IX
MIKSZÁTH K. Krk 54 297.	AaTh 1347
KOVÁCS Ágnes NI K 876 32. 26.	MNK 1349IV*
Réde Komárom m.	
Nyr. XXIII. (1894) 237 1.	AaTh 1349J*
Nyr. XXXIII. (1904) 533 1.	AaTh 1349J*

Rékás ld. Zagyvarékás

Riba (Ipolyszög) Nógrád m.	
Nyr. XXII. (1893) 283 1.	MNK 1306*VI
Ricse ld. Túrricse Szatmár vm.	
Rimaszombat Gömör-Kishont vm. Cs.	
Nyr. V. (1876) 517.	MNK 1300*XV
Nyr. XXVII. (1898) 190-191 1.	AaTh 1347
Sas ld. Mezősas Hajdú-Bihar m.	
Sáta Borsod-Abaúj-Zemplén m.	
Ethn. XXIII. (1922) 103 1. 2.	AaTh 1349D*
Sebes ld. Rábasebes? Győr-Sopron m.	
Serke Gömör-Kishont m. Cs.	
Nyr. V. (1876) 517 1.	MNK 1213**
Sertésdi (=Disznósd; ma: Borsodszentgyörgy) Borsod-Abaúj-Zemplén m.	
CSÉPÁNYI Á. EA 13.488 19 1.	MNK 1306*II
CSÉPÁNYI Á. EA 13.488 17-18 1.	AaTh 1327A
U.o. 7-8 1.	MNK 1337V*
U.o. 9-10 1.	AaTh 1347*
Sétporka*	
KÁLMÁNY L. 1878 II.178-180.	MNK 1349XXI*
Silda*	
NAGY Z. 1987 137-140.	AaTh 1200
NAGY Z. 1987 137-140.	AaTh 1225
NAGY Z. 1987 137-140.	AaTh 1241
NAGY Z. 1987 137-140.	AaTh 1250A
NAGY Z. 1987 137-140.	AaTh 1281
NAGY Z. 1987 137-140.	AaTh 1295A*
Somorja Pozsony vm	
Nyr. XVII. (1888) 143.	MNK 1231*VII
Soroksár Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	
TÓTH Béla MA 93 1.	MNK 1300*I
LIMBAY E. M V.913. 13.	MNK 1319R*
Borzi NAGY-ERDELYI MTAK Kézirat	
Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f.	MNK 1319R*
KÁLMÁNY L. 1878 II. 178-180.20.	MNK 1319R*
Sümegecsehi Zala m.	
MÉSZÁROSNÉ VARGA M. Mcsd 6.9.34.	MNK 1248I*

Szalfő Vas m.		
ÚMNGy XVI. 581.197.	MNK	1210*I
ÚMNGy XVI. 580.195.	AaTh	1245
Szalonta ld. Nagyszalonta Bihar vm.R.		
Szamosbecs Szatmár m.		
SZABÓ Gy. EA 2006 319-321. 2.	MNK	1231*V
Szamoskér Szabolcs-Szatmár m.		
ÚMNGy XV. 145-146.139.	AaTh	1319L*
ÚMNGy XV. 146-147.	MNK	1319II*
Szamoszeg Szabolcs-Szatmár m.		
GUNDA Ngy. (1956) 102-103 1.	MNK	1210*I
ÚMNGy XV. 145-146. 138.	AaTh	1210
ÚMNGy XV. 145.138.	MNK	1210*I
Szamosujlak Szatmár m.		
GUNDA B. NGy 102.4.	MNK	1319P*
Szany Sopron m.		
BERTA I. EA 128 11.	MNK	1340*I
Szaporca Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 401 1. 201.	MNK	1284*II
Szászvár Baranya m.		
SOLYMÁR I. Mcsd 13. 80.a.	AaTh	1204*
Szeceő Békés m.		
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat		
Ir.8-r. 206/90 e 2-3f	MNK	1231*V
Nyr. XXXI. (1902) 55.	MNK	1340*IX
Szegvár Csongrád m.		
KÁLMÁNY Sz III. 82 1.	AaTh	1349J*
Szentdomonkos Heves m.		
Ethn. XXIII. (1912) 106 1. 18.	AaTh	1200+MNK 1201I*
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.22-23.	AaTh	1200
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.22-23.	MNK	1201I*
Ethn. XXIII. (1912) 105 1. 12.	AaTh	1204*
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.22.135.	AaTh	1204*
Ethn. XXIII. (1912) 108. 1. 25.	MNK	1210*I
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.21.133.1.	MNK	1210*I
Ethn. XXIII. (1912) 105 1. 11.	MNK	1228*I
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.24.143.	MNK	1248I*
Ethn. XXIII. (1912) 106 1. 16.	MNK	1298*
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.23.139.	MNK	1310VI*

Szentdomonkos Heves m.		
Ethn. XXIII. (1912) 106 1. 17.	AaTh	1319
U.o. 109 1. 29.	AaTh	1327A
Szentes Csongrád m.		
Nyr. I. (1872) 43.	MNK	1300*XIII
Nyr. XXV. (1896) 377-378.	MNK	1300*XIII
NyF 38. Szólásmódok 46.	MNK	1300*XIII
Nyr. XXXVII. (1908) 239.	MNK	1300*XIII
Szentgál Veszprém m.		
JÓKAI MNA 104-105 1.	AaTh	1290
BERZE NAGY B II. 594-595 1. 27.34.sor	AaTh	1290
Szentgyörgy (Dunaszentgyörgy) Tolna m.		
Ethn. XLIV. (1943) 80 1.	MNK	1349III*
Szentgyörgy ld. Zalaszentgyörgy Zala m.		
Szentlőrinc Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 398-399 1. 193.	MNK	1319I*
Szentmárton (Csikszentmárton?) Csik m.R.		
DUKA J. EA 13.002 18-19.7.	MNK	1210*I
Szentmiklós*		
KÁLMÁNY K II. 178 1. 20. 14 strófa	AaTh	1339C
Szèr Szilágy vm. R.		
KATONA I. EA 8171 84.2.	MNK	1200II*
KATONA I. EA 8171 84.2.	MNK	1201I*
KATONA I. EA 8171 sz.n.2.	MNK	1210*I
Nyr. XXVIII. (1899) 381.	MNK	1231VIII*
Szerdahely (Vas m./v/ Fertőszentmiklós) Győr-Sopron m.		
Nyr. XXV. (1896) 429 1.	AaTh	1349K*
Szil Sopron vm.		
SZUTTER B. EA 593 20.6.	MNK	1273C*I
SZUTTER B. EA 593 19.3.	MNK	1349II*
NyF 33. (1906) 38.	MNK	1349XVIII*
Szilágynádas Szilágy m.		
KATONA I. EA 8171 3.	MNK	1284*I
Szolnok Jász-Nagykun Szolnok vm.		
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat		
Ir. 8-r. 206/90 e 2-3f	AaTh	1339C
Szögvár*		
KÁLMÁNY L. Sz III. 82. 1.	AaTh	1349J*

Szúcs Heves m.		
Nyr. XXVII. (1898) 381 l.	MNK	1310VI*
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.23.140.	MNK	1310VI*
Szurdok Heves m.		
BpH 1885. I.13.	AaTh	1245
Szűtor Gömör-Kishont vm.		
Nyr. XXVII. (1898) 191 l.	AaTh	1296A
SIRISAKA A. MKK 121 l.	MNK	1306*VI
Ethn. XXXVIII. (1927) 38.	MNK	1300*XV
Szűr Baranya m.		
BALLAGI MP ?	MNK	1248I*
SIRISAKA MKK 96 l.	MNK	1248I*
Taksa (Taksony) Pest m.		
Nyr. XXIII. (1894) 273 l.	AaTh	1349J*
Tar Heves m.		
Nyr. XXXIII. (1904) 533.	MNK	1306*VII
U.o.	MNK	1321F*
Tarnalelesz Heves m.		
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.24.142.	AaTh	1349J*
Tarpa Bereg m. (Szabolcs-Szatmár m.)		
MNyj I. (1951) 223 l.	MNK	1284*I
Nyr. XX. (1891) 475 l.	MNK	1306*IV
PAPP S. EA 490 12.	MNK	1306*IV
Sárosp. EA 1015 11-12 l.	MNK	1306*IV
HORVÁTH J. EA 577 6.6.	MNK	1306*IV
Ethn. LI. (1940) 485 l.	MNK	1306*IV
MNyj I. (1951) 223 l.	MNK	1306*IV
Népünk Hagyományaiból 1955. 152 l.	MNK	1306*IV
GUNDA NGy. 102 l.	MNK	1306*IV
Tárnok Pest m.		
Nyr. IX. (1880) 281 l.	AaTh	1200+MNK 1201I*
Tass Bács-Kiskun m.		
LIMBAY E. M V.913.	AaTh	1349J*
KÁLMÁNY K II. 178 l.	AaTh	1349J*
Técső Máramaros vm.		
TÓTH Z. EA 493 3.	MNK	1310I*
Tekerőpatak Csik m. R.		
DUKA EA 13.002 58 l.	MNK	1349VIII*
U.o.	MNK	1349IX*

Telek (Orosztelek, v. Dombostelek?) Bereg m. Szu.		
Népünk Hagyományaiból 1955. 151 l.	AaTh	1349K*
Telekfalva Udvarhely m. R.		
DUKA EA 13.002 105 l.	AaTh	1336A
Telkibánya Abauj-Torna vm.		
MATÓ J.-TARCZY S.EA 498 359.8.	MNK	1349XXVIII*
Tényő Győr vm. (Győr-Sopron m.)		
Nyr. XXXVI. (1907) 332 l.	MNK	1210*I
NyF. 34 (1906) 131 l.	MNK	1273C*I
SZABÓ I. EA 3071 10.	MNK	1273C*I
Terény Nógrád vm.		
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat		
Ir.8-r 206/90 e 2-3f	AaTh	1245
Terestyénfa Vas m.		
GYÖRFFY l. EA 127 4-5. 20.	MNK	1289I*
Tésény Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 577 l. 1.	AaTh	1282
Tevel Tolna m.		
SOLYMÁR I. Mcsd 13.80.a.	AaTh	1228A
BERTA I. EA 128 12.6.	MNK	1273C*I
Tiszabecs Szatmár m.		
SIRISAKA MKK 140.	MNK	1231*V
Tiszacsécse Szabolcs-Szatmár m.		
MNGy. I. 223 l.	AaTh	1244
Tiszakarád Zemplén m.		
TURI S. EA 2336 5.1.	AaTh	1204*
Tokorcs Vas m.		
GYÖRFFY L. EA 127 4. Falucsúfoló 16.	MNK	1349XV*
NyF 33. (1906) 37.	MNK	1349XV*
Toponár Somogy m.		
MIKSZÁTH K. Krk 54.298.	AaTh	1245
Torda Torda-Aranyos vm.		
NyF 26.8. Szólások, közmondások 39.	MNK	1213*III
DUGONICS MP II. 129 l.	MNK	1213**
BALLAGI MP II. 291 l. 5056.	MNK	1213**
U.o. 323 l. 5633.	MNK	1213**
ERDÉLYI MKK 391 l. 7844.	MNK	1213**
SIRISAKA MKK 179 l.	MNK	1213**
Nyr. III. (1874) 239 l.	MNK	1213**

Torda Torda-Aranyos vm.		
Nyr. VII. (1878) 32 1.	MNK	1213**
U.o. 130 1.	MNK	1213**
Nyr. XIX. (1890) 236 1.	MNK	1213**
Nyr. XXVIII. (1899) 379 1.	MNK	1213**
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 180 1.	MNK	1213**
Turán ld. Nagyturány Túróc vm.		
Túrkeve Szolnok m.		
MAKRA EA 4877. 272-273 1. 563.	MNK	1306*II
Túrricse Szatmár vm.		
GUNDA NGy 102 1.	MNK	1266B*
BÉRES EA 2990 109 1.	MNK	1266B*
MNyj I. (1955) 223 1.	MNK	1266B*
ÚMNGy XII. 322. 70 1.	MNK	1266B*
Udvarhely Udvarhely vm.R.		
DUKA J. EA 13.002 104.	MNK	1349Q*
Újkigyós Békés m.		
Nyr. LXXXV. (1961) 99 1.	MNK	1275*I
Und Győr-Sopron m.		
BALLAGI MP II. 432 1. 7727.	AaTh	1290
SIRISAKA MKK 12 1.	AaTh	1290
KOVÁCS Pál MPK 179 1.	MNK	1310III*
U.o. 193 1.	MNK	1310III*
DUGONICS MP I. 31-32 1.	MNK	1310III*
Ethn. XXXIX. (1928) 222 1. 11.	MNK	1310III*
BALLAGI MP II. 246 1. 4255.	MNK	1310III*
VAS Gereben M X. 367 1.	MNK	1310III*
Ura Szabolcs-Szatmár m.		
Ethn. XLVII. (1936) 316 1.	AaTh	1319M*
Uraiujfalu Vas m.		
GYÖRFFY L. EA 127 2.4.	MNK	1340*V
Uszod Bács-Kiskun m.		
Ethn. LIV. (1943) 80 1.	MNK	1337II*
BOROSS M. Foktői gy. 61 1.	MNK	1337II*
Vadad Maros-Torda m. R.		
DUKA EA 13.002 132 1.	AaTh	1268*
U.o.	MNK	1306*I
Vág Sopron vm.		
SZUTTER B. EA 593 20.10.	MNK	1256*IV

Vajka (A vajkai asszony), Pozsony m. Cs.		
KOVÁCS Pál MPK 234 1.	MNK	1208**
KRESZENRICS Ethn. XXXIX. (1928) 222 1.13.	MNK	1208**
BALLAGI MP 384 1. 6832	MNK	1208**
ERDÉLYI MKK 405 1. 8173	MNK	1208**
Vámos Liptó m. Cs.		
GYÖRGY VA 144 1. 81.	AaTh	1242A
Váralja Tolna m.		
SOLYMÁR I. Mcsd 13.29.a.	AaTh	1309
Vaskó*		
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24)180.	MNK	1300*XI
Vaspör Zala m.		
Ethn. III. (1892) 66.	MNK	1349XVII*
DÖMÖTÖR S. EA 2446 7.	MNK	1349XVII*
Vaszar Veszprém m.		
BERTA I. EA 128 12.5.	AaTh	1245
NyF 34. (1906) 135 1.	MNK	1349II*
Vének (A véneki asszony) Győr-Sopron m.		
KOVÁCS Pál MPK 235 1.	MNK	1339BI*
Ethn. XXXIX. (1928) 222 1. 14.	MNK	1339BI*
BALLAGI MP I. 114 1. 1955.	MNK	1339BI*
ERDÉLYI MKK 412 1. 8383.	MNK	1339BI*
Verebes ld. Csikverebes		
Vizsoly Abaúj-Torna vm.		
MATÓ J.-TARCZY S. EA 498 359.7.	MNK	1310VI*
Zágráb*		
Nyr. XLV. (1916) 47.	MNK	1349XXVI*
Zagyvarékás Szolnok m.		
Nyr. V. (1876) 417 1.	AaTh	1319M*
Zalán Háromszék m. R.		
DUKA J. EA 13.002 72. 84.	MNK	1306*VIII
Zalaszentbalázs Zala m.		
GYÖRFFY L. EA 127.4. 19.	AaTh	1290
Zalaszentgyörgy Zala m.		
GÖNCZI F. GN 122.	AaTh	1319L*
Zaláta Baranya m.		
BERZE NAGY B II. 399 1. 194.	MNK	1319II*
Zalkod Szabolcs-Szatmár m.		
MATÓ J.-TARCZY S. EA 498 360 10.	MNK	1340*IX

Závod Tolna m.	
SOLYMÁR I. Mcsd 13.80.a.	AaTh 1228A
Zengő (Zengővárkony) Baranya m.	
KÁLMÁNY H I. 167 l. 90.	AaTh 1319
Zilah vidék Szilágyménfőcsanak m.	
Nyr. XXVIII.(1899) 379.	MNK 1306*IIIa
Zsebeháza Sopron m.	
SZUTTER B. EA 593 20.7.	MNK 1319VII*
Zsédény Vas m.	
SZUTTER B. EA 593 22.19.	AaTh 1319L*
Zsibót Somogy vm.	
BERZE NAGY J.B II.402.206.	MNK 1340*VII

a *-gal jelölt helységeket nem tüntetjük fel a térképen.

VIDÉKHEZ ÉS NÉPCSOPTHOZ KÖTÖTT CSÜFOLÓK

A baranyai ember

SIRISAKA MKK 127 l.	MNK 1210*I
KÁLMÁNY H I. 169 l. 91.	AaTh 1319

A csiki székely

BODOR D. EA 902 95. II.	MNK 1210*I
BODOR D. EA 902 94-95.	MNK 1248I*
DUKA EA 13.002 69 l.	MNK 1248I*
BOSNYÁK MNA 62.2. Ia. 5. 189-207 fsz.	MNK 1248I*
DUKA EA 13.002 68 l.	MNK 1283*V
DUKA J. EA 13.002 69.	MNK 1299*III
BERZE NAGY MNT II. 487 l.	MNK 1300*II
DUKA EA 13.002 68 l.	MNK 1318E*
BODOR D. EA 902 96-97. V.	MNK 1318F*
DUKA EA 13.002 68 l.	AaTh 1319A*
U.o. 69 l.	AaTh 1319A*
BODOR D. EA 902 97.VI.	MNK 1319XI*
DUKA J. EA 13.002 26.17.	MNK 1319XI*
U.o.	AaTh 1334
Nyr. XV. (1886) 569 l.	MNK 1339CI*
DUKA J. EA 13.002 69 l.	AaTh 1346A*
U.o.	MNK 1349X*

Egyszeri ember, falusi ember

KISFALUDY Társ.Évlapjai IV.141-142.	AaTh 1293
POGÁNY P. EA 8780 458.	MNK 1337V*
KATONA I. EA 8170 340-343.5.	MNK 1337V*

Felső-gömöri tót

Magyar Nemzet 1985 jan.14.	MNK 1349XXVIII*
----------------------------	-----------------

A göcseji ember

Nyr. XLI. (1912) 181 l.	AaTh 1244
-------------------------	-----------

A háromszéki ember

DUKA EA 13.002 70 l.	MNK 1321F*
----------------------	------------

hétfalusi lányok

VÖÖ 1981 253.58.	AaTh 1309
------------------	-----------

német

MIKSZÁTH K Krk 54.297-298.	AaTh 1339C
----------------------------	------------

oláh

KOVÁCS Pál MPK 226 1.	MNK 1300×VII
DUGONICS MP I. 210 1.	MNK 1300×VII
BALLAGI MP I. 168 1. 2812.	MNK 1300×VII
ERDÉLYI MKK 171 1. 3266.	MNK 1300×VII
SIRISAKA MKK 15 1.	MNK 1300×VII
MARGALITS 586 1.	AaTh 1309
BOSNYÁK S. EA 13.502 110.72.	AaTh 1309
KÁLMÁNY L. EA 2771 332.48.	MNK 1322C*
KÁLMÁNY L. EA 2801 222.97.	MNK 1322C*
VÖÖ G. 1981 257-258. 65.	BN 1333*
KOVÁCS Á. EA 3912 298.	MNK 1340×I
Az őrségi ember	
Ethn. III. (1892) 66 1.	AaTh 1242A
palóc	
BpH 1885 I.13. 4.	AaTh 1200
BpH 1885 III.22.4-6.	MNK 1228I*
Nyr. V. (1876) 179 1.	MNK 1318F*+MNK 1250I*+MNK 1294×II
Ethn. XXIII. (1912) 104.5.	MNK 1299×II
BERZE NAGY MNT II. 487 1.	MNK 1300×II
BpH 1885 I 29.	MNK 1300×XII
Nyr. V. (1876) 179.	MNK 1318F*
Nyr. IV. (1875) 472-473 1.	AaTh 1319
Ethn. XXIII. (1912) 107 1. 20.	AaTh 1319L*
BpH 1885 I.13.	AaTh 1326
Ethn. 105 1. 9.	MNK 1331×I
BERZE NAGY MNT II. 490 1.	AaTh 1336
BALLAGI MP I. 142 1. 2480.	MNK 1337I*
SIRISAKA MKK 54 1.	MNK 1337I*
Adomatár 219 1. 312.	MNK 1337I*
Nyr. XXXIX. (1910) 44 1.	MNK 1337I*
Nyr. VI. (1877) 517-519 1. II.	MNK 1337III*
Nyr. XXII. (1893) 524-525 1.	MNK 1337III*
Ethn. XXIII. (1912) 105 1. 10.	AaTh 1339C
BpH 1885 márc.22.	MNK 1340×I
Nyr. XL. (1911) 235 1.	AaTh 1347
ERDÉLYI MKK 214-215 1. 4089.	AaTh 1349F*

A somogyi ember

ERDÉLYI MKK 351 1. 6838.	MNK 1321E*
SIRISAKA MKK 140 1.	MNK 1321E*
A sváb	
VÖÖ 1981 193-194. 4.	AaTh 1297*
SEBESTYÉN Á. IV. 379. 7.	MNK 1300×XVII
ANDRÁD I. 89-90 1.	MNK 1349V*
ANDRÁD S. 1789 I.89.131.	MNK 1349XXIX*
A szász	
JÓKAI M. MNÉ 271-272.	MNK 1241I*
Nyr. XXVIII (1899) 189.	AaTh 1288A
JÓKAI M. MNA 280-281.	MNK 1310I*
A székely	
VÖÖ 1981 181-186. 1.	AaTh 1204*
VÖÖ 1969 230-233.97.	MNK 1228I*
VÖÖ 1969 227-228.92.	AaTh 1245
VÖÖ 1981 259-262. 68.	MNK 1283×I
ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN III. 453-454 1. 239. (gyi.: 1942-43.)	AaTh 1296B+MNK 1300×II
SARUDY O. EA 596 8-9.	MNK 1298*
VÖÖ 1969 230.96.	MNK 1299×III
SARUDY O. EA 596 8-9.	MNK 1300×II
VÖÖ 1981 259-262. 68.	MNK 1300×II
VÖÖ 1969 239-240.	MNK 1300×II
SARUDY O. EA 596 5-6.	MNK 1307×II
MIKSZÁTH K.Krk 54. 299.	AaTh 1319A*
KRIZA J. MTAK Kézirat Ir. 4-r. 412 60b folio	MNK 1322I*
VÖÖ 1969 227-228. 92.	AaTh 1326
VÖÖ 1969 229-230. 95.	AaTh 1327A
VÖÖ 1981 206. 20.	AaTh 1349D*
A tót	
KOVÁCS Pál MPK 86 1.	MNK 1300×V
DUGONICS MP I. 231-232 1.	MNK 1300×V
BALLAGI MP II. 367 1. 6514.	MNK 1300×V
ERDÉLYI MKK 393 1. 7884.	MNK 1300×V
SIRISAKA MKK 206 1.	MNK 1300×V
Nyr. VI. (1877) 420 1.	MNK 1300×V
Nyr. VIII. (1879) 428 1.	AaTh 1309

A tót

Nyr. XXVI. (1897) 137 l.
 BERZE NAGY MNT (1800-aa Bysek) 507 l.
 Nyr. XXX. (1901) 543-544.
 NyF 10. (1903) 49 l.

A zsidó

KÁLMÁNY L. EA 2801 184.72.
 KOVÁCS Á. EA 3912 165-167.46.
 Nyr. XXIII. (1895) 331.
 NyF 10.49.
 Nyr. XXIX. (1900) 84.
 BOSNYÁK S. 1967 99.61.
 ERDÉLYI MKK 418 l. 8548.
 U.o. 8549.
 SIRISAKA MKK 15 l.
 Nyr. VIII. (1879) 372 l.
 NyF 34. (1906) 130 l.

A paraszt

ANDRÁD S. (1789) I.97-98.144.
 TURI S. EA 2336 34.
 URAMBÁTYÁM 1894 404.
 KÓNYI D I. 77 l.
 U.o. 17-18 l.
 GYÖRGY VA 174 l. 105. Innen:
 Vajda János. 1876.
 Nyr. XX. (1891) 284.
 KOVÁCS EA 3912. 446-447 l. 132.
 KÓNYI D I. 22 l.
 ANDRÁD I. 69. 101.
 BÉRES EA 6001. 354 l. 52.
 U.o. 406 l. 69.
 KATONA I. EA 8170 336-337.3.
 POGÁNY P. EA 8780 969-971.
 BÉRES EA 6001. 355 l. 53.

Kurta nemes

VAS Gereben M X. 490 l.

AaTh 1309
 AaTh 1309
 AaTh 1319Lx
 MNK 1339IIx
 MNK 1275Ix
 MNK 1275Ix
 MNK 1300xXVI
 MNK 1300xXVI
 MNK 1306xIIIa
 AaTh 1309
 MNK 1341xI
 MNK 1341xI
 MNK 1341xI
 MNK 1341xI
 MNK 1341xI
 AaTh 1273Ax
 AaTh 1273Bx
 AaTh 1284A
 AaTh 1293
 AaTh 1296B
 AaTh 1296B
 MNK 1307xI
 AaTh 1319
 AaTh 1331Ax
 AaTh 1331Ax
 MNK 1337IVx
 MNK 1337IVx
 MNK 1337IVx
 MNK 1337Vx
 MNK 1339Ix
 MNK 1337Ix

A cigány

HEGEDÜS L. 1857 102-103. (85.)
 Nyr. XVII. (1888) 470 l.
 BENEDEK MMMV IV/1. 72 l.
 Ethn. XIV. (1903) 143 l.
 JAKAB M. EA 3631 188.
 U.o. 106 l.
 BAGOSSY I. 14. Mese
 MNGy X. 432-453.53.
 ÚMNGy XVI. 449.130.
 KOCSIS EA 501. 52.
 ÚMNGy XII. 321.66.
 MNyj I. (1951) 229.
 GRACZA NM 235 l.
 HEGEDÜS L. 1870 119.232.
 Ethn. XL. (1929) 90 l. 89.
 BOSNYÁK EA 13.503 52 l.
 BOSNYÁK S. EA 13.503 13.7.
 ÚMNGy XXIII. 470.134.
 Ethn. XIV. (1903) 143 l. II.
 VÖÖ 1981 217.41.
 VAS Gereben M X. 463 l.
 SÜTÖ K. EA 486 146.4.
 SZENDREY EA 616. 201 l. 26.
 Adomatár 243-244 l. 353.
 Ethn. XL. (1929) 87 l. 34. Innen:
 Komáromi K 1864.
 GRACZA 2. II. 337 l.
 GYÖRGY VA 148-149 l. 85.
 SZENDREY Á. EA 616 201-202.38.
 KOCSIS EA 501. 8 l.
 SZENDREY EA 616. 196 l. 33.
 BODNÁR B. EA 9917. 164-168.
 MAROSI-BAGOSSY-BAK, Mesék I. 23-24 l.
 Ethn. XIV. (1903) 143-144 l.
 HEGEDÜS L. 1857 14-15.9.
 MNGy. XIV. 207 l.
 MNK 1288A mt. 11. vált.

MNK 1200Vx
 AaTh 1204x
 AaTh 1204x
 AaTh 1204x
 AaTh 1204x
 AaTh 1204x
 MNK 1206x
 AaTh 1218
 AaTh 1221Ax
 MNK 1228Ix
 MNK 1228Ix
 AaTh 1231
 MNK 1231xIII
 MNK 1231xIII
 MNK 1231xIII
 MNK 1231xIII
 MNK 1231xIII
 MNK 1231xIII
 MNK 1231xIII
 AaTh 1238
 AaTh 1242A
 AaTh 1250
 AaTh 1250+MNK 1294xII
 MNK 1260AIx
 MNK 1260AIx
 MNK 1260AIx
 MNK 1279Ax
 AaTh 1281
 AaTh 1281
 AaTh 1281
 MNK 1281Ix
 MNK 1281Ix
 AaTh 1284
 AaTh 1287
 AaTh 1288A

A cigány

JÓKAI MNA 186-187 1.	AaTh 1296B
Nyr. XXXI. (1902) 50 1.	AaTh 1296B
BODOR D. EA 902 70.	AaTh 1296B
Ethn. XL. (1929) 90-91 1. 100.	AaTh 1296B
MNyj. I. (1951) 219-220 1.	AaTh 1296B
ÚMNGy XII. 318-319. 63.	AaTh 1296B
BODNÁR EA 9918. 26 1.	AaTh 1296B
U.o. 196 1.	AaTh 1296B
VÖÖ 1969 256. 128.	AaTh 1296B
VÖÖ 1981 215. 37.	AaTh 1296B
ERDÉSZ T 11-13 1.	AaTh 1296B
GRACZA Gy. NM 1887 317.	MNK 1299*III
Ethn. XL. (1929) 92 1. 122.	MNK 1300*II
DÉKÁNY R. EA 2279 52-55.	MNK 1300*II
KATONA I. EA 8170 327-328.	MNK 1300*II
ÚMNGy XII. 317. 62.	MNK 1300*II
HEGEDÜS L. 1864 9.7.	MNK 1300*III
HEGEDÜS L. 1864 54.66.	MNK 1300*III
Ethn. XL. (1929) 94 1. 162.	MNK 1300*IV
VAS Gereben M X. 498 1.	MNK 1300*V
IMREH L.S 98.242.	MNK 1300*VI
JÓKAI MNÉ 10. 175 1.	MNK 1300*VIII
HEGEDÜS L. 1857 101.83.	MNK 1300*VIII
Nyr. VI. (1877) 516.	MNK 1300*VIII
SIRISAKA MKK 184 1.	MNK 1300*VIII
Ethn. XL. (1929) 94 1. 156.	MNK 1300*VIII
KONSZA H 183 1. 119.	MNK 1300*VIII
DUGONICS MP I. 23 1.	MNK 1306*V
U.o. MP II. 317 1.	MNK 1306*V
BALLAGI MP I. 8 1. 108.	MNK 1306*V
SIRISAKA MKK 3 1.	MNK 1306*V
VAS Gereben M X. 365 1.	MNK 1306*V
MNyJ I. (1951) 229.	MNK 1307*XI
MARGALITS 97 1.	AaTh 1309
JÓKAI MNA 74-80 1.	AaTh 1313A
MAROSI-BAGOSSY-BAK, Mesék I. 25 1.	AaTh 1313A
Kisfaludy Társaság Népmesegyűjtéménye VI.48 1.	AaTh 1313A

A cigány

MERÉNYI D I. 154-157 1.	AaTh 1313A
BALÁS Gy. MTAK Kézirat Ir.2-r. 76.77ab.37.	AaTh 1313A
NNy I. (1928) 50 1.	AaTh 1313A
KRESZ EA 4695. 68 1. 8.	AaTh 1313A
KOVÁCS Ferenc I. 98-101 1.	AaTh 1313A
MAKRA S. EA 4877. II.21.	AaTh 1313A
BÉRES EA 6001. 608-610 1. 115.	AaTh 1313A
VÖÖ 1969 103-105. 25.	AaTh 1313A
BOSNYÁK EA 12.713 37 1. 11.	AaTh 1313A
DOBOS I. EA 7115 72-75.	AaTh 1313A
ÚMNGy XIX. 292-294. 145.	AaTh 1313A
BOSNYÁK S. 1967 97.43.	AaTh 1313A
ÚMNGy XXI. 701-703. 105.	AaTh 1313A
ÚMNGy XXIII. 466-468. 131.	AaTh 1313A
JÓKAI MNA 74-80.2.	MNK 1313B*
KISFALUDY Társaság MTAK Ms 10.020/VI 48	MNK 1313B*
BOSNYÁK S. 1967 97.43.	MNK 1313B*
VÖÖ 1969 103-105. 25.	MNK 1313B*
Ethn. XIV. (1903) 388 1.	AaTh 1315**
BODNÁR EA 10.137 257 1. 40.	AaTh 1315**
ÚMNGy XXI. 703-705. 106.	MNK 1315*
Nyr. XXXI. (1902) 147 1.	AaTh 1319
Ethn. XIV. (1903) 145-146 1.	AaTh 1319
SZENDREY EA 616. 196-197 1. 34.	AaTh 1319
NAGY O. HTV 219 1.	AaTh 1319
ÚMNGy XIX 133-135. 76.	AaTh 1319
ÚMNGy XII. 320. 65.	AaTh 1319A*
HEGEDÜS L. 1857 100-101.82.	AaTh 1319M*
SZENDREY Á. EA 616 201-202.38.	MNK 1319X*
Ethn. XIV. (1903) 141-147.	MNK 1319X*
VÖÖ 1969 259-260.	MNK 1321G*
HEGEDÜS L. 1864 22.20.	AaTh 1322
ÚMNGy XIX. 53-54. 28.	AaTh 1326
SEBESTYÉN Á. IV. 157-158. 20.	AaTh 1328*
Ethn. XL. (1929) 91 1. 101.	MNK 1331*II
MNGy XIV. 209 1.	AaTh 1341
DÖMÖTÖR Á. 1961 S 11.	AaTh 1341

A cigány

JÓKAI MNA 190 l.	MNK 1341*II
HEGEDÜS L. 1864 75-76.91.	AaTh 1347
Ethn. XL. (1929) 106 l. 350.	MNK 1347*I
KOVÁCS Á.-ANDRÁSFALVY B.	
Tyukodi gy. 116-117 l.	MNK 1347*I
U.o. 118-119 l.	MNK 1347*I
BODNÁR EA 10.137 257-260 l. 40.	MNK 1347*I
VÖÖ 1981 213-214. 35.	MNK 1347*I
BODNÁR B. EA 10.137 301-303.49.	MNK 1347*I
ERDÉSZ S. EA 6544 148-149.	MNK 1347*I
ÚMNGy XV 322-323.175.	MNK 1347*I
DÉGH L. EA 7104 117.	MNK 1347*I
RUSZKOVICS 73.	MNK 1347*II
Ethn. XL. (1929) 90 l. 93. Innen:	
A Kátsa cigány adomái, 67 l.	MNK 1349IV*
Ethn. XL. (1929) 90 l. Innen:	
A Kátsa cigány adomái, 37 l.	MNK 1349X*
hajós	
BOSNYÁK S. 1967 95-96.36.	MNK 1337VII*
kályhásmeister	
Ethn. XIV. (1903) 196.	MNK 1300*IV
DÖMÖTÖR S. EA 2335 45.	MNK 1300*IV
suszter	
MAKRA S. EA 9466 2-4.46.	AaTh 1281A
püspök, pap	
POGÁNY P. EA 8780 1170.	MNK 1300*VI
DUKA J. EA 13.002 99.	MNK 1307*II

HELYNÉV NÉLKÜLIEK

VÖÖ G. 1981 181-186 l.	AaTh 1200
ERDÉSZ T. 11 l.	AaTh 1200+MNK 1201I*
KOVÁCS Ágnes NKI 882 80.65.	MNK 1200I*
KOVÁCS Ágnes NKI 882 80.65.	MNK 1200II*
VÖÖ G. 1981 181-186 l.	AaTh 1201I*
VÖÖ G. 1981 181-186 l.	AaTh 1206*
HUNYADI E 55-56 l.	MNK 1206*
DUGONICS MP II. 127 l.	MNK 1208**
KONSZA H 161-162.98.	AaTh 1210
NAGY Z. 1987 157-159.	AaTh 1210
OLOSZ Katalin 1972 143.	MNK 1210*I
POGÁNY P. EA 8780 781.189b.	MNK 1210*I
BOSNYÁK S. bukovinai székely gy. (1962)	MNK 1210*I
VÖÖ G. 1981 181-186	MNK 1210*I
BEREZNAI Zs. Mcsd 23.21-22.133.2.	MNK 1210*I
OLOSZ Katalin 1972 159-167.	AaTh 1211
BODNÁR Bálint 1980 154-157. 22.	AaTh 1211
ÚMNGy X. 264-268. 36.	AaTh 1211
ÚMNGy X. 429-432. 20.	AaTh 1211
A nyiregyházi Jösa András Muzeum évkönyve	
IV-V (1961-62) 123.	MNK 1213*II
KOVÁCS Ágnes NI K 876 42. 34.	MNK 1213*III
BALLAGI MP II ? (Ld. Margalits 463 l.)	MNK 1213**
U.o. ? (u.o.)	MNK 1213**
ERDÉLYI MKK 234 l. 4616.	MNK 1213**
Nyr. VIII. (1879) 461 l.	MNK 1213**
Nyr. IX. (1880) 534 l.	MNK 1213**
Nyr. XIX. (1890) 43 l.	MNK 1213**
Nyr. XXVI. (1897) 327 l.	MNK 1213**
HELTAI RMK 4. 22-24 l.	AaTh 1215
Új Magyarország 1936. május 3-ból:	
GYÖRGY VA 112-114 l. 59.	AaTh 1215
BÁCSKAI-BOSNYÁK MNA 62.2.I/b.18.	
111-138 fsz.	AaTh 1215
VAS Gereben M X. 431-432 l.	AaTh 1216*
KRIZA V 424-427.VIII.	AaTh 1218

POLLÁK M. EA 3552 41-46. AaTh 1218
 KONSZA H 161-162. 98. AaTh 1218
 ÜMNGy VIII. 411-416. 40. AaTh 1218
 NAGY O. 1976 375-377. 68. AaTh 1218
 VÖÖ 1969 84-88. (19.) AaTh 1218
 SEBESTYÉN Á. I. 57-58. 13. AaTh 1218
 SEBESTYÉN Á. II. 279-282. 2. AaTh 1218
 SEBESTYÉN Á. IV. 430-431. 4. AaTh 1218
 NAGY Z. 1987 157-159. AaTh 1218
 ÜMNGy XVI. 449.130. AaTh 1221A*
 JÓKAI MNÉ 79. AaTh 1225
 BODOR D. EA 902 95-96. III. AaTh 1225
 VÖÖ G. 1981 192-193. 3. AaTh 1225
 HEGEDÜS L. 1857 133.(108) MNK 1228I*
 MNGy XIII. 82-90.14. MNK 1228I*
 KRESZ M. EA 4696 25-26. 10. AaTh 1231*
 KOVÁCS Ágnes NI K 876 80.66. AaTh 1231*
 ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 III.853-856.332. MNK 1231*II
 VAS Gereben M X. 433 1. MNK 1231*III
 DUGONICS MP I. 142. MNK 1231*VI
 ERDÉLYI J. MK. 31.597. Dugonics nyomán. MNK 1231*VI
 MARGALITS E. 1896. 45. Dugonics nyomán. MNK 1231*VI
 O.NAGY G. 1966 68.b208. Dugonics nyomán. ad MNK 1231*VI
 BALLAGI MP 139. 2433. MNK 1231*VI
 Nyr. XXVIII. (1899) 381. MNK 1231*VIII
 POLLÁK M. EA 3552 41-46. MNK 1231*IX
 RUBOVSKY F. EA 477 66-67. MNK 1241III*
 KOVÁCS Ágnes NI K 876 20-21. 15. MNK 1241IV*
 KOVÁCS Ágnes NI K 876 52.42. AaTh 1242A
 MAILAND EA 1944 700-706. AaTh 1242*
 POGÁNY P. EA 8780 532. AaTh 1244
 VÖÖ G. 1981 187-192 2. AaTh 1244
 VÖÖ G. 1981 187-192 2. AaTh 1245
 ÜMNGy XVI. 439.123. AaTh 1245
 KOVÁCS Pál MPK 235 1. MNK 1248I*
 BALLAGI MP II. 236 1. 4101. MNK 1248I*
 ERDÉLYI MKK 256 1. 4856. MNK 1248I*
 BOSNYÁK S. bukovinai székely gy. MNK 1248I*
 SEBESTYÉN Á. III.125-126. 31. MNK 1248I*

GÖNCZI GN 323-324 1. 17. AaTh 1250
 Nyr XVI.(1887) 327. MNK 1250I*
 VÖÖ 1981 192-193.3. MNK 1250I*
 DUGONICS MP I. 118 1. AaTh 1255
 VAS Gereben M X. 373 1. AaTh 1255
 BERZE NAGY B II. 404 1. 210. AaTh 1255+AaTh 1250
 KOVÁCS Ágnes NI K 876 9.9. AaTh 1255
 POLLÁK M. EA 3552 41-46. AaTh 1260A*
 TÓTH B. MA 1935 697. MNK 1265*I
 ANDRÁD S. (1789) I. 97-98. 144. AaTh 1273A*
 TURI S. EA 2336 34. AaTh 1273B*
 VÖÖ G. 1981 201-202. 16. MNK 1275I*
 KÁLMÁNY Sz. I. 124 1. 5. AaTh 1281
 KONSZA H 16.4. AaTh 1281
 VÖÖ 1981 192-193.3. AaTh 1281
 KOVÁCS EA 3912 154-155 1. 43. AaTh 1281
 MIKSZÁTH K. ÖM 34. 144-146 1. AaTh 1281A
 OLOSZ Katalin 1972 151-153. AaTh 1281A
 KOVÁCS EA 2734. 153-154 1. 33. AaTh 1281A
 NAGY Z. 1987 152-154. AaTh 1281A
 ANDRÁD S. I.123 1. 182. MNK 1283*IV
 U.o. 127 1. 188. MNK 1283*V
 DUGONICS MP I. 110 1. MNK 1283*V
 BALLAGI MP II. 32 1. 498. MNK 1283*V
 ERDÉLYI MKK 25 1. 505. MNK 1283*V
 SIRISAKA MKK 74 1. MNK 1283*V
 VAS Gereben M X. 373 1. MNK 1283*V
 VAJDA J. MB 1876 64-65. AaTh 1284
 HEGEDÜS L. 1857 14. AaTh 1284A
 AZ ÜSTÖKÖS, 1869 328. 1879 500. 1880 111. AaTh 1284A
 ADOMATÁR 1871 84. 118. AaTh 1284A
 VAJDA J. 1876 64. AaTh 1284A
 URAMBÁTYÁM 1902 52. 1905 91. AaTh 1284A
 HERKÓ PÁTER 1895 33.10. AaTh 1284A
 DÖMÖTÖR S. 1929 Ethn. XL 90.97. AaTh 1284A
 SEBESTYÉN Á. III.125-126. 31. AaTh 1287
 MIKSZÁTH K. Krk 54.299. AaTh 1287
 KOVÁCS Pál MPK 95 1. AaTh 1288A
 DUGONICS MP I. 149 1. AaTh 1288A

BALLAGI MP II. 281 l. 4891
 ERDÉLYI MKK 106 l. 2120.
 U.o. 270 l. 5142.
 SIRISAKA MKK 130 l.
 U.o. 196 l.
 U.o. 239 l.
 BERZE NAGY MNT II. 501 l.
 NyF 34. (1906) 135.
 KOVÁCS Ágnes NI K 876 41. 33.
 DAL és balladagyűjtemény MTAK Kézirat
 Ir.365/II 4-r.43-46.3.
 KÁLMÁNY L. EA 2801 361.197.
 BOSNYÁK S. bukovinai székely gy.
 SEBESTYÉN Á. III.125-126. 31.
 FARAGÓ J. 1969 K 200-205.
 KRESZ M. EA 4696 25-26. 10.
 ÚMNGy VI. 76-79. 69.
 ÚMNGy VI. 124-127. 89.
 ÚMNGy VIII. 403-410. 39.
 FARAGÓ J. 1969 K 200-205.
 KRESZ M. EA 4696 25-26. 10.
 ÚMNGy VI. 76-79. 69.
 ÚMNGy VIII. 403-410. 39.
 BERZE NAGY MNT II. 507 l.
 ANDRÁD I. 197 l. 285.
 KOVÁCS Pál MPK 25 l.
 MARGALITS 73 l.
 U.o. 74 l.
 BALLAGI MP I. 120 l. 2065.
 ERDÉLYI MKK 409 l. 8281.
 SIRISAKA MKK 45 l.
 Nyr XVI. (1887) 327-328.
 MAROSI-BAGOSSY-BAK MTAK Kézirat
 Ir.397/II 128.
 SZINI Péter MTAK Kézirat
 Ir.4-r. 367/I 108-110.
 MNGy IX. 524-528.76.
 KÁLMÁNY L. EA 2801 116-120.
 KÁLMÁNY L. H II. 191-193. 62.

AaTh 1288A
 AaTh 1288A
 AaTh 1288A
 AaTh 1288A
 AaTh 1288A
 AaTh 1288A
 AaTh 1288A
 AaTh 1288A
 MNK 1289II*
 MNK 1289II*
 AaTh 1290
 AaTh 1290
 AaTh 1290
 AaTh 1290
 AaTh 1291
 AaTh 1291
 AaTh 1291
 AaTh 1291
 AaTh 1291
 AaTh 1291
 AaTh 1291B
 AaTh 1291B
 AaTh 1291B
 AaTh 1291B
 AaTh 1291B
 AaTh 1293
 AaTh 1293*
 MNK 1293*I
 MNK 1293*I
 MNK 1293*I
 MNK 1293*I
 MNK 1293*I
 MNK 1293*I
 MNK 1293*I
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*

BERZE NAGY B II.408.220.
 KRESZ M. EA 4696 25-26. 10.
 KOVÁCS Á. EA 3912 156-158.44.
 ÚMNGy VI. 9-16. 47.
 ÚMNGy VI. 76-79. 69.
 KONSZA H 163-165. 100.
 KOVÁCS Z. EA 3104 15-16.
 POGÁNY P. EA 8780 599-601.
 KONSZA H 160-161.
 VÖÖ G. 1981 222-226. 45.
 ÚMNGy VIII. 403-410. 39.
 FARAGÓ J. 1969 K 200-205.
 VÖÖ G. 1981 218-219.43.
 VÖÖ G. 1981 227-231. 47.
 ÚMNGy X. 264-268. 36.
 ÚMNGy X. 429-432. 20.
 HORVÁTH I. M 1971 278-280.
 BOSNYÁK S. EA 13.502 56-58.23.
 BODNÁR B. K 154-157. 22.
 BERZE NAGY B II.404-405.211.
 O.NAGY (1966) 402.
 Nyr IV. (1875) 144. 35.
 POGÁNY P. EA 8780 615.
 MAGYAR és Erdélyországi Uj és Ó
 kalendárium Győr 1767
 VAS G. ÖM IV.76.
 VÖÖ G. 1969 266.
 DAL és balladagyűjtemény MTAK Kézirat
 Ir.4-r.365/II. 43-46.2.
 ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960 MN III.853-856.
 ERDÉLYI MKK 424 l. 8715.
 Ethn. LXV. (1903) 196 l.
 SIRISAKA MKK 84 l.
 Nyr. XLIV. (1915) 239.
 BERZE NAGY B II. 569 l. 31.
 IMREH L.S 81.179.
 KÖNYI J. D 1815 112.191.
 GYÖRGY L. 1938 281-282.161.
 Ethn. XXXVIII. (1927) 38.

AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 AaTh 1293A*
 MNK 1294*II
 MNK 1294*III
 AaTh 1296B
 MNK 1298*
 MNK 1299*I
 MNK 1299*I
 MNK 1299*II
 MNK 1300*II
 MNK 1300*II
 MNK 1300*III
 MNK 1300*IV
 MNK 1300*VI
 MNK 1300*VI
 MNK 1300*VI
 MNK 1300*VI
 MNK 1300*IX
 MNK 1300*IX
 MNK 1300*XIII

SIRISAKA MKK 123.	MNK 1300*XIII
SIRISAKA MKK 72.	MNK 1300*XIV
SIRISAKA MKK 125.	MNK 1300*XIV
BALLAGI M. MP 307.5367.	MNK 1300*XV
Borzi NAGY-ERDÉLYI MTAK Kézirat Ir.8-r.206/90 e 2-3f	MNK 1300*XV
Nyr. I. (1872) 271.175.	MNK 1300*XV
NyF 10. 49.	MNK 1300*XVI
Ethn. XXXIV-XXXV. (1923-24) 179-180.	MNK 1300*XVIII
TÓTH B. MA 1935 510.	MNK 1303*II
ERDÉSZ T 21-22 1.	MNK 1306*I
KÁLMÁNY L. Sz I.71.	MNK 1306*II
Nyr. XXIX. (1900) 85 1. 6.	MNK 1306*III
Nyr. XXIX. (1900) 83-84 1. 1.	MNK 1306*III
BERZE NAGY B II. 571 1. 36.	MNK 1306*III
Nyr. VIII. (1879) 325.	MNK 1306*IIIa
Nyr. XXIII. (1895) 138.	MNK 1306*IIIz
Nyr. XXX. (1901) 543.	MNK 1306*IIIz
KÓNYI D II. 71 1.	MNK 1306*V
ANDRÁD I. 152 1. 224.	MNK 1306*V
ERDÉLYI MKK 6 1. 106.	MNK 1306*V
Nyr. XXIX. (1900) 84 1. 3.	MNK 1306*VI
DUKA J. EA 13.002 81.	MNK 1306*VIII
BALLAGI MP II. 438 1. 7834.	AaTh 1309
Nyr. I. (1872) 85 1.	AaTh 1309
KOVÁCS Pál MPK 91 1.	AaTh 1310
DUGONICS MP II. 167 1.	AaTh 1310
BALLAGI MP II. 335 1. 5859.	AaTh 1310
ERDÉLYI MKK 336 1. 6514.	AaTh 1310
Nyr. IV (1875) ? (Ld. Margalits, 626 1.)	AaTh 1310
KONSZA H 184 1. 120.	MNK 1310I*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 59. 46.	MNK 1310I*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 81. 67.	MNK 1310II*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 43. 35.	MNK 1310IV*
KOVÁCS Ágnes NI K 876 40. 32.	MNK 1310VI*
KOVÁCS Ágnes EA 3912/B 742-748.190.	AaTh 1311
SEBESTYÉN Á. II. 279-282.2.	AaTh 1313
MAILAND O. EA 1944 700-706. I.	AaTh 1313
ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS 1960	

MN III.536-537.261.	AaTh 1313
BELATINI BRAUN O. NIFA 131-132. 163.165.	AaTh 1313
BOSNYÁK S. EA 13.502 112-113.72.	AaTh 1313
SEBESTYÉN Á. II. 359-363.	AaTh 1313
JÓKAI M. MNÉ 96-101.10.	AaTh 1313
DUGONICS MP II. 161 1.	AaTh 1313A
BALLAGI MP I. 125 1. 2141.	AaTh 1313A
ERDÉLYI MKK 125 1. 2486.	AaTh 1313A
SIRISAKA MKK 132 1.	AaTh 1313A
ÚMNGy V. 277-278 1. 44.	AaTh 1313A
ÚMNGy VI. 5-8 1. 45.	AaTh 1313A
HORVÁTH I. 1971 280-282.	AaTh 1313A
BODNÁR B. EA 10.137 121-125.18.	AaTh 1313A
NAGY Z. 1987 170-172.	AaTh 1313A
ÚMNGy XIX. 147-150. 92.	MNK 1313C*
ORTUTAY-DÉGH-KOVÁCS MN III. 451 1. 237.	MNK 1318E*
FARKAS S. EA 1400 10.	MNK 1318G*
Nyr. XXXVIII. 287.	MNK 1318G*
MIKSZÁTH K Krk 54.298.	AaTh 1319
VÖÖ G. 1981 251-252. 56.	AaTh 1319
VÖÖ G. 1981 181-186. 1.	AaTh 1319A*
NAGY O. 1983 95-99. 29.	AaTh 1319A*
POGÁNY P. EA 8780 396-405.	MNK 1319N*
KOVÁCS Á. EA 6994 II.44.	MNK 1319P*
GÖNCZI F. GN 343.10.	MNK 1319S*
SIRISAKA MKK 171 1.	MNK 1319I*
Nyr. V. (1876) 263 1.	MNK 1319II*
VÖÖ 1981 210.30.	AaTh 1321
DUGONICS MP I. 142 1.	MNK 1321E*
BALLAGI MP I. 135 1. 2348.	MNK 1321E*
ERDÉLYI MKK 344-345 1.	MNK 1321E*
VAS Gereben M X. 380 1.	MNK 1321E*
Nyr. XXV. (1896) 332 1.	MNK 1321E*
U.o. 558 1.	MNK 1321E*
Nyr. XXIX. (1900) 84 1. 2.	MNK 1321E*
BOSNYÁK S. 1967 95.31.	MNK 1321E*
BOROSS M. Foktői gy. 61 1.	MNK 1321F*
JÓKAI M. 1856 110.8.	MNK 1322I*
Nyr. V. (1876) 328 1.	AaTh 1322A*

Nyr. XLV. (1916) 265 1.	AaTh 1349K*
ANDRÁD I. 138 1. 204.	MNK 1349I*
ERDÉLYI MKK 178 1. 3404.	MNK 1349I*
MAKRA EA 4877. 274-275 1. 568.	MNK 1349III*
JÓKAI M. MNA 114.7.	MNK 1349IV*
VAS Gereben M X. 391 1.	MNK 1349IV*
DUGONICS A. MP II.117.	MNK 1349V*
Népszabadság XXI. (1963) 59. vezércikkéből	MNK 1349VII*
ILLÉSY Gy. MTAK Kézirat Ir. 8-r. 177 152.f 11.	MNK 1349XVI*
KÁLMÁNY L. H II.134-135.28.	MNK 1349XIX*
BERZE NAGY J. B II.413-414.226.	MNK 1349XXV*

Az országhatárokon belül levő helységeknek a mai közigazgatási beosztást tüntettük fel, az országhatárokon kívül fekvőknél az 1913-as megyebeosztást használtuk tájékoztatóul (mivel a szomszédos országokról érvényben levő közigazgatási beosztás nem állt rendelkezésünkre) s minden esetben az illető ország nagy kezdőbetűjével utaltunk arra, hogy a község melyiknek a területén fekszik.

EPIZÓD AZ 1450 ILL. 1384, VAGY MÁR TRÉFÁS MESETÍPUS
KERETEI KÖZÖTT

BÉRES EA 6001. 203-207 1.	MNK 1206*
KÁLMÁNY Sz. II. 125 1. 5.	AaTh 1210+AaTh 1229*
MTAK Kézir. Ir. 371. 801.	AaTh 1210
ÜMNGy VI. 12-13 1. 47.	AaTh 1210
ÜMNGy VIII. 414 1. 40.	AaTh 1210
KÁLMÁNY Sz. III. 166-168 1. 3.	MNK 1210*I+AaTh 1229* +AaTh 1231*+AaTh 1245
KÁLMÁNY H. I. 115. 1. 32.	MNK 1210*I+AaTh 1229*+AaTh 1245
BERZE NAGY B II. 421 1. 230.	AaTh 1211
ÜMNGy X. 264-266.	AaTh 1211+AaTh 1229*+MNK 1233* +AaTh 1245+AaTh 1293A*
ÜMNGy X. 429-432.	AaTh 1211+AaTh 1229*+MNK 1233* +AaTh 1245+AaTh 1293A*
ARANY E 308-313 1.	AaTh 1229*+AaTh 1245+AaTh 1284*
Nyr. III. (1874) 31-34 1.	AaTh 1229*+MNK 1233*+AaTh 1245
KÁLMÁNY EA 2801. 101-102 1.34.	AaTh 1229*+AaTh 1245+MNK 1284*I
BENEDEK MMMV III. 18 1.	AaTh 1229*+MNK 1233*+AaTh 1245
HALÁSZ L. 10-15. 2.	AaTh 1229*+MNK 1233*+AaTh 1242A +AaTh 1245+AaTh 1284*
BERZE NAGY B II. 413 1. 225.	AaTh 1229*+AaTh 1245
ORTUTAY MN III. 520-523 1. 57.	AaTh 1229*+MNK 1233*+AaTh 1245
KONSZA H 155-157 1.93.	AaTh 1229*+MNK 1233*+AaTh 1242A +AaTh 1245+AaTh 1284*
SEBESTYÉN Á. II. 159-161. 138.	AaTh 1229*+MNK 1233*+AaTh 1245
KÁLMÁNY H I. 113-115 1. 31.	AaTh 1231*+MNK 1232*+MNK 1284*I
SEBESTYÉN Á. III.119-120. 27.	MNK 1232*+AaTh 1245+MNK 1284*I
BERZE NAGY B II. 413-414 1. 226.	MNK 1232*
VÖÖ 1969 88-89. 20.	MNK 1233*+AaTh 1242A+AaTh 1284*
ÜMNGy VI. 17 1. 48.	AaTh 1242*
BERZE NAGY B II. 414-416 1.227.	AaTh 1244+AaTh 1245+MNK 1284*I
BENE K III. 117-125 1.	AaTh 1244+AaTh 1245
KÁLMÁNY EA 2801. 146 1. 55.	AaTh 1245
JAKAB EA 3631. 81-105 1.	AaTh 1245
NAGY O. 1983 95-99.29.	AaTh 1245
OLOSZ K. 1972 159-167.	AaTh 1245+AaTh 1288+AaTh 1293A*

ÜMNGy VIII. 417-420 1. 41.

AaTh 1245+MNK 1250I*+MNK 1284*I

+AaTh 1288+MNK 1294*I

SEBESTYÉN Á. IV. 97-98.

AaTh 1245+MNK 1284*I+MNK 1294*I

Ethn. L. (1939) 162-163 1.

MNK 1248I*

REGISTER DER UNGARISCHEN SCHILDBÜRGERSCHWANK-TYPEN

(Rátótiaden)

(AaTh 1200 - 1349 Mt.)

Die ungarischen Schildbürgerschwänke sind als Vertreter einer Übergangsgattung zwischen Märchen und Sage aufzufassen: sie sind an bekannte Orte oder Personen geknüpfte sonderbare Geschichten, die einerseits wahre lustige Vorfälle, zumeist aber wandernde Themen erzählen. Die ungarische Folkloreliteratur verzeichnet sie - nach der öftest erwähnten Ortschaft RÁTÓT in Transdanubien - als RÁTÓTIADEN.

Bis zu unseren Tagen haben die volkskundlichen Sammler die sogenannten Rátótiaden nicht als Dichterwerke ästhetischen Anspruchs betrachtet, auch legte man keinen Wert darauf, daß man - den eindrucksvollen Zaubermärchen ähnlich - von guten Erzählern tadellos hergesagte Texte wortwörtlich, ja: buchstäblich treu verzeichne. Wir besitzen in zuverlässiger Form festgesetzte, von guten Erzählern vorgetragene Texte nur aus den letzten Jahren, seither sich das Sammeln mittels Tonband allgemein eingebürgert hat.

Alltagsleben kommen die Spottmärchen zumeist nicht bei der üblichen Gelegenheit des Märchenerzählens zum Vorschein, eher dann, wenn die Jugend oder die in der Fremde tätigen Bauarbeiter, Bergleute, Schiffer usw., zweier Gemeinden einander necken und alle Schwänke und absurde Geschichten hervorholen, die man von dieser oder jener Ortschaft zu erzählen pflegt. Außer der Spöttelei können diese Märchen auch pädagogischen Zwecken dienlich sein. Oft deutet man auf die Ungebürlichkeit einer Handlung, einer Rede mittels der krassen Züge einer Schildbürgergeschichte hin. Im solchen Fällen werden die Texte vorwiegend von älteren Personen für die jugendlichen als Lehrfabel hergesagt. Dieses Gattungsmerkmal erklärt die Tatsache, daß sich einige Typen auch im Stoffe der ungarischen Aesopik aufzufinden lassen.

Unsere Rátótiaden können wir in zwei Gruppen teilen:

1. Ein Teil haftet, jahrzehntelang, nicht selten sogar jahrhundertlang diesem oder jenem bestimmten Dorfe an. Wir sind z.B. im Besitze von Aufzeichnungen aus der Mitte des vergangenen Jahrhunderts über die Leute von Kikinda, bei denen man Feuer geläutet haben soll als der Kirchturm von einem Mückenschwarm - wie von einer Rauchwolke umfungen war (MNK 1340*V. Mt.); oder über die Bewohner von Mezösas, die einen Windhund zur Krippe anbanden, da es ihnen gelang glaubwürdig zu machen, daß das unbekannte Tier das Fohlen eines Zauberpferdes sei. (MNK 1319VI* Mt.) Diese scherzhaften Unterstellungen - welche manchmal vielleicht auch auf die Wirklichkeit zurückzuführen sind - kommen bis nun an andere Ortschaften angeknüpft nicht vor.

2. Ein anderer Teil der Schildbürgergeschichten ist im Lande überall bekannt und wird mit nahezu gleichem Gedanken- gang über die Zigeuner oder die Bewohner jener Dörfer erzählt, welche in gewissen Gegenden - aus unerklärten Gründen - die Zielscheibe des Spottes geworden sind. So z.B. die Geschichte vom Stier, den man auf den Kirchturm emporzog (MNK 1210*I. Mt.) oder von der Kirche, die man auf Erbsen verschoben hat (AaTh 1326 Mt.).

Außer der kurzen, in Prosa abgefaßten anekdotischen Konstruktion (1); erscheint eine beträchtliche Anzahl der Rátótiaden auch in anderer Kunstform als lokales, nicht allzu langlebiges "Kunstwerk"; wie etwa die Bearbeitung dieses oder jenes Märchens in Form eines Reimspruches oder Liedes (2); oder in einem einzigen Satz zusammengefaßt, als Zeile eines Verses, der die Merkwürdigkeiten gewisser Ortschaften aufzählt (3). Sie ist bekannt als eine vergleichende Redensart oder ein geflügeltes Wort (4); aber auch als scherzhaftes Attribut (5); bzw. die Erläuterung von Redensarten, geflügelten Worten oder Attributen. Die sechste Erscheinungsform ist wiederum selbständig und epischen Charakters: sie erzählt, wie übel es jenen dummen Spöttern erging, die ausgerechnet vor den Bewohnern des betroffenen Dorfes eine Anspielung auf einen Schildbürger- schwank fallen liessen und draufzahlen mussten (6). Des weiteren entwickelt sich mancher Typ zu einem wirklichen Märchen, indem sich mehrere Rátótiaden kettenartig verknüpfen und sich

zu einer Reihe von Abendteuern eines Narren oder eines Menschen, der Narren sucht, gestalten (7).

Wir können als Beispiel wieder einmal das Märchen des Stiers, den man auf den Turm hinaufzog, zitieren - das zu unseren populärsten Rátótiaden gehört.

1. Das Märchen lautet wie folgt:

"Am Dache eines abgebrannten Turms begann etwas Gras zu wachsen. Dieses merkte der weise Dorfschulze alsbald, versammelte den Rat und man beschloss - um einen Schaden des Gemeinguts zu verhüten - das Gras durch den Dorfbullen abweiden zu lassen...

Man führte auch den Bullen an Ort und Stelle, indem aber das Gras hoch oben gewachsen war, band man einen Strick um den Hals des Stiers und begann ihn an der Leine in die Höhe zu ziehen. Mittlerweile hing die Zunge des halberstickten Tiers schon heraus, worauf einer der klugen Gevatter laut aufjubelte:

- Heidi Schwager Zieht ihn, weil er's s begehrt!" (DUKA EA 13.002 Seite 97.)

2. Dieselbe Geschichte wurde an die Leute von Oláhfalú in Verse gefaßt:

"Oláhfalver Pinsel,
Mauseloch-Gesindel,
Habt hinaufgezogen
Euer Hab', ihr Schrullen,
Den schäbigen Bullen,
Daß er Gras euch weide,
Denn ihr habt gebrummet
- wußtet nicht vor Zorn
wo hinten, wo vorn -
Als er fraß
Das Grummet."

(Siehe bei Duka S. 98. - Freie Übertragung von Gáspár SOLTÉSZ)
Dieser Reimspruch motiviert den Fall nicht mehr mit der 'Weisheit' des Rates, sondern mit dem Schaden, den der Bulle angerichtet hat.

3. Lajos KÁLMÁNY veröffentlicht in seiner Sammlung aus der Gegend von Arad ein langes Poëm grundverschiedenen Charakters bestehend, aus vierzeiligen Strophen mit Paarreimen. Jede

einzelne Zeile betrifft ein anderes Dorf, ist ein Spottmärchen in einem Satz zusammengefaßt. Überall ist der Spruch geläufig:

"Großen Bullen zog man auf die Kirch' in Dorog."

(KÁLMÁNY K II. S. 178 20. 5. Strophe, 4. Zeile.)

4. Wir kennen eine Unmenge von vergleichenden Redensarten, die auf diese Geschichte anspielen. Insbesondere finden sich solche in unseren Redensarten- und Sprichwörtersammlungen an die Gemeinde Kóny geknüpft:

"Schweift, wie der Stier von Kóny." (Margalits, S. 767.)

"Keucht, wie der Stier von Kóny." (Nyr. XXIII. (1894) S. 38.)

"Brüllt, wie der Stier von Kóny." (Nyr. XXIX. (1900) S. 538), usw.

5. Infolgedessen nennt man die Einwohner der Gemeinde die "Stierfolterer von Kóny" (Nyr. XXV. (1896) S. 429), die Leute von Tényő aber, die in einer Anekdote ebenfalls erwähnt werden, die "Stierwürger von Tényő" (Nyr. XXXVI. (1907) S. 322).

6. Außer obengenannten hat man diesen Typ auch über Leute aus Rátót, Megyeres, Szent Domokos, Görgő, Mucsa, Szamoszeg, Kisnamény, Drávacsepely, Paks, Csikmenaság und Csikverebes verzeichnet. Die Bürger genannter Gemeinden kennen schon recht wohl die ihnen zugeschriebenen, unmöglichen Unterstellungen und oftmals wird der Spott den Spottenden samt Zinsen zurückbezahlt.

"Der in seiner Diözese herumreisende Bischof fragte - in Gegenwart der zu seiner Ehre zum Festgelage versammelten Notabilitäten - den Komitatsvorstand von Oláhfalva scherzend:

- Verraten sie mir, mein lieber Herr Komitatsvorstand, wie haben sie denn jenen Stier zum Grasens auf den Turm hinaufgezogen?

- Es konnte uns nur gelingen - gab selbstbewußt der gekranke Mann zur Antwort - denn während wir von vorn ihn am Stricke gezogen haben, hat Hochwürden hinten seinen Schwanz gewunden.

Der Bischof schämte sich so sehr, daß er sogar das feine Mittagessen unberührt ließ." (DUKA, 1. c. S. 98.)

7. Derselbe Typ ist auch aus den Sammlungen von KÁLMÁNY (betitelt 'Szeged Népe' - III. S. 166-168, 3. - und 'Hagyományok' - I. S. 115, 32.) bekannt, usw. als Episode von 1450, bzw. 1384 Mt.

Selbstverständlich erscheinen alle Typen in sämtlichen Formen nicht. Dem einfältigen Mann, der mit Heugabel Nüsse auf den Boden ladet (AaTh 1229* Mt.) begegnen wir bloß als Gestalt einer Märchenepisode. Alle ungarischen Varianten der Geschichte vom Salzsähen (AaTh 1200 Mt.) sind mitsamt Ortsneckereien. Andere wieder kamen nur als auf eine genau nicht umgrenzte Geschichte anspielende, vergleichende Redensart vor. So weiß man z.B. nicht, wie sich der Vorfall abspielte, als die Leute von Bodony, bzw. von Tényő, den Fladen als Fußlappen angezogen haben (MNK 1273C*I. Mt.), oder: wie war es denn eigentlich als der Husarre von Eger (Erlau) sein Pferd - auf dessen Rücken er saß - nicht finden konnte (AaTh 1288A Mt.).

Ähnliche Erscheinungen bereiten für uns bei der Typenkonstruktion auch deshalb Schwierigkeiten, weil nicht jedesmal die gleiche Geschichte hinter den auf die Rátótiade anspielenden Redensarten und geflügelten Worten verbirgt.

Wie aus den angeführten Beispielen zu ersehen ist, können die Rátótiaden an Personen, Dörfer, Landesteile, Nationalitäten, Handwerke geknüpft werden, nicht selten in nahezu unveränderter Fassung. Bei der näheren Prüfung dieser Erscheinung müssen wir auf den Zeitpunkt der Aufzeichnung der einzelnen Texte Rücksicht nehmen. Wir konnten nämlich feststellen, daß die Zielscheibe unserer Rátótiaden im XVIII. Jahrhundert meistens der Bauer, in der ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts ein Dorf (eine Gegend) bzw. seine Bewohner, in der zweiten Hälfte aber der Zigeuner war. Zum Beispiel AaTh 1296B - Geschenk im Brief: Bauer - Székler - Zigeuner; MNK 1331*. - Analphabeten: Bauer - Palóc - Zigeuner; oder MNK 1228I* - Die für Flöte gehaltene Flinte bzw. AaTh 1319A - Die totgeschlagene Uhr: die Bewohner von Rátót, usw. - Zigeuner; MNK 1300*II - Die Begrüßung: Die Leute von Oláhfalva, usw. - Zigeuner. In unseren heutigen Aufzeichnungen kommen Geschichten mit dem Gepräge der Ortsneckerei oder mit dem Charakter der Zigeuneranekdote ab-

wechselnd vor. Der Bauer hat kaum eine Rolle; wenn er doch vor uns tritt, so vermuten wir meistens ein literarisches Vorbild hinter dem Text.

Darum können wir mit den Typologisierungsversuchen nicht übereinstimmen, die - aus der Einteilung unserer Anekdotensammlungen herausgehend - nach dem Helden (oder Zielpunkt) der Anekdote - über den Bauer, den Zigeuner, den Palócen, über Leute aus Baranya oder über einzelne Gemeinden spöttelnde Geschichten zu unterscheiden trachten. Das könnte eher als Leitgedanke der Sammelarbeit auf dem Terrain verwertbar sein. Im Bewußtsein unserer Gewährleute lebt die Rátótiade zumeist mit solchem Merkmal bezeichnet - in selbstständigen Episoden oder kettenartig aneinander geknüpft, - und diesem Faden folgend läßt sich der Stoff wohl aufwickeln: "man soll uns scherzhafte Märchen vom einfältigen Bauer, von den Bewohnern des Nachbardorfes, vom Manne aus Csepely, Disznósd, Rátót, Oláhfalú usw., vom Zigeuner usw. erzählen". Beim typologischen Systematisieren aber müssen wir das Augenmerk auf das Thema richten, ansonsten bleibt eine Reihe von Varianten, oder aber ihre Gattungszusammenhörigkeit wohl oder übel außer Acht.

Wir haben den Typenregister der Rátótiaden als einen Teil des Ungarischen Volksmärchenkatalogs - welcher auf Grund des Aarne-Thompson'schen Katalogs bearbeitet wird - bereitgestellt. Dabei stützten wir uns auch auf die Studien und die typologischen Stoffzusammenstellungen von Zsigmond SZENDREY und Lajos GYÖRGY. Außer den erwähnten Forschern der Gattung haben von den Folklore-Forschern auch János BERZE NAGY, von den Redensartforschern Vilmos TOLNAI, und - seit Paul KOVÁCS - auch die Redakteure der Redensarten- und Sprichwörteransammlungen den engen Zusammenhang zwischen Rátótiaden und Redensarten, insbesondere aber zwischen vergleichenden Redensarten und geflügelten Worten erkannt. Beim Ordnen ihrer Sammlungen haben sie den Sprüchen auch derer "Märchen" hinzugefügt bzw. bei der Zusammenstellung der Varianten der Spottmärchen auch die anspielenden Sprüche in Betracht gezogen. Unsere Aufgabe war demzufolge das Einreihen dieses in Märchen-, Anekdoten- und Redensartensammlungen angehäuften, beträchtlichen Stoffes in die vom Aarne-Thompson'schen Katalog gebotenen Rahmen.

Die zur Verfügung stehenden hundertfünfzig Typennummern reichten - selbst nebst den neulich eingeführten Erweiterungsmöglichkeiten mittels Stern- und Buchstaben - zur Aufnahme des ungarischen Stoffes keineswegs aus. Die größte Schwierigkeit bereitete aber uns nicht die Unzulänglichkeit der zur Verfügung gestellten Katalogen-Nummern, sondern die Unsicherheit der Grenzen zwischen den verschiedenen Kunstgattungen. Während z.B. das Einordnen der Zaubermärchen oder der Tierfabeln in die vom Katalog bestimmten Rahmen nur selten Gattungsprobleme hervorrufen, ist der einzureihende Stoff unserer Rátótiaden nicht klar und zweifelsohne nicht gleichartig; es empfiehlt sich also, die Rátótiade als besondere Gattung von den übrigen epischen Gattungen der mündlichen Überlieferung abzugrenzen.

Auf die größte Schwierigkeit trifft man auf dem Gebiet der Anekdote. Das Wahrnehmen und frappant Zuschandenmachen von Charakterfehlern sind Eigenheiten beider Gattungen, es fehlt aber bei der Anekdote das märchenhafte Gepräge. Die Rátótiade erhebt keinen Anspruch darauf, daß der Zuhörer sie, gleich dem Zaubermärchen in unseren Tagen, für tatsächliche Rationalität annehme. Darum nennen sie Mór BALLAGI und János ERDÉLYI "das Märchen der Redensart", da einerseits der größte Teil der Geschichten allzu seltsam ist, um sie für Wirklichkeit annehmen zu können, andererseits aber ist es fragwürdig, ob es wirklich ein genetischer Zusammenhang zwischen den Rátótiaden und den Redensarten, die sie erklären wollten, bestehe.

Ich bin der Meinung, man könnte darüber einig sein, daß die frappanten anekdotischen Geschichten vom dummen oder vom dummgehaltenen Menschen - wie das auch von den internationalen Katalogen indiziert wird - in diese Gattung einzureihen sind. In den diesbezüglichen Texten des ungarischen, des russischen und rumänischen Stoffes ist die erwähnte Dummheit unserem Eindruck nach nicht selten markiert und tarnt Verschlagenheit, und manche scheinbar einfältige Äußerungen rühren von der Gattung aus Ironie und Galgenhumor her.

Bei Systematisierung der ungarischen Schildbürgergeschichten gingen wir in folgender Weise vor. Auf Grund der zur Verfügung stehenden Sammlungen volkssprachlicher Texte, sowie der meist gelesenen und gebrauchten Anekdoten - und Redensar-

tensammlungen stellten wir chronologisch die Reihenfolge der Varianten der einzelnen Typen fest. Dann suchten wir denjenigen Text heraus, der vermutlich auch den übrigen zum Ausgangspunkt diente, oder mangels an solchen - denjenigen, den wir für besonders charakteristisch hielten und teilten diesen im vollen Umfang mit. (Die Texte erstrecken sich durchschnittlich auf einige Zeilen, selbst die wenigen umfangreichen füllen nicht mehr als 1-1,5 Seiten an.)

Wenn die Varianten jener Texte, die in unseren ersten, aus dem XVIII. Jahrhundert herstammenden Sammlungen enthalten sind, in der mündlichen Überlieferung unserer Tage aufzufinden waren, haben wir auch diese - zwecks Vergleiches - beigelegt. Wo wir im Besitze solcherlei Stoffes sind, dort legen wir den Typ in allen Erscheinungsformen vor; bei Texten aber, welche mit gewissen Redewendungen und geflügelten Worten enge verknüpft sind, zählen wir auch das uns zugängliche Material vor; auch in Fällen, wo die Erläuterungen von unserem Typ abweichen.

Man kann den Form- und Bedeutungswandlungen nur dann Schritt für Schritt folgen, wenn man, von der bisher gebräuchlichen Methode abweichend, nicht mit Textauszügen, sondern mit vollen Texten arbeitet. Obwohl unser Stoff noch mittels des Katalogs von BERZE NAGY angeeigneten Methode gesammelt worden war, dennoch nahmen wir - wenn es sich um die Zusammenstellung der Varianten eines Types handelte - auch die Originaltexte jedesmal hervor.

Wir wollen hoffen, daß es uns auf diese Weise gelingen wird 1. die ungarischen Varianten der aus der internationalen Märchenliteratur bekannten Typen vorzustellen; ferner 2. diejenigen Typen zu demonstrieren, derer Varianten im Ausland bis nun nicht aufgefunden wurden, obwohl wir es mit großer Wahrscheinlichkeit annehmen müssen, daß sie den rumänischen oder griechischen Folkloreforschern als nicht unbekannt erscheinen werden. 3. Was die Beziehungen zu der internationalen Anekdotenliteratur des Westens betrifft: es waren für uns einerseits die vallonischen Zusammenhänge besonders augenfällig, andererseits aber die Tatsache, daß der durch deutsche Vermittlung, mittels der Sammlungen von Sámuel ANDRÁD und János KÓNYI in die Blutzirkulation der ungarischen Epik gelangte Stoff größtenteils in der Schriftlichkeit, im Rahmen der Witzblätter und

Anekdotensammlungen erhalten blieb. Mündlich waren hie und da sehr gutgeformte Varianten nur bei den literarisch veranlagten Székeln aufzufinden. Es fragt sich, in welchem Masse ein Typenkatalog die genetischen Beziehungen zu erschließen, oder ihrer geschichtlichen Entwicklung in der Mündlichkeit nachzufolgen hat? Einstweilen sind wir gezwungen die internationalen Quellen sowie die historische Gestaltung der Rátótiaden auf ungarischem Boden als eine offene Frage zu behandeln. 4. Es konnte auch die gesellschaftliche Funktion dieser Gattung nicht erörtert werden und es kamen auch vereinzelte Beobachtungen über gewisse Texte vom sozialen Charakter noch nicht in Frage. Besonders auffallend ist z.B. die Erscheinung, daß es in einer langen Reihe von Varianten der Rátótiaden nicht die Einwohner des Dorfes X oder Y lächerlich vorgeführt werden, sondern die Vorsteher der Gemeinde oder Stadt, oder aber die verschiedenen Amtspersonen, die nicht geradezu auf der Höhe ihres Amtes stehen. 5. Es verdiente auch bei dieser Gattung - gleich wie bei der Tierfabel - ein besonderes Studium die Interferenz der Mündlichkeit und Schriftlichkeit, die vermittelnde Rolle der Anekdoten- und Sprichwörtersammlungen, insbesondere aber die der Kalender; und es verdiente ein besonderes Studium auch die Person und die Klassenangehörigkeit des Spötters - nicht nur die des Verspotteten -, indem wir offenkundig auch hier - gleich wie bei der Untersuchung der Sprichwörter und Anekdoten - nicht ausschließlich auf Texte 'völkischer', 'bäuerlicher' Herkunft angewiesen sind.

6. Auch den Stilmerkmalen widmeten wir nicht die gebührende Aufmerksamkeit, weder in Hinsicht der Gattung, noch der historischen Gestaltung. Das erforderte eine möglichst vollkommene Übersicht unserer in Druck und Handschrift vorliegenden Redensart- und Anekdotensammlungen, Witzblätter und Kalender, von dem XVIII. bis zum XX. Jahrhundert; ferner wären auch weitaus zahlreichere Tonbandaufnahmen als die bisher gesammelten nötig, um die charakteristischen Merkmale des lebenden Textstoffes registrieren zu können.

Der Typenregister der Rátótiaden trachtet aber nicht all die Probleme zu behandeln und zu lösen, die in Zusammenhang mit der Gattung zum Vorschein gekommen sind. Unsere Aufgabe war vielmehr die Aufmerksamkeit auf dieses, in ungarischer

Relation nur wenig erforschte Gebiet zu lenken, und auf die methodischen Fragen hinzudeuten, die beim Sammeln des Stoffes und im Laufe der Zusammenstellung der Varianten aufgetaucht waren.

TYPEN DER UNGARISCHEN SCHILDBÜRGERSCHWÄNKE

AaTh 1200 - 1349

MNK 1200 GESÄTE GEGENSTÄNDE

AaTh 1200 DER GESÄTE SALZ (Das Salzsäen)

Dumme Leute säen Salz, als wäre es Getreide. Auf dem besäten Acker wächst dicht der beißende Brennessel. Man freut sich im voraus auf die reiche Ernte; 20* (Forts. MNK 1201I* v. MNK 1201II*; BN 1200)

MNK 1200I* DAS GESÄTE SCHNAPPMESSER 2.

(Siehe unter Mt. 1200; BN 1349 XXIV*)

MNK 1200II* DIE GESÄTE GRIEBE

Dumme Leute pflanzen Griebe, um daraus Ferkel zu erzeugen; 7. (Siehe unter Mt. 1200.)

MNK 1200III* DAS GESÄTE GOLD

Dumme Leute wollen Gold erzeugen. Sie kaufen Goldstaub um viel Geld und säen dieses aus; 1. (Siehe unter Mt. 1200.)

MNK 1200IV* GESÄTE KIERGRAUPEN

Irrtümlicherweise werden diese für Weizen ausgesät; 2. (Siehe unter Mt. 1200.)

MNK 1200V* ANDERE GESÄTE GEGENSTÄNDE 4.

MNK 1201I* DIE VERSCHONTE SAAT

Vier Leute schleppen den Feldwächter auf Schragen, damit dieser die Salzsaat nicht zertreten soll; 14 (BN 1201).

MNK 1201II* DER IN DIE SAAT GEFALLENE HUT

Dieser wird von vier Ochsen mit Harpune herausgezogen; 1. (Siehe unter Mt. MNK 1201I*.)

AaTh 1202 GETREIDEERNTTE MIT KANONE 1.

* Nummer der ung. Varianten.

AaTh 1203A DIE FÜR SCHLANGE ANGESEHENE SICHEL 2. (BN 1340*)

AaTh 1204* DIE WEGLAUFENDE SAAT

Man schneidet (schlägt mit Dreschflügel) die wogende Saat ab, damit der Wind diese nicht fortschaffen soll; 15 (BN 1204*).

MNK 1206* DIE MÄRTE

Den Einfältigen bewirtet man mit Märte. Es schmeckt ihm besonders wohl. Auf dem Heimweg wiederholt er fortwährend die Name der Suppe - er will es zuhause auch kochen lassen. Als er eine Pfütze überspringt, fällt ihm das Wort aus dem Gedächtnis. Er meint, es sei ins Wasser gefallen und fängt es an zu suchen. Ein Herr fährt auf dem Weg vorbei. Er denkt bei sich, daß der Einfältige etwas Wertvolles verloren hat und rührt das kotige Wasser mit. Endlich wird der Herr der Sache überdrüssig: - Ich suche's nicht mehr, das ist ja schon wie die Märte! - Sie haben es gefunden! - ruft der Einfältige voll Glück aus und läßt sich seither immer Märte kochen; 5 (BN 1206*; vergl. AaTh 1687; J 1805.3.1.)

MNK 1208 DAS MEHLWORFELN**

Eine dumme Frau worfelt das Mehl. Das Muffige fällt auf die Pläne, das Gute trägt der Wind weg; 5 (BN 1208*).

AaTh 1210 DIE KUH WIRD AUF DEN DACHBODEN GEBRACHT, UM DORT ZU WEIDEN 8.

MNK 1210*I DER STIER WIRD AUF DEN KIRCHTURM GEZOGEN UM DAS GRAS ABZUWEIDEN

Auf dem baufälligen Turm von Rátót wuchs das Gras heraus. Laut des Gemeinderatsbeschlusses - da der Turm einen Gemeinbesitz bildet - kommt das Gras dem Gemeindestier zu. Die Leute ziehen das Tier mit gemeinsamer Kraft auf den Kirchturm. Man bindet aber den Strang um den Hals des Stieres, dieser verreckt halbwegs und steckt die Zunge heraus. Die unten stehenden meinen, das Tier begehre das Gras; 64 (BN 1210).

AaTh 1211 DIE WIEDERKÄUENDE KUH (DIE BÄUERIN MEINT, DAB DIE WIEDERKÄUENDE KUH SIE NACHÄFFT) 5.

(H 1211 siehe AaTh 1322A; BN 1211 siehe MNK 1281I*).

MNK 1213*I DAMIT DAS PFERD NICHTS HÖRT

Ein einfältiger Mann will den Zoll hintergehen und antwortet dem Beamten flüsternd, er bringe Hafer mit, aber sein Pferd darf das nicht hören.1.

MNK 1213*II DER KLUGE ESEL DES TÖPFERS

Der einfältige Töpfer, der auf dem Markt mit dem Verkauf seiner Ware beschäftigt ist, erlaubt dem Schäfer leichtsinnigerweise, daß dieser dem an den Karren gebundenen Esel etwas ins Ohr flüstert. Der Schäfer steckt aber dem Esel einen brennenden Feuerschwamm ins Ohr, damit er solange auf den Töpfen herumtanzt, bis ihm der Feuerschwamm herausfällt. Angesichts der zerbrochenen Ware erkundigt sich der Töpfer nur noch nach der dem Esel zugeflüsternten Nachricht, und der Schäfer antwortet ihm, der Esel habe zu Ehren der Hochzeit seiner in Pest lebenden Tante den Hochzeitstanz getanzt. Der Töpfer bewundert sich, wie klug sein Esel ist. 1.

MNK 1213 DAS FERKEL VON TORDA**

Auf der Landstraße von Torda überfährt der Wagen ein Saugferkel. Der Besitzer des Ferkels erhebt beim Richter Klage. In der Hoffnung auf eine höhere Entschädigung lügt er, das Ferkel sei bereits halbjährig. Der Richter erkennt ihm aber nur eine geringe Entschädigung zu und sagt: Das Ferkel von Torda besitzt halbjährig schon so viel Verstand, daß es vor einem schnell fahrenden Wagen beiseite springt; 29 (BN 1200I*).

AaTh 1215 DER BAUER (der Müller), SEIN SOHN UND DER ESEL
Asinus Vulgi; 3 (BN 1687*).

AaTh 1216* DAS MERKWÜRDIGE REZEPT

Das Rezept wird mit Kalk auf die Tür geschrieben, und der Regen wäscht sie ab. 2.

AaTh 1218 DER EINFÄLTIGE ALS BRUTHENNE (DER EINFÄLTIGE SETZT SICH AUF DIE EIER; UM SIE AUSZUBRÜTEN) 11.

AaTh 1221A* DER FISCH PAßT NICHT IN DIE PFANNE 1.

AaTh 1225 DER MANN OHNE KOPF 7.

AaTh 1227 DIE EINE FRAU WILL DAS EICHHÖRNCHEN FANGEN, DIE ANDERE BRINGT DEN TOPF 1.

MNK 1228I* DIE FÜR FLÖTE ANGESEHENE FLINTE

Zwei Leute finden eine Flinte. Sie werden einig, daß der eine die Flöte blasen, der andere aber auf deren Tasten spielen wird. Die Flinte geht los und zerschmettert den Kopf des Spielenden; 14 (BN 1228 ; vergleiche AaTh 1157; J 1772. 10.)

AaTh 1228A EINFÄLTIGE LEUTE SCHIEßEN MIT EINEM HOLZGEWEHR 3.

AaTh 1229* MAN WIRFT DIE NÜSSE MIT HEUGABEL

Der Mann, der nach verrückten Leuten sucht, zeigt einem für viel Geld, daß diese Arbeit mit der Schaufel (mit Korb) viel leichter zu verrichten sei; 14 (BN 1229*).

AaTh 1231 HASEN (KREBS)FANGEN 1.

WORTWÖRLICH GENOMMENE GUTE RATSCHLÄGE

(Siehe auch MNK 1208**)

AaTh 1231* DIE EINFETTUNG DER ERDE

Der Oberrichter gibt den klagenden Dorfbewohnern den Rat, sie sollen ihre schlechten Ackerfelder einfetten. Die Dummköpfe ziehen Speck (Fett) entlang der Felder; 11 (BN 1231*).

MNK 1231*I DER GESCHMIERTE RICHTER

Ein gewisser Mensch kann seine Beschwerden auf keine Weise zur Entscheidung bringen. Man schlägt ihm vor, er soll die Hand des Richters bestreichen. Der alberne bestreicht die Hand mit dem Fett, das er eben bei sich hat; 1. (J 2475.)

MNK 1231*II DER SUSPENDIERTE RICHTER (PRIESTER)

Die Dorfleute klagen ihren Richter (Priester) seines unerträglichen Verhaltens an. Die obere Behörde ordnet die Untersuchung und die Suspendierung des Richters (Priesters) an. Die Dorfleute gehen nach Hause und hängen diesen auf; 4.

MNK 1231III DIE IM WASSER EINGENOMMENE ARZNEI**

Der Arzt verordnet Pulver: man soll diese im Wasser einnehmen. Der Kranke sitzt im Wasser bis zum Hals und nimmt die Arznei so ein; 6.

MNK 1231*IV DIE MIT HOLZ ERNÄHRTE ZIEGE

Ein Ungar verkauft einem Zigeuner eine kleine Ziege und sagt ihm, bis es Frühling wird, kommt das Tier auch mit dem Holz (das heißt mit blätterigen Ästen) aus. Der Zigeuner legt der Ziege ein großes Klotz vor, diese aber geht am dritten Tag vor Hunger zugrunde. Er macht dem Ungarn Vorwürfe: er habe der Ziege viel Holz vorgelegt, das Tier hatte daraus sechs Jahre lang leben sollen und trotzdem verreckte es; 1 (BN 1207*).

MNK 1231*V DAS GLOCKENGIEßEN

Anstatt ihrer gesprungenen Kirchenglocke wollen die Dorfbewohner sehr billig eine neue gießen lassen. Der listige Schmied, der die Arbeit für einen im voraus festgelegten und bezahlten Lohn angenommen hat, schlägt nach einer Weile ein Zaubermittel vor. Auf dem von den leichtgläubigen Ratsherren organisierten Fest nimmt er die Decke von der Glocke weg und begießt sie mit dem Zaubermittel, sie bleibt aber wie sie war. Wegen des Versagens wird der Schmied weggejagt. Er erzählt alles aus Rache und macht die Dorfbewohner wegen ihrer Leichtgläubigkeit zum Gespött der Welt. 3.

MNK 1231*VI WIE MAN DEN HAARAUSSFALL VERHINDERT

Ein kranker Mann hört seine Freunde am Krankenbett lispeln, ihm werden nach der Genesung die Haare "weggehen" (ausfallen). Wenn er wieder gesund ist, läßt er seine Türen und Fenster schließen, um den Haarschwund zu verhindern. 1.

MNK 1231*VII WER DICH MIT STEINEN BEWIRFT...

Nachdem ein Mann vom Pfarrer hört, er solle denjenigen, der ihm mit Steinen bewirft, mit Brot bewerfen, schlägt er seiner Großmutter, die ihm ein kleines Stück Stein zuwirft, mit einem halben Wecken Brot so auf den Rücken, daß sie gleich zusammenfällt. 1.

MNK 1231*VIII DER "HOCH" VERKAUFTE WEIN

Der alte Baron gibt seinen feinen Wein in Pacht und sagt dem Pächter, er soll ihm billig verkaufen, damit auch die Armen einmal guten Wein trinken können. Nach einer Woche berichtet der Pächter, der Wein sei so gesucht, daß er ihn kaum ausschenken könne. Auf den Vorschlag des Barons, er solle ihn höher (d.h. teurer) ausschenken, stellt er das Faß mit viel Mühe immer höher (auf eine Waschbank, auf den Dachboden oder auf den Heuboden), aber umsonst, denn er ist ebenso gesucht wie früher. 1.

MNK 1231*IX DAS EINBRENNEN DES SAUERKRAUTS

Die arme Frau geht in die Kirche und sagt ihrem Mann, er soll ein großes Feuer machen, Sauerkraut kochen und es gut einbrennen. Nach dem Weggehen der Frau steckt der Mann - um ein großes Feuer zu machen - ihr Haus mit Strohdach in Brand, damit das Sauerkraut in der Küche gut "einbrennt". Die Frau ist völlig verzweifelt, wenn sie sieht, daß alles abgebrannt ist. 1.

MNK 1231*X WARUM HABEN DIE RÄTÖTER KEINE EISENBAHN?

Nach dem Vermessen und Abstecken der Spurlinie der Eisenbahn bittet der Ingenieur den Dorfschulzen, die Pfähle gut bewachen zu lassen, damit keiner verschwindet. Auf die Bitte der des täglichen Wachens überdrüssigen Leute erfindet er, die Pfähle seien im Lager des Gemeindehauses am besten aufzubewahren. Nach seiner Rückkehr findet der Ingenieur keinen Pfahl und wirft dem Dorfschulzen vor, daß alle gestohlen worden seien. Der erwidert aber, alle sind im Lager aufbewahrt, damit keiner verlorengelut. Der verärgerte Ingenieur läßt eine andere Spurlinie vermessen. 1.

MNK 1232* FERKEL, DIE IN DIE ERDE HINEINKRIECHEN

Der Mann, der nach verrückten Leuten sucht, findet eine Frau, die den Schwanz der Ferkel hält, damit diese nicht in die Erde hineinkriechen. Der Reisende zeigt der Frau für viel Geld, wie sie durch die Nase der Ferkel einen Ring ziehen soll; 3 (BN 1298*).

MNK 1233* DAS AN DAS SPINNRAD GEBUNDENE SCHAF

Der Mann, der nach verrückten Leuten sucht, erblickt auf dem Hof eines Hauses eine Frau, die um die Schafwolle zu spinnen, das Schaf an das Spinnrad bindet. Der Reisende zeigt der Frau für viel Geld, wie sie die Wolle behandeln soll; 11 (BN 1230*).

AaTh 1238 DACH IM GUTEN UND SCHLECHTEN WETTER 1.

AaTh 1240 DER AUF DEM AST SITZENDE HACKT DEN AST UNTER SICH AB
(BN 1694*). Siehe Mt. 1313A.

AaTh 1241 DER BAUM SOLL HERUNTERGEZOGEN WERDEN 4.**MNK 1241I* DIE AUSWEIßUNG DES GEMEINDEHAUSES**

Der Dorfrichter ruft den Gemeinderat zusammen, weil er zu Ehren eines durch das Dorf fahrenden Grafen das Gemeindehaus ausweißen lassen möchte. Die Gegner dieser Idee meinen, im Gemeindehaus schlafe sowieso niemand und das Zimmer werde durch die Ausweißung viel schmaler. Zuletzt entscheidet der Richter, wenn das Zimmer innen getüncht werde, werde es kleiner, wenn es aber auch außen getüncht werde, werde es dann größer. 1.

MNK 1241III* GEDENKSCHRIFT AUF DEM EIS

Die Bewohner eines Dorfes möchten zum Andenken an den Freiheitskampf eine Gedenktafel und -schrift machen lassen. Nach einem klugen Ratschlag beschließen sie, wie der Fluß ewig bleibe, solle auch die Schrift ewig sein, deshalb solle die Gedenkschrift auf dem Eis des Flusses verewigt werden. So wird getan, wenn aber das Eis schmilzt, zerfließt auch die Gedenkschrift. 2.

MNK 1241III* STALLWEIHE

Zur Einweihung des prächtigen Stierstalls laden die Dorfbewohner den Oberrichter ein, um zu zeigen, daß das Gebäude aus Akazienholz mit gehobelter Diele und gehobelter Futterkrippe gefertigt wurde. Dem Oberrichter gefällt alles, er findet nur den Eingang für einen unbändigen Stier zu schmal. Der Dorfrichter zeigt ihm mit über den Kopf gehobener Hand, daß dort ein so großes Vieh hereingehen könne. Der Oberrichter besichtigt auch draußen alles, über die Viehtränke meint er aber, sie sei zu schmal, kein Stier könne daraus trinken. Der Dorfrichter beugt sich nieder und trinkt einen Schluck, um zu zeigen, wo sein Kopf hereingeht, könne dort jedes Vieh trinken. 1.

MNK 1241IV* WARUM MUß MAN AUF TREPPEN ZUM BRUNNEN STEIGEN

Dumme Leute haben für den neuen Brunnen eine allzu lange Kette gekauft. Da sie davon nicht abschneiden wollen, erhöhen sie den Brunnen. Man muß bis zu dem heutigen Tag auf Treppen zum Brunnen steigen um Wasser zu holen. 1.

AaTh 1242A DIE LASTVERTEILUNG 8 (BN 1349XII*).

AaTh 1242* MAN FÄLLT DEN BAUM 2.

AaTh 1243 DER BAUMSTAMM WIRD DEN BERG HERUNTERGETRAGEN 2.

AaTh 1244 DER BALKEN WIRD IN DIE LÄNGE GEZOGEN 17.

AaTh 1245 DAS LICHT WIRD IN SÄCKEN IN DAS FENSTERLOSE HAUS GETRAGEN 37 (H, BN 1245).

AaTh 1247 EIN MANN STECKT DEN KOPF IN EINEN MÜHLSTEIN 1.

MNK 1248I* DIE QUER GETRAGENE LEITER

a) Dumme Leute wollen einen Specht fangen. Sie können die Leiter auf keine Weise zur Höhle tragen, denn die quer getragene Leiter findet unter den Bäumen des Waldes keinen Platz. Darum stellen sie sich einander auf die Schultern (Siehe MNK 1250I*). b) Der Gutsherr verbietet einem

Leibeigenendorf die freie Benutzung des Waldes. Die Dorfbewohner bitten nur soviel Holz, das sie fällen müssen, um eine Leiter durchtragen zu können. Nachdem sie die Erlaubnis erhalten haben, tragen sie die lange Leiter quer durch den Wald und bekommen so eine große Menge Holz; 48 (BN 1244; rumänisch FFC 78, 69 p. Siehe MNK 1283*).

AaTh 1250 DAS ERMESSEN DER TIEFE DES BRUNNENS 10.

(K. XIV; BN 1334* 3)

MNK 1250I* DER SPECHT

Dumme Leute sehen einen bunten Vogel in eine Baumhöhle fliegen (Specht, Wiedehopf, Haher usw.). Sie stellen sich einander auf die Schultern und erreichen die Höhle. Der oberste greift hinein und ruft, er habe den Specht gefangen. Darauf springt der unterste heraus: "Lass mir sehn!"; 20 (BN 1334* Var.1-2, 4. Am Anfang oft MNK 1248I*, Fortsetzung und Ende MNK 1294*II).

AaTh 1250A DIE HÖHE DES TURMS WIRD MIT KÖRBEIN GEMESSEN 1.

AaTh 1255 GRABENGRÄBER 8. (BN 1332*).

MNK 1256*I BLUTEGEL IM SAUERKRAUT

In einem Dorf wurde das Sauerkraut in einem engen Topf gekocht. Es schwoll auf, man konnte es nicht herausnehmen, so wurde ein Blutegel gebracht, damit er es aussaugt. 4.

MNK 1256*II DER EINGEWICKELTE TORPFOSTEN

In einem Dorf hielt man den Schimmelpilz auf dem Torpfosten für ein Geschwür und wickelte es ein. 1.

MNK 1256*III DIE VOM BARBIER HERAUSGEZOGENE MOHRRÜBE

In einem Dorf wurde die Mohrrübe in einen Boden gelegt, aus dem sie nicht herausgezogen werden konnte, deshalb ließ man den Barbier sie mit einer Zahnzange herausziehen. 1.

MNK 1256*IV DER ZUR ADER GELASSENE HEUBAUM

Mangels einer Leiter klettert der Dieb mit Hilfe eines Heubaums auf die Diele, um Schinken zu stehlen. Wenn er eilig hinunterrutscht, beschmiert er den Heubaum mit der verletzten blutenden Hand. Am Morgen sieht der Bauer den blutigen Heubaum und meint, jemand habe ihn zur Ader gelassen. 3.

MNK 1260AI* DIE FISCHSUPPE

Der durstige Zigeuner schlürft das Wasser des Flusses aus der Hand. "Was machst du?" - "Ich esse Fischsuppe!" - "Wo ist der Fisch?" - "Der schwimmt hier vor mir!"; 4.

MNK 1260A* MEHL IM FLUß 1.**MNK 1265*I DIE TRÜGERISCHE MESSERSCHMIEDIN**

"beschwindelt" ihren vornehmen Gast, indem sie ihm ein "Fischmesser", um den halben Preis verkauft; 1.

MNK 1266B* DIE TEUER VERKAUFTE EULE

Jemand erzählt, er habe die Eule (seine Kuh mit dem Namen Eule) für 300 Forint verkauft. Sein Nachbar meint, es sei über einen Vogel die Rede. Er bringt junge Eulen auf den Markt um sie zu verkaufen. Der Viehpass kostet 3 Forint, für die Eulen bekommt er nur 2; 3.

AaTh 1268* DIE RICHTERWAHL 3.**MNK 1268*I DER BESTE REIMEMACHER SOLL RICHTER WERDEN**

Richterwahl auf Grund der besten Reime. Unter den sehr schlechten Reimen geht der der Frau des Schweinehirten als Sieger hervor, obwohl der Mann sogar das Ende des Reimes vergißt. 1.

Bemerkung: s. provisorische auch unter MNK 1268*II unter dem Titel RICHTERWAHL AUF GRUND VON STEINWERFEN INS OHR DER PFERDES 1.

AaTh 1273A* DER EINFÄLTIGE WILL WARTEN, BIS DER FLUß WEGFLIEBT 1.**AaTh 1273B* DER WAGEN WIRD ÜBERALL MIT FETT BESCHMIERT 1.****AaTh 1273C* DER ALS TUCH GEWASCHENE FLADEN 3.**

(BN 1349* Variant 1.).

AaTh 1273C*I DER FLADEN ALS FUßLAPPEN 5. (BN 1349* Variant 2.)**MNK 1275I* DER VERKEHRTE WAGEN**

a1) Ein Mann geht auf den Markt und kehrt unterwegs in eine Schenke ein. Er läßt sein Pferd und seinen Wagen in Fahrtrichtung vor der Tür. Spaßvögel kehren diese um. Der Marktfahrer setzt sich etwas berauscht auf den Wagen und läßt die Pferde weitergehen. Es wundert ihn sehr, wenn er nicht auf dem Markt, sondern zu Hause ankommt; 9.

a2) Ein Wirt (Krämer) geht auf den Markt und möchte unterwegs die Pfeife anzünden. Das gelingt ihm im starken Wind auf keine Weise. Er kehrt mit Pferd und Wagen um, um dem Wind den Rücken zu kehren. Als die Pfeife endlich brennt, läßt er die Pferde weitergehen, ohne sie umzukehren. Es wundert ihn sehr, daß er nicht auf dem Markt, sondern zu Hause ankommt.

b) Der Bauer machte auf dem Markt einen guten Kauf. Betrunken setzt er sich auf den Wagen und fährt fort, ohne das Pferd umzukehren. Erst nach einer guten Strecke bemerkt er die falsche Richtung und er kommt erst am zweiten Tag zu Hause an. Der Bauer wird von seiner Frau tüchtig geprügelt; 12.

MNK 1278 PLATZMARKIERUNG AUF DEM BOOT 1.**MNK 1279A* MAN WILL DAS PFERD MIT KLEIDERN ERDRÜCKEN**

Einfältige Leute ziehen ihre Kleider aus und laden sie auf das Füllen, um es zu erdrücken. Es rennt aber der Stute nach und bringt die Kleider mit sich. 1.

MNK 1279B* DER SICH AN SEINER PFEIFE FESTHALTENDE MAURER/RICHTER

Ein Richter will selber sehen, ob der Maurer den Vorschriften entsprechend arbeitet. Um vom wackeligen Gerüst nicht herunterzufallen, hält er sich an seiner Pfeife im Mund fest. 1.

**MNK 1281 UNSCHADLICHE HAUSITERE WERDEN FÜR
WILDTIERE GEHALTEN**

AaTh 1281 DER MÄUSEKÖNIG (Das unbekannte Tier); 12 (BN 1281*).

AaTh 1281A DAS KALB, DAS MENSCHEN FRIßT 5.

MNK 1281I* DAS FÜRCHTERLICHE LAMM

Ein Zigeuner kauft ein Lamm. Abends liegen sie nebeneinander. Das Lamm beginnt wiederzukauen. Da es kaut, obwohl es nichts ins Maul genommen hat, hält es dieser für ein Raubtier, das ihn zerreißen will. Er läuft nach Hause, das Lamm läuft ihm nach. Er und seine Großmutter entschließen sich das Raubtier umzubringen. Die Alte kriecht nach dem Lamm in die Scheune um dieses herauszutreiben. Der Zigeuner stellt sich mit einem Knüttel vor die Tür, um dem Lamm auf den Kopf zu schlagen, wenn dieses den Kopf durch die Tür herausstecken sollte. Die Alte erschrickt vor dem Lamm ebenfalls, will herauskriechen und ihr Sohn schlägt sie tot; 2 (BN 1211 . Variant 1).

AaTh 1282 DIE VERNICHTUNG DER WANZE

Das Haus wird in Brand gesteckt, damit die Schmarotzer vernichtet werden; 1.

MNK 1283* SELTSAME INSTANZEN

(Siehe auch MNK 1248I* b.)

MNK 1283*I WER KEIN PFERD BESITZT, SOLL ZU FUß GEHEN

Leibeigene wollen verordnen lassen, wer kein Pferd besitzt, soll zu Fuß gehen. Der Fürst erfüllt lachend die sonderbare Bitte. Wenn die fürstlichen Eilboten einen Vorspann fordern, verweigern sie unter Bezugnahme auf diese Verordnung die lästige Leistung; 8.

**MNK 1283*II WIE WEIT WALACHENDORF (OLÁHFALU) VON KLAUSENBURG
(KOLOZSVÁR) LIEGEN?**

Die Haupteinnahmequelle der Einwohner von Walachendorf war die Bretthandlung. Laut der geltenden Verordnung durften sie nur innerhalb von zwei Meilen diesen Handel treiben. Sie reichen

bei der Königin Maria Theresia eine Bittschrift ein, sie soll verordnen, daß Walachendorf nicht weiter als zwei Meilen von Kolozsvár (Klausenburg) liegen soll. (Die wirkliche Entfernung ist etwa 300 Kilometer); 4.

MNK 1283*III EIN STRENGER WINTER

Ein Leibeigenendorf wendet sich mit der Bitte an die Herrschaft, sie soll erlauben, daß der diesjährige strenge Winter für zwei Winter gelte (das heißt: daß sie nur die Hälfte von ihre Pflichten leisten sollen; 1. BN 1349XIX*).

MNK 1283*IV ZWEI ERNTEN IN EINEM JAHR

Dorfleute meinen, dem Papst sei nichts unmöglich und bitten ihn, er soll verordnen, daß es jährlich zwei Ernten geben soll "Sehr gerne, - antwortet der Papst - dann wird aber das Jahr aus 24 Monaten bestehen."; 1.

MNK 1283*V EIN SCHMIED, ZWEI WEBER

Den Schmied des Dorfes verurteilt der Herrenstuhl zum Galgen. Die Dorfleute reichen ein Gesuch ein, daß man statt des Schmiedes lieber einen Weber hängen lassen soll. Sie haben ja nur einen Schmied, dafür aber zwei Weber; 10 (BN 1347*, AaTh 1534A*).

AaTh 1284 EIN MANN ERKENNT SICH SELBST NICHT 3.

**AaTh 1284A EINEM WEIßEN MANN WIRD EINGEREDET,
ER SEI EIN NEGER** 11.

MNK 1284* DIE FRAU, DIE HÜHNCHEN ZÜCHTET

**AaTh 1284* DIE DUMME FRAU ZWINGT DIE BRUTHENNE, IHRE HÜHNCHEN
FORTWÄHREND UNTER SICH ZU HALTEN**

damit der Habicht diese nicht weggraffe; 4 (BN 1284* Variant 1).

MNK 1284*I DIE GESTILLTEN HÜHNCHEN

Der Mann, der nach verrückten Leuten sucht, findet eine alte Frau, die die Bruthenne durchprügelt, weil diese ihre Hühnchen nicht stillen will. Um 100 Forint unterrichtet er sie, wie man diese mit Brei füttern soll; 11 (BN 1284* Variant 2. Vergleiche AaTh 1204**).

MNK 1284*II DIE AUF KARTOFFELN GESETZTE BRUTHENNE

Dumme Leute setzen die Bruthenne auf Kartoffeln, um diese ausbrüten zu lassen; 2.

AaTh 1287 DIE SCHILDBÜRGER KÖNNEN IHRE EIGENE ANZAHL NICHT AUSRECHNEN; 5 (H, BN 1287).

AaTh 1288 DIE SCHILDBÜRGER FINDEN IHRE EIGENEN BEINE NICHT; 4.

AaTh 1288A DER ZIGEUNER SUCHT SEIN PFERD, WÄHREND ER DARAUF SITZT 11 (BN 1349II*).

MNK 1289I* LEUTE, DIE SICH NACH HAUSE "LEGEN"

Betrunkene Leute machen sich nächtlich aus der Stadt auf den Weg nach Hause. Sie legen sich auf den Straßenrand hin. Von der Stadt her weht kalter Wind, deshalb legt sich derjenige, der am Ende der Reihe war, an den Anfang der Reihe hin. Seinem Beispiel folgt der zweite, der dritte usw. Am Morgen befinden sie sich zu Hause; 7 (BN 1289*).

MNK 1289II* KEINER VON BEIDEN WILL AUF DER ÄUßEREN SEITE (IN DER MITTE) SCHLAFEN

Ein Bauer schlägt jeden Abend seine beiden Ferkel, weil keiner von ihnen auf der äußeren Seite schlafen will. 6.

AaTh 1290 DAS SCHWIMMEN IM HAIDEKORNFELDE; 33.
(BN 1290. Variant 1-3., 5.)

AaTh 1291 SCHICKEN EINEN KÄSE AUS, DEN ANDERN ZU HOLEN 5.

AaTh 1291B RISSE WERDEN MIT BUTTER BESCHMIERT 4.

MNK 1292 GEFÄHRLICHE KRÄHEN**

Im Wald eines Dorfes lassen sich viele Krähen nieder. Die Einwohner des Dorfes fürchten sich die Vögel werden den ganzen Wald aufzehren und fällen-sämtliche Bäume.
5 (BN 1342*).

AaTh 1293 DER DUMMKOPF STEHT DRAUSSEN, BIS ER FERTIG IST; 3
(BN 1349XXXI*).

AaTh 1293* MAN LERNT OHNE WASSER SCHWIMMEN; 1.

MNK 1293I* WANN SOLL MAN SICH ZUM FEUERLÖSCHEN BEREITMACHEN?
Behördliche Verordnung: man muß die Spritze drei Tage vor dem Ausbruch des Feuers betriebsfähig machen; 7.

AaTh 1293A* DIE EINFÄLTIGE FRAU ZERBRICHT DIE TÖPFE, UM EINEM TÖPFLEIN PLATZ ZU MACHEN 27.

MNK 1294* EINGEKLEMMTE LEUTE (Tiere, Gegenstände).

MNK 1294*I EIN ZWISCHEN PFÄHLE GEKLEMMTES KIND

Der Mann, der nach verrückten Leuten sucht, begegnet einer Frau, die die Hand ihres Kindes die zwischen zwei Pfähle geklemmt wurde abschneiden will. Der Mann schlägt mit einer Rute auf die Hand des Kindes, dieses aber reißt seine Hand erschrocken heraus. Für den guten Gedanken bekommt der Mann 300 Forint; 2.

MNK 1294*II DIE IN EINE BAUMHÖHLE GEKLEMMTE HAND EINES MANNES wird abgeschnitten und damit er sich nicht beklagen soll, macht man ihn zum Kuhhirten; 4 (MNK 1250I* Fortsetzung bzw. Schluß). 7.

MNK 1294*III EIN HUND ZWISCHEN PFÄHLEN (Man seift ihn ein) 2.

AaTh 1295A* DER HOCHGEWACHSENE BRÄUTIGAM KANN DURCH DIE KIRCHENTÜR NICHT EINTRETEN 1.

AaTh 1296A WETTERKAUFEN

Verrückte Leute gehen gutes Wetter kaufen; 2 (BN 1292*).

AaTh 1296B GESCHENK(STAUBEN) IM BRIEF; 15.**AaTh 1296* EIN UMKIPPENDER ACKERBODEN; 3 (BN 1296*).****AaTh 1297* EINE SCHAR VON TÖRICHTEN LEUTEN SPRINGT
DEM ERSTEN INS WASSER NACH 1.****MNK 1298* MILCHMESSEN**

Dorfleute erwarten vornehme Herren aus der Stadt. Der Richter läßt einen Erlass ergehen, man soll eine Wanne Milch sammeln, um daraus für die Gäste Kaffee zu machen. Die Herren kommen an und jemand stellt während der Unterhaltung die Frage, wieviel die Milch betragen dürfte. Der Richter springt mit Pelzmantel und Bundschuh in die Wanne und zeigt auf der Brust, wie hoch ihm die Milch reicht; 10 (BN 1293*).

MNK 1299*I VOLKSETIMOLOGIEN

Ein Pfarrer läßt die Dienstmagd Korianderkörner aus der Apotheke holen, weil ihm der Stomachus weh tut und nicht konsumieren kann. Die Magd sagt: der Pfarrer läßt den Apotheker grüßen, er solle ihm für einen Groschen Kalenderkörner geben, weil ihm der Dominus weh tut und nicht kospitieren kann. 2.

MNK 1299*II FALSCH GEBRAUCHTE UNBEKANNTE WÖRTER

Ein Bursche und ein Mädchen unterhalten sich im Ball sehr gut. Der Bursche fragt das Mädchen, was er ihm bringen solle, Wein oder Bier. Das Mädchen antwortet, es kenne nur Wasser (d.h. Urin, das Wort steht im Ungarischen dem Wort "Wasser" nahe). 2.

MNK 1299*III UNBEKANNTES DING WIRD FÜR ESSEN GEHALTEN

Ein Dorfbewohner fragt neckend einen anderen, ob er je schon eine Geige gesehen habe. Der gefragte antwortet, so was habe er nicht nur gesehen, sondern auch schon gegessen. Der erste

erklärt ihm, Geige werde nicht gegessen, sondern einerseits gezogen, andererseits gestoßen und sie klinge außerdem sehr schön. 5.

MNK 1300* AUSSPRÜCHE (Vergleiche Andrejev Mt. 2050 - 2076.)**MNK 1300*I VIVAT SOROKSÁR!**

Auf die erfreuliche Nachricht, Maria Theresia habe das Dorf zum Marktflecken erhoben, haben die Schwaben von Soroksár zu viel Wein getrunken und riefen bei der feierlichen Verkündigung: "Vivat Soroksár! Maria Theresia is a Marktfleckni!"; 1.

MNK 1300*II DER GRÜß

Die Dorfleute gehen zum Dorfsherren, um ihn zum Neujahr (Namenstage usw.) zu begrüßen. Sie nehmen einen Korb Ei als Geschenk mit. Sie werden darüber einig, daß der Dorfrichter zuerst den Herrn mit den Worten "Es lebe der gnädige Herr" begrüße, dann der Dorfkassenwart die Worte "Und die gnädige Frau auch!" hinzusetze und endlich der Gemeindediener "Mit der ganzen herrschaftlichen Familie!" sage. Als sie eintreten, stolpert der Richter und fällt auf den Bauch, er läßt die Eier fallen und stößt den Fluch aus: "Hol's der Teufel!" (statt: "Schenke Gott dem gnädigen Herren ein langes Leben!") Seine Genossen aber fügen hinzu, was sie im voraus besprochen haben; 18 (BN 1295*; AaTh 1698C*).

MNK 1300*III DER GEEIGNETE BOTE

Das Dorf sendet einen Boten zum Bischof (Gutsherren). Der Herr kann sich in der umständlichen Rede des Boten nicht zurechtfinden und fragt: "Gibt es im Dorf keine gescheiteren Leute, die man zur Botschaft hätte senden können?" - "Es gibt schon solche - antwortet der Bote -, die werden aber zu besseren Orten gesandt"; 9.

MNK 1300*IV DER OFEN VON LÉVA

Im Rathaus von Léva wird der Ofen für viel Geld durch einen von fern gerufenen Ofensetzer aufgestellt, er stürzt aber noch in derselben Nacht zusammen. Die Ratsmitglieder machen darum dem Ofensetzer Vorwürfe, der aber antwortet: "Es kann ja nichts ewig dauern!"; 12.

MNK 1300*V DER GUTE DUDELSACKPFEIFER

Ein Slowake (Zigeuner) trägt seinen Sohn zur strengen Winterzeit ins Nachbardorf zur Taufe. Der in den Ranzen gestopfte Säugling erfriert unterwegs. Wenn der Mann vor dem Priester das tote Kind aus dem Ranzen herausnimmt und seine erstarrten Finger erblickt, seufzt er auf: "Wie schade! es wäre aus ihm ein guter Dudelsackpfeifer geworden!"; 8.

MNK 1300*VI WEIß GOTT UND DIE KUH

Der Kantor (Landwirt) führt eine Kuh auf den Markt (aus dem Markt). Er kann mit dem hartnäckigen Tier auf keine Weise fortkommen und darum bindet er sich mit der Kuh zusammen (steigt auf die Kuh). Unterwegs wird die Kuh scheu, sie beginnt zu laufen und schleppt den Kantor mit. Die Dorfleute fragen: "Wohin, wohin, Herr Meister?" - "Weiß Gott und die Kuh!" - antwortet der Kantor; 10 (Vergleiche AaTh 1849*).

MNK 1300*VII DIE ZIEGE, DIE IHRE HAARE INWENDIG TRÄGT

Ein Rumäne will auf dem Markt eine kranke Ziege verkaufen, deren Haare herausgefallen sind. Er sagt den Kunden, daß die Ziege den Pelz inwendig trage, so halte er die Wärme besser; 5.

MNK 1300*VIII DREI AUSSPRÜCHE DES ZIGEUNERS

Bei einer Rinderpest verreckt eine der drei Kuhen (Ferkeln) des Zigeuners. Er sagt darauf kühn: "Es verreckt dort, wo es gibt!" Es verreckt auch die zweite. Er sagt darauf: "Manches geht verloren, manches bleibt dennoch!" Als auch das letzte Tier verreckt, seufzt er auf: "Gott sei Dank, die Rinderpest ist zu Ende!"; 6.

MNK 1300*IX TEILS GEBRATEN, TEILS GEKOCHT

Der betrunkene Gemeinderat geht zur Sitzung. Unterwegs kauft er einen Fisch und schickt ihn mit seinem Diener nach Hause, wo seine Frau ihn teils braten, teils kochen soll. Während der Sitzung schlummert er ein und wacht nur auf, wenn es nach seinem Urteil über einen Gefangenen gefragt wird. Darauf antwortet er, er habe schon gesagt, er solle teils gebraten, teils gekocht werden. 3.

MNK 1300*X INS GESICHT GESAGT...

Jemandem etwas ins Gesicht sagen wie ein Mann es der Katze tat. Die Katze hat einem Einfältigen ins Gesicht gekratzt, er prügelte aber das Tier nicht, sondern hob die Katze auf und sagte ihr ins Gesicht, es sei nicht anständig, jemanden zu kratzen. 4.

MNK 1300*XI ER MUßTE DAS TUN

Ein Bursche ertrank im Fluß, als er herausgezogen wurde, rief sein Vater betrübt aus: Oh weh, mein Sohn, mußttest du das tun? 2.

MNK 1300*XII ANTWORT VOR UND NACH DER ERNTE/WEINLESE

Wenn ein Landbewohner gefragt wird, woher er kommt, antwortet er zur Zeit einer guten Ernte keck, er komme vom Lande. Wenn die Ernte schlecht war, antwortet er traurig, auf dem Lande könne man sich kaum erhalten. 3.

MNK 1300*XIII DER TOTE FÜHLT SICH PUDELWOHL

Jemand fühlt sich wohl wie der Tote. Ein Mann fragt seinen Freund, wie sich sein kranker Schwieger fühle, ob er sich erholt habe. Der gefragte antwortet, er fühle sich schon im Jenseits pudelwohl. 6.

MNK 1300*XIV JETZT KOMMT DER BÄR!

Jetzt kommt der Bär, die Hauptsache. Ein Bauer ging ins Theater und ihm wurden die langen Reden langweilig, so rief er aus: Jetzt kommt der Bär, weil er nur einen Barentanz erwartete. 2.

MNK 1300*XV UNTERHALTUNG IM BRUNNEN

Ein Bauer ging vom Schlachtfest etwas betrunken nach Hause, er fiel in einen ausgetrockneten Brunnen (in eine Weizenmiete). Am Morgen antwortete er den Nachbarn, als sie ihn fragten, was er dort machte, er habe sich unterhalten. 5.

MNK 1300*XVI GENUG VOM SPAß, RACHEL!

Genug vom Spaß, Rachel, es gibt viele Kinder zu Hause, sagte der Jude seiner Frau, als sie ins Wasser fiel und nicht mehr auftauchte. 2.

MNK 1300*^{XVII} ES DARF NICHT MEHR VORKOMMEN!

Die Frau eines am Rande des Waldes lebenden Holzhackers ist gestorben, sie war aber nur scheinbar tot. Nach der Todeszeremonie tragen die Leute den Sarg den Berg hinunter, sie stoßen an den Zaun und lassen den Sarg fallen, die Frau fällt aus und richtet sich auf. Man trägt sie zurück. Sie lebt mit dem Holzhacker noch ein Jahr zusammen, dann stirbt sie wieder. Der Mann nimmt den Sarg hervor, und nach der Zeremonie macht man sich wieder auf den Weg den Berg hinunter. Der Mann läuft nach vorn und ruft: Paßt auf, damit es nicht mehr vorkommt, daß sie zurückkommt. 1.

MNK 1300*^{XVIII} SICH AM ALLERBESTEN FÜHLEN WIE DER BETRUNKENE

Man fühlt sich am allerbesten wie der Stiefelmacher, als er so viel getrunken hat, daß er fast in den Graben gefallen ist und nach Hause gehend ausrief: Ich bin nicht betrunken, ich bin auch nicht nüchtern, ich fühle mich jetzt am allerbesten! 2.

MNK 1303*^I HIER BEGINNT DAS ENDE DES WEGES

An einer Dorfgrenze war es auf einem Wegweiser zu lesen: Hier beginnt das Ende des Weges. (Die Aufschrift stammt aus einer Zeit, in der die Dorfbewohner den Weg in Strecken teilten und ihn so instand hielten.) 2.

MNK 1303*^{II} DER STIEFELMACHER UND DAS LUSTGAS

Auf dem Schild des Stiefelmachers, der an der verzierten Rede Lust hat, ist zu lesen: X Y Stiefelmacher und Lustzug (Lustgas). Was das letztere Wort bedeutet, weiß er nicht; das Wort gefällt ihm aber äußerst; 1.

MNK 1304* NARRENDORF

Rahmengeschichte zu den Rätótiaden: die durch ihre Weisheit berühmten Einwohner eines Dorfes werden immer zu Rate gezogen. Ein alter Mann schlägt vor, sie würden wieder in Ruhe gelassen, wenn sie vormachten, daß sie Narren sind. Deshalb müssen sie manche Dummheiten machen, aber sie müssen sich davor hüten, daß sie sich daran gewöhnen, so daß sie ihr Leben lang

Narren bleiben. So wird getan. (Hier kommen die Rätótiaden.) Die Richtigkeit der Gesagten beweist auch, daß es noch immer viele Narren gibt, die alle daher stammen. 1.

MNK 1306* GEIZIGE**MNK 1306*^I DIE LINSEN VON KÓKA**

Man sagt von den Bewohnern der Gemeinde Kóka, sie haben die Linsen sogar zweimal gegessen; 11 (BN 1349XXI*).

MNK 1306*^{II} DER UMGEZÄUNTE GLOCKENKLING

Das Dorf wird mit Graben umgeben (umgezäunt), damit der Glockenkling im Nachbardorf nicht zu hören sei; 7 (BN 1349IX*).

MNK 1306*^{III} SAMUELS HOSE (1)

a) Ein Lehrer namens Samuel (ungarisch "Samu"), ließ auf den Hinterteil und auf beide Knie seiner Hose gegen die vorzeitige Abnutzung große Flecke nähen. Als sich die Flecke abwetzen, ließ er die Hose abermals flicken und erreichte auf diese Weise, daß er sich während seiner dreißigjährigen Lehrtätigkeit nur zwei Hosen machen lassen mußte; 10.

b) Um seine beliebte Hose vor Abnutzung zu schonen, zieht Samuel diese im finstern aus; 2.

MNK 1306*^{IIIz} DIE HOSE VON SAMUEL (GEMISCHT) 2.**MNK 1306*^{IV} DER AUSGEPRESSTE HUND**

Der Hund, der viel Öl (Weintrauben) gefressen hat, wird ausgepreßt, damit das Öl (der Most) nicht verloren gehe; 12 (BN 1345* Anmerkung).

MNK 1306*^V SELBST DAS HENKEN IST NICHT KOSTENLOS

Der Rat verurteilt einen Verbrecher zum Tode durch den Strang. Da die Gemeinde weder Henker noch Galgen hat, finden sie den Preis der nötigen Requisiten zu hoch. Sie geben dem Verurteilten einige Forint, damit er sich hängen lassen soll, wo das am billigsten geschieht; 10.

MNK 1306*VI DER DOLMAN VON WALACHENDORF (=OLÁHFALU)

(Die Hose von Szutor.) Das Dorf ließ seinem Abgeordneten einen teueren Dolman (eine Hose) nähen. Bis der Dolman nicht zerrissen wurde, wählte man immer denjenigen zum Abgeordneten, auf den der Dolman paßte; 7.

MNK 1306*VII DIE RASIIERTEN KLÖßE

Die Dorfleute haben zu viel Klöße zubereitet, und weil sie sie nicht alle essen konnten, hoben sie sie auf. Die vielen Klöße werden schimmelig, die Dorfleute rasieren sie, bevor sie sie essen. 3.

MNK 1306*VIII DER GERNGESEHENE GAST

Die geizigen Dorfleute führen den Gast im Sommer ins Zimmer und unterhalten sich lange mit ihm, damit er nicht in den Garten geht, wo man ihm Obst anbieten sollte. Im Winter wird er aber in den Garten geführt, damit er zu frieren anfängt und schnell weggeht. 2.

MNK 1307*I WAS BEWEGT SICH IN EUREM MUND?

Ein Zigeunerknabe ißt mit seinem Vater zusammen Nockerl. Er fragt seinen Vater, was dieses rote Ding sei, das sich in seinem Mund bewegt. Meine Zunge, antwortet der Vater. Hol's der Teufel, ruft der Knabe, wie sie die Nockerl herunterschluckt. 2.

MNK 1307*II DER UNWISSENDE BISCHOF

Der Bischof geht sein Brevier lesend im Flur spazieren und verirrt sich. Er fragt einen Hirtenburschen, wie er ins Dorf zurückgehen könne. Der Bursche erklärt ihm, er soll geradeaus, dann nach rechts und beim Ackerfeld seines Taufpaten nach links gehen. Der Bischof weiß nicht, wo das Feld des Taufpaten liegt. Wenn Sie so wenig wissen, sagt der Bursche, wie sind Sie Bischof geworden? 2.

MNK 1309 WÄHLERISCHE LEUTE; 12 (BN 1349 XXIX).**MNK 1310 TIERE DIE ALS MENSCHEN BESTRAFT WERDEN****AaTh 1310 DER KREBS ALS SCHNEIDER; 17 (BN 1349XIII*).****MNK 1310I* DIE STRAFE DER FLIEGE**

Eine Fliege (Hummel) sticht die Nase des Richters. Sie wird verurteilt, sie soll vom Kirchturm herabgeworfen werden; 4.

MNK 1310II* BEFREIUNG VON DER FLIEGE

Ein gewisser Mensch will in der warmen Sommerzeit die vielen Fliegen des Hauses loswerden. Er jagt diese in den Dachboden, dann nimmt er die Leiter vom Bodenaufgang weg; 7 (BN 1205*).

MNK 1310III* DER HUND IM STOCK

Ein Hund verschluckt den fettigen Beutel mit dem Geld. Das Schwurgericht verurteilt das Tier, daß es in den Stock gelegt und so lange geprügelt werde, bis es das Geld herausgebe; 6 (BN 1345*).

MNK 1310IV* DIE HEIRAT DES FUCHSES VON RÁTÓT

Den Fuchs, der Hühner gestohlen hat, will man als Strafe verheiraten; 2 (AaTh 165B*).

MNK 1310V* DAS FASTEN DER RAUPEN

In einer Gemeinde vermehrten sich die Raupen im Frühling sehr. Die Richter wollen Gottes Plage entfernen und verordnen ein allgemeines Fasten. Ein Bauer schlägt vor, daß man das Fasten lieber den Raupen auferlegen soll; 4.

MNK 1310VI* DAS GEOHRFEIGTE FERKEL

Man erzählt von dummen Dorfbewohnern, daß sie das Saugferkel geohrfeigt haben, weil es den Schweintrog nicht erreichte (worin man ihm Topfenockerl gesetzt hat); 12.

MNK 1310VII* DER ESEL, DEM MAN DEN STOß MIT DEM FUß ZURÜCKGAB

Dem Priester (Rektor) von der Gemeinde gab sein Esel im Markt einen Stoß, worauf dieser den Stoß zornig erwiderte; 3.

AaTh 1311 DER WOLF WIRD FÜR EIN FOHLEN GEHALTEN 1.

MNK 1312A* DER HUND WIRD FÜR EINEN BAREN GEHALTEN

In ein Dorf kommt ein großer unbekannter schwarzer Hund, jemand hält ihn für einen Bären. Niemand wagt sich aus dem Haus, bis jemand den "Bären" bellen hört. Seitdem nennt man die Dorfbewohner "Bärenhalter". 1.

AaTh 1313 EIN MANN HÄLT SICH FÜR TOT (DAS RATTENGIFT) 7.

AaTh 1313A DER ZIGEUNER, DER DEN BAUM UNTER SICH HACKTE; 26
(BN 1694*).

**MNK 1313B* DAS QUAKEN DER AM WASSERUFER LIEGENDEN, TOTEN
FRÖSCHE WIRD FÜR ENGELGESANG GEHALTEN 4.**

**MNK 1313C* EIN DUMMER MANN MIßVERSTEHT FORTWÄHREND DAS QUAKEN
DER KRÖTEN 1.**

AaTh 1315 DER WEIßSCHIMMEL WIRD FÜR EINE KIRCHE ANGESEHEN; 3**
(BN 1338*).

AaTh 1318 GEGENSTÄNDE WERDEN FÜR GEISTER GEHALTEN

MNK 1318D* DER BÜFFEL WIRD FÜR TEUFEL ANGESEHEN; 1.

MNK 1318E* GEFÄHRLICHE POCKEN

Zurückgebliebene Bauern, wollen die Weintrauben, die sie für Pocken (Krankheitsdämon) halten, mit Stock aus dem Dorf wegjagen; 6 (Vergl. AaTh 1319A*).

MNK 1318F* DER HEILIGE GEIST

Dumme Leute halten einen gelben Vogel für den Heiligen Geist und wollen ihn fangen. 11.

**MNK 1318G* BAUER GÄL, DER REIHER HÄLT DIE STIMME DES REIHERS/
DER KRÄHE FÜR GOTTES STIMME**

und willigt in die früher mißbilligten Eheschließung der Tochter ein, als der Reiher im Röhricht "Ga-äl", "Ga-äl" ruft. Er glaubt nämlich, daß Gott ihn beim Namen nennt. 3.

MNK 1318H* DER GETAUFT FUCHS

Das Ehepaar, das nachts in seinem Schrecken das Heulen des Fuchses für das Weinen eines frühgeborenen Kindes hält, ruft von der Haustür aus in den dunklen Garten: "Wenn du ein Junge bist, sei dein Name XY, bist du aber ein Mädchen, so heiße PQ." Am Morgen finden sie im Stall anstatt des Patenkindes die hinterlassenen Federn der Hühner, die der Fuchs gestohlen hat. 1.

MNK 1319 VERWECHSLUNGEN

(Siehe noch 1310, 1315**)

AaTh 1319 DAS FOHLENEI VON RÁTÓT; 20 (H 1319, BN 1336*).

AaTh 1319A* DIE ERSCHLAGENE TASCHENUHR; 24 (BN 1344*,
Vergl. MNK 1318E*).

**AaTh 1319J* DER EINFÄLTIGE IST KÄFER UND GLAUBT, SIE SEIEN
GEFLÜGELTE HEIDELBEEREN 1.**

AaTh 1319L* DER MONDSCHNEIN WIRD FÜR MILCH ANGESEHEN; 9
(BN 1321*).

AaTh 1319M* STÖRSCHE WERDEN FÜR MENSCHEN (KÜHE) ANGESEHEN; 11
BN 1349I*).

MNK 1319N* HUNDEBRATEN

Ein kluger Bauer lädt die Vorstandsmitglieder der Gemeinde in seinen Weingarten ein und tischt ihnen zum Wein Hasenbraten auf. Die Gäste lassen es sich gut schmecken. Nachdem sie alles gegessen haben, verrät ihnen der Bauer, daß sie eigentlich Hundebraten bekommen haben. 8.

**MNK 1319P* DIE KÄTZCHEN WERDEN FÜR STRUDEL (NOCKERL, USW.)
GEHALTEN**

Ein Mann ging am Weihnachtsabend betrunken nach Hause. Seine Frau hat gefüllte Nockerl zubereitet. Eben hat die Katze gekätzelt. Der Mann nahm die jungen Kätzchen und aß sie, indem

er glaubte, er esse die Nockerl. Als er nüchtern wurde und hörte, was er gemacht hatte, erschrak er sich und trank nie mehr. 3.

MNK 1319R* DIE ALS TORTE GEGESSENE KARTOFFEL

Ein Mädchen sah eine gefundene Kartoffel für Torte an und aß sie roh. 3.

MNK 1319S* EIN MAUSENDES FOHLEN

(Büffel, Häckerlingsmaschine). Dumme Leute schließen das Fohlen in die Kammer (in den Keller, oder Kornspeicher) ein und wollen, daß es die Mäuse fängt; 9.

**MNK 1319T* DER LEINWARENHÄNDLER WIRD FÜR EINEN PFARRER
GEHALTEN**

Einfältige Leute halten den Leinwarenhändler für einen Pfarrer und legen ihm die Beichte ab. 2.

MNK 1319U* DER MEHLSACK WIRD FÜR EINEN MANN GEHALTEN

Vom Wagen fiel ein Sack Mehl auf die Straße und stand da wie ein Mensch, so daß die nach Hause gehenden Bauern ihn in der Dämmerung tatsächlich dafür gehalten und begrüßt haben. Nur am Morgen bemerkten sie, daß es ein Mehlsack war. 1.

MNK 1319I* DER SCHATTEN DES TURMES WIRD FÜR GRABEN ANGESEHEN

- von den betrunkenen Ortsvorstehern. Einige kriechen barfuß, andere auf allen vieren über ihn, die jüngeren springen über den "Graben"; 4.

MNK 1319II* DER MONDSCHNEI (NEBEL) WIRD FÜR WASSER GEHALTEN

Man zieht sich aus, um das Wasser zu durchschwimmen; 9 (BN 1290 Variante 4. Vergleiche AaTh 1290, 1349K*).

MNK 1319III* DER FUßWEG WIRD FÜR LEINWAND ANGESEHEN

Spasshaftes Andichtungsstück: die Bewohner des Dorfes haben den für Leinwand gehaltene Fußweg aufgehoben; 2 (BN 1349XXV*).

MNK 1319IV* DER STIER WIRD FÜR EINEN PRIESTER ANGESEHEN

Betrunkene Leute begrüßen den Stier, sie meinen, dieser sei der Priester; 2 (BN 1322*).

MNK 1319V* EINE ALTE FRAU WIRD FÜR EINEN BÄREN GEHALTEN

Man schießt sie bei einer Jagd an; 1.

MNK 1319VI* DER WINDHUND WIRD FÜR ZAUBERPFERD GEHALTEN

Man bindet ihn im schönsten Stall vor die beste Krippe; 4 (BN 1323*).

MNK 1319VII* DIE HÄCKERLINGSBANK AUF DER WEIDE

Der Einfältige (der Betrunkene) führt die Häckerlingsbank statt der Kuh auf die Weide; 8 (BN 1349XIV*).

**MNK 1319VIII* DAS ANGEZAPFTE MEHLFAß (Hühnerstall); 5 (BN
1349XX*).**

MNK 1319IX* DER FUCHS WIRD ALS WOLF ERZOGEN

Dorfleute halten ein auf der Wiese gefangenes Tier für einen Wolf und lassen es auf öffentliche Kosten züchten. Ein durch das Dorf fahrende Händler klärt sie aber auf, der Wert des Fells sei kleiner als die Kosten der Züchtung. 3.

MNK 1319X* WESPEN WERDEN FÜR BIENEN GEHALTEN

Dumme Leute wagen nachts nicht ins Dorf zu gehen. Sie gehen in den Wald und glauben auf einem Baum Bienen zu bemerken. Sie klettern hoch und die Wespen zerstechen sie. 2.

MNK 1319XI* DER SPATZ IST AUCH EIN VOGEL

Ein Amtsbote, der nicht lesen kann, vergißt unterwegs den Namen des Dorfes und bringt den Brief anstatt nach Vogelsdorf nach Spatzdorf. Der Notar liest die Adresse und erklärt ihm, der Brief soll nicht nach Spatzdorf, sondern nach Vogelsdorf gebracht werden. Ist denn der Spatz kein Vogel, fragt der Bote mit großer Verwunderung. 2.

AaTh 1321 SCHRECKHAFT VERRÜCKTE
(Vergleiche Mt. 1677)

AaTh 1321 ERSCHROCKENE NARREN

Zwei Männer gehen nach Hause, und der eine sagt, er sei so mutig, er habe nie Angst. Eine Frau hört ihn und versteckt sich hinter dem Zaun, und wenn die Männer dort vorbeigehen, wirft sie ihnen eine Stange auf den Weg. Die beiden fallen sehr erschrocken ins Brennesselgebüsch. Die Frau kommt hervor und gesteht ein, daß sie es getan hat. Die beiden Männer schämen sich sehr. 1.

AaTh 1321D* DAS TICKEN DER UHR WIRD FÜR MAUSENAGEN GEHALTEN 1.

MNK 1321E* SAMUELS HOSE (2)

Ein gewisser Mann schlief beim Regenwetter in seiner Sämischlederhose im Wald ein. Als er erwachte, war die Hose schon trocken und rasselte, als gehe jemand auf dem verdorrten Gras herum. Der Mann erschrickt vor dem Geräusch und rennt nach Hause. Je schneller er läuft, umso mehr rasselt die Hose. Als er zu Hause ankommt, ist er ganz erschöpft (haucht seine Seele aus); 9.

MNK 1321F* DER TOTGESCHLAGENE KRUG

Bei windigem Wetter läßt der mächtige Tonkrug gespenstische Töne hören. Die Bewohner des Hauses meinen, er sei wütig geworden (es befinden sich Hummeln darin (und zerbrechen den Krug; 4 (BN 1349 VII*).

MNK 1321G* DAS ANGSTVOLLE SCHAFF

Ein Mann geht mit einem Schaff in den Wald, um die Wildziegen zu melken. Bei der Dämmerung begegnet er Holzhackern, die ihn warnen, er könnte wilde Tiere treffen, die ihn zerreißen würden. Der Mann antwortet keck darauf und geht weiter. Wenn es völlig dunkel wird, fällt ihm ein, daß ihn wilde Tiere fressen könnten. Er beginnt zu zittern und das Schaff "zittert" auch auf seinem Rücken. Er ruft dem Schaff zu: Wie angstvoll du bist, du sollst nicht zittern, du kannst dich ruhig auf mich verlassen. 1.

AaTh 1322 WÖRTER IN EINER FREMDSPRACHE WERDEN ALS BELEIDIGUNG VERSTANDEN 1.

MNK 1322I* DAS GEWICHTGLEICH

Ein Student sieht, daß ein Dorfbursche während der Gymnastik das Gleichgewicht verliert und sagt: Gewichtgleich. Der Bursche wird böse. Seitdem nennt der Student mit seinen Kommilitonen das Gewichtsmaß des Dorfes "Gewichtgleich". 2.

AaTh 1322A* DER STIEFELMACHER UND DAS SCHWEIN; 14
(H 1211, BN 1337*).

MNK 1322B* DER SCHELMISCHE SCHULZE

Nach der Schulzenwahl hören die Dorfleute die Goldamsel singen und verstehen sein Lied als ob sie "schelmischer Schulze" singe, deshalb sperren sie sie in ein Baumloch. 3.

MNK 1322C* DER RUMÄNE UND DIE FRÖSCHE

Ein rumänischer Bursche hat als Tageslohn 70 Kreuzer, d.h. sieben Zehnkreuzerstück bekommen. Auf dem Weg nach Hause hört er einen Frosch "Opc" (rumänisch "acht") rufen. Zuerst diskutiert er mit ihm, dann wirft er ihm seinen Geldbeutel zu, damit der Frosch das Geld zählt. 2.

AaTh 1324A* DAS KRUFIFIX VOM DORFE FANCSAL; 16 (BN 1346*).

AaTh 1326 DIE VERSCHIEBUNG DER KIRCHE; 35 (H 1326, BN 1299*).

MNK 1326I* DIE FORTFÜHRUNG DER KIRCHE

Zwei Dörfer ließen gemeinsam auf der Flur eine Kirche bauen. Sie geraten in Streit und das eine stellt einen Priester (Zigeuner) an, damit er die Kirche auf den Marktplatz der Gemeinde fortführe. Der Lohn wird ausgezahlt und der Tag der Fortführung bestimmt. Es versammelt sich die Bewohnerschaft beider Dörfer. Der Priester (Zigeuner) kniet nieder und fordert die Gläubigen auf, sie sollen ihm die Kirche auf die Schulter setzen. Da sie das nicht machen können, läßt er sie verblüfft stehen. Er nahm ja nur an, die Kirche fortzuführen, nicht aber diese sich auf die Schulter zu setzen; 2.

AaTh 1327A DIE VERANSCHAULICHT VORGETRAGENE KLAGE; 5
(BN 1294*).

**AaTh 1328* MAN LÄßt DIE MILCH ÜBERLAUFEN, UM SO
MEHR ZU HABEN 1.**

AaTh 1331 DER HABGIERIGE UND DER NEIDISCHE; 1 (BN 1349XXX*).

AaTh 1331* ANALPHABETEN

AaTh 1331A* AUGENGLÄSERKAUF; 2.

MNK 1331*I DER SCHRIFTUNKUNDIGE LÄßt EINEN BRIEF SCHREIBEN
Er bittet den, der den Brief schreibt, er soll den Brief nicht
lesen; 1.

**MNK 1331*II DER LESENSUNKUNDIGE LÄßt SICH EINEN BRIEF
VORLESEN**

Auch der Vorleser stammelt. Der Adressat meint, den Brief habe
ein stotternder Mensch geschrieben; 1.

**MNK 1332D* DER EINFÄLTIGE BEGINNT DEN WEG VON VORN, WEIL ER
NICHT SO NACH HAUSE GING, WIE ER KAM**

Beginnen wir wieder, wie der Bursche aus Nagyida den Weg. --
Er ging nicht auf dem selben Weg nach Hause, auf dem er
gekommen war, deshalb ging er zurück und fing den Weg von vorn
an. 1.

MNK 1332E* DIE DONAU IST WEG

Einfältige Leute glauben in einem Bogen des Flusses, daß die
Donau nicht mehr da ist, sie schiffen zurück und sagen zu
Hause, die Donau sei weggeflossen. 1.

AaTh 1333 DER HIRT, DER OHNE GRUND "WOLF" RIEF; 6.

BN 1333* DIE SAU IST GESTORBEN

Im Haus eines Großbauern helfen viele arme Frauen und bekommen
dafür etwas zu essen. Auch eine alte Frau einer anderen
Nationalität, die die Sprache nicht besonders gut beherrschte,
kam oft, weil sie mit der Familie des Bauern befreundet war.
Eines Tages kommt sie weinend und sagt, sie sei so traurig,
weil die Sau gestorben und ihre Mutter krepirt sei. 1.

AaTh 1334 DER ÖRTLICHE MOND; 1.

AaTh 1335A DER INS WASSER GEFALLENE MOND 1.

AaTh 1336 DER FÜR KÄSE GEHALTENE MOND; 1.

AaTh 1336A DER EINFÄLTIGE ERKENNT SEIN SPIEGELBILD NICHT; 1.

AaTh 1337 DORFLEUTE IN DER STADT

AaTh 1337C DIE LANGE NACHT 1.

MNK 1337I* DAS SIEGEL

Ein Dorfbewohner (Vorsteher) will ein Siegel bestellen. Sein
Wunsch ist, darauf sollen er selbst (ein Heiliger) in
Lebensgröße (und dazu noch der Hund und die Schafherde)
eingraviert werden. Was darauf nicht Platz habe, könnte auch
herunterhängen; 8.

MNK 1337II* DAS NOCKERL (DER KNÖDEL)

Ein Dorfbewohner machte in der Stadt einen guten Kauf und
entschloß sich zu einem reichen Mittagessen. Er geht in ein
Gasthaus. Infolge eines Mißverständnisses bestellt er eine
große Portion Nockerl (Knödel), die er aber nicht verzehren
kann, sondern zum Teil im Ranzen nach Hause trägt. Zu Hause
empfängt man ihn damit, daß auch seine Frau Knödel gekocht
hat; 5 (BN 1349XXVII).

MNK 1337III* DORFLEUTE IN EINEM GASTHAUS VON PEST

Sie essen und trinken, zahlen aber nicht (da sie die deutsche Sprache nicht verstehen), sondern laden den Kellner (den Besitzer) zur Vergeltung zum Schlachtfest ein. Als Pfand müssen sie ein Pferd im Gasthaus lassen, das sie nur durch große Schwierigkeiten zurückbekommen (zurückstehlen) können; 4.

MNK 1337IV* DIE SORGE EINES DORFBEWOHNER IN DER STADT

Ein gewisser Mann kann in der Stadt nirgend urinieren. Er geht zum Arzt und erzählt ihm seine Beschwerde. Jener legt ihm einen Kübel vor. Der Kübel wird zum größten Erstaunen des Arztes voll. "Sie können ja urinieren!" - "Ich kann das wohl, wußte aber nicht, wohin ich hätte urinieren können"; 3.

MNK 1337V* EIN LANGER RANZEN

Ein Dorfbewohner kann in der Stadt nicht zum Stuhl gehen. Endlich hockt er sich unter einem Busch nieder. Als er aufsteht, wundert er sich über die Reinlichkeit der Stadt: was er gemacht hat, ist ja auch sogleich fortgeschafft worden. Bald darauf setzt er sich zu schmausen. Da sieht er, daß der Ranzen auf dem langen Riemen nicht nur den Mundvorrat enthält; 5.

MNK 1337VI* EIN DORFBEWohner IM THEATER

löst für die Galerie Karte. Aus Versehen geht er auf den Boden hinauf. Er schläft in der Finsternis ein. Morgens schaut er durch eine Öffnung hinaus und sieht, wie ein Mann aus demselben Dorf das Pferd trinkt. Er ruft hinunter: er soll auch das seine tränken, weil er selbst sich eben im Theater befindet; 1 (Vergleiche AaTh 1337C).

MNK 1337VII* DAS SAUERKRAUT

Ein Dorfbewohner geht in einen deutschen Laden und will Sauerkraut kaufen, man versteht ihn aber nicht. Nach einer Weile wird er überdrüssig und geht hinaus indem er (ungarisch) sagt: "Szarok rád" (=Scheiße). Ja, ja, Sauerkraut, sagt der Händler und gibt ihm, was er wünscht. 1.

MNK 1338* DIE SCHILDKRÖTE

Einfältige Leute graben einen Fischteich, sie kennen aber die Schildkröte nicht. Eine Schildkröte verirrt sich ins Dorf hinein, die Leute bewundern sie und versuchen zu erraten, was es sein könnte. Sie rufen den Dorfschulzen herbei, der die Schildkröte ebenfalls bewundert, dann aber sagt er: Das ist entweder ein Stieglitz oder ein Rehkalb. 1.

AaTh 1339 DIE UNBEKANNTE SPEISE

MNK 1339I* DIE GEBRAUCHSANWEISUNG; 1 (AaTh 1684B).

MNK 1339II* DER EINGESPERRTE RANZEN

Dem Reisenden wurde der Ranzen gestohlen. "Hol's der Teufel der Schlüssel ist bei mir!" - tröstet er sich; 5.

AaTh 1339A DER EINFÄLTIGE KENNT DIE WURST NICHT; 5.

MNK 1339BI* DIE FRAU, DIE SPARGEL KOCHT

Sie kocht nur den Stamm, die Spitze findet sie noch unreif; 5.

AaTh 1339C DIE FRAU, DIE KAFFEE KOCHT; 12.

MNK 1339CI* DIE GEBRATENE WEINTRAUBE

Leute, die in hohen Bergen wohnen, kennen die Rebe nicht. Einmal finden sie eine Traube. Sie braten die Traube (am Spieß) wie den Speck. Als der Saft abzutropfen beginnt, hält man Brot darunter; 3 (BN 1324*).

AaTh 1339E ALLES WIRD ZUSAMMENGEKOCHT 1.

MNK 1340* MAN LÄUTET OHNE GRUND (STURM)**MNK 1340*I MAN ERWARTET DEN BISCHOF**

Ein Mann wird vor den Bischof ausgesendet. Er sieht den Wagen des Hühnerhändlers (des Drahtbinders) für die Bischofskutsche an. Auf seinen Wink wird an den Glocken des Dorfes gezogen; 7.

MNK 1340*II DAS GERÄUSCH DES FASSES WIRD FÜR DONNER GEHALTEN

Man bringt leere Fässer ins Dorf auf einem schnell fahrenden Wagen. Der Glöckner läuft vom Feld nach Hause, um an der Glocke zu ziehen. Er meint, das Gewitter soll gleich ausbrechen; 1.

MNK 1340*III DAS PLATZEN DES FAULEN EIES WIRD FÜR EINE GEFAHR GEHALTEN

und man läutet Sturm; 1.

MNK 1340*IV DER STAUB WIRD FÜR RAUCH GEHALTEN

Die Herde wirbelt einen großen Staub auf, der Glöckner hält das für Rauch und läutet Feuer; 1.

MNK 1340*V WEGEN EINES MÜCKENSSCHWARMES LÄUTET MAN FEUER

Man meint, es sei Rauch; 5.

MNK 1340*VI DER STIER LÄUTET

Ein Stier, dem der Rücken juckte, rieb sich am Glockenstuhl. Sein Horn verfängt sich aber im Glockenseil, so daß er zu läuten anfängt. Die Dorfleute glauben, Gott wolle sie dadurch vor einer großen Gefahr warnen. Sie gehen in einer großen Prozession in die Kirche, um der Gefahr mit ihren Gebeten vorzubeugen. 1.

MNK 1340*VII HUNDE LÄUTEN

Ein Bursche band einen Knochen an das Glockenseil. Die Hunde rochen es und begannen daran zu nagen. Die Glocke ertönte. Die Leute liefen dorthin, fanden aber den Glöckner nicht. 2.

MNK 1340*VIII MAN LÄUTET ZUM MONDSCHNEIN

Ein Kurator und ein Pfarrer verbrüngen einen Abend zusammen. Auf dem Weg nach Hause bemerken sie, daß der Mond den Kirchenturm mit seinem roten Schein beleuchtet. Der Kurator läuft in den Turm, um die Glocke zu läuten, weil er glaubt, im Dorf brach ein Feuer aus. Danach hieß es im Dorf, er habe zum Mondschein geläutet. 2.

MNK 1340*IX AUSLÄUTEN (GEMISCHT) 10.**MNK 1341 DER EINFÄLTIGE UND DIE RÄUBER**

AaTh 1341 DUMME LEUTE MACHEN DEN DIEB DARAUFGAUFMERKSAM, WASS ER STEHLEN SOLL; 10.

AaTh 1341B "DER HERR JESUS IST AUFERSTANDEN"; 3.

AaTh 1341C DAS MITLEID ERWECKTEN RÄUBER; 2.

MNK 1341A*I "ICH BIN EIN ARMES SCHWEIN!" 1 (AaTh 1419F).

MNK 1341I* DER JUDE IM "GESCHÄFT"

Einen auf Pferd fahrenden Händler bringen die Räuber um alles, was er hat, dann töten sie sein Pferd, schneiden das Fell auf und nähen den Eigentümer ein, so daß nur sein bärtiger Kopf unter dem Pferdeschwanz herausblickt: "Als guckte er durch die Geschäftstür hervor!"; 11.

MNK 1341III* "DER TURM STÜRZT!"

Im Markt erblickt der Zigeuner einen mit Geld gefüllten Beutel. Er schreit auf: "Der Turm stürzt!" Jedermann schaut dorthin, er nimmt schnell den Beutel und läuft damit weg; 3.

AaTh 1342 WARM UND KALT - AUS DEMSELBEN MUND; 13.

AaTh 1346A* "KANNST DU ERRATEN, WIEVIEL EIER ICH HABE, SO GEBE ICH ALLE SIEBEN DIR"; 3.

MNK 1347 DER NARR UND DAS KRUFZIFIX

(Heiligenbild, Heiligenstatue;
siehe auch AaTh 1320*, 1324, 1349M*)

AaTh 1347 SOLL CHRISTUS LEBENDIG ODER TOT WERDEN?; 10.

AaTh 1347* DER VATER DER STATUE; 3.

MNK 1347I* DAS GROBE KREUZ UND DAS KLEINE KRUFIX

Das Kruzifix am Weg stürzt auf den Zigeuner und zerbricht ihm das Rückgrat. Er liegt in den letzten Zügen. Der gerufene Priester reicht ihm das Kruzifix, um es zu küssen. Der Zigeuner aber ist dazu nicht geneigt: "Wenn es heranwächst, wird dieses ebenso böse, wie jenes, welches mein Rückgrat zerbrochen hat!"; 9.

MNK 1347*II DER ZIGUNER ALS WALLFAHRER

Er versucht vergebens, in die Nähe des Marienbildes zu kommen. Am Heimweg geht er an einem Kruzifix vorbei. Er denkt bei sich, statt der Mutter wird er wenigstens den allerheiligsten Sohn anschauen und klettert hinauf. Enttäuscht stellt er fest, daß der Körper nur ein Stück Blech sei. Er schneidet sich einen Teil davon, um löcherige Töpfe damit zu flicken; 1.

AaTh 1349* ANDERWEITIGE SCHILDBÜRGERGESCHICHTEN

AaTh 1349D* WAS IST DER WITZ?; 5 (BN 1331(*)).

AaTh 1349F* DIE EHRE DES DORFES; 4 (BN 1341*).

MNK 1349F*I KUCKUCK

Zwei Dörfer wollen die Waldgrenze dort ziehen, wo der Kuckuckvogel zu rufen pflegt. Ein Mann versteckt sich im Wald und lockt das die Grenze festlegende Komitee mit seinen Kuckucksrufen tief in den Wald hinein. So wurde die Waldgrenze zu Lasten des anderen Dorfes an dieser Stelle gezogen. 2.

MNK 1349H* DAS VERSCHNEIDEN DES FOHLENS; 13 (BN 1349XVII*).

MNK 1349J* DIE GESCHLIFFENE PELZJACKE; 10 (BN 1349VII*).

MNK 1349K* DIE NEBELSCHIEBER; 22 (BN 1349XVIII*).

MNK 1349P* DIE IM FLUG ABGESCHOSSENE ZIESELMAUS

In einem Dorf wurde die Zieselmaus im Flug abgeschossen. 6.

MNK 1349Q* DIE BEREIFTE GLOCKE

In einem Dorf ist die große Glocke gesprungen. Die Dorfleute wollten sie so reparieren, daß sie im Turm bleibt und nicht neugegossen werden muß. Jemand schlug vor, man solle sie bereifen. Es wurde getan, die Glocke gab aber immer noch zitternde Töne, sie mußte neugegossen werden. Wenn in jener Gegend jemand heiser und mit bebender Stimme spricht, sagt man seither: Er hat eine Stimme wie die bereifte Glocke. 2.

MNK 1349R* DIE BESCHLAGENE SAU/ZIEGE

In einem Dorf wurde die Ziege beschlagen, damit sie auf dem Eis nicht hinfällt. 3.

MNK 1349I* WARUM LÄUTET MAN NICHT, WENN DER BISCHOF KOMMT?

Das hat sechsunddreißig Gründe. Der erste: Das Dorf hat keine Glocke; 5.

MNK 1349II* DAS AUS LIEBE ERWÜRGT FÖHLEN

Ein gewißer Mensch umarmte sein Fohlen aus lauter Liebe so, daß dieses erstickte; 4.

MNK 1349III* DER GESENGTE SCHUBKARREN

Beim Schweinschlachten bedeckt man das geschlachtete Schwein mit Stroh und dann geht man ins Haus um zu trinken. Spaßmacher legen einen Schubkarren auf die Stelle des Schweines. Die Schweinschlächter sengen den Schubkarren; 5.

MNK 1349IV* WO IST DER STOCK LANG?

Ein guter Stock ist für seinen Besitzer zu lang. Er will aus dem Stock unten kein Stück abschneiden, der Stock ist ja ihm oben ungelegen; 4 (Vallon. *1221A).

MNK 1349V* WO FLIEBT DER WEIN WEG?

Im angezapften Faß eines einfältigen Weinbauers wird der Wein immer weniger. Er verdächtigt seine Diener und versiegelt das Faß beim Mundloch, der Wein wird aber immer noch weniger. Er erzählt es seinem Nachbarn, der ihn aufklärt, daß der Wein beim Zapfen wegfließt. Der Weinbauer glaubt ihm nicht und meint, beim Zapfen gebe es immer genug Wein, es müsse doch oben wegfließen, weil das Faß dort leer ist. 1.

MNK 1349VI* WAS IST EINE LOKOMOTIVE?

Als die Dorfleute zum ersten Mal eine Lokomotive gesehen haben, legten sie Hafer und Heu vor sie. Sie meinten, sie sei sehr müde und esse deswegen nicht; 1.

MNK 1349VII* ÜBERFLÜSSIGE ANGST

Ein gewisser Mann sagte, als er erstmalig in seinem Leben einen Zug auf dem Bahnhof stehen sah: "Das wird nie abfahren!" Als der Zug abfuhr, sagte er: "Das wird nie halten!"; 1.

MNK 1349VIII* WIE DIE ZIEGE FLIEGEN LERNT?

Sie wurde an die Rampe angebunden; 2.

MNK 1349IX* DER WETTLAUF VON ZIEGE UND ZUG

Die Ziege wird an den Zug gebunden; 2.

MNK 1349X* DAS TELEFON

Der Zigenuer fragt seinen Genossen, ob er je ein Telefon gesehen habe. Der andere antwortet: "Voriges Jahr habe ich eins gesehen, man sagt aber, auch das sei nicht das gewesen"; 2.

MNK 1349XI* DAS BEREIFTE FERKEL

Eine dumme Frau ließ ihr übersättigtes Ferkel bereifen, damit es nicht zerplatzt. 2.

MNK 1349XII* DIE TONFÄHRE

In einem Dorf wurde die Fahre aus Ton gemacht, aber niemand konnte sie ins Wasser stießen. 1.

MNK 1349XIII* KNÖDELMÄSTEN

In einem Dorf brachte man die Knödeln an die Futterkrippe, um sie so zu mästen. 2.

MNK 1349XIV* DIE GEMEINSAM GEBaute KIRCHE

Zwei Dörfer wollten gemeinsam eine Kirche bauen, aber sie konnten sich nicht einigen, wo sie stehen müsse. Zuletzt machten sie aus, daß sie je einen Hund ins andere Dorf bringen, die sie dann freilassen, und wo sie sich auf ihrem Weg nach Hause treffen, dort soll die Kirche stehen. Im einen

Dorf gibt man dem Hund des anderen Dorfes nichts zu essen, damit der vor Hunger abgeschwächte Hund nur langsam laufen könne, aber der hungrige Hund läuft schneller als der andere und legt eine längere Strecke zurück, so steht die Kirche dem anderen Dorf näher. 5.

MNK 1349XV* DIE AUSGEPREßTE PELZJACKE

Einfältige Leute wollen eine alte schmutzige Pelzjacke auspressen. 2.

MNK 1349XVI* JEMANDEN TADELN WIE DER EINFÄLTIGE SEINEN SOHN TADELTE

Einem Mann sagte seine Frau, er sollte seinen Sohn tadeln. Er schlägt darauf so stark zu, daß er dem Sohn das Bein bricht. 2.

MNK 1349XVII* DAS DURCHEINANDER GEBaute DORF

Ein Töpfer packte seine Ware in einem Dorf aus, und als er keine Kunden mehr hatte, ging er in einen anderen Teil des Dorfes weiter und packte alles wieder aus. So tat er siebenmal nacheinander und nur am Ende stellte es sich heraus, daß er immer fast am gleichen Ort war wie zum ersten Mal, weil das Dorf so durcheinander gebaut wurde. Seitdem sagt man: jemand packt siebenmal aus wie der Töpfer. 4.

MNK 1349XVIII* DAS GETROCKNETE EISEN

Ein Mann brachte zum Schmied Eisen. Der Schmied sagt ihm, wie hart das Eisen ist. Wieso wäre es nicht hart, wenn ich es seit einem Jahr auf dem Dachboden trocknen lasse, antwortet der Mann darauf. 1.

MNK 1349XIX* DIE FÜR WILD GEHALTENE FELDFLASCHE

Ein beurlaubter Soldat bindet seine Feldflasche an einen langen Faden und läßt sie außerhalb des Dorfes. Er mahnt die Dorfleute, daß ein lebensgefährliches Wild dort sei. Er will es für 300 Forint und einen Esel töten. Er geht aus dem Dorf, zieht mit dem Faden die Feldflasche zu sich und tut so, als ob er mit einem Tier kämpfte. Als er den Wein aus der Feldflasche

getrunken hat, wirft er sie weg, zerstecht sie und begräbt sie und verbietet den Dorfleuten, sie auszugraben. Die Belohnung bekommt er natürlich dafür. 1.

MNK 1349XX* WO WERDEN DIE BRETTER GETRAGEN?

In zwei Nachbardörfern sollen einst im Frühling zwei Holzhaken ineinandergehängt worden sein, man zog dann daran, und in jenem Jahr trug man die Bretter in die Richtung in die der Haken weggezogen werden konnte. 1.

MNK 1349XXI* DER INS FAß GESTAMPFTE DONNERSCHLAG

In einem Dorf wurde der Donnerschlag ins Faß gestampft. 5.

MNK 1349XXII* DER WEGGELAUFENE KNÖDEL

In einem Dorf geriet ein Knödel aus der Küche, die Gänse wollten ihn essen, er glitt aber ihnen aus dem Schnabel und sie rollten ihn in ein anderes Dorf. 2.

MNK 1349XXIII* SCHÜCHTERNE KARRENSCHIEBER

In einem Dorf wagen die Leute den Karren nicht zu schieben, weil sie fürchten, in den Karren zu fallen. 1.

MNK 1349XXIV* DEN BOCK MELKEN

In einem Dorf geschieht sogar das umgekehrt. 2.

MNK 1349XXV* DAS FAULE EI

Eine Frau beklagt sich ihrer Nachbarin, daß ihr Huhn die Eier auf eine falsche Stelle legt. Sie rät ihr, das Nest mit etwas Weißem zu bedecken. Die Frau will den Schimmel dorthin setzen. 1.

MNK 1349XXVI* DER DUMME AUGUST

Es war einmal ein Dummkopf, der jedes Jahr eine andere Stadt besuchte, die Stadt aber nie betrat, sondern er guckte bei der Zollschranke hinein und ging in seine Geburtsstadt zurück. 2.

MNK 1349XXVII* DER VON INNEN HER GESCHOBENE WAGGON

Dumme Leute schieben einen Waggon von innen her, weil die Lokomotive es auch so tut. 1.

MNK 1349XXVIII* DIE SULZE

Der Einfältige kaufte Sulze, die aber zitterte. Er schlug sie und steckte sie in den Beutel, sie zitterte aber nur weiter. Er zeigte seinem Freund die Sulze und sagte: Sehen Sie, sie zittert noch immer, obwohl es in meinem Beutel ziemlich warm ist. 2.

MNK 1349XXIX* SPOREN IN DER BRUST

Der Einfältige band sich die Sporen nicht an, sondern er versteckte sie in der Brust. Auf dem Feld ging sein Pferd langsamer und der Reiter wollte ihn folgendermaßen anspornen: wenn du wüßtest, was ich in der Brust habe, würdest du bestimmt schneller laufen. 1.

MNK 1349XXX* GESEGENETE GEGENSTÄNDE

Es wurde eingesegnet, wie die Mütze der dummen Leute. Zu Ostern kam die Mütze auch unter die einzusegnenden Gegenstände. 1.

INHALT

EINLEITUNG	9
TYPENREGISTER	27
I. TYPEN DER SCHILDBÜRGERSCHWÄNKE - ung. RÁTÓTIADEN (Textbeispiele mit bibliographischen Angaben der Varianten)	39
ABKÜRZUNGSVERZEICHNIS	255
II. DIE RÁTÓTIADEN IM AARNE-THOMPSON'S TYPENSYSTEM	274
Anhang:	
Honti's und Berze Nagy's Rátótiadentypen im Ungarischen Märchenkatalog	358
Geographisches Register der verspotteten Dörfe (mit Karte)	364
Deutscher Auszug:	
REGISTER DER UNGARISCHEN SCHILDBÜRGERSCHWANKTYPEN (RÁTÓTIADEN) (AaTh 1200-1349)	419
TYPEN DER UNGARISCHEN SCHILDBÜRGERSCHWÄNKE (Typusskizzen mit Zahl der ung. Varianten)	429

A CSÚFOLT HELYSÉGEK FÖLDRAJZI ELŐFORDULÁSA

JELMAGYARÁZAT

- Főváros
- Jelentősebb városok
- Községek egyetlen falucsúfoló történettel
- Környék- vagy országszerte gúny tárgyat képező falvak, két vagy több falucsúfoló történettel

MAGYAR NÉPMESEKATALÓGUS

Szerkesztőség: MTA NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORT
1250 BUDAPEST, Pf. 29. MAGYARORSZÁG
Sorozatszerkesztő: KOVÁCS ÁGNES

- No. 1. 1987 KOVÁCS Ágnes—BENEDEK Katalin:
A magyar állatmesék katalógusa (AaTh 1—299)
2. javított, bővített kiadás.
- No. 2. 1988 DÖMÖTÖR Ákos:
A magyar tündérmesék katalógusa (AaTh 399—749)
- No. 3. 1982 BERNÁT László:
A magyar legendamesék típusai (AaTh 750—849)
- No. 4. 1984 BENEDEK Katalin:
A magyar novellamesék típusai (AaTh 850—999)
- No. 5. 1985 SÜVEGH Veronika:
A magyar rászedett ördög-mesék típusai (AaTh 1030—1199)
- No. 5A SÜVEGH Veronika: (előkészületben)
A magyar János szolga-mesék típusai (AaTh 1000—1029, 1120, 1132)
- No. 6. 1990 KOVÁCS Ágnes — BENEDEK Katalin:
A rátótiadák típusmutatója. A magyar falucsúfolók típusai
(AaTh 1200—1349) 2. javított, bővített kiadás.
- No. 7A 1986 VÖÖ Gabriella — VEHMAS Marja:
A magyar népmesék tréfakatalógusa (AaTh 1350—1429)
- No. 7B 1988 VERMAS Marja — BENEDEK Katalin:
A magyar népmesék trufa- és anekdotakatalógusa (AaTh 1430—1639*)
- No. 7C 1989 VEHMAS Marja — BENEDEK Katalin:
A magyar hazugságmesék katalógusa (AaTh 1875—1999)
- No. 9. KOVÁCS Ágnes — BENEDEK Katalin (előkészületben)
A magyar formulamesék katalógusa (AaTh 2000—2399)
- No. 10. KOVÁCS Ágnes — BARABÁS Györgyi (előkészületben):
A magyar népmese-katalógus bibliográfiája

A kötetek beszerezhetők tudományos publikációkért cserében, vagy megvásárolhatók.

MTA Néprajzi Kutató Csoport
1014 Budapest I., Országház u. 30.
1250 Budapest, Pf. 29.

Terjeszti: MAGISZTER Könyvesbolt
1052 Budapest V., Városház u. 8.